2

MANVDVCTIONIS AD MORALEM THEOLOGIAM

PARS ALTERA.

QVA DIVI THOMÆ

Vera mens de singulis vitæ humanæ & Christianæ officiis inter rigidas & laxiores opiniones media defenditur.

CONTRA

Amadæum Guimenium Apologistam & VVendrochium:

His addita & confirmatio 33. Capitum de moribus.

Ex Censurâ Sacræ Facultatis Parisiensis contrà Amadæum.

Authore R. P. VINCENTIO BARONIO *Ordinis Prædicatorum ex Familia S. Thomæ Tholosana.*

PARISIIS,
Sumptibus SIMEONIS PIGET, viâ Iacobæâ, ad insigne Prudentiæ.

M. DC. LXV.

Cum Priuilegio Regis, & Approbatione Doctorum.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO
AD
LECTOREM
DE TRIBVS HVIVS
SCRIPTIONIS CAVSIS.

SI nulla ſit ad ſcribendum vrgentior cauſa ; maiorum imperio, rerum & temporum momentis, quæ veritates ad ſalutem comparatas illuſtrari exigunt, & impoſita ad innocentiæ grauiſſimè læſæ defenſionem neceſſitate ; non dubito (Chriſtiane Lector) quin boni conſulas hanc noſtræ Theologiæ ad ſuperiorem feſtinatam, magis quam maturatam acceſſionem, cùm vix eam patiantur, ne dicam præterire, ſed nec differre longius, hæ tres à me enumeratæ cauſæ, citra grauem contumaciam in maiores, veritatis Dei in iniuſtitiâ detentæ, & abiectæ cum proditione innocentiæ crimen. Harum cauſarum vel vna, non ſolum ſponte currentem ad ſcribendum incitare poſ-

Digitized by Google

ſet, ſed eò etiam reluctantes impellere; quâ ergo ratione omnium impetum ipſe ſuſtinerem, &detrectarem onus,non cuiuſcumque maiorum, ſed ſummi Pontificis impoſitum manu, & imperio, opus de vſu probabilitatum,id eſt, de veritate ad omnium ſalutem neceſſariâ primis lineamentis deductis inchoatum, & imperfectum abiicerem, non ſolum cum hoc certo vituperio Euangelij: *Ecce homo qui cæpit ædificare* (id enim nihil moror) ſed etiam cum indubitatâ infamiâ, veritatis ex ignauiâ desertæ, & neglecti boni communis? Et ſi iſtis minime commouerer, cauſatus non ſine aliqua modeſtiæ ſpecie, me imparem ſummi Pontificis implendo mandato,plures ſupereſſe ad laceſſitæ veritatis defenſionem me validiores; nihil occurreret quo poſſem excuſare poſtremum accuſationis caput,D.Thomę & eius ſcholæ, de ſingulis vitæ humanæ, & Chriſtianæ officiis mentem, prauis interpretationibus Amadęi corruptam eſſe, & tacuiſſe: quaſi hoc ſilentio agnoſcerem, & præ me ferrem, Angelicum Doctorem eiuſque diſcipulos, latiſſimam ad omne genus flagitiorum portam reſeraſſe.

Vbi paucis, te Lector, monuero de his cauſis grauiſſimis, quæ iſtud ad ſuperiorem partem Theologię moralis auctarium efflagitant; Non dubito quin à nonnullorum ſuſpicionibus abhorreas,quaſi ſuſceptus à me ſit hic labor, gratis quemquam laceſſendi animo, & non verius vnâ neceſſitate, calumnias Sanctiſſimo Doctori, eius Scholę, totique Familię Dominicanæ, aut ſi velis ipſi virtuti illatas depellendi. Inde ergo hanc

accessionem ab inuito extortam intelliges, vbi paucis hæc tria capita attigero.

Atque vt incipiam à Pontificio mandato, cuius memini ad finem nostrarum animaduersionum, fidem dictis meis faciat, quę ad Mercori Parisiensem, post primam Mantuę, alteram Auenioni, & postremam in Belgio editionem extat pręfixa operi Epistola, qua testatus sum, & iterum confirmo, comitiis Generalibus Ordinis Prędicatorum Romę anno 1656. habitis, nomine summi Pontificis Consilium, aut verius pręceptum euulgatum, & Theologis Thomistis, quotquot sunt in orbe Christiano, à definitoribus deferendum, religioni & Scholę nostræ gloriosissimum: tędere Beatissimum Patrem, qui nunc gloriosissimè sedet Alexandrum VII. tot nouarum opinionum hoc sæculo, in Theologiam moralem inductarum, quibus disciplina Euangelica resoluitur, ac conscientiis, cum graui animarum periculo illuditur, & se maximè velle, à Theologis nostris, in Ecclesię hoc morbo occulto laborantis remedium, opus parari, ex seueriori & tuta Sanctissimi Præceptoris doctrina, quo hæc morum & opinionum licentia, quę in dies grassatur, quasi cauterio cohiberetur.

Eo vero toto tempore, quod à comitiis ad hunc vsque diem effluxit, duos noui è Schola nostra imperio Pontificio paruisse, nempe Ioannem Martinez de Prado Castellanæ Prouincię Prępositum dignissimum, duobus de Theologia morali tomis editis, quibus ita ad viuum quæstiones secat, vt vix vllum Amadęus ex illis locum potuerit excerpere, quo etiam apertis de-

prauationibus, suas laxitates fulciret; & Mercorum, qui sua Basi ita opinionum securitati à lege consuluit, vt nullibi ab Amadęo ad suę causę patrocinium citatum legerim. Sed is ipse qui videbatur mandatum Pontificium occupasse, & nos eo leuasse onere, à rigidioribus Theologis lacessitus, nouum imposuit se defendendi, & hanc subeundi palęstram, de moderando probabilium vsu: quę non licuit attingere, ommissa Probabilistarum laxitate & licentia: Atque ita factum est vt cum putarem me in summum Pontificem reuerentiæ & obsequio satisfecisse, delato ad nostros eius imperio, & nuntii officio defunctus, aliud longe grauius accesserit, illud etiam pro mea tenuitate implendi.

Spe itaque exclusus, me illo onere leuatum iri, vbi aliorum humeris imposuissem, in me plane recidit, illi ferendo imparem: nec superest detrectandi locus; cum altera huius scriptionis causa mihi occludatur. Nam quod molitus sum opus, & cuius prima lineamenta descripsi, cum aliqua non solum proprii nominis, sed etiam ipsiusmet veritatis, & Dei causæ noxa desererem. Priori parte de probabilibus generatim tantum egi: nunc superest, vt quod vniuersim dictum est de opinionis à lege tutæ delectu, partibus ostendam, & communem regulam, in singulas de virtutibus & vitiis quæstiones inducam. Id quidem non admodum difficile est, constituto ad quam exigantur, aut vnde depromantur, singulares de moribus assertiones principio: & inde inexcusabilior fierem, si laborem perinde facilem, ac necessarium subterfugerem, priorę

quo iam defunctus sum magis improbo, longe vtiliorem.

Ea est moralis disciplinę ratio, à cæteris omnino diuersa, vt cum tota praxim spectet, nisi singularia minutatim expendas, omni sit fructu caritura. Parum est quod monui ad calcem operis, me imitatum Mathematicos, qui demonstrationem verbis & oratione confectam, & menti discipulorum quasi iniectam, oculis etiam aspectabilem subiiciunt, lineamentis & figuris, radio in arena descriptam, & repręsentatam. Quamuis enim eo conueniant Mathesis & Moralis, vt quę docent & demonstrant, ad sensus vsque deducant, quadam veluti manuductione sensibili, longius tamen alio discrimine summe obseruando distant; quod demonstrationibus Mathematicis, seu sola mente percipiantur, seu subiiciantur oculis, sua eademque veritas constet, & lineis tantum fiat facilioris captus, & discipulis tardioribus magis obuia sit, & altius imprimatur. At Ethice, si prima tantum principia, aut proximas illis conclusiones communes attingat, nullum operæ pretium facit, nec ad vsum, quem vnum spectat viam satis expeditam munit: deinde singulis quæ inde deducuntur conclusionibus, sua inest veritas, quas ignores principiorum gnarus, nihilque iuuet comparasse, sed prorsus otiosę & inutiles ad bonam mentem futurę sunt, nisi pœnitenda mercede, ex illis reuincaris officio te defuisse. Ne igitur videamur Lectoribus insidias, & offendicula instruxisse, potius ad damnationem, quam strauisse viam ad virtutem & salutem; generalibus regulis morum,

ſuperiore Parte conſtitutis, agendum omninò de ſingulis omnium virtutum officiis, eò vtilius quo minutatim & accuratius ſingularia proſecuti fuerimus.

Hinc eruditiſſimè dictum à Philoſopho; diuerſam in totum moralis & aliarum diſciplinarum methodum eſſe ineundam. Ad Theoricas artes & ſcientias, methodus reſolutionis neceſſariò inſtituenda eſt, quâ ab infimis ad ſuprema, ab effectis ad cauſas, à mediis ad principia aſſurgamus: quia ſui cauſa quæruntur, quæ ad Theoriam pertinent, & vnius veritatis notitia paratur; eo certior, purior, & defœcatior, quo à ſenſibilibus & ſingularibus longius receſſerit: at contra Moralis, compoſitionis methodum affectat, & ſibi pene ſingularem vindicat, quæ à fine vltimo ad media, à principiis ſyntereſeos altiſſimis, per varios concluſionum gradus, ſenſim ad opus accedat, quod vnicum inſpicit ſui laboris operæ pretium.

Egregie hoc ſcientiarum diſcrimen, illuſtrat Scala Iacobo Patriarchæ per ſomnium viſa: hinc Angelis ſurſum in Cœlum ſubeuntibus, inde ad terram delabentibus. Theoricæ ſcientiæ & Theologiæ methodo reſolutoriâ, per ſcalam ſurſum arrepimus, & ab effectis ad cauſas, à creatis ad Deum aſſurgimus: contra Morali Theologiâ, methodo compoſitionis, deſcenſum Angelorum imitamur & inſpectis in lege æterna vitæ regulis, ex illa depromimus nouas, quibus, quid facto opus fuerit, innoteſcat. Huic ergo methodo nobis inſiſtendum fuit, & conſtituto opinionum ex lege tuto delectu genera-

tim, proſequenda fuerunt ſingularum virtutum officia: alias noſtro defuiſſemus, niſi Tractationem inchoatam 1. Parte, alterâ, quæ inſtent ſingulis hominum agenda demonſtratum eſſet: quod pro virili impleuimus, noſtrâ ad Amadæum reſponſione. Atque ita importuno homini, hoc debemus beneficium, vt non ſit paſſus nos ignorare, quid ſingulis rerum & temporum articulis, nos facere conueniret.

Huic commodo iſta parte comparato, adde aliud, non omnino ſpernendum, quo curioſis factum eſt ſatis. Laxiorum probabilitatum originem inquiſiuere nonnulli, vano prorſus labore: multi hac infelicitate deterriti, à longiori ſuperſedendum putant inueſtigatione, rati perinde huius corruptelæ ſeu malorum diluuij ſicut Nili fluminis caput vix poſſe deprehendi. Caramuel ſuo Apologemate, antiquiſſimam & mundo coæuam fingit, vagam probabilitatem: nos vero nuperam, & patrum noſtrorum ſæculo natam eſſe contendimus. Sed quo loco, quo authore primum cœpit? quæſtioni difficillimæ & plurium opinione inſuperabili, puto nos ſatisfeciſſe, & ad originem vſque, improbo labore, certum iter muniuiſſe; Probabiliſtæ putant à ſe deprehenſam, apud D. Antoninum, in quem ex tota Antiquitate primum referunt, noſtro ſeculo, vno vel altero proximum. Sed demonſtrauimus deceptos plane fuiſſe: multo enim D. Antonino, recentior eſt hæc probabilitatum licentia. Et ſi veris agere liceat, Salmanticæ nata eſt ſuperioris ſæculi anno 79. inuentore Bartholomæo Medina Salmanticenſi primo Theologiæ profeſſore, vt agnoſcas,

me sincerissime agere, ausum id fateri, quamuis pessimi aut saltem non boni inuenti, aliqua in nos (quia ex nostris erat) sit deriuatura inuidia. Sed ille rimulam tantum aperuit, ascita opinioni minus tutæ, minusque aduersa probabili, securitate à peccato, & arbitrario illius delectu permisso. Hoc examine Quæstionis Facti authore P. des Champs demonstratum, poteris Lector comperire, vt non sit opus crambem bis coctam hic obtrudere.

Duas habemus causas huius auctarii compertas: tertia superest, eo operosius tractanda, quod vna possit consilium nostrum, etiam morosioribus approbare: quia necessitatem indixit prorsus ineluctabilem, Amadæo respondendi. Pontificium decretum de Morali Theologia ex principiis D. Thomæ apparanda, citra vllam culpam, & cum aliqua vt dixi modestiæ laude detrectari à me, aut excusari poterat, iniecto in alios validiores onere, & iam occupato, & impleto accurate à nonnullis hoc mandato. Nec minus iusta defensio suppetebat, ad aliud caput, de opere Morali inchoato ad calcem, idest, ad vsum & ad praxim deducendo. Id à multis iam factum legi, & à Mercoro expectatur longe eruditius, & exactius, quam à me tentari possit. Sed D. Thomam eiusque Discipulos, eo periculosius & flagitiosius vexatos ab Amadæo, quo oblique petantur, & aliqua honoris specie, in laxitatum quas defendit, patrocinium aduocatos, deserere indefensos, & calumniis opportunos, quasi Ethicam Christianam corruperint, & primi morum licentiam in Ecclesiam inuexerint, cum hactenus

nulli nostrum, saltem Latino & communi sermone, quas omnes debemus vindicias persoluerit, nec parare audiuerim; Hoc qua ratione salua conscientia, & saluo religionis honore, quam profiteor, & Scholæ cuius sum auditor, & discipulus, detrectare possim, non video: maximè cum adeo apertæ, & atroces sint huius authoris calumniç, adeo virulenta scriptio in omnes, vt si etiam silentio, quç nobis affinguntur, prætereamus, simus totius generi diris humanis deuouendi, & quasi Ecclesiæ pestes ab hominum societate depellendi. Sin falsa sint vti reuera sunt & enormia mendacia quæ ex nobis referuntur: quod aliquo loco, & simili causa Tertullianus dixit, omnes milites ad hęc mala auertenda esse oportet, quotquot Dominicanam vestem præferunt, & Scholæ Angelici Doctoris nomen dederunt, nisi velint communem causam videri prodidisse. Nullus planè est qui necessariæ huius defensionis iura non probet, & intestabiles censeat, qui illi defuerint.

Plura suo opere peccauit Amadæus longe immaniora, quam dici valeat, aut cogitari. Primum quod ea scripserit, quorum horrore cautum sit, ne in illa inquiratur: deinde *quod nullo iure, nulla veritate, aut zelo, nisi amaro*, glorietur sua asserta posse lacessiri: vt in illum cadat scripturæ verbum, *lætantur cùm male fecerint, & exultant in rebus pessimis*. Super his duobus sceleribus tacerem, nisi illa tertio cumulasset, ascito D. Thomæ & eius Scholæ, suarum assertionum infinitis deprauationibus suffragio. Quis vero calumniam adeo atrocem, nec minus aperte falsam,

ſanguine abſtergendam, & vitæ diſpendio amoliendam neget, aut id fieri publica interceſſione vetet? hoc vero ita inuicte, & inſuperabiliter, à nobis factum agnoſcet æquus Lector, vt ex infinitis quę à D. Thoma & à celebrioribus, atque antiquis Dominicanis depromit, locis, demonſtrauerim, nullum ſincere relatum, nullum nonniſi præter mentem authorum, prauis interpretationibus corruptum, & peſſimâ fide falſatum, & truncatum.

Has corruptelas, omiſſis quæ latè proſequor toto opere argumentis, vno, eoque breuiſſimo & iuxta efficaciſſimo euincam. Nemo neſcit in ſcholaſticis diſputationibus P. Ferrerii eruditionem, in quibus vitæ partem detriuit, & parem in D. Thomæ ſcholaſticorum Principis, indaganda mente diligentiam. Illi verò duorum ſupra viginti voluminum D. Thomæ poſt nocturnam & diurnam lectionem, poſt acrem inquiſitionem, duo tantum reperta ſunt loca, & exempla, quibus fauere viſus eſt S. Doctor, opinionibus pro libertate contra legem ſtantibus; & Amadæo non ſolum fide, ſed etiam eruditione in ſcholaſticis illi minime comparando, credemus infinita depromenti? Nonne vides, erudite Lector, cum prætermiſſa ſint à diligentiſſimo, & ſinceriſſimo ſcriptore, quod nihil ad cauſam facerent, fuiſſe ab Amadæo falſata?

Quis vero Amadæus ſit, ex vero nomine, cuius etiam inſtituti, licet toto opere variis coniecturis tentarim, & me aſſecutum crediderim, eum eſſe Petrum à Clauſâ valle; ab ea tamen nunc opinione longe abſum, nec velim meis

coniecturis fidem haberi. A Poëta Simonide responsum ferunt, quęrenti Principi *quid esset Deus*, sibi eo occultius illud arcanum videri, quo acrius & longius, pluribus ad deliberandum postulatis, & datis diebus, rem explorasset: idipsum etiam vsurpare mihi liceat, & quod forte temere pronunciaui, omnino retracto, mihi ignotum prorsus huius authoris verum nomen & institutum.

Nec male hic conuenit, quod memini me legere apud Vidermamum Societatis Martialem, scriptorem epigrammatum elegantem, quorum vno probaturus Cordubense cælum & solum in Hispaniâ, creandis optimis ingeniis aptissimum, præter exempla antiqua quæ suppetebant, stante republica Romana ex Annæa familia Senecæ Philosophi, & Tragici, Lucani Poëtæ, Flori Historici, & Arabum tyrannide Auerrois, quos omnes vna tulit Corduba; aliud nouum & recentius addidit auctor nominatus, cuiusdam puerili Cordubensis matris imperio, nescio quid velo tectum deferentis, qui homini obuio, & inquirenti, quid rei præ manibus haberet, subtilissime respondit, nisi clam te vellet id esse mea mater, non iussisset opertum ferri. Ita de hoc opere Amadęi sentio, nisi voluisset hic author omnes latere, quis esset, quod vitæ genus profiteretur, aliud à suo nomen operi, non pręfixisset, quo voluit, nullius patere notitię, vt omnium nostrum coniecturas frustra exerceret. Et id forte assecutus est, nam quod ego, & multi me acriores subodorati sunt, Theophili nomen quasi Græcum Latino Amadęi redditum, vana suspicio est, ex inscitia Græci idiomatis: neque

enim à Dei amore Latine, prçter authoris mentem interpretari licet; sed omnino Grçcisat titulus, quod forte duo opus istud partito labore lucubrarint. Id mihi certis compertum argumentis, possum asserere; opus ex Hispano authore aut collectore Esclapes confectum, cui responderit Aquila, ex parte donatum latinitate ab Amadæo. Nam ab Hispania gentis lingua vernacula primum prodiisse, ratio temporis, & methodi, aperte demonstrat: quas enim Esclapes collector, nullo ordine exscripserat propositiones, in certa capita digessit Amadçus; & hinc constare potest certo argumento Esclapem Amadæo, sicuti chaos vnde mundus extitit, rerum ornatui & distinctioni prçiuisse.

Sed quid opus pluribus in re apertissima? Id certum est, contentionibus de re morali, antequam in Gallia feruerent, Hispaniam perstrepuisse, authore Esclapes, qui has Amadçi propositiones collegit. Huic collectori responsum est ab Aquila: Aquilam confutauit Franciscus à Pietate opere edito anno 1653. idest, decennio fere ante opus Amadæi, quod multo ante præcesserit, antiquior Francisco Aquila; & isto Esclapes, qui primus videtur classicum cecinisse.

Eadem bona fide adiungo aliud, mihi non minus indubitatum. Huius farraginis ab Esclapes confectæ, & ab Aquila confutatæ, Amadæum ferè semper Aquilç interpretem, quibusdam vero locis, etiam authorem agere: & quç de suo affert, omnino resipere, aut verius latrare Petrum à clausa valle, & Scriptorem de absolutione moribundi: & si istud opus, & aliud de im-

immunitate Cyriacorum ex officina Theophili prodierit, necesse est huius etiam authorem esse, vel plurimà suppeditasse calumniarum genera in Dominicanos sibi familiaria. Atque in hanc postremam opinionem propensior sum: neque enim, etiamsi maxime vellem, persuadere mihi possem, alienum esse ab hoc opere Petrum à clausa valle, professum Dominicanorum aduersarium: præterea nolim abrogare fidem viro grauissimo, neganti à Theophilo scriptum hoc opusculum. Quid igitur? facile est conciliare discordes sententias. Petrus à clausa valle materiam partim suppeditauit, calumnias nempe in nostros: eas Amadęus auidius arripuit, nulla veri, aut diligentioris examinis cura. Hoc forte libri titulus arcanum tegit, quod duo honore & labore partito confecerint: vt tandem concludam hoc versu Ouidij ad rem accommodato:

Materiam hic libri præbuit; ille manum.

Quis vero fuerit Petri à clausa valle adiutor, qui ab illo parata digesserit? id certis argumentis consequi non possumus: sed ex indole hominis facile adducor vt credam, magis extraneum quam instituti authoris fuisse. Nam alio loco insinuaui melius Theophilo conuenisse, cum his qui foris erant, quos aliqua opinione eruditionis sibi conciliauerat amicos, quam cum suis, quos innata morositate fatigabat. Id enim familiare est hominibus importunis, (qualem se vbique prodit hic Author) vt cum minus molesti sint, iis à quibus longius absunt, quam contubernalibus, qui eorum mores nedum norunt certius, sed ex illis etiam molestias patiuntur,

libentius sua consilia & opera communicent extraneis.

Quisquis tandem fuerit harum calumniarum artifex, plurimum nos illi debere agnosco, & præ me fero; quia depulsis, quas in D. Thomę Ethicam effuderat tenebris, aliquot eius dotes non omnibus compertas, & forte apud nonnullos dubias, locum dedit, apertis demonstrationibus comprobandi.

Cum Angelici Doctoris sanctitas longè præstet eruditioni & subtilitati, conueniebat planè illius Ethicam magis piè quam subtiliter tractandã, reliqua vincere opera, quę ab ingenio magis, quam à moribus & affectu proficiscuntur. Vno verbo eius laudes cõplectar: prorsus alia est, ab ea quam ex S. Doct. videri vult Amadęus deprompsisse, variis fraudibus interpolatam. Sed hoc fuco absterso facile intelliges (Christiàne Lector) neque securiorem esse posse, cum semper legi & saluti consulat, neque veriorem, & profundioris sensus, cum vbique abstrusa rimetur, & in lucẽ apertam proferat; nec ab his tribus regulis, à ratione, à lege æterna, & Euangelio vel minimum recedat: Denique illa eadem sit Ethica, quam Christus primum *aperiens os suum* ad Euangelii pędicationem docuit, vt luculentissime explicat S. Doct. 1. 2. quęst. 69. & nos paucis etiam hic perstringemus, vt ab origine & exemplari, vnde deducta est, quam defendimus, Theologia moralis Angelica, eius dotes mirari possint omnes, soli inuidi aut imperiti, carpere & sugillare.

Cum primum Deus nos à se conditos secunda generatione instituat, & hominis conditionem

Christiani

homine augeat, atque gratiam naturę, veluti cæleste germen terrenæ inserat arbori, continuò diu noctuque, id animo versandum, nec vnquam ab ea cogitatione vel momento cessandum; quid à nobis vtraque sors officii exigat: quia semper nos agere oportet hominem, vel Christianum: nam sicut ratio est fides hominis, de qua vere Apostolus pronuntiat peccatum esse quidquid ex fide, id est, ex rationis regula non fit; ita fides est tota ratio Christiani, ex qua illi viuendum est. Egregie docet Angelicus Præceptor, Art.1. Summæ, 3. ex quæst. 91. 1. 2. & item 2.2. quæst.3. art. 3. præter naturales disciplinas, opus esse alia supra naturæ vires, vel fide quæ credenda mysteria & implenda præcepta tradat, vel lege diuina, naturali & humana, altiore, Theologiæ scientia, quæ fidei articulos explicet, defendat, & inde conclusiones deducat. Ab his tribus Dei donis, necesse est rationem naturalem totidem beneficiis perfici; nam quidquid veri aut boni nosse potest, ex residuo lumine post originalis peccati tenebras, fides, lex diuina, & Theologia, probant & confirmant, si quid erret corrigunt, & emendant, postremo ad altiora promouent, quo nequidem cogitatione & voto possit assurgere.

Hanc Christus memorata concione 1. Euangelij interprete D. Thoma nos docuit ethicam: nam cum ex Augustino triplex sit bonorum genus, infra nos, aut intra, vel supra positorum, vulgus ex errrore felicitatem in infimis fortunæ & corporis bonis expetit, Philosophi hoc errore damnato, felicitatem, quærendam docent, in ipsa

virtute, ſed corrupta ex Epicuro, qui ad voluptatem refert, aut inflata ex Stoicis, quod ea vna putent ſe beatos: vel iis etiam abiectis erroribus, Plato, & Ariſtoteles, virtutem gradum ad felicitatem, non ſummum bonum conſtituunt: ſed finem vltimum Dei notitia ex creatis comparata, & amore inde conſecuto, conſtare docent: atque hæc eſt meta, quam ratio naturalis, niſi fidei & legis diuinæ lumen acceſſerit, prętegredi non poſſet.

Id mirare, Lector, Chriſtus familiari & populari ſermone interprete D. Thoma, antiquorum de felicitate & virtute, opiniones ad examen reuocat, primum errorem vulgi in totum damnat: ille beatos reputat eos qui bonis externis abundant, at contra Chriſtus, quibus deſint felices prædicat. Opinionem mediam eorum, quibus vna virtus, vel relata ad voluptatem, vel abſoluta, ſummum bonum eſt, corrigit & emendat: Peripateticam vero ſententiam probat conſtituta virtute quaſi medio & gradu ad felicitatem. Quid tandem his addit? Naturam ad diuinitatis conſortium, & viſionem promouet, & ſubinde virtutum infuſarum ſupellectilem apparat, quibus ad illud ſummum bonum prouehamur. Illa concionis Chriſti breuiſſima interpretatione, videor mihi compendio perſtrinxiſſe Thomiſticam, quam noſtra Apologia propugnamus contra Amadæi corruptelas, moralem: confirmat quidquid ratio naturalis certi, & veri ſtatuit, de officiis vitæ humanæ: corrigit etiam & emendat, quæ de virtute relata ad voluptatem abiectius Epicurei, vel altius de eadem vir-

tute absoluta & inflata Stoici sentiunt, Peripateticam vnam probat virtutem, quam Christiana perficit, absoluit, & ad altiorem supra hominis sortem, diuinæ proximam attollit. Hic damus specimen & gustum eorum, quæ toto opere prosequimur.

Atque hac differendi ratione, duo submouemus; quæ ab operis Lectione deterrere possent offendicula. Timendum erat, ne vitilitigatori Amadæo responsuro, suum mihi vitium affricaret, & de minutis quibusdam quæstionibus Facti, vel Sensus authorum, cum illo tricarer. Sed his breuissimè perstrictis, quia non poterant obmitti, vtiliora & selectiora colligo ex promptuario copiosissimo D. Thomæ eiusque Discipulorum hausta, & quæ vbique pietatem resipiant, adiunctam reconditæ eruditioni. Hinc etiam aliud depellitur offendiculum; ne obscœnarum quęstionum, quas mouet Amadęus, fœtore qui ista legerint, enecentur: sed Angelici Præceptoris verbis vsus, quibus nihil Castius & Sanctius, hac molestia Lector te leuabo, & castitatis quam propugno causa per D. Thomæ opera qualibet Apotheca aromatum & Arabia felici fragrantiora vt eo suauissimo odore perfuso, ex Amadæi assertis, nihil sit grauęolentiæ afflaturum peruenturum, nisi vt huiusmodi vitiorum plus horroris nos capiat. Nouę cum VVendrochio concertationis causas, exordio quartæ Disputationis aperio, vt nihil sit opus pluribus Lector te detinere.

SYLLABVS LOCORVM EX D. Thomæ, eiusque discipulis, quæ à corruptelis Amadæi vindicantur.

EXSCRIBENDVS esset totus liber, si singula quæ ex S. Doctore, & Thomistis, mala fide loca refert Aduersarius, colligerem: quia infinitę sunt, quibus scatet interpolationes, nec fere aliud sunt Disputationes nostrę, quam S. Præceptoris Ethicæ contra huiusmodi plagia vindicatio. Enormiora annotabo: & cum vnica sit assequendę veritatis ratio, mendaciorum verò nullus finis, aut modus; videtur nullum genus falsationum in obscuranda, & traducenda nostra Theologia morali omisisse Aduersarius. Multa scriptorum nostrorum lacessit loca, plura ad suam causam ascíscit, vtrumque malis artibus tentat: eorum verba truncat, vel fraude deprauat, vel pręter ipsorum mentem, ad suum sensum detortis interpretationibus trahit.

Loca de probabilitate falsata.

Pag. 13. & 14. celebris D. Thomę locus ex Quodlib. 8. Art. 6. falsatus, & præter eius mentem explicatus.

Pag. 16. Malâ fide relatus Sotus: & sequenti perperam reprehensus Caietanus.

Pag. 37. S. Antoninus truncatus, & prętér eius mentem explicatus: sicut Albertus Magnus,

Digitized by Google

Pag. 38. Syluester, Pag. 40. Aluares truncatus Pag. 43. Nugno extra Thesim citatus Pag. 44. Pag. 45. Ildephonsus truncatus : Martines prę-ter eius mentem explicatus Pag. 47. & 48. Paulus de Blanchii extra thesim citatus : & ibidem Ludouicus Lopes truncatus.

Pag. 101. D. Thomas & Caietanus deprauati : Pag. 330. suppressus per fraudem insignis locus Caietani, de Opinionis pro lege delectu.

Deprauationes ex Tractatu primo de Peccatis.

Pag. 64. corruptus insignis locus D. Thomæ & truncatus de alienę mortis desiderio.

Pag. 65. mala fide citati S. Vincentius, Zanardus & Serra.

Pag. 70. D. Thomas perperam citatus à Sanchez & Amadęo.

Pag. 88. immanis corruptela principiorum D. Thomæ.

Pag. 103. calumnia in Conradum & Syluestrum ex truncatis illorum verbis.

Pag. 121. D. Thomę locus de electuariis perperam à Diana & Amadęo lacessitus.

Pag. 126. Mens Caietani male explicata de Præceptis Ecclesiæ.

Pag. 140. calumnia illata Bannesio de aggressore præueniendo.

Pag. 153. Holcot male lacessitus.

Pag. 164. & sequentibus falsati D. Thomas & Syluester.

Pag. 166. Caietanus.

Pag. 167. Bannes & Soto falſo accuſati : & item Pag. 175. Soto illata calumnia ex monte pietatis & pag. 178. Caietano.

De Religione eiuſque partibus.

Pag. 201. Falſata loca D. Thomæ, D. Antonini, Paludani, & Sylueſtri, de horis canonicis & Pag. 203. Soto. Pag. 204. Iterum Soto male citatus Pag. 2.

Pag. 208. falſo accuſatus D. Thomas de Sacramento Matrimonij.

Pag. 212. Enormiter truncatus D. Thomas de intentione Miniſtri Sacramentorum, & illatæ calumniæ plures de Martyrij baptiſmo, de Ordine Epiſcopatus. Item pluribus calumniis aſperſi Paludanus Tabiena, Cano, Caietanus.

Pag. 222. Enormis impoſtura verbis ex Opuſ. ſuppoſititio truncatis.

Pag. 232. & 233. Horribilis corruptela D. Thomæ de inceſtu, & de ſpeciebus & circumſtantiis peccatorum confitendis.

Pag. 244. & 245. Mala fide citati de iure eligendi confeſſarium Caietanus, Serra, Sotus, & Sylueſter.

Pag. 253. Calumnia in D. Thomam de inſtitutione Euchariſtiæ.

Pag. 254. Alia calumnia in D. Thomam de confeſſione facta laico.

Pag. 257. Alia in Caietanum captata accuſatio de confeſſione præmittenda ad communionem.

Pag. 260. De Sacramento & ſacrificio Miſſæ D. Antoninus & Sylueſter falſo citati ?

Digitized by Google

Pag. 268. Male citatus Caietanus de ſimonia.
Pag. 270. Perperam accuſatus Sotus. Et idem
Pag. 271. Falſo explicatus à Sanchez & Amadæo.

Pag. 274. & 275. De Cenſuris Caietanus falſo citatus de excommunicatione inferentis manus violentas in Clericum.

Pag. 281. & 282. De ſollicitantibus mala fide relatus Serra.

De Fide.

Pag. 284. Falſo accuſati Nicolaus Ianſenius & Combefius.

Pag. 285. & 286. Dominicanorum de Societate bene meritorum inuidioſa ſuppreſſio.

De Charitate.

Pag. 296. De officiis charitatis criminatio falſa loci Caietani.

Pag. 297. De deſiderio mortis alienę Sotus in alienum ſenſum detortus.

Pag. 299. De ſcandalo ad peccandum dato locus D. Thomæ enormiter corruptus, truncatis etiam verbis.

Pag. 300. De calumnia ad defenſionem Bannes in prauum ſenſum detortus.

Pag. 301. De correctione fraterna, idem Bannes præpoſtere correctus.

Pag. 304. De præcepto correctionis fraternæ, Soto perperam explicatus.

Pag. 308. De correctione fraterna, conſtitutiones Prædicatorum in alienum ſenſum explicatę:

ẽ iiij

& multo grauius Franciſcanorum detortæ.

Pag. 310. De eadem correctione deprauatio loci D. Thomæ.

De Præcepto dilectionis Dei.

Pag. 312. De ſpeciali dilectione Dei, mala fide relati Serra & Bannes

Pag. 314. contra idem præceptum ſpeciale charitatis, fallax argumentum ex D. Thoma depromptum.

Pag. 315. De contritione, intempeſtiua reprehenſio Caietani.

Pag. 316. Contra præceptum ſpeciale charitatis, peſſime aduocatus D. Thomas.

Pag. 318. Contra idem præceptum, fraude relatus ex D. Thoma locus.

Pag. 326. In idem præceptum, fallax conſecutio ex D. Thoma deprompta.

En, Chriſtiane Lector, quibus artibus, Ethicam D. Thomæ Amad. in ſuæ præſidium aſciſciuet, quibuſue armis, cum ſe ab illo diſſentire præ ſe fert, laceſſiuerit. Nolo fidem mihi habeas, ſyllabum interpolationum ſubieci ad limen operis, vt ipſe explores, dolone, an ſincere retulerim: ſi librum legeris, plures occurrent tibi corruptelę, quę in hoc ſyllabo deſiderantur, exſcribendum enim erat totum ipſius, & noſtrum opus, ſi omnes hic collegiſſem. Iis vero exploratis, non dubito quin boni conſules hunc noſtrum

laborem, & impositam fateare nobis iustæ defensionis necessitatem, ne tot calumniis pateret nostra schola, & familia. Nec minus intelliges suppetere nobis iustas expostulandi causas, aduersus Carmelitas Lugdunenses, Academiæ Parisiensis Theologos. Qua enim ratione, potuerunt commendare bonam fidem huius Scriptoris, in citandis authoribus, cum tot & tantas euicerimus corruptelas molitum esse? Vnde facile crediderim, nullius citationis fidem explorasse: sed forte hoc suffragium perinde ac Capucini Exprouincialis, captatum & supposititium est. Neque enim credibile est adeo atroces, & compertas interpolationes, cum graui famæ & conscientiæ noxâ, quasi obductis oculis approbasse: hoc etiam ægerrimè tulit sacra Facultas Parisiensis, & qua valet authoritate in filios ad examen hos patres vocauit, vt nisi factum purgent, non sit imposterum inter suos habitura.

Sed ne in aliorum lapsus curiosior, ipse præceps pariterque cadam, iterum iterumque Lectorem monitum velim, ex Amadæi assertionibus, & censuris in eas latis, me eas tantum attigisse, quæ ad nostrum institutum, id est ad mores pertinent, & à quæstionum altioris subsellij examine abstinuisse. Vnum dicam à nonnullis scriptoribus antiquis locum Caietani ex cap. I. Apologiæ, de Ecclesia serua nata Christi Principis naturalis, alio, quam præferant verba, detortum: & ne hoc cuiquam sit offendiculo, id visum est inserere huic syllabo, quo D. Thomę & eius discipulorum loca à calumniis, vel etiam à suspicionibus vindicamus.

APPROBATIO

DOCTORVM PARISIENSIVM.

NOS infra ſcripti Theologi Pariſienſes accuratè perlegimus Partem alteram *Manuductionis ad Moralem Theologiam , cui additæ ſunt animaduerſiones in opus damnatum Amadæi Guimenij, &c. Authore* R. P. VINCENTIO BARONIO *Theologo Dominicano.* In eâ vero tantum abeſt, vt aliquid ſiue Fidei , ſiue bonis moribus aduerſum deprehenderimus, quin potius valide impugnat corruptelas morum à nominato Authore inductas , & ab illarum conſortio D. Thomam eiuſque Scholam , cuius teſtimoniis abutebatur , aperte vindicat. Datum Pariſiis die 13. Aprilis 1665.

LVDOVICVS FREMONT.

N. PETIT-PIED.

Digitized by Google

APPROBATIO
Professorum Ordinis.

AD *Theologiam Moralem Manuductionis partem alteram, seu vera mens D. Thomæ, &c.* R. P. BARONIO *Ordinis Prædicatorum*, ex mandato Reuerendissimi P. Generalis perlegimus. Hanc pręter cæteras laudes habet, vt quod titulo pollicetur summa fide impleat, & ereptum aliis D. Thomam ita vendicet, & verissimum probet, quod olim Angelicus præceptor vita functus, cum ab extraneis suum corpus haberi nollet, & iuberet suis reddi, cuidam dixit, se numquam melius quam inter suos esse, vbique integrum, & castissimum morum pręceptorem exhibet: nisi quod pari cum doctrinę puritate coniuncta eloquentia maiorum efficit. Hanc igitur Moralem Theologiam seu clarissimum Ethicę Christianę speculum & D. Thomę vindicias publici iuris debere fieri arbitramur. Datum Parisiis die 27. Martij anni 1665.

Fr. BERNARDVS LAPALISSE Doctor Theologię, & Prior Nouitiatus Generalis Parisiensis Ordinis Prædicat.

Fr. ANTONINVS MASSOVLII Lector Theologię Ordinis Prędicat.

PRIVILEGE DV ROY.

IL eſt permis au R. P. VINCENT BARON Profeſſeur en Theologie, de l'Ordre des Freres Preſcheurs, d'imprimer ou faire imprimer par qui bon luy ſemblera, vn Liure qu'il a compoſé, intitulé, *Manuductio ad nouum Theologiæ Scolaſticæ Controuerſiæ & Ethicæ ſtudium vſus*, en vn ou pluſieurs Volumes pendant le temps & eſpace de dix ans, durant lequel temps nous faiſons tres-expreſſes deffenſes à tous Libraires, Imprimeurs, ou autres de vendre & debiter ledit Liure, ſans la permiſſion dudit PERE, ou de ceux qui auront ordre de luy, à la charge qu'il ſera executé ſuiuant ſa forme & teneur contenuë en l'Original. Donné à Paris le Mars 1658.

Par le Roy FALLENTIN.

Regiſtré ſur le Liure de la Communauté, ſuiuant l'Arreſt du Parlement en datte du 8. Avril 1653.

Ledit R. P. BARON a cedé, quitté & tranſporté ledit Priuilege cy-deſſus à SIMEON PIGET, Marchand Libraire de Paris, pour en ioüir en ſon lieu & place, ſuiuant l'Acte paſſé entr'eux le 19. Aouſt 1664.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le 20. Avril 1665.

Digitized by Google

INDEX
DISPVTATIONVM.
DISPVTATIO PRIMA.

Digitized by Google

SECTIO II.

DISPVTATIO II.

SECTIO I.

SECTIO II.

SECTIO III.

ĩ

DISPVTATIO III.

SECEIO. II.

DISPVTATIO IV.

SECTIO I.

Digitized by Google

SECTIO II.

Digitized by Google

Errata leuiora facile Lector, ipse deprehendes hac solum grauiora annotare visum est.

Pag. 68. l. 22. *leg.* iniustis. Pag. 69. l. 33. *leg.* eluxerunt. Pag. 70. l. 25. *leg.* Sauli. Pag. 156. l. 15. *leg.* sinu. Pag. 176 l. penult. *leg.* Montem. Pag. 182. l. 6. adde Centum. Pag. 213. l. 23. *leg.* dico. Pag. 252. l. 35. *leg.* depsiticiam. Pag. 327. l. 14. *leg.* aliquid. Pag. 347. *dele* Hæc enim. Pag. 353. *leg.* Mangotium.

DISPVTATIO

DISPVTATIO
ADVERSVS AMADÆVM Guimenium de vsu Probabilitatum in qualibet materiâ morali.

ABSOLVERAM D. Fagnani, aut verius legis diuinæ Vindicias aduersus Caramuelem, easque typis daturus eram; cum repentè è prælo Lugdunensi, prodiit Amadæi Guimenij (seu veri seu laruati Authoris) opus, non dissimile Caramuelis Apologemati, sed quibusdā additis, & probaris laxissimis opinionibus, Visum est longè periculosius, ac castis auribus horribilius, quas nullus prudentior & verecundior ausus esset necdum probare, sed neque scribere; ne Lectoribus pudorem suffunderet tot spurcitiis, aut horrorem incuteret tot impietatibus & blasphemiis. Quamuis enim quæ habet pudenda, & prodigiosa Amadæus, necessariâ consecutione prodeant, & quasi impetu facto prorumpant, ex illo, quod totis viribus defendit Caramuel, verisimilis seu probabilis cuiuscumque rationis, securæ ad salutem principio; parcit tamen pudori nostro, & suo honori consulit in scribendo, & ita ab obscœnis verbis, & quæstionibus abstinet, quibus scatet Amadæus cum cruce Lectorum, vt dissertatione 1. relatus sit, acerrimè contra æquiuocationes, & restrictiones mentales pugnasse.

Cùm primum aggressus sum meas in Amadæum animaduersiones, hærebam planè incertus, quis ista scripsisset, an aliquis ludio & nebulo, qui prætexta societatis defensione, atrocius quolibet hæretico, in illam

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

grassaretur. Neque id pluribus inquirendum putaui, quod frustra videretur negotium istud in tenebris ambulans, nostras coniecturas exercere: quamuis suspicio aliqua animũ pulsaret, an (quod multorum circumferebatur sermone) Theophilus Raynaudus mentito aut mutato Græco nomine in Latinum, quam sæpissime luserat dum viueret fabulam, post funus etiam prosequeretur, & hoc opere posthumo testatum voluisset, se immortuum suo scribendi generi, & quod superstiti placuerat, viuis exempto non displiciturum. Sed Deus meliora piis: absit vt de viro Catholico ac religioso, quamuis nostrum professo hoste, tam atrox scelus, & mortem adeo infelicem suspicarer: quamuis stylus, eruditionis, ac variæ Lectionis ostentatio, non dissentiret à Theophilo.

Sed meas animaduersiones iam in aliquot tractatus promoueram, cum viri cuiusdam nobilissimi, & sapientissimi beneficio, datus est mutuo liber similis argumenti, Hispano sermone scriptus, authore Aquila, cuius cum nostro collatione, comperi certissimè plagium Amadæi, & Theophili sub mentito nomine delitescentis, dolos. Plagii indubitatum est argumentum, Amadæi cum Aquila perpetuus consensus: nam præter quod propositiones omnes, quæ vtroque libro extant, conueniunt sensu & numero, si excipias ab Amadæo additas duas, & septem ex Aquila in vnam compactas (quod suo loco obseruabimus) responsionum ad assertiones obiectas, idem fere ex vtroque est vbique tenor, vt versionem non scriptionem dixeris esse alterutrius. Sed cum Aquila supra decennium prodierit ante Amadæum, certum est, illo interprete librum Hispanum Latinitate fuisse donatum; mutato tamen ordine, & voluminis mole, multis partibus auctâ. Propositiones 132. quasi fortuito, nullâ rerum, & argumentorum ratione habita, Amadæus per certa capita, in quindecim tractatus digessit, & quæ ex Dominicanorum libris loca indicauit tantum Aquila, qui Esclapes collectori respondet; ad longum exscribit Amadæus, pluresque in Dominicanos calumnias, Theophilo Raynaudo familiares, ex libris de immunitate Cyriacorum, & de absolutione moribundi, huc accurate transfert.

Atque vt fidelia vna duos parietes dealbemus, eodem

argumento Theophili Raynaudi plagium aperire licet, illique hanc lucubrationem asserere, quasi genuinum opus. Si quid enim reconditæ, & variæ Lectionis habet, ab Aquila excepit: cætera sunt Theophilo Dominicanorum perpetuo insectatori singularissima. Sed quibus gradibus hæc leuis suspicio in apertam prouecta sit demonstrationem, agnoscet Lector animaduersionum nostrarum ordine, & serie, quam nolui immutare duplici de causa; primum vt me improbo labore leuarem, librum iam dimidiâ parte confectum, iterum inchoandi: tum vt Lector agnoscat meum candorem, & me nihil temere scripsisse, & de hac re sicuti soleo de cæteris, statuisse prout coniecturæ, aut certa argumenta animum impellebant. Neque enim patior, quibusdam præiudiciis, ex amore vel odio, & variis suspicionibus, vt plerique solent, excæcari.

SECTIO PRIMA.

Animaduersiones in præfationem, & suffragia libri, & sex ex illo tractatus.

HOc mihi in Amadæum permitto, quod ipse in Aquilam sibi assumpsit, nempe ius, in gratiam Lectoris ordinis tractatuum immutandi, cuius commoda, series animaduersionum satis demonstrabit. Causam virtutum suscipio, in quas hoc opusculo videtur Amadęus classicum canere, & 1. Sectione virtutes infimi ordinis, quas morales vocamus, studio & labore nostro parabiles, 2. altioris ordinis virtutes Christianas, & infusas, vnâ religione eiusque partibus contentas, 3. denique supremi generis Theologicas virtutes, Deo cognatas propugnabo. Hic ordo & scopus est nostrarum animaduersionum, vnde polliceri liceat Lectori fructum non pœnitendum. Vindiciis harum omnium virtutum me accingam, vbi meo consilio iam aperto, aliquot præmiserim animaduersiones in præfationem Amadæi, & suffragia quibus librum suum munit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Animaduersiones in præfationem & suffragia censoria totius Libri.

PRÆFATIONE ad Lectorem duo accuratè exequitur Amadæus, primum quam potest diligentissime, plagium & furtum dissimulat, & occultat: deinde ad causam quam videri vult Societatis suscipere, tria parat præsidia aduersus obiectas assertiones 135. quas ex inuidia illatas calumnias vocat. Primum præsidium assumit à SS. PP. exemplo, qui aduersus sycophantas silentio primum, deinde iusta defensione, se muniuerunt: alteram sumit ab authoribus aliorum Ordinum, vnde ait prodiisse, quas propugnat propositiones: tertium denique extruit Pontificiis decretis, in aduersariorum dogmata Theorica, quæ credit in tuto ponere, quidquid sibi, suisque libuerit de Theologia morali docere.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Plagium Amadæi aperitur & præsidia euertuntur.

PRIMIS præfationis verbis, *Anonymus,* inquit *(nescio quis) contra moralem Societatis doctrinam, annis elapsis, famosum libellum quamplurimis probris, & contumeliis contextum per Germaniam sparsit; Iesuitarum, vel potius dicam, vnius, vel alterius Iesuitæ opiniones, improbabilitatis, scandali, temeritatis, & erroris nota denigrantem.* Paucissimis his verbis prope infinita peccauit Amadæus: ex innumeris tria obserua. Cur Anonymum vocas, quem certo certius Esclapes, seu vero, seu ficto nomine noueras appellari? Cur addis per Germaniam librum sparsisse, quem in Hispania primum editum Hispano sermone, magna ex parte Latinum faciebas, quem Diatribis de immunitate Cyriacorum, calumniabaris scriptum ab vno Goliath, addebasque incredibili audacia, cuius in nullius, nisi in Theophili mentem ve-

nire poterat, librum hunc Hispanum, Romæ in conuentu Mineruitano Dominicanorum, furtiuo prælo fuisse editum? Cur ista tacuisti hac monitione ad Lectorem omnino præfanda? nempe vt plagium occultares.

Sed hæ fraudes leuiores sunt aliarum collatione, quas adiungis vno verborum tenore contra communem, & receptam tui instituti doctrinam, vnius aut alterius vestrum scandali, &c. opiniones denigrari. Si hæc ex animo ita scriberes, nec aperta esset dissentio dictorum à tua mente, tecum conuenirem, & perpetua cum tuis esset nobis concordia. Hoc vnum à te exigo, cur ipso Præfationis limine scribis, pro comperto, & pro confesso, apud te tuosque, quæ vobis obiiciuntur propositiones, esse vnius aut alterius vestrum, cæteris omnibus haberi pro reprobis, & singulis horrori esse atque execrationi? At quam tibi ab hoc sano, & sancto consilio auersa sit mens, omnes tui opusculi paginæ, & lineæ clamant. Et ne longius argumenta repetam, plura & validiora quam vellem, suppeditat ipsa Præfatio. Si ex priuato alicuius tuorum scriptorum sensu, credas hæc paradoxa esse deprompta, cur ex inuidia in Societatem ab Esclapes, & aliorum Ordinum Theologis ais collecta esse? Atque vt finis exordio conueniat, ad calcem libri concludis, nulla veritate, obiici vobis, nullo iure improbari, & zelo præpostero, atque amaro proscribi & damnari: Cur illis propugnandis, quasi sint sensa totius instituti, tot extruis præsidia?

Sed quis tandem legitimo zelo locus est futurus in scelera, si inuidiæ imputetur quod profitemur odium tot spurcitiarum, quas tuo & aliorum nomine, quam potes accuratissime defendis, collectitiâ farragine opinionum teterrimarum? Accusatores ab inuidia absoluis, & æterna gloria illustras; te ipsum vero, & quos defendis, omni genere sacrilegiorum, & fœditatum conspurcas. Sic enim te conuenio, vel quas nobis execrabiles refers opiniones, & contendis probandas, & tutas esse, vis vnius aut alterius, vel totius Societatis esse sensa: si hoc postremum respondeas, prodis Societatem, & si tibi vlla fides esset (quod absit) suaderes vitiorum omnium sentinam esse. Si verò asseras primum, id est, priuatum vnius aut alterius, non communem Ordinis sensum: cur ais tacuisse ad istas calumnias, exemplo Hieronymi & Basilij,

& tuo tandem ore, & calamo, silentium ad sui defensionem obrupisse?

Non poteras hac responsione apertius à te ipso dissentire, vel accusationi prævaricari, & quam suscipis causam communem prodere. Si vnius, aut alterius tantum Iesuitæ sunt opiniones, quas Anonymus collegit, non minus valida quam obuia, & in promptu erat defensio, has opiniones esse exerrationes à legitimo & communi sensu Societatis, vnius aut alterius filij degeneris, à quibus deposceret pœnas graues ob læsam matris sanctitatem. Hoc vno verbo quasi spongia, poteras totum librum delere, & te improbo labore leuasses, singula quæ obiiciuntur defendendi & expendendi. At tu contra male tecum conueniens scribis: *Cum Iesuitarum moralis doctrinæ lacte, omnes ferè Theologiæ Professores à tyrocinio mulceantur; in omnes iacula contorsisse Anonymum, omnes vno ictu feriri*: Ac proinde communibus viribus esse refellendum. His verbis à te ipso plane dissentis, & cæspitas tui prorsus immemor. Si liber ille famosus, quem vt ais, Theologiã moralem Iesuistarum, nescio quis de grege inscripsit, ex centonibus Molinæi compactus, carpit tantum vnius aut alterius Iesuitæ opiniones; salui, & tuti sumus omnes ab illius iaculis: si ipsa Societas, & tu illius nomine agnoscas, non verè tuum, sed vnius aut alterius seuerè castigandi, sensum esse priuatum, neque vos hac accusatione perstringi, nisi silentio aut nimia in filios indulgentiâ, vos horum omnium conscios esse probetis.

Nam quod silentii, exemplo Hieronymi & Basilij, in causâ non dissimili, ais diu tenaces vos fuisse, ex contemptu, aut patientiâ calumniarum, præter quod falsum est, & contra publicam fidem; cum non desierint vnquam, & vbique gentium, & locorum, aduersus has accusationes intercedere, & obstrepere plurimi è vestris: injurius es in SS. Patres, quos imitatione silentij, & cognatione causæ tibi adiungis. Nam quotus quisque est ex tota antiquitate, qui aduersus legem Dei pro libertate, & libidine pugnarit; nisi forte Iouinianus aliquis? Hieronymum verò & Basilium, Lutherus in conuiualibus colloquiis clamat, se toto corde odisse, quod castitatis, ieiunij leges commendent, quas tu resoluis.

Cæterum ne singula prosequar, quæ tua Præfatione

habes omnino conficta, præposterè morali Theologiæ, quæ vna damnatur, defensionem adsciscis ex triplici capite: primo ab inuidia calumniarum, quas ais, post seruatum aliquando humilitatis, & patientiæ causâ silentium, valide depellendas esse, quasi meræ calumniæ sint, quæcumque scelesta execramur: quæ nisi reponas tua non esse, neque illorum quos defendis, sed vos quæ obiiciuntur quasi nefanda detestari, non potes esse immunis ab his flagitiis; imo capitalius illa admittis, dum probas, quam qui perpetrarunt: quia multo grauius errat, & peccat, qui scelera docet aut permittit, eorumque impunitatem spondet, quam qui re ipsa admittunt, iisque sordibus se conspurcant. Hac vna damnatione, & execratione impietatum debueras esse contentus, qua tutus esse poteras: sed alia tibi mens est, nam totis viribus contendis, quas vt Iesuitarum opiniones, & eorum commenta, ex ipsorum (vel potius Dianæ) scriptis labore improbo, aut saltem ore exscripsit, aut euulgauit Anonymus, non esse censura ab ipso fulminata dignas, etiam indoctis dilucide constare.

Nec magis fidum, & firmius est præsidium aliud, quod speras ex nostro Ioanne Martines de Prado, quod promittat opiniones vobis obiectas, se in Scriptores aliarum familiarum, vt in primos authores relaturum, à quibus tui excerpserint, & probarint. Nam vt omittam, in alienum sensum, eorum mentem, & verba à te detorqueri: vt taceam reliquorum Ordinum nullum tanquam communem doctrinam defendere, quidquid alicui è suis exciderit licentius dictum; & hanc Dominicanos vni D. Thomæ, Minores Scoto reuerentiam adhibere, vt quæ scripserunt communi consensu sequantur, & pro virili propugnent; alios si quid perperam tradiderint, indefensos relinquant, & primi omnium damnent: quis ferat eos, qui ex omnibus Theologis sedulò inquirant, quidquid præter honestum & legem, commodo & voluptati indulserint, & propugnandum suscipiant; quasi ius aliquod ex vnius aut alterius authoris Classici suffragio comparetur, opinionibus hodie natis, quod piaculum sit lacessere, & qui illo iure probabilitatis tenuissimæ, munitum pœnitentem confessarius recusauerit absoluere, reus sit lethalis peccati. Quis eorum Theologorum, qui

primi has adinuenere opiniones, crediderat, eò suas cogitationes euasuras, quò Guimenius, aliique eius asseclæ prouexerunt: vt qui illud ius probabilitatis à se assertæ negauerit esse certissimum, & ex illo Sacramenta administrare, futurus esset mortalis peccati compertus?

Tertium quod admouetur, & extruitur præsidium Theologiæ Morali Amadæi, ex dogmatica à Ianseniſtis, & à Caluiniſtis Mareſio, Vertachero, & aliis laceſſita, nihilo melius est aliis superioribus. Duo enim hic etiam peccat Amadæus: videtur aut ignorare controuersiæ nostræ statum, & de vna Theologia morali nos agere, non de dogmatica; aut nescit longius distare has duas Theologiæ species; quam vt qui de credendis dogmatibus nihil sentiat alienum à Catholico sensu, nequeat ab Ecclesiæ filiis, aut etiam ab hæreticis merito lacessiri, & salua dogmatum fide, ab agendorum regulis recedere, & alios procul abducere. Seiungendæ sunt igitur, quas fraude permiscet Amadæus, diuersorum Ordinum Theologiæ. Non dicam plures etiam è Catholicis, minime assensuros elogio quod tibi comparas ex Vertachero: ex vestris scriptis certius cognosci, quid Catholici in quacunque causa teneant, & quæ sit ipsa quodammodo Papismi medulla, quæ non magis in Papa, quam in Iesuistis inesse creditur. Sed nihil ista hæretici verba moror, aut expendo, quæ me longius à suscepta disputatione auocarent. Esto quoad multa controuersiarum capita, vt de Purgatorio, de iustificatione dogmata, quæ vno consensu, & ore aduersus hæreticos propugnamus Catholici omnes, è vestrum & maxime si vultis Bellarmini (quem Antonius de Dominis Pontificiorum collectorem vocat) scriptis cognosci possit quid Catholici teneant: male inde colligis vos solos, aut primos, esse auitæ fidei vindices, & quæ extruxistis præsidia aduersus Hæreticorum furorem, firmiora esse, iis quæ Academiæ Parisiensis, Louaniensis, aliæque orbis Christiani florentissimæ, appararunt omni armorum genere instructissimis armamentariis.

Sed hoc vnum ostendo, quod ad nostram controuersiam facit, te fraude dogmaticam partem Theologiæ, miscere cum morali, multoque peiori errore potestati Pontificiæ illudere. Miramur omnes & obstupescimus, te ita in summum Pontificem comparatum, vt cum libro

ſingulari inſcripto αὐτὸς ἔφα illius decretis aſſerueris omnimodam infallibilitatem quoad res facti & iuris, eamque contendas conſtare quoad vtrumque caput, conſtitutionibus Innocentij X. & Alexandri VII. omnem videaris abrogare decreto Alexandri VII. in P. Piroti Apologiam pro Caſuiſtis. Neque enim ignorare potes, quas tuo opuſculo laxiſſimas opiniones pro virili defendis, à ſummo Pontifice confixas, conſtitutione in Apologiam, cuius nullam habes rationem. Mirum plane eſt te adeo tui diſſimilem, & in ſummos Pontifices diuerſo plane animo comparatum, vt ſi quid pronuntient quod tibi faueat, excipi velis quaſi indubitatum, quoad res etiam facti: ſi tibi aduerſentur, abiicias omninò etiam quoad res iuris; videris ad tuum commodum decretorum Pontificiorum vim diuidere, aut potius elidere.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

De ſuffragiis Libri.

QVÆ ex diſſitis orbis Chriſtianis regionibus, ex Sicilia primum ab vno è Patribus Societatis, deinde è Regno Valentiæ in Hiſpaniâ, ab vno Capucinorum iterum Prouinciali Miniſtro, & tandem ex Gallia, à duobus Carmelitani Ordinis Doctoribus Pariſienſibus, congerit encomia, potius quam ſuffragia teterrimi operis Amadæus; ſuſpicionem ingeſſerant, ne ludio potius, aut erro eſſet aliquis, quam legitimus author Amadæus. Sed vbi ſub hoc nomine latentem deprehendi Theophilum, cenſui adeo ſibi viſum proprium opus, ſiniſtris ſuſcipionibus opportunum, vt non putauerit poſſe tuto in lucem prodire, niſi muniret ſuffragiis, ex toto orbe Chriſtiano collectis.

De cenſore Siculo nihil miror, fauiſſe his opinionibus laxiſſimis, quæ ex Sicilia authore Diana conterraneo, denſiſſimo agmine ſupra 3000. erupere. Id fidem & admirationem apud me omnem ſuperat, repertum aliquem, ex ſeueriſſima Capucinorum diſciplina, eiuſque familiæ Miniſtrum Prouincialem, qui nedum paſſus ſit edi, ſed etiam laudibus extulerit opus ad cælum vſque; vnde aduocandus erat ignis quo conflagraret, idem qui inde

exarsit, & emicuit castigandæ posticæ libidini; quam furto triginta solidorum, id est lethalis culpæ, leuius peccatum esse totis viribus contendit, & illud opus flammis cælestibus, & piacularibus absumendum, hoc solum nomine etiam si cætera deessent, quamuis infinita suppetant non minus immania & horrenda. Sancte iurat Ordinis Fratrum Minorum Franciadum Capucinorum, Prouinciæ Sanguinis Christi minister iterum Prouincialis, id est, omnium ex totâ Prouinciâ austerissimus, se maximâ animi voluptate, nec minus intenta mentis indagine, quasi pretiosum opusculum affabre concinnatum, sedulo vidisse, accurate euoluisse, & pensiculatius expendisse: & quamuis spurcitiis scateat ad quas infernus exhorrescat, ait, sibi nemus fuisse amœnissimum, pulchris, variisque floribus iucundè consitum à sapientissimo Amadæo.

Vix oculis meis credo cũ ista lego, & alia quæ pudor prohibet referre, nec puto Capucinorum vlli, huiusmodi verba excidere potuisse: atque ad istum casum multò me grauior occupat stupor, quam cum Capucinorum Annalibus à Bouerio eleganti, & Tulliano Scriptore lego, casum Bernardini Ochini è secundo sanctissimi Ordinis Ministro Generali apostatæ, Geneuam profugi: summeque laudo, quod nuper de religiosissimo Patre ex eadem familia relatum est, in censorem exarsisse, vt iurarit se apud Ministrum Generalem, qui visitationem sui Ordinis obit, accusaturum sacrilegii, & temeratæ ac profligatæ Religionis, & tanti sceleris pœnas grauissimas daturum. Nam vt monui; multo immanior illorum est reatus, qui scelera docent, & laudant, quam qui admittunt. Vix patimur, eos qui Exomologesin peccatorum faciunt, ea efferre verbis, sed præcipimus vt molliant aut tegant, quam fieri potest honestis. Quis patiatur libros sacros & Theologicos huiusmodi portentis spurcitiarum fœdari, vt imposterum ludibrio Theologi Catholici habeantur apud hæreticos, & horrori apud pios omnes? Sed de his plura quam vellem. Vtinam necessitas ne dum Doctorem Angelicum, nostrosque Dominicanos, ab huiusmodi criminum consortio, sed etiam Catholici nomen ab hæreticorum, & impiorum scommatibus vindicandi, ista ab inuito non extorsissent, quæ boni consulet æquus Lector, & condonabit studio, ac zelo in Theologiam, & matrem Ecclesiam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Animaduersiones in Tractatum secundum, de opinione Probabili: & S. Thomæ, eiusque Scholæ, ac Dominicani Ordinis vindiciæ.

LICET plura occurrant toto hoc libro, quæ genuinum opus Theophili probent, & ex eius officinâ prodiisse; è multis tamen vnum obseruo, quod argumento sit luculento; nempe ingenitum Authotis in Dominicanos odium, eo certius, & nocentius quam aliis quatuor in illos exaratis libris: quod lateat de industriâ, multis nostrorum Authorum elogiis occultatum. Sed in Amadæum cadit illud Taciti, *pessimum inimicorum genus laudantes:* multo crudelius hic sæuit laudibus, quam alibi scommatibus & calumniis. Idem vbique est animus, idem consilium; sed pugnandi & nocendi artes mutantur. Alibi erumpit apertis contumeliis, & sarcasmis odium, hic comprimitur; nempe vt aliquâ beneuolentiæ obseruantiâ, & honoris significatione, nos ad suarum opinionum consensum pertrahat, & in nostros Scriptores, quasi in primos Authores omnium laxitatum, inuidiam deriuet. Vbique Dominicanos tum antiquos tum recentes, & omnium Magistrum D. Thomam, objectat accusationum fluctibus, vt à suorum capitibus depulsi, in nostram perniciem redundent.

Mira est aduersarij calliditas. Ex quibusdam nescio regulis, ita comparatus est, vt si quæ sit commodi & gloriæ spes aut seges, ad se totam referat, ægrè aliorum admittat consortium, aut si excludi nequeant, primam sibi suisque vindicet: cum vero res est plena periculi & inuidiæ, & inde infamia, & alia pleraque mala timentur; nedum socios, sed etiam duces & magistros, ex aliis familiis interdum, sed vbique ex Dominicanis assumit: quasi dicat; quid damnas quod aliena dicta referam? non mea sensa depromo, neque noua dogmata cudo: si quid peccatum sit, ne mihi ab aliis exscribenti imputes: vti illorum gloriam non ambio, ita nec conuenit, me si quam

meruerunt notam, subire: testis partes obeo, & aliquando interpretis, vnâ tantum re merito accusari possem, si malâ fide illorum verba retulissem, aut perperam eorum mentem euiceris me esse interpretatum. Hæ sunt profundæ calliditatis præstigiæ, vnde *nomina mille, mille nocendi artes*, quas primum depellam quibusdam generalibus præiudiciis, deinde aliquot locorum examine: neque enim vacat, aut licet, omnia expendere, cum copia paucorum Authorum quos refert, nobis suppetat, sed ex vno D. Thoma eiusque celebrioribus discipulis, reliquorum corruptelas semouebimus.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Dominicani ab instituti origine, & ex regulis S. Thomæ abhorruerunt semper à laxioribus opinionibus.

CVM mens D. Thomæ, lex sit eius Scholæ, & totius Familiæ Dominicanæ, vbi superiore Disputatione demonstratum est, sanctum Doctorem ita à probabilitate versatili alienum, adeoque tenacem esse opinionis à lege stantis, vt aduersam si falsa sit, neget quantâcunque probabilitate polleat, à peccato excusare: nullus superest dubitandi locus, quin legitimi eius discipuli abhorreant à nuperis laxitatibus, quæ securitatem cuilibet probabilitati, contra legem pugnanti, pollicentur. Locum D. Thomæ ex Quodl. 8. art. 13. refert Amadæus Tract. de opinione probabili num. 6. & addit, *Hac si vera sint væ operantibus ex opinione probabili.* Esto: neque enim D. Thom. eiusque discipuli, in se recipiunt, quod imminet periculum peccati & damnationis, ex opinione aduersâ legi, & falsâ operantibus, quod nunquam sit moraliter certa, quamdiu Authores magni nominis, & rationes illi intercedunt & arguunt falsi.

Hic fidem Guimenij appello: locum D.Thomæ, tacito exemplo quod habet ab ignorantiâ rerum facti, omnino corrupit. Hoc enim res facti & iuris præcipuè differunt, quod illarum cum nullus, istarum vero certus sit modus finis & numerus, hoc pro comperto & confesso

apud omnes ponit, ad culpam non imputari quamcumque ignorantiam, maximè rerum facti, quæ infinitæ sunt; sed earum tantum, quas te scire referat & possis, quales sunt iuris naturalis omnes. Vnde illud emergit discrimen ex primo summè obseruandum; quod res facti omnes scire, sit supra vires nostras & præter officium, ac proinde ignorari possint citra culpam: secus sit de rebus iuris naturalis: nam cum paucissimis principiis contineantur, inscriptæ sint cordibus hominum, & fere omnibus obuiæ; quicquid ex illius iuris ignorantiâ fit perperam, vix excusatur à peccato, quod statuit S. Doctor loco citato.

Nec dissentit vt putat Amadæus eiusdem Quodl. art. 15. Immo superiorem doctrinam, & à nobis constitutum discrimen, luculentissimè confirmat: *Error*, inquit, *conscientia quandoque habet vim absoluendi, quando scilicet procedit ex ignorantiâ eius, quod quis scire non potest, vel non tenetur: sicut*, inquit, *si aliquis intenderet accedere ad vxorem suam causâ delectationis, & ita intenderet, peccaret venialiter, si alia ei supponeretur eo nesciente, nihilominus peccaret venialiter.* (Vides damnari venialis peccati copulam ex solâ voluptate initam, etiam cum suâ, sed excusari à lethali peccato ex ignorantiâ facti, si aliena ipso nesciente, dolo occupet locum legitimæ vxoris; qui error refertur obrepsisse Iacobo fraude soceri, sufficientis Liam loco Rachelis.) Si vero error conscientiæ pertineat ad res iuris naturalis, addit S. Doctor: non excusare à peccato, cum ipsemet error peccatum sit, hoc nomine, quod procedat ex ignorantiâ iuris naturalis, quod quisque scire tenetur & potest. *Sicut*, inquit, *si quis crederet fornicationem simplicem esse peccatum veniale: & tunc, quamuis crederet se peccare venialiter*, (ex aliquâ sine dubio opinione probabili) *non tamen*, inquit sanctus Doctor, *peccaret venialiter, sed mortaliter.* Poterat ne apertius, validiusque, his locis damnare quascunque opiniones probabiles falsas contra legem, quam constituto illo discrimine inter ignorantiam rerum facti, & iuris, quod illa interdum, ista nunquam excuset à peccato, quamdiu est rerum quas scire possis & debeas.

Ex vno crimine disce omnia, erudite Lector. An putas Amadæum bonâ fide & sincere quicquam facturum, cum adeo illustrem D. Thomæ locum, qui sit omnium

controuersiarum basis & regula, falsarit? Si magistrum temerare, qui omnium teritur manibus, nec pudore, nec infamiæ metu deterritus est, putas ne illi fore religioni discipulos interpolare, quorum libri cum raro extent, vix probari potest corruptela, & plagiarij crimen? Sed ne bis coctam crambem obtrudam, consule quæ superiori disputatione de mente S. Doctoris fuse disputauimus. Hic vnum obseruo, cum de vsu probabilium profundissimè in Quodl. discussam & explanatam quæstionem D. Thomæ in Summá prætermiserit, nec extraneorum vllus impugnauerit, hinc factum ab antiquis Thomistis fere intactam fuisse: vix enim aliud scripserunt, quam quæ communis Magistri interpretatio, & in vtramque summam commentaria, vel defensio ab æmulis requirebant. Et hæ omnes causæ defuere discipulis S. Doctoris, quibus ad hanc tractationem impelli poterant.

Primus omnium quod sciam, aggressus est ex nostris Barth. Medina, & longè à Magistri vestigiis recessit, causamque aliis errandi præbuit: nec solum à Magistri mente, sed etiam ab auitâ Ordinis Dominicani sententiâ & gloriâ defecit. Nam S. Doctor explicatam in Quodl. doctrinam purissimam, non tam suo marte inuenit, quam ab antiquis nostris Patribus, ab Hugone Cardinali, ab Alberto Magno, aliisque antiquis Theologis haustam exornauit. Nec dubito, quin illis voluerit acceptam referre, ipsomet Articuli 13. Titulo, qui ita habet: ***Vtrum ille qui habet plures prabendas peccet plurium opinionem non sequendo.*** Hoc quæstionis statu quasi indigitauit originem malorum, quæ Patres nostri & Franciscani à Guillelmo Fani Amoris, aliisque æmulis passi sunt. Ex quâ vero scintillâ tantum incendium conflatum sit, paucis accipe.

Ebroinus Pictauorum Episcopus, primus legitur plura Sacerdotia habuisse ad annum 838. quo primum Authore & sæculo, hæc polygamiæ beneficiorum pestis orbem inuasit, Episcopatui Pictauiensi, adjunctâ Abbatiâ S. Germani à Pratis ad suburbium Parisiense. Multis hæc cumulata Sacerdotia placuere, & cum inde graue damnum impendens præuideret Guillelmus Parisiensis Episcopus, tanto malo auertendo, hanc de Beneficiorum vnitate controuersiam ad annum 1238. iussit à Theologis dis-

putari: an ſcilicet ſaluâ conſcientiâ & ſalute, poſſet quis adire, & habere plura beneficia. Tandem plenis Theologorum comitiis, quibus è noſtrâ Familiâ, præter alios celebres Theologos è & ex Franciſcanis, interfuit Hugo à ſancto Charo tum Theologiæ Profeſſor Pariſiis, breui poſtmodum ad purpuram aſſumptus, eorumque ſuffragiis decretum eſt, nullum poſſe ſine ſalutis periculo, pluribus beneficiis potiri, ſi ex vno in annuos reditus 15. libras Pariſienſes perciperet, quæ pretio noſtro fere quingentos æquant. Hinc omnium diſcordiarum & malorum origo, vt Paulus Æmilius Hiſtoricorum noſtri ſæculi iudice Lipſio facile princeps, teſtatur his verbis, *Sacri mendicantium cœtus, votiuam paupertatem laudibus efferentes, in diuites ſacerdotes concionabantur, eorum cupiditate, & ambitione, ſeruorum Dei numerum multis partibus imminui, alios bina, alios terna, alios plura ſacra, eaque opulenta ſacerdotia habere. Hac illi prædicantes, habebant aduerſarios ſummos viros, & magna (ſi modum ſapientia impoſuiſſent) ingenia, in quibus Guillelmus à ſano amoris, qui vt vicem pro auaritia improbata, & caſtigata reponeret, votiuam paupertatem ipſe damnabat.* Quibus de cauſis, ordo vterque Diuorum Franciſci, & Dominici, parum à ruina abfuerit; quod pro beneficiorum vnitate ſtarent, aduerſus polygamiam, id eſt, pro opinione à lege ſtante pugnarent, aduerſus probabilitates.

Hæc te paucis volui monitum, Lector erudite, vt inde agnoſcas quam iniquè Dominicanorum nomen, & D. Thomam veluti clypeum habeat Amadæus, & in patrocinium aduocet laxiſſimarum contra legem opinionum; cum ab incunabulis Ordinis, pro lege, & pro tutis opinionibus, vſque ad ſanguinem decertarint, cum à S. Doctore in cuius verba iurant, hoc dogma inconcuſſum habeant, *quod agitur contra legem, ſemper eſſe malum, nec excuſari per hoc, quod ſit ſecundum conſcientiam,* quacunque probabilitate munitam, quæ in certitudinem moralem nunquam ſit euaſura, quandiu reclamabunt Doctores graues, & contra ſtabunt rationum momenta: quo vno verbo conuelluntur, quæcunque Amadæus toto ſuo opere congerit argumenta.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Expenduntur Thomistarum testimonia.

NEQVE à S. Doctoris vestigiis, abeunt vlli antiquorum Thomistarum, & modernorum. Non licuit singulos consulere: si secus sentiant (quod affirmare vel negare vix ausim) dicam cessisse tempori, & recentiorum magis inuenta attendisse, quam S. Doctoris documenta, & antiquorum Patrum exempla: quod de Soto dici nolim. Neque ad hoc cogunt citata ex illo verba in 4. sententiarum dist. 18.q.2. a. 5.ad 5. Nam eo loci tantum docet, si quis adhæreat opinioni, ex magni nominis authoribus probabili; cum stat pro lege, & grauioribus rationum momentis fulcitur, quales sunt D. Thomæ & Scoti, dum ille censet reum publicis tabulis conuictum homicidij, iustè damnari, & oportere ad mortem, à iudice, cui priuatim comperta sit eius innocentia: Scotus negat id legitime fieri posse. Sotus hoc luculento exemplo, regulam à se constitutam illustrat: à discipulo D. Thomæ absoluendum iudicem, qui Scoti opinionem secutus, abstinuerit à damnando reo: neque id beneficium à Scotista recusandum iudici, qui reum ex D. Thomæ sententia multarit. Det Guimenius paris probabilitatis pro lege vtrimque, non hinc pro honesto, & salute, inde pro commodo, Doctorum numero, & auctoritate, & rationum momentis dissidentes opiniones, & tum illis assentiemur, & damnabimus Confessarium, qui propria opinione sepòsita, pœnitentem secutum aduersam, noluerit absoluere.

Recolendus hic est triplex gradus opinionum, accuratè à nobis distinctus; primus probabilium solitarie, quę aduersam nullam patiantur; secundus est pugnantium vtrinque pro officio, qualem diximus discordiam fuisse Angeli Iudæis præfecti, cum custode Persarum, & cuius generis est disceptatio D. Thomæ cum Scoto: nam Scotus pro insonte certat, ne pœnas det immeritas: D. Thomas pro authoritate legitima, & censet priuatum huius malum compensari bono publico. Tertius dissensus est opinionum

opinionum hinc pro lege, inde pro commodo certantium, parum aut nihil fere mali timendum est, ex arbitrario primi aut secundi generis opinionum delectu: quia semper aliquod officium impletur, par aut maius eo quod omittitur. At ex altero conflictu graue impendet periculum, ne vtile honesto, commodum saluti anteponas; quod Ciceroni aliisque Philosophis visum est adeo præposterum, vt culpæ imputent, si vel dubites id tibi vnquam licere. Doctorum reliquos ad Soti sensum admitto, & interpretor: si id sentiant, quod Amadæus contendit, vnius Doctoris nomine, effici probabilem opinionem, quamlibet legi ob nostrum commodum repugnet, aliis Doctoribus reclamantibus, graui censura dignum pronuncio: sicut quod infert inde, consectarium, non posse citra culpam, recusari absolutionem pœnitenti, secuto opinionem vnius Doctoris auctoritate factam probabilem, etiam si faueat voluptati contra legem: nec vlli Thomistarum quos refert (quamuis forte laxiores sint quam par sit discipulis D. Thomæ) propositionem hanc toto ambitu, nullâ exceptione admittunt.

Thomistas vbique carpit, etiam dum laudat; quid facturum putas, dum apertè damnabit? immeritò Caietanum accusat periculose errasse tomo 2. opusculo 6. cap. 2. quod Summo Pontifici scripserit promissam esse veritatem rerum, quę Fidei principiis continentur, non earum quæ naturali lumine indagandæ sunt. Quid verius hoc asserto Caietani? quid iniquius censurâ Catharini quam refert & sequitur Amadæus, eo loco Caietanum periculosè errasse? non magis sane, quam si quis dicat, res merè temporarias, maxime infidelium, non esse permissas pleno iure Ecclesiasticæ potestati. Sed peius errat Caramuel Theologiæ fundamentalis num. 182. dum negat, vllam in mundo dari auctoritatem, damnandi opiniones probabiles. Excusari non posse à graui notâ temeritatis, hoc Caramuelis assertum, omni genere argumentorum euicimus: quibus demonstratum est, nihil probabilitate indifferenti ad bonum & malum periculosius: nec posse tutam fieri, nisi in euidentiam euadat, vel adhæreat legi. Neque probabilitatum iudicium subducit ab autoritate Ecclesiæ Caramuel, nisi vt impunè probabilitatibus indulgeat & orbi illudat Christiano.

Sed mira est Amadæi æquitas: Caramueli vniuersim quæcumque probabilis opinio in materiâ Fidei,& morum, tutissima est ad salutem, & supra omnem Ecclesiæ censuram posita: Caietano autem non omnis generatim opinio probabilis, sed ea tantum cuius nullum extat ex Scripturâ & Traditione verbum quæ ad Philosophos, & iuris peritos, non ad fidem spectat, extra forum Ecclesiasticum est: & tamen mitius cum Caramuele agitur, quam cum Caietano. Ego contra periculosum, aut potius manifestè hæreticum Caramuelis assertum, & Caietani verissimum esse contendo, & demonstrarem, nisi agerem iam actum superiori disceptatione. Quæ ex tribus cognominibus Bartholomæo, Martino, & Petro Ledesma, atque ex Ioanne Nider refert; vellem liceret explorare: sed cum horum auctorum copia ad legendum non suppetat, illos interpretor ad sensum Martinez, & antiquorum Thomistarum, quos certum est non admisisse vsum & delectum opinionis minus tutæ pro commodo, nisi cum eâ probabilitate pollet, quæ omnem aduersæ fere absorbeat probabilitatem: quali diximus disputatione superiori, omnes frui opiniones à D.Thoma de moribus inductas.

Cæterum si Amadæus sui Ordinis defensionem è nostro statuerat repetere, quærendum illi magis erat, quid D. Thomas de quaque re, & nominatim de vsu probabilium doceret, quam quid eius Discipuli sentiant: cum S. Doctor vnus nobis sit, instar omnium, & supra omnes. Si D. Thomæ mentem rimari placebat ex Discipulorum interpretatione, antiqui erant recentioribus longe anteponendi: si modernorum aliqua ratio habenda erat, longè aliis præstant, quos fere nunquam citat, Ioannes à sancto Thoma, Arauius, Petrus à Tapia, qui nuper cum opinione sanctitatis desiit viuere, Bartholomæo à Martyribus vocatione ad summam dignitatem, eiusque administratione simillimus, qui Theologiæ moralis Summam scripsit, quasi totius Pastoralis regiminis, quam ad mortem vsque seruauit regulam. His adde Martinem de Prado præpositum castellanæ Prouinciæ, pluresque alios eruditos & sanctitate illustres, quos argumento est stare omnes pro opinionibus tutis & probabilioribus: Nam si laxitatibus, vel minimum fauerent, non fuissent præter-

missi à scriptore adeò sollicito causæ quam vrget: maximè cum illorum vnus instar plurium esse possit, & maioris sit apud nos auctoritatis, quam cęteri omnes collectim obscurioris nominis, quos diligenter inquisiuit, ratus non facilè eorum libros à nobis repertum iri, vt fidem relationis exploremus.

Celebrioribus Dominicanis inter recentiores à me nominatos, qui certius de scholæ nostræ sensu testari possunt, addendus est Iulius Mercorus, hoc nomine etiam anteponendus, quod fusiùs præ cæteris quæstionem tractarit, in quâ sibi summam posuisse visus est, & mentem D. Thomæ indagauit tantâ subtilitate, & in apertam lucem eruit, vt nisi glaciem perfregisset, adhuc in hac abysso penetranda hæreremus: atque ita ad sancti Doctoris sapientiam, nostramque in illum reuerentiam commendandam, contigisse crediderim. Male plures habet, quidam etiam acriter arguunt Dominicanos, quod vni D. Thomæ sese addixerint: & hoc vocat Amadæus, seruile quoddam & pecuinum genus obsequii; nempe quod non attendant D. Thomæ libros, fodinam auri esse inexhaustam. Leuium metallorum fructus in summo est, inquit Seneca, illa opulentissima sunt, quorum in alto latet vena, assiduè plenius responsura fodienti. Hæc quibus capitur vulgus, tenuem & perfusoriam habent veri speciem, & fundamento carent. D. Thomæ Doctrina solida est, & quæ plus pateat introrsus. Qui præcessere interpretes Caietanus, & alij, quasi fossionis metallicæ opifices, venas auri aperuerunt, non exhauserunt: supra Discipulorum captum, esse Magistri mentem probant, quæ ex illâ noua quotidie eruuntur, superioribus ignota & occulta.

Inter hæc numerare licet opusculum Mercori, vnius & alterius articuli D. Thomæ egregium commentatium ex quodlibetis: eum difficilem clamat Amadæus, quia non capit. Quos vero nectit ex illa nodos, dissoluimus subtilissima Mercori interpretatione, & omnino necessaria, nisi velimus cum Anonymo, D. Thomam nullam admittere iuris naturalis ignorantiam, quæ falsam quamcumque opinionem legi aduersam à culpa excuset. Quare hic magis audiendus est Mercorus, quam Bartholomæus Medina; aliique recentiores Thomistæ hunc

ſecuti, quia minus operosè articulum ex quodlibetis, quam Mercorus, interpretati ſunt.

Propoſitio de licito delectu cuiuſcumque opinionis probabilis, eſt Amadæo, quod generi humano primum Adami peccatum: nihil eſt, quod non inde deducat & probet mali: quia vix vnquam deeſt, vnius aut plurium Doctorum auctoritas, quæ veriſimilem, id eſt, tutam apud ipſum opinionem faciat: cui vero non adſit ſceleri quamlibet immani, & ſuffragetur aliqua veriſimilis ratio, cum mortalitati animæ, & atheiſmo ſuppetant quas operæ pretium ſit profundiſſimi Theologi valide refellere? Neque enim omnibus ſatisfacit Amadæus ſua Theologia naturali.

Atque ex hoc ruinoſo, & putido fundamento, quaſi conſectarium, ſecundam eiuſdem tractatus Propoſitionem deducit, Miniſtros Regios in tributis imponendis, & vectigalibus exigendis, minimè teneri opinionem pro iure ſubditorum probabiliorem ſequi, relictâ probabili: & licet idem iuris neget ſubditis, ex minus probabili opinione tributum recuſandi, & Iudici rem vt libuerit adiudicandi: non deſunt tamen Doctores, qui æquo iure ſtatuant, Regibus & ſubditis viuendum.

Verum has periculoſiſſimas opiniones latè refutauimus diſputatione vtraque ſuperiori, hoc maximè argumento: quod iuſtum vbique bellum ex vtraque parte accendant. Vnum addam, quem ſæpius in patrocinium aduocat huiuſmodi laxitatum ex Dominicanâ familiâ Barnabam Gallegum, eſſe auctorem infimi Ordinis, cuius extant aliquot controuerſiæ ex logicâ, & tractatus de conſcientiâ probabili, quem inſeruit quintæ aut ſextæ Editioni Ioannis à cruce, vt adiunctus graui auctori vendibilis fieret. Hos ſibi Thomiſtas adſciſcit in Patronos, quia celebriores illi aduerſantur.

Quod vero ſanctum Antoninum, Caietanum, Sylueſtrum, & Armillam, pro ſe ſtare ſcribat Gallegus, fidem non meretur, & falſi conuincam hoc articulo: nec leue argumentum eſt, quod ex illis nulla verba referat Amadæus: neque enim cauſæ quam vrget adeo negligens eſt, vt potiora illorum teſtimonia, quam nouitii illius Thomiſtæ, ignoraret aut taceret, cum Gallegi verba, quaſi cedro digna exſcribat.

Præter morem, auctores Italico & Hispano sermone suo inserit libro; atque inde iunior quidam Theologus, suspicabatur non esse genuinum Theophili, quod illi esset insolens, citare & referre auctores qui Latinè non scripsissent, sed leuior est coniectura, quam vt eleuare possit argumenta, quæ ex illius officinâ prodiisse demonstrabunt.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Consensus Franciscanorum cum Dominicanis, & Subtilis scholæ cum Angelica, de vsu probabilium ad legem restringendo.

NECESSARIVM duxi huic articulo, & nostris in tractatum Amadæi de opinione probabili animaduersionibus, consensum vtriusque familię & scholæ, de vsu probabilium securo, demonstrari: vt vnâ responsione inde petitâ, refellam infinita Amadęi argumenta, ex Franciscanorum testimoniis, quę ad suas propositiones muniendas, non magis sincerè, nec minus pręter horum authorum mentem, quam Dominicanorum & Thomistarum passim asciscit; vt vtriusque scholę, comperto hâc de re sensu, iudicet æquus Lector, quid veri habeat Quæstio Facti, instituta à P. de Champs, suis in Iansenium libris, satis noto; cum vno breui opusculo contendit, laxitates ab antiquis, aut extraneis Theologis probabilitatum inductas, à suis coercitas, & ad seueriores regulas fuisse correctas.

Licet hæc refelli possint, ex iis quæ vltimâ parte Disputationis superioris diximus, vbi accuratè inuestigauimus antiquorum mentem de vsu probabilium, & certis argumentis demonstrauimus, omnes ad vnum ante Bartholomæum Medinam, capitaliter huic laxitati fuisse aduersatos, & nihil opus habuisse emendatione, & restrictione recentiorum: aliqua etiam ex Scoto, singularia & miræ cautelæ attulimus. Verum tanti apud me est ad hanc controuersiam, vnde pendet æternitas, Subtilis cum Angelicâ scholâ, in hanc rem consensio, vt ad illam firmandam nullum sim laborem detrectaturus. Sed eo

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

nos leuauit ex Franciscanæ familię, & Scoti Academia, recens quidam author, pio & erudito magis, quam longo de hac controuersiâ opusculo, nuper vt creditur Tholosæ edito: ita enim sollicitè & anxiè, sese occultauit hic Scotista, fugiendæ vt puto gloriæ, quam breuissimo scripto maximam & perpetuam meretur (neque enim alia potest esse causa fallendi homines) vt nullum voluerit sui vestigium, ex editionis anno, aut loco extare: sed quo se diligentius abdidit, eo videtur clarius innotuisse, Franciscanum esse piissimum, & profundum Scotistam, qui Patris sui sanctitatem resipiat, sui magistri subtilitatem fere æquet, & vbique eius mentem assequatur. Itaque quid Franciscana familia, siue quid Scotus, quem sibi in magistrum delegit, quid eius discipuli sentiant, aut sentire oporteat, de probabilitatum vsu, laxandus ne sit an restringendus, nullo labore, emolumento ingenti, summa voluptate longe honestiori, illa quam mentitus Capucinorum Exprouincialis, dicebat se ex Amadæi lectione percepisse, licebit discere ex huius Franciscani dissertatione, cuius; in gratiam Lectorum hic compendium & medullam dabo.

Primo remotis ambagibus, aduersariorum sophismata, quibus exacte refellendis, multum nobis temporis amissum est, vno verbo excludit, definitione opinionis probabilis, de qua disputandum suscipit præmissa, & controuersiæ statu reuocato ad sensum nostræ quartæ regulæ, agi de opinionibus probabilibus, hinc pro lege, salutis & honesti causa, inde pro commodo, rem licitam, aut illicitam esse contendentibus; possit mens vno aut duplici iudicio practico vtrique propositioni contradictoriæ assentiri, & pronuntiare vtramque partem contradictoriam esse licitam, ex propriis rationibus, & non esse licitam, ex rationibus partis oppositæ. Controuersiæ statum his verbis constitutum, §. 7. illustrat exemplo serui, clam subripientis bona sui Domini, in solutionem suæ mercedis: de illo igitur quæritur, non quidem, an possit esse dubius, & perplexus, propter rationes hinc inde oppositas, neque, an reiectâ vnâ parte, possit alteram eligere: vtrumque enim quilibet nostrum id fieri posse in se experitur: sed an auditis rationibus pro vtrâque parte, possit formare duplex, aut vnum iudicium practicum, quo sibi persuadeat,

vtramque partem, vt actu sibi propositam, esse vere probabilem; scilicet, illud quod subripit furtiuè à Domino, esse suum, & non suum: teneri ad restitutionem, & non teneri: vnde indifferenter ex duabus partibus simul propositis, possit licitè quamlibet voluerit amplecti, habendo simul consensum paratum ad alteram partem, vt securam ad salutem.

Toto vero opusculo, siue vrgeat aduersarios, seu respondeat, non aliud argumentum versat, quam quod nos primâ classe reposuimus, ex principiis synderescos repetitum; idque non tota ea amplitudine qua prosequuti sumus, iuxta varios mentis gradus, sed eâ tantum parte vrget, quam Mercorus ex Delugo, & D. Fagnanus ex Castropalao obiiciunt Sanchez, qui hanc controuersiam grauissimam de vsu legitimo vtriusque partis contradictoriæ, ad eum statum reuocat, quo subtilissimus ille Scotista deduxit. Quare, vt certa methodo quas fusius profert probationes digeramus, ad duo argumenta reuoco: quorum primum potest hâc formâ proponi. Ad licitum cuiuscunque opinionis probabilis assensum, & vsum, necessarium est, mentem vtrique parti contradictoriæ assentiri absolutè vt veræ, & vt falsæ: quia iudicium opinionis probabilis practicum, est veluti conclusio deducta ex principiis synderescos de rebus agendis, cuius illationi assentitur, & vi illius, transit in assensum rei illatæ, vt veræ & licitæ, aut secus vt falsæ & illicitæ: atqui repugnat intellectum assentiri vtrique parti contradictoriæ. Maiorem propositionem concedunt aduersarij: quare Sanchez licet renuat posse intellectum, ex principiis intrinsecis, habere assensum vtriusque partis contradictoriæ, admittit tamen elici posse à principiis extrinsecis, id est, ab authoritate Doctorum, qui alterutri parti fauent.

Id verò omninò repugnare probat noster author; primò ex Scoto §. 9. quia, inquit, in contradictoriis negatio non solum remouet affirmationem, sed etiam ipsam rem affirmatam, ideò nullo tempore, nec reipsâ, nec cogitatione intellectus, duæ contradictoriæ possunt simul esse veræ. Idem declarat §. x. ex Scoto in 4. Metaph. quæst. 3. vbi interpretatur hoc commune dictum, contradictoria non posse intelligi, aut vix: quia non possunt, inquit, simul concipi vt vera cum assensu, quamuis nihil vetet

apprehendi sine assensu. Ideò, inquit Scotus, contrariæ opiniones possunt esse in mente apprehendente, non iudicante. Eodem §. 11. occupat responsionem aduersariorum, contradictoria non esse quidem absolutè vera in se, sed collata ad nos, quia vera apparent: contra ille instat, veritas rerum posita est in conuenientiâ ad suum exemplar, & ad ideam diuinam, vel est ipsamet res, vt relucet in intellectione diuinâ sui causâ: At certum est, vtramque partem contradictionis non esse determinatè veram in ideis, & rationibus æternis: Ergo nec potest vllâ ratione, à nobis vtraque pars concipi, & iudicari vera, sed ad summum illarum altera disiunctiuè.

Idem argumentum confirmat §. 12. Non minus repugnat, propositiones contradictorias de moralibus, simul veras esse, seu licitas & non licitas, quam de rebus ad speculationem pertinentibus: Atqui istarum vtrique repugnat veritatem inesse; vt probat Scotus ex Arist. 4. Metaph. vbi contra Pytagoræos asserentes quæcunque apparent esse vera, arguit Philosophus: si ita sit, contradictoria simul fore vera; quia pluribus diuersa opinantibus, si quilibet verum assequatur, idem erit simul verum & falsum coniunctim aut diuisim. Probat verò primam propositionem ex eodem Scoto. Veritas cuiuscunque conclusionis seu moralis seu speculatiuæ continetur principiis vnde deducitur; & si illa sint subalterna seu subordinata, referuntur tandem ad vnum primum principium & immediatum, cuius veritas, & rectitudo est per se nota vel à præcepto diuino, quale est istud *non licet subripere rem alienam inuito Domino*, illud vero principium non potest continere vtramque contradictionis partem, nempè rem ad subripientem iure pertinere & non pertinere.

Secundum argumentum multò vberius & elegantius prosequitur per plures paragraphos cuius summam hac forma propono: si mens eodem aut diuerso iudicio practico possit assentiri vtrique parti contradictoriæ vt rectæ & licitæ, sequitur constituendam esse quintam conscientiam, quæ omnia dubia practica dirimat his duobus *est & non est*, ea verò conscientia noua est, inaudita, repugnans, & diuersa à quacunque alia conscientiæ specie, ergo cum tot vitiis scateat est omnino abiicienda. Primam argumenti propositionem explicat §. 7. & probationem iam

insinuauimus, opinio probabilis posita est in iudicio practico ex principiis synderesеos in regulam rei agendæ: at conscientia ex Diuo Thoma & Bonauentura, quid aliud est quam conclusio illata ex principiis rationis, & per discursum admota directioni agendorum?

Minorem fuse probat § 9. & pluribus sequentibus vsque ad paragraphum 14. Argumentis omnibus præmittit velut solidum fundamentum, conscientiæ definitionem, quam §. 7. ait vix differre ab opinione probabili tutâ, seu legi consentaneâ, sicut dicemus progressu argumentorum, quibus aliud præstruit fundamentum, à partitione conscientiæ §. 8. secundum Scoti principia, in quatuor veluti species diuisæ. Cum enim conscientia sit participatio legis æternæ, & quasi Vicaria Dei, si probè fungatur suo munere, & Dei nomine vera præcipiat bona, ac mala vetet, primam constituit speciem conscientiæ rectæ, seu legi æternæ consentaneæ; à quâ non putat Scotus recedere conscientiam, cum actus quoad speciem indifferentes permittit, & indulget: vnde putat existere secundam veluti speciem conscientiæ indifferentis, vt dictat opus, nec determinatè bonum moraliter aut malum. Dissentit S. Doctor à Scoto hac specie conscientię, quam non agnoscit, ex alio principio, de actibus quoad speciem indifferentibus, quos mali aut boni contendit ratione imbui oportere, cum singulares fiunt & indiuidui. Sed hac controuersiâ semotâ, quæ nihil ad nostram refert, conscientiæ tertiam speciem facit, recessu à diuinâ lege; cum per errorem suadet malum, & euadit in peruersam, seu quod idem est, in erroneam. Si vero mens hæreat, & paribus argumentorum momentis, hinc inde librata, in neutram partem vergere velit aut possit, fit quarta species conscientiæ dubiæ. Ad superiorum aliquam reuocantur aliæ species: probabilem quæ stat pro lege ad rectam, quæ vero stat pro libertate ad peruersam referimus, vel ad dubiam, ad quam pertinet scrupulosa.

Qui intimos animi recessus Theologi, ac Philosophi, longè accuratius rimati sunt, & lustrarunt, quam antiqui & recentes Mathematici, & Astrologi, Cœli, terrarum, & maris spatia emensi sint; hos tantum mentis humanæ, seu conscientiæ, status ac gradus distinxerunt: ad quem verò superiorum, putant aduersarij pertinere suum illud

iudicium, de vtrâque contradictionis parte, falsâ & verâ, recta & illicita?

Illud noster author accuratè excludit, ab omnibus speciebus conscientiæ enumeratis §. 11. quo enim nomine hanc conscientiam appellas? Non scrupulosam, quæ non torquet animum anxiâ religione, sed potius omnem auellit & semouet scrupulum, nec excogitata dicitur à suis authoribus, nisi ad mentis tranquillitatem. Non accensebunt etiam conscientiæ erroneæ; cum contendant conuenientem esse rectæ rationi. Nec minus longe abest à conscientia indifferenti; quia hæc determinata est ad vnam partem contradictionis; altera abstrahit ab vtraque parte, vel potius vtramque complectitur. Eodem argumento euincitur, ad conscientiam dubiam non reuocari, quia hæc suspendit operationem, illa dirigit, & ad eam impellit.

Dices ad rectam spectare: sed ab illâ multis nominibus excluditur; maximè, quod recta vnam tantùm contradictionis partem præscribat, ista verò vtramque complectatur, cum tamen repugnet, simul quamlibet illarum veram esse & falsam; quod reputat opinans, nec attendit necessarium esse illarum alterutram esse malam & falsam: ac proinde, dum vtrique assentitur, vt veræ & bonæ; rerum nomina, & naturas permiscet, lucem tenebras, malum bonum appellat.

Si ad vllam ex enumeratis conscientiæ speciebus, reduci possit hæc recentiorum conscientia, ad dubiam magis accedere, ac proinde periculosam esse, & peruersæ proximam, demonstrat noster author §. 9. Quia reliquæ conscientiæ species, alteram contradictionis partem respiciunt: recta quidem, opus conforme legi; peruersa, dissentaneum ab illâ; indifferens, opus determinatum quidem diriget, sed expers bonitatis aut malitiæ moralis; dubia verò vtramque contradictionis partem spectat, & dum assensum suspendit, impedit operationem: quod verius & efficacius existere debet, quam à dubia, ab hâc quintâ conscientiâ recentiorum, nam conscientia dubia respicit vtramque partem contradictionis disiunctiuè tantùm, & ideò timet operari, nec stante dubio potest se accingere operi: alias eligeret peccare, hoc ipso quod peccandi periculum non recuset, aut fugiat: illud verò

conſcientia quam impugnamus, auget magis quam di
bia; quando quidem poſitiuè aſſentitur, partium alteran
cuius delectum permittit, malam eſſe & falſam. Dic
conſcientiam hanc, aut opinionem recentiorum, nih
differre à conſcientiâ probabili, quam hic author reuo
cat ad primam ſpeciem conſcientiæ rectæ. Sed §. 10.
inde amolitur hoc argumento, quod conſcientia verè
probabilis deſignet voluntati vnam contradictionis partem, ſemotâ alterâ; quod minimè conuenit recentiorum probabilitati, vtramque partem approbantis. Deinde, hic author non agnoſcit opinionem probabilem, niſi ſit iudicium practicum, ex ſyndereſeos principiis deductum, conformius legi æternæ; quam definitionem latè & erudite explicat §.4.& tribus ſequentibus.

Sed ad huius grauiſſimæ difficultatis enodationem, ac lucem, obſeruari velim; probabile de quo toties dictum nec res adhuc exhauſta eſt, bifariam ſumi: primo latè, pro quocunque veriſimili, quod rationibus non ſit deſtitutum, quæ aliud ſentientibus negotium faceſſant, qualia ſunt plura placita philoſophorum, & hæreticorum, contra res fide receptas,de prouidentia, de immortalitate animorum, &c. quibus quamlibet argumentis veriſimilibus muniantur, nefas ſit aſſentiri. Præter hæc veriſimilia improbanda, quæ lato ſenſu dici poſſent probabilia, ſed improbanda; ſtrictiori ſignificatu vocabuli probabile dicitur, quod vere probari poſſit: idque iterum dupliciter, vel aſſenſu tantum, vel aſſenſu & vſu, itaut probari poſſit, & vſurpari. Itaque probabile toto ſuo quo latiſſimè patet ambitu, tribus gradibus contineri & diſtingui conuenientiſſime poteſt, extremis duobus,vno medio. Extremorum primus & remotiſſimus, eſt eorum veriſimilium, quorum aſſenſus & vſus periculo non caret & vitio, & ad illum gradum referimus quæcumque finem vltimum hominis, & ſubinde immortalitatem animorum, Dei vnitatem, exiſtentiam, & prouidentiam, impugnant placita & argumenta, quorum licet non occurrat ſolutio poſitiua euidens, ideſt, quæ falſi conuincat, omnis tamen illis aſſenſus denegandus eſt. Alterius extremi gradus, ſunt ea probabilia, quorum aſſenſus & vſus innoxius eſt, & legitimus, huius ordinis ſunt opiniones quæcumque probabiles negatiuè & poſitiuè tutæ, vt ſtant pro lege &

salute, à qua omnimodam à peccato, & à malo, immunitatem habent. 3. Denique, & medio gradu ac statu, continentur probabilia; quorum assensus nihil mali habet, sed vsus periculo non caret: itaque potes innoxiè illis assensum adhibere, sed non perinde tutum est ea vsurpare, seu ad opus & ad vsum reuocare; cuius generis innumera dedimus exempla: eoque pertinent, quæcumque diximus speculatiuè, non practicè probabilia, qualia reputamus quascumque aduersarij ingeniosè excogitant opiniones, pro commodo contra legem pugnantes, quibus nihil subtilius ad exercitationem ingeniorum, nihil periculosius ad vsum & ad salutem.

Has omnes nostræ distinctionis partes, egregiè illustrat exemplum accommodatissimum, & pluries repetitum venatoris, cui ad ingressum syluæ, occurrit vel certa fera agrestis, incertus masne sit an femina, vel quid aliud apparet se in syluis motans, & dubius hæret fera ne sit syluestris, an mansueta, vel homo, nec in has omnes partes desunt argumenta, quibus omnes probabiles fiant, sed verisimilius sit illi, feram esse syluestrem, non tamen seposita omni formidine, ne mansueta sit, aut homo. Quid ad ista? permittimus venatori horum omnium opinari quod libuerit; & ad arbitrium assensum præbere parti quæ magis arriserit: at longe aliud est de vsu; neque enim licet ad opus aduocare. Quare dicerem has omnes partes probabiles speculatiue, & quoad assensum, noxias esse & periculosas, ad vsum reuocatas, ob formidinem adiunctam, ne dum creditur probabiliter fera syluestris, sclopo aut telo, domestica suo domino chara, aut homo interimatur.

Non existimo vllum, hanc nostram probabilium diuisionem in tres gradus, eorumque constitutam distinctionem, negaturum. Sed hic mirari subit, recentiorum Theologorum fiduciam, quâ iura diuina dispensant, & resoluunt, multo largius & liberalius, quam humana: damnant homicidij, aut grauis iniuriæ venatorem, qui probabilius reputans se feram syluestrem, & vagam impetere, nihil moratus formidinem suæ opinioni adiunctam, ne forte displodat aut iaculetur in feram domesticam, aut hominem, reuera homicidium admittat; nihil tamen dubitant ab omni metu peccati & damnationis

eos liberare, qui opiniones sequantur probabiles, cum formidine tum innatâ ipsis, tum ab aduersis opinionibus probabilioribus ingestâ, ne à salutis viâ abducant, & grauiter impingant in legem diuinam, idque multo probabilius sit, quam à lege & à salute non esse dissentaneas.

Quare vt rem absoluam, & aliquam lucem conferam profundissimæ disputationi nostri Scotistæ, obseruandum est vltimo; cuilibet opinioni probabili, cuiuscumque sit generis & ordinis, aliquid subesse formidinis, ne res secus se habeat, quam opinemur, aut credamus; eaque formido aut dubitatio, ex triplici capite existit, ab ineuidentiâ mentis & rei, atque inde oriuntur dubitationes de mysteriis fidei, quas non excludit omninò fides, sed tantùm eas, quæ vincant & trahant in oppositum, vt ex Scoto docet noster author §.6. nascitur etiam hæc formido à debilitate argumentorum, quibus munitur opinio, vel tandem ab aduersæ paribus aut validioribus fundamentis: licet verò huiusmodi formidinem aut dubitationem, omnis opinio aut obscura cognitio adiunctas habeat, non tamen eodem sunt loco habendæ; nam cum opinio fauet legi, & consentanea est fini vltimo, ac recto in illum appetitui, nihil morari oportet huiusmodi dubitationes, & procul amandanda est omnis formido; quia huiusmodi opinionis, tum assensus, tum vsus, omni caret periculo peccati, & damnationis; quod cum nequeat amoueri & abstergi ab aduersis opinionibus, summæ mihi videtur esse fiduciæ, ne dicam temeritatis, ista superioribus ęquare, quoad securitatem salutis & innocentiæ.

Ex his omnibus agnoscet facile eruditus Lector profundam mentem Scotistæ nostri, & quam sequitur diuersam à nostrâ methodum: nos de probabilibus egimus toto suo ambitu, eaque definiuimus, vt hos tres gradus accurate distinctos complectuntur. Hic verò author assumpsit explicandum, & definiendum probabile, omninò practicum, seu assensu & vsu probandum; illudque accurate definit, quatenus est iudicium prudens legi, fini vltimo, & recto sapientum in illum appetitui conforme, quod formidinem sibi adiunctam nihil moretur, nec impediat certam destinationem, & dilectionem boni operis: quare illam formidinem dicit simplicem esse, non firmam dubitationem, & ad intellectum speculatiuum pertinere;

quia non impellit ad operationem. Addit etiam acute, esse diuersi generis à iudicio practico, quod istius determinatio actualis sit, eiusque conformitas ad rationem reputatam rectam actu cognoscatur: difformitas vero de quâ est formido, & veritas opposita, concipiuntur solum vt possibiles, quod tamen satis est, vt opinio adiunctâ illâ quasi radicali formidine, ex Aristotele sit quoddam debile, & infirmum. Atque ex hac philosophi sententiâ, idem author ex Scoto §. 15. corollarium infert summe hic notandum, cùm ex Arist. 4. metaph. textu 18. se habeat opinans ad scientem respectu veritatis, eodem modo quo infirmus ad hominem sanum. Sicut, inquit Scotus, homini infirmo allaborandum est magis quam sano, valetudini recuperandæ, ita etiam de opinantibus statuendum est, quod minime, inquit Doctor subtilis, contingeret, si idem posset esse verum & falsum. Scoti dictum egregie eius discipulus ad rem subiectam vsurpat, si vtraque, inquit, pars contradictionis esset licita, & probabilis prudenter, seu probanda, assensu & vsu, ad quid opus longâ disquisitione, vt agnoscamus quid tuto fieri possit aut debeat?

Atque hinc validissimum arripit argumentum, contra quintam conscientiam, paragr. 14. vsque ad 18. à testimonio omnium antiquorum, & recentium, maxime Scoti, & D. Thomæ, quibus propositâ dubitatione de rebus controuersis moralibus, & variis argumentis verisimilibus, & validis, hinc inde dubitationem augentibus, nunquam vlli antiquorum venit in mentem, ad hæc dubia responsio recentiorum, perinde facilis ac necessaria, si tutam putassent: liberum cuique esse opinionũ ex aduerso pugnantium, quam placuerit sectari, quod verisimilibus argumentis nulla destituatur: at nulli vnquam antiquorum ita visum est respondere sibi tutum esse: imo Scotus in 3. distinct. 25. quæst. 1. monet ideo *bene videndum esse in moralibus, cum inter se Doctores altercantur, antequam aliquid asseratur*; idem monet quæst. 2. in prologum dubiis ex Scripturâ emergentibus, quorum cognitio necessaria sit ad salutem, an scilicet aliquod peccatum mortale detur, in Scripturâ non expressum, nec ab vllo interpretum deductum, *à talibus*, inquit Scotus, *debet homo sibi cauere, ne dum se exponit periculo incidat in peccatum*.

& si negligat de suâ salute inquirere, dum exponit se periculo peccati ex genere suo venialis, mortale interdum incurrat, ex negligentiâ aut temeritate. Plura addemus ex eodem Scoto & authore parag. sequenti.

Ad finem huius compendii, obseruari velim summam scientiarum omnium cum Theologia cognationem. Nulla videtur à Theologiâ remotior dialecticis quæstionibus; certum tamen est, & ex modo dictis constare potest, omnium controuersiarum seu dogmaticæ, seu ethicæ Theologiæ, velut originem repeti à duabus dialecticæ quæstionibus: quarum 1. disputat Aristoteles de legibus propositionum contradictoriarum, an perinde propositionum huius oppositionis de futuro contingenti, altera determinate sit vera, altera falsa, vti omnes admittunt, cum propositiones contradictoriæ fiunt de re præsenti, aut præteritâ, vel absolutæ necessitatis. Thomistæ post Philosophum, negant semoto Dei decreto, hanc contradictoriarum legem conuenire propositionibus de futuro contingenti, ob manifestum à cæteris discrimen, quod huiusmodi futuris, nullum determinatæ veritatis subsit fundamentum, quale competit necessariis ab ipsâmet naturâ, præsentibus aut præteritis ab ipsa determinatione præsentiæ ratæ, aut iam præteritæ irreuocabiliter. Recentiores ab Aristotelè & à nobis dissentiunt, atque ex hoc modico dissidio Logicæ, sparsa est in omnes Theologiæ partes, primùm de scientiâ Dei, deinde de prædestinatione, subinde de prouidentiâ, & de gratiâ dissensio perpetua.

Non omninò dissimilis est origo controuersiarum de parte morali etiam ex Logicâ: Ad illius finem disputant dialectici de demonstratione, ac subinde de scientiarum vnitate, euidentiâ, & ab aliis habitibus distinctione; an scilicet differat ab opinione, quâ ratione cum illâ stare possit, aut pugnet. Inde existit controuersia, quæ tota ad speculationem, nihil ad mores videbatur pertinere, an eâdem de re per diuersa media demonstratiuum vnum, probabile alterum, mentis assensus opinatiuus, & scientificus, possint conuenire, simulque stare. Negant Thomistæ omnes, ex duplici principio de lege artis syllogisticæ, quod vi medii, vnde infertur conclusio, sequatur assensus, non solum illationis, sed etiam rei illatæ: vnde

deducunt repugnare euidentem, & probabilem eiusdem rei assensum; quod perinde est, ac rem pro indubitatâ habere, & cum formidine, ne secus sit, illi assentiri. Recentiores nihil morati quamlibet dissidentes in speciem scientiam & opinionem, eas conciliant vi diuersorum mediorum: atque ex hâc controuersiâ omnino speculatiuâ, quasi ex scintillâ incendium, conflata est hæc cæterarum omnium origo de re morali controuersia, de conscientiâ probabili, quam recentiores contendunt stare, tutam de vtraque parte contradictoriâ, quod toto opusculo egregiè impugnat Scotista noster, & si quæ ex illo omissa sint, addemus §. sequenti.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

Responsio ad quæstionem facti de opinione probabili: & vna quæstionis pars expenditur.

S. Thomas nonnullis Iansenii asseclis visus est adeo longe ab Augustini de gratiâ & prædestinatione sententiâ recessisse; vt sentiant, & interdum obmurmurent, tanto discipulo magistrum omnino inexploratum, neque lectum, nisi in Gratiani decretis, aut Petri Lombardi libris. Nescio an vlsciscendæ huius grauis iniuriæ D. Thomæ illatæ, & vicem Iansenistis reponendi causâ, author quæstionis facti, cuius examini nos accingimus, ad calcem operis de libero arbitrio editi, nomine Antonij Richardi asserat, & multis probare nitatur, nec Augustinum Iansenio lectum, nisi apud Caluinum, & ex solis huius hæretici libris, esse notum. Non admodum placent huiusmodi accusationes, aut defensiones; quæ magis suis authoribus nocent, quam iis in quos agunt. Vtrumque dictum omnem fidem superat, nec secundum mihi credibilius est primo. Sed qui huiusmodi paradoxa proferunt, hoc solum emercantur vt vix etiam cum vera dicunt fidem exigere possint aut inueniant.

Non ausim dicere paris esse, vt sic loquar, improbabilitatis, à recentioribus Societatis Theologis laxiorem probabilitatum vsum, aliquâ sui parte arctatum, intra strictiores metas, ac Augustinum nunquam D. Thomæ lectum,

lectum, nisi in Magistro sententiarum, vel Iansenio in Caluini libris, sed dissimulare etiam nolim, mihi maximè suspectum fuisse, vbi primum legi assertum, nec propius à vero quam superius paradoxum abesse; quod paucis breui totius quæstionis examine demonstrabo, vbi secreuero quibus conuenire nos oporteat, & de quibus aliqua possit esse dissensio.

Quoad notanda, quæ primo capite ad totam quæstionem præmittuntur, duo obseruo: primum quod notando 2. habetur veluti fundamentum totius quæstionis, nempe ad conciliandam opinioni probabilitatem, duas ex Suare conditiones requiri, vt scilicet nihil contra illam conuincens afferatur, deinde, vt firmo aliquo nitatur fundamento. Mihi omninò suspecta est vtraque conditio, imò prima absolutè falsa est. Nam si opinio nō desinat esse probabilis, nisi contra se habeat aliquid euidenter conuincens, in tuto erunt opiniones contra immortalitatem animæ, contra originem mundi è nihilo, aliasque fidei veritates, quæ cum ex Nominalibus, & Caramuele, demonstrari nequeant, nihil conuincens afferri potest contra opiniones ipsis aduersas, ac proinde si stet prima conditio, vere probabiles erunt & tutæ. Quare dico opinionem desinere esse probabilem, si contra stet dubium graue, ne sit aduersa legi & saluti.

Secunda etiam conditio vix admitti potest, neque enim firmum dici debet fundamentum, quod pari aut validiori impetitur: Atque hoc notando euerso, plane corruunt duæ propositiones, quarum causâ instituta est disputatio. Negamus è duabus opinionibus probabilibus, posse nos sequi minus tutam, & minus probabilem, quia deest illi duplex conditio necessaria ad probabilitatem tutam, & expeditam; nempe ne contra illam stet dubium graue, quod persuadeat magis aduersari legi, quam conuenire, & quod sit validius eius fundamento.

Non magis placet quintum notandum, quo verborum ambage, inuoluitur distinctio per se aperta, duplicis generis opinionum moralium, spectantium vel ad res ex solo præcepto, vel ad res efficaciâ medij, & subinde ex præcepto saluti necessarias. Videntur autem eo notando, opiniones de rebus efficaciâ medij necessariis excludi à quæstionibus iuris, & reuocari ad quæstiones facti, quod

omninò alienum est à mente Theologorum, & à veritate; cum necessitas & efficacia rerum ad finem consequendum, sit fundamentum iuris, quo res præcipiuntur: quia sunt necessariæ ad officium implendum, & ad finem propositum consequendum.

His præmissis, propositæ quæstionis duplex pars, aut sensus distingui potest: primus est, plures è Societate Theologos, improbasse vagum probabilitatis vsum, nullis metis coercitum, & certas illi præscripsisse. Secundus sensus, & status quæstionis esse potest, hoc illis singulare esse, & à cæteris aliorum ordinum Theologis antiquis, vel recentibus, laxatæ probabilitati vltra omnem modum, certos fines præscripsisse: primo sensu quæstionem hoc paragr. sequenti, alio sensu expendemus.

Quod ad primam quæstionis partem attinet; vltro concedimus quod disputatione 1. sect. vltima declaratum est, plures huius instituti Scriptores, temperasse probabilitatis vsum, & neminem de illo iustius sanciuisse Paulo Comitolio, quem secundo gradu sequutus Suares, laxitates probabilitatum seu duas propositiones de sequendâ opinione minus tutâ, & minus probabili, correxisse quatuor exceptionibus, de Sacramentorum ministris, de iudicibus, de medicis, de scholarum professoribus. Suarem, & Comitolum secuti sunt plures eiusdem instituti scriptores, qui late referuntur toto capite octauo.

Sed ad examen illius capitis; obseruo duo; primum Suarem & alios parum consequenter ad sua principia, has metas adhibuisse. Vel enim omnino hæ duæ propositiones, quas propugnat ille author, erant abiiciendæ, vel immerito sacramentorum ministros, iudices, medicos, scientiarum professores, fraudant communi iure, è duabus opinionibus probabilibus, sequendi minus tutam, & probabilem: & qui hoc ius statuunt nullâ exceptione adhibitâ, videntur magis consentaneè quam Suarem, ita docuisse; imò fortè minus periculose: quia cum illa probabilitas adeò vaga, & effrenis, sui horrorem incutiat tot absurdis & malis, quæ secum trahit & importat, qui illa submouent, seruato principio vnde prorumpunt, horrorem mali, non venenum minuunt, & immedicabilius faciunt.

Cæterum has quatuor exceptiones, à Suare & aliis,

laxæ probabilitati appositas, latè refutauimus disput. 2. tota sectione 3. Sed nemo breuius & neruosius impugnauit, nostro Scotista §. 21. Quo nitatur, inquit, fundamento hæc exceptio, non facile intelligi potest. Nunquid æque chara est mercatori, militi &c. sua anima, ac Sacerdoti & Iudici sua? Nunquid paris est periculi peccatum in nundinis, bello &c. ac in Tribunalibus, Templis & Pharmacopoliis admissum? Est-ne minoris noxæ, pœna æterna damni & sensus, homicidii & furti, quam iniquæ sententiæ causâ inflicta? Aliis ne regulis conscientia medicorum, judicum & Sacerdotum, aliis militum & mercatorum metienda est; vt istis laxissimus probabilitatum vsus permissus, illis prohibitus sit? Alium-ne Deum colunt? Si recta regula conscientiæ est probabilitas quæcunque, quidni ad omnes pertineat? quidni illo iure omnibus communi viuere liceat? In totum ergo damnanda est, vel perinde omnibus permittenda est hæc regula.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

Resoluitur secunda pars quæstionis facti, quoad antiquos Scriptores Theologos.

ALTERA pars quæstionis facti, in eo posita est: an hæ quatuor exceptiones, vsus vagi probabilitatum, singulares sint Suaresio, aliisque Societatis Scriptoribus; quasi cæterorum ordinum Theologi recentes, & antiqui, omnes ad vnum, ne excepto quidem D. Thomâ, & Scoto, indulserint licentiam probabilium nullo fræno coërcitam. Si id obtendat Author quæstionis, vt videtur præ se ferre, rem scribit longè incredibiliorem duobus paradoxis superioribus, D. Augustinum S. Thomæ ignotum, nec lectum nisi in Gratiani Canonibus, sicut nec Iansenio, nisi in Caluini libris. Compertum enim est, effrenem illam probabilitatem, esse superioris & nostri sæculi inuentum, idque probo iisdem testibus ab Authore quæstionis aduocatis.

Didacus Aluares pag. 10. cum elogio citatus disput. 80. in 1. 2. duas tantum de vsu probabilitatum sententias refert; primam seueriorem, quæ delectum tutæ tantum

pro lege opinionis permittit, & in patronum illi asciscit Cajetanum: alteram laxiorem, quæ tutum facit arbitrarium vtriusvis opinionis probabilis vsum, eamque refert in Bartholomæum Medinam suum conterraneum, & hoc etiam nomine illi videtur addictior: Ergo ante Medinam, ignota erat opinionis pro libertate deligendæ licentia: Ergo ante Medinam sola regnabat sententia Cajetani seuerior, & tutam reputans solam pro lege opinionem, quam secutus est Comitolus,& gloriatur se à D. Thoma sumpsisse, non inuenisse suo marte: nec opus fuit exceptionibus Suaris, quæ laxarunt potius quam restrinxerint hanc licentiam, iuxta illud, *exceptio firmat regulam in contrarium*; nam si solis Sacramentorum Ministris, medicis, iudicibus, & artium Magistris cautum sit, ne opinionem minus tutam & probabilem sequantur, id cæteris hominum pleno iure licebit.

Ius vero vagum probabilitatum, ante metas à recentioribus constitutas, superioribus sæculis obtinuisse, quatuor omninò testimoniis comprobat Auctor: primum ex Leone à Diuo Antonino decerptum est. 1. part. tit. 3. cap. 10. §. 10. Leo quidem Epistola 92. docet in dubiis & obscuris, sequendum quod nec præceptis Euangelicis contrarium, nec decretis SS. Patrum inuenitur aduersum. Hic primus ex antiquitate locus, demonstrat inopiam argumentorum ex SS. Patribus, quà laborant aduersarij: sed illum egregiâ arte Rhetorices fucat Author, his primis tertij capitis verbis: *Si Sanctorum Patrium testimoniis argumentari liberet, plura se prolaturum præclara & insignia.* Si tot suppetant, cur vnum tantùm refert, qui nihil prorsus ad rem faciat? Nihil verius Leonis verbis; in dubiis nihil sequendum quod Euangelio, & decretis SS. Patrum aduersetur: quia alias in hæresim aut in errorem delaberemur. Sed putasne hâc Leonis sententiâ doceri, nihil esse mali aut periculi, si sequamur ea de quibus merito dubitamus, an repugnent Euangelio, imo ita esse, probabilius credimus: Ergo locus hic Leonis nihil prorsus facit ad opinionum laxitatem. Et si hic vnus ex millibus, è totâ antiquitate delectus, ad rem subiectam ineptissimus sit, quid præsidij sperare possunt ex SS. Patribus? Nec magis beneuolos Scholasticos habent: vnum D. Antoninum citant, & in illo Albertum

Magnum, Paludanum, cui poteſt adjungi alter eiuſdem ætatis, & inſtituti relatus appendice ad diſputationem, Ioannes Nider, qui plures ex antiquis refert ſcrupuloſis, remittentes opinionis probabilioris & tutioris delectum, & inquiſitionem, & jubent contenti ſint minus tutâ & probabili & cuiuſlibet Doctoris Claſſici conſilio acquieſcant. Tertius additur teſtis Panormitanus in caput Capellanus, de feriis: Vbi eximit à peccato, non ſeruantem jus præcepti, cum variæ occurrunt opiniones, licet poſtea appareat contrariam opinionem fuiſſe veram, & quam ſecutus ſit, minùs ſubtiliter inueſtigaſſe. Panormitano conſentientem inducit Syluеſtrum. Tandem ex omnibus antiquis qui ante ſuperius ſæculum floruere, capite 4. affertur ex Dionyſio Carthuſiano decretum aliquod Sorbonæ, iuxta regulas laxioris probabilitatis formatum.

En quo tandem reciderit quæſtionis pars grauiſſima, de ſenſu antiquitatis, quo ad hanc controuerſiam, vnde æterna ſalus pendeat. Ad ſingula teſtimonia paucis reſpondeo. Ad Antonini primum, iam obſeruatum eſt hunc ſcriptorem, à Thoma Sanchez reponi inter Authores, qui ſtant pro delectu opinionis probabilis ex lege: Nec dubia eſt eius mens eo ipſo quo citatur loco 1. parte titulo 30. ibi enim ſuſcipit curandos conſcientiæ timoratæ ſcrupulos, & inter ſeptem remedia, quæ accurate præſcribit, quarto loco eſt opinionis alicuius tuta electio: ſcupuloſi enim omnia immutant, vel in majus augent; & inde tuta quęque timent. Ex triplici causâ fit illorum morbus penè inſanabilis, bona quæque aliorum collatione minora, inter mala reponunt, peccata leuiſſima lethalia reputant, pericula remotiſſima, vt proxima & ingruentia fugiunt, leuiſſimis dubiis torquentur. His omnibus malis accedit poſtremum, nempe pertinacia contra ſalutaria conſilia.

Huic morbo implicatiſſimo, efficacia adhibet remedia D. Antoninus, relecatis tribus cauſis vnde exiſtit, Monet primo, illud axioma, *in dubiis tutiorem partem eligendam eſſe*, ad ſcrupuloſos non pertinere, vt præceptum, ſed ad ſummum vt conſilium, quia timent minora bona quaſi mala, & ab illis ſibi cauent quaſi à peccatis: quare in illos conuenit exemplum cœlibatus collati matrimonio, cui præferendus eſt ex conſilio, non ex præcepto.

quia matrimonium per se licitum, est status cœlibatu imperfectior, ideo illi postponi potest ex consilio non autem debet ex præcepto. Ad huiusmodi rerum genera, pertinent scrupuli anxiè religiosorum, qui reputant, se grauis peccati reos, nisi obmisso minori bono ad majus aspirent. Mouet etiam aliam huius morbi causam, interpretatione illius Ecclesiastici 30. *Qui amat periculum in illo peribit.* Id enim verum habet, cum periculum graue est & imminens ex dubio rationabili non leui, qualia sunt quæ scrupulosos distinent & torquent. Quare in remedium illius mali, auream apponit D. Antoninus regulam, quam tacet aut truncat Author quæstionis, quia eius causam jugulabat: agendo contra leue dubium, non peccat qui adhæret opinioni alicuius Doctoris, *& habet rationes probabiles pro ipsâ, magis quam pro oppositâ opinione.* Hæc ex D. Antonino verba expressa cur tacentur? Accusatur VVendroxius temeritatis & audaciæ in corrumpendis deprauandisque SS. Patrum testimoniis, & ex hoc vno exemplo Antonini creditur manifestè conuinci criminis falsarii: nolim suscipere defensionem VVendroxij, sed non possum dissimulare, meliori fide egisse quam aduersarium, qui datâ operâ interpolauit locum D. Antonini, vnde contra eius sententiam constabat, ex mente S. Doctoris, non excusari à peccato, qui cum formidine contra legem agit, nisi habeat rationes magis probabiles, pro suâ quam pro oppositâ opinione: Ergo ex Antonino non licet sequi opinionem minus probabilem & tutam, stantem pro commodo, contra probabiliorem pro lege.

Pertinaciam timoratæ conscientiæ contra saluraria monita (quæ est tertia huius morbi causa) curat ex Alberti Magni regulâ, sentientis posse fratrem simplicem, sequi consilium Doctoris magni nominis: & addit ibidem sententiam D. Thomæ Quodlibeto 8. damnantis peccati mortalis quidquid fit contra legem ex conscientiâ probabili, si eâ de re sit graue dissidium inter Doctores, nihil obesse scrupulosis: licet enim eius mentem eo Quodlibeto non omnino explicet, tamen remedium quod inde depromit, & ex Alberto Magno, efficax est contra huiusmodi morbum; qui vt plurimum nascitur ex dubiis de apicibus iuris, quorum ait ignorantiam esse excusabilem.

Si quis enim dubitet de vi præcepti amoris Dei super omnia, an per vitæ decursum aliquando liget, & sit implendum, non est dicendus scrupulis angi, sed dubio grauissimo; quo neglecto, si præceptum non impleat, incurrere poterit peccatum lethale. Scrupulus esset, si ex opinione Scoti dubitaret, an graue esset peccatum aliquod festum præteriri omisso amore Dei super omnia: & qui ex eiusmodi dubiis & leuibus scrupulis, de iuris diuini apicibus, ex ignorantiâ aliquid admitteret, non censeretur incurrere in Regulam D. Thomæ, & in legem diuinam, sed posset tuto hoc dubium deponere.

Ista præscribit Antoninus eo loci scrupulosis, quasi pueris & infirmis, quæ si permittantur peruicacioribus, & contra legem diuinam rixosis, non remedia illis, sed venena propinantur. Hoc enim multo intempestiuius est, quam si præscriptum viuendi genus pueris, & infirmis, à sanis & à validis vsurpetur. Adde D. Antoninum non ita indulgere scrupulosis, quin velit illos & grauioribus & probabilioribus argumentis, suas res peragere, quæ inualescant aduersus scrupulos, & dubia leuia quibus torquentur. Ergo ex eo loco verius Sanches D. Antoninum in patronum tutæ pro lege opinionis, quam aduersarius in minus probabilis vindicem ascìscit: quandoquidem non excusat à peccato etiam scrupulosum, nisi quatenus rationes habet pro opinione quam sequitur, magis quam pro oppositâ probabiles.

Sed longè apertius hanc nostram sententiam docet. 2. p. t. 5. c. 10. part. 2. vbi præmissâ distinctione triplicis dubij, nempe iuris, facti, & personæ, has statuit regulas verè aureas. Si certum sit factum, incerto authore, potest sententia certa ferri, nullo nominatim designato; secundum illud, *neminem iudicetis suspicionis arbitrio*: sed potest tantum generatim pronunciari, qui delictum indubitatum admisit excommunicatus sit, nisi intra indictum tempus resipuerit.

Si vero factum ambiguum sit; tum abstinendum est à sententiâ, si graue inde consequatur alterius damnum: *nam indecens est ex Gregorio in re dubiâ certam ferri sententiam*: neque enim spoliari debet quis, possessione rei, cuius ius est ambiguum, donec certo constet rem ad illum non pertinere. At si nulli noxa immineat, ambiguo facto nihil vetat certam ferri sententiam, absque præcipitatio-

nis vitio: vt cum dubium est, an quis sit rite baptisatus, aut ordinatus, an hostia sit consecrata, iterari debet sacramentum, quia ex S. Leone, *non putatur iteratum, quod ignoratur esse factum.*

At si dubium sit de iure, nec de illo conueniant Doctores, tum inquit, periculosissimum est rem definire, si expressa desit authoritas Scripturæ vel conuincens ratio. Quid vero tùm facto opus censet D. Antoninus? Tutiorem viam esse consulendam, & eligendam: monet tamen cauendum à censurâ aduersæ opinionis quasi hæretica sit, & nos etiam hanc cautelam adhibemus, neque enim aduersarios damnamus, quasi hæresim doceant, sed periculosa & timenda.

Nec verius aut sincerius asciscitur Syluester in patronum harum propositionum, quas omnino euertit, eodem quo citatur Ver. Opinio q.2. Vbi quærit cum est varietas opinionum, cuinam sit adhærendum. Respondet variis constitutis regulis verè aureis, quibus merito dicebat quidam Romæ vir eruditissimus, Syluestrum paucissimis verbis exhausisse grauissimam controuersiam. Igitur, cum opiniones authorum dissident, si illarum vna habeat pro se legem, vel antiquam & probatam consuetudinem, eóque præsidio aduersa destituatur, ex primâ regulâ, statuit illam isti præferendam esse: quia ex iure minimè mutanda sunt, quæ certam sententiam semper habuerunt. Vel opinionum vtraque, legis præsidio, perinde munitur, aut destituitur: Et tum ex secundâ regulâ, quâ fieri potest sunt conciliandæ, vt vna aliquo, altera alio loco, & tempore obtineat; quia conueniens est iura iuribus concordare: si conciliari nequeant opiniones, ex tertiâ regulâ conuenit sequi communem: quia in causâ dubij, pro multitudine præsumendum est, & communis opinio Doctorum inducit probabilem errorem, nisi rationabiliter conuinci possit falsi: communis autem ea habetur opinio, quæ traditione aut glosâ confirmatur, nec deest authoritas Doctorum.

Si vero incerta sit opinio communis, ob dissidentium Doctorum parem fere authoritatem, docet Syluester ex quartâ regulâ, quid quid sit de foro seculari, in foro conscientiæ sequendam esse, quæ validioribus rationibus firmetur; Et si vna nitatur rigori scripto, altera scriptę æqui-

tati, ex quintâ regulâ, docet præponendam benigniorem, quæ scilicet faueat iuramento, religioni, Sacramento. Si diſſideant moderni ab antiquis, iſtos ex ſextâ regulâ monet eſſe præponendos, quia temporis diuturnitas videtur aliquam authoritatem attuliſſe, niſi nouis rationibus antiqua opinio falſi conuincatur, quod hactenus non contigit, in noſtrâ controuerſiâ.

Quid ex his Silueſtri regulis poteſt colligere quæſtionis author, quod ſibi faueat, cum apertè doceat, in foro conſcientiæ anteponendam opinionem validiotibus argumentis, & antiquorum teſtimoniis, confirmatam? At, inquies, aliis locis aliud ſcripſit. Sed vbinam? primum eodem Verbo q.1. vbi ex Panormitano, tradit ſequutum opinionem alicuius Doctoris non ſubtiliter inueſtigatam, excuſari à peccato, quandiu falſa non apparet, quamuis progreſſu temporis falſi conuincatur. Reſpondeo hoc Panormitani aſſertum admitti à Sylueſtro de iuris apicibus, quorum ſupra diximus excuſari ignorantiam, maximè ſi ad res iuris poſitiui ſpectet, & ſit difficilioris inquiſitionis, & opiniones diſſidentes vtrinque legis præſidio deſtituantur.

Obiicitur alter locus verbo Confeſſio 2.n.3. vbi habet, qui opinatur probabili ratione, quid non eſſe mortale, non teneri ad illius confeſſionem. Sed eodem loco antidotum apponit, definitione rationis probabilis, quæ ſcilicet appareat vera omnibus, aut maiori, aut ſaniori parti: ſed hactenus non eſt euictum, id probabilitatis genus conuenire propoſitionibus, de quibus diſputamus. Refertur etiam verbo Scrupulus: ſed eo loci D. Antoninum de hoc argumento differentem exſcribit, aut in compendium redigit, & cum ex eodem D. Antonini loco, euerſa ſit arbitraria probabilitas, quid ad illam confirmandam trahi poteſt ex compendio D. Antonini à Silueſtro accurate collecto?

Ex antiquis, qui ad initium ſuperioris ſæculi, aut paulo ante vixerunt, præter Paludanum de quo infra, vnum tantum ſupereſt Facultatis Theologicæ Pariſienſis decretum, cui hactenus non ſit reſponſum. Eo vero, ad ſuam ſententiam confirmandam, nihil illuſtrius proferri poſſe ait aduerſarius: at ego contra ſentio, nihil illi capitalius aduerſari: rem iudicet æquus Lector, quæ ita ſe habet,

teste Dionysio Carthusiano in 4. sent. dist. 25. q. 3. Quæsitum est à Theologis Parisiensibus, an mulieri studio salutis, & vitæ perfectioris, institutum religiosum ambienti, ingressus permitti posset, receptâ gratis pecuniâ ad victum necessariâ, in Monasterium, cuius præscriptus esset monialium numerus, par suis redditibus, nec plures alere posset, nec subinde vllam recipere, nisi ferret secum ad victum necessaria.

Ad hanc quæstionem duo respondent sapientissimi Theologi: primum videri id licere, si fiat sine fraude aut vlla vi, nec eiicienda sit puella, nisi pecuniam numeret. Sed quod hodie receptissimum est, vt nulla in Monasterium virgo admittatur, nisi collatâ dote, visum est quid habere simoniæ; quare ad fugiendam, aut semouendam, huius vitij suspicionem, tandem respondent, tutius esse nullam recipi vltra numerum præscriptum: quia non habet Monasterium quo alat, nec tutum putat eo nomine quidquam recipere. Poterant ne viri timorati apertius damnare laxitatem opinionem, quam correctâ & retractatâ priori opinione quæ videbatur recedere à rigore, magis quam ab æquitate legis. Faceret ad mentem aduersarii decretum, si posttremam responsionem primâ correxissent, at secus accidit. Ergo timebant sibi ab opinione minus tutâ, quamuis forte magis probabili.

Paragraphvs Qvintvs.

Dirimitur vtraque quæstionis pars testimoniis recentium Thomistarum.

Dvo aut tria monuimus esse huius quæstionis capita. Obtendit primo aduersarius, concordes esse recentes Theologos, maxime Thomistas antiquis, quoad liberum & licitum vsum opinionis minus tutæ, & probabilis pro commodo, omissâ tutiori, & probabiliori pro lege. Secundo contendit hunc delectum, vno consensu, docuisse omnes, nullis metis coercitum, & primo Societatis Theologos, pluribus exceptionibus emendasse, nostra aut superiorum temporum errata. At Thomistæ iisdemmet locis quibus referuntur, expressis verbis, scribunt

ſententiæ de minus tutâ, & probabili opinione ſequendâ, principem & primum Authorem eſſe Bartholomæum Medinam, addunt ſe ab antiquis, qui illum præceſſere, Theologis diſſentire. Præterea iiſdemmet locis quibus citantur, occuparunt omnes exceptiones Suaris, qui dicitur primus vſum probabilitatum inter certos fines cohibuiſſe, immo plures addiderunt exceptiones: Ergo falſa eſt Theſis quoad ſingula capita, idque ſigillatim demonſtro.

Quoad primam partem, Aluares ſemel & iterum, primum inter Epiſcopos cap. 3. deinde inter recentes Thomiſtas cap. 5. citatus, diſp. 80. in 1. 2. controuerſiam de vſu probabilium in duas diuidit ſententias, recentem vnam Authore Medina, antiquam alteram duce Cajetano. Ergo recentes Theologi & Thomiſtæ, diſſident ad antiquis, quoad licitum vſum minus tutæ, & probabilis opinionis. Exactius Doctores antiquos, à modernis diſſentientes enumerat Lopes 1.p.c.120.non 20. vt ex Mendo præli habet quæſtio; & Cajetano neganti periculo carere delectum minus tutæ, & probabilis contra legem, addit Sotum, Cordubam, Nauarrum: his adjungit Martines, Conradum & Canoniſtas omnes. Sed multo plures referr Ildephonſus: ſuperioribus enim addit Adrianum, Syluestrum, Armillam, Tabienam, Roſellam (id eſt omnes Dominicanorum veteres Summas) Soto: extraneorum vero Canoniſtas ad vnum omnes, è Theologis Gabriel, Henricum, Almainum, Major, Gomes, Corneio. Notat etiam pro laxiore opinione citari à Suare D. Thomam in 4. diſt. 28. Paludanum diſt. 36. Sotum lib. 3. de iuſtitia q. 6. articulo 3. quibus locis nihil prorſus habent in gratiam probabilitatum.

His omnibus teſtimoniis falſi conuincitur primum caput quæſtionis facti, nempe antiquos Doctores conſentire recentibus, quoad liberiorem vſum probabilitatum: cum expreſſis verbis aſſerant, ſe ab antiquâ & receptâ doctrinâ recedere, de tutioris delectu neceſſario ad ſalutem. Et ſane ad Scholæ noſtræ bonum referebat, taceri magis aut diſſimulari hunc diſſenſum, quam ne dicam fingi, vel augeri in majus: & ſi potuiſſent conciliari diſcordes ſententiæ omnino id tentandum erat, ne viderentur antiquam & auitam Scholæ noſtræ doctrinam immutare & deſerere.

Nec verius est secundum caput quod obtenditur, effrænem licentiam probabilium, ab antiquis & nostris Theologis inductam, variis exceptionibus à Suare primum, deinde ab aliis eiusdem instituti Scriptoribus correctam. Contra hanc quæstionis facti partem, alteram pronuncio, & demonstrandum suscipio, omnes, opinionis Medinæ, seu laxæ probabilitatis, à Suare castigationes ascriptas, fuisse à Banne Medinæ successore, eiusque primariæ Salmanticensi Cathedræ suffecto occupatas, pluresque alias additas à nostris Thomistis.

Bannes sua in 2. 2. Commentaria edidit anno 1584. id est, decem ante editionem tomi 3. Suares in 3. partem, & 14. annis ante Vasques Commentaria in 1.2. prælo data. Bannes verò loco citato. Quæst. pagina 22. Commentarij in 2.2.q.1.a.1.dubio 3. Medinæ sui decessoris laxiorem de probabilitatis vsu sententiam correxit, constitutâ distinctione opinionum duplicis generis; earum scilicet, quæ versantur circa actiones exercendas, seu circa res ex solo præcepto necessarias; & earum, quæ de rebus ipsis agunt, vt v.g. an domus de quâ lis est, propria sit vel aliena: & hoc ordine opinionum continentur, res necessariæ vt media ad salutem, vel quemlibet finem honestum consequendum. Opinionum prioris ordinis, cum Medina delectum concedit arbitrarium, & permittit opinionem sequi minus probabilem, relictâ probabiliori: id vero negat de opinionibus secundi generis, ad quas referuntur opiniones, quæ pertinent ad Sacramentorum administrationem, ad iudicia publica, ad vim & efficaciam remediorum, quibus morbi curantur. Ergo ex hoc principio à Banne constituto deduxit Suares correctiones vagæ probabilitatis.

Bannem sequitur Nugnus citatus eadem paginâ: nec probatâ, aut improbata eius conclusione, quoad opinionum primi generis liberum delectum, eo gratis concesso, ait ab hâc regulâ generali, esse quandam famosam exceptionem in Sacramentis administrandis, non licere sequi opinionem minus probabilem, sed adhærendum certæ & tutiori.

Vtrumque Thomistam quoad has exceptiones, sequitur Ildephonsus citatus pag. 24. sed non bonâ fide: quia eius conclusio dimidiata refertur. Sic vero habet verbis

omissis: *Quando vero opiniones versantur circa res, vel circa factum, tum præferenda est opinio probabilior, si sequatur ex minus probabili aliquod incommodum, vel damnum, ex Charitate vel Iustitiâ vitandum.* Immò addit: *Si damnum sequatur ex probabiliori opinione, sequenda est minus probabilis, eo quod tutior est, vt euitetur damnum.* Ergo hic Auctor negat licere sequi opinionem minus tutam & probabilem, si immineat damnum ex charitate vitandum: at non caret periculo huius damni, opinio pro libertate minus tuta, & probabilis, quamdiu stat probabilior pro lege: quia verisimilius est legem eo delectu violari, quam seruari illæsam: Ergo abstinendum est ex Ildephonso, ab opinione minus probabili pro libertate, cum habeat adjunctum probabilius periculum, & damnum præuaricationis legis, à Charitate vitandum. Iis exceptionibus & correctionibus Medinæ opinionis, nouam adhibet Aluares cautelam, non licere sequi opinionem pro libertate, si aduersâ pro lege sit notabiliter probabilior. Hanc exceptionem impugnat Corneio, sed defenditur ab Ildephonso.

Gregorius Martines omnium in speciem laxissimus, reipsâ aliis seuerior est: permittit quidem delectum opinionis minus speculatiuè probabilis, dummodo practicè probabilis fiat: sed adeo alienus est à regulâ nuperâ, cuilibet opinioni tutam probabilitatem concilianti, vnius Doctoris suffragio, aliis reclamantibus Theologis, vt contra contendat, non euadere practicè probabilem, etiam magno Doctorum numero, nisi accedat grauissima, ac penè conuincens ratio. Sic, inquit, opinio Theologorum Berhicæ Prouinciæ, æstimantium pretium frumenti lege publicâ taxatum, posse citra culpam prætergredi mercatores, non esse probabilem practicè, quia reclamant Theologi Castellani. Addit probabilitatem securam & practicam, de cambiis, non posse statui suffragio illorum, qui commodum ex cambio percipiunt: quę regulâ funditus euertit securitatem nouarum opinionum, ex suorum auctorum suffragio repetitam: quia nulli vel certè pauci sunt huiusmodi opinionum cusores, qui ex huiusmodi inuentionibus non expetant gloriam, auidius quam Trapesitæ lucrum ex suis cambiis.

Censet itaque non posse eligi opinionem quamlibet

ſpeculatiuè probabilem contra legem, niſi fiat practicè probabilis. Hâc diſtinctione, nodum quæſtionis ad viuum ſecat, & ſoluit; & antiquos Theologos cum modernis conciliat. Rem paucis explico, reuocatâ diſtinctione probabilis, ſupra explicatâ, latè & ſtrictè ſumpti: & huius iterum probabilis quoad aſſenſum tantum (quod ſpeculatiuè dicimus probabile) & probabilis quoad aſſenſum & opus; id vero Martines vocat practicè probabile. Hæc duo poſtrema probabilium genera adeo diuerſa ſunt, vt interdum quod eſt in ſupremo probabilitatis ſpeculatiuæ gradu, excludatur in totum à probabilitate practicâ. Nihil veroſimilius hâc Cajetani opinione, validam eſſe formam baptiſmi his verbis: *Ego te baptizo in nomine Genitoris, geniti, & ab vtroque procedentis*: nihil eodem genere improbabilius, ſeu magis dubium, aquâ roſeaceâ, aut ex ſale expreſsâ in materiam Baptiſmi aſſumptâ, & tamen iſtius materiæ improbabilis ſpeculatiuè, vſus practicè probabilis eſt, atque omnino adhibendus puero morituro, ſi deſit aqua elementaris. Formæ vero Baptiſmi *in nomine Genitoris* &c. ſpeculatiuè probabiliſſimæ, improbabilis eſt vſus practicè, quamdiu occurrit memoriæ forma communis Baptiſmi in Eccleſiâ recepta.

Hac ſententiâ, ſeu diſtinctione Martinez ſic explicatâ, nihil verius, nihil accommodatius ſedandis Theologorum diſſenſionibus. Cum hoc Thomiſtâ concedimus, licere opinionem nullius, aut minimæ probabilitatis ſpeculatiuæ, eligere, & vſurpare, dummodo practice probabilis ſit; id eſt, ſtet pro lege, & ſubinde careat omni periculo peccati, hâc ad minus excuſatione, quod neceſſaria ſit ad maius euitandum malum. Quid enim eſt probabile practicè? Diximus alio loco, à probabili ſpeculatiuè diſtingui, ſicut voluntatem conſequentem Dei ab antecedente, ex circunſtantiis adiunctis, quas probabile ſpeculatiuum excludit, attentis ſolum rei principiis. Probabile vero practicum pertinet & porrigitur ad quaſcumque, rei de quâ opinamur, accidentarias circunſtantias. Mentem meam aperio, toties vſurpato venatoris exemplo, nouâ obſeruatione locupletato, quam locus hic exigit, & quæ ad factum Lamechi Cainum incaute occidentis, accedit. Hactenus obſeruauimus quidem, ſi probabiliter

feram reputet, quam ferire possit iure, cum formidine tamen, & dubio paris aut etiam minoris similitudinis veri, hominem esse; esto assensus prioris partis speculatiuè probabilior sit, practicè tamen omninò est improbabilis; quia nequit ad vsum licitè deduci, neque excusare venatorem, si feram sagittâ, aut glande plumbeâ impetat, cum periculo homicidij. Si tamen ipse venator & graui, & probabili dubio, ne quod sibi apparet, vrsus sit, aut latro, qui in se insurgant, nisi illos occupet; ex graui metu assensus probabilis speculatiuè, accedit ad probabilitatem practicam, quâ licet sagittam ex arcu, aut glandem ex sclopo emittere, arcendæ mortis causâ; ad quod ius habet etiam cum periculo alieni damni. Ex quibus omnibus colligere est, veram mentem Martinez aliorumque Thomistarum, cùm permittunt opinionis speculatiue probabilis, & minus tutæ delectum, si practicè probabilis euadat, non solâ in ipsam probabilitatem parem aut minorem, aduersæ opinionis pro lege, reflexâ cogitatione, (quod volunt recentiores & ridendum, aut potius summè timendum est) sed adiuncto graui damno alieno, aut proprio, quod lex vetari velit, quale est, mortis impendentis venatori ab vrso, aut latrone, probabiliter se occisuris, nisi occupentur. His circunstantiis quibus lex aliqua ferè nunquam deest, totum pondus accedit probabilitati, vnde secura & tuta fieri possit, non à seipsâ, vt post Medinam primum huius inuenti authorem, contendunt recentiores multi, & negant expressis verbis D. Thomas, ex antiquis D. Antoninus, Syluester, Caietanus, qui ex professo controuersiam tractarunt; & negant ex 2. regula Syluestri, opinionem quamlibet probabilem pro libertate, omni legis præsidio destitutam, posse inualescere, & tutam fieri contra aduersam opinionem lege munitam. Si verò neutra opinionum careat suâ lege pro quâ pugnet, ex eadem regula diximus conciliandas esse huiusmodi opiniones, vt interdum vna, aliquando altera obtineat. Paludanus, Viguerius, Victoria, qui pro laxioris opinionis securitate referuntur, rem tantùm attigerunt obiter, quare sunt interpretandi ex regulâ Syluestri, tum licitum esse vtriusque opinionis vsum, cum neutri deest sua lex quam implendam contendat.

Atque hoc sensu Paulus de Blanchis recens Thomista

citatus pag. 24. docet licere Sacerdoti ordinario, seu delegato, depositâ propriâ opinione etiam probabiliori, pœnitentem absoluere, secutum diuersam minus probabilem; quod explicat exemplo rei conuicti publico indicio criminis morte puniendi, cuius iudex priuatim scit falso accusatum & omninò immunem: Scotus negat posse legitimè à iudice ad mortem damnari; D. Thomas asserit debere: vtraque sententia munita est suâ lege, Scoti quidem, ne insons occidatur, D. Thomæ vt publicæ & authenticæ probationis ratio habeatur, etiam cum detrimento priuato: & iam supra diximus confessarium D. Thomæ discipulum, non posse negare iudici absolutionem, qui reum morte exemerit, nec illum pœniteat ex sententiâ Scoti, quia vtraque opinio cum legi faueat practicè probabilis est. Atque hoc vnum vult Paludanus, citatus pag. 8. & ad illum sensum interpretor aliquot Theologos diuersorum ordinum, qui absoluendum confessario contendunt reum adhærentem opinioni à suâ diuersæ: id concedam, si vtraque opinionum pœnitentis & confessarii, pro aliquâ lege pugnet.

At si dissensio opinionum sit, pro lege & pro libertate pugnantium, liberum delectum relinquimus ex D. Antonino, & Syluestro, si opinionum pugna eò deducta est, quo solent promouere scrupulosi, vt opinio prò lege leuem ingerat tantum dubitationem, ridendam potius, quam dissoluendam, nec maiori, aut pari, vel paulo minori probabilitate debilitet aduersam pro libertate; & si collatio sit, non mali alicuius, sed boni tantum, quale est matrimonij collati cum cœlibatu: scrupulosi enim sibi fingunt, id omne mali rationem habere, si maiori bono locus supersit.

Cæterum Thomistæ etiam recentiores, licet Bartholomæo Medinæ aliquantulum faueant, nunquam tamen eo delapsi sunt, vt expressis verbis docuerint, opinionem pro libertate paulo minoris, aut paris, cum aduersa pro lege probabilitatis, securam esse, seu practicè probabilem, quod præter citatos quatuor, aut quinque, expresse docet Ludouicus Lopes relatus pag. 20. Nam vbi sententiam Bartholomæi Medinæ explicuit, quæ id videtur merito solius probabilitatis vindicare, annotat Ybanes satis eruditè obseruare, licitum esse eligere opinionem probabilem

bilem ad actiones, seu contractus; secus verò, cum in dubio versamur, de rebus ipsis; præcipue si magni sint ponderis, vt sunt quæ pertinent ad salutem; quales sunt sine dubio, ad illam necessariæ, ex solo præcepto: quia in his eligenda est probabilior. His omnibus recentioribus Thomistis, addo duos magni nominis Ioannem Martinez de Prado, & Araujo, quos sibi aduersari Amadæus non diffitetur, nec alienus est ab his restrictionibus Ioannes à S. Thom. vt Mercorus explicat 3. p. art. 7. Cùm verò reliqui Thomistarum qui citantur cap. 5. Thomas Mercado, Nazarius, Candidus, obiter tantùm hanc controuersiam delibarint, interpretandi sunt omninò iuxta mentem eorum, qui fusiùs, & accuratius, de hâc controuersiâ scripserunt: vt nunquam practice probabilis, seu tuta sit opinio pro libertate, quamdiu stat contra, æque aut magis probabilis pro honesto.

Ad hunc communem sensum scholæ nostræ trahere nititur Mercorus loco citato Bartholomæum Medinam: quamuis vt verùm fatear, videatur aliis Thomistis paulò inde remotior; cum Ildephonsus, Lopez, & reliqui, quorum mentem explicuimus, principem faciant nuperæ huius opinionis, ab antiquâ seueriore omninò diuersæ. Quare videtur mihi Medina, maiori quadam fortunæ in Scholis, quam nominis similitudine, cum Molina conuenire, & quam iste in Theologiæ partem dogmaticam induxit, inuenta à se, vt in Domino gloriatur, scientiâ mediâ futurorum, super comprehẽsione causarum secundarum innixâ, doctrinæ de scientiâ Dei, de Prædestinatione, de Gratia à SS. Augustino, Bernardo & Thomâ haustæ immutationem, eamdem inuexisse videtur in Theologiam Moralem Bartholomæus Medina, assertâ securitate salutis, & immunitate à peccato, opinionibus pro libertate, etiam minori probabilitate pugnantibus, aduersus opiniones de rebus ad salutem, ex præcepto, aut necessitate medij necessariis. Atque vti Molinæ, præter totam Societatem, innumeri ex aliis familiis adhæserunt, ita in Medinæ nuperum inuentum pedibus manibusque iuerunt, multo plures & longè apertius ex aliis, quam ex nostrâ Familia relati cap. 6. Ex Augustinianâ quatuor Salonius, Aragonius, Ludouicus de Beja, Basilius Pontius. Ex Carmelitana tres, Cornejo, Lezana, Vrbanus

ab Ascensione. Ex Cisterciensi Lorca, Petrus à S. Ioseph, Maletus. Ex Benedictina, Sairus. Ex Franciscana, Angles, Pelbartus, Villalupensis, Ioannes Pontius, Hauzeur. Ex Capucina, Basseus à Coriolano, Caspensis, Gesualdus. Ex Ordine Sanctissimæ Trinitatis, Leander de S. Sacramento. Ex Hierosolymitanis, Garcias. Ex Clericis Minoribus, Auersa. Ex Theatinis, Diana, Pasqualigus, Marcus Vidal, Lanfranchus. Ex Barnabitis, Botius, Homobonus. Et Sommaschis, Spinula. Ex Oratoria, Merula, Guazzinus, & Ianuarius.

Non dubito, quin Medina si superstes esset, miraretur se tantâ discipulorum, & asseclarum turmâ, nihilo Molinæ inferiorem, nec minus stuperet, se extraneis magis acceptum, quam suis, qui nonnisi multis castigationibus emendato adhæserunt, vt iam pluribus testimoniis comprobatum est: atque hinc existit nouæ causa admirationis, quam non dubito, prudens Lector, tuum animum subituram; quid sit, quod cum hæc de tutæ opinionis pro lege & salute delectu, regula comperta sit SS. Patrum, maximè Augustini & Bernardi; nec non etiam Scoti mens; hanc Scriptores ex Dominicanis plures, & longè acrius inuestigarint & propugnent, quam ex ipsismet Familiis, quæ Augustinum & Bernardum parentem agnoscunt, & Scotum Magistrum elegerunt, vnde etiam illis nomen adhæret. Hæc obseruatiò latiùs patet quam de probabilitatis securitate disputatio, & ad plures alias de Prædestinatione & de Gratiâ pertinet, sed in promptu causa est, quod in D. Thoma in cuius verba iuramus SS. Patrum maximè Augustini & Bernardi mentem, sensum, ac spiritum (vt ipse morti proximus loquebatur) optaret, & assecutus sit, & tutam vbique, tum ad fidem, tum ad mores, sectatus sit doctrinam. Falsò gloriaremur eius discipulorum nomine nisi vbique in SS. Patres quos coluit vt Magistros, reuerentiam præferremus; nisi mordicus illorum sententiis adhæreremus, nisi doctrinam vbique sanam, & moribus Christianis conuenientissimam, sectaremur. Videor enim Angelicum Doctorem nos verbis Christi compellantem audire; in hoc cognoscent omnes vos meos esse discipulos, si Sanctissimis Patribus Augustino & Bernardo auscultetis, si eorum sensus accuratiùs timemini, si vbique meliora, & viciniora saluti sequami-

ni, aliosque doceatis. Hæc ad minus bona reportamus à studio, & proposito sectandi D. Thomam, quod Theophilus alibi seruile, & peculiarum genus obsequij vocare non dubitauit.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Respondetur generatim toti Opusculo.

THOMAM Morum celeberrimum Angliæ Cancellarium, & Martyrem, ferunt audito sub specie peregrini Erasmo, exclamasse, qui se alloqueretur Erasmum esse, aut diabolum. Liceat mihi idem vsurpare de Amadæo; ista scripsisse Theophilum Helluonem librorum, idque Lugduni in Bibliotheca Societatis instructissimâ, & in maximo totius Europæ Librorum emporio, vnde licuit ex toto orbe, Bibliopolarum operâ, comparare libros huic farragini conficiendæ. Parum fuit nullum delectum habuisse, nec melioris notæ Authorum ambiuisse suffragia, & omnes ad subsidium promiscue aduocasse: placuit etiam confingere, qui nunquam scripserunt, nec vsquam extitere. Quid facies homini ita intemperanter abutenti, & otio & litteris? Mira est styli, & animi inconstantia, & forte etiam dolus, quo se tegat. Qui Bannem, Candidum, aliosque Dominicanos, non nisi per conuitium Fratres, & Fraterculos alibi solebat vocare, hic perhonorificâ appellatione laudat doctissimos, Reuerendissimos, &c. Accurata Responsio ad singula loca, difficilior est, quam vt tentari queat, & esset sine dubio illi timenda, si à nobis sperari posset; sed in tuto se positum putat, & extra teli iactum, quod vix centesimam partem ad manum habeamus librorum, quibus abutitur ad suam causam: quamuis expedita sit ad omnia solutio, ex antiquis Theologis ante Medinam & Sanches, nullum referri, qui ad rem faciat, & permittat arbitrarium, & vagum probabilitatis cuiusque vsum: recentiorum è nostris obscuri nominis, vel ambigui sensus, fere omnes esse, nec extraneorum vnam esse mentem, sed inter se digladiari: & quamuis re conuenirent, cum de iure naturali & diuino agitur; antiquos Patres, & Theologos, qui tutiorem par-

rem in dubiis ex præcepto ſequi iubent, anteponendos eſſe recentioribus, qui id conſilij eſſe volunt.

Opuſculum confecit Amadæus quindecim tractatibus, & viginti quinque ſupra centum propoſitionibus de rebus totius Religionis grauiſſimis, de Peccatis, de Charitate, de Euchariſtia, &c. quæ omnes ſtent pro libertate, aut potius libidine, contra legem; & adeo compertæ nouitatis, ne quid aliud dicam, vt nullum antiquorum Patrum qui aſſentiatur, vllo opuſculi loco citatum legerim. Quid hoc rei eſt? Ignorarunt ne iſta Sancti Patres, aut tacuerunt? & ſi de his aliquando illis ſermo fuit adeo ne contempti ſunt & deiecti, vt nullam illorum rationem habuerit Amadæus, & in recentioribus citandis ſedulum, piguerit aliquando retuliſſe?

Quamuis aliæ deeſſent cauſæ damnationis huius opuſculi, tanto SS. Patrum quem præfert contemptu longe grauiorem eâ quâ transfixum eſt, cenſuram commerebatur, hoc tantum nomine, quod propoſitiones centum viginti quinque à ſe propugnatas, nequiuerit aut neglexerit, alicuius SS. Patrum ſuffragio munire. Dices forte nihil de his ſcriptum ante Scholaſticorum ſæculum, ſed noua eſſe illorum inuenta, quibus doctiores & ditiores euaſimus: verius dixiſſes audaciores. Non dubito illis omnino intacta, quod pro obſcœnitate verborum, ſaluo aurium honore, nequeant efferri. Quid ſi D. Hieronymus has pudendas & putentiſſimas quæſtiones ex Amadæo, omni ejurata verecundiâ, & reuerentiâ publicâ legeret? Nonne in illum quod alias in Sabinianum ſcriberet? *Habeto lucrum ſceleris: non poſſum tibi ingerere quæ ſcripſiſti. Proh nefas non poſſum vltra progredi; Prorumpunt lachrymæ, ante quam verba, & indignatione pariter & dolore, in ipſo meatu ſaucium, ſpiritus coarctatur. Vbi mare illud eloquentiæ Tullianæ? Vbi torrens fluuius Demoſthenis? Nunc profecto muti, & veſtra lingua torpeſceret. Inuenta eſt res, quam nulla eloquentia explicare queat. Repertum eſt facinus, quod nec mimus fingere, nec ſcurra ludere, nec Atellanus poſſit effari.*

Nonnullos audiui teſtantes, ſe lecto quæſtionum Syllabo, præ ſcelerum quæ excuſantur, & eleuantur atrocitate cohorruiſſe. Ecquis neget eos, qui flagitia extenuando ſuadent more ſerpentis, qui probabilitatum

lenociniis Euam ſeduxit,grauius peccare & periculoſius agere,magiſque timendos,quã qui in aperta ſcelera impellunt? Has artes ſerpentinas admouet Amadæus, dum libidinum & flagitiorum genus omne,quâ poteſt eleuat, ne ab iis ipſarum immanitate deterreamur. Si ita nedum impune, ſed etiam cum ſpe laudis & præmij, liceat moralem Theologiam ſcribere, cauendum magis erit à Caſuiſtarum, quam à laſciuiſſimorum Scriptorum, quam à Catulli, Petronij & Aretini lectione: Nam longè modeſtius agunt, minuſque licenter, quam hic Scriptor, qui ſe primarium ſacræ Theologiæ Profeſſorem iactat, in æternum Theologiæ dedecus. Et ſi mentito nomine ſit Theophilus Raynaudus (quod multis, mihique iam pene perſuaſum, nolim credere.) Hocne cygneo cantu, diem clauſiſſet extremum, homo ne dum Chriſtianus, ſed,etiam Sacerdos & Religioſus? Sed quidquid ſit,neque enim in re obſcurâ, velim aliquid temere ſtatuere. Eſto ſit Theophilus Author libri, vindicanda mihi videtur Societas ab editionis tot ſcelerum, & turpitudinum inuidiâ, & ſuſpicione: neque enim minus matri quam extraneis importunus fuit: & ſi quando longior inſtabat peregrinatio, amicis ſæcularibus ſuas lucubrationes credebat. Hoc ab vno eius familiari mihi relatum eſt; cui ſuæ Ethicæ partem, aliaque ſcripta reliquit, cum Auenione è carcere Romam profectus eſt. Quare ſi ex hominis ingenio, & moribus; iudicare liceat, crediderim Societatem huius editionis conſciam, aut certe ſollicitam minime fuiſſe: ſed ipſum morte inſtante, quaſi vltimo mandato,poſthumum & infelicem hunc partum, commendaſſe amicorum alicui, cuius operâ malis auibus prodierit.

Sed ne magis videar conjecturis Rhetorum more, quam argumentis & Dialecticæ legibus agere; ſummam totius libri & noſtrarum Reſponſionum, ad finem huius articuli ſequentibus explicandam ſubiungo. Quidquid virium & veneni habet opuſculum; hoc vno ſyllogiſmo continetur. Opinio quæcumque pro libertate ſtans, authoritate alicuius Doctoris, vel ratione veriſimili facta probabilis, hoc ſolo nomine tuta eſt, etiam ſi repugnet aduerſa opinio probabilior pro lege. Atqui propoſitiones 126. ex libris Theologorum Societatis excerptæ & traductæ, quaſi errorum & flagitiorum ſemina, habent

vtrumque, vel alterum probabilitatis gradum, ab authoritate Theologorum, maximè ex Dominicanis, & interdum D. Thomæ, vel ab argumentis verisimilibus: Ergo immerito damnantur quasi periculosæ. Ergo tutissimæ sunt, & paris ad salutem securitatis, cum opinionibus pro lege stantibus.

Hoc vnum est quod contendit Amadæus. Decurrat, Lector, totum opusculum, expendat quæ ad singulas propositiones honestandas congerit, agnoscet hoc vnum esse argumentum: non desunt Authores moderni, qui has propositiones defendant, nec rationibus verisimilibus destituuntur: Ergo probabiles sunt, & tutæ, quamuis pro libertate pugnent, perinde ac si pro lege starent.

Nostrarum responsionum hæc summa est: falsissimam esse argumenti primam propositionem, & secundæ eam partem, quâ dicuntur huiusmodi propositiones, muniri principiis & testimoniis D. Thomæ; ac proinde nullam esse consequentiam, & periculosissimum quod infertur assertum. Si post superiores disputationes aliqua superesset dubitandi causa, illam omnino tolleret Amadæi opusculum. Quis enim non sibi timeat, non abhorreat, ab eâ cuiuscumque probabilitatis securitate, ex quâ tot scelerum immanitates eleuet, tot turpitudines honestet? Confectâ iam præcipuâ controuersiæ parte, de probabilium securo vsu generatim, non est quod admodum curemus; an quas defendit Amadæus assertiones, alicuius Doctoris suffragio, vel ratione verisimili muniantur, cum diuersissimæ sint probabilitas, & securitas opinionum, atque ex diuersis capitibus repetantur: sed cum D. Thomam passim, eiusque discipulos, obtorto collo trahat ad sui erroris consortium, explorabimus qua fide id molitus sit.

ARTICVLVS TERTIVS.

Animaduersiones in diuersa D. Thomæ testimonia, quibus abutitur Amadæus tractatu primo.

POTERAM à longiori testimoniorum D. Thomæ examine supersedere, cum demonstratum sit vltimâ parte superioris disputationis, Patrum aut Doctorum neminem, magis Sanctissimo Præceptore, abhorruisse à licentiâ opinionum probabilium contra legem; quandoquidem nullam illarum re ipsâ falsam, dissidentibus inter se Doctoribus, patitur in peccati excusationem trahi, quâcumque probabilitate, & ignorantiâ. Quid hoc dogmate inconcusso D. Thomæ, capitalius aduersatur consiliis & principiis Amadæi? His adde; ex innumeris & ingentibus D. Thomæ scriptis, nullam excerpi potuisse, à P. Ferrerio diligentissimo Scriptore, assertionem Moralem, probatam à D. Thoma pro libertate, quamdiu aduersa pro lege stabat probabilis opinio. Quis ergo credat Amadæo, ingentem messem ex D. Thomâ, huiusmodi opinionum pollicenti?

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Expenduntur testimonia ex D. Thoma relata, tribus prioribus Propositionibus.

IOANNES Sanctius omnium nostri sæculi laxonum laxissimus, multa Asserta scripserat in perniciem Christianæ pietetis; idque inter cætera, quod primum apponit Amadæus, nihil peccare eos qui à diuinis inspirationibus dissentiunt, & perperam se huius repulsæ (quam *carentiam correspondentiæ* barbare omnino vocat, qui passim elegans videri vult Theophilus) dum confitentur apud Sacerdotem, se quasi alicuius culpæ accusare nonnullos. In hunc Theologum, Salazar ex Societate Scriptor non ignobilis, zelo Religionis accensus insurrexit, & communem hunc sensum, ac morem Christianorum,

se accusandi de inspirationum diuinarum neglectu, piè & eruditè defendit. Vellem ad manum habere huius Authoris scripta in Amadæum Sanctio quam Salazaro similiorem vtilissima, de repulsâ inspirationum.

Paucis respondeo verissimum esse quod affert ex D. Thoma in 2. Sentent. dist. 39 quæst. 3. art. 3. ad 6. *Cum conscientia dictat alicui, quod bonum est facere aliquod opus consilij; si non facit non peccat, quia non apprehendit illud vt bonum debitum, & præcepto subiacens.* Hoc tamen non prohibet, quin simus rei ob repulsas diuinas inspirationes, non solum ex contemptu, quod admittit Amadæus, sed etiam ex negligentiâ profectus nostri. Hæc enim duo sunt vitæ Christianæ fundamenta, in viâ Dei retrocedendum & cadendum, nisi progredi nitaris; nec posse seruari mandata, nisi interdum aliquid boni à te exigas, quod sit consilij non præcepti; neque ab illicitis cessare, nisi aliquando à licitis abstineas. Quare licet non damnem peccati, dissensum ab inspiratione aliquâ singulari, quæ ad altiorem perfectionis gradum vocet; non tamen excusarem à culpâ, si quis apud se statueret, nullum dare locum cogitationibus, quæ suggererent bonum à Deo commendatum, non præceptum. Nam præter quod huius propositi Author & tenax vix potest excusari à contemptu diuinarum inspirationum; est supra vires naturæ corruptæ, etiam gratia sanatæ, res ad viuum ita secare, vt ab illicitis & inconcessis voluptatibus sibi temperet, qui permissis indulserit, & à læthalibus peccatis se cohibeat, qui venialia, aliosque defectus nihil curarit. Nemo Christianæ pietatis non omnino expers, & sanæ mentis: ab omni culpâ absoluet eum, qui ex Amadæi regulis, ita comparatus sit, vt nullam inspirationem admittat, nisi rei ex præcepto ad salutem necessariæ: reliquas quæ Dei nomine consulunt bona adijciat.

De his præstaret Rodigues ex Societate scriptoris legere. cap. 6. primi Tractatus, quo multa congerit ex Augustino, Bernardo, aliisque SS. Patribus, vt probet dictum Sapientis, *eum qui minima neglegit, paulatim defluere*: & Augustini Epist. 143. nos tandiu non relabi retro, quandiu ad priora contendimus, & descendere, vt cœperimus stare: nostrumque non progredi reuerti esse: & si velimus non redire, currendum esse. Nescio quâ ratione ex his

SS. Patribus, excusabit ab omni culpâ Amadæus suam *carentiam correspondentia* ad diuinas inspirationes, quâcumque ratione contingat; siue per puram omissionem, siue per actum positiuũ. Sed quidquid sit de his scholæ minutiis, hic fidem in Amadæo desidero. Author à me laudatus eodem capite refert D. Thomam 2.2. quæst. 184. art. 5. ad 2. hoc de statu religiosorum decernere, eos mendacii & dissimulationis reos esse, si suscepto statu perfectionis, non comparatæ sed querendæ, ab illius intentione & studio, animum reuocent, contenti eo gradu virtutis, quem consecuti fuerint, omnis progressus curâ abiectâ. Hoc peccati damnat D. Thomas, quod non fuerat tacendum Amadæo, nisi sentiret excusari ab omni culpâ inspirationum repulsam, & pessimo consilio tentaret fastidium rerum spiritualium, torporem ad salutem & profectum inducere, & horum malorum inuidiam in Dominicanos deriuare, à quibus longissime absunt D. Thomæ vestigia secuti.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

De ebrietate, & desiderio alienæ mortis.

HÆc leuior est Amadæi fraus, præ corruptelis quibus secundæ & tertiæ propositionis suffragium ambit. S. Doctoris eiusque discipulorum hęc vbique sententia est, potissimum 1.2. quæst. 100. art. 8. bonum hominis honesto contineri, quod illi conueniat ex Cicerone, quâ ceteris præstat animantibus. Nam vt egregie Ecclesiasticus c. 13. *Pondus super se tollet, qui honestiori se communicat.* Ipsâ hominis institutione, quâ Deus corpus & appetitum rationi subiecit, honestum vbique quærendum, id est, bonum virtutis consentaneum, homini quâ ex ratione viuit, eâ necessitate sectandum præscripsit, vt ne dicam ipsi homini, aut vlli creaturarum concesserit, sed nec sibi seruauerit facultatem, boni rationis lædendi, & relaxandi; & eâ lege à naturâ hominis repetitâ sancita sunt omnia fere vitæ humanæ officia, quibus prohibemur, ne facultate loquendi præ cæteris animantibus collata, ad nostros sensus, iis qui nos audiunt & interrogant sincere

aperiendos, ad mendacia abutamur. Hinc etiam brutis præstamus, vt communem cum illis comedendi aut generandi appetitum, intra metas à ratione constitutas cohibeamus, & cibum potumque ad vitæ incolumitatem seruandam, non ad voluptatem adhibeamus. Longe magis opus est vi, ad frænandum generationis appetitum, ne voluptatem captet, nec liberis det operam, nisi certâ lege, quam nefas sit vllâ quacumque causâ violari. Hinc fit omnium Scriptorum consensu, damnandam quamcumque voluptatem lethalis peccati, quæ ab iis metis recesserit: neque vlla authoritate posse honestari fornicationem, id est, cum non suâ seu solutâ copulam, sicut nec adulterium cum aliena coniugata, multoque minus immunditiam, mollitiem, aliasque id genus præposteras libidines, quibus facultas generandi à fine longissime abducitur.

Eodem loco reponit S. Doctor, & ad easdem regulas exigit, cibi ac potus vsum: hoc solum discrimen intercedit, quod cibus priuatum cuiusque, generatio commune speciei bonum spectet: atque hinc non minus damnanda est comessatio, & ebrietas, quam scortatio, & immunditia. Ebrietatis vitium ex duplici capite D. Thomas asciscit 2.2.qu. 150. art. 2. quod ab honesto, id est, à bono rationis aberret immoderata, & nimia compotatio, quâ ab hominis sorte abimus in bestialem, aliisque peccatis fimus obnoxii: & hoc est alterum caput vnde ebrietas damnanda est. Sed vt ad primum redeam.

Illud elegantissime explicat S. Doctor Art. citati responsione ad 3. Cum cibum & potum sumi oporteat, vt conuenit incolumitati corporis; tunc fit, inquit S. Doctor, vt potus sano superfluus, infirmo sit moderatus. Hinc excusari, & honestari potest potus ebrietati proximus & sanitati recuperandæ ex præscripto medici necessarius. Neque enim recedit à lege temperantiæ, quæ potum moderatur, vt confert ad valetudinem. Sed an sit ad hoc necessaria largior potatio, medicorum est non Theologorum id decernere; & vbi constitutum fuerit, nihil mali & culpæ subest copiosiori vino quod sano superfluum, ægro tamen, valetudini reparandæ opportunum, moderatum est.

Hoc S. Doctor omnesque eius discipuli, de officiis vitæ humanæ & Christianæ statuunt; quibus ex eorum om-

plumque Philosophorum sentẽtia, aliud addendum: tanti apud illos esse, quod vocamus honestum, seu bonum homini quâ homo est consentaneum, vt anteponi pręcipiant cuicumque bono illi aduerso, neque deserendum, aut lædendum, vllo infamiæ, aut mortis metu. Hinc docent, vitam non esse redimendam, vel leuissimo mendacio, multo minus copulâ, cum solutâ aut alienâ: neque etiam ebrietate, quidquid contendat Amadæus post Lessium, non minus licitam & innoxiã esse ebrietatem, vt mortem fugias à tyranno intentatam, quam vt ex præcepto medici cureris. Contra Caietanus negat idem vtrobique iuris esse: discrimen est ebrietatem præceptam à medico temperatam esse, & sobriam, neque à fine à natura constituto recedere, imo ad illum conferre, & omnino necessariam esse: à tyranno autem imperatam, esse exerrationem à suo fine, & à rectâ ratione: vnde vitium minæ nec tollunt, nec minuunt, aut excusant, nisi velis impune, & innoxie fieri, quodcumque præcipitur impendente mortis periculo.

Ebrietatis eadem prosus est quæ furti homicidii, & fornicationis ratio, quamdiu actio quæ illi subest, à fine & ratione recedit, nullâ authoritate, nullis minis, excusari potest: non certe magis, quam voluntaria emissio seminis, quam cum alienâ illegitima copula, quam res aliena inuito domino sublata, quam homicidium insontis: & illi plane Theologi decipiuntur, qui horum quæ enumerauimus, præceptorum vim abrogatam censent, cum iussu Dei, vel sententiâ Iudicum, & iusto bello, fit cædes hominum, cum permissi sunt Hebræi bona Ægyptiorum secum deferre, & Oseas missus est ad mulierem fornicariam. Nihil huiusmodi præceptorum æquitati detractum; sed materia illis omnino subducta est. Neque enim cum Decalogo vetatur homo occidi; alienum rapi, aliena mulier appeti, & contrectari, largius vinum potari, in totum hæc actionum genera prohibentur; sed vt certis continentur metis, à quibus si semoueantur, nihil spectant ad præceptum: atque ita Decalogo cautum est, ne occidas insontem, vel eum in quem nullum ius vitæ & mortis, à Deo, vel authoritate publicâ acceperis, vel ex iustâ defensione tibi comparatum sit. Eadem est interpretatio furti, cum fœminâ co-

pulæ, aut nimiæ potationis, vim semper habere peccati, quam nec Deus tollat, nisi materiam præcepto subiectam mutet; vt aliena & soluta fiat coniux, aut si ad te pertineat aliquo titulo, quod erat alterius domini; & vinum copiosius saluti & vsui rationis noxium, ad valetudinem restituendam commodum sit, & necessarium.

Hinc conuelluntur, quæ habet Amadæus propositione secundâ, perinde ebrietatem honestari minis tyranni intentantis mortem, nisi vino te ingurgitaueris, ac medici ita præscribentis sanitatis causâ. Nullum inquit, ex Lessio ebrietatis discrimen intercedit: par est vtrobique necessitas moriendi. Sed esto, inquit Caietanus, longè tamen alia est ex morbo, alia ex tyranni furore. Illa materiam præcepti mutat, & potationem sano immodicam, & noxiam, facit ægro moderatam, salubrem, & medicam: atque inde lex naturalis, remedium creat ægritudini curandæ. Quid vero ad hoc tyranni rabies? ebrietatem inquis, inducit arcendæ morti necessariam. Sed multum refert, an id habeat ex innata virtute, an ex tyranni malitiâ. Illud ebrietatem putat Caietanus honestare: istud vero non magis quam mendacium, quam homicidium, quam furtum, quam fornicationem.

Huius grauissimæ controuersię triplex omnino gradus est. Primus, negantium licitum esse vllâ ratione copiosiorem vini potum; siue indictâ extrinsecus necessitate minis tyranni, siue intrinsecus à sanitate recuperandâ cui potus seruit. Altero gradu extremo Amadæus contendit, honestari potum ad ebrietatem vsque, ex vtroque capite. Media est sententia Caietani explicata, à quâ recedit Aluarez, & primæ adhæret: atque ita interpretatur D. Thomam, nosque cum illo, reuerentiæ & obseruantiæ gratiâ in sacram Facultatem, cui magis placuit, ex Aluare, quam ex Caietano interpretatio.

Quod ebrietati indulget Amadæus, hoc de furto, homicidio vltro concedit; ea regula quam ait traditam à D. Thoma quodlib. 5. art. 17. & quodlib. 12. art. 27. vnde Tractatu de iustitiâ & iure infert, propositione 8. Christianos captiuos sub Turcarum dominio militantes, posse cum ad nos accedunt, Christianorum domos perfringere, deuastare, & bona subripere, ad euitandam mortem, eis non exequentibus, imminentem.

Quid vero iis locis docet S. Thomas, vnde adeo atrox in rempublicam Christianam infert cum Palao consectarium? Qnodlibeto 5. quærit, vtrum pecunia mutuo accepta, sui redimendi causâ è latronum manibus, restituenda sit creditori.

Respondet, quamuis ad extremam necessitatem redactis, omnia sint communia, nec maior impendere possit, eâ qua premuntur, qui à latronibus captiui tenentur; non tamen ex illâ liberatum eximi à pecuniâ soluendâ: quin potius eo arctius ad id astringit, quo illi subuentum est grauiori periculo laboranti. Quare, in extremâ necessitate constitutis, omnia sunt cõmunia ad subleuãdam indigentiam, si nihil habeant suum, quo sibi subueniant: si vero suppetat aliquid proprij, debent suis bonis vti, & ab alienis abstinere: nam ridiculus esset, inquit S. Doctor, si quis famem extremam patiens, nollet contingere panem sibi in arca repositum, causatus alienum ad se pertinere ex lege extremæ necessitatis, quâ omnia fiunt communia: ita est, si nec ex propriis, nec ex mutuò acceptis amicorum bonis, nequeas te à periculo liberare: at si te redemeris pecuniâ mutuo acceptâ, restituenda est creditori qui numerauit, & officio charitatis, & iustitiæ satisfecit, pecuniâ mutuo non gratis datâ. Extremæ indigentiæ, & impedimenti mortis periculo, hoc vnum concedit D. Thom. vt ex alienis bonis cum tua desunt, panem ad fugiendam mortem sumas, non pecuniam ad delicias, & ad opulentiam.

A Palao tibi permittit externis bonis proximi vti, prout est necessarium ad vitandam extremam necessitatem; sed illa vastare, capere, & asportare, tradereque minanti mortem, est tibi necessarium ad illam vitandam: Ergo id facere potes, neque dominus illarum debet esse inuitus, sed potius debet ex charitate consentire. Quæ consecutiones? D. Thomas extremam famem, paremque egestatem patienti permittit buccellam panis alieni, ad sustentandam vitam comedere: Ergo mihi licet eo necessitatis articulo, Christianam religionem euertere? Quodnam monstri hoc genus est? At inquis, si nec per me, nec per amicos possum à mortis periculo extrinsecus impendente me liberare, tum fient omnia communia ex D. Thoma. Quid hoc est, omnia communia? id est, licebit terram cœlo miscere, Ecclesiam perditum ire, nulli

rei sacræ patcere, si ita necesse sit, vt euadam saluus & incolumis? Cum hæc portenta attendo, appositis quibusdam D. Thomæ verbis confirmata, videor mihi legere historiam Euangelicam, Homeri & Virgilij centonibus contextam: Neque enim minus aliena sunt à D. Thomæ verbis, quæ illi affinguntur paradoxa, quam à sensu Poëtarum Gentilium, veritates Euangelicæ, & nunquam audita Christi miracula. Quamuis Amadæus scribat, D. Thomam mirâ sui ingenii perspicuitate, nihil intactum relinquere, & pro sententiâ Palái apertissime stare videri. At contra contendo capitaliter aduersari, nec posse trahi ad interpretationem Palai de bonis ex necessitate communibus, citra perniciem religionis, & ruinam principiorum doctrinæ Angelicæ.

Extrema necessitas ex mente D. Thomæ, omniumque Sapientum, dat jus in bona externa proximi, & semouet metas, quibus iure gentium diuisa sunt bona, prius iure naturæ communia. Sed quis dicat ius conferre in vitam insontium, in Rempublicam, in Ecclesiam, & omnia vitæ humanæ ac Christianæ officia conuellere? Hoc enim vno consectario, Amadæus & Palao euertunt regulam Apostoli, *non esse facienda mala, vt eueniant bona* ad proprium commodum: de medio tollunt virtutum Cardinalium fortitudinem nobilissimam: omnia officia subditi in principem, ciuis in patriam, Christiani in Ecclesiam, & ordinem charitatis prorsus labefactant. Hæc omnia consequi mala, ex relatâ interpretatione bonorum ab extrema necessitate communium, euidentius est quam vt pluribus demonstrem. Quis enim neget nihil iniquius, quam ad bellum iniustum militare, & insontes occidere &c. quem vero Christianorum latet, nequissimum esse bellum à Turcis Ecclesiæ illatum? Et hoc si superis placet, licebit captiuo Christiano prosequi, vsque ad internecionem omnium Christianorum, & Euangelij excidium. Deinde; certum est fortitudinis partem præcipuam esse, caussam iustam defendere, cum mortis contemptu: & ex illâ ciui, reipublicæ, Christiano, Ecclesiæ bonum commune tutandum, cum vitæ dispendio. At Palao ab his certissimis regulis & officiis, eximit eum, qui sibi mortem timet; eiusque fugiendæ causâ, permittit quæcumque illud consectarium habet. Quidni plura? Quidni regem pro-

dere? Quidni patriam funditus euertere? Ne dicam stationem deserere, pro quibus omnibus officiis, mors millies esset oppetenda? Et quod deterius est, magisque apud me execrandum, D. Thomam pro his impietatibus stare ait apertissime Amadæus. Quamuis multa in opusculo Amadæi pij omnes damnent, illud sane non postremum est, quod vnum hac appendice prosequor, D. Thomam per summam fraudem in tot scelerum & turpitudinum patrocinium asciscí.

Paragraphvs Tertivs.

De aliena mortis desiderio, ex tertia Propositione.

Sed vix potuit flagitiosius quidquam moliri Amad. interpretatione & corruptelâ quæstionis 76. ex 2. 2. & 3. sent. dist. 30. q. 1. art. 1. ad 4. Ex his duobus locis tentat deducere, licitum esse desiderare alteri mortem, de illâ gaudere, non quatenus illi mala, sed quatenus tibi bona, vt ei in bonis succedas. Atque vt plagiarij crimen, manibus contrectandum subijciam; attende, Lector, quid D. Thomas his locis statuat: Priore de maledicto disserit, & sumpto disputationis exordio ab etymologia nominis, ait maledicendi peccatum bifariam admitti, efferendo nempe, aut imprecandô malum. Primum enunciatione fit, cum vitium, quo quis caret affingis, aut quo occulto laborat, euulgas: & hoc ad detractionis peccatum pertinet. Atque hoc primo diuisionis membro seposito ad aliam quæstionem, alterum in duo genera partitur, in imprecationem ex imperio, cum malum jubes inferri, vel ex voto cum optas morbum, vel mortem: idque rursus bifariam, si ex odio inimici, malum illi impreceris; vel si ad bonum commune, aut aliud majus referas; ex regulis iustitiæ, charitate in illum cui videris imprecari.

His ita explicatis, duas conclusiones statuit S. Doctor; primam, maledictum ab odio hominis profectum, numquam peccato carere: alteram, maledictum legitimum esse, ex affectu boni iusti: vt cum iudex reum damnat, ad quas commeruit pœnas; cum Ecclesia filios rebelles ana-

thematé ferit; & cum Prophetæ zelo diuinæ gloriæ, impios diris deuouent: vel ex malo vtili, puta, inquit, S. Doctor, *Cum aliquis optat peccatorem pati ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vt melior efficiatur, vel vt saltem ab aliorum nocumento cesset.*

Vides quas leges maledicto præscribat S. Doctor, vt innoxium suo Authori fiat, quas perfecti odij, id est, Christianæ Charitatis sanctissimam regulam dixeris. Quid vero illa D. Thomæ sententia, commune habet cum deterrimis desideriis, quibus Amadæus habenas laxat mortis insontium; vt inde commoda nostra captemus, eorumque adeamus hæreditatem; id est, vt ex illorum miseriâ ditemur, & beati simus? Sed mirare fraudem Amadæi, ex illo copiosissimo Articulo hæc tantum verba excerpit: *Si autem aliquis imperet, vel optet malum alterius, sub ratione boni, sic licitum erit.* Maligne dissimulat verborum contextum, & sensum. Ad quem amabo, refert D. Thomas illud bonum vtile, cuius causâ licere ait maledictum? Nonne ad illum cui imprecatur, vt melior efficiatur, vel vt saltem ab aliorum nocumento cesset? Sed Amadæo longior patrum vita, nocumentum est filiis, ne ad hæreditatem fruendam festinent. Absit vt aliud malum velim huic falsario, quam ne fides illi habeatur vlla, & ne apud Deum pœnas det tot sacrilegiorum.

Nec ex 3. sententiarum minus aperta est, aut magis ferenda falsatio responsionis ad quartum, cuius hæc summa est & medulla, quæ plus habeat pietatis & eruditionis, quam integri nonnullorum libri. Bonorum quæ prosequitur charitas, quædam æterna sunt, & sui causâ amantur; alia sunt temporalia & caduca, quæ non sui, sed æternorum gratiâ quæruntur: & hoc maximè ab æternis differunt, quod inter se pugnent; quia prosperitas vnius alterius inducit aduersitatem: vnde quia Charitas ordinem habet, & plus debet quisque se quam alium, propinquos quam extraneos, amicos, quam inimicos, & bonum commune multorum, quam bonum priuatum vnius diligere; potest quis saluâ charitate, optare malum temporale alicui, & gaudere si contingat; non quâ est malum illius, sed quâ est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere, vel communitatis, aut Ecclesiæ. Hoc postrema verba dolo subticuit Amadæus,

Sed

Sed quid inde commodi habet, vt licita faciat nequissima desideria alienæ mortis, vt lautius viuat? D. Thomas statuit, tum licere malum optare, cum impedimento est alterius bono, quod magis diligendum sit ex charitate. Sed quid ista, ad corruptissimam cupiditatem, quæ bonis aliorum inhiat ex illorum morte captandis? An ex charitate nostrum, tenemur bonum tēporale magis diligere, quam proximi? An non potius charitas huiusmodi bonorum prodiga in alios spargit, & hoc ab auaritiâ differt? Sed non aliud nouit, aut tutatur genus charitatis Amadæus, quam cupiditatem, quæ ex alienâ morte, & miseriâ lucrum captet, ad æternam damnationem, à quâ Sanctissimus doctor abhorret, aliosque deterret.

Nec aliud sentiunt, nec sentire possunt Thomistæ quos refert: & id habet exprefle Zanardus, cum ait licere puellæ viro sollicitanti, velle infirmitatem ne se amplius vexet. Serra multas ex Diana corruptelas affert, nec probat; sed ait, damnari peccati mortalis à Nauarro desideria proprię, vel alienæ mortis; dedecus, paupertatem, aut quodlibet aliud infortunium declinandi causâ: & Lectorem remittit ad S. Vincentium sermone in S. Ioannis festum. Absit verò vt summus concionator Apostolicus, huiusmodi desideria, ex D. Thomæ regulis execranda probet. Soti etiam verba refert, quibus probat licere Turcis mortem & clades omnes imprecari, vt ab eius tyrannide liberemur, quamuis fortè non probentur verba Soti. Quid vero ista, ad filiorum vota de morte paternâ, quæ Amadæus honestat ex commodo paternæ hæreditatis, vt possint genio indulgere?

PARAGRAPHVS QVARTVS.

Dictorum epilogus, & defensio castitatis, aduersus quartam propositionem, & sequentes.

QVAMVIS adhuc in limine hæreamus nostræ disputationis, & ex 126. propositionibus, sex tantum attigerimus; ex his tamen paucissimis animaduersionibus, potes Christiane Lector, agnoscere, quantum veneni lateat hoc libello, quem dixeris classicum aduersus omne

genus virtutum. Equidem Prudentia de medio sublata est, permisso omnium probabilitatum vsu: quid enim infensius Prudentiæ regulis, delectu opinionum, quas verius putes malas, falsas, & diuinæ legi ac saluti repugnare? Nec melius consultum est Fortitudini, & Iustitiæ. Cum mortis contemptu eluceat maxime Fortitudo, nec eam detrectare possit, cum instat aliquod vitæ humanæ, & Christianæ implendum officium. Ita mortis terrorem auget Amadæus, vt illi omnia iustitiæ iura decedere contendat; nec vllum seruandum, quod sit cum mortis periculo coniunctum: vt facile credas illi vitam mortalem cum muscis communem, esse summum bonum.

Ab hoc virtutum excidio, Prudentiâ duce omnium extincta, Fortitudine & Iustitiâ desideratis, videtur Temperantia ex fuga superstes respirare aliquantulum, grauissimo tamen vulnere confossa. Nam cum duplici parte constet, esculentorum & poculentorum moderato vsu, quem sobrietatem vocamus, & ab illicitâ venere, continentiâ & castitate: sobrietatem, eodem quo reliquos virtutes euertit, metu & periculo mortis, cuius fugiendæ causâ ebrietatem perinde, ac innocentium cædem permittit: vna superest castitas, cui videtur pepercisse, & aliquam illius habuisse rationem. Neque enim ausus est scribere mortis periculo, quod extremam necessitatem, quâ omnia fiunt communia, vult intelligi, id est, ex eius interpretatione, quâ omnia virtutum iura ruunt, & profligantur, licitam esse scortationem, aut mollitiem. Vna ergo superest castitas, quæ apud illum victitet, sed cum ex communi omnium Sapientum sententiâ, virtutes solitariæ nullæ sint, nec possint stare aliarum consortio & præsidio destitutæ: iis terrore mortis superatis, necesse est ipsam castitatem concidere. Et ipse Amadæus qui videbatur huic virtuti pepercisse, nouem quæ ex hoc primo Tractatu supersunt propositionibus, quasi quibusdam telis lethalibus ferit, & totidem confodit vulneribus: quæ nullâ arte sanentur, maxime si Probabilistarum dogmata obtineant.

Communis quidem est Theologorum opinio ex Sanchez libro nono quæst. 17. conclusione 5. quamuis licitum sit, manum aut quamlibet aliam partem corporis sibi amputare, ad vitam tuendam, pollutionem tamen pro-

curare nefas esse, etiam mediis alias licitis, nec honestari posse vllo bono fine, etiam ad vitam seruandam. Huius discriminis ait Sanchez, difficillimum esse probationem aliquam afferre, quæ rem conficiat: quare ex Amadæi, & Probabilistarum regulis, cum res nec manifestis Scripturæ testimoniis, nec euidentibus argumentis probetur, quid vetat, quin probabilibus opinionibus vtrinque tutis annumeretur? Neque enim satisfaciet contumacibus, aut minus docilibus, & sequacibus ingeniis, quæ nec Sanchez probatur communis ratio huius discriminis, inter seminationem extra coniugii vsum, & amputationem membrorum: quod cum ex institutione naturæ, partes omnes corporis ad indiuidui incolumitatem sint comparatæ, earum administrationem permissam esse homini, non quasi domino, vt possit ad libitum eas à corpore diuellere, sed more legitimi ministri naturæ, cum necesse fuerit ad totius corporis salutem; seminis verò ad totius speciei, non vnius hominis bonum instituti, negatam esse vllâ quâcumque occasione extra thorum coniugalem spargendi facultatem. At si ita habeat, inquit Sanchez, naturæ lex, nusquam concessum esset inhiberi generationem, quod multis exemplis putat se falsi conuincere.

Primum est coniugis quem absoluit à reddendo debito, si coniunctum fuerit cum vitæ dispendio: illi etiam permittit ex medicorum consilio, pharmacis semen resoluere: quidni etiam effundere extra coniugii congressum; cum generatio perinde resolutione, ac depulsione seminis impediatur? Tertium exemplum est puerperæ, cui concedit ex communi Theologorum sententiâ, nondum animatum fœtum vi pharmacorum à corpore amoliri: qui tamen propius, quam semen ad generationem accedat. Quartum exemplum sumit ab ipsâ naturâ, cuius sæpe motu ipsi authori naturæ ascribendo, ac proinde legitimo, fœtus quasi pars corporis noxia depellitur, ad vitæ incolumitatem, quem arte iuuare non plus mali habet, quam iudici latronem ad crucem damnanti opem ferre. Neque enim minus innoxia est vis naturæ, semen aut fœtum noxium corporis depellentis, quam iudicis sententia, latronem in crucem agentis.

His argumentis & exemplis, reiectâ communi Doctorum argumentatione, singularem addit, cui non facile

assentient Probabilistæ peruicaciores: semen extra thorum coniugalem spargi, à naturâ prohibitum; quod voluptatem adeo intensam adiunctam habeat semen dum ab animanti decidit, vt illam habituri sint homines pro summâ felicitate, & si semel permissum fuerit, quâcumcumque aliâ de causâ emitti, timendum sit, ne illud prodigendi scortationibus, adulteriis &c. sicut nec sanguinis profundendi homicidiis, bellis, nullus finis sit futurus: quæ mala vt caueantur, censendum est, naturam negasse seminis iacturam etiam in extremo vitæ periculo positis. Nihil vero horum impendet, ab aliarum partium liberiori administratione; quod dum resecantur grauissimi dolores premant, qui nedum à prodigâ, sed etiam à necessariâ membrorũ amputatione coerceant. Ita Sanchez.

Communem omnium sententiam putat se fulcire; casuram, si vulgari ratione tantum niteretur. Sed hæc leuiora sunt, quam vt tantæ causæ molem sustineant; nisi ex nostris principiis solidiora ponantur fundamenta: Atque vt mentem meam aperiam: censeo, apud Probabilistas quorum dux est Sanchez, hæc argumenta, parum aut nihil valere, apud nos vero esse efficacissima: quæ proinde, ab aduersariis sunt nobis tanquam iustis possessoribus vindicanda. Huius iuris nostri causa in promptu est, à contrariis de probabilium vsu regulis. Aduersarii omnem securitatem opinionum ab ipsâ probabilitate repetunt: & cum opinionum inter se pugnantium ea sit conditio ex Caramuele, vt mutuò se potius iuuent & confirment, quam conficiant, id est, hoc ipsò quod assertio aliqua efficiatur probabilis, aduersa in eodem ordine constituatur; ac proinde vtraque secura sit: Non puto Sanchez ita suas cogitationes adamare, vt argumentationem singularem, quâ communem fulcit aut corrigit, credat vim habere demonstrationis, cum ad summum probet conueniens fuisse ita statui, non tamen necessario sic fuisse à natura cautum: Ergo ex regulis Sanchez contraria institutionis naturæ interpretatio probabilis manet, ac subinde tuta. Verum ex nostris principiis, licet probabilis sit tantum pro legis iure contra libidinem argumentatio, propositum omnino conficit: quia iam demonstratum est, securitatem opinionum, cum vtrinque probabiles sunt, à sola lege sumi debere. Et cum generationem

propugnet Sanchez, ex lege naturæ contra libidinem, illi omnino adhærendum est: nec iis qui aduersam quamuis probabilem opinionem sequerentur, securitatem à peccato, & à damnatione polliceri auderet.

Vindicatam itaque nobis probationem Sanchez, placet illustrare luculento exemplo. Abstinentia à carnibus indicta est Carthusianis, Benedictinis, Dominicanis, aliorumque Ordinum pluribus Religiosis; hoc tamen discrimine, vt Carthusianis non liceat ab illo instituti rigore recedere, etiam causa fugiendæ mortis: aliis vero permissus sit esus carnium, ad leuiores infirmitates curandas. Ex hoc discrimine aliud profectum obseruare est, vt quinto aut sexto iam sæculo, ad nostrum vsque diem Carthusiani vixerint, sui instituti tenacissimi, nec opus fuerit vmquam instaurari nouis sanctionibus: cæteri vero Ordines fuerint ex concesso aliqua occasione carnium esu, vt oportuerit eorum disciplinam, multis casibus inde obnoxiam, identidem reparari, breui etiam iterum & iterum perituram, nisi aliqua ratione Carthusianorum constantiam imitentur. Ita de feminis voluntario fluxu, arctissimâ lege naturæ cohibendo pronuntio: nam datâ vel minimâ occasione, aut rimulâ, ad perniciem generis humani cui comparatum est, diffluet semen in omne genus libidinum: & si ab hâc regulâ nostris principiis valide constitutâ recedamus, timendus est toti generi humano qui Ordinibus religiosis casus contigit, ex esu carnium aliqua specie necessitatis concesso.

Hæc rationum & exemplorum munimenta, imparia essent comprimendæ hominum libidini, nisi validiora adderemus ex sensu Ecclesiæ, Sanctorum Patrum, Traditione, & Theologorum vnanimi sententia. Atque huic legi, tot præsidiis munitæ, nulli tenacius Dominicanis adhæsere: Nec in eâ solum scriptis propugnandâ, sed etiam exemplis confirmanda eluxerunt: è multis duo attingam. Cardinalis Annibaldus ex familia Prædicatoria, ad purpuram assumptus, nobilitate sanguinis, ex Antiquis Romanis consulibus, & morum sanctitate celebris, sed notior dicatis eius nomini secundis D. Thomæ in Magistrum sententiarum commentariis, quæ prioribus collata posteriores curas dixeris; cum eo genere morbi laboraret, qui non aliis curari posset remediis, quam quibus putri-

dum semen cum aliquâ titillatione eiiceretur: maluit vir religiosissimus mori, quam eiusmodi remediorum vsu diutius viuere. Hoc licet in Sacerdote religioso, suâ non careat laude exemplum, decedit tamen multis partibus recentiori, quod nostrâ ætate, toti orbi præbuit Philippus 3. Hispaniarum Rex, cognomento Pius, cui addendum censeo etiam Casti, quod decessorum Alphonsus nomine consecutus est. Principi vix ad quadragesimum annum prouecto, suadebant Medici remedium præsentissimum, depellendo putrido semini, quo post obitum vxoris castissimæ læthaliter laborabat, sed Confessarij ex Dominicanâ Familiâ, magis placuit, quam Medicorum consilium, & rejecto quod semen cietet remedio, gloriosissimæ martyr castitatis occubuit. Hæc sibi Dominicani assumunt, hæc aliis suggerunt consilia, præstare mori, quam vllo fluxu seminis euocato fœdari, & ex auitâ disciplinâ, ante D. Thomam in Ducem & Magistrum Ordini diuinitus datum, castimoniæ incorruptionem, vitæ mortali prætulerunt, & toto pectore auersati sunt, quas hoc Tractatu, & altero de Matrimonio Propositiones turpissimas collegit Amadæus. Videtur quidem nonnullas damnare: sed ex probabilitatum regulis, testimoniis Doctorum, & rationibus verisimilibus sic munit; vt dum improbare videri vult, confirmet & suadeat. Atque ita Saulo in cognatum Stephanum crudelitatem imitatur: Theologorum castitatem profligantium, vestes & indumenta seruat, vt omnium manibus cœlestem hunc thesaurum dilapidet. Hâc fraude circumuenit Lectorem Propositione 4. quâ ex Sanctio excusatur à peccato mortali, pollutio non intenta, licet præuisa, in cogitationibus turpibus & actibus inhonestis, si postea in somnis sequatur: videtur quidem omnium Theologorum nomine ex Societate, eam detestari; sed illi securitatem astruit à trium Theologorum suffragio, & à ratione ex Caram. efficacissimâ, cui non est dignatus verbo respondere.

In eo Sanctius ponit Quæstionis nodum, & (vt loquitur) litem; quod aduersarij fateantur participare labem pollutionis, illum qui habet cogitationem turpem, siue aspectum, in quo præuideatur: at nos inquit non admittimus; quia non præuidetur in causâ efficaciter influente: nam quæcumque causa, potentior est præsens, quam dum

abest. Sed non aduertit Caramuel, semen à dormiente decidere multo facilius, quam à vigilante: vt sola imago rerum turpium, quæ inter dormiendum occurrit, fluxum prouocet, quem comprimere potuit vnus corporis stantis situs. Tertium huius Propositionis patronum aduocat Acatium ex nostro Ordine, quasi Sanctio assentiatur, infirmata vno verbo eius ratione, ab inefficaciâ causæ. Adeo suorum fratrum lapsu gaudet, vt quos ex charitate excusare, aut releuare debuerat, det in casum præcipites, & ex illorum verbis maligne explicatis, calumniam paret: qualem instruit Paludano, cuius verba ad sensum legitimum potuisset trahere, si magis veritati quam calumniæ studuisset. Mirum est in alieno oculo festucam ita anxie inquirere, qui in suo trabem non sentiat.

Paragraphvs Qvintvs.

Ad Propositionem vndecimam. An peccata contra castitatem, fieri possint venialia paruitate Materiæ.

Hvivs Propositionis grauissimæ examen præmitto ad superiores responsioni, quod ad illarum discussionem sit maximam lucem allaturum, & quod eâdem fraude lectoribus illudat Amadæus, & Lucilium Vanninum Atheismi conuictum Tolosæ, dum puer essem, & flammis traditum imitetur. Ille Dialogos scripsit de *admirandis naturæ mortalium Dea*, vt sibi illo disserendi genere, præsidium pararet, si quando in iudicium vocaretur: quasi ex colloquentium, non ex propriâ mente diuinitatem sustulisset, cuius dicebat se causam huiusmodi Dialogis agere, quam omnino prodebat: quia fortissima argumenta excipiebat futilissimis solutionibus.

Iisdem artibus, castitatis causæ præuaricatur Amadæus, longo ordine recenset Theologos, qui peccati mortalis excusant à paruitate materiæ, oscula, contactus, & omnia lasciuiæ irritamēta, etiam studio captata, vt testium nube Lectorem obcæcet, additâ hâc clausulâ, huiusmodi doctrinam à Sanches retractatam, omnes Societatis Scriptores execrari; extare Claudij Aquauiuæ Societatis Præpositi Ge-

neralis præceptum, quo cauet ne vllus è Societate, etiam vt tolerabilem hanc doctrinam vllà ratione doceat, aut aliis suadeat. Ait etiam circumferri decretum Clementis VIII. quo hæc opinio relegatur ab omni sanâ doctrinâ. *Ad populum phaleras.* Crederem ista ex animo fieri, nisi compertas haberem fraudes Amadæi; & nisi pro inconcusso dogmate posuisset, nihil huic propositioni deesse authoritatis, & rationis ad securam probabilitatem.

Excusarem improbum & inutilem laborem in conquirendis authoribus, qui faueant improbandæ opinioni, si fraus abesset, & nisi inuitos traheret ad erroris consortium. Ex duobus agnosce, quâ fide reliquos citet. Bonacinam laudat quæst. 4. de Matrimonio puncto 10. num. 13. quo loco nihil ad rem, quia peccati mortalis damnat spontaneam commotionem spirituum ad pollutionem, vel ad magnam distillationem: si autem, inquit, exeat in exiguâ quantitate, cum nullâ vel leui commotione, dicit ex Sanchez contra Rebellum, non esse curandum, cum sit veluti quidam sudor fluens, nec subinde veram rationem seminationis habeat, quæ pertineat ad luxuriam. Vbi Amadæe peccatum luxuriæ ex paruitate materiæ factum veniale? Quod vero refert ex Dianâ, contra se nominatim insurrexisse Franciscum Arauxum Dominicanum, ex primo Salmanticensi Professore factum Episcopum; quod videlicet in rebus venereis, negaret paruitatem materiæ, hoc omnem fidem superat. Credo equidem miratum Arauxum, Dianam adeo sui dissimilem; vt cum vbique D. Thomam deserat, & largissime hominum indulgeat cupiditatibus; hic seuerior D. Thomæ adhæserit: sed ab Arauxo fuisse hâc de causâ nominatim impugnatum, in hâc fere vnicâ controuersiâ D. Thomam secutum, quis credat de assertore D. Thomæ acerrimo, & fidissimo discipulo?

Eam vero esse perpetuam D. Thomæ sententiam, peccatum luxuriæ à paruitate materiæ, numquam veniale fieri: præter quod ex multis locis comprobari potest, id euidentius constat, ex quæstione 15. de Malo; quâ elegantissime hanc rem duobus prioribus articulis prosequitur: Primo quidem articulo hanc statuit conclusionem, quemlibet actum luxuriæ vitiosum esse, aut ab internæ concupiscentiæ motu inordinato, aut ab ipsomet actu per se

malo : id probat argumento profundissimo , quod hac formâ perstringo. Peccatum quodcumque contingit, vel vitio potentiæ, & cupiditatis à rationis regulâ subductæ, vt cum auarus sua bona ardentius amat, & tenacius seruat; vel peccatum positum est in ipsomet actu, & rei illicitæ concupiscentiâ, quale est auari, qui bonis inhiat alienis. Atqui luxuriæ & libidinis peccatum, potest ex alterutro, vel ex vtroque capite, à rectâ ratione, & à fine recedere; Ergo vtriusque vel alterutrius generis malitiâ inficitur. Primi quidem, cum vir vxorem suam depetit, & ad illam accedit nimio æstu accensus; tum enim censetur peccare ex internâ concupiscentiâ, quod leuius peccatum est, præ altero, cum à fine generationis humanæ fit recessus; quod, inquit S. Doctor contingit, ex quocumque vsu, & motu partium genitalium, præter maritalem congressum : nam illæ partes corporis, & semen à naturâ comparata sunt vt ad finem, ad procreationem, & institutionem filiorum homini consentaneam; ea vero tantum esse potest, si fiat à mare & fœmina legitimo matrimonij vinculo coniunctis : & hoc docet natura exemplo animantium, nam quæ fœtus educant partito inter patrem & matrem onere, qualia sunt quæ nidificant, vagos fugiunt concubitus, & mas fœminam sibi deligit, cui adhæret ad pullorum educationem : ab hâc lege homini magis quam animantibus necessariâ, recedit quicumque vsus seminis partiumque genitalium extra coniugium.

Rationem illustrat S. Doctor solutione 9. argumentorum: sed obseruanda est potissimum responsio ad tertium, quo probatur malitiam luxuriæ, non posse peti neque à potentiâ à quâ naturalis exit actus, neque à materiâ, quia videtur fœmina ad illum vsum creata, neque à fine, quia potest esse honestus, vt cum quis suscipit prolem Deo consecrandam, neque à malo vsu seminis, quia ex Aristotele est quid superfluum, sicut sudor aliaque excrementa : Ergo nihil habet luxuria mali aut contra naturam. Ex his omnibus capitibus demonstrat S. Doctor luxuriam peccatum esse : ratione quidem potentiæ, à regulis rationis, ex nimio ardore concupiscentiæ subductæ: à materiâ, quia actus conueniens generationis requirit mulierem, non quamcumque, sed matrimonio junctam : aberrat etiam à fine, nec corrigitur intentione, aliquâ accidentariâ, sicut

nec furtum animo dandi eleemosynam admissum: Semen autem licet sit superfluum ad nutritionem, est tamen necessarium ad generationem prolis, & speciei perennitatem; ideo male comparatur sudori, quem nihil refert quacumque ratione effluat, quia inutilis est, tum ad nutritionem, tum ad generationem. Ad id vero quod conclusioni additur; Respondet D. Thomas solutione ad septimum: peccatum luxuriæ repugnare interdum naturæ animalis, qualis est mollities, & quilibet fluxus fit præter commixtionem maris, & fœminæ; quia nihil inseruit ad generationem, quæ fit in quolibet genere animantium, vtriusque sexus: fornicatio autem dicitur esse contra naturam propriam hominis, cuius est generationem referre ad conuenientem prolis educationem. Ex conclusione superiori deducit S. Doctor art. 2. quasi corollarium, luxuriæ actum à solo principio seu internâ cupiditate vitiosum, esse culpam venialem; malum vero à seipso, seu à re concupitâ, non carere peccato mortali, nisi ex imperfectâ deliberatione; quia actus ex primo capite malus, quo vir ad vxorem accedit nimio voluptatis æstu, non exit fines matrimonij, nisi tantus sit, vt nullo Dei respectu prorumpat in desiderium alienæ: tum vero malus fit ex secundo capite, à re illegitimâ concupitâ, & perinde se habet, ac gulosus non contentus suo cibo superflue vti, sed gustat etiam furtiuos, & lege prohibitos: Ergo quamdiu manet actus solâ internâ cupiditate vitiatus, venialis tantum culpa est.

Quod vero læthalis sit, si transeat in appetitum illegitimæ vltra maritalem commixtionis, egregie probat ratione superiori: quia recedit à fine constituto generationis, in maiorem noxam proximi, quam furtum: nam si quis reus sit peccati mortalis, sublatis furto rebus externis proximi, ad vitam sustentandam comparatis ex Eccl. 34. *Panis egentium vita pauperis, qui defraudat illum homo sanguinis est:* cum semen humanum propius accedat, magisque sit necessarium ad vitam sustentandam, quam virtute continet (& ideo ait Aristoteles esse quiddam diuinum) certum est inutili & inordinato fluxu seminis, magis in hominem peccari, quam quolibet furto. Illud vero peccati genus ait S. Doctor reuocari ad præceptum Decalogi, quo adulterium prohibetur. Nam vt inquit

resp. ad 3. & ad 4. cum Decalogus traditus sit populo, ea peccata damnat, quæ nemo communis sensus compos neget esse mala. His vero continentur, à Moïse & à sapientibus deducenda & docenda, fornicatio aliaque luxuriæ genera, quæ obscurioris sunt malitiæ, & difficilioris inquisitionis. Fornicationem vero aliaque seminis humanæ dispendia voluntaria, lege diuinâ & naturali damnari, egregie probat resp. ad 12. à discrimine inter cibum & semen; quod cum ille institutus sit ad bonum priuatum hominis, cuiusque arbitrio permissum est sibi eligere: semen vero cum ad bonum commune spectet, quod sit magis lege sanciendum quam priuatum, hinc fit semen non posse administrari, nisi ex præscripto legis, vt conducit ad filiorum procreationem ex legitimo matrimonio. Et cum lex spectet quæ conueniunt tempori, & quæ fieri vt plurimum solent, quam quæ raro & casu contingunt; hinc S. Doctor resp. ad 13. ait, sub lege antiquâ vacandum fuisse propagationi generis humani, sub lege vero gratiæ propagationi spirituali insistendum: quia id requirit diuersa ratio temporis. Hinc etiam ait responsione ad 12. & 14. legem non attendere educationem prolis ex fornicatione conuenientem; quia raro & casu accidit sed eam statuere & vrgere, quæ per se nata est sequi ex legitimo matrimonio: atque eius impedimenta amouere communia, non quæ casu ex senectute, & ex morbis accidunt.

Ex his S. Doctoris principiis, deducimus in re venereâ numquam dari paruitatem materiæ, vt in aliis generibus vitiorum, quæ actum per se & à re concupitâ, inordinatum venialem efficiat, quia id habet expresse ad calcem Articuli. Appetitus, inquit, interior bonitatem, aut malitiam accipit, ex eo quod appetitur: inde est, quod etiam appetitus huiusmodi actus inordinati peccatum sit, si sit completus, id est, si fiat ratione deliberatâ: alioquin est peccatum veniale. Ergo in genere luxuriæ non agnoscit culpam venialem, nisi ex imperfectâ deliberatione, non ex paruitate rei concupitæ.

Deinde resp. ad 16. negat excusari peccati mortalis, delectationem & cogitationem morosam de fornicatione ex genere suo mortali: nec fieri venialem, nisi deliberatio rationis sit imperfecta; qua cum aduenit per consen-

ſum deliberatum, redit ad naturam ſui generis, id eſt, ad peccatum mortale. Amplexus etiam oſcula; & tactus, quamuis videantur longius abeſſe à congreſſu fornicario, aut fluxu ſeminis, extra vſum legitimum matrimonij, damnat tamen peccati mortalis: Reſp. ad 18. *Inquantum ordinantur*, inquit, *ad actum formationis, conſequuntur conſenſum; inquantum autem ordinantur ad ſolam delectationem, conſequuntur conſenſum in delectationem, qui eſt peccatum mortale: & ideo vtroque modo ſunt peccata mortalia.* Quamuis enim non ſint ſecundum ſuam ſpeciem mortalia, ſicut fornicatio & adulterium, & mollities: id tamen habent ſecundum quod ordinantur ad prædictos conſenſus. Ex quibus hoc argumentum elicio: oſcula, amplexus, tactus, vt ex libidine fiunt, tendunt vel ad commixtionem fornicariam, vel ad fluxum voluntarium ſeminis, vel ad delectationem veneream: Atqui vtrinque mortalia ſunt peccata, ex D. Thoma: Ergo nullâ ratione poſſunt excuſari à peccato mortali. Hoc tamen differunt à fornicatione, & fluxu ſeminis voluntario, quod ex ſe indifferentes ſint, & ex fine amicitiæ, vrbanitatis, & ſalutationis causâ, fieri poſſint more loci; nec ſint mala, niſi ex adiuncto periculo, à quo purgari nequeant, niſi aliquo fine legitimo honeſtentur.

Cur vero paruitas materiæ, in aliis peccatorum generibus admittenda, hinc excludatur; non occurrit alia ratio idonea quam quæ ſuperius inſinuata eſt, ab intenſiſſimâ voluptate his actibus adjunctâ; quæ cum difficilius cohiberi poſſit intra certos & legitimos fines, quam quæ furto & cibis admiſcetur, & vbi ſemel admiſſa eſt, rationem abſorbeat, lege naturali & diuinâ cautum eſt, ne vel minimæ locus detur, animum vbi ſubierit excœcatura. Hanc rationem fundamentalem illuſtrant quæ habet argumenta, & exempla Mercorus parte tertia argum. 15. Statum quæſtionis explicat his verbis: Stantibus duabus opinionibus extremis, vna quæ omnino negat: dari paruitatem materiæ in venereis; altera quæ affirmat, & ſtatuit oſculi delectationem, pro leui computandam eſſe; quæritur, an tertia opinio media eligi poſſit, vt leuis culpa ſit: v. g. breui morula delectari in contactu vnius digiti?

Reſpondet, quamcumque delectationem veneream,

etiamsi Physicè sit modica, à naturâ prohibitam esse sub mortali: consequenter negat posse dari consensum deliberatum, de aliquâ delectatione leui, qui sit culpa leuis.

Id vero probat ex sensu naturæ, omniumque Legislatorum, quibus solemne est, dum noxium ab innoxio ægre distingui potest, eâdem pœnâ quâ prohibent noxia, vetare etiam innoxia, idque exemplis illustrat. Lege prohibetur ad tranquillitatem publicam, & cohibendis bellis ac pugnis repentinis; quæ ex irâ, & simultate nasci solent, arma deferri; sed quia difficillimum iudicium est, an quis armatus incedat ad ornatum, & necessariam defensionem, vel ad dimicationem, aut aggressionem iniustam, quicumque accinctus armis deprehenditur, subijcitur legis pœnæ, licet euidenter probet se arma sumpsisse, ad iustam defensionem. Aliud exemplum affert à naturæ lege, quæ prohibet ne conjuges sejungātur, sed in perpetuâ vitæ societate degant, ad educandam prolem; nec tamen licet à vitâ conjugali secedere, cum nulla spes superest, nouæ prolis suscipiendæ, aut educandæ cura: sed cum difficillimum sit iudicare quandonam eo deuentum sit, & facile possit error obrepere; ideo lege naturæ conjugum societas perpetua est: quia legitima diuortij causa obscurissima est.

His exemplis probat obiter Mercorus falsam esse nonnullorum regulam; legem, tum omnino tolli, cum finis & causa legis desierit: at contra, natura ratam vult esse & firmam legem, quamuis causa quæ legi locum dedit sublata sit; de his maxime rebus quæ difficilioris sint examinis. Quid vero obscurius, quid lubricum magis, & periculosum, quam venerea delectationis momenta appendere, cum delectatio ipsa sit quoddam præstigiarum genus? Nec dicas leuem esse materiam libidinis, manus contactum, aut osculum; cum interdum ex osculo vnius, quam ex alterius congressu, magis quis afficiatur. Valet hic etiam ratio D. Thomæ, cibi certum delectum permissum arbitrio cuiusque, quod eius priuatum bonum spectet; delectationem autem veneream ad bonum commune pertinere, & ideo naturæ lege sanciendam, cum aliunde difficillime frænari, aut discerni possit: Ergo censendæ sunt omnes eâdem lege prohibitæ, extra coniugium.

Rem illustrat exemplo vacui, à quo in totùm natura abhorret, nec vel minimum patitur, ne rerum compago dissoluatur. Et quamuis forte à vacuo modico non esset timenda mundi ruina; non tamen natura patitur, vllum à nobis induci: quod nostrum captum fugiat, quo gradu vacuum posset rerum ordinem turbare. Cum vero non minus obscura sit, aut periculosa voluptatis venereæ administratio, quam vacui; vtramque homini negatam dicimus lege naturæ.

Aque hinc facile soluuntur duo argumenta Caram. primum petitur à comparatione aliarum virtutum, in quibus frequens est materiæ modicæ designatio; quidni etiam hic locum habeat. Rationem discriminis dedimus, quod in re venereâ, grauioribus pateat periculis & difficultatibus. Falsum est etiam quod vniuersim assumit Caramuel, materiam minimam & leuem, non esse grauibus pœnis, & peccatis opportunam; cum reum peccati mortalis faciat Ecclesia, eum qui ante communionem vnam amigdalam gustauerit, vel guttam aquæ vino consecrando non infuderit. Et quis nesciat vnius pomi esu, Adamum totius generis parentem fuisse peremptorem: nihil ergò vetat naturam vnius modicæ delectationis venereæ vsuram prohibuisse, hâc de causâ grauissimâ, quod facilis sit error delectus delectationis grauis, quam leuem putes, & quæ in grauissima mala cæcos præcipitet.

Paragraphus Sextus.

Corollaria quibus reliquæ huius tractatus Propositiones refelluntur.

Refvtatis quæ supersunt ex hoc Tractatu propositionibus falsissimis, & scandalosis; addendum est superioribus, ex doctrinæ D. Thomæ principiis, istud apud S. Doctorem certissimum; rerum quæ cient venerem, & fluxum seminis, duo esse genera: primum ad luxuriam pertinet, qualia sunt verba amatoria, aspectus rerum turpium; aliæ sunt diuersi ordinis, vt cibus, equitatio: maiorem vero curam adhibendam, ad euitandum fluxum seminis, ex primo quam secundo rerum & actionum ge-

here. Rursus postremum hoc rerum genus diuidendum est, in eas quæ necessariæ sunt, & vtiles, qualis est Confessionum audientia, contrectatio partium secretiorum à Chirurgo ad curandos morbos: aut quæ interdum malæ, vt ludus, potatio largior, vsus ciborum calidiorum qui cient venerem.

His ita constitutis vt à certioribus initium sumamus.

Prima regula est apud omnes recepta: ab his omnibus generibus actionum abstinendum esse omnino, cum variis experimentis compertum est, vix posse frequentari citra consensum in voluptatem veneream ex fluxu seminis. Tum enim Christi documentum vt præceptum vrget te, *si manus tua, aut pes tuus scandalizat te, abscinde eum & projce abs te.*

Altera regula æque certa est, à rebus secundi generis, maxime si necessariæ sint, & vtiles ad vitam, & societatem humanam, cessandum non esse, quamuis habeant adjunctum diffluuium seminis, si absit periculum consensus: tum enim censemur pati non optare voluptatem; & aliunde illius sensum omnino inuoluntarium, & innoxium facit, ius re illâ vtendi.

Hâc regula continentur, quæ ex communi sententiâ Theologorum variis consectariis explicat Sanchez lib. 9. disp. 4. à num. 4. ad 10. Immo addit fluxum seminis præuisum ex actione à circumstantiis malâ, non habere reatum luxuriæ; vt cum quis ex Confessionibus captat vanam gloriam, vel ex cibo nimiam voluptatem: tum quia hæ circumstantiæ accidentario adjunguntur seminis diffluuio: tum quia damna non sunt imputanda iure suo vtenti, sicut cum iudex admiscet iram, & vanam gloriam iustæ reorum castigationi. Eâdem de causâ experto ex equitatione sibi semen decidere, non est pedibus iter agendum.

Grauior est difficultas de eo genere actionum, quibus accidentario adjungitur illud diffluuium, nulla tamen necessitate aut vtilitate honestantur: imo vt plurimum malæ sunt; vt ludus, nimius potus, aut somnus. Prima Theologorum sententia, & ex Thomistis Medinæ, Zumel, Soti, Lopez, est eiusmodi, rebus non necessariis, aut venialiter malis vtentem, reum esse peccati mortalis luxuriæ, si malit pati diffluuium seminis, quam ab huiusmo-

di rebus cessare. Putat tamen Sanchez, hanc sententiam ex mente D. Thomæ eiusque discipulorum D. Antonini, Caietani, Armillæ, Syluestri, Ledesmæ, sic moderandam esse; vt venialis aut mortalis sit culpa, provt fert conditio rerum, vnde seminis fluxus existit: quia S. Doctor statuit pollutionis grauitatem, à causâ esse omninò metiendam, iuxta illud D. Augustini lib. 22. contra Faustum *Loth non quantum incestus, sed quantum ebrietas præcedens meruit, in culpâ fuisse.*

Hæc ex Sanchez placuit referre: non quod illi omnino assentiar, sic mentem D. Thomæ eiusque discipulorum, interpretanti; quasi tota præuisæ pollutionis grauitas, ità sit à causâ vnde proficiscitur, vt ipsius præuisæ periculum malitiam causæ non augeat, nec vnquam è veniali faciat lethalem; hoc enim omnino falsum esse statim ostendam: sed è re nostrâ visum est fore, ista obseruasse ex Theologò Societatis multò doctiore & accuratiore Amadæo; vt inde agnoscant omnes, nihil in hâc re Thomistas aduersario fauere, sed per summam iniuriam trahi in alienos sensus: quandoquidem plures ex illis damnant peccati mortalis, eum qui rebus etiam licitis, sed non necessariis, aut venialiter malis, nolint abstinere, quamuis sentiant inde secuturum seminis fluxum.

Cæterum regulam D. Thomæ male omnino interpretatur Sanchez, dum putat ex re venialiter per se malâ, fluxum seminis fore tantum venialiter culpabilem: nam D. Thomam, art. 5. ex qu. 54. 2. 2. & ex 3. part. quæst. 80. art. 7. attente legenti, constat hanc regulam ex causâ veniali per se, nunquam nisi venialem nasci; limitari oportere ad actiones, contactus, cogitationes, quæ ex subreptione, aut imperfectâ deliberatione, venialis culpæ reatum habent. Nam delectatio, & præuisio secuturæ pollutionis è venialibus per se fiunt culpæ lethales: neque hoc negat Sanchez Concl. 1. num. 15. dum ita habet, tunc solum reperitur culpa mortalis ratione pollutionis præuisæ, nec intentæ, quando absque vrgenti necessitate exercetur actio ex naturâ suâ turpis; & per se tendens ad actus venereos excitandos, pollutionemque consummandam.

Sed immerito addit hanc suam assertionem esse contra Authores trium sententiarum quas distinxit, & vltimæ facit Authorem D. Thomam, in alienum sensum detortâ

detortâ eius regulâ, cuius veram interpretationem refert ipsemet Sanchez ex Nauarr. Sum. cap. 16. Vbi ex legitimâ mente D. Thomæ, pollutionem docet esse mortalem, cùm quis se illius periculo exponit, admissis turpibus cogitationibus, earumque delectatione, aut se conuersationibus immiscet, & fœdat turpibus contactibus, qui ad illam prouocant. Addit eiusdem lethalis culpæ reum esse, qui aliqua comedat vt sibi pollutio eueniat.

Animaduersionem Sanchez in illum Nauarri locum probo; dùm de rebus primi generis venerem per se mouentibus sermonem facit, nihil aliud exigere, vt ille fluxus sit culpa lethalis, præter voluntatem huiusmodi causas admouendi: vbi vero agit de rebus secundi, & tertij ordinis, quæ sunt extra luxuriæ genus, vt esus calidorum, nimia compotatio, petit voluntatem expressam sese excitandi: atque ea est legitima interpretatio regulæ D. Thomæ, ex causâ pollutionis grauitatem metientis: & ad illam tandem sententiam communem Scholæ nostræ satis accommodate trahit Sanchez verba Henriquez, Suarez, & Vasquez: summéque gaudeo Theologos ex Societate præcipuos, nobis assentiri. Ex quibus

PARAGRAPHVS SEPTIMVS.

Ex superioribus reijciuntur 5. Propositiones ab Amadæo falsò D. Thomæ ascriptæ.

DEDVCO contra quintam propositionem, falsum esse, falsoque ascriptum D. Thomæ, ex eius principiis male probari, pollutionem non intentam, licet præuisam in conuersationibus otiosis, & verbis amatoriis, non esse culpam lethalem, nec sub mortali quemquam teneri has causas remouere. Falsam esse quoad omnes partes hanc assertionem demonstrant, quæ diximus de mente D. Thomæ eiusque discipulorum: & iterum id euinco hoc argumento. Vel excusas à peccato mortali præuisam pollutionem ex verbis otiosis, & amatoriis, ratione imperfectæ deliberationis, vel materiæ modicæ; sed ex neutro capite est legitima excusatio: non ex vltimo, quia in rebus venereis, nullam D. Thomas admittit materiam modicam,

quæ leuem faciat culpam : primum etiam caput præcludit ipsamet propositio : neque enim subreptio, aut imperfecta deliberatio locum habet, cum suppetit tempus cogitandi, & deliberandi de colloquiis amatoriis semouendis, ne semen decidat cum sensu voluptatis venereæ. Non immoror interpretandis, quos refert Amadæus Thomistis : quia non sunt censendi, quicquam docuisse alienum à mente sui Præceptoris.

Eodem argumento refello sextam propositionem; inter sponsos de futuro, licita esse oscula, & amplexus, etiam cum periculo pollutionis, si inurbani, & austeri aliter habendi sint. Non licet etiam ex ipsomet Sanchez citra mortale peccatum, dare operam rebus primi generis, cum instat periculum fluxus seminis : atqui non carent illo periculo oscula, & amplexus, & præterea ad genus luxuriæ pertinent : Ergo reatum peccati mortalis incurrit quisquis se illis immiscuerit, præuisò pollutionis periculo. Neque enim potest excusari à peccato lethali, ex paruitate materiæ; quia ipsemet Amadæus censet nullam dari in re venerea : neque ex imperfectâ deliberatione; cum suppetat tempus maturius deliberandi de semouendis huiusmodi causis. Leuior est austeritatis, & inurbanitatis suspicio, quam vt à tam graui onere leues fugiendæ immunditiæ, præsertim cum alia non desint officia minus periculosa, & magis casta, ad beneuolentiam & vrbanitatem testandam.

Si dicas ex singulari opinione Caietani, ab aliis Theologis receptâ, sponsis permissum esse aliquem voluptatis venereæ sensum, quasi illecebras ad coniugalem affectum: Esto; sed ex omnium sententiâ, incipit esse malus, cum habet adiunctum periculum pollutionis, etiam inter coniugatos : Ergo multo minus ferendus est, aut excusandus inter sponsos. Et mirum est Sanchem, & Amadæum, cum imminet immunditiæ periculum amplexus permittere, non oscula, inurbanitatis fugiendæ causâ; quasi maior ex istis, quam ex totius corporis complexu, venereæ voluptatis sensus existat.

Hinc etiam inferimus, falsam esse & periculosam septimam propositionem : sentienti magnum pruritum in verendis, licitum esse ad semen corruptum expellendum, & pruritum sedandum, eas refricare etiam

periculo pollutionis. Exemplis ex Dominicanâ Familiâ, Cardinalis Annibaldi, & Philippi Regis Hispaniarum, hanc assertionem, & ex illâ calumniam in Dominicanos supra depulimus. Hic etiam habet locum, quod ex Sanchez retulimus, discrimen inter amputationem partis putridæ corporis ad vitæ incolumitatem, & seminis expulsionem vi remediorum: illam aliquando, istam licere nunquam. Adde si locus detur distinctioni seminis putridi & incorrupti, nullum fore finem, & modum spargendi seminis; quia omnes quo grauantur putridum esse causabuntur: & ne quis dubitet periculosissimam esse hanc assertionem, sat fuerit adnotare ex Amadæo, correctam fuisse à Sanchez, & à Diana.

Hinc etiam refellitur octaua propositio: à lanugine, vel sanguine menstruo, propria verenda mundare, non esse lethale, etiam si præuideatur futura pollutio. Hæc enim actio est primi generis cum superiore quæ ciet fluxum seminis: & si iis leuibus de causis, permissum sit arbitrio cuiusque, menstruum sanguinem, & putridum semen depellere, laxantur habenæ libidini.

Quæ nonâ propositione refert Amadæus ex variis Thomistis, nihil mali aut falsi habent: quia castissimè loquuntur de partium secretiorum aspectu, & contactu. Non est vero omittendum quod scribit Amadæus ad finem num. 41. Doctores Societatis seueriores esse Caietano, Medina, &c. quia indistinctè aspectus turpes propter delectationem, si in eâ sistatur, damnant peccati mortalis; quasi Caietanus & cæteri Thomistæ aliud sentiant: vel enim illos interpretatur de delectatione venereâ morosâ, vel de quâcunque aliâ perceptâ ex conuenienti partium corporis compage, primo sensu nullus Thomistarum negat, aut negare potest, nisi à D. Thoma discesserit, huiusmodi veneream delectationem esse peccatum mortale, cum nequeat excusari ex paruitate materiæ: secundo vero sensu, falsum est huiusmodi inspectionem, & ex illâ delectationem noxam esse lethalem. In quo ergo dissentiunt Doctores Societatis à Dominicanis?

Num. 5. Caietanum carpit cum Catharino, quod in Summa Ver. *Periculum peccandi* scripserit, accessum ad locum, vbi est periculũ peccandi mortaliter propter aspectum, &c.

non esse ex suo genere peccatum mortale; quia ex suo libertatis arbitrio restat peccare mortaliter, etiam præsentibus talibus occasionibus peccandi. Hæc ex Caietano refert Amadæus malâ fide suo more omissis quæ Caietanus inferit his verbis: *Et hoc quidem si sine vrgente necessitate fit, ad incautela peccatum spectat.* Catharinum virorum illustrium demorsorem, & præ cæteris Caietani Mastigam imitatur, malignâ eius verborum interpretatione, cum posset locum explicare de periculo remoto, non proximo ad peccandum: quo sensu omni caret censurâ.

Præterea nullus ad peccandum locus est periculosior scenâ, & spectaculis mimorum; vnde deflet Saluianus sui sæculi Ieremias omnibus fere libris de Prouidentiâ, lasciuiam omnibus sensibus hauriri: & tamen accessum ad histriones eximit Amadæus à peccato mortali ex Sanchez, qui asserit comœdiis interesse, non esse mortale, etiamsi res turpes repræsententur, si audiantur ob solam vanam curiositatem, absque periculo probabili in peccatum mortale, & si audiantur ob delectationem curiosam, non lasciuam, ex ipsis rebus turpibus contingentem: nec moratur alios, qui comœdiarum frequentiam damnant lethalis peccati, quod soluendo mercedem histrionibus, sis causa, vt in statu peccati mortalis vitam degant. Id vero excusat cum Baldello hac futilissima ratione: si quis accedat vbi histriones sat pecuniarum ex aliis, qui ad theatrum confluxerunt, corroserint, quæ possit esse merces idonea. Hæc longe periculosiora sunt, quam quæ periculosissima ait scripsisse Caietanum.

Sed in hoc laudandus, quod in Antidotum huiusmodi corruptelarum, addiderit ex D. Thoma 2. 2. quæst 168. art. 3. ad 3. hæc aurea ad rem istam dirimendam verba. *Officium histrionum quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum, non est secundum se illicitum, nec sunt in statu peccati; dum moderate ludo vtuntur, id est non vtendo aliquibus illicitis verbis, vel factis ad ludum, & non adhibendo ludum negotiis, & in temporibus indebitis, &c. vnde illi, qui moderate illis subueniunt, non peccant, sed iuste faciunt, mercedem ministerij eorum, eis retribuendo. Si autem superflue sua in tales consumunt, vel etiam sustentant illos histriones, qui illicitis ludis vtuntur, peccant, quasi eos in peccato fouentes. Vnde Augustinus super Ioan-*

nem dicit quod donare res suas histrionibus, vitium est immane, nisi forte aliquis histrio esset in extrema necessitate. Hoc Angelicus Doctor.

PARAGRAPHVS OCTAVVS.

Contra Propositionem X. de osculis ob delectationem sui, non copulæ morosam captatis.

EA non esse mortalia, ex D. Thoma totis viribus pessima omnino fide, nititur probare Amadæus, Propositione illa decima, cuius occasionem dedit Comitolus, omnium ex Societatis Scriptoribus tutissimus, quem ægre ferrem trahi ad laxonum partes, neque verba ex illo relata non minus casta quàm elegantia hoc paiuntur: sic enim habet. *Quando osculum, & amplexus honestè iniitur, citaturque in osculantibus, aut his, quibus suauium datur, voluptas, quæ non ad tactum venereæ voluptatis, sed primarum, secundarumque qualitatum, qualis est leuitas, & mollitudo, refertur; eaque nimis est, meo quidem animo peccatum non est pronuntiandum mortiferum.* Quibus verbis, semouet Comitolus omnem venereæ voluptatis sensum, neque admittit diuersum ab eo quem capere quis posset, ex osculo manus, aut vultus senis, vel lactentis pueri.

Qui non aliâ ratione afficeretur osculo mulieris, non damnarem peccati, excusarem etiam à culpâ, si præbeantur oscula vt olim in Ecclesiâ ad charitatem mutuo fouendam, & testandam, si absint à sensu voluptatis venereæ, vel à consensu in illam cum consurgit, nec omnino extingui potest, sed est inuoluntaria. Prioris generis oscula, in charitatis ac beneuolentiæ argumentum vsurpata, videtur mihi sponsa cõmendare quibus diuini Epithalamii caput vltimum orditur his verbis, *quis mihi det te fratrem meum, &c.* Huius alloquii animæ sanctæ, aut verius naturæ humanæ ad verbum æternum, nostrâ carne induendum, sensus est ex Delrio; tanto cœlestis sponsi visendi, & fruendi æstu feror, vt omnis moræ impatiens, diem illam optem, qui mihi felicissimus illucescet, cum dabitur te coram videre, te amplexari, te osculari, quâ libertate solet castissima soror, fratrem adhuc matris vbera sugentem.

Nec ex illis amplexibus, & osculis, vllo tangitur libidinis sensu, nec suspicionem ingerit vllius inhonesti affectus.

Præter hoc innoxium genus osculorum, reliqua damnant Thomistæ cum suo Magistro peccati mortalis; quæ aliquo libidinis sensu titillant huiusmodi oscula carpentem; quamuis non referat ad opus, seu ad copulam quamcumque fornicariam, aut adulteram, vel præposteram: licet enim vt loquitur Schola, ex intentione operantis, non tendant huiusmodi actus libidinosi ad congressum, non tamen desinunt eo referri ex fine operis: quia vt profunde dicit S. Doctor quæst. citat. art. 5. ad 2. quamuis oscula, & tactus, vt seiuncta à copulâ, vel illius appetitu, vt sistunt in morosâ delectatione ipsiusmet actus, quatenus est pars, aut initium copulæ, non impediant bonum prolis humanæ, procedunt tamen ex libidine ad adulterium, ad fornicationem, aliasque luxuriæ species, vt est radix huiusmodi impedimenti; & ex hoc habent rationem peccati mortalis diuersæ speciei, pro vt tendunt ex fine operis, ad illa opera luxuriæ, cuius sint pars & initium, & ad illarum malitiam reuocantur, quamuis non referantur re ipsâ ad opus.

Hæc Caietanus subtilissime & eruditissime, nec minus caute, & caste explicat, soluitque argumentum Amadæi quo in aduersam sententiam, nititur per summam calumniam trahere D. Thomam, vt laxatæ de castitate disciplinæ à suis auertat, & in illum deriuet inuidiam. Mirum est, illum vno verbo insinuare, & nullo refellere solutiones Cajetani inexhaustæ eruditionis, ad suum hoc futile argumentum. Delectatio nôn est mala, nisi mala sit operatio vnde captatur: sed oscula, & amplexus secundum se non sunt opera mala: Ergo non est mala delectatio, quæ ex illis captatur. Minorem dicit esse D. Thomæ & eius Discipulorum.

Sed non aduertit, tres esse huiusmodi actuum ad copulam præuiorum gradus. Primus est cum fiunt nullâ intentione, nec titillatione voluptatis; quo statu nihil mali habent: secundus à primo summe distans, est cum præter adjunctam libidinem, toto impetu fertur ad commixtionem illegitimam, vt operis & operantis finem: tertius gradus inter hos extremos medius est, cum delectationi

ex proprio actu quis adhæret ex fine operis, licet actus ex innatâ delectatione, tanquam suo pondere, feratur ad copulam, vt ad finem operis.

Primo gradu, oscula & tactus, omnes eximunt à quocumque peccato: secundo omnes damnant mortalis: tertio vero gradui, quidquid dicat Amadæus D. Thomas eiusque Discipuli, dicunt inesse peccatum mortale. Et contra hanc assertionem, vt legitimam D. Thomæ sententiam, multa obiicit Martinus de Magistris, quæ accurate soluit Caietanus articulo citato: & expressam ait S. Doctoris mentem esse, oscula & amplexus, propter solam delectationem tactus cum non suâ, esse peccata mortalia: quia consensus in huiusmodi delectationem, est consensus in delectationem fornicationis, quamuis non tendat ad opus: & licet ab eo qui huiusmodi actus exercet, auferatur relatio ad congressum, & futuram illius delectationem, non tamen potest fieri, quin ipsa quæ tunc consequitur delectatio, sit initium & pars illius, & eiusdem ordinis moralis cum illâ: ac proinde qui consentit in delectationem horum actuum censetur consentire in delectationem concubitus: Nam si fruens delectatione fornicationis cogitatæ, peccat mortaliter, non potest ab illâ, noxâ eximi, qui consentit in delectationem fornicationis inchoatæ; ac proinde osculum, & amplexus cum solutâ, propter solam delectationem, referuntur ad fornicationem, quæ in his continetur, vt finis in principio, vel totum successiuum in sui parte primâ.

Atque hinc facile soluitur argumentum Amadæi: oscula & amplexus non sunt secundum se mala. Primo gradu constituta esto: secundo, & tertio, falsissimum est: imò, sunt peccata mortalia, reducenda ad eam luxuriæ speciem, quò feruntur: & sicut delectatio morosa est peccatum mortale, quia procedit ex eodem motiuo, vnde existit concubitus, contra bonum naturæ, atque ita delectatio morosa de fornicatione adulterii sapit illius malitiam; ita delectatio ex osculis & amplexibus, reuocanda est ad luxuriæ species, ad quas nata sunt inseruire, & suo pondere feruntur, licet quis nolit vltra progredi, sed in solâ ex tactu aut osculo titillatione sistat.

Atque hinc etiam soluitur aliud Amadæi argumentum, quo contendit ex D. Thoma tactus & oscula non aliud

genus malitiæ habere, quam quod à futurâ copulâ mutuantur: hoc enim omnino falsum est: habent enim similem morosæ delectationi, quæ non desinit esse mortalis, quamuis non tendat ad ipsum opus. Sed grauior difficultas & calumnia nos ad se vocat.

PARAGRAPHVS NONVS.

Ostenditur immanitas peccati nefandi Aduersus 12. Propositionem, quâ asseritur minus esse furto triginta regalium.

PLACVIT nonnullis veterum & recentiorum Scriptoribus, ludere & lasciuire, rerum vilissimarum aut deterrimarum encomiis. Quidam febrem, alij caluiciem, alij stultitiam laudandam susceperunt: quidam etiam pro Nerone & Busiride Apologias, & panegyricos scripserunt. Sed hi omnes videntur mihi leuius Amadæo peccasse, hac vnica propositione, quâ omnium Sapientum omniumque gentium sententia, diuinis iudiciis, & castigationibus ac suppliciis confirmatâ, peccatum flammis expiandum, vix flagro dignum censet: cum infra decem regalium furtum ponit. Idque ex principiis D. Thomæ putat demonstratum, hoc argumento, cuius Authorem facit Vasquem Commentario in art. 4. quæst. 71. ex 1. 2. Peccatum censet S. Thomas eo grauius, quo nobiliori virtuti aduersatur; at furtum lædit iustitiam, quæ ex eodem D. Thoma præstat Temperantiæ, cum quâ pugnat quæcumque species luxuriæ: Ergo furtum triginta solidorum grauius est quacumque specie luxuriæ: iuxta illud, minimum maximi ordinis, & generis superioris, majus est maximo ordinis inferioris: ac proinde furtum vnius aurei quod satis est ad mortale peccatum, superat incestum cum matre, bestialitatem &c. Stupenda plane, & nullo modo ferenda, hæc ingeniorum petulantia, quæ nullis potest modestiæ & pudoris metis cohiberi. Quis non execretur illos, qui dum Theologiam moralem, id est, vitæ humanæ & Christianæ regulas scribere se profitentur; lasciuiunt magis, quam Poëtarum & Sophistarum nequissimi, sibi permiserint in laudandis rebus ludi-

cris & pessimis, ad ingenij exercitationem, & ostentationem eloquentiæ?

Quis explicare possit, hinc quæ portenta errorum & vitiorum deducat, genus illud Sophismatum. Argumentum quod refert ex Vasquez, desidero in editione Antuerpiensi quâ vtor, siue id numquam scripserit, siue pudor coëgerit eradere: nec tamen puduit Amadæum propugnare & iactare. Errorum vero & scelerum quæ inde nascantur monstra, ex infinitis hæc pauca accipe. Argumenti in axiomate Philosophorum insinuato, vis posita est; quæ superioris sunt ordinis, vel illi aduersantur, meliora esse, aut deteriora, iis quæ infra iacent: si id vniuersim admittamus, nullâ adhibitâ limitatione, vt videtur contendere Amadæus; quid vetat quin aliquis Sophista aut Probabilista, concludat grauius peccari occisâ vnâ muscâ, quam cœlo terraque in cinerem redactis? Eo enim grauior est ruina cuiusque rei, quo nobiliorem gradum occupat: Atqui musca viuit, ac proinde toto orbe à spectabili, eo discrimine præstat, quo animata & se mouentia sensu, vitâ & motu à se carentibus: quidni inde conficias, peccatum vnum quid perfectius esse totius orbis compagine, quia pertinet ad ordinem rerum incorporearum, quarum vel minima pars eminet suprares omnes corporeas?

Sed ne videar cum Amadæo ludere aut insanire; serio & proprius ad rem. Si vera sit vniuersim, nec vllâ distinctione limitanda propositio; non potest quod præuidit telum, quamlibet nitatur, declinare; peccatum etiam veniale aduersum superiori virtuti, maius esse peccato mortali ordinis inferioris: hic enim vrget, minimum maximi quale est veniale contra iustitiam, esse majus maximo minimi, quale est peccatum contra temperantiam.

Si dicas propositionem strictius interpretandam; cur easdem metas tuo non præfigis argumento; ne in orbem corruptelas, & libidines inducat, quibus expiandis opus fuit aquarum diluuio, & incendio flammarum? Atque vt tot mala, quæ inde prorumpunt, auertantur; Respondeo primo ad argumentum: licet quæcumque bona superioris ordinis, & illis aduersa mala, si Physice expendantur, superent quæ sunt inferioris gradus, interdum tamen iuxta moralem æstimationem sunt longè postpo-

nenda. Ita Physicè vna musca, omnibus vnionibus & margaritis præstat gradu vitæ: sed vnus lapis pretio vincit omne muscarum genus. Ad rem nostram adhibenda est hæc distinctio; maxime cum diuersorum ordinum peccata venialia, mortalibus comparantur: licet secundum genus physicum, venialia superiori virtuti aduersa, genere vincant mortalia cum inferiori pugnantia, si tamen ex circumstantiis morali lance appendantur, vnum mortale infimi ordinis, præponderat omnibus collectim venialibus peccatis. Eadem distinctione soluendum est argumentum Amadæi, alias vt monui liceret inde inferre, non solum Sodomiæ, sed etiam bestialitatis, & incestus cum matre peccatum, decedere furto triginta solidorum, quod nescio an admissurus sit Amadæus.

Deinde hic locum habet trita in Scholis solutio; quæ superiotis sunt ordinis, superare quæ inferiori continentur, id verum esse si vndequaque parium ineatur comparatio; secus est si varient: atque ita esse in re subiectâ, mox dicam ex S. Thoma.

Tandem altera propositio falsa est. Nam ex D. Thoma quodlibet præposteræ libidinis genus, non solum temperantiæ aduersatur, sed etiam grauius furto, lædit iura vitæ humanæ, cui magis nocere, aut prodesse potest, semen bene aut male administratum, quam bona suo domino seruata, aut furto sublata.

S. Doctor variis locis, species luxuriæ distinguit, & comparat: hic summam Angelicæ doctrinæ in hanc rem, paucis perstringam, vt Amadæi sophismata & calumnias depellam. Cum luxuriæ vitium, inordinatus sit venereæ voluptatis appetitus, illius malitiam S. Doctor repetit ex duplici capite, nempe ab inordinatâ concupiscentiâ, seu à potentiæ vitio: cum vir vxorem suam nimium deperit, & ex eâ sic captat voluptatem, vt videatur, rem cum ipsâ habere, voluptatis magis quam generationis gratiâ, quamuis nihil prætermittat eorum quæ conferunt ad finem generationis. Hunc defectum ait S. Doctor 2. 2. qu. 154. art. 1. spectare ad circunstantias accidentarias, quæ speciem minime dent actui.

Alterum caput vocat S. Doctor actum per se inordinatum: idque explicat comparatione ad obiectum, vnde speciem mutuatur; & tum accidit, cum cupiditas volu-

ptatis, cohiberi non patitur metis conjugalis congressus, sed diffluit in omne genus voluptatis & luxuriæ: atque is excessus ad duo capita reuocatur: primo cum quis solam voluptatem sectatur, nec generationem curat, imo impedit præposterâ,& præternaturali libidine; vel cum alienam appetit, vnde possit generatio existere.

Huius postremi generis species sunt, fornicatio, adulterium, incestus, stuprum, sacrilegium: quorum omnium sic differentias constituit S. Doctor. Cum actibus impudicitiæ, ex quibus sequi potest generatio, impeditur legitima educatio, id contingit, quod mulier non sit determinata viro, nec sua secundum legem Matrimonij: idque tripliciter accidit; Primo, quia non est deteminate sua, & hinc existit fornicatio, quæ est concubitus soluti cum solutâ, nomine sumpto à fornice, id est, ab arcu triumphali, sub quo prostabant quæ venale corpus habebant mulieres: vel nequit determinari,aut propter cognationem, in cuius reuerentiam abstinendum esset à venereis, & hinc fit incestus, quem S. Doctor definit concubitum cum consanguineâ & affini: vel abstinendum esset causâ sanctitatis & puritatis;hinc oritur stuprum,quod est illicita defloratio virginum; vel denique mulier est sub alienâ potestate, idque aut secundum leges Matrimonij, & ita congressus cum illa, est adulterium; aut iure dominij & fit raptus: vt cum puella eripitur patri, cuius subijcitur potestati.

Harum omnium luxuriæ specierum grauitatem, hoc ordine, atque his gradibus distinguit S. Doctor; vt minima sit fornicatio simplex, quod citra cuiusquam iniuriam fiat: ea vero non caret, si quis abutatur muliere alterius potestati subiecta. Sed cum subesse possit ad solam custodiam, ideo leuius est peccatū stuprum adulterio,quo quis abutitur vxore alienâ: & vtrumque peccatum augetur, si vis accedat; hinc raptus virginis grauior est stupro, & raptus vxoris adulterio: hæc omnia in immensum augentur,si sacrilegium accedat.

Libidinum vero præternaturalium (quod est primum diuisionis membrum) sic partitur S. Doctor, vt prima & omnium minima species, sit immunditia, aut mollities, quæ tum fit, cum absque omni concubitu, causâ delectationis venereæ pollutio procuratur. Si vero concubi-

tus accedat, triplex exurgit species, bestialitatis congressu cum re alterius speciei; Sodomiæ concubitu qui fit non seruato sexu; tertia est cum prætermittitur naturalis congrediendi modus. His ita constitutis, immanitatem nefandi peccati demonstrat Articulo 12. discursu profundissimo, a discrimine quo ab aliis speciebus luxuriæ distinxit.

Grauitas peccati metienda est ex recessu ab æternâ lege, à synderesεos regulis, seu à ratione: quo enim inde longius abest, eo magis damnandum est, & execrandum. Atqui nullum peccati genus, isto magis exerrat à lege æternâ, à synderesi & ratione: Ergo nullum est execrabilius, eorum quæ in ius naturale, & humanum incurrunt. Ad demonstrandam secundam propositionem, obseruandum est rationis & synderesεos tres, sicut aeris regiones constitui; supremam, qua principia iuris naturalis prima, & immediata continentur, cuius generis est, semen partesque genitales à naturâ institutas, ad generis humani propagationem: media quasi regio habet conclusiones ex his primis principiis deductas, & omnibus obuias, qualia sunt præcepta Decalogi: tertia denique & infima, complectitur quæ superioribus appendent præcepta, quale est illud, quo fornicatio prohibetur.

Hâc tripartitâ iuris naturalis diuisione, quasi certâ regulâ metiri licet peccatorum magnitudinem. Certum enim est, leuiora esse quæ postremi ordinis, quam quæ secundi præcepta infringunt; & istis longè atrociora, quæ prima synderesεos principia transgrediuntur: & cum libido præpostera ad hoc postremum genus peccatorum pertineat, quæ longissime recedunt à ratione, eiusque nedum conclusiones, sed etiam ipsamet principia constituta à natura conuellunt; non potest negari citra cæcitatem, quin nefandum illud peccatum, præ cæteris, quæ ius naturale & humanum lædunt, sit atrocissimum.

Nisi Sophistam magis quam Theologum agere placeret Amadæo; non dissimulasset quod ex D. Thoma retulimus argumentum: quo facile euertuntur quæcumque affert, huic nefando peccato infra furtum minuendo. Inde enim non solum, eius argumentatio soluitur, sed in ipsum etiam retorquetur: peccata ipsis synderesεos principiis aduersa, ex suo genere longius à ratione recedunt,

& ſunt grauiora iis quæ concluſionibus inde deductis repugnant: Atqui furtum eſt ſecundi generis, libido præternaturalis ad primum pertinet: Ergo iſtud multis partibus præponderat alteri. Falsâ ergo lance appendit, peccata, & ſophiſtam, aut verius morum corruptorem agit, quam ſincerum Theologum.

Niſi iniuriæ genus eſſet, conferre D. Thomam Amadæo, vellem prudens Lector, vtriuſque conſilia expenderes: D. Thomas totus eſt in confirmandâ totius generis humani, de vitio teterrimo ſententiâ, cui Amadæus illudere viſus eſt, dum futiliſſimis argumentis vellicat. Nero celebratis cum vno Amaſio, & Ganimede nuptiis, ſpectante toto orbe, non minus totius generis humani exceptionem meruit, quam occiſâ matre & imperio latrociniis & cædibus exhauſto: vnde vox illa optantis, pater Neronis illud vnum genus matrimonij iniuiſſet, & nuptiarum celebraſſet, nec orbi importaſſet illud monſtrum in naturæ dedecus, & hominum perniciem. At ſi Amadæo credimus, hoc perinde fuit ac ſi Nero de triginta regalium furto ſibi applauſiſſet.

PARAGRAPHVS DECIMVS.

Ex principiis conſtitutis, refelluntur plures ex Tractatu de Matrimonio Propoſitiones contra Caſtitatem.

VIDETVR male conuenire cum ſeuerioribus caſtitatis legibus Amadæo, quandoquidem illius virtutis inſectandæ nullum finem facit, aut ſeruat modum. Matrimonium illi in perfugium & præſidium conſtitutum vertit in excidium: ſed cum noſtris animaduerſionibus antidotum eius veneno paremus, refellendæ ſunt propoſitiones periculoſiſſimæ, quas cum videatur in ſpeciem agnoſcere adeo horrendas, vt non auſit aperte probare, non tamen deſinit conſtitutâ probabilitatis ſecuritate, ab vnius Doctoris ſuffragio, aut veriſimili aliquâ ratione, permittere arbitrarium illarum delectum, & tutum polliceri. Nos contra periculoſiſſimum eſſe, ex D. Thomæ

principiis demonstratum imus.

Huius generis est ex Tractatu de Matrimonio.

Propositio quarta. Conjugatum posse congressum Sodomiticum cum vxore incipere, non quidem animo ibi consummandi, sed intra vas naturale. Nos ex D. Thomæ art. 5. & aureo in illum Commentario Cajetani, documus actus ad congressum conjugalem præuios, quales sunt oscula, amplexus secundum sensus delectabiles, à naturâ comparatos, & etiam aliquâ voluptate persperfos, vt inseruiant generationi, à quâ si sejungantur, & sui causâ captentur, grauem & lethalem peccati noxam incurrunt. Hinc deducimus primo; falsam esse & periculosam quartam Propositionem, conjugatos posse absque culpâ læthali, congressum posticum incipere. Quidquid sit de aliis Authoribus, quos citat ex Sanchez & Diana, temere inculpatur à Sanchez Nauarrus, huic propositioni assentiri, quod dixerit peccatum esse tactus impudici; quasi ex Nauarro omnis tactus impudicus careat lethali culpâ, & sit tantum venialis: hoc omnino falsum est & indignum tanto Authore, & à mente alienum viri vtrique Thomæ, vt ipse sæpius loquitur, addictissimi. Neque enim aliud sentit aut sentire potest, quam quod ab vtroque Thoma eodem loco didicit; contactum libidinosum resipere naturam congressus, in quem fertur, & cuius sensum anticipatum habet, quo delectatur; quandoquidem illum natura assumit, vt lenocinium venereæ voluptatis: Atqui hic de quo agitur Propositione 4. & 5. est initium, & illecebra peccati nefandi: Ergo ad illud pertinet, & inde trahit noxam lethalis peccati. Atque hoc argumento euincitur falsitatis quinta Propositio: cum idem contactus reuocetur ad præposteram libidinem.

Quoad Zanardum Dominicanum, non licuit explorare in eo citando, Amadæi fidem, quam suspicor Græcam, & Punicam, vt Dominicanis inuidiam creet, quem vnum sui opusculi scopum inspicit. Quidquid tandem sit, si vera referat, Zanardum vt à Magistri Scholâ hoc loco transfugam haberi volo. Exemplum vero contactus manuum, immane distat à permixtione infanda; vt perperam assumatur in argumentum, honestando adeo turpi facinori.

Quod vero Propositione 5. infert, licere pœnitenti

hanc turpitudinem congressus postici tacere, ex regulis D. Thomæ, eximentis peccatorem ab onere confitendi circumstantias, quæ aggrauant peccatum, non mutatâ specie: quo sensu explicanda sit hæc D. Thomæ regula, alio loco accuratius differemus. Interim obseruet Lector, Amadæum nullam prætermittere occasionem traducendi S. Doctoris, sed hoc loco cæcum plane Sycophantam agit: nam congressus aut contactus ille posticus, ex mente D. Thomæ circumstantia est, quæ speciem mutat, & peccatum fornicationis trahit ad genus monstrosæ libidinis.

Quod ad 6. Propositionem pertinet, quod conjugatus osculum carpit voluptatis causâ è secretioribus partibus, venialem tantum culpam esse, non improbabile tenet Syluius: censeo tamen certum inter solutos, & probabilius, inter conjugatos habere noxam peccati mortalis: quod longius recedat à lege naturæ, quæ oris oscula non pudendarum partium ad conjugalem amorem, & congressum instituit, & turpissima esse hinc constat, quod ipsos conjugatos maximè pudeat ea confiteri. Congressum vero solâ voluptatis causâ inter conjugatos, licet S. Raymundus damnet peccati mortalis, verior tamen & tuta D. Anthonini sententia, si nihil prætermittatur quod ad generationem conferat; veniale esse tantum peccatum, quod cum D. Thoma reuocauimus supra ad peccatum à vitio potentiæ & concupiscentiæ.

Horrendum est quod refert Propositione 7. & apud antiquos obscœno verbo dicebatur irruminare: D. Thomas reuocet ad libidinem monstrosam, parem posticæ, & forte peiorem; quare non mirum si Sanchez hanc assertionem, & superiores posterioribus editionibus correxerit quas prima docuerat. Hinc Amadæus qua data porta, irruit in D. Thomam & innumera congerit ab illo retractata aut rettactanda, quorum plurima, & fere omnia collecta sunt diatribis de immunitate Cyriacorum, vt si quis superesset locus dubitandi, an Amadæus sit idem cum Theophilo Raynaudo, sublatum voluerit iteratis hoc loco iisdem calumniis, quibus respondere supersedeo, quod duabus Apologiis cumulate præstitum fuerit. Solum aduerto, scripti à D. Thoma retractationum libri, quo nominatim opinionem de Conceptione dicitur emendasse,

aduocari in testes Chartagenam, & Ioannem Vitalem, vtrumque ex Minorum familia: deinde non bona fide quasi dimidiatum citari Diuum Thomam prima parte quæst.102.art.2.ad 4. quasi eo loci assentiatur in totum Aristoteli, zonam torridam reputanti propter æstum inhabitabilem, cum eo Articulo relata sententia Aristotelis, quam probabiliorem habet, addat cum summâ cautelâ, quasi futuri præscius, *quid quid autem de hoc sit, credendum est, Paradisum in loco temperatissimo constitutum esse, vel sub æquinoctiali vel alibi.*

Reliqua malo tacere quam paucis refellere. Videndus est Pater Nicolai ad quæst. 102.art. 4. ad 6. ex 1. 2. vbi eruditissime refellit Theophilum de propitiatorio lapideo, vt magna suspicio sit, nihil ab Amadæó differre.

Paragraphvs Vndecimvs.

In Propositionem 8. & plures sequentes.

Propositione 8. coniugatum, vel coniugatam, asserit non teneri circunstantiam matrimonii explicare, si morosam habeat delectationem de copula cum solutis; quia putat fidem in matrimonio datam non se extendere ad simplices delectationes, circa alienum cohibendas: ac proinde hoc peccatum eiusdem esse speciei, in coniugatis & solutis. Principium hoc improbabile est, ac subinde conclusio inde deducta tuta esse nequit: quia matrimonii vinculum non minus animum quam corpus ligat, & magis affectu constat, quam copulâ: Ergo alienæ nedum congressum, sed etiam desiderium, quacumque ratione illicitum quale est ex morosâ delectatione conceptum excludit. Nec fieri potest propositio tuta & probabilis, opinione quam in subsidium vocat, illorum qui morosam delectationem de alienâ, imputant tantum culpæ veniali: nam vt ipse refert ex purgatorio S. Inquisitionis damnatur hæc opinio quasi periculosa & improbabilis: magis excusari potest delectatio eiusmodi inter sponsos.

Nec eximi possunt à mortali, quos Propositione 9. ait coniugatos voluptatis causâ contrectare partes secretiores;

res: quod vt caute adnotat Zanardus, huiusmodi contrectatio habeat adiunctum periculum pollutionis. Sed longe periculosior est, quam sumit eâdem Propositione ex Verricelli, distinctio pollutionis à distillatione; vt istam liceat prouocare, etiam si fiat cum maximo voluptatis sensu, quod inde non verum semen, sed humor tantum aqueus defluat, nihil conferens ad generationem: nam sibi facile quisque persuadebit, quod sentit à se decidere, aqueum esse humorem, atque inde aperietur porta mulieribus, se se omni religione semotâ contrectandi, ex opinione quam facit probabilem, nihil habere veri seminis, quod ad generationem conferat, ac proinde hominibus negatam, sibi concessam esse facultatem, se se voluptatis causâ contrectandi.

Quidquid tandem sit, seu mulieris semen, materiæ tantum vicem habeat ad generationem, seu vim aliquam ad id exerat; harum Physica opinionum vt sic loquar probabilitas, nihil nocet huic assertioni certæ moraliter; mulieri perinde ac viro prohibitum, ne prodigat, quod cum voluptate non minus intensâ, quam quæ à viro capitur diffluit, & necessarium est ad generationem. Quo exhausto, seu distillationibus, seu pollutionibus (neque enim de nominibus curandum est) certum est generationem impediri.

Hinc agnoscat prudens Lector, quàm periculosa sit regula cuiuscumque probabilitatis securæ. Idem periculum ostentat, & barathrum inferni euidenter probat esse authoritatem alicuius Doctoris, addita verisimili ratione, quia ista non desunt, iis quas refert Amadæus opinionibus, de fluxu seminis feminei post copulam ciendo Propositione 10. Neque obtendi potest ad probabilem securitatem, quæ illâ propositione prætexitur, copulæ consummatio, si semen è corpore constet defluere: tum enim omnino inutile fit ad generationem, ex quo capite repetitur omnis culpa pollutionis. Vellem adnotasset, ex quo Paludani libro depromptum sit, quod ex illo refert Margarita aut sterquilinium Confessorum; fœminam non peccare mortaliter, si statim post copulam mingat, vel se erigat, vt semen emittat: sed qui male agit, odit lucem, & venenum propinat, Paludani authoritate quasi illitum melle, nobisque imponit laborem intolerabilem,

totum Paludanum decurrendi, vt illius citationis fidem exploremus.

Quoad Propositionem 11. obseruo, cum pertineat ad ius positiuum, sicut ipsa cognatio spiritualis, ab opinionum probabilitate minus hic timendum esset, quam in rebus iure naturali constitutis, quia vix aut numquam, hic habet locum excusatio ab ignorantiâ. Responsio Durandi mihi videtur tuta, nec dissentire à titulo Authoris resoluti, quo donari solet. De hâc ergo Propositione, an conjuges qui post matrimonium contraxerint spiritualem cognationem, possint licite debitum reddere & petere, sic respondet; aut contrahitur ex necessitate, nempe cognatio spiritalis, & tunc non impedit &c. aut sine necessitate, & tunc, aut per ignorantiam; & sic non impedit, neque reddere, neque exigere: aut per fraudem ad insidiandum matrimonio, & tunc fraudulentus debet agere pœnitentiam de delicto commisso. Quidam addunt, quod ille qui fraudulenter hoc fecit potest reddere debitum, sed non licet ei exigere; quod quamuis sit probabiliter dictum; non inuenitur in iure expressum, quod non liceat ei debitum petere. Duodecima Propositio deducitur ex duobus principiis explicandis tractatu de Pœnitentia: eius itaque examen in illum locum differatur.

Propositione 13. an qui adstrictus voto castitatis, matrimonium contraxit, vbi semel consummauit, possit deinceps debitum petere, ac si nihil vouisset: pessime abutitur Amadæus authoritate D. Thomæ ad illi adstruendam securitatem. Quia constans est S. Doctoris sententia; falsam & aduersam legi opinionem, numquam excusare à peccato, si Doctores dissideant: at in re subjectâ ipse censet petentem peccare mortaliter: Ergo non excusat immo damnat illum peccati mortalis. Sic enim habet Quodlibeto tertio art. 18. *Mulier quæ post votum simplex continentiæ, matrimonium contractum carnali copulâ consummauit, iam non peccat reddendo debitum viro Sed an peccet exigendo debitum, dubium videtur, quibusdam dicentibus, quod etiam absque peccato exigere possit, sed verius videtur:* inquit S. Doctor, *quod non peccat reddendo, peccat autem exigendo.* Ergo ex regulâ D. Thomæ & ex ipsius verbis expressis, peccat mortaliter: quan-

doquidem sequitur opinionem laxiorem contra legem, & forte reipsâ falsam. Improbabile autem censeo quod refert Amadæus ex Nicolao Moscicensi Dominicano, & ex Gesualdo Capucino; quia incurrit in regulam à D. Thoma constitutam. Tabiena autem non fauet propositioni, quia negat esse votum castitatis, & simplex tantum propositum admittit.

Desidero diligentiam Amadæi, quod non referat locum Cajetani; quem carpit Catharinus & suspicio vehemens est, vtrumque Cajetano calumniam instruxisse, quod locum taceant, ex cuius lectione timebant, ne calumnia euanesceret.

PARAGRAPHVS DVODECIMVS.

In Propositionem secundam eiusdem Tractatus.

SI cætera deessent argumenta, quibus palam fierent pericula vagæ probabilitatis opinionum, illa demonstraret 2. Propositio Authore Salas, qua matrimonij licite contrahendi copiam facit, religioso professo, qui iudicio sibi probabili, credit factam sibi à Deo reuelationem, de dispensatione voti casttatis. Hoc nouum parodoxum Salas aliquot exemplaribus primæ editionis Barcinonensis in orbem inuexit, sed timide & censuræ metu, ab aliis exemplaribus & editionibus subduxit. Sed Cabrera illius æmulus, cum quo acerrimas Scholæ simultates exercuit, tamquam clādestinum & furtiuum illius partum aggressus est. Neque à Salas consilio abest Amadæus; nam si ex animo improbabile reputabat, vt videri vult, debuerat impugnare non munire commētitiis D. Thomæ testimoniis, & exemplo mulieris, cui probabiliter primum virum defunctum reputanti, dat ius secundarum nuptiarum. Ex falsissimo fundamento periculosiorem deducit assertionem, vtrumque paucis demonstro.

Quod ad fundamentum assertionis pertinet, multis peccat Amadæus. Dissimulat statum quæstionis, in hoc positum: an mulieri probabiliter credenti, primum virum obiisse, sed probabilius opinanti, adhuc esse superstitem, liceat alterum inire matrimonium. Hoc nec Syl-

uestro, nec vlli vmquam Thomistarum, aut Theologorum, venit in mentem, nec defendi potest; tum ratione communi disputatione superiori prima classe argumentorum explicatâ, confligentibus inter se opinionibus, standum pro magis probabili, quæ legi fauet, neque aduersam esse probabilem, nisi (vt loquitur Mercorus) probabilitate impeditâ, quam nefas sit in vsum reuocare: tum ratione singulari ex regulis Iuris, dum res dubia est vtrimque & probabilis, matrimonio iam inito esse fauendum. Quare falsum est ex D. Thoma, aut vllo eius discipulorum, dum res controuersa est, idem esse iudicium probabile, prudens & firmum: idque multis contra recentiores confutatum est.

Sed vt solet conclusio præmissis debiliorem fidem & probabilitatem facere, ita longe periculosius est matrimonium, à religioso ex præsumptâ reuelatione dispensationis tentatum, quam à muliere repetitum, ex probabili iudicio obitus primi viri. Quis talia fando vmquam audiuit, aut quod ex totâ antiquitate simile occurrit exemplum, nisi ad huiusmodi reuelationes reuocemus matrimonia sacrilega Apostatarum, qui è Monasteriis & Claustris excesserunt, ejuratâ religione, & castitate?

Præter hos Apostatas, nullum legi vmquam, qui se tutaretur reuelatione à Salas confictâ: nec sibi probabile iudicium diuinæ reuelationis, aut quid illâ certius deesse credent, qui per plures annos, nec jejuniis, nec vigiliis, & precibus pepercisse, & nihil non tentasse, castitatis quam vouerunt seruandæ causâ putant, nec tamen sunt assecuti. Quidni post ista, illud Apostoli verbum quasi oraculum cœleste sibi probabiliter assumant: *Melius esse nubere quam vri?* Certe iudicium hoc tot experimentis verisimile est, cum Deus omnes homines saluos velit; & votum hoc castitatis impar suis viribus, impedimento sit ad salutem, citra vllam culpam ejurari posse, immo & debere. Quare certius omni reuelatione probabili, credent sibi à Deo in remedium concupiscentiæ, & salutis securitatem, concessas esse nuptias. Aliud genus reuelationis non noui. Quæ vero inde impendeant mala melius quisque reputabit, quam ab vllo explicari possit. Quare Amadæus, vbi in Dominicanos exemplum hoc & paradoxum impegit, vtrumque damnat.

Vbique duplicem insaniam prodit probabilitatis amorem, & odium Dominicanorum: sed vix vmquam vtriusque affectus, apertiora edidit argumenta, quam hoc loco, cum ex D. Thomæ, & Thomistarum principiis, tentat excerpere, iudicium probabile synonimum esse, cum certâ & firma credulitate. Sed mirare, Lector, hominis cæcitatem: quæ probabilitati subesse potest (vt sic loquar) debilitas aduersa firmæ credulitati, ea maxime obtinet, cum de re aliquâ temerè iudicamus. Quid enim repugnans magis iudicio prudenti, & firmo, quam temerarium, de quo Cajetanus agit eo loco Summæ Titulo *Iudicium temerarium*, vnde testimonium depromit Amadæus? Sic enim habet verbis ab ipsomet Amadæo relatis, *Quamuis credat firmiter & temerarie, non peccat mortaliter:* quid hoc est firmiter & temerarie credere? Ex Cajetano ista conueniunt, ad Amadæi mentem capitaliter pugnant. Cajetanus vocat iudicium firmum, & temerarium, quod peruicaciâ magis animi nititur, quam vi argumentorum: id vero firmum est Cajetano: prudens vero (quod contendit Amadæus) esse nequit, nisi stultissimo, cui peruicacia, summa prudentia fuerit.

Nec sincerius aut felicius, D. Thomam quam Cajetanum aduocat in testem, aut adjutorem sui erroris. Si quis sit minimæ omnium, magisque incertæ, ac nutantis probabilitatis locus, post iudicium temerarium (de quo Cajetanus) secundum obtinet correctio fraterna, de qua S. Doctor accuratissime disputat. 2. 2. tota quæstione 33. Id vero officium charitatis adeo pro tempore anceps, & mutabile est, vt in eo implendo, plane *suspenso pede, & anhelitu temperato*, vt loquitur D. Hieronymus de D. Antonino speluncam D. Pauli subeunte progrediendum sit, & prudentia serpentis de Christi diuinitate dubij, anxiéque in illam inquirentis imitanda, & quod Ambrosius de illo scribit, nobis vsurpandum sit, id est, vt tentemus explorando, & tentando exploremus, & prout spes emendationis affulserit, vrgeamus, vel omittamus in aliud tempus differendum, si periculum sit ne quid pejus contingat?

Hoc docet S. Doctor tota quæstione citata maxime art. 8. responsione ad 1. his verbis: *Post admonitionem secretam, semel vel pluries factam, quamdiu spes probabiliter habetur de correctione, per secretam admonitionem*

Digitized by Google

procedendum est. Ex quo autem probabiliter iam agnoscere possumus, quod secreta admonitio non valet, procedendum est vlterius, quantumcumque sit peccatum occultum, ad testium inductionem: nisi forte probabiliter æstimaretur quod hoc ad emendationem fratris non proficeret, sed exinde deterior redderetur, quia propter hoc est totaliter à correctione cessandum. Diceres D. Thomam in corrigendis fratribus, velle nos agere peritos nautas, qui omnem ventum captant, vt vela pandant, obuertant, aut demittant, provt secundus, vel contrarius ventus afflauerit. Miror Amadæum confectam rem putare, & apud D. Thomam se demonstrasse synonima esse, *firmiter, probabiliter, ac prudenter existimare:* forte quod ter paucis verbis τὸ *probabile* vsurparit: atque inde periculosissimâ consecutione contendit, votum castitatis quo firmatur status religionis, perinde mutandum, ac officium fraternæ correctionis, cum tamen illo nihil firmius esse oporteat, istud singulis momentis, ex minimâ etiam suspicione omitti aut differri possit.

Inde collige, prudens Lector, quam cæco impetu Amadæus transuersus abripiatur, æstu probabilitatis versatilis, cui firmitatem & prudentiam assertam cupit, iisdem testimoniis D. Thomæ & Cajetani, quibus eius consilium euertitur. Quid enim repugnans magis prudentiæ, firmo iudicio ex peruicaciâ, quod ipsemet Cajetanus temerarium vocat? Quid magis alienum à loco D. Thomæ citato, quam firmitatem asserere suspicioni vel minimæ, cuius causâ docet consilium correctionis fraternæ aliquando intermittendum, vt opportunius tempus captetur? Inde etiam agnoscet Lector, quâ inopia testimoniorum ex D. Thoma, & eius Discipulis, laboret Amadæus, cum ex tot voluminibus, in quibus versatissimus vult videri, nullum potuerit reperire, præter illa duo loca, quæ eius assertioni aperte aduersantur. Sed famelico nullus insipidus est panis, sitibundo aqua turbida ambrosia est, iratus obuia quæque etiam sibi infesta arripit in arma, quibus se conficiat, vt vellicet aduersarios.

Nec magis dubium passus est eâdem Propositione, esse in Dominicanos odium, quam probabilitatis insanum amorem. Nam vbi sensit dispensationem voti castitatis monasticæ ex probabili reuelatione inuidiosissimam esse,

ingerit, disputationem, quam putat Doctoribus acceptiorē, & magis noxiam Dominicanis, de dispensatione voti solemnis authoritate Pontificiâ. Nec satis fuit futilissima congerere, quæ iam Disputatione superiori contra Caramuelem soluta sunt, & ocupata meliora, quæ proinde omitto, ne crambe bis coctâ cruciem Lectorem.

Refert ex Corrado verba à Syluestro mutuata, quod putet summis Pontificibus iniuria esse, ac proinde, quod vnum molitur, conflatura odium Dominicanis, quasi Pontificibus genuinum passim infigant, & cum D. Thomæ causa priuata agitur; illis sit antiquior totius Ecclesiæ salute. Refert iterum Corradum Dominicanum ausum scribere, Summum Pontificem se vidisse facientem maiora cum scandalo totius Christianitatis, quasi nullus alterius Ordinis potuisset similia proferre, & nesciret orbis Christianus, Ocham Franciscani Dialogos sexaginta dierum in S. Pontificem editos. Sed quid peccauit Syluester in Pontificem Romanum, cuius fuit administer & vindex fortissimus, qui primus omnium Theologorum calamum distrinxit in Lutherum? Scripsit inquit verba relata ex Corrado, quæ animus horret legere, sed cur ad inuidiam & per summam calumniam subticuit, quam addit Syluester distinctionem facti, & decreti Pontificis? Illud ait interdum damnandum, & ipse testis ac pars magna fuit Pontificatus Alexandri VI. qui grauiorem censuram commerebatur, nec suum sensum de administratione adeo corruptâ aperire, putauit reuerentiæ in Sedem Apostolicam grauem esse noxam.

Et re vera ita est, neque enim de Pontificibus, ad illorum & Ecclesiæ bonum, & gloriam refert sentire, quod quidam de Catone scripsit, eo prouectum magnitudinis, vt nihil eius virtuti & famæ, ebrietas noceret; quin ipsam ebrietatem posset honestare. Nos secus de Pontificibus censemus, eo atrociora esse vitia (si quibus laborent) quo sublimius fastigium occupant. Et summè mihi placet, alias lectus Hieronymus à Narnio Capucinorum decus, qui Præfatione ad Conciones apud Summos Pontifices habitas, scribit eas fore validæ Apologiæ loco aduersus calumnias Hæreticorum, qui Summos Pontifices inclamant velle etiam sua, suæque aulæ vitia penè adorari: cum his Concionibus testatum faciat toti orbi, se in aulâ Pon-

tificiâ multis annis concionatum, nulli cuiusquam vitio pepercisse: idque nedum impunè factum à se, sed etiam Summo Pontificum ac Cardinalium applausu. Quid ergo sacrilegij admisit Syluester, quod attentâ priuati hominis ratione, dixerit Alexandrum VI. multo maiora dispensatione Voti solemnis fecisse?

PARAGRAPHVS DECIMVS-TERTIVS.

Contra decimam quartam Propositionem.

DET veniam Lector, ista extra controuersiam positi, aut leuiora fusius prosecuto: in vitium vitio coarctamur alieno; nec minus periculosum, & ad casum præruptum est Proposit. 14. si accuratius examen instituerem, & refutationem eorum, quæ ingerit Amadæus, cum cruce lectorum. Sed harum molestiarum aliquod leuamen fore existimo, si D. Thomæ Amadæo vbique, sed hîc potissimum quæstione dissimillimi, aduersas eius vitiis dotes, paucis subiiciam. Cum Theologia posita sit quasi media, inter traditionem Christianam, & supra humanam Philosophiam emineat, is est Sanctissimi Doctoris mos perpetuus, ne quidquam sibi permittat statuere inconsultâ traditione magistra: quæ vero certa fidei recepimus mysteria, conuenientissime explicat & defendit, aduocatâ in obsequium fidei Philosophia.

Et ne per plura discurram commendandæ huic methodo, & sapientiæ Angelici Doctoris; argumento sit ex Deiparâ Matre Verbi æterni, & ex matre Anna, Virginis conceptio. De hac postremâ, nihil suo priuato affectui sibi permisit scribere, eorum quæ suggerebat pietas, veluti conuenientia, quæ nec Scripturæ testimoniis, nec SS. Patrum, & eorum qui se præcesserunt Theologorum, suffragio non posset confirmare. Si quid iis præsidiis minus munitum occurrit, aliis Theologis disputandum reliquit, aut Ecclesiæ definiendum, nec huiusmodi inuentorum gloriam aucupatus est, sed vnum Doctoris communis, quod tritâ viâ incederet, titulum perpetuæ traditionis tenacissimus ambiuit.

Quod ad generationem Verbi attinet, auidissimè arripuit opinionem Aristotelis, generationem humanam so-

jà vi seminis virilis, nullo fœminæ admixto, absolui reputantis. Nam præter quod se vbique addictum Aristoteli profitetur, hic placuit magis Peripatetica sententia, quam Hippocratis & Galeni, qui ad generationem hominis semen fœminæ requirunt, perinde ac viri, cum sensu voluptatis decisum: quod hæc Philosophi opinio Virginitati Deiparæ admodum consentiret, & citra miraculum eius Virginitatem expedite defenderet. Nam si semen mater ad efformandum fœtum nullum conferat, sed dumtaxat sanguinem, non menstruum, sed defœcatiorem, qui vices materiæ, non efficientis obeat; Virginitatem Deiparæ sartam, tectamque seruamus, nullo concupiscentiæ sensu lacessitam, vel nouo aliquo miraculo extinctam libidinem. Eâ de causa manibus, pedibusque in sententiam Aristotelis, itum est à D. Thoma eiusque discipulis vno puritatis virginalis tutandæ studio. Aliis visa est probabilior opinio Hippocratis, vbique semen vtrinque necessarium, cum voluptate resoluendum requirentis; sed in Deiparâ extinctum concupiscentiæ sensum, eodem genere miraculorum, quo viri semen suppletum est, quo ablatum pondus prolis, dum vterum ferebat, quo compressus est dolor partus. Hanc opinionem non negamus probabilem, & insinuatam à Cajetano ad Articulum 5. Quæst. 31. ex 3. parte, iisdem verbis elegantibus, quæ refert Amadæus, & falsò negat extare editionibus post annum 1570. nam ea habet Lugdunensis quâ vtor anni 1581. Omnes facile agnoscent, minus expeditam Hippocratis opinionem Peripateticâ, ad Virginitatem Deiparæ, nullo ex hoc capite necessario miraculo defendendam.

Delibatâ filii Conceptione priori, ab altera matris omnino abstineo. Duo tantum moneo, legitimos Diui Thomæ discipulos (quamuis id totis viribus contenderint) non potuisse receptam de Conceptione opinionem, hactenus deprehendere in vllo ex legitimis eius operibus, nec ex ipsius doctrinæ principiis eruere. Aliud addo, idem Doctori Angelico SS. Patres legenti contigisse. Sed Amadæus asseuerat extare apud D. Thomam multis locis, SS. vero Patres ait Eusebium Nerembergium duos supra viginti reperisse, qui expressis verbis hanc Deiparæ immunitatem tradiderint: longe felicior est Petrus de Alua, qui plures de hâc re affirmat libros & tractatus scriptos à

SS. Patribus quam extent litterę, aut litterarum apices in D. Thomæ supra viginti ingentibus voluminibus. Quid nos ad ista? Obmutescimus, nostramque & D. Thomæ cæcitatem incusamus, & lumen illis cœlitus datum gratulamur.

Memini me legisse apud Bannem, florere in Hispaniâ genus quoddam hominum, qui cæteris mortalibus oculorum perspicaciâ præstant, & quorum nos summam tantum partem attingimus, illos acutius lince secretiores partes introspicere, atque eo lumine quasi innato, nullâ arte magicâ auri Venas, & Thesauros terræ visceribus reconditos, non aliquo tantum signo, sed visu etiam deprehendere solitos. Gaudemus istis auctoribus, aliisque recentiorum multis, collatum lumen, quod sibi negatum fatetur Bernardus. Sed timeo ne grauissimus Theologiæ locus aduersus hæreticos ab authoritate SS. Patrum apud illos vilescat, & omnino eleuetur, dum audiunt apud illos legi expressis verbis tradita, quorum credebatur superioribus sæculis, nequidem illis vnquam in mentem venisse.

PARAGRAPHVS DECIMVSQVARTVS.

Confirmantur superiora ex Salmanticensibus.

HACTENVS Doctoris Angelici, & eius Scholæ, mentem interpretati sumus, de officiis iuribusque castitatis; quorum præcipuum, & cæterorum veluti basim statuimus, innatum, & lege diuinâ præscriptum, omnis venereæ delectationis extra coniugii fines, adeo acre & & necessarium odium, vt si vel minima voluptas libidinosa captetur per se se, nec aliud agenti præter mentem obrepat, illius sensus voluntarius nequeat à lethali peccato excusari leuitate materiæ, quâ vitiorum cætera ferè omnia genera è mortalibus venialia euadunt. Licet hoc castitatis ius singulare pro virili illustrarim & confirmarim: tamen cum sicut sapienter monent Patres Salmanticenses excalceati ad 10. disp. de Pecc. quæstio hæc communissimè obuia sit, à pluribus tacta, à paucis comprehensa, & forsan à nemine satis distincta, ne iisdem tenebris obuoluatur, visum est Religiosissimis, & eruditissi-

mis Patribus, pro illius elucidatione allaborare.

Hic mirari subit, quid sit, quod cum Amadæi toto hoc cui respondemus, opusculo consilium sit, & ferè vnus labor, propositiones pro commodo contra legem, munire. D. Thomæ & discipulorum eius suffragiis, nullibi Salmanticensium meminerit nobilissimæ discipulorum sancti Thomæ portionis, qui de rebus moralibus duos iamdiù in 1. 2. Tomos ediderunt: neque alia huius silentij causâ multa cogitanti occurrit, quam quod è Disputationibus illorum nihil excipere potuerit calumniæ opportunum: adeò cautè & sanctè scripserunt de moribus, maximè de castitate, vt inde agnoscas Sanctissimæ Virginis Theresiæ filios, & Angelici Doctoris discipulos esse, ac vindices dignissimos. Non omittam cuius in mentem venit coniecturam, si Amadæus sit idem alio nomine cum Petro à clausa-valle, vel cum Theophilo qui scripsit libello de immunitate Cyriacorum, Patres excalceatos Carmelitas in D. Thomæ verba iurasse, vt sibi ac suis, sicut loquitur, stomachum facerent, quid si etiam inde ex stomacho statuerit, nequidem memor esse nominum eorum per labia sua?

Sed ad rem: non ingratum & inutile puto fore Lectori, si paucis perstringam, quæ illi tota appendice fusius prosequuntur. Tria vero præstant multâ eruditione & prudentia: paragrapho 1. obseruationes præmittunt ad quæstionem, 2. dirimunt controuersiam, duobus postremis inde deducunt maximæ vtilitatis consectaria.

PARAGRAPHVS DECIMVSQVINTVS.

Quæ ad quæstionem obseruationes de natura, & grauitate delectationis venereæ.

DISPVTATIONIS vt monet Tullius exordium sumunt, à voluptatis, de quâ agendum est, definitione: qua seiungitur à quacumque alterius generis delectatione, siue mente, siue corpore perceptâ. Equidem si generatim quà late patet delectationem accipiamus, his verbis describi potest; est affectio à re appetibili, seu conuenienti profecta in facultatem, absentis auidam, præsente lætam, cum

illi fruendæ est idonea. Nam vt obseruant Salmanticenses, quamlibet res sit per se bona, & appetibilis, nisi facultas ad illam capescendam, & fruendam, sit aptata, fastidium magis parit quam voluptatem, vnde ab Augustino verè dictum, palato non sano pœnam esse panem, sano suauem, & oculis ægris odiosam lucem, puris gratam & amabilem.

Sed cum delectationi, adiuncta sit aliqua immutatio facultatis, à re præsente, & coniunctâ sibi, quâ fruitur; triplex exurgit genus delectationis, iuxta totidem immutationum gradus: primam omnium minimam vocamus intentionalem, quia sola emissione speciei efficitur, eaque videtur sufficere ad operationem sensuum subtiliorum, quales sunt visus, auditus, & fortè etiam olfactus; nam probabilius est, sensibile longius à sensu positum, posse illum afficere, provt conueniens fuerit aut dissonum, voluptate aut dolore: atque ita res procul visa, vel à remotioribus locis, auribus, & olfactu excepta, licet intercapedo loci fortè impedimento sit, ne in illos sensus Physicas immittat qualitates, verius est & experimento comprobatum, solâ specie sui emissâ illos oblectare, posse aut vexare. Huius generis immutatione immortalia Beatorum & damnatorum corpora, iuxta D Thomæ sententiam, à rebus conuenientibus aut infensis, felicitatis aut damnationis partem, idest gaudium excipiunt, aut pœnas patiuntur.

Sed quamdiu passibile est, & mortale corpus; dolor, & voluptas sensuum, maxime crassiorum, quales sunt gustus & tactus, adjunctam habent immutationem physicam, quæ secundum constituit gradum delectationis, eaque latè diffunditur per omnes sensus, & partes corporis: qui ignus ex primis & secundis elementorum, & mixtorum qualitatibus, ex lenitate, mollitie, aut duritie, rerum sensibilium afficiuntur, provt ipsis conueniunt, aut aduersantur. Hanc vocamus delectationem naturalem, per omnes corporis partes, nec secretioribus exceptis, diffusam: quæ vt monet D.Thomas 2. 2. qu.154. art. 4. expers sit boni, aut mali moralis, indifferens ad vtrumvis, quæ indiscriminatim, & veluti necessariò sensibus percipitur, admoto sensibili.

Tertij generis gradus, delectatio est de quâ disputa-

mus venereâ & libidinosâ; quæ præter immutationes duas explicatas, tertiam habet singularem, ex serosi humoris, siue seminis, & spirituum generationi inseruientium motu: atque hinc venerea delectatio ab aliis, tum animi, tum corporis delectationibus secernitur. Nam aliarum nulla habet, quæ isti propria est, immutationem aut delectationem, quâ semen & spiritus ad generationem comparati cientur, cum libidinis sensu: quare aliæ delectationes quâcumque corporis parte excipiantur, innoxiæ sunt, nihil enim mali habet rosæ contrectatio, neque cuiusquam rei, quamlibet mollis & teneræ, quâcumque corporis parte, nisi accedat prouocatio aliqua seminis, & periculum, aut appetitus illud spargendi extra coniugij vsum: vnde fit illud delectationis genus, certæ parti corporis ad generationem institutæ conuenire, & ab aliis, imo ab ipsâ voluntate; omnino excludi, nisi quatenus est, & dici solet inclinatio totius suppositi, quæ tum commune omnium, tum priuatum cuiusque partium bonum appetit & curat.

Quæcumque ergo immutatio aut delectatio, seiuncta à prouocatione illius serosi humoris, caret vitio & periculo venereæ delectationis: illud verò maximè imminet à calore, quo hæ partes abundant, & facile cietur: nam quo actuosior est, iuxta agentium actiuorum leges, eo minus ad resistendum valet. Hinc crebrior est harum partium commotio à natura caloris. Hinc etiam longiùs absunt ab illo motu, & periculo, quibus à senectâ, à morbis, vel à castigatione voluntariâ corporis, hæ partes destituuntur ingenito calore. Hinc tandem concludunt nominati Theologi; quodcumque inest, malum aut peccati periculum, osculis, amplexibus, aspectui, & aliis id genus, non existere à primâ immutatione, quæ beatis & immortalibus corporibus competit, neque à secundâ quæ per omnes partes corporis diffunditur, sed à tertiâ quæ certam sibi sedem vindicat in lumbis & renibus. Hæc de primâ obseruatione.

Alteram quæ vix seiungi potest à controuersiæ iudicio, sequenti §. explicabo.

PARAGRAPHVS DECIMVS-SEXTVS.

Dirimitur Controuersia.

SECVNDO obseruant Salmanticenses, grauitatem aut leuitatem culpæ, ex delectatione libidinosâ, ex duplici capite repetendam esse: nempe pro ratione affectus, quâ quæritur, vel pro ratione rei, ex quâ captatur delectatio: Ex 1. capite grauis est, si magno impetu & ardore; leuis, si remissè & languidè quæratur. Ex alio capite, grauis censetur voluptas captata ex illicito concubitu, ex fluxu seminis, vel magnâ spirituum commotione: leuis quæ percipitur per transennam, ex conspectu aut contactu. His constitutis; certum est 1.delectationem ex vtroque capite grauem, & quæsitam extra coniugium, lethale esse peccatum: Perinde etiam verum est, & apud omnes Theologos certum, voluntariam delectationem deliberate, quamuis languidè quæsitam, & captatam ex obiecto graui, ad lethale peccatum imputandam: quia inuoluit consensum in rem grauem, & suo genere lethalem. Quid verò censendum, si res vnde captatur voluptas libidinosa, leuis sit, & languidè appetatur? Ad hoc, duo Respondent Salmanticenses: licet opinio, quæ hanc voluptatem excusat à peccato, non careat probabilitate speculatiuâ, tutiorem tamen reputare, quæ peccati lethalis damnat eam delectationem; si tamen expressè per se quæratur, & ipsius vnius gratiâ causæ admoueantur. Nam si obrepat potius aliud agenti seriò, aut ioco, nec eam aucupetur, excusant à lethali. Asserti vnam habent rationem; nempe periculum incidendi in grauius luxuriæ peccatum, si quis datâ operâ sectetur delectationem veneream, quamlibet enim minima, velut inchoamentum quoddam fluxus est seminis, illud ciet, commouet spiritus, & ex modicâ scintillâ ingens conflatur incendium.

Aduertunt autem, Theologos hâc in re ambiguos, incertos, & quasi lubrico itinere cespitantes: Dianam quidem obseruat Caramuel Theolog. moral. 1053. sexcenties admittere quantitatem leuem in materiâ venereâ, semel aut iterum negare: nec magis sibi Sanchez constat; nam

disp. 46. nu. 9. editionis 1. expressis verbis docet dari posse delectationem veneream, quæ si absit periculũ consensus, in fluxum seminis aut actum, non imputabitur in lethalem culpam: posterioribus editionibus hæc verba erasa sunt, illisque suffecta retractatio satis incautè, quia aliis locis eandem habet doctrinam, quæ tamen non fuere correcta. Ex quo habes emendationes, seu retractationes, quarum Amadæus Sanchem facit autorem; eo defuncto, fuisse ab aliis insertas, præter authoris mentem, & contra ea, quæ iisdem libris expressè docet: quare vel abstinendum erat ab authore emendando, vel quæ improbantur, non erant vno loco eradenda, quæ aliis extant, & leguntur omnibus editionibus, secundum certam mentem Authoris, quæ probant adiectitias, & alienâ manu appositas retractationes. Nec solum eo loco vel Argumento de castitate, tentatæ sunt correctiones hüius Authoris; alias obseruat Cardin. Delugo tom. 2. de iustitia disp. 26. intrusas, adeò intempestiuè, & præposterè, vt inducatur Sanchez, referre sanctiones, quæ non nisi triennio post eius mortem, latæ sunt. Sed ad nostra redeamus.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Resoluuntur variæ de castitate dificultatès.

APPENDICIS initio obseruarunt Salmanticenses ex S. Thoma qu. 15. de malo, art. 2. ad 8. rerum & actuum de quibus hic disputamus, duo genera esse; quædam luxuriæ turpitudinem insitam habent, alia veluti adiectitiam, quia sunt illius peccati causæ proximæ, aut remotæ: & prout in illud influunt, graues aut leuiores. Et ad totius controuersiæ lucem §. 4. causarum libidinem cientium, trés distingunt ordines. Primò constituunt leuiores, quæ per se vix sufficiant, ad immutationem libidinosam, nisi aliæ accedant, in quas referendus est, si acrior motus, aut fluxus sequatur. Ad id genus causarum leuium, reuocant aspectum earum partium corporis proprii, vel alieni, eiusdem aut diuersi sexus, quæ nudæ præferuntur. Eodem etiam pertinent, conspectus imaginum, & statua-

rum, quoad illas partes, quę ab oculis subduci non solent. Causis item leuioribus, annumerant tactus manuum, ac pedum raptim & sine morâ peractos, verba vrbanitatis, honesti affectus argumenta.

Secundâ classe collocant causas, quæ plurimum valent, ad motus lasciuos, quamuis vim suam non ita exerant, quin sæpius impediantur. Hoc causarum grauiorum loco reponunt, multa de quibus disputauit Ainadæus; vt conspectum, aut contactum partium, & rerum turpiorum, quæ vix, saluo pudore, possunt nominari. In his vero triplicem distingunt delectationem, vnam purè sensibilem, quę licet per se sit innoxia, addunt tamen, si illam quærenti & captanti, experimento constet, deducere ad veneream, & ciere semen, peccati mortalis damnant, veluti causam efficientem illicitæ delectationis, & fluxus seminis consecuti.

Tertij generis, veluti medias constituunt causas, quas nec leues, nec graues dixeris, sed promiscuè quandoque ad illas, quandoque ad istas accedere. Nec certiorem putant posse regulam constitui, quâ hæ causæ secernantur, suis locis reponendæ, quam cuiusque experimentò suarum virium, vt illi fugienda sit, veluti causa illicitæ delectationis, ex quâ expertus est, sibi solere accidere. Addunt etiam monitum salutare, quâ causas huiusmodi secernamus: cum de grauioribus agitur, videri stare ius, pro periculo fugiendo; atque ita cum de securitate non constet, timeri debet periculum, & causa vnde imminet, vitanda omnino est: in causis verò mediis, nihil mali putant, nobis fauere; quia non ita videtur instare, & vrgere periculum grauis delectationis, vt mortalis culpa fit, nisi causa submoueatur.

Singula sigillatim explicare pudor prohibet: vnum addam dubium, quia eo saluo subiici potest & dirimi, vndenam metiendæ sint huiusmodi causæ, & grauibus, aut leuibus accensendæ, an à periculo impendente, aut, vt sic loquar, actuali influxu ad delectationem ciendam, an verò ex vi, vt ita dicam innatâ, & habituali quamuis ne illam exerat, multa impediant. Theologi in varias opiniones hic scinduntur: quidam putant grauitatem causæ, aut culpæ repetendam esse, ex postremo capite; & ideo contra Granadum, peccati mortalis damnant, curiosum

curiosum potius quam lasciuum conspectum, partium vel actuum turpiorum, licet qui illa sibi permittit, certus sit, se huiusmodi rerum conspectu, aut contactu, nil commotum iri. Putant tamen Salmanticenses, grauitatem causæ,&culpæ attendendam magis esse ex periculo experimentis comperto; quam ex quacumque rei innatâ vi ad ciendam delectationem, quæ tamen cassa & irrita credatur prudenter futura. Quare secluso periculo & scandalo, excusant nonnulla peccati mortalis, nisi inquiunt, magnam indecentiam adiunctam habeant, à dignitate personæ: & ideo peccati mortalis accusant eos, qui secluso etiam omni periculo, turpiora conspiciunt, quia talis aspectus omnium reuerentiam offendit.

Sed nihil totâ Disputatione occurrit solidius, vel magis ad vsum necessarium, & accommodatum, quam quod habent num. 272. Quamuis secundum apices Metaphysicæ, videantur excusari posse à mortali, qui sibi permittunt turpiorum contactus, aut aspectus, causati inde nihil comparatis vt sunt, timendum damni: tamen monent maximam cautelam adhibendam; quia res est lubrica, & facile est incautos prolabi in peccata grauiora, etiam dum omne periculum abesse putant. Hoc etiam nomine, magis nobis cauendum est & timendum, quod difficillimum sit delectationem naturalem à venereâ, leuem à graui distinguere, vel admissâ naturali & leui, libidinosam & prauam excludere. Quare periculum veluti anguis sub herbâ latet, tum ob recensitas causas, tum quod etiam illa sui fiducia, non caret culpa veniali, quæ paret ad lapsum in mortalem. Et hinc forte plures negant leuitatem materiæ in rebus venereis, quod credant vix posse, in eâ deliberate captâ sisti gradum, sicut nec in delectatione naturali, ex osculis percepta.

Sed vt tot sordium cogitationes abstergamus; de his differenti videtur sors mihi Saulis contigisse, atque vt illi patris asinas quærenti, delatum est imperium in Israëlitas, ita dissertatio de his rebus sordidis, nos deduxit ad beatæ vitæ felicitatem, in quâ vt Christus nos docet, Beati assumptis corporibus nec nubent, nec nubentur. Nam cum ad conjugia, corpus oporteat obnoxium esse immutationi nedum Physicæ & naturali, sed etiam multo deteriori; cum ab his omnibus impassibilitas corporum bea-

tos eximat, solâ immutation e intentionali defœcatissimâ purissimum è rebus corporis voluptatis sensum, sunt æternum percepturi.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Altera Temperantiæ pars Sobrietas defenditur, & Ieiunij leges corruptis Amadæi regulis opponuntur.

PROPOSITIONES huius Tractatus, superioribus adjungimus, cognatione argumenti; nam sobrietas germanissima est castitati, & pars altera Temperantiæ, quam pessime habet Amadæus. Amplissimus sese campus aperit de ieiunio, & abstinentia disserendi: Infinita ex SS. Patribus occurrunt de illo argumento, ab Amadæi aliorumque Theologorum sensu, & à nostri sæculi vsu, adeo aliena, vt merito dubitare possis, an aliud Euangelium inductum sit ab illo quod SS. Patres professi sunt, & suis nos scriptis docuerunt, an eodem Christiani nomine censeatur Amadæus cum Basilio. Hic omnes ieiunii legibus astringit, ille omnes fere absoluit: Quadragesimalis ieiunii tempus, apud illos erat requies Coquorum, & luxuriæ genus aliquid lautum, vel coctum gustasse; iste vero delicias tantum mutat, aut pene auget.

Sæculo D. Antonini præter vnam refectionem, eamque serotinam, collatio vix læthali peccato carebat; hodie jejunium perpetua esse compotatio potest citra vllam culpæ vmbram: vt merito non solum temporis & disciplinæ, sed etiam Euangelij, mutationem esse factam dixeris. Ieiunium olim seuerissime seruatum exhauriendæ libidini; hodie si parcior sit, aut difficilior solito somnus, si vel minimus dolor capitis timeatur, magis ex præscripto Theologorum quam Medicorum, à ieiunio quasi à veneno cessare licet.

Sed cum Amadæus ieiunii legis resoluat, testimoniis Dominicanorum, quæ illorum mens sit, aut esse debeat ex præceptoris Sancti doctrinâ paucis perstringam.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Doctrina Diui Thomæ de Ieiunio explicatur.

REM D. Thomas more suo copiosissime tractat 2. 2. quæst. 147. cuius summam hic breui subiiciam. Ieiunium accenset virtutibus, quod institutum sit domandæ concupiscentiæ ad castitatis securitatem, vt docet Apostolus 2. Corinthiorum 6. *In ieiuniis multis & castitate*; quod vtilissimum sit aptandæ, & promouendæ menti, ad rerum diuinarum contemplationem: hinc Danielem post trium hebdomadarum ieiunium, dignatus est Deus reuelatione cœlesti. Denique probat S. Doctor, ieiunium non solum speciem, sed vim etiam habere virtutis, quod nedum futura peccata semoueat, sopitâ vnde oriuntur concupiscentiâ, sed etiam præterita; expiatione condignâ, & vltione quâdam purget & expugnet. Et si virtus in medio sit posita, illud egregie ieiunio constituit S. Doctor, à rectâ ratione repetitum. Nam si sanitatis causâ interdum minus cibi sumitur, quam communis vsus requirat; virtus moralis & Christiana, seueriorem præscribit abstinentiam ciborum, extinguendis vitiis, & promouendo bono necessariam, eam tamen moderandam docet, ne grauiter noceat vitæ incolumitati.

Vnde infert S. Doctor Art. 2. susceptum ex hoc fine honesto ieiunium, ad temperantiam pertinere, cuius est, in vsu ciborum medium, seu temperamentum constituere & sectari; quamuis euehi possit ad alias quascumque virtutes, quibus fuerit adiumento.

Ieiunium ita constitutum iure naturæ, ait S. Doctor lege Ecclesiasticâ confirmari, additâ certi temporis, certique ciborum generis designatione: nam sicut ad Principem pertinet, quæ iuris sunt naturalis, & vniuersim bonum commendant nouis præceptis confirmare, & ad publicam tranquillitatem, tanquam certum præsidium aduocare; ita Ecclesiæ Pastoribus incumbit, nouis legibus saluti fidelium consulere, & quæ velut suspensa habet ius naturale exercitia & officia virtutum, ad vsum admouere, designatis temporum, aliisque circumstan-

tiis. Quare cum demonstratum sit, ieiunium prodesse plurimum, ad peccata tum expianda, tum cauenda; & ad mentem in diuinorum contemplationem, & affectum promouendam, atque ad hæc bona conferenda sit efficacissimum; hinc iure naturali omnes astringit, quantum quisque his remediis, & præsidiis eget ad salutem: sed cum incerta sit, & vt sic loquar, vaga huius legis naturalis ratio, accedit præceptum Ecclesiasticum, & à lege naturali, prius acceptâ vi ligandi, vicem quasi illi reponit, designatione certa temporum & ciborum, quo conuenientius, & commodius impleri possit.

Hinc solutione 3. argumenti eruit regulam summe necessariam, quâ multæ Amiadæi, & recentiorum relaxationes profligantur. Præcepta Ecclesiæ generatim, & istud nominatim de ieiunio prætergredi, culpam esse interdum lethalem: nam vt inquit S. Doctor, quamuis præcepta quæ vim statuti communis habent, non ligent omnes æquo iure, sed vt conuenit fini, & bono à Legislatore inspecto; si quis tamen hoc commune statutum prætergrediatur, aut ex contemptu Legislatoris, aut citra contemptum, grauis inde noxa emergit bono quod inspicit, & curat promouendum, *peccat*, inquit S. Doctor, *talis transgressor*. Si quis vero commune præceptum ieiunii non seruet, iustâ de causâ, qualis est impotentia, aut eâ occasione, quæ si adesset, Legislator seruari nollet, vacat omni peccato huiusmodi transgressio.

Inde infert non omnes indiscriminatim qui ieiunium minime obseruant, sed interdum aliquos peccare lethaliter. Et si obijcias ex D. Augustino de vera religione cap. 17. *Ab ipsâ Dei sapientiâ homine assumpto, à quo in libertatem vocati sumus: pauca Sacramenta saluberrima constituta esse, quæ societatem Christiani populi, hoc est sub Deo liberæ multitudinis continerent*; Et vt idem habet D. Augustinus Epistola 119. *Quidam religionem nostram, quam manifestissimis, & paucissimis celebrationum Sacramentis, Dei misericordia voluit esse liberam, seruilibus premunt oneribus*; quale videtur esse illud ieiunii præceptum, ac proinde non ligare conscientiam, nec reos facere peccati mortalis transgressores: ad hæc respondet S. Doctor solutione 3. Argumenti D. Augustinum interpretandum esse de iis: *Quæ neque in sacrarum Scripturarum Canoni-*

bus, neque in Conciliis Episcoporum statuta inueniuntur, neque vllâ vniuersalis Ecclesiæ consuetudine roboratâ sunt; horum vero nihil deest ieiuniis, ex præcepto Ecclesiæ constitutis: neque nocent, sed plurimum prosunt libertati fidelium, quatenus peccati seruitutem semouent, qualem libertatem commendat Apostolus ad Galat. 5. *Vos enim Fratres in libertatem vocati estis; tantum ne libertatem detis in occasionem carnis.*

Hinc Articulo 4. concludit, non omnes, nullo excepto hâc lege ieiunii ligari; quia imposita fuit vt conuenit multitudini; & obseruanda est, vt fert temporum & hominum ratio; nec mens fuit Legislatoris ab illis seruari, quibus impedimento est ad maius bonum, nec legitima deest causa, quæ à communi statuto eximat. Et si illa comperta sit, nec possit adiri prælatus, quisque sibi iudex esto: si dubia sit, obtinenda est dispensatio à Pastore. Neque enim hæc Ecclesiæ præcepta, paris sunt authoritatis, & ad salutem necessitatis, cum Decalogo, qui nullam admittit relaxationem aut exceptionem. Ita S. Doctor solutione primi Argumenti.

Responsione ad 2. liberat à lege ieiunii pueros, ad tertii septennii finem vsque; quod tum egeant cibo largiori, & pluries sumpto, ad debilitatem naturæ, & ætatis sustentandam, & ad incrementum corporis, quod ex residuo cibo „ad statam magnitudinem oportet excrescere: conuenit tamen eâ ætate periclitari vires, aliquo ieiunii experimento, & illi assuescere. Interdum etiam ad auertendum graue periculum, quod reipublicæ imminet omnibus indicitur ieiunium, etiam pueris & iumentis.

De peregrinantibus & operariis distinguendum censet: si peregrinationis, & operum labor, minui aut differri possit, citra graue incommodum vitæ & profectus, non sunt prætermittenda ieiunia; secus verò, omitti nihil vetat: quia est præter mentem Ecclesiæ, huius præcepti obseruatione, necessaria vitæ humanæ & Christianæ officia, negligi aut impediri. Si quæ vero difficultates vrgeant, quæ rem faciant dubiam, petenda est à maioribus dispensatio, aut consulenda consuetudo, à piis & probis vsurpata. Pauperes à ieiunio non liberat, nisi eos, quibus non suppetit facultas ad vnam refectionem, quæ sufficiat pro

diem vitæ ſuſtentandæ; qualem deeſſe ait mendicis, qui oſtiatim victum quærunt.

Ex iiſdem principiis Art. 5. ſapientiam Eccleſiæ aperit & commendat, inſtitutione ieiuniorum ſtatis temporibus: nam cum ad purgandam mentem, & in diuinorum contemplationem attollendam, plurimum conferant; opportuniſſima ſunt tempore Paſchali: quo cum Christo paſſo & ſepulto, peccata relaxantur & ſepeliuntur, cum reſurgente illius gloriæ conſortium, ardentius quærendum eſt.

Artic. 6. probat, vna refectione oportere eum qui ieiunat, contentum eſſe: tum quia ita habet conſuetudo Eccleſiæ, tum quia ieiunium inſtitutum eſt, vt ſeruatâ, & illæſâ naturæ neceſſitate & incolumitate, refrænetur concupiſcentia: hoc autem fit conuenientiſſimè, ſi ſemel per diem reficiamur, quo ſatisfit naturæ, & aliquid concupiſcentiæ detrahitur. Magis vero interdicitur cibo quam potu, quia potus ſumitur, magis ad temperandum calorem, & cibos concoquendos, quam ad alimentum, ideo conceſſum eſt ſemel tantum comedere, pluries autem bibere nihil vetat: quamuis prudentiſſime addat S. Doctor, eum peccare, & ieiunii meritum perdere, qui largius potet & ſæpius, ſicut etiam is, qui immoderate cibum vnâ refectione ſumit.

Hinc paratur via ad interpretationem ſolutionis 3. Argumenti; quâ aſſerit electuaria minus aduerſari ieiunio, quam cibum: quia licet non omnino careant vi alendi, tamen aſſumuntur quaſi remedia, & ad ciborum concoctionem: quare non ſoluunt ieiunium, ſicut nec aliorum remediorum vſus; niſi quis forte in fraudem electuaria largius hauriat, vt ieiunii laborem leuet & fugiat.

Hinc etiam horam ad refectionem deſignat ex concilio Calcedonenſi: *In Quadrageſimâ nullatenus cenſendi ſunt ieiunare, qui antè manducauerint, quam veſpertinum celebratum ſit officium* Addit rationem S. Doctor, afflictationem corporis, ex ieiunio inſtitutam, & aſſumi ad expiationem peccatorum, vel cautelam; ad vtrumque confert dilatio prandij ad horam nonam, quia circa ſextam, facta concoctione præteritæ cœnæ, appetitur cibus contra externum aëris calorem, ne humores interni adu-

rantur: differenda eſt igitur refectio ad horam nonam, affligendo & macerando corpori; alias ieiunaretur citra vllum incommodum & meritum: iuſta etiam eſt illa dilatio, quia corpus macerat, ſine graui detrimento ſalutis.

Art. 8. probat conuenientem ieiunio eſſe, abſtinentiam à carnibus, lacticiniis & ouis: quia pluries, & fere ſingulis huius Quæſtionis Art. dictum eſt ieiunium ab Eccleſiâ inſtitutum, ad refrænandam concupiſcentiam, eſculentorum & venereorum: ea vero accenditur cibis, qui præter adiunctam delectationem, maxime alunt & paſcunt, quales ſunt carnes animantium, & quæ ab eis proueniunt, qualia ſunt lacticinia ex gregibus, & oua ex auibus: quæ cum ſint magis conſentanea corpori humano, præ cæteris cibis placent & paſcunt: inde plus ſupereſt alimenti ad ſemen, quo maxime accenditur libido: & ideo nobis Eccleſia his omnibus interdicit.

Hanc conuenientiam illuſtrat S. Doctor hac egregiâ obſeruatione: cum ad generationem tria confluant, calor qui eſt maximè à vino, ſpiritus, & humor ex abundantiâ alimenti; hoc maxime differunt, quod calor & ſpiritus, breuiores ſint & cito faceſcant; ſubſtantia vero humoris ſit diuturnior: ideo ieiunii tempore, interdicitur magis vſus carnium, quam vini, aut leguminum, vnde calor & ſpiritus creantur, magis etiam carnibus, quam piſcibus, quia vt plurimum magis ſapiunt & alunt. Hæc è multis pauca ſatis ſit collegiſſe. Ad Amadæum redeamus.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Expenduntur octo Propoſitiones de Ieiunio.

NEc breuius expendi poſſunt, ſi quid veri habeant, nec validius refelli, ſi falſæ ſint Propoſitiones Amadæi de Ieiunio, quam D. Thomæ explicatâ doctrinâ, veluti certâ regulâ.

Sancitâ lege ieiunii, id primo inſpiciendum eſt, ad quos pertineat, quos liget, vel quinam ab illâ immunes cenſendi ſint: nec hâc in re certior, aut æquior ſtatui poteſt regula, iſtâ quam ſubiicio. Cum ieiunium purgandis

quæ admisimus, & cauendis quæ timemus peccatis, efficacissimum sit; ab omnibus seruari oportere, qui hoc remedio egeant: nisi aliunde parcimoniâ victus ex egestate, aut labore graui, & penso diurno perinde fatigentur, aut concupiscentia debilitetur ac fieri possit à ieiunio. Hac de causa mendicis, agricolis, aliisque huius generis operariis, merito remittitur rigor ieiunii: nam præter quod, plures ita paupertate premuntur, vt secum agi feliciter credant, si ad vitam, & familiam sustentandam, panis & aqua non desint, vires exhauriunt assiduo & intensissimo labore. Quibus vero artificibus facultas suppetit ad vnam refectionem, satis copiosam, & aliunde quam exercent, ars, aut cui incumbunt opus, non admodum fatiget & debilitet, certe non video cur immunitatem à ieiunio obtendant, vel indulgeant Theologi.

Huius generis puto esse, quos ab hâc lege eximit Amadæus Propositione 3. sartores, sutores, barbitonsores: ad idem caput reuoco viatores qui lecticâ, curru, non magis incommodè singulis diebus, breuia itinera conficiunt, quam si domi degerent. Nam cum vna istius immunitatis causa sit, vel ex tenui victu, vel ex labore assiduo, & graui, afflictatio & diminutio virium, ac concupiscentiæ, ad minus par illi quæ ex ieiunio esse solet: cur eximas artifices, viatores, qui ab huiusmodi malis, earumque causis longissimè absunt? Nec decretum Eugenij (si verba attendantur) hoc indulget artificibus: illos enim tantum leuat onere ieiunii, qui laboriosa opera exercent.

Nec æquior est 4. Propositio, quæ artifices hâc immunitate donat, quo tempore cessant ab operibus: & nimia est illa cautela, quæ ex præteritâ, aut futura defatigatione, captat excusationem à ieiunio; & mirum quantum concupiscentiæ blandiatur. Vnum contendo artificis & operarii titulum, vel etiam opus, leui brachio peragendum, non esse causam satis idoneam, ad ieiunij relaxationem, nisi accedant aliæ, quas repetiuimus, vel ex tenui victu & egestate, vel ex laboriosis operibus, quæ diu, noctuque exercent artifices, & corporis vires exhauriunt.

Laxior etiam videtur 5. Propositio, quæ gratiam facit, non solum à ieiunio, sed etiam à carnium abstinentiâ prægnantes, lactantes quamlibet robustas: ego sane censeo,

vbique habendam esse rationem facultatum & virium, neque ipse abnuit Amadæus, damnatâ laxiori opinione cuiusdam Martini Finus, qui tribus ieiunii partibus distinctis, abstinentiâ à carnibus, refectione vnâ, ante meridiem non præsumendâ, ab omnibus iis tribus oneribus liberat prægnantes & lactantes: remitterem tertium & secundum onus; à tertio, nempe à carnium abstinentia, non auderem liberare, quasi ex certâ causâ, nisi infirmitas & Pastoris licentia accederet.

Vellem Theologi inspicerent mulierculas rusticas, quæ suo exemplo delitias diuitum, vanumque timorem, quo sibi à ieiunio, quasi à veneno cauent, & Theologorum indulgentiam damnant; cum ferunt vterum, aut alunt paruulos, arctissime viuunt, vix minimam partem habent eorum, quæ absumunt, qui censentur inter diuites, strictius & religiosius ieiunium colere: & tamen quos pariunt, & nutriunt alumni, vegeti sunt & viuaces, diuitum vero filii, quorum nutricibus nihil negatur deliciarum, macilenti sunt, extabescunt: adeo victus arctior, nedum animis, sed etiam corporibus curandis, præstat cibis delicatioribus, vt immerito Theologi ex præsumptâ opinione, diuitibus nimiâ curâ valetudinis, longe indulgentiores sint, quam Euangelii disciplina patiatur.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

De electuariorum vsu mens D. Thomæ explicatur.

QVÆ hactenus ex Amadæo retulimus, excusari vtcumque possunt: sed quis ferat Propositionem 6. qua videtur illudere ieiunii præcepto: *Si quis*, inquit, *voluntate absolutâ vellet, in die ieiunii, sæpius comedere; semper tamen parum cibi sumendo, peccaret mortaliter, secus si voluntate conditionata*: nempe si inuitetur ab amicis propinantibus sibi, aut se visentibus, quâ inuitatione quasi conditione omnes cibi sumptiones essent veniales. Hanc assertionem confirmat testimonio quatuor Thomistarum, sed non dissentiunt à suo Præceptore, ex quo hoc documentum habemus; vna tantum refectione constare ieiunium, non vno potu: sed licet seruatâ lege ieiunii,

potus iterari possit, cauendum tamen monet S. Doctor, ne fraus obrepat, & captetur occasio ieiunium fraudandi, nimio vsu vini, & electuariorum, quibus ex S. Doctore obseruauimus, Parag. superiori, posse subesse peccatum mortale, in legem ieiunii, si auidius expetantur, & potentur largius, nec solum parce in refrigerium nimii caloris, & ciborum concoctionem, sed etiam voluptatis causâ sumantur, tantâ copiâ vt cedant in alimentum: tum enim non est dubium, quin præceptum ieiunii lethaliter lædant. Hic est sensus verborum D. Thomæ quæ refert Amadæus Propositione 6. quã præ manibus habemus. Sic vero habet S. Doctor, in 4. dist. 15. q. 3. art. 4. licet electuaria aliquo modo nutriant, non tamen hic est principalis eorum vsus, vnde nec loco manducationis sumi consueuerunt: & ideo talis sumptio, ieiunium Ecclesiæ non soluet, quamuis homo possit totaliter, vel in parte meritum ieiunii perdere, vel etiam mortaliter peccare, si sit immoderata libido: non tamen est transgressio præcepti Ecclesiæ, nisi in fraudem sumeret, aut si eis quasi aliis cibis vteretur ad famem extinguendam.

Hinc occasionem captat traducendi Sancti Doctoris, & aduocat in testem calumniæ Dianam 1. p. tract. 14. resolutione 60. illique notam vterque inurit fœdissimam, lacrymis eluendam: sic enim illum accusat delatore Diana si vera ex illo referat, neque enim licuit adhuc locum Dianæ consulere: *Ex superius dictis à fortiori patet, refellendam esse opinionem Diui Thomæ & Anth, &c asserentium licitum esse sumere in die ieiunij electuaria sacchara condita ob solam delectationem, &c* Si vera sit Dianæ, & ex illo Amadæi accusatio, non potuit atrocius flagitium impingi D. Thomæ. Quid enim sanctissimo, & exactissimo morum, & fidei magistro, ad sempiternam infamiam probrosius, quam iure ob nimiam laxitatem, & voluptatem, esse à Diana damnatum, omnium laxonum laxissimo, qui viuæ vocis oraculo Vrbani VIII. dictus est mundi peccata sustulisse? Si vero temere & falso, totius Ecclesiæ præceptor, incusatus sit, quasi palpo, & voluptatis illicitæ magister, iudicet Christianus Lector, par ne vmquam calumnia instructa sit & audita.

Sed vt in caput authorum recidat tantum dedecus & flagitium, accuratè expendam quæ de electuariorum vsu

docuit sanctissimus Magister. Tribus comperitur locis, hanc quæstionem de electuariis ad ieiunium collatis attigisse: primo in 4. dist. 8. quæst. 1. art. 4. ad 2. & dist. 15. quæst. 9. art. 4. & 2. 2. quæst. 147. cuius nos compendium perstrinximus. P. Nicolai suis ad primi loci marginem notis, obseruat inusitato vocabulo, electuaria accipi pro liquidis quibusdam condimentis, qualia elici solent ex variis florum, herbarum, fructuum, & gemmarum generineribus. Addit à D. Bernardo serm. 15. in Cantica id nominis sumi, pro condimento medicinali, & nomini Iesu accommodari; eodemque sensu, licet non simili applicatione, vsurpari à Cæsario libro septimo c. 68. apud Lacerdam in suis aduersariis cap. 58.

Sic explicatum vocabulum vsurpat S. Doctor, aitque sumi ad cibos digerendos, sicut vinum & aquam, ad deducendos per omnes corporis partes: vnde infert huiusmodi potum, non soluere ieiunium, quamuis aliquo modo nutriat. Addit tamen, cum ad sumptionem Dominici corporis, requiratur non solum ieiunium Ecclesiæ, sed etiam naturæ, propter reuerentiam Sacramenti; ideo secundum communem sententiam, electuaria & vinum, imo & aquam præ assumpta, impedire à perceptione Eucharistiæ.

Distinctione vero 15. expendit sententiam illorum, qui electuaria voluptatis causâ, non in remedium sumpta, soluere docent ieiunium Ecclesiasticum: & refellit Argumento validissimo, à naturâ legum positiuarum, quarum ea ratio est, ab omnibus Theologis recepta (nec reclamat Diana) vt non attendant, quâ mente, & intentione, sed an re ipsâ obseruentur, ex regulâ communi, *Modum virtutis non cadere sub præcepto, sed ad finem extra positum pertinere*, ex quo spectetur meritum, aut demeritum apud Deum. Atque ex certissimo principio inferunt Theologi, eum qui vanæ gloriæ causâ, diebus festis interest Sacro, implere præceptum de Sacro audiendo; quia lex humana actum exigit quo seruetur; quo vero id animo fiat permittit, Dei iudicio expendendum, & remunerandum: si rectâ & piâ mente, aut si malâ ex aliquâ circumstantiâ res præceptæ peragantur.

Inde S. Doctor quæstionem subiectam soluit: cum electuaria sint quoddam potus aut remedii genus, minime

ieiunium Ecclesiasticum soluere, quamuis aliquo modo nutriant; nec imputatur in peccatum contra legem ieiunii, etiam si ex illo voluptas captetur: quia circumstantia hæc ad præceptum non pertinet, nec magis à Legislatore inspicitur, quam quo animo, an solo religionis studio, an ob vanam gloriam Sacro intersis. Addit tandem ad cautelam, *Quamuis homo possit (totaliter aut ex parte) ex hoc meritum ieiunij perdere, vel etiam mortaliter peccare, si sit immoderata libido, non tamen est transgressio præcepti Ecclesiæ; nisi in fraudem sumeret, aut si eis quasi aliis cibis vteretur, ad famem extinguendam.* Idem habet in Summa supra relatus.

Hic tuum Lector iudicium appello, num Diana, & Amadæus iniquissimam Diuo Thomæ calumniam instruxerint? quid eruditius? quid sanctius? quid denique verius ea S. Doctoris sententia? Nonne apud omnes receptum est, legem positiuam (cuius generis est hæc de ieiunio) actum quo impleatur præcipere, non modum attendere? Nonne ad rem subiectam regula hæc accommodatissima est? Et si quod periculum inde imminebat, nonne cautissime summouit, cum addidit, legem ieiunii electuariorum vsu lædi, si magnâ copiâ in cibum cedant, non si modicum sumatur? Vtinam Amadæus, & Diana, Ethicam Christianam simili cautelâ & prudentia, ac seueritate tractarent: Apud D. Thomam modica gutta nedum electuarii, sed etiam aquæ, degustata solius voluptatis causâ peccatum veniale est, apud Dianam nullum: & inclamat refellendam D. Thomæ sententiam quasi periculosam, quod neget modici electuarii potum legem positiuam ieiunii violare, quamuis asserat, ex alio capite incurrere in legem grauiorem iuris naturalis, quo prohibitum putat homini, nihil vmquam agere, omisso fine honesto, & à voluptate diuerso.

Sed isti censores D. Thomæ mentam decimant, & legis capita præcipua negligunt, in alieno oculo festucam anxie quærunt, nec in suo trabem sentiunt. Quid enim laxius, & quid ad peccatum magis procliue, & ad ieiunii contemptum, quam quæ hâc propositione, & aliis eiusdem tractatus, ex multorum Theologorum opinione, totis viribus contendit Amadæus, & futilissimis distinctiunculis vim omnem legum resoluit? Hâc propositione docet,

tutâ conscientiâ ieiunii præcepto illudere: sola mutatione intentionis, & appositâ conditione arbitrariâ, mortalem culpam in venialem, aut nullam mutat. Quid enim vetat quin ieiuniorum osores ita apud se statuant; licet nobis illæso ieiunio modicum vini, aut electuarii gustare, millies per diem, & ne potus noceat aliquid cibi, ad vnam vnciam, quæ paruitatem materiæ in re subiectâ facit, comedere: ergo salua lege mille vncias ciborum, integrum mihi erit sorbere, si id ferat stomachus: eâque conditione appositâ vitium corrigemus, & amoliemur omne peccati periculum; neque enim absolute sumo pluries cibum, quod nefas esset, sed conditionate, si vinum quod licet hauriam, atque accessio cibi resipiet naturam potus, qui quæritur, & licitus est, ac proinde innoxium erit, quod illi adiungam in remedium. Quidni inchoante Quadragesimâ plures amici, quorum Deus venter est, qui Epicurum magis quam Christum, eiusque crucem colunt, totum tempus ieiunii, huiusmodi compotationibus impune, & innoxie fallere possint?

Hic cogor retractare laudationem Amadæi, de diligentia, ac peritia, in citandis & inquirendis authoribus, quos in testes suarum laxitatum aduocat: neque enim ista testimonia & præsidia, suo marte comparauit, sed ab vno scriptore Hispano, fere omnia subripuit, tacito nomine authoris, quem adiutorem habuit. Collegit quidam assumpto nomine Esclapes, vernaculâ linguâ, supra centum triginta duas propositiones, plerasque omnino easdem, cum his quas propugnat Amadæus, nonnullas omnino diuersas, ex variis Societatis scriptoribus, quas putat legi diuinæ aduersari: Respondet quidam Doctor, nomine Aquila, & vbique Dominicanos loco clypei habet, & in illos omnium laxitatum inuidiam deriuat: ab hoc Scriptore fere omnia Amadæus sumpsit, sed interdum mutat, maxime si locus sit excusandi suos, & traducendi Dominicanos.

Eâ fraude hanc ex Salas sextam propositionem corrupit: sic enim ex Aquila habet, *Si quis die ieiunij, pluribus vicibus interruptis, modicum degustet, nec velit mortaliter, sed venialiter tantum peccare, vnius dumtaxat peccati venialis reus est.* Ista refert Aquila, nec abnuit Salas. Sed visum est Amadæo Salas purgandum, & Thomistas gra-

uandos esse, quasi doceant, si amici inuitent ad potum, eâ conditione positâ, comestiones modicas fieri peccatum veniale: cum tamen Salas huius vrbanitatis non meminerit, sed contendat solâ intentione non peccandi mortaliter, gustato sæpius cibo, culpam tantum venialem admitti.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

Præceptum Ecclesiæ de ieiunio seruando obligare sub mortali: & omnia Quadragesima prohiberi, contra secundam & septimam propositionem.

HACTENVS dolo, & quasi cuniculis actis, legem ieiunij lacessiuit Amadæus: nunc multis machinis aperte labefactat. Nos contra parauimus munimentum, & præsidium inexpugnabile ex D. Thomâ; transgressionem legis ieiunii lethalem esse posse. At contra Amadæus contendit, vel nullum, aut tantum veniale peccatum esse, ex Caietano in summa verb. *ieiunium* Editionis Venetæ an. 1584. verbis quæ in aliis desiderantur. De Caietani sententia eximente à lethali culpa legum humanarum transgressores, plura diximus Disputatione superiori contra Caramuelem. Hic addo, Caietanum perperam trahi in illam opinionem, ex loco quem citat Amadæus, Summæ verbo *Clericus*: nam ibidem acutissime distinguit, aliud esse præceptum Ecclesiæ, aliud præceptum ab Ecclesiâ: non excusat à mortali, qui in quinque solemnia Ecclesiæ præcepta grauiter impingunt, sed qui leuiora lædunt, quorum inquit transgressio, si temeritas, si contumacia, si contemptus Dei absit, non est peccatum mortale: Meo iudicio hæc vocat præcepta ab Ecclesiâ, illa Ecclesiæ præcepta.

Addit etiam verb. *ieiunium* (quod in editione quâ vtor desideratur) *vinculum quo tenemur ad Ecclesiæ ieiunia, ex communi interpretatione, videtur esse præcepti vinculum, obligantis ad mortalè transgressores, ex inobedientia, vel contemptu, quando contra obedientiam directe agitur, vel sine rationabili causâ: quia tunc scienter ageretur contra opus præceptum, & hoc ego non audeo ex iure scripto asserẽ-*

re, quia nullibi scio esse praeceptum obligans. Sed quamuis dubitet, an ex illo capite ieiunium violetur, concedit tamen ita esse, ex inobedientia contra consuetudinem communem, quæ vim legis habet.

Eundem lapidem, quo sit collidendus, mouet hæc Propositio cui incumbimus, quâ ex Fagundez contendit, nullo præcepto oua & lacticinia, ieiunio quadragesimali prohiberi: vel si audiat apud Gregorium Magnum, ab ipso relatum Epistola ad Augustinum Anglorum Episc. abstinendum nobis esse ab ouis & lacticiniis tempore Quadragesimæ, sicut abstinemus à carnibus; interpretatur, si secus fiat, ad leuem non grauem culpam imputari: aliosque in eundem sensum aduocat Doctores, quos poterat interpretari eodem sensu, quo Gratianum inducit sentientem non esse peccatum mortale incurrere in leges, vsu communi non receptas, à quibus longe abest Quadragesimæ ieiunium, ab Apostolorum sæculo à totâ Ecclesiâ ad nostrum vsque diem seruatum.

Non desinit Thomistis insidiari inueteratus malorum, & in testes aduocat Bartholomeũ à Martyribus, Iacobum de Noraës qui Pauli Palatij versionem Summæ Caietani in idioma Hispanum & illius notas edi permiserunt. Ergo inquit censendi sunt, approbasse quod iisdem notis docet Palatius, transgressionem ieiunii carere lethali culpa. Vides Lector Amadæum vbique prodere laxitatem, magis quam legis diuinæ studium, & liuorem in Dominicanos. Sanctissimum præsulem Bartholomeum à Martyribus, cuius historiam elegantissime enarratam, hodie tota Gallia miratur, & antiquæ disciplinæ tenacissimum, trahit in consortium sui erroris; quod Palatii notas in Caietanum probarit: quasi Censores librorum nihil dissentiant ab iis libris, quos patiuntur edi, quasi Dominicani non probent Scotistarum libros, & Scotistæ Thomistarum, quamuis opinionibus dissentiant. Omitto quod iam monui Palatium falso interpretari Caietanum quasi eximat à mortali culpâ in totum, transgressores legis ieiunii: cum tamen doceat, sin ex iure communi, saltem ex consuetudine, & inobedientiâ, imputari ad graue peccatum. Non curamus vero ex quo capite peccetur in legem positiuam, dummodo impunitatis & immunitatis spe, illarum transgressores non alliciantur, & lactentur.

Quare nullum & periculosum est, quod affert ad hanc immunitatem astruendam Amadæus, ouorum & lacticiniorum vsum, carere lethali peccato, si eo vacet ipsiusmet quadragesimalis ieiunii violatio: ita est, sed vnde probas, ieiunium solui citra lethale peccatum? Caietani inquit verbis, quæ nulla prorsus apud illum extant. Vide hominis odium in ieiunium; aduocat testimonium Caietani, quod desideratur & numquam extitit: vel saltem Ecclesiæ mandato sublatum est. Neque terreor testium & Doctorum nube quos ex Conimbricensi, Eboracensi, & Complutensi academiis aduocat; additis Theologorum censuræ plurium Episcoporum decretis. Nam præter quod contra stant, quotquot ab Apostolorum tempore floruerunt, per totum orbem Christianum Doctores, & Episcopi, præ quibus illi, supra vnum septuaginta doctores inumbrantur, sicut astra aduentu solis; interpretandi sunt ne videantur à totius Ecclesiæ consuetudine abhorrere, legitimò quem adiungam sensu, ad Propositionem primam.

Eâ vero docet ex Asorio, qui habent priuilegium edendi oua & lacticinia in Quadragesima, posse edere lardum & sagimen. Sed non aduertit Amadæus ex Syluestro quem refert, priuilegium edendi oua & lacticinia, iustis de causis concessum iis regionibus, quæ olei penuriâ laborant, & abundant lacte & butyro, qualem ait Syluester esse Britanniam Minorem. Hâc obseruatione cadit, quod desumit Amadæus ex eodem Siluestro argumentum. Licet, quibus permittuntur oua & lacticinia, vti lardo & sagimine; ita est: sed hoc concessum est tantum iis, quibus deest oleum, condiendis quadragesimalibus cibis. Qui vero in Hispaniâ, in Italiâ, aliisque regionibus abundant oleo, vel si inde facile asportari possit, rei sunt ieiunii legis, si huiusmodi condimentis, & obsoniis vtantur: ita expresse habet Syluester *Verbo Ieiunium*.

Non possum tacere Amadæi fraudem, & furtum. Quæ habet hâc propositione, & toto Tractatu, plurima ex Hispanis latina fecit, sed tacet historiam eâdem propositione relatam ab Esclapes, quod sibi suisque sentiat omnino ingloriam. Quidam eiusdem instituti concionator, Membrillæ in regno Castellæ agens missionarium, cuidam clerico se consulenti respondit, ex Asorio posse illæsâ

carnium

carnium abstinentiâ quadragesimali, ac die veneris, assumi ientaculo in obsonium duas vncias carnis porcinæ, siue quod parua sit materia, ad grauem huius legis transgressionem, siue quod ex priuilegio vtendi lacticiniis, putaret licere lardum & sagimen, minus carnis naturam resipiens. Raptus est ad tribunal Archiepiscopi Toletani, & ad inquisitores hic Concionator, & grauissime accusatus, quod hâc licentiâ abstinentiam à carnibus, ab Ecclesiâ constitutam labefactaret, vel induceret in regnum Castellæ olei feracissimum, quem indulget Ecclesia Britonibus & Belgis, aliisque regionibus penuria olei laborantibus, butiri aut si desit, sagiminis vsum ad condiendos cibos. Damnata est assertio à supremo inquisitionis tribunali: multoque periculosius visum est, quod inde inferebatur aliud assertum, duas vncias carnium, vel cuiuscumque alterius cibi, modicam reputari materiam, in legem Ecclesiasticam, quæ ieiunium & abstinentiam sancit.

Atque hinc munit propositionē 2. ad collationē serotinā posse licite sumi, quartam partem eorum, quæ ieiunanti sufficerent ad prandium, seu iustam refectionē, cuiuscumque cibi seu panis, seu fructuum, seu piscium, hæc enim censetur esse quarta pars cumulatæ refectionis, quam ad duas libras, seu triginta duas vncias numerat & appendit. Pro hâc assertione, nullum citare potest ex antiquis Thomistis: quia vel nullam collationem admittunt, vel eam tantum, quæ fit potus causâ, addito modico cibo & pane in remedium, ne potus noceat: atque hoc sensu loquuntur Cajetanus & Syluester ab Amadæo relati. Quare largissimam illam collationem ex quibuscumque cibis, etiam ex piscibus delicatioribus, quam prouehit Amadæus ad octo vncias citra peccatum vllum, vel cum veniali ad decem vsque, ex paruitate materiæ, vel ex Ioanne Henriquez Augustiniano ex vnciis duodecim recentium fructuum, quod vix æquent octo vncias siccorum; nostri Thomistæ haberent quasi nuperum inuentum sibi ignotum, & improbarent quasi quoddam helluationis & potationis nimiæ in noxam ieiunii, à mollioribus Theologis excogitatum genus. Adeo antiquæ disciplinæ tenax est noster Soto, vt ipsis Doctoribus, qui ad studium capitis dolore & infirmitate inepti fiunt, permittat duo paria ouorum, nullo oleo cibo & vix pane adhibito.

I

Quæ eâdem secundâ Propositione de Chocolate refert electuario in Hispaniâ frequenti & præstantissimo, reuocanda sunt ad regulam de electuarijs, ex D. Thoma constitutam: quamuis minus liceat ex isto degustare, quam ex his quæ sæculo D. Thomæ in vsu erant; quia plurimum admiscetur saccari, tempore D. Thomæ ignoti aut rarissimi: & aliunde non minus videtur ad esculenta, quam ad poculenta pertinere. Quare non dubito quod de hoc genere electuarii, refert Amadæus à Pio V. & Gregorio XV. dictum, *non frangere ieiunium*, vel confictum& commentitium esse, vel impositum Summis Pontificibus, dato gustu illius liquoris magis diluti, quam hodie fieri soleat. Sed cui suspectum non sit huiusmodi electuarium, cum Dianæ quasi ieiunio noxium improbetur, 5. Part. Tract. 5. Resolut. 11. Sed malum! sententiam retractauit Part. 11. Tract. 6. Resolut. 53. Adde futilem Paschalii distinctionem de ouis, à quibus sibi nonnulli timebant pani bis cocto admixis, ne abstinentiam Quadragesimalem ab ouis lædat: *Prohiberi*, inquit, *quæ sunt moraliter oua non vero mixta pani aliisque cibis.* Laudo Amadæum hæc damnantem, quasi falsissima: vtinam eo animo plura scriberet.

Quarta Propositio ad solos Hispanos pertinet, quibus ex more regionis, indulgetur peruigilio natiuitatis collatio serotina copiosior.

SECTIO SECVNDA.

Defensio Iuris naturalis & Iustitiæ aduersus V. Amadæi Tractatum.

IAM sæpe monui & pluribus quam vellem probaui, Amadæum virtuti bellum hoc Opusculo indixisse. Nam cum omne bonum datum & optimum, descendat à Patre luminum, bonique semen spargat internis inspirationibus; Propositione totius libri primâ, permittit repulsam inspirationum quasi innoxiam, totius boni vide-

tur femina suffocasse & desiccasse fontem : inde virtutes insectatur omnes, Prudentiam profligat laxissimo probabilitatum, & permisso delectu probabilium opinionum, id est, quæ malo & falso propius absint quam vero & bono : Castitatem infinitis sordibus conspurcat : Fortitudinem vero metu mortis cuius contemptu constabat officii causa, omninò extinxit : tandem Iustitiam aggreditur inermem ; suóque præsidio nudatam, aliarumque virtutum internecioni adjungit.

Nam præter quod virtutes singulares, ac solitariæ nullæ sunt, & ex omnium sapientum mente, pugnare nequeunt, immo nec stare, si diuidantur ; quid fiet Iustitiæ si absit Fortitudo, quæ illi præ cæteris virtutibus Clypei loco est, & teli depellendis, & lacessendis aduersariis. Eam vero demonstratum est ; omnino labefactasse Amadæum, huius Tractatus Propositione 8. quà captiuis Christianis, metu mortis permittit, crudelissima quæque in Ecclesiam moliri, ad illius excidium. Certè si vsquam Fortitudini locus ad decertandum vsque ad sanguinem & mortem sit, nullus potest iustior, aut magis necessarius esse, quam Christiano, cum de Ecclesiæ ruinâ agitur. At hanc permittit Amadæus vrgere Christianis Captiuis, si mortis periculum immineat : nec contentus hoc graui vulnere, Iustitiam ne dum moralem, sed etiam Christianam confodisse ; decem aliis Propositionibus quæ ex illo Tractatu supersunt, omninò perimit, vt si ex primo vulnere adhuc spiraret, aliis superadditis conficiat. Sed vt validius hunc hominem depellamus, aliqua attingenda sunt de Iuris & Iustitiæ principiis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Animaduersiones quibus Iustitiæ & Iuris naturalis ratio & principia ex D. Thoma explicantur.

QVÆSTIONEM hanc delibauimus initio Articuli secundi ; sed paulo fusius est hîc explicanda, vt conuellamus aduersarii principia. In quo lex naturalis posita sit disputant Theologi : Vasquez singularis est opinio, qui sitam esse putat, non in aliquo voluntatis diuinæ de-

creto, vt plures Theologorum docent, neque in imperio intellectus, ficut cum D. Thoma, eiusque discipulis, extraneorum aliqui ponunt, quasi in supremo increatæ diuinæ prouidentiæ fastigio; sed in ipsa naturæ rationalis ad bonos actus conuenientiâ, & à malis dissonantiâ, vnde diximus existere bonum honestum. Sed immeritò legis fundamentum & causam, cum ipsâ lege naturali permiscet, & confundit: verum quidem est, præcepti quod eleemosynam diuiti indicit faciendam egeno, ex bonis superfluis, causam repeti oportere ab illâ conuenientiâ; quâ exigitur à diuite, vt homini eiusdem naturæ consorti, egestate laboranti succurrat, & sibi superflua non deneget, summè illi necessaria; sed illi vt sic loquar, exactioni seu necessitati eleemosynæ faciendæ, accedit diuinum imperium, quo præcipit pauperi subueniendum, atque hâc diuini imperij vi, quasi æternæ sapientiæ actu præcipuo, constare docet S. Thomas legem æternam. Sed quidquid sit de hâc subtili magis quam necessariâ quæstione, ita rem omnem subiectam explico.

Paragraphus Primus.

Refelluntur vndecim Propositiones ex Iuris naturalis institutione.

Consentiunt Theologi omnes, legis naturalis ad minus fundamentũ repetendum esse à naturæ humanæ præstantiâ, & à propensione ad bonum honestum ipsi consentaneũ, quatenus eminet cæteris animantibus. Hinc præclarè Lanuza egregius Concionũ Scriptor, docet Deum in legibus maximè iuris naturalis condendis, inspexisse hominem, illique legem accommodasse ad vsum, & ad ornatum, instar sutoris, qui vestem ad cuiusque staturam & vsum aptare solet. Atque inde exurgit, honestas illa virtutum, quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores, vt ait Plato, excitaret sapientiæ. Hinc Castitatis, Prudentiæ, omniumque virtutum, quas hactenus propugnauimus, & defensuri sumus, existit incredibilis pulchritudo, & honestas, regnis & sedibus anteponenda.

Hinc depromuntur omnia vitæ humanæ officia, vt latè

& elegantissime prosequuntur suis de officiis libris Cicero, & D. Ambrosius. Nam hominis est, vt ratione pollet, eâ duce & magistrâ domare affectus, voluptates fugere aut moderari, suum cuique tribuere: ea denique aliis præstare, quæ sibi fieri velit, vel ab iis abstinere, quæ ab aliis pati nolit. Horum officiorum satis nos monet ipsa natura, etiam si alij magistri deessent, eiusque lumine & documentis nouimus, & auersamur omne genus vitiorum, quæ vere vitia sunt, vt furta, adulteria, mendacia: & ipsius virtutis pulchritudine accendimur. Sed his bonis seminibus accedit, nedum nostræ rationis, sed etiam supremæ intelligentiæ imperium, quo iubet naturæ conuenientia sectari, dissona deuitare: atque inde legis naturalis & diuinæ, vis & ratio exurgit. Neque enim solâ naturæ cum bono consentione, vel à malo fugâ & odio, constat, vt opinatur Vasquez: nec solis decretis, aut regulis æternæ veritatis, quæ monent fugiendum mendacium, quasi humanæ locutionis corruptelam, fugienda adulteria, furta & homicidia, quasi societatis humanæ pestes, aliaque id genus mala cauenda, colendam fidem & religionem; quibus regulis Becanus, & alii asserunt contineri legem æternam: sed his omnibus diuinæ authoritatis pondus addendum est, vt vim verè legis obtineant.

Hinc refellere licet Caramuelis dictum in Apologemate, cui Scotus & eius Schola fauent, liberam esse legis diuinæ institutionem, & nullâ ratione habitâ conuenientiæ, aut potius necessitudinis naturæ cum bono, mero Dei arbitrio statui, ac subinde mutari ad libitum ius naturale; cum demonstratum sit, ab illâ naturæ cum bono cognatione & dissentione à malo, repeti & inchoari, & diuino imperio absolui. Hinc etiam licet agnoscere, Amadæum, & quos propugnat Authores, naturam legis æternæ non attendisse, vel esse consecutos: qua iura vitæ humanæ, & bona cuique à naturâ comparata, præcepta seruari & lædi, vetita lege naturali, leuissimis de causis conuellunt, & ob noxam vnius nummi furto, aut vnâ alapâ inflictam, docent iustè vindicari, morte Authoris, iniuriæ & damni.

Hanc philosophandi de moribus rationem, existimo, magis ad Epicuri, quam ne dum ad Euangelii, sed nec etiam ad sapientum Philosophorum regulas accedere.

Pauci norunt in quo Epicuri, eiusque sectæ error sit positus: longissime aberrant ab eius mente, qui ciborum & venereorum voluptatem auide expetiuisse, & in eâ felicitatem locasse arbitrantur. Alienissima est ab eius mente hæc opinio, & voluptas corporea; eam maxime commendabat, quæ ex virtute & rebus honestè ac præclare gestis capitur. Quid ergo peccauit? Quod virtutem non sui, sed voluptatis & commodi causâ quærendam, nec iucundam quia honesta, sed honestam quia iucunda esse doceret: Ac proinde vellet hominem, ad se omnia referre, omnia sui gratia agere: amicitias colere non vt adsit amicis ægrotantibus, sed ne sibi desint, si ægrotauerit; dare etiam operam liberis, ad captandam potius delectationem; quam ob vllam familiæ & generis humani propagandi curam; reipublicæ obire munera, & pericula arcere, non quod ciui patriæ quam ex eâ hausit vita sit profundenda, & ad totius corporis incolumitatem, pars sit obiectanda periculis, sed quod saluus nequeas esse, republicâ & vrbe, cuius sis pars & ciuis, extinctâ.

Quare vt paucis absoluam, non putabant se natos esse generi humano aut cultui diuino; cum ipse vel nullos, vel otiosos vellet Deos, qui nihil negotij haberent, aut aliis facescerent: sed sibi ius datum, ex rebus omnibus voluptatem quasi quoddam vectigal, capiendi & exigendi. Ex his Epicuri regulis, Caracallæ speciem nouercæ admirantis, & illius flagrantis cupiditate, sed incestus immanitate deterriti, quam liberet si liceret, voci repositum fuit, à petulantissimâ muliere ex Epicuri officinâ, si libeat aut iuuet licet: quia omnia voluptatis, & commodi causâ quæruntur, & honestantur.

Hæc omnia latè prosequitur Tullius lib. 1. de finibus bonorum, & inde egregia possem excerpere, vt hanc disputationem locupletarem, sed moderandum est orationi & fugienda Lectorum satietas: satis fuerit fontem omnium errorum veluti indigitasse, vnde Amadæus totius opusculi, & maxime huius Tractatus de Iustitiâ, videtur propositiones deduxisse, cum omnia ad commodum & sui incolumitatem referantur. Nam si finis bonorum stet ab Epicuro constitutus, firma sunt quæ illi astruuntur paradoxa horribilia, licere calumniantem, aut calumnias meditantem occupare & occidere: quia id vtile & necessarium est.

ad meam aut familiæ salutem, ad quam velut ad primam omnium consiliorum rationem, & finem totius vitæ vltimum, omnia referenda sunt. Eadem est cæterarum propositionum ex communi necessaria consecutio.

Quidni etiam insequar, vt 2. Propositione docemur, & iure occidam aduersarium, qui mihi alapam aut fustem impegit, vt iniuriam vlciscar, & resarciam honorem mihi ereptum, ipsa vita antiquiorem? Idem est ius, multoque potius in vxorem, cum adultero deprehensam vtrumque confodiendi, quod multo sit grauior fœdati connubij, quam alapæ inflictæ iniuria, vt habet Propositio 4. Quidni etiam integrum sit & licitum ex Propositione 5. militibus in bello nauali ignem pulueri subiicere, & se in mare præcipites dare, ne ipsi & sua in hostium veniant potestatem? Nam cum totius vitæ vnus sit finis, voluptas & vacuitas doloris, nihilque magis aduersum sit his bonis, seruitute & captiuitate, quis neget honestissimum esse, quodcumque genus mortis etiam spontaneæ, quæ ex iis malis eripiet? Cum vero Epicurus nolit suos discipulos rempublicam capessere, nec bonum publicum curare, nisi vt adiunctum habet priuatum; nihil peccabo in rempublicam, si muneribus publicis meo suffragio postpositis dignioribus, admoueam minus dignos, & mihi chariores, ex quorum dignitate, maior in me redundabit voluptas, saluti reipublicæ anteponenda: ita instruimur 6. & 7. Propositione. Octauâ ius asseritur Christianis captiuis, metu mortis territis, illius fugiendæ causâ, Ecclesiam euertendi. Cur ita? quia nihil illis est potius suâ incolumitate & voluptate, cui totum orbem deuouere liceat, si illi, aut mihi pereundum sit.

Vbi tot & tanta concessa sunt priuati boni causâ, cum publici noxâ, anxiâ & ridiculâ religione tangeretur, is qui dubitaret vti occulta compensatione, cum detrimento aliorum creditorum: quid enim ad me aliena iura & commoda, cum mihi soli natus sim, mei causâ viuam, & omnia ad me referre liceat si possim? Ita Propositione 9. Non minus inepte anxius ex religione esset, qui publicæ scripturæ iacturam, alia falso cusa resarcire timeret, vt docet Propositio 10. neque enim solum regnandi causâ, sed etiam ob leuiorem voluptatem, vtilitatemque ius violandum est, cum omnia sint eo referenda. Quidni etiam

liberum sit iudicibus, cum dubium ius est, & vtrinque probabile, cui voluerint litigantium rem controuersam adiudicare, & beneficii mercedem recipere: vt habet Propositio 11.& vltima?

Hæc pauca ex infinitis, ab isto fonte hausit Amadæus, quæ plurium Theologorum maxime Dominicanorum testimoniis confirmata, deprompsit ex Aquila, quem ex Hispano Latinum fecit: vt nihil mirum sit, præter morem multa Hispana admiscere. Sed videor mihi audire multos grauiter conquerentes, me sycophantam potius agere quam Theologum, & scriptores de Ecclesia bene meritos, facere de Epicuri grege, quod commodi potius quam naturalis ac diuini iuris rationem habeant, illique commodum & voluptatem anteponant. Sed facile hanc accusationem depellam: hoc enim certissimum est, his corollariis eos cum Epicuro conuenire, an vero principiis consentiant, malim probare quam asserere. Addo aliud non minus compertum, his controuersiis ab Amadæo disputatis, honestum vbique contendere cum voluptate, officium cum commodo, legem cum libertate, quod libuerit faciendi; nec minus apertum est, Amadæum semper pugnare pro libertate & voluptate: quidni ergo dicam consectariis Epicuro consentire, nec videri ab eius principiis abhorrere?

Reponet Amadæus in his causis vtrinque probabilibus, legem diuinam beneficio probabilitatis, decedere libertati, commodo, & vtilitati, ac proinde licere illa sectari, & consulere. Hoc vnum superest aduersario præsidium, vnde depellendus duplici argumento, quorum primum Disputationibus superioribus late sumus prosecuti; nempe illud probabilitatis beneficium, commentitium esse & periculosissimum, vt si detur illi locus, timendum sit, ne id Epicuri concedatur Philosophiæ à Lucretio versibus decantatæ, & à Gassendi explicatæ, quæ pluribus est in deliciis, nec probabilitatis beneficio videtur destitui; cum vix falsi euidentibus demonstrationibus conuinci possit, imo nec fide credi, nisi probabilitatis vsus, à fine vltimo & à lege, intra certas metas cohibeatur. Aliud vrgebo argumentum examine singularum propositionum, & enitar demonstrare, commune omnibus inesse vitium, quod minus probabilia & tuta, contra legem & salutem defendant.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Examen sex Propositionum de homicidio.

AB octauâ hâc incipimus examen quâ contendit Christianos captiuos sub Turcarum dominio militanres, posse cum ad nos accedunt, Christianorum domos perfringere, deuastare, & bona subripere ad euitandam mortem eis non exequentibus imminentem: quod art. 2. iam explosa sit. Licet enim periculum mortis, ex fame & egestate extremâ, ius det ex alienis bonis ea excerpendi, quæ instanti necessitati, ad vitam sustentandam sufficiant; quia tum bona externa, iure gentium singulis diuisa communia fiunt, & sublato illo iure, ex diuisione redeunt ad primum naturale, quo ante inductam proprietatem, bona tam tota erant omnium, quam singulorum. Sed quis dicat, nisi Epicureus, qui ad se omnia refert, tum nedum bonorum fortunæ, sed etiam vitæ, & salutis cuiusque iura abrogari, & ad famem aut mortem depellendam, ius esse egeno vitæ & mortis in cæteros mortales? Imò eo necessitatis articulo contendo, non licere panem præripere domino legitimo, quem occupauit & præ manibus habet, sibi ad vitam sustentandam necessarium: alias inde nasceretur bellum vtrinque iustum; nam si extraneo necessitatem patienti facis copiam panis, quo legitimus dominus eger, & quem manibus tener, ac dente premit, plus iuris hic haber sibi seruandi, non solum à dominio quod forte tum desiit, sed à pari necessitate, cuius vim auget, ipsa vt sic loquar, panis vsura aur vsucapio vel occupatio.

Si ista nihil moretur aduersarius, addam aliud longè grauius, quod inde consequitur necessariò: si eo mortis & necessitatis articulo, omnes iuris naturalis metæ conuelluntur, quidni liceat non solum acceptum panem suo domino præripere, sed etiam ipsius carnibus, & sanguine pasci, ad famem & inde consecuturam mortem arcendam? Dices ad ista animum exhorrescere: cur igitur ea ponis principia, vnde necessario consequantur? Nam si omnia sint communia, & liceant semoto iure naturali, ad

famem aut mortem fugiendam; quidni parricida sis, eorumque carnes coquas, sicut aliàs matres filios suos coxerunt?

Ad idem caput pertinet, quam supra Articul. 2. expendimus dubitatio de ebrietate; an si licita sit præscripta à medico, & subinde honesta, ex proximo fine, vt conducit ad sanitatem, cui cibus & potus vni inseruiunt, possit honestari intentatá morte à tyranno, nisi quis inebrietur, & ad tempus careat vsu rationis. Respondimus id fieri non posse, citra peccatum: & hanc nostram sententiam egregie propugnant Salmanticenses disp. 10. de peccatis, 219. & negant legitimam esse consequentiam ab ebrietate vtili ad sanitatem, ac proinde honestâ ex proximo fine, ad ebrietatem extrinsece, ex malitiâ tyranni necessariam ad mortem euitandam.

Huic dubitationi similem eodem loco mouent de aborsu fœtus, an vmquam liceat illum moliri: videntur vniuersim negare plures Theologi à Salmanticensibus relati, quibus non obscure fauet Hipocrates sacramento quod suis operibus præmittit, Christiano quam ethnico digniore: eo vero præter multa, sanctissimè inuocato numine, religiose iurat se numquam daturum pessum subdititium mulieribus, ad corrumpendum fœtus, ratus sine dubio id numquam licere, sicut nec mentiri. Et illi assentitur præter alios, Basilius Legionensis contra Sanchez, qui id licere putat, cùm fœtus nondum est animatus, & mortem est illaturus matri, ita vt videatur, quasi aggressor depelli posse citra homicidium: & præter hanc causam ab intrinseco necessariam, nullam aliam admittit procurandi aborsus, extrinsecam honoris seruandi causâ, etiam nobilissimæ puellæ, sponte aut vi corruptæ: huic authori assentiunt Salmanticenses, nec putant legitimam esse consequentiam, quam Basilius vrget contra Sanchez, quia fœtus tum tantum est aggressor matris iure depellendus, cum se ipso illi mortem infert, non vero cum aliunde interdum ex malitiâ matris eius famam profligat.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

De Cæsareâ cæsione matris ad mortem damnatæ, vt infans vi extractus baptizetur.

HÆc propositio apud Aquilam est 72.& ex illo mutuatus est responsionem Amadæus, quam non omnino improbo: neque etiam videtur repugnare D. Thomæ 3. part. quæst. 88. art. 11. ad 3. Argumento quo obiiciebatur, cum mors æterna prior sit temporariâ corporis, & è duobus malis minus sit eligendum, ne pereat puer æternâ morte destitutus baptismo, quo nequit aspergi quandiu inclusus latet materno vtero, videri secandam matrem, vt abluatur puer: Respondet S. Doctor ex regulâ Apostoli Rom. 3. *Non esse facienda mala vt eueniant bona*; & ideo non licere nobis occidere matrem insontem, vt saluus fiat puer: si tamen mortua fuerit mater, adhuc superstite puero, vel damnata ad mortem secari debet: alias vt inquit S. Doctor in 4. dist. 6. quæst. 1. art. 1. *Debet homo potius dimittere perire infantem, quam ipse pereat, homicidii crimen in matrem committens* Inde colligere licet, non valere consequentiam, ab extrinsecâ causâ æternæ salutis, & matris damnatæ ad mortem, ad communem & ordinariam secandi matrem insontem: hoc enim haberet reatum homicidii, quo aliud caret.

Non est passus Amadæus hâc propositione intactum à suis morsibus Caietanum abire, ex Soto illum meticulosè opinatum, paruulos qui in vtero moriuntur, saluos fieri absque baptismo: quod in Caietano fatetur Soto se noluisse reperire, nec forte quæsiuit, quia reperisset nullum extare commentarium Caietani in illum articulum. Cæterum si Amadæus suspicatus est, aut forte optauit Caietanum ita sensisse, non puto id esse periculosius, quam Cardinalis Delugo suffragium, quo non dubitauit munire Campanellæ sententiam singularem, paruulos cum deest aqua ad baptismum, saluos fieri posse sacramento legis naturæ, id est, benedictione paternâ, aut aliâ simili ceremoniâ, quæ magis sit in promptu, quam aqua.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

De calumniatore, de aggressore, de uxore in adulterio deprehensâ, an iuste occidi possint.

PRIMA propositio de calumniatore opprimendo & occidendo, 69. est apud Aquilam, de aggressore passum impactam alapam fugiente insequendo 71. quarta de Marito occidente vxorem in adulterio deprehensam est 72. vnde omnes fere suas responsiones, quibus ab eruditione & diligentiâ laudem captat Amadæus deprompsit. Obiecerat etiam libello de immunitate Cyriacorum, primam propositionem ab Amico ex Banne fuisse exscriptam: quare Magistrum Generalem Ordinis accusat iudicii iniqui, quod Amicum in eadem causa, cnm Banne positum, hoc absoluto & intacto, damnarit alterum decreto Congregationis indicis. Accusatio iniquissima est, duobus aut tribus constat apertis mendaciis. Primo quod velit Romæ primùm, aut solùm damnatum Amicum, curâ Magistri Generalis, cum congregationis secretarium ageret: at videtur dissimulare hanc Amici opinionem, de occupando calumniatore, prius in Belgio à Louaniensibus, quam Romæ à Sacrâ Congregatione, fuisse damnatam. Nec verius est, Amici & Bannesij vnam esse sententiam, à Bannesio haustam. Hanc calumniam falsi conuincit ipsemet Amicus disp. 36. sectione 7. de Iustitia & Iure, dum ita scribit sua sententiâ explicata, ***verum quia apud alios scripta non legi, nolo ita esse dicta, vt communi sententia aduersentur.***

Vides Lector Amicum agnoscere, se nouæ & singularis opinionis authorem, nec vllâ ratione velle illius gloriam cum Banne, aut quocumque alio partiri. Adde nouâ editione Antuerpiensi scribere, se post priorem, hanc opinionem legisse apud Petrum Nauarrum, & Sayrum, omisso Banne, quem non tacuisset, cum haberet in promptu, nisi sensisset multis dissentire. Et re verâ ita est: Bannes enim Dubio 4. in Art. 7. quæst. 64. Concl. 1. statuit, nullum prorsus dari ius, occupandi aduersarium, ex solâ suspicione quamlibet vehementi, sibi ab illo mortem impendere,

aut grauem noxam, nisi certus sit, ad hoc parata præsidia, vt venenum aut gladium ad necem, vel aditum iudicem causâ falsi criminis imponendi: Amicus autem huiusmodi cautelas amouet, & viam latissimam aperit suspicionibus. Adde ex Banne, potest tantum aggressor occupari; ex Amico debet: præterea Bannes vult damnum metiendum esse, illo quod aggressor molitur; Amicus vero permittit certam mortem inferre, in certum solius famæ damnum. Quis ergo consensus esse potest, Amicum inter & Bannem, cum adeo immane distent?

Omitto longius Familias & Scholas differre; quam hos priuatos authores. Nam apud recentiores certissimum est, opinionem quamcumque, vnius authoris classici suffragio probabilem speculatiue, posse tuto ad praxim, reuocari; quibus cum hæc Amici opinio præsidiis non careat, quidquid dissimulent Amadæus & alii, tutissimam censent: nos contra ex S. Doctoris certissimâ regulâ, nullam opinionem quamlibet probabilem, censemus tutam, si falsa sit, & contra legem, nec desit vnus aut alter grauis Theologus, qui reclamet. Amadæo tutam facit probabilem opinionem, falsam, legi aduersam, vnus doctor aliis reclamantibus: apud Diuum Thomam nequidem mille id possunt, si vnus adsit qui pro lege pugnet: Ergo nihil nobis cum Amadæo commune.

Sed res operosius tractanda est, veritas eruenda ex naturâ homicidii, de quo ita rigide & vere statuunt D. Thomas & Scotus, vt nullus horum discipulus his tribus propositionibus de homicidio assentiri possit, nisi aperte à suis magistris desciscant. Licet enim hi duarum Scholarum Principes, de iure homicidii minime conueniant, vterque tamen abhorret à crudelissimâ Amadæi opinione. Quare de subiecta quæstione tres occurrunt sententiæ: Scoti vna rigidior, recentiorum altera laxissima, & media D. Thomæ tutissima, cui adhærendum omnino est, nisi velimus impunitate donare plura scelera cum Scoto, vel ex Amadæo cędibus orbem vastare.

Scotus quidem temeritatis accusatur à nonnullis, quod dixerit genus omne homicidii lege diuinâ prohibitum, nec vllum licere crimen morte punire, nisi quibus Deus lege veteri hanc pœnam inflixit, qualia sunt, blasphemiæ, adulteria, aliaque non admodum multa: quia nefas est

inquit, subditum legem principis resoluere aliquâ dispensatione, aut exceptione: Atqui Deus prohibet in totum interficere quemquam: Ergo iniqua est quæcumque lex humana, & Ecclesiastica, cum pœnam mortis constituit, nisi prius iisdem criminibus, id genus supplicii fuerit lege diuina sancitum.

Inde plura corolloria infert: primum, fures nisi sint grassatores, & domos inuadant, non licere damnare pœnâ capitis, cum Scriptura eximat ab hoc suplicio, nec vlla è cœlo inquit, hactenus bulla delata sit, quæ fures à lege homicidium prohibente, excipiat. Addit secundo, adulteris indictam lege veteri pœnam mortis, remissam esse his Christi verbis ad adulteram, *nemo te condemnauit neque ego te condemno*. Fateor hanc Scoti opinionem singularem esse, & quamuis humanior sit, longè tamen recedere ab vsu, apud omnes recepto, quem S. Doctor validissimis argumentis confirmat, ab ipsamet naturâ & ratione naturali depromptis: quare citata quæstione art. 1. & 2. docet, perinde licere authoritate publicâ improbos morte multare, ac priuato cuique animantia interficere sibi noxia, aut vtilia ad alimentum.

Harum omnium assertionum vnica est ratio, quâ Scoti argumenta dissoluit Cajetanus, atque inquit, non oportet aliunde mendicare responsionem, quam solido à fundamento, cui D. Thomas astruxit totam de homicidio doctrinam. Nullus, inquit S. Doctor, art. 1. peccat vsu rei, ad quem est à naturâ comparata: atqui plantæ & animantia omnia subduntur homini, & in illum referuntur: Ergo ius habet illis vtendi, eaque interficiendi si noxia sint ad arcendum malum, aut si vtilia & proficua, ad captandam inde vtilitatem voluptatemque.

Articulo 2. eâdem ferè argumentatione probat reipublicæ licere, illæso Decalogo improbos interficere, quia sicut ius homini comparatum est in animantia, quatenus ad illius commodum creata & ordinata sunt, ex perpetuâ naturæ lege, quæ inferiora superioribus annectit & subdit causis, sicut etiam membra, & partes corporis ad illius incolumitatem referuntur, & si corrupta sint, necesse est amputari, ne totum corpus inficiant: Atqui, inquit S. Doctor, eadem est ratio ciuium & priuatorum hominum, si cum republica conferantur, quæ est animantium

ad hominem, quæ est partium & membrorum, ad salutem aut perniciem corporis: Ergo si reipublicæ noceant, eiusque saluti & tranquillitati impedimento sint suis criminibus, morte & suppliciis ab illâ semouendi sunt, sicut ferro corrupta membra à corpore sano & integro; nam modicum fermentum totam massam corrumpit. Adde improbos, vt obseruat Cajetanus, ab hominis sorte in ordinem bestiarum delabi, quia vitio imputantur homini, quæ in brutis natura est libido, sæuitia, rabies: Ergo perinde ac feræ, publicâ authoritate insectandi & perimendi sunt improbi, vt ratio postulauerit boni communis.

Inde ad argumenta Scoti respondet Cajetanus, præcepta legis veteris iudicialia quædam esse Christi morte extincta, alia vero moralia æternæ veritatis & authoritatis, qualia sunt quæ Decalogo continentur, ab ipsâ naturâ desumpta vt initio huius Articuli probatum est, ac proinde nedum reuelatione vt vult Scotus, sed etiam ratione naturali sunt interpretanda: neque enim quæ Decalogo continentur, bona sunt quia præcepta, aut mala quia prohibita; sed potius prohibentur aut iubentur, quia bona aut mala sunt, ipsâ cum naturâ consensione, aut mala ex repugnantiâ, vnde cuiusque rei honestas & vitium existit. Quare omnium sapientum, omniumque nationum consensu receptum, idque naturæ institutioni conuenit, licere authoritate publicâ malos castigare, cum noxij sunt tranquillitati publicæ, cuius causâ nati sunt.

Eâdem argumentatione conficit S. Doctor Articulo 6. nullo iure insontes occidi posse à Republicâ: quia deest vnica causa homicidium honestans, nempe pœna vitij & peccati, quo læditur publica tranquillitas. Inde etiam art. 7. deducit præcipuum disputationis caput, cuius causâ superiora præmisimus: nempe nulli priuatâ authoritate licere, quemquam interficere, nisi causâ defensionis sui, cui adjuncta sit cædes aggressoris præter mentem occidentis. Mira est S. Doctoris hâc in re sapientia & cautela. Cum quisque hominum sit sui causa, & Dei à quo procreatus est, ac patriæ quæ illum instituit, sibique veluti partem corpori inseruit; certum est nulli hominum in alios conuenire ius vitæ & mortis, quale asseruimus homini in animantia, & reipublicæ in ciues malos: Ergo

nulli hominum concessa est facultas quemquam iure occidendi, neque aliorum mortem ad suum commodum referendi, sicut animantium cædem, ad vitam sustentandam, vel impiorum supplicia, ad tranqüillitatem publicam diximus pertinere; quia non sumus nati & instituti aliorum gratiâ, sed nostri, Dei, & patriæ : Ergo nulli mortalium licet, mortem nostram optare, vel curare aut eligere, vt media ad suam cupiditatem explendam, vel seruandam vitam. Quâ ergo ratione licet? Vt necessariò præter meam mentem, adjuncta est meæ saluti, ex aduersarij malitiâ, potius quam meâ voluntate; vt cum mortem mihi per summam malitiam intentat, nec vitare possum nisi occupem: tum igitur tantum honestari potest homicidium priuatâ manu factum.

Ad cuius rei lucem, bifariam, inquit S. Doctor, interprete Cajetano, mors aliena annecti potest meæ saluti & incolumitati: primò vt medium ad finem quod eo referam, quasi remedium ad valetudinem, quasi cibum ad vitam sustentandam: vel secundo mors hominis meæ saluti adjungi potest, vt quid consecutum ex finis necessitate, sicut ex frequenti vsu medicamentorum, existit aliqua debilitas corporis, quæ est à remediis. Planum est demonstrare, nec minus euidens, & ad rem nostram necessarium hoc discrimen obseruare. Nam cum remedia aut alimenta, referantur ad salutem & vitam tutandam vt media, vtraque optamus & deligimus, & vt verbis Cajetani vtar, hæc omnia cadunt sub intentione; quia reuera volumus vitam & valetudinem, & illarum causam, cibum & remedia: quæ vero ex fine quâdam necessariâ consecutione existunt, vt debilitas ægri vi remediorum, hæc præter mentem nostram, nobisque omninò inuitis accidunt, & magis patimur quam eligamus.

Hinc elucescit profundissima S. Doctoris sapientia, & in genus humanum immensa charitas: hâc vnâ distinctione arcet cædes & homicidia, cũ ait non posse ab vllo priuato eligi, vt media ad nostram salutem: hoc enim iuris tantum est hominis in bruta; vel Reipublicæ in ciues, vel cuiusque nostrum in membra corporis putrida. Absit vero vt hoc genus potestatis & iuris, concedamus cuiquam in cæteros homines, vt mortem illorum ad suam salutem referat, quasi remedium ad finem. Quare non potest vllo titulo

titulo quæri, nisi vt nobis inuitis adiuncta est nostræ incolumitati, & inde sequutura, sicut ex validis remediis, nasci solet quædam debilitas corporis.

Hâc distinctione præmissâ quasi face, tenebras omnes ex hâc obscurissimâ quæstione dispellit S. Doctor, & se probationi assertionis accingit, atque ita prosequitur: Ex inculpatâ sui defensione aduersus aggressorem, duplex existit effectus; nempe salus & incolumitas sui, & mors aggressoris. Primum nihil habet mali, quia innascitur rebus omnibus amor sui, & suæ incolumitatis cura. Impetus vero, & actus ex affectu naturali in bonum, suâ origine honestus est, nec aliunde vitiari potest, quam cum finis non aptatur, illumque obliquè auidius, & maiori desiderio, & conatu quærit quam conueniret. Atque ita qui se tutatur aduersus aggressorem, peccare quidem potest, si vindictæ cupiditate agat, si modicæ iniuriæ & vi opponat maximam, si leue damnum graui vlciscatur: at vero si vitam tantum tutari velit, nec possit nisi occiso aduersario; nihil peccat: quia quisque sibi magis, quam cæteris mortalium, viuere & bene velle debet.

Hoc D. Thomæ argumento valide refellitur opinio recentiorum, tribus propositionibus explanata, qui videntur omnino dare cuique hominum ius in alios, par iuri nostro in bruta, aut reipublicæ in ciues: vnde non minus cruenta & horribili, quam necessariâ consecutione, ex falso & pestilenti principio, præter alias innumeras assertiones, has tres deducunt, quibus docemur aliorum mortem ad nostrum commodum, perinde ac brutorum cædem ad nostram vtilitatem referre. Hinc data licentia interficiendi calumniatorem, quamuis famam non vitam impetat, & insequendi atque occidendi aduersarium qui alapam impegit: hinc permissum viro, vxorem cum adultero confodere. Quis non videat has assertiones inculpatæ tutelæ, à D. Thoma solidissimis fundamentis metas constitutas prætergredi & conuellere, nec consulere tantum iustæ defensioni vitæ & honoris, sed vindictæ odio, aliisque prauis affectibus indulgere? Neque enim ex D. Thomæ regulis, id est, ex verâ legis diuinæ interpretatione, licet mihi priuatâ authoritate vnius vindictæ studio, mente præ irâ & odio excœcatâ, quidquid iudicibus non liceret: vt qui tibi forte à te prouocatus calumniam instruxit, aut

meditatus est, quæ famam lædat non vitam, tibi pœnas det capite; qui tibi alapam inflixit supplicio mortis afficiatur; & vxor in adulterio; quod forte primum ex infirmitate contra conjugij fidem peccatum admisit, impunè & innoxiè confodiatur à viro, qui concubinas aluit, qui fortè adulteri quem interficit, primus vxorem corrupit. Quis credat repertos esse, aut vnquam potuisse reperiri nominis Christiani, & religiosæ professionis Theologos, qui ista docerent, posse tutâ conscientiâ in alienam vitam priuatos moliri, vindictæ cupiditate flagrantes, quæ certum est non posse etiam à Iudicibus publicâ authoritate decerni, quia manifestam præ se ferunt sæuitiam, crudelitatem: & idem singulis hominum in omnes ius concedunt, quod habemus in bruta; vt aliorum mortem sicut animantium ad nostram referamus vtilitatem, à quibus abhorret omnino S. Doctor, & transfuga sit potius quam legitimus discipulus, qui ista non execretur.

Quos verò Thomistas affert Amadæus qui has assertiones doceant, aut non improbent, quod vix crediderim: si ita sit, dicam illis contigisse, quod Maldonatus de quibusdam Scripturæ Interpretibus Catholicis, & Bellarminus de nonnullis Theologis obseruarunt, frequenti lectione Commentariorum, & librorum Caluini, aliorumque Hæreticorum corruptos, & inde Albertum Pighium hausisse suam de peccato originali, & de Iustificatione opinionem quæ propius accedat ad Zuinglij & Caluini errores, quam ad Catholicam doctrinam. Idem de Thomistis pronuntio si qui his assertionibus assentiantur, recentiorum magis laxitates quam D. Thomæ certissima principia consuluisse.

Quamuis etiam si accuratius expendantur, possim Amadæo illorum suffragia eripere. Nam quod ad primam Propositionem attinet de Calumniatore opprimendo & occidendo, diximus interpretationem Bannes, id iuris non concedere, nisi adsint duæ conditiones, quas nihil morantur recentiores, nempè certa calumniæ, & inde secuturæ mortis notitia: aliàs si probabile sit tantum mortis periculum, aut immineat tantum minus graue honoris, citra atrox scelus nō posse occidi, nec tū fore occupationem iustam, sed iniquissimam inuasionem, violentam prouocationem, qualis esse solet in apertos hostes incursus, aut

bestiarum venatio: vtramque conditionem significat Serra verbis ab Amadæo relatis.

Addo aliud: cum illata est læso, aut eius familiæ iniuria aut calumnia, hanc notam vel infamiam, augeri potius quam deleri morte authoris; ac proinde cum medium sit omninò ineptum, ad tutandum vel reparandum honorem, non posse eligi nisi per scelus execrabile, ad id bonum consequendum: Ergo damnandi sunt qui calumniatorem occidunt, qui aggressorem inflictâ alapâ fugientem insequuntur, vel viri qui vxorem cum adultero deprehensam confodiunt: sed multò detestabiliores sunt, qui ista media aut potius scelera consulunt. Prima Propositio argumenti euidentissima est: neque enim ad inculpatam honoris, & vitæ tutelam, pertinere potest, aut iuuare ad damnum famæ resarciendum, quod infamiam potius augeat, quam minuat aut tollat: id verò ita esse (quæ est altera propositio argumenti) adeo euidens est apud Christianos, vt negari nequeat, nisi Euangelium ejuremus; & ipsimet aduersarij agnoscunt, cum monent, hanc de calumniatore occupando & occidendo opinionem, esse speculatiuè non practicè probabilem propter adjuncta scandala, neque esse euulgandam; & si quando id meditentur vellent Deum latere & homines: id verò quâ ratione fieri potest, cum non ad aurem ista dicantur, sed prædicentur in tectis, posse calumniatorem occidi? Et vbi innotuerit occisum esse vitum, cui cum alio vel alia familia intercesserint simultates, & compertus aut suspectus fuerit, illi calumniam aut iniuriam fuisse meditatum, ex ipsâ omnium opinione & rumore vulgi, circumfertur calumniatorem oppressum, pœnas dedisse priuatâ authoritate, quas non posset iudicij via, aut etiam regia potestas apud probos homines honestare: Ergo mors illata calumniatori, aut aggressori, ineptissimum medium est purgandæ famæ, cum apud cordaros homines sit scelestissima. Audi quid sentiat Vasques de secundâ Propositione: ***Quod ei***, inquit, ***qui alapam recepit, liceat inimicum, si potest, fuste cadere***, & quod is qui fuste cæsus sit possit statim insequi percussorem, & ipsum occidere, non Christianam esse, sed Gentilitatem sapere, ac legem Euangelicam & Decalogum destruere; idque etiam sceleratis notum esse.

Multa habet de homicidio VVendrochius Notis ad 14. Epistolam quæ tota est fere de hoc argumento ex SS. Patribus collecta, omnino probanda: à quibus abstinemus quia satis quod è re nostra est D. Thomæ documentis dissoluuntur quæstiones, Apologiâ Casuistarum objectæ 88. in quibus dirimendis insudat VVendrochius. Vellet expressis Scripturæ verbis doceri, Deum iussisse vt latronum & insolentium vitæ parcatur, & ad naturalis rationis iudicium non esse referendum, quando liceat, quando non liceat proximum occidere: nam generali præcepto nihil aliud prohibetur, quam ne quis alium, sine causâ legitimâ interficiat. Respondeo rationem nos docere, solâ authoritate publicâ homicidium licitum per se esse, vt medium ad communem tranquillitatem, à priuatâ potestate numquam; sed ad summum nos illud pati, vt accidentario iunctum vitæ nostræ defensioni: atque vt eodem D. Thomæ & Cajetani exemplo vtar, sicut remediis quærimus valetudinem, minime vero quæ ex illorum vi, aut vsu consequitur infirmitatem, quia omnino præter intentionem accidit; ita de morte aggressoris adjunctâ accidentario nostræ salutis defensioni statuimus.

Inde in promptu est responsio facilior, ad difficilem, & vt putat Apologista insolubilem quæstionem: Cur vitæ seruandæ causâ occidi possit aggressor aliquando, honoris autem tutandi gratia calumniator numquam, cum tamen multis honor sit longe charior vita. Argumentum multis peccat, & omissis solutionibus VVendrochij satis idoneis, ex nostris principiis respondeo, comparationem honoris ad vitam esse ineptam; quia sit rerum quæ ad diuersa genera pertinent; quarum nos docet Aristoteles vix probe vmquam institui comparationem.

Præter hoc vitium argumentationis à collatione rerum disparatarum, aliud superest longe grauius: ponit tanquam in confesso apud omnes, quod falsissimum est, mortem aggressoris optari & eligi vt medium, ad vitam seruandam; ac proinde adhiberi posse quasi vtilem & necessarium, ad honorem vindicandum vitâ potiorem. Iam millies diximus, mortis delectum vt medij, non ad inculpatam vitæ, multominus honoris; sed ad culpabilem defensionem, & vindictam illicitam pertinere.

Vrgebis cur non perinde mors calumniatoris adjungit

potest honoris defensioni, sicut vitæ mors aggressoris? Dum ita quæris, ignorare videris omnino, quod latere possit neminem, sicut vitæ & honoris, ita vtriusque defensionis diuersam esse omnino rationem. Vita quibus impeti solet armis, defendenda est; & hinc accidet interdum mors aggressoris, inuito defensore: honor vero verbis & scriptis lacessitur & propugnatur; sed id genus certaminis omnino incruentum est: Ergo inepte quæritur, cur ex priore pugnâ pro vitâ, consequatur mors, ex posteriore id fieri nequeat. Dignior esset carnifice quam Theologo obiectio. Mors aggressoris aut calumniatoris, iure eligi numquam potest ab homine læso, ad suum quodcumque vitæ & honoris commodum: quia medium ad ista bona comparatum esse nequit. Quid igitur? Illam pati & ferre possumus, non eligere, vt adiunctam inculpatæ tutelæ salutis, non honoris. Cur ita, causam ex diuerso genere certandi repetitam, aperuimus: armis defenditur vita, vnde vtrinque imminet periculum mortis, quia incerti sunt euentus armorum, & intra metas inculpatæ tutelæ, consequi potest mors aggressoris; honor & fama (quamdiu pro illis tantum pugnatur) defenditur verbis & scriptis, quæ sint incruenta. Si vero his abiectis, progrediatur læsus ad arma & venenum (quod horrendum nefas est) iam mutatur quæstionis status, cum ipso genere certaminis: ac proinde vel euanescit argumentum Apologistæ, vel si velit stare, prodit incredibilem barbariem, & mortem calumniatoris iam non fert tantum, quod vnum patitur inculpatæ tutelæ ratio, sed vrget, ambit, illique totus inhiat. Certe si in bello, quis armis & viribus diffisus, veneno hostem aggrediatur; intestabilis habendus est: quid de illis statuas qui incruentum per calumniam certamen, quo fama petitur, mutant in venenum, in arma, & pugnant pro capite? Hæc satis ad quæstionis solutionem, & ad prodendam etiam aduersarij inhumanitatem, nisi excipias eum nescire quid dicat aut quærat.

Quintâ Propos. Habet licere militibus in bello nauali, igne puluere adiicere, & se mari committere, ne ipsi, & sua in hostium potestatem veniant. Ea vero apud Aquilam est 77. vnde præcipua & magis selecta deprompsit Amadæus, de quâ ita sentio. Si qui id aggrediantur metu

tantum seruitutis, aut desiderio illius fugiendæ (quod videtur Lessius docere) reatum incurrere mortis vltroneæ, quæ numquam excusari potest: hanc tamen noxam euitari, si duo addas; instare mortem ineuitabilem & crudeliorem ab hostibus, iis qui superstites sunt futuri pugnæ, & opimis spoliis ditandos quibus insolescant, vires augeant in patriam; tum vero vlciscendæ patriæ, communium hostium morte, possunt se bono publico deuouere: & hoc sensu propositionem admitto.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Expenduntur quæ supersunt quæstiones.

BREVIVS erit, quæ supersunt ex Tractatu quinque Propositionum examen, quia aliis locis discussæ sunt, & aliquo sensu possunt admitti. Vndecima de Iudice venali, suamque sententiam, pecuniis ab vno vel vtroque litigantium receptis, venditante, diximus plura contra Tamburinum. Hæc vero Propositio est 122. apud Aquilam, quem se prouocantem ad volandum, Amadæus quasi pullus, licet senio emeritus insequitur. Sed fraudem addit Aquila Fragosum huius assertionis incusatum authorem, excusat vtcumque, quasi eiusdem instituti nullus sit, qui ita sentiat. Sed Theophilus non poterat ignorare, Tamburinum cuius opus probauit laude additâ, quod exquisite moribus consuleret, ita expressis verbis docuisse; sed id fraude tacet & dissimulat, vt in Dominicanos huius teterrimi parodoxi odium conflet: Et aperto dolo P. Candido impingit, quod dixerit non esse contra iustitiam, beneficia Ecclesiastica non conferre gratis. Verum longe alia est ratio beneficiorum & iudiciorum, ac proinde illegitima consequentia quam trahit Amadæus. Candidi mens est, authoritate Pontificiâ exactionem licitam statui posse redituum, ab iis qui sacerdotia adeunt, quam puto vocari datas: male ergo Candidus aduocatur in huius paradoxi patrocinium. Nec meliori fide asciscitur, quod scripserit, sententiam in tuum fauorem esse pretio æstimabilem: quid tum, licet ne propterea vendere litiganti? Non certe magis, quam commoda temporalia adiuncta

Sacerdotio; cuius cum sint accessio, & illius naturam resipiant, vendi nequeunt citra sacrilegium simoniæ.

Nec sincerius aduocantur Bannes, Lopes, & alij Dominicani: nam cum Iudex corrumpi possit pecuniis, primo ante causæ examen, vt faueat se corrumpenti, secundo cum causa discussa est: vtrimque in æquilibrio probabilitatis, Bannes & alij, ad summum permittunt iudici secundum genus, non primum corruptelæ: Ego vtrumque damno.

Sexta Propositio de licita electione digni omisso digniore est 117, apud Aquilam, & Septima quæ idem iuris asserit, in electionibus regularium est 123. Communis Thomistarum sententia, quam egregie explicat Caietanus *Verbo Electio* duo requirit, ad legitimam electionem pastoris: primum vt bonus sit, & sine peccato mortali, qui eligitur, & sit optimus ad regimen & moribus, omnium quos nouit elector; & neutrum ait Cajetanus, posse ab electore sciente prudenti, sine peccato mortali omitti: maxime cum sit electio ad officia, quæ habent adjunctam curam animarum, & discrimen eligentium sit, non leue, sed graue & insigne: tunc enim si spreto digniore, minus dignus assumatur, peccatum est contra iustitiam distributiuam; ex quâ bona communia conferri debent, in eos qui pares sint officiis administrandis: peccatur etiam contra iustitiam commutatiuam, læso iure digniorum ad bona communia: augetur peccatum, & fere ex omnium Theologorum sententiâ mortale est, si concursu fiat electio ad beneficia; leuius est, si gratis conferantur, nec cura animarum incumbat. Quæ iis duabus Propositionibus habet Amadæus, ex Hispano in Latinum versa, non expendo: & quos affert, Thomistæ interpretandi sunt sensu Cajetani, cuius testimonio abutitur, nec sinceriorem puto in aliis Dominicanis citandis.

9. Propo. de occultâ cõpensatione aliquando licitâ, cum præiudicio aliorum creditorum, habet Aquila 121. eam vero accuratè expendit Mercorus 3. parte art. 12. nec legitimam putat, si desit vlla harum octo conditionum; vt scilicet 1. vitetur damnum debitoris, 2. nulli noxa creetur, 3. ne fiat compensatio ex deposito 4. nec ex bonis debitoris, 5. non alia suppetat via rem recuperandi, 6. vt quâ fieri potest, compensatio sit de re eiusdem speciei, 7. de

debito præsenti non futuro, eoque tandem indubitato. His positis, negat vmquam licere cõpensationem, cum dubium est facti; quia tum possessio fauet debitori: si vero dubium sit iuris, & vtrimque probabiles opiniones, docet contra Delugo, quam sententiam sequuti sunt Molina, Suares & Vasques, compensationem licere, non totius debit, sed partis, iuxta probabilitatis gradum, quo metiendum ait, ius actiuum & passiuum: alias si quisque integrum sibi assumeret, daretur bellum vtrimque iustum, & controuersa res communis esset & propria, id est, tota omnium, & tota singulorum, quod apertè ait repugnare. Quare permittit compensationem, pro gradu dubij, seruatis aliis conditionibus; vt v. gr. cum est dissensio opinionum, an testamentum tempore pestis scriptum, & minore numero testium, quam lex exigat signatum, valeat; hinc hæredi probabile est, legata non esse sibi soluenda, & legatario sibi deberi: tum concedit legatorio partem legati, occultâ compensatione assumere; quia iura non minus illi fauent, quam hæredi, qui suam partem seruat. Nec dicas possessionem fauere hæredi: Respondet in dubiis facti; possessionem fauere debitori, ex quâ præsumitur, rem ad illum pertinere; sed hæc possessio non iuuat infirmando testamento minus solemni. Probo etiam quod Amadæus ait, minus mali habere, compensationem ex debitis, quæ personalia dicuntur, nec vllam hypothecam habent, in quibus soluendis, non esse habendam rationem prioris creditoris, docent multi Theologi, & ita etiam limitat suam sententiam Diana.

Decimâ Propos. Dicitur licere amissam scripturam publicã; alia simili falso cusa reparare: & huius assertionis Author refertur Sa, quem vtcumque excusat Amadæus, si nulli fiat iniuria; sed immerito Cajetani testimonio confirmat. Ille enim *Verbo falsarius*, damnat peccati mortalis huiusmodi corruptelas, & falsationes Scripturarum; maxime si tabulis publicis sint exceptæ, quia interuenit inquit factum perniciosum ex suo genere: & tum videtur peccati tantum venialis accusare, cùm fit ioci causâ, vel cum minimo nocumento. Non est interpretandus de scripturis publicis, sed de priuatis, cum alieno inquit nomine officiosè, finguntur litteræ ad commodum illius, cuius nomen apponitur, nec præsumitur hoc illi fore ingra-

tum. Quare immerito ait, plus Cajetanum concedere quam Nauarram & Sa: neque enim isti negarent, quæ Cajetanus asserit de priuatis litteris, non publicis tabulis. Non est passus hâc Propositione, Dominicanos abire à suâ censurâ immunes, sed Robertum Holcot optimum Scripturæ Interpretem, Theologum verò magis nominalem, quam Thomistam licet Dominicanum, duabus hæresibus notat, ex Mendosa, quod dixerit mendacium Deo non repugnare, id vero ex communi nominalium opinione tradit, & ex principio Scoti, omnia Decalogi præcepta, mero Dei arbitrio mutari: & si ex Gregorio ficta sanctitas, est duplex iniquitas, merito dixeris Amadæum grauius errasse Roberto Holcot, cum mendacium in speciem Deo ait repugnare, consentire vero quamcumque æquiuocationem, aut restrictionem mentalem, quam purum putumque mendacium esse Disp. 1. Art. vltimo ex SS. Patribus demonstrauimus: Ergo mendacium Deo repugnare verbis negat, re concedit.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Animaduersiones in tractatum X. de vsuris.

AMADÆVS vt est totus naturâ & studio comparatus ad mendacia, quorum etiam patrocinium suscepit, fuco æquiuocationum & restrictionum mentalium opusculo, *splendor moralis veritatis*, inscripto, verius caligo inscribendo, & postrema primæ dissertationis parte refutato; Esclapes & Aquilæ propositiones, ex sui instituti authoribus excerptos nullo ordine, ad certas classes, in quindecim tractatus redegit, plagio ac furto occultando, huius libelli, Hispano sermone scripti & in Hispania emissi, mentionem facit, sed prætexit, alium eiusdem argumenti per Belgium, & Germaniam sparsum, cui Caramuel obiter respondit, quem ipse accuratius expendit, & in meliorem formam vagas (& vt sic loquar) nullo ordine palantes propositiones digerit.

Nos argumenta potius, quam tractationum seriem secuti, in Lectorum gratiam, ad certa capita reduximus, & diuisa in tres partes Apologiâ, collegimus.

Primâ, quidquid ad moralem virtutem pertinet, & à secundo Tractatu de opinione probabili sumus exorsi, quod illo regina virtutum prudentia impeteretur. Deinde Tractatum primum aggressi sumus, qui totus fere exceptâ primâ propositione, est contra castitatem: huic attexuimus 14. de matrimonio in eandem virtutem scriptum: & vt absolutam de Temperantiâ tractationem darem, 8. de ieiuniis contra sobrietatem, alteram temperantiæ partem, aduinxi. Tandem hâc eâdem parte, vocaui ad examen 5. de iustitia & iure, cui tandem annecto X. de vsuris, quod ad eandem iustitiam pertineat. Hic ordo est nostrarum animauersionum, quo Amadæi exerrationes, sicut ipse Aquilæ, correximus. Atque hæc, est nostræ methodi ratio, quam conferre plurimum ad causam, & ad Ethicæ nostræ lucem, visum est Lectorem admonere.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Vera Diui Thomæ mens de vsuris.

IVXTA Ordinem institutum totius Disputationis, inquirimus primum, quid de vsuris docuerit Angelicus Præceptor, & quid eius discipuli sentiant, aut sentire conueniat, vt validius in illos vel potius in ipsam iustitiam instructas calumnias, depellamus. Non potui è purioribus fontibus doctrinam nostram haurire, quam ex quæst. 78. 22. & ex Caietani commentariis in illam; quorum omnium medullam babet ipse in Summâ *Verbo Vsura.*

Ex his ergo locis colligimus primum, vsuram peccatum esse suo genere mortale, contra iustitiam; quod illius partem præcipuam, nempe rerum commutationes, emptione & venditione peragendas, grauiter lædat: nihil enim illi capitalius aduersatur, quam si bis eandem rem insto pretio, aut quæ non sit nostra vendamus. Alterutrum, aut vtrumque vitium inesse vsuræ, demonsttat S. Doctor art. 1. à naturâ pecuniæ, vino aliisque poculentis, & esculentis simillimæ, quod ipso vsu, seu traditione absumatur, & pereat numeranti: licet enim vt obseruat Caietanus, responsione ad obiectiones contra hoc fundamentum D. Thomæ, res quæcumque iuxta rigorem, vt sic,

Google

loquar physicum, differant à sui vsu, sicut natura & substantia, à propria operatione; hoc tamen nihil ad nostram Disputationem refert, quia quascumque res vendibiles, aut pretio æstimandas, non exigimus ad principia naturalia, quibus constituuntur & agunt: sed comparamus ad commutationes ex iustitiâ instituendas. Licet vini potus, sit quid diuersum à vini substãtiâ; nihil tamen hoc discrimen refert ad commutationem; quia vt inquit Caietanus, pro eodem computatur vinum & vsus vini, neć vnum vendi potest, ab illo seiunctum. Eiusdem generis est pecunia mutuo data: atque hinc differt ab equo, à domo, & aliis id genus rebus, quorum dominium adeo diuersum est ab vsu, vt vni vendi aliis locari nihil vetet.

Atque hinc elucet vis argumenti Diui Thomæ quo ex pecuniis mutuo datis demonstratur vsuta iustitiam grauiter lædi: quia cum pecunia instituta sit ad mercaturam, vt commune rerum pretium, & sicut vinum & panis vsu absumuntur, nec locari possint, veluti domus aut equos, neque vt loquitur D. Th debeat computari vsus pecuniæ à re ipsâ, sed etiam cuicumque conceditur vsus, hoc ipso concedatur pecunia, & per mutuum transferatur illius dominium; si seiunctim hinc venderetur pecunia & vinum, inde illorum vsus, bis eadem res venderetur, & non sua, atque ita vini mutuo dati, duo pretia soluerentur, vnum rei æquale aliud vsus rei, secundum æstimationem moralem, à re ipsâ nullâ ratione distincti.

Hoc argumentum confirmat S. Doctor comparatione rerum, quæ vsu non absumuntur, sicuti domus, cuius vsus est habitatio, non destructio, sicuti equi est equitatio, non mactatio: ideo diuersum venditionis huiusmodi rerum, & locationis pretium iure solui potest & debet: quia emptione domus comparatur, vsus locatiōne: Ergo aliud est emptæ, aliud ad vtendum accommodatæ domus pretium, atque ista adeo seiuncta sunt, vt possit, quis emptori tradere dominium domus, seruato sibi ad tempus illius habitationis vsu; vel contra alii accommodare, & præbere vtendam, seruato illius dominio. Vnde nihil fit præter æquum, cum quis exigit solutionem domus commodatæ, & exacto locationis tempore, ipsam domum repetit. At longe diuersa est ratio pecuniæ, nam cum instituta sit ex Arist. 5. eth. c. 5. & 1. polit. c. 7. ad

commutationes peragendas, eo quo appenditur & prodest vsu absumenda est: quare iuxta legem naturalem illicita est, & prohibetur vsura: & sicut quæcumque alia iniuste comparata obnoxia est restitutioni.

Notanda est Responsio ad 2. & ad 3. argumentum ob singularem eruditionem. Cum Deut.23. præcipitur Iudæis *non fæneraberis fratri tuo pecuniam ad vsuram, nec fruges nec qualibet aliam rem alieno:* sed nomine fratris interpretari oportet inquit S. Doctor, quoslibet eiusdem naturæ nobiscum consortes, in quibus cum de charitate & æquitate agitur, debemus vt inquiebat Aristoteles attendere *ἄνθρωπον* non *τρόπον*, id est, communem naturam, non priuatos mores, & errores, & hoc maxime obseruandum est, vocatis ad legem Euangelii, id est charitatis, quæ omnes homines eodem sint complectitur.

Quod autem addit Moyses *alieno*; hoc magis ad duritiam cordis Iudæorum pertinet, quam ad legis naturalis æquitatem: idque non concessum sed permissum est Iudæis, pecuniarum auidissimis, quod illis auaritiæ vitium improperat Isai 26. Atque vt ab expilandis fratribus auerteret, quasi à maiori pecato, alienis fœnerari non concessit Moises, quasi legitimum, sed passus est quasi minus malum: nam vt addit resp. ad 3. velut huius solutionis interpretationem, leges humanæ aliqua peccata impunita sinunt esse, ne hominis cupiditas in peiora prorumpat, & grauibus pœnis coercita, & à peccatis deterrita exardescat in atrociora. Inde indulgentia vsurarum cum alienis, veluti frænum & remedium data est, ne quid peius contingeret.

Confirmat responsionem S. Doctor authoritate Arist. citato loco Polit. qui ratione naturali agnouit lucrum vsurarium pecuniarum esse maxime præter naturam. Idem iure ciuili statuitur, res quæ vsu consumuntur nullâ ratione recipere vsum fructum, neque Senatum vllum statuere potuisse, sed permisisse tantum. Quamuis enim liberum sit & consilii, mutuum dare, nisi grauem necessitatem patienti, vt docet S. Doctor rep. ad 4. præcepti tamen ait esse, ex mutuo nullum capere aut captare lucrum, licet consilii nomen induat collatione ad errorem Pharisæorum, qui id licere falsò docebant. Neque potest exigi vt habetur ad 3. nisi vt par, id est, quod mutuo datum sit

reddatur. Et si aliqua gratuito mutuum præbentem, merces maneat, à Deo monet S. Doctor expectandam esse non ab hominibus.

Solutionem ad 6. desumit ex fundamento Articuli, vsum vasorum argenteorum, posse vendi seruato illorum dominio, secus est de pecuniâ, cuius pretium solo vsu æstimatur, & perit illi, qui mutuo dedit. Si verò vasa argentea, perinde ac moneta cusa, aut loco illius expendantur ad commutationes; tum illorum vsus, non magis quam pecuniæ, vendi potest. Eadem ratione addit pecuniæ posse iustum pretium peti, si accommodetur ad ostentationem, vel oppigneretur: tum enim pecunia induit naturam vasorum argenteorum. Multa habet egregia Caietanus commentariis in hunc Articulum, quæ omitto ne tam animaduersiones in Amadæum quam Theologiam moralem scripsisse videar.

Ex principiis art. 1. constitutis, concludit S. Doctor nullum commodum ex pecuniâ mutuâ præter sortem expeti posse & exigi, quod pretio & pecuniâ sit æstimandum, & quod in pactum tacitum, & expressum deducatur: quia alias in legem naturalem quæ vsuram prohibet peccaretur. Nihil autem vetat ob illud beneficium, nullâ adhibitâ conuentione iustitiæ, aliquid recipi; sed addit Responsione ad 1. licitum esse exigere compensationem damni, quod ex mutuò datâ pecuniâ contingit mutuanti: neque enim hoc est vendere vsum pecuniæ, sed damnum vitare, & restituere quod sibi debetur. Latum tamen ponit discrimen, inter titulum damni emergentis, & cessantis lucri, quod illud præsens sit, & certum, istius verò spes sit incerta, nec ius comparatum, sed multis impedimentis sit obnoxium. Responsione ad 2. addit, si exigatur compensatio quasi necessaria titulo iustitiæ, vsurariam esse: secus si fiat titulo amicitiæ, aut grati animi. Hanc verò compensationem ex mutuâ pecuniâ, docet Respõsione ad 3. vsurariam esse posse, non solum si exigatur munus à manu, sed etiam à linguâ; quia vtrumque pecuniâ existimari & appendi solet, vt patet in iis qui locant operas suas, & lingua exercent, vt aduocati: si verò ex solâ beneuolentiâ, quæ pecuniâ non solet emi, hæc obsequia proficiscantur, nihil habent vsuræ nec vitii: & cum mutuò dans bene mereatur de petente, pecuniâ datâ, & affectu quo illam

præbet, non sunt inuertenda merita & iura, vt monet S. Doctor ad 4. sed affectus affectui, pecunia pecuniæ refundi debet.

Responsione ad 5. constituit notandum discrimen, inter pecuniam mutuò datam, & in societatem collatam mercatori, & artifici, quod illius dominium transeat in accipientem, cuius curâ seruanda est, quia est illi peritura, & quidquid acciderit, creditori est soluenda: alia est vero conditio illius, qui societatem iniuit cum mercatore, aut artifice, qui pecuniæ ad mercaturam collatæ, seruat dominium: ac proinde nihil vetat, quin lucrum partiatur, perinde ac periculum & damnum subit commune si pereat. Si vero pro mutuâ pecuniâ, oppignerata sit res, cuius vsus diuersus sit, & pretiò æstimabilis, deduci debet in solutionem mutui: alias si exigatur, aut addatur sorti perinde peccatum est, ac si plus pecuniæ numeratum esset, nisi forte inquit S. Doctor, pignus sit liber aut quid simile, cuius gratuitus est vsus, nec pecunia solet emi. Nec vitio vsuræ caret, vt additur solutione 7. argumenti, qui res suas vltra iustum pretium vendit, redimendo tempori solutionis dilatæ: nec ab illo vitio excusatur emptor, qui rem viliori pretio emit, quod pecuniam antè numerauerit, quam re emptâ potiatur: quia solutio anticipata rationem habet mutui & refunditur, quidquid detractum est de iusto pretio rei emptæ. Obseruanda sunt vltima articuli verba, si quis vero de iusto pretio velit aliquid diminuere, vt pecuniam prius habeat, non peccat peccato vsuræ.

Ex principiis duobus articulis superioribus confirmatis, concludit 3. restitutioni obnoxium esse, quidquid ex vsurâ perceptum est, tanquam iniuste comparatum. Addit vero ad hanc restitutionem tria attendi posse, quod titulo vsuræ datum est, vt pecunia, triticum; 2. quod inde mutuans suâ industriâ lucratus fuerit; 3. est damnum mutuatario creatum, ex re iniuste receptâ & detentâ; 1. ait S. Doctor restitui, aut resarciri oportere; 2. tuto seruari posse, quia non refertur in rem vsurariam, quasi in causam effectricem lucri, sed in industriam creditoris, quare plus habet iuris in rem ex pecuniâ vsuraria comparatam, quam in pecuniam ex vsurâ receptam.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Quæ Caietanus superioribus addat aut inde deducat de vsuris.

PLACVIT compendium dare doctrinæ Angelicæ de vsuris, vt demonstrem adeo plenam, cumulatam, & securam, vt nihil sit à recentioribus scriptum de hoc argumento, quod in S. Doctore desideretur, & quòd non occuparit: nihil etiam ab Amadæo perperam inductum esse de vsuris, quod præsagâ mente S. Doctor non euerterit. Caietanus summâ breuitate, copiosissimè agit de vsuris, Summâ de peccatis, sed omnia hausit ex S. Thoma. Nam paucis perstrictâ conclusione. 1. Articuli, vsuram id est, lucrum ex mutuo iniquam esse, quod pecunia mutuo data bis, id est, semel pro sorte, & iterum pro lucro & vsu, qui nullus est præter pecuniam vendatur; additâ distinctione vsuræ externæ, id est, in opere exteriori positæ, ex pacto expresso aut tacito, & mentalis, quæ citra illum pactum captat lucrum ex mutuo; præstrictâ etiam breui conclusione 2. articuli, ad lucrum vsurarium pertinere quidquid ex mutuo recipitur pretio æstimabile, & non suum; ex hâc regulâ D. Thomæ breuissime & solidissime, duodecim graues quæstiones, & difficultates soluit.

Primo eximit ab omni vitio vsuræ mutuum dantem, ad Amicitiam captandam mutuum recipientis: quia deest prima conditio, vt quid recipiatur pecuniâ æstimabile, nam Amicitia est extra omne pretium, spontanea est, nullius vinculi patiens, quod Iustitiæ Ciuili imponat. Ex alterâ conditione, eximit à culpâ vsuræ, illum qui mutuò dat, vt repetat quæ sibi debentur, tum enim nihil lucratur, sed tantum recuperat, quod ad se pertinebat. Eadem est Responsio ad 3. quæstionem, illius qui mutuum dat, vt ab iniustâ vexatione redimatur: nihil enim lucratur non suum, sed ea seruat quæ iure illi debentur. Eadem est Responsio ad 4. quæstionem, non esse reum peccati vsuræ, qui mutuum dat eâ lege, vt resarciatur damnum, quod incurrerit ex mutuo, vt is v. gr. qui pecunias cum onere vsuræ accipit, vt alteri det mutuas, quia nullum

illi ex mutuo lucrum accrescit, sed tantum se indemnem seruat. Eadem est ratio ex lucro cessante, vt si quis paratam pecuniam habet ad mercaturam, & mutuam dat ex sola Charitate, ille immunis est ab vsurâ, cùm damnum cessantis lucri paciscitur vltra sortem reparandum, maxime si aliæ non suppetant pecuniæ, quam paratæ ad mercaturam, quibus subueniat mutuum petenti, nec in pactum deducat, quidquid sperabat se ex mercaturâ comparaturum, quia lucrum illud incertum est, multis impedimentis obnoxium, nec æquitas patitur totum exsolui, ac si certum & reipsâ comparatum esset.

Ex eâdem regula S. Doctoris quæstionem 6. dirimit, & eum peccati vsuræ damnat, qui eâ lege mutuum dat, vt sibi par reddatur, si quando indigeat; quia illud onus graue est, & pretio æstimabile: quare exigi potest à mutuatario ex decentiâ morali, seu titulo Amicitiæ, & grati animi, non ex stricto iure.

Eadem est Responsio ad 7. quæstionem vsuræ peccatum incurrere, eum qui mutuo dat, cum eo onere, vt mutuum petenti, ad mutuantis molendinum, deferendum sit frumentum; vel emendæ merces ex illius officinâ: graue enim illud onus & lucrum ex mutuo, est pretio æstimabile, ac proinde materia ad vsuram, idonea. Sicut quæst. 8. Respondet Cajetanus vsurarium esse, qui domino mutuum dat, eo pacto vt sibi officium prætoris, aut quid simile vendibile concedatur. Obseruat tamen, tribus postremis quæstionibus, duplex lucrum interuenire; vsurarium vnum, quale est onus mutuum dandi, emendi merces ex officinâ mutuantis; aliud verò lucrum licitum esse, quale est merces rerum venditarum, molendini &c. quia non prouenit ex mutuo, sed aliunde ab industriâ, ab obsequiis &c. & ideò istud non est obnoxium restitutioni, satis est si pœniteat mutuantem peccati vsuræ, & remittat onus conferendi officium: quia inde oritur tantum, vitium vsuræ, & restitutio facienda est, ex æquo & bono, damni ab illo onere illati.

Eâdem est Responsio ad 9. quæstionem, vsuræ peccato teneri eum, qui ex mutuo dato, paciscitur immunitatem à vectigalibus, donec pecunia mutua sibi numeretur: certum enim est, hanc exemptionem pretio æstimabilem, & restituendum quidquid ex illâ subtraxit vectigalium.

Similis

Similis est reatus illius, qui mutuum dat cum onere emendi agrum sterilem, aut iura contentiosa: quia mutuum illud, damnum infert graue: nec excusari posset mutuum cum onere emendæ rei vtilis; quid si apponatur conditio noxiæ emptionis? Nec quæstione 11. illum excusat ab vsurâ, qui mutuæ pecuniæ pignora exigit, seruanda, cum aliquo impendio, cuius onus regerit in mutuatarium: quia non daret mutuò, nisi illud genus lucri expectaret. Addit tamen damnandos non esse peccati vsuræ, illos qui pignora onerosa bona fide accipiunt, & obtendunt se indemnes seruari: sicut enim ex pignore non conuenit locupletiores, ita nec deterioris fieri conditionis, & sicut fructus pignoris computandi sunt in sortem, ita æquum est expensas pignori annexas, illius domino imputari. Non excusat etiam quæst. 12. eos ab vsurâ, qui mutuò dant nauiganti mille nummos, eâ conditione, vt in se mutuatarius recipiat periculum illius summæ, non remisso onere soluendi mutuatario certum quid, pro quolibet centenario: duplex enim vsura subest huic mutuo, aperta vna quod extra sortem mutuans exigat securitatem pecuniæ; præsumpta altera, quia mutuum ad hoc lucrum videtur spectare.

Ex discrimine autem à D. Thoma constituto inter lucrum ex mutuo & ex locatione, infert Cajetanus, eum qui non mutuo dat, sed accommodat, seu locat, vel vendit pecuniam, cum pacto aliquid recipiendi vltra summam locatam, aut venditam, carere vitio vsuræ, dum pacta moderata sint, & accommodata tempori: atque hinc quatuor resoluit difficultates.

Primam, si quis accommodet pecuniam vt ex D. Thoma diximus, ad ostentationem & pompam, qualem affectant Nummularij ex magno aceruo nummorum, vsuram non esse lucrum quod inde accipitur: quia non est ex mutuo datâ, sed ex locatâ pecuniâ. Eâdem est Responsio ad alteram quæstionem, ex pecuniâ aureâ locata, vt balneo vel jusculo immisceatur; posse citra vsuram aliquod lucrũ percipi: quia locatio est non mutuum. Nullius etiam vsuræ reus est, qui nummos aureos vendit pro argenteis, & inde aliquod lucrum exigit: quia non percipitur mutui, sed alio locationis, aut venditionis titulo. Inde etiam Respondet ad quæstionem 4. si debitor non soluat tem-

L

pore constituto, potest creditor legitimè lucrari ex dupli-ci capite; in pœnam conuentionis non seruatæ, deinde in compensationem damni emergentis, aut lucri cessantis: vtrumque enim lucrum est ex morâ debitoris, non ex mutuo prouenit; & ideo caret labe vsuræ, maxime si inuito creditore, longior fuerit mora: nam si prorogauerit tempus solutionis mutui, tùm lucrum vsurarium esset, vtpote à mutuo seu continuatione mutui, assentiente creditore, non ex morâ existeret: neque enim est in morâ, qui ex consensu creditoris procrastinat; sed qui eo inuito, vltra constitutum tempus solutionem differt. Hæc Cajetanus de vsurâ reali & externâ.

Quæ vero ad palliatam & mentalem pertinent, iisdem D. Thomæ principiis dirimit & expendit. Vsura verò palliata & fucata tùm accidit, cum alterius generis pacti specie inuoluitur contractus mutui, ex quo lucrum vsurarium reportatur. Cuius varios casus refert Cajetanus, & ad S. Doctoris regulas exigit & resoluit. Primò, peccato vsuræ grauat eum, qui merces vendit vltra pretium rigorosum, ob dilatam solutionem: quia expectatio seu dilatio temporis, est mutuum fucatum, vnde exurgit vsura palliata, à quâ mercatorem eximit, si merces vendat infra pretium rigorosum, & supra pium ac moderatum; neque enim iuxta communem doctrinam, vsuraria aut iniusta est venditio quæcumque, nisi excedat limites iusti pretij. Eadem est responsio ad 2. quæstionem, eum qui merces pretio emit minori, & infra pium ac moderatum, quod soluat numeratâ pecuniâ, vsuram incurrere: quia captat lucrum, ex solutione præsenti aut anticipatâ, & aliquid exigit vltra valorem pecuniæ. Eiusdem peccati reum facit Responsione ad 3. quæst. eum cui æs alienum soluendum sit anno exacto, & minus soluit, quia solutionem anticipat, vt si debeat centum nummos, octoginta tantum numeret: ille enim lucrum illegitimum & vsurarium captat, de tempore solutionis anticipato. Eodem peccato teneri Respondet ad 4. quæst. illum qui anticipatâ pecuniâ, minori pretio emit frumentum, tempore messis dandum: quia solutio est infra iustum pretium, & illud lucrum captatur ex pecuniâ, in antecessum numeratâ.

Omissis aliis, collectionem nostram ex Cajetano clau-

dat hæc postrema resolutio, Responsione ad 6. quæstionem, qui dat merces nummulario, & ex illis in tuto positis, aliquid sibi certi lucri vindicat, maioris spe relictâ nummulario; meram vsuram incurrit, nec ex legitimæ societatis pacto excusari potest: quia æris debiti solutione certâ particeps est lucri non damni, ac proinde, ex mutuo lucrum captat, & societatis (quod iniquum est) commodum percipit, semoto omni damno & periculo.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Expenduntur Propositiones quatuor, & Sotus à calumnia vindicatur.

LICET totius Opusculi vnus sit Amadæo scopus constitutus, inuidiosissimas propositiones dum videtur refellere, facere tutas & probabiles, & quidquid mali illis inest, aut timeri debet, à suis depulsum in Dominicanos, quasi primos Authores referre; nullibi tamen in hos laqueos apertiùs nos inducere, quam hoc tractatu meditatus est: neque enim illum puduit scribere, hinc inde laxissimas de vsuris opiniones à Thomistis defendi, à suis damnari. Quare vt has calumnias à nobis, in caput Authoris regeramus, opus fuit mentem D. Thomæ, eiusque fidelissimi interpretis, paulo exactius explicari.

Amadæus vbique se Aquilinum esse prodit, id est, Aquilæ interpretem & sequacem. Inde primam Propositionem excerpsit ad verbum; ne parenthesi aut vllo litteræ apice desideratis. Hieronymus quemdam tacito nomine interpretem Dydimi, quem vocat cæcum videntem sugillans ait, vidimus Latina non bona ex Græcis bonis; at ego verius ex Hispanis pessimis, legi Latina deterrima: maxime de his Propositionibus, à mente D. Thomæ eiusque Schola alienissimis, quas scribit Dominicanorum esse, suis reclamantibus. Non potuit atrocior calumnia excogitari, quam cum primâ Propositione ait, licitum esse mutuanti, aliquid vltra sortem exigere ratione periculi, cui in eâ recuperandâ exponitur, de lucri cessantis compensatione: quia non debet vendere creditor, quod nondum habet, & multis impedimentis est obnoxium,

Digitized by Google

Ad hanc D. Thomæ regulam exigenda est prima Propositio: neque potest honestari lucrum vltra sortem, nisi à damno emergente & præsenti, saltem ante condictum solutioni diem. Atque ad illud caput reuocamus periculum, in mutuo repetendo subeundum; nempe ad damnum emergens, non ad lucrum cessans: nec vmquam illi venit in mentem, illius periculi, si distinctum sit à damno emergente; alias esset vsura fucata.

At inquit Amadæus, Serra authore Syluestro aliud sentit: quid tum? Nos iuramus in vnius Magistri verba, discipulos non curamus, si à Magistri vestigiis aberrent, sed pro transfugis habemus: quamuis ad bonam mentem facile vterque reuocari potest. Nam quod ad Syluestrum attinet, quem suæ opinionis Authorem, sequi se ait Serra; apertæ vsuræ damnat cum Pontifice, eum qui aliquid vltra sortem exigit, ex mercibus nauiganti mutuo datis, ratione periculi: nec excusari, etiam si in se illud periculum recipiat. Quid dicturum putas de creditore, qui à se in debitorem periculum omne depellit?

Secundo falsissimum est, quod addit Amadæus, huic propositioni fauere D. Thomam ex opusc. 73. cap. 10. docere semoto titulo damni emergentis, posse aliquid vltra sortem mercium numerari, ratione solius periculi incerti: nam eo loco excusat illud auctarium, ratione crediti prorogati, & expensarum in recuperando ære: quo titulo ait carius vendi posse rem, vltra pretium præsens, non tamen supra futurum, tempore condicto ad solutionem; quo ex Cajetano censetur venditio tantum inchoata absolui: quia tum res vendita traditur idque ex communi omnium sententia est certum: & præter extraneos è nostris in hanc sententiam citat Serram, quem dicit deprompsisse ex Syluestro *Verbo vsura* 1. quæst. 35. quo loco refellit Amadæi propositionem ex antiquorum omnium Theologiæ & Iuris Canonici Consultorum interpretatione in caput *Nauiganti*, quo vsuræ peccatum damnatur, si quis mutuet nauiganti, aut nundinas adeunti, recepturus aliquid vltra sortem, pro eo quod suscepit periculum pecuniæ, aut mercium, si redierit.

Ex illo Canone ait Archi: post Laon. Ioann. de Neapoli & Summam Pisan. vsuram contrahere, si ille sponsor accipiat aliquid vltra sortem, ratione mutui, vel etiam

periculi quod in se recepit, si vero exigat ratione periculi tantum, semoto mutuo, innoxium pronuntiant ab vsurâ, quia id liceret si mutuum non dedisset: & quia sponsio adjuncta est mutuo, ideo suspectus est vsuræ, & id fieri in totum prohibet Canon, quasi illicitum. Relatam antiquorum sententiam probat Syluester, interpretationem vero refellit, quod non videantur percepisse mentem Pontificis, in eo, vt putat positam, quod mutuans susciperet in se periculum spe lucri ex illo captandi, alias mutuum non daturus. Quare damnatur quasi suspectus, aut potius compertus, voluisse captare lucrum, non ex mutuo, sed adjuncto onere, periculum in se recipiendi. Sicut, inquit, si artifex mutuum daret, vt ad se alliceret emptorem, à quo lucrum aliquod captaret.

Nihil potest dici eâ interpretatione Syluestri, magis consentaneum D. Thomæ quæst. 78. art. 2. ad primum, vbi è duobus titulis, quibus solet lucrum ex mutuo honestari, nempe damni emergentis & cessantis lucri, ex primo ait ius multo potius esse, quam ex altero: quia damnum reparandum præsens esse debet, & ideo nihil vetat in pretium deduci. Nec iniquum est, lignum æstate venditum, hyeme necessarium magis & carius esse: & potest exigi majus pretium metiendum ex vtilitate rei pro tempore quo est ad vsum accommodatior, maximè si ad illud tempus seruaturus esset venditor, & si tum mens eius sit inchoatam æstate, hyeme perficere venditionem.

Possem respondere Opusculum illud de vsuris, non esse genuinum D. Thomæ, & ideo minusculis litteris editum; sed ad id nos minime cogit obiectio Amadæi: quia non docet eo loci quod illi affingit. Id enim solum habet, carius vendi posse æstate ligna, ob dilatam hyeme solutionem; atque eo capite aduertit pretij soluendi, ad tempus futurum, post aliquem contractum, ex credito seu mutuo (ille, credentiæ nomine vtitur apud ipsum inusitato, vnde suspicio noua & vehemens est, quamuis aliæ deessent, fœtum esse adulterinum illud D. Thomæ Opus) tribus de causis pactum illud posse à vitio purgari. Primo quidem si solutio differatur in tempus futurum, solâ libertate creditoris, & tum omni vitio caret contractus, seruatâ aliunde æqualitate pretij, & mercis æstimandæ pro tempore ad solutionem condicto. Secundo differri potest

& augeri ſolutio pretij, ſine vitio contractus, nullâ creditoris gratiâ, ſi incidat in illud tempus, quo vtilior eſt merces, & pluris emi ſolet, atque in illud ſeruabit emptor illius vſum & venditionem, quo etiam venditor dilaturus eſſet, niſi emptor ſibi tradi voluiſſet, receptâ in ſe illus cuſtodiæ curâ. Tertiam cauſam addit ad purgandum vſuræ vitio contractum, minus certam (& hinc noua eſt ſuſpicio ſuppoſititij partus) ſi in pactum deducatur aliquid vltra ſortem illius mercis, quod ex malitiâ aut paupertate emptoris timeat venditor damnum, in cuius compenſationem illud auctarium mercis exigit: cenſeretur vero illud expetere titulo mutui, ſi ita comparatus eſſet, vt nollet iuſto titulo alij vendere, qui minus pecuniæ numeraret, aut quam primum eſſet numeraturus, quam iſte, à quo ex illo tempote videt ſe non poſſe extorquere ſolutionem, & interim ipſe nullas paſſurus eſſet moleſtias, aut expenſas: in quorum leuamen addit poſſe augeri pretium. Non tamen excuſat ab vſurâ contractum, ſi ratione mutui aut crediti, res pluris veneat quam valeat, aut quam ſit valitura tempore ſolutionis conſtituto.

Ita S. Doctor citato Opuſculo, quod nego primùm eſſe illius legitimum opus. Addo propoſitioni aſſertæ ab Amadæo non conuenire; quia ad illud ſupra ſortem incrementum, requirit damnum reipsâ, aut proxime emergens, ſaltem ante ſolutam mercem, quod longe differt, à remotis aut commentitiis periculis, quibus alij Authores putant honeſtari lucrum vltra ſortem, & iuſtum pretium mutui captatum.

Idem ſentit Cajetanus locis ab Amadæo citatis & 2. 2. quæſt. 78. art. 2. Commentariis in reſponſ. ad 7. quia periculum illud adeo vult eſſe certum, vt illud reuocet ad titulum damni emergentis: & inde probat licere in pactum deducere pretium rei ad compenſandas expenſas in ære alieno recuperando neceſſarias, vt venditor ſeruet ſe indemnem. Quod vero eo loci & alibi, videtur permittere mercatori, qui ſuas merces non eſt ſeruaturus vſque ad tempus ſolutioni condictum, vendere iuxta pretium rei probabiliter eo tempore magis futurum, Gaugericus Hiſpanus qui Cajetani Summam eruditis Notis illuſtrauit aduertit hoc dictum Cajetani ab aliis Theologis reiici, nec confirmari *cap. in ciuitate* quo putat ſtatui Cajetanus

quod docuit: nam illum locum interpretantur alii, de mercatore suas ad diem solutionis merces seruaturo, vt statuitur *cap nauiganti.*

Sed defendi potest facile Caietanus, vt nihil velit nisi quod docuimus ex Syluestro & D.Thoma. Eadem habent Bannes, & Soto, quos Amadæus obtorto collo, & falsis citationibus ad suam sententiam trahit; quasi vterque, primus quidem lib. de iust.quæst. 4. art. 1. alter 2.2. quæst. 77. art. 4. dub. 6. quibus assentiat Martines de Prado, & omnes doceant legitimum esse lucrum supra sortem, ex solo periculo quod timetur, nullo addito damno quod iam acciderit. Sed interpres sit omnium Martines qui ita habet, cum moraliter non contingat, vt magno temporis spatio non occurrant hominibus necessitates, & occasiones dispensandi pecunias, ratione huius specialis incommodi, potest aliquid vltra sortem exigi. Quare prima propositione Amadæus, quasi cinere doloso venenum tegit: nam præter quod, non solent mercatores credere res suas, iis quos sciunt non esse soluendo, quorum desperatæ & deploratæ sint res; si sint etiam dubiæ fidei, sponsionibus accipiendis curant res suas tutas præstare, nec patiuntur differri longius solutionem, quam pati possit mercatorum conditio, quibus multæ expensæ faciendæ sunt, & hoc iam pertinet ad damnum emergens: atque hoc nomine, excusari potest pretium illud supra sortem. Eodem sensu seipsum explicat Syluester ab Amadæo relatus. Sed male illum habet quod Martines dixerit, opinionem dantem ius venditori, ex credito pluris vendendi, spectato periculo damni, esse speculatiue probabilem, improbabilem esse tamen quoad praxim.

Sed instat Amadæus quamcumque opinionem speculatiue probabilem, hoc ipso tutam esse quoad praxim ex Diana: deinde illi probabilitatem tutam conciliari suffragiis sexdecim authorum, quos pro illâ refert, cum ad id vnus D. Thomas sufficiat. Sed vtraque instantia vana est; nam demonstratum est D.Thomam, & plerosque Doctorum, imo ex Thomistis omnes, docere periculo debere accedere aliquod damnum, illo lucro reparandum: Quoad illam consecutionem ab opinione speculatiue probabili aut practice tutâ, tantum abest esse necessariam aut probabilem, vt falsissimam & periculosissimam esse, atque

atheismum inuehere, multis locis & argumentis demonstratum sit superioribus Disputationibus: & res apertissima est; nam hæc propositionum partitio non differt à celeberrimâ diuisione voluntatis diuinæ, in antecedentem & consequentem, quod prior (& idem iudicium est de opinione speculatiua) rem attendat ex propriis meritis, & intra suam, vt sic loquar lineam, semotam à circunstantiis, quibus voluntas consequens & opinio practice probabilis concretam spectat: vnde fit non magis legitimam esse, harum propositionum, quam à voluntate antecedente, illationem ad consequentem; quia adiuncta habet accidentaria pericula praxis, quibus speculatio caret.

Calumnias calumniis cumulat, dum Sotum sexto de iust. quæst. 4. & Bannem 2.2. quæst. 77. art. dub. 6. patronis adcenset opinionis relatæ: nam ipsemet Bannes loco citato liberat ab hâc calumniâ Sotum: ait enim affirmatiuam sententiam tenere Ioannem Medinam, negatiuam vero Sotum. Exscribendus esset articulus ille citatus vere aureus, in quo nescias, quid mireris magis, an delectum verborum, an reconditam eruditionem, an doctrinæ sinceritatem & cautelam, quâ omne semouet lucrum ratione crediti, ac prorogati pretii, cuius causâ non patitur vltra latitudinem iusti pretii, rem præsentem cariùs credito, quam numerato vendi, quod pecuniæ futuræ idem sit valor, vt extantis: Bannes vero statuit conclusione secundâ, ratione periculi, aut metus recuperandi pretium, non posse vltra iustum exigi quidquam ab emptore, nisi damnum emerserit: atque ita explicatam sententiam Caietani merito dicit Sotus non esse improbabilem: & merito Ledesma asserit communem esse in schola D. Thomæ. Nec nobis timendæ sunt argumentationes Delugo, qui ex illa infert, *controuersiam de vsuris, reducendam ad quæstionem de nomine, inutilem omnino ad forum conscientiæ:* nec censuræ Amici, qui nouam, periculosam, & expositam palliatis vsuris; aut Palai, qui valde periculosam in fide clamant esse sententiam. His enim omnibus censuris, & malis semouendis, cautelam apposuimus, damnum incurrendum certo, ante tempus solutioni constitutum: si hæc causa desit assentimur Delugo, Amico, &c. imo etiam ipsi Amadæo, improbanti quod refert ex Philippo de la Cruz, lucrum ex periculo speratum, quasi re-

munerationem grati animi, non iure debitam, posse tabulis publicis seu scripto confirmari: quia sicut ex Seneca ingrati animi vitio, nullâ lege statuitur pœna, ita nec ex illo vinculum & onus, imponi aut confirmari potest notarii manu: alias mutaretur in titulum iustitiæ & fœnebre pactum.

Secunda Propositio est apud Aquilam n. 116. eâ vero asseritur ius mercatori credito vendendi merces pretio rigoroso centum, & statim numerato redimendi 80. Admitto propositionem, eo sensu quo superiorem explicui id licere, intra fines iusti pretii, cum accedit damnum ex mutuo, ante tempus condictum solutioni, & par auctuario mercis, patti quæ remittitur gratis pecuniam numeranti. Si id tantum velit Lessius, & qui citantur vterque Nauarrus, illis assentiar. Sed credo aliud velle Lessium, quia ex illo pacto timet scandalum, & infamiam; Ergo aliud meditatur, quam indemnem facere creditorem, ex dilatâ solutione: inde enim nullus est iustus infamiæ & scandali metus. Nec aliud sentit Setra, qui expressis verbis habet, ex limitatione pretii iusti, non esse licitum vendere carius, ob dilatam solutionem, neque emere vilius, ob solutionem anticipatam, nisi accedat ius à damno emergente, aut lucro cessante: si vero prævideantur multę expensæ, molestiæ in recuperando ære mutuo fere certę, licet quidam velint, posse mercatorem pacisci certum aliquod lucrum, eâ lege vt non possit maius exigere, si contingat maiores sua opinione esse expensas, hoc speculatiue probabile refert Amadæus ex Ludouico Lopes, non practice; quâ distinctione potuisset interpretari hunc authorem superiori propositione accusatum, & à nobis defensum, nisi captaret omnes calumniandi occasiones, nec vllam prætetire pateretur. Sed illa leuior est collatione alterius, quam instruit Caietano num. 3. dum ex illo conatur elicere, intentionem redimendi minoris intra iustum pretium, quod venditum est pluris, non esse illicitam, nec contractum vitiare: nam Caietanus alienissimus est ab illâ opinione, nec eo potuit trahere inuitum, Amadæus, nisi per summam fraudem, interpolatis eius verbis *Verbo emptio* vbi Caietanus hæc subtilissima, habet & solidissima: Cum iusti pretii triplex sit gradus, nempe pii, moderati, & rigorosi, potest illæsâ iustitia,

eadem res vni vendi decem numnis, alteri duodecim; quia hæc venditio ſtat intra terminos iuſti pretii. Hactenus nihil mali habet Caietanus, ſed Amadæus quaſi vltimum agmen, carpit poſtrema verba, ſi Mercator carius venditæ rei addat pactum de retro vendendâ, aut locanda venditori, ſub annuo ſenſu moderato, & redimatur minori pretio intra iuſtam æſtimationem; habet inquit Caietanus illud pactum ſpeciem fucati mutui, nomine emptionis aut cenſus: Ergo damnat pactum reuenditionis; nec cenſendus eſt excuſare omnino, quaſi ſui immemor & malus conſequentiarum artifex, cum addit, vnde ſi pretium eſt iuſtum, contractus licitus reputatur, & frequenter fit, id eſt, ex fine operis,non eſſe illicitum, quia non exit fines iuſti pretii, ſed malum eſſe ex fine operantis, quia oblato iuſto pretio valeret pactum, niſi vitio ineuntium eſſet fœnebre & vſurarium.

Amadæus fraude puniendâ, inuertit verba Caietani quæ refert continuâ ſerie, quaſi ita habeant apud Caietanum; cum tamen prima aut media poſtremo loco reponat, & vltima primo, aut medio; & vno verbo Caietanum cruciet, excarnificet, vt ab inuito eliciat, poſſe citra vſuræ vitium redimi minoris à venditore, quod pluris eidem vendiderat quamuis pactum illud fucata vſura initum pronuntiarit.

Putabam me omnes hius veteratoris technas detexiſſe: ſed ſunt prorſus inexhauſtæ, vltimis verbis, quibus claudit caput Caietanus ſubnectit; *Secus ſi pretium, quo emitur, minus eſt, quam res valeat:* quæ tamen verba ante præmiſerat Caietanus. Atque ex illis quaſi eodem tenore legerentur apud Caietanum, in illum infert; quid ergo licebit vendere pro centum cum pacto retro vendendi numerata pecunia pro 95? abſit inquit, ideo id bene negat ipſe Caietanus *ver. vſura exterior* caſu nono.

Videtur benemeritus de Caietano, cum abſurdum quod ex vno loco infert, ait alio negare. Sed ficta eſt hæc beneuolentia; vt Caietanum traducat quaſi delirum, qui vix ſui compos, euertat quod aſtruxit. Et id forte perſuaderet incautis, niſi conuiciſſem manifeſti plagii, quo eius verba interpolauit. Hinc excluditur quod addit, Mercatorem rogatum ab emente, poſſe numerata pecuniia longe minoris, ab eo iterum vendente, merces emere. Hoc dictum

confirmat ex Caietano, referente Diana verba Sertæ quæ nihil prorsus ad rem. Sed iam monui hanc farraginem confectam Dominicanorum verbis, eadem fide, qua plures luserunt in historia Euangelica centonibus Virgilii, & Homeri contexta: id est, Thomistarum perinde ab eorum mente alienis opinionibus, sicut à Virgilio, & Homero, remota est Christi notitia. Atque inde conclusionem infert, posse rogatum venditorem emere 65. aut 50. rem emptam centum iusto pretio: quia ex aliâ regulâ Theologorum vltroneæ merces, tertiâ aut dimidiâ sui parte decrescunt, aut euilescunt. Sed cur Caietani locum tacet, quo ista doceat adeo aliena ab iis, quæ ex illo retulimus *Verbo emere*, hanc iteratam venditionem sapere fucatam vsuram, nec iniri posse, nisi iterum merces ab emptore alii à primo mercatore vendatur? atque hoc sensu locutus est sine dubio Caietanus, loco quem tacuit, ne consuleretur eiusque fraus omnibus pateret.

Sed nihil opus est experimento, nam ipse Amadæus argumentum præbet, omnis eiuratæ conscientiæ, cum addit, num. 5. eandem sententiam, ne dicam laxiorem, docere Bannem quæst. 78. art. 22. ad 2. *respondetur*. Fusissima habet Bannes in illum Articulum commentaria, dubiaque multa, & conclusiones plurimas, quæ possent fatigare Lectorem, nisi fastidium leuaret recondita & summe tuta eruditio: sed Amadæus nec dubia, nec conclusiones citauit, vt Lectorem deterreret ab anxiâ, & longissimâ inquisitione loci latentissimi, nulla spe inueniendi datâ, nisi sedulo totum commentarium legeretur, atque ita in tuto esset calumnia.

Sed Lectorem moneo, verba ab Amadæo truncata, extare secunda solutione ad argumentum secundum, contra tertiam partem conclusionum, quas præmiserat, & quinto conclusione hunc nodum proponit vindice dignum: si mutuo egens illius petendi causâ, adeat mercatorem celebrem, & ipse respondeat, se non habere mutuum quod præstet, sed credito daturum merces, quibus suis rebus afflictis subueniat; Respondet Bannes posse tradi credito merces maiori pretio, quam sint redimendæ: & si obiicias fore, vt emptor eidem mercatori vendere cogatur, si nullus occurrat qui emat, ad hoc respondet primo, si mercator primum vendiderit merces, adiuncto pacto

rursus emendi viliori pretio, huiusmodi *pactum pestiferum esse reipublicæ & dici Mohatra* : præmiserat vero ante, lædi posse charitatem recusato mutuo, si dari poterat, non iustitiam [illegible] tandem secundam adhibet solutionem, quam more suo pessimâ fide refert Amadæus, non solum ommissis quæ præmiserat Bannes, sed etiam cautelâ submotâ, *quod si mercator*, inquit Bannes, *bona fide (qua plurimum non interuenit) vendidit merces suas, &c* parenthesin submouit Amadæus, quia de bonâ fide agebatur, cum quâ nihil habet commune; damnat Bannes læsæ charitatis mercatorem, si suppetat facultas, se indemne seruato, afflictis rebus emptoris subueniendi mutuo, & illud neget : inde etiam probat abesse bonam fidem, ac proinde iustitiam lædi, studio lucrum captandi ex mutuo.

Nisi has omnes cautelas à Banne adhibitas, submouisset Amadæus, periisset illi occasio duplicis fraudis, traducendi Thomistas apud probos & sapientes, quasi laxiorum opinionum cusores, & illorum authoritate apud auaros, conciliandi securitatem falsis & periculosis opinionibus. Hæc duo molitur Amadæus vbique toto opusculo, & maxime cum vrget Bannem, & ab eo vult doceri modum fugiendi hanc illationem, licere mercatori rem credito centum venditam, numerato redimere 50. Nondum te docuit dissoluere responsione primâ & secundæ parenthesis ac primi argumenti solutione, quæ omnia fraude subricuisti: valde durus & indocilis omnino sis, nisi istis documentis docearis, modum fugiendi huiusmodi illationem, quod illa iterata emptio à mercatore, charitatem lædat & iustitiam, pestifero pacto Mohatra; & quod vt plurimum absit bona fides : ac proinde, quamuis daremus speculatiue emptionem probabilem esse, & posse etiam iniri cum alio, quo cum vitiis & periculis caret, quibus scatet cum eodem mercatore ex condicto, aut etiam libere celebrata : & ideo iure positiuo Castellæ prohibetur omnino; non vt quidam interpretantur, cum sit iniusto pretio : ad quid enim opus erat, nouâ lege interdicere iniustum pretium redemptæ mercis, cum illo genere venditionis iniusti pretii omnibus mercatoribus interdicatur ? Ergo ista prohibetur, vt per se iniqua, quod vix vmquam careat malâ fide, & animo captandi lucrum ex mutuo.

Digitized by Google

Tertia Propositio: obiicitur Aquilæ 128. quasi ex communi sententia Theologorum Societatis liceat ex centum nummis mutuis, fœnus viginti exigere: id vero vterque eâdem responsione excipit calumniam esse: & ideo nullum citari potuisse ex suis, qui hoc scripto tradiderit. Sed Amadæus hâc defensione minime contentus, criminatur Dominicanos ita sentire, aut ex illorum principiis sequi maxime Caietani, qui aliquam locationem pecuniarum, & ex illâ lucrum concedit, necessario trahi.

Si quis nostras animaduersiones legerit attente, obseruare licuit, me hactenus intra inculpatæ metas tutelæ continuisse, nec lacessiuisse aduersarios, sed calumnias in nos instructas depulisse, & nullas reposuisse. Lætor Aquilam, & Amadæum, vno ore, iisdem verbis, suo suorumque nomine testari, se ab illâ assertione abhorrere: assentior illorum dictis, quamuis plures neutri fidem habeant, & credant multa quidem edi, sed plura premi, & taceri dogmatum domesticorum: at ego nihil istam suspicionem moror, saltem in re vsurariâ; quia nullus re verâ apertam docent, quam habet propositio vsuram, sed fucata inducitur apertâ deterior multis titulis, maxime contractu societatis, addito duplici, quo mutua pecunia ad societatem collata, & lucrum inde certum, pacto ponitur, id est, omnino euertitur societas, quam ex Diuo Thoma obseruatum est habere omnino periculum, perinde ac lucrum commune, alias futuram non societatem, quæ fraternitatem, vt conuenit resipiat, sed vulpinam & fraudulentam, atque hamum aureum, captandis & expiscandis vsuris. Ita docet Bannes quæst. 78. art. 4. dubio vltimo.

Seuerius etiam damnat, huiusmodi contractum assecurationis capitis pecuniæ, & venditionis ex illa lucri cum socio, siue à principio, siue successiue initum Sotus lib. 6. quæst. 5. art. 2. Nec verum est, quod refert Amadæus, probari à Syluestro *Verbo Societas* quæst. 2. ibi enim subiecto dubio, verum collocans pecuniam, apud mercatorem vel artificem, titulo societatis, vel depositi, possit saluo capite certum lucrum percipere, saltem ex pacto. Refert varias antiquorum vtriusque iuris, & Theologiæ consultorum opiniones, easque refellit, aut ad sensum verum trahit, & absolute negat huiusmodi pactum licitum esse

si fiat eâ lege, vt in omnem euentum, sors & caput summæ sit in tuto: quia vt ex Baldo refert, non est pactum societatis ex formâ, sed ex mutuo, nec ex natura, quia est contra naturam Societatis, vnum habere caput saluum, alium vero certum fructum.

Nec excusat secundum Archidiac. periculum, cui pecunia subest deposita apud illum, qui possit deficere: quia lucrum non speratur ratione periculi, immo si immineat deterret à pecuniâ conferendâ in Societatem, sed captatur ratione mutui, ex quo tamen percipi nequit, etiamsi periculum accedat ex *Cap. Nauiganti*: nec honestat quod plurimum depositarius lucretur, quia hoc suæ debet industriæ non pecuniæ, & aliunde in se suscipit curam seruandæ pecuniæ, & amittendæ periculum. Improbat vero quod quidam addunt, contractum Societatis nudum non corrumpi, addito pacto de securitate capitis & partis lucri, & saltem iure ciuili esse permissum; & huius opinionis est Ioannes Andreas teste Panormitano: quia putat hoc pactum esse quidem præter, non tamen contra naturam contractus, ac proinde valere; & si sors periret, remittendum putat deponenti esse onus sibi restituendi.

Sed ex Azorio & Acutio, aliisque Theologis, & Iuris vtriusque Consultis, ait pactum illud esse contra naturam Societatis, quæ fraternitatem debet resipere, constituto inter contrahentes pari iure: & si gratis concedatur, licitum esse pactum; addit non esse honestam Societatem, quia qui operam & industriam confert, duplex damnum subiret, nempe suorum laborum & sortis, quod Societati repugnat, & ex iure nòn est honesta, nisi pecuniam locans particeps sit damni & lucri: & si quando iure admittitur pactum, quo sociorum vnus immunis à damno, lucrum percipiat Ioannes Cal interpretatur, hoc intelligendum minime de capite summæ, sed de damno & lucro, quæ accidunt saluâ sorte: sed vt addit Syluester, hoc valet, si ponens operam & industriam, immunem se paciscatur à damno capitis, quod satis resarcitur damno operarum, quæ contra ponuntur pecuniæ.

Adeo vero alienus est Syluester ab illo triplici pacto, vt quâcumque ratione ineatur, illicitum ad calcem Quæstionis esse pronunciet; & quamuis esset incerta mens Syluestri, non est tamen dubium, quin triplex ille con-

tractus, D. Thomæ regulis aduersetur : quare in illius defensionem falsò citatur Caietanus Tomi 2. Opusc. Tractat. 31. Respons. 11. cum Tomus ille nouem tantum Tractatus habeat, & ille loco octauus, sex tantum Quæstiones complectatur, & nec verbum quidem de contractu Societatis habeat, nec credibile est fidelissimum interpretem, à sui Magistri mente recessisse.

Excusabit forte culpam Amadæus, ita citatum locum à Serra : sed esto, cur in re tam graui non consuluit Caietanum ? & sine dubio nouerat deceptum Serram : sed noluit corrigere, quia commodum vndequaque capi possit, ipse putat sibi licitum esse captare : nam dolus an virtus quis in hoste requirat?

PARAGRAPHVS QVARTVS.

De Monte Pietatis & ex illo calumnia à Soto depellitur.

NON patitur Amadæus nos dubitare, se nihil nisi mentito nomine, differre à Petro à clausâ valle, nec vtrumque à Theophilo Raynaudo, cum datâ occasione ex Tractatu de Vsuris, mentionem faciendi de Monte Pietatis, quam inde deprompserat in Sotum calumniam Diatriba secunda de immunitate Cyriacorum, hic in illum, & in Caietanum instauret, & vtrumque reum peragat lesæ Maiestatis Pontificiæ, quod ausi sint aliquâ vsuræ labe, maculare montem pietatis à Leone X. & à Concilio Lateranensi probatum innoxium. Vno verbo hæc machina dissoluitur, Sotum attigisse tantum ex commercio illius montis, quæ ad ius naturale & morale pertinent, quæ rationibus ex Philosophiâ, potius quam decretis expendenda sunt, quæ probabilium iure gaudent, vt possint in vtramque partem disputari, citra cuiusquam offensam : idque etiam boni consulunt, Summi Pontificis, à Theologis factum, vt de Baptismi & Pœnitentiæ Sacramento, iam insinuauimus.

Sed nihil opus habet nostrâ defensione Sotus, nam quasi futuros insultus præuidisset, tot se præsidiis muniuit, contra hanc iniquam & insulsam accusationem, vt

exemplo esse possit Theologis omnibus eosque docere, quâ reuerentiâ nos prosequi conueniat Sedem Apostolicam: eam namque, hac disputatione exhibet, quæ perinde à difformi obsequio & præruptâ audaciâ longissime absit. Quis grauissimi Theologi prudentiam & modestiam non miretur? Beneficij maximi loco reponimus Amadæo quod occasionem præbuerit, subiiciendi omnibus Scriptoribus exemplum charitatis, & obseruantiæ in Sedem Apostolicam, quod imitentur. Sotus itaque veluti præscius calumniarum, quas in se morosi & æmuli, possent apparare, tribus aut quatuor præsidiis se se tutatus est. Primum est ab exemplo Cajetani, qui licet interfuerit Concilio Lateranensi anno 1515. habito, vt ipse testatur, Commentario in Art. 1. quæst. 1. 2. 2. tamen Opusculum scripsit in eam Montis Pietatis conuer t onem, qua à pauperibus qui mutuo pecuniam à monte sumunt, aliquid extra sortem exigitur ad stipendium ministrorum, qui curam pecuniæ accommodandæ habent. Sed hâc re deceptus est Soto, quod crediderit Opusculum illud de Monte Pietatis scriptum fuisse ab Authore post Concilium Lateranense, cum tamen ad calcem libri annotatum sit, illud absoluisse anno 1496.

Sed addit secundum præsidium validius, licet etiam primum non sit condemnandum, ex ipsâ naturâ disputationis, quod Summi Pontifices & Concilia, quibus summa competit authoritas condendi, tum Fidei Articulos, tum morũ leges, nolunt mittere falcem suam, ad definiendas tanquam de Fide, Philosophiæ disputationes, quæ ex nudâ Philosophiâ eliciuntur, qualis est quisnam contractus vsurarius sit &c. quam ex sacrâ Scripturâ, vnde suas veritates elicit sancta Sedes: huic verò pacto Montis Pietatis, aliquod vitium inesse putat, ex eodem capite, quod improbabat Cajetanus, videri immerito à pauperibus exigi, ex mutuo vltra sortem stipendium, quo ministri aut præfecti Montis, alantur, cum ad ipsos pauperes non videatur pertinere hæc cura alendi ministros, sed ad mutuantem.

Si dicas nisi adsint ministri, periturum Montem, in perniciem tantum miserorũ, qui inde mutuabuntur: Ergo eorum refert mentem suis expensis seruare. Negat consequentiam Soto, simili enim ratione probares, pauperi-
bus

bus incumbere suis expensis, seruare diuitias hominis misericordis, qui illos solatur pecuniâ mutuo datâ. Nec iustum censet hoc onere grauare pauperes, vt alant ministros Montis; quia inde beneficium suscipiunt; pari enim inquit ratione, posses alias vsuras excusare, cum mutuum sit gratis dandum: non debet pensari in cuius fauorem opes cedant ministrorum Montis, sed mutuatione suppositâ, speculari oportet, cuiusnam referat pecuniam seruari tutam. Et hoc onere leuat pauperes Soto: idque exemplo plurium Italiæ ciuitatum, quæ vt refert Cajetanus, & ipsemet in Italiâ audiuit Soto, ministros Montis publicò stipendio sustentant. Male videtur Amadæo Sotus de republicâ Christianâ, & de toto genere humano meruisse, quod perfectissimæ charitatis exemplum Mediolani, Brixiæ, & in aliis ciuitatibus, optarit ad alias totius orbis Christiani ciuitates pertinere, totisque viribus annixus sit, in eas inducere simile commercium.

At dices prætextu falsæ charitatis, læsam fuisse reuerentiam in Constitutiones Pontificias, & Cōciliorum, quæ illud stipendium ministris collatum, æquum & omnis vsuræ expers esse statuunt: sed præter quod Soto disputationis initio, & ad calcem se censuræ Summorum Pontificium subjecit, protestatus se saluâ illorum reuerentiâ, de re probabili, & ratione potius naturali, quam ex Scripturis expendendâ disserere; addit suam sententiam posse facile conciliari cum decreto: licet enim pro mutui beneficio, neget quidquam posse recipi, vltra sortem, concedit tamen, cum onus mutuandi, seu habendi pecunias paratas, ad pauperum subsidium graue sit & dignum pretio, nullum esse vsuræ periculum, si hoc solo nomine, aliquid vltra sortem exigatur, quod Mons astringat, se ad habendas, toto anno in promptu pecunias, pauperibus mutuandas. Hoc igitur est Soti crimen, quod pauperum causam egerit, & omnem vsuræ suspicionem voluerit exulare à commerciis Christianorum, non quibuscumque, sed ad minus, ab illis quæ solius in pauperes charitatis gratiâ, inita & constituta sunt. Adde Concilium Lateranense & Leonem X. vt obseruat Suares Tomi 5. de Censuris disp. 23. sect. 7. approbasse Montes Pietatis, quatenus non dissentiunt à sacris Canonibus, & excommunicationes ab illis latas, non esse vsu receptas. Bellarminus etiam

M

lib. 2. de Conciliis c. 13. ait dubium esse an vltimum Lateranense Concilium vere sit Oecumenicum.

Paragraphvs Vltimvs.

Alter titulus fucatæ vsuræ ex pretio locatæ pecuniæ.

Novam initiat & munit viam ad vsuras Amadæus Num. eiusdem Propositionis 7. ære alieno post vnum aut alterum annum soluendo, minoris empto in antecessum numeratâ pecuniâ: quod ex Cajetani principiis deducit licere, & Philippi à Cruce Ordinis sancti Basilij Theologi authoritate & argumentis confirmat, laudata, vt inquit, hominis argumentatione, non conclusione. Sed frigidâ illâ responsione, non curat malum quod inflixit: nam si huiusmodi emptio, aut commutatio æris alieni, sit licita, sublatum est vsurarum peccatum: id vero licere nititur probare cum Philippo à Cruce, ex vltimâ quæstione, quâ Cajetanus Summam claudit, vt merito dixeris, hunc in Cajetanum impetum aliquid sapere, illius qui calcaneo nostro dicitur insidiari: Eo loco Cajetanus ad calcem Summæ satis intricatam versat quæstionem de quodam genere æris alieni, & prouentus inde comparandi, quem Italico verbo *pagas* vocat, quarum differtur solutio ad biennium, & ideo cum longius absunt à tempore solutioni condicto, dicuntur acerbæ: cum vero instat dies solutionis, tum maturæ vocantur. Quærit igitur Cajetanus, vtrum illud æs alienum sapiat naturam mutui, apud Genuenses mercatores collocatum, aut ex illâ prouentum, liceat redimere minori pecuniâ numeratâ in antecessum, id est, vt triennio exacto, centum nummi soluendi, nonaginta numeratis redimantur. Affirmat Cajetanus id licere, cui assentitur Nauarrus. Negant vero Ioannes Medina & Sotus: has discordes sententias conciliat Cajetani interpres supra memoratus, hâc distinctione; vsuram esse emptionem prouentus acerbi, seu æris alieni minori pecuniâ initam, si nullum damnum creetur, ex dilatione solutionis, aut lucrum cesset, nec vllæ sint expensæ, aut difficultates subeundæ, ad illos pro-

iuentus repetendos, in quos jus comparatur: quia vt Ioannes Medina arguit, actio ad rem tantum valet, quantum ipsa res ad quam actio comparatur, deductis laboribus & expensis. Cæterum si subsit aliquod periculum amittendæ summæ & sortis, vel sint faciendæ expensæ in eâ recuperandâ, nihil vetat, quin viliori pretio ematur ius ad illam, attentis expensis, & diminutione pretij compensandis. Atque hâc distinctione, aut concordiâ opinionum, euanescit argumentum, quod ex Cajetani principiis depromit Caramuel, & ex illo intorquet Amadæus in Scholam nostram: quasi vsurarum nundinatio injecta sit, ex vno principio quod vocat Thomistarum, quamuis subjungat damnari à D. Thoma, nec ignorare possit, improbatum à reliquis omnibus Thomistis, nec ab vllo receptum, nisi exposito damni emergentis, & expensarum onere, quo infringitur illa, quam vocat legitimam & ineuitabilem consequentiam Caramuel ex Thomistarum principiis, quasi vnus Scholæ nostræ condiscipulus, constituat communia principia, etiam si damnentur à Magistro, aliisque discipulis.

Certum autem est, ipso Amadæo teste, à D. Thoma improbari solutionem anticipatam, quæ majus se ipsâ debitum extinguat, nisi creditor remittat gratuito partem æris alieni, aut qui eo grauatur, soluere nequeat, sine maximo suarum rerum dispendio. Nec aliud sentit Cajetanus loco quem carpit Amadæus; sed totus ipse est à Num. 10. ad calcem vsque illius Propositionis, in dilatandâ voragine vsurarum, relatis argumentis nec solutis Philippi à Cruce; qui parum memor aut forte ignarus, eorum quæ D. Basilius in auaros, & in vsuram scripsit ad Psal. 14. eloquentiâ quæ Demosthenem prouocet, à paternâ charitate alienissimus, propugnat vsuras, id est, fœnus ex mutuo captatum, quod Cajetanus dixerit *Verbo Vsura cap.* 1. posse locari pecunias, & inde lucrum honeste percipi: sed loci illius ex Cajetano compendium dedimus, & eo nihil aliud docet, quam pecunias posse interdum locari ad alios vsus, qui ad commutationem non pertineant, qualis est pecunia accommodata trapesitæ ad pompam, vel ægro ad remedia condienda. Id vero locationis genus, quid commune habet cum illo quod ex Cajetano inuehit de La Cruz ad omne genus

commutationum? Nec videtur dissentire Amadæus, qui periculosa argumenta refert, & nullam dignatus adhibere solutionem: nempe vt venenum propinet illitũ authoritate vnius aut alterius Doctoris, & argumentis, quorum non facile occurret solutio. Sed parum pensi habet Amadæus animas perire, & in laqueos induci, dum expleat cupiditatem traducendi, & criminandi Dominicanos.

Quartam Propositionem habet Aquilæ 115. eam vero regerit Amadæus in Thomistas, quos vult esse mangonum & cauponum Magistros, quos doceant vinum aquæ tuto miscere, & triticum paleis, atque ita corrupta vendere communi pretio. Sed hanc infamiæ notam eluat, Soto cui præ cæteris inurit. Ille lib. 6. quæst. 3. art. 2. profert exemplum mercatoris, qui habeat grana & vini genera maioris pretii, quam possint publico foro diuendi; ponit etiam iniuriam illi fieri à monopolio emptorum, & ab iniquo gubernatore vrbis: concedit si hæc omnia adsint, posse aliquid miscere frumento, & vino purissimis, quo seruatâ vtriusque bonitate, nihilo sint inferiora, immo forte præstantiora, iis quæ in foro distrahuntur: & tum licet peccet contra bonam fidem, nihil tamen lædere iustitiam commutatiuam. Certe qui hæc in Soto damnet, iniquus fuerit, aut cæcus censor: vtinam æque tuta & honesta, ipse qui carpit Sotum doceret Amadæus.

His omnibus vt finem disputationis de vsuris faciam, addo Thomistas interdum huiusmodi opiniones, accensere speculatiuè non practicè probabilibus, licet secundum apices Metaphysicæ, semotis incommodis quæ praxis attendit, nihil videantur habere mali: hæc vero duo genera opinionum, nedum distincta, sed etiam adeo remota sunt, vt hinc inde commeandi, seu ab vno ad alterum legitimâ consecutione veniendi, nulla detur facultas. Hoc mihi videtur exemplo demonstrari satis idoneo, ad compescendas Amadæi querimonias. Putat ne sibi & recentioribus fieri iniuriam, si opiniones quas quotidie cudunt nouas, eodem animo excipiamus, & eo loco reponamus, quo ex charitatis & prudentiæ legibus, in omnes homines communis naturæ, & si velis gratiæ consortes, oportet nos esse comparatos, vt scilicet reputemus, ac præsumamus bonos, quos nullius vitii compertos habemus? sed credis-ne Amadæe, quotquot præsumptæ

bonitatis, illâ probabili æstimatione prosequimur, hominibus nos ex charitate debere, aut per prudentiam licere, res nostras pretiosissimas permittere? Damnares ne imprudentiæ, diffidentiæ, si nollem pro illis spondere, aut eorum cautionem admittere? Atqui probabiliter, id est ex te, firmiter probos existimo: & quidquid ex illâ probabili opinione fiet, effugiet imprudentiæ notam. Quid hoc rei est? Iubes me tuæ opinioni probabili, id est, non magis compertæ veritatis, quam sit apud me bonitatis homo ignotus, quem præsumo probum, quia nullius mali conscium noui; & huic pateris, me nullâ culpâ negare nummum, & insaniæ damnares, si res meas nullo alio experimento bonæ fidei, concederem: & tamen perstrepis, peccati mortalis damnas, si nolim meam aliorumque salutem, tuæ opinioni probabili credere.

At inquies, probabile iudicium, nihil differt à firmo & certo ex D. Thomæ regulis: Præter quod supra demonstratum est, id te infelicissime suscepisse probandum, controuersiarum Scholæ nostræ, te prorsus ignarum prodis: ignoras hoc Scholæ nostræ placitum, opinionem, fidem & scientiam, ita repugnare eidem intellectui inesse, de re eâdem, etiam ex diuersis mediis, vt nullâ potentiâ conuenire queant: nec aliunde repetimus hanc pugnam & dissensionem, quam ex innatâ opinioni formidine, quæ cum demonstrationis euidentiâ, aut fidei indubitato assensu, coire numquam possit. Sed hæc satis de prima Disputatione.

DISPVTATIO II.

DEFENSIO RELIGIONIS ADVERSVS AMADÆI SEPTEM TRACTATVS.

HVIVS Authoris Opus, bellicum esse contra omne genus virtutum, pluribus quam vellem argumentis probatum est; nec tamen hactenus materiam exhausimus: è quindecim Tractatibus sex, è viginti quinque Propositionibus quinquaginta expendimus, prima Disputatione: superest examen nouem Tractatuum, & 80. circiter Propositionum, breuius vt spero, futurum primo, licet pauciores Tractatus, & assertiones perstrinxerimus. Huius methodi & partitionis institutæ causas Sectione sequenti aperiemus.

SECTIO PRIMA.

De Religionis ratione & partibus; vnde generatim respondetur Amadæo.

AQVILAM correxit Amadæus, & Propositiones 131. ad paulo minorem numerum, & ad 15. capita reuocauit: nos idem iuris in Amadæum sumimus, non ingratâ, vt spero, neque inutili methodo Lectoribus, vbi consilium meum paucis explicuero. Cum omne genus boni & virtutis, Amadæus totis viribus impugnatum eat, defen-

ſionem inſtitui, quæ argumento & aduerſarij conatibus frangendis viſa eſt opportunior.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ratio Religionis ex definitione virtutis Christianæ constituta.

DE virtute librum ſcripſerat Brutus, grauiſſimum vt ait Tullius, & ſuo nomini inſcriptum, quo republicâ Iulij Cæſaris Tyrannide oppreſsâ, & Triumviratu iam extinctâ à Senatu pulſum, & à negotiis publicis vacuum, dicit ſe prouocatum ad ſcriptionem rerum philoſophicarum, minus quidem ipſi gratam, vtiliorem tamen nobis eius conſulatu, & quacumque reipublicæ adminiſtratione. Bruti librum miris laudibus effert Quinctilianus: eo namque ait, non tam hominem, quam ipſam virtutem ſibi videri loquentem audire. Hâc commendatione ſingulari, auget dolorem ex antiquis monumentis amiſſi tanti theſauri. Longius ab ingenij præſtantiâ Bruti, qui de eloquentiâ cum Tullio contendebat, abſum, quam ſperare poſſim hanc grauiſſimam litterarum iacturam reſarciendam. Verum ſi eruditione & eloquentiâ, tanto interuallo à Bruto diſtamus, aliquâ tamen ſimilitudine argumenti, nos Amadæi importunitas conjunxit, & cæteris dotibus inferiores, aliquâ tamen ratione ſuperiores ſumus, virtutis infuſæ & Chriſtianæ præſtantiâ ſupra moralem, quam vnicam Ethnici nouerant, & proſequebantur. Ad eam vero Brutus naturâ & ſtudio, & exemplo Catonis Auunculi, comparatus fictuſque impenſe coluerat, & memorato libro laudauerat; ſed cum illi fortuna defuiſſet, pro republicâ, id eſt, pro virtute aduerſus patriæ perduelles, ſibi violentas manus intulit, & inter moriendum vocem emiſit, parum ſe dignam, teſtatus ſe virtutis amore cœco, vnam coluiſſe quaſi ſummum bonum; ſed erraſſe, & iam agnoſcere virtutem vanum eſſe nomen, & fortunæ ludibrium. Forte in pœnam tantæ ignauiæ viſum eſt Deo vt liber ille de virtute periret, quem Author poſtremis vitæ verbis retractauerat, & quaſi ſpongia deleuerat quidquid in eius commendationem ſcripſerat. Sed quam Brutus virtutis cauſam

deseruit ac pœne prodidit desperatione quadam, hanc iure potior, & validioribus ex Euangelij Panoplia instri-ctus armis & argumentis prosequar nihil veritus Amadæi tela.

Sed vt ad rem propius accedamus hanc disputationis partem secundam aggredior definitione virtutis ex Aristotele excerpta & à D. Thoma luculenter explicata prima 2. quæst. 55. & alibi passim.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Explicata definitio Virtutis, & distinctio Christiana à Morali.

EA vero sic habet virtus est dispositio perfecti ad optimum, seu qualitas aut habitus, vel studio comparatus, vel Dei dono infusus, naturæ conueniens, eamque aptans ad optimum, id est, ad finem quem insequamur comparandũ & fruendum. Hâc virtutis definitione apertum est, generatim sumptam duplici relatione, aut comparatione constare: ad mentem cui inest, & ad finem, quo fertur, & nos trahit, vt merito dixeris virtutem esse quoddam vinculum, quo mens bono & fini jungitur, conglutinatur, ac pœne immiscetur. Huius genuinæ definitionis virtutis, nullum apertius exemplum suppetit, quam ab ipsius Prudentiæ, virtutum moralium præstantissimæ vsu & partitione desumptum.

Solet enim diuidi in varias species Prudentia; Monasticæ, Oeconomicæ, Politicæ, &c. nam cum hominis multiplex sit institutio, variasque induat personas, patris familias, principis, & hominis, quæ omnium est grauissima; hinc existunt memoratæ species Prudentiæ: neque enim conuenit, nos vnum semper hominem agere, sed pro diuersis institutis, variæ instant partes agendæ, quibus dirigendis necesse est, pro re subiectâ, varias præfici prudentiæ species. Sicut enim alia sors est hominis, quâ ratione pollet, & differt à brutis: ita aliam oportet esse priuati hominis, aut principis regulam, ad quam quisque res suas componat: hinc Prudentia Monastica, differt ab Oeconomicâ, hæc à Politicâ; ista rursus à Militari. Om-

nium vero ratio repetitur ex duplici capite, ab hominis vt sic loquar personâ, & à fine quem spectat, atque ita Militaris ducem instruit ad pugnam, victoriæ reportandæ causâ; Politica principi adest, vt tranquillitati publicæ consulat; opus est patris familias, Oeconomicâ, administrandæ & augendæ rei familiari: sed omniũ amplissima & præstantissima est, quam Monasticam dixeris, cuius imperio omnia administrantur officia, quæ homini conueniunt, quâ brutis præstat.

Hæc enim naturæ dos, est iuris naturalis, omniumque virtutum, quæ studio comparari possunt, veluti promptuarium. Inde Deus deprompsit leges nobis impositas, ius suum cuique seruandi, cohibendi libidines, standi promissis, sensum animi nullis mendaciis fucandi: hæc enim omnia conueniunt homini, quâ distat à brutis, & conferunt ad finem, cui natus est consequendum.

Hac definitione virtutis generatim, gradum facimus ad virtutum infusarum genus, supra virtutes morales, de quibus hactenus disputatũ est, longe positum. Quis enim dubitet, hominem gratiâ & baptismo regeneratum, in sortem diuinæ naturæ euectum, cui comparatum sit ius, ad diuinitatis visionem supra naturæ creatæ, aut possibilis cuiusque vires, & vota positam, omnium denique quæ soli Deo eximiæ sunt capacem & compotem, qui longius ab homine natiuis facultatibus instructo, quam ipse à brutis distet, ac proinde aliam illi impositam personam, aliam præscriptam legem, quæ filio & hæredi conueniat, alia implenda esse officia: denique illi opus esse noua supellectile virtutum, quibus strenue gerat personam regenerati hominis, ex secundo Adamo, & ciuis cœlestis patriæ, nihil filio Dei admittat indignum, legem charitatis impleat, & ad felicitatem in diuinitate visâ positam promoueatur.

Hinc latum discrimen harum virtutum à moralibus, studio & viribus naturæ comparatis, elucescit, quod ab origine, à statu, à fine singularum repetit S. Doctor. Moralis quidem virtus à naturæ principiis, & seminibus existit; Christiana à Patre luminum descendit: illa nostro studio & labore comparatur, ista ex Augustino in nobis fit sine nobis, id est, nullo nostro conatu efficienda; sed solo affectu & voto euocatur: moralis vnâ ratione, in-

fusa superno fidei lumine regitur. Sed præcipuum discrimen harum virtutum est ab optimo, seu à fine, in quem nos ferunt. Morales virtutes, quæcumque tandem sint, bonum inspiciunt, quo naturæ procliuitas fertur, cui etiam consequendo suppetunt vires naturæ sanæ, atque ad illud comparandum, voluntas idonea media, & præsidia adhibet; virtutes vero infusæ eo tendunt vnde effluxerunt: & sicut vis insita sursum mouet aquam, & vrget dum eo prouexerit vnde delapsa est, ita huius generis virtutes, quasi *fons aquæ salientis in vitam æternam*, ex diuinæ naturæ consortio profectæ, in illius visionem feruntur, & institutæ nobisque collatæ sunt, veluti media & adiumenta, ad tantum bonum consequendum idonea.

Paragraphus Secundus.

Ex virtutis Christianæ præstantia confirmantur superius dicta de iure naturali, &c.

Sed quid hæc virtutum collatio & distinctio, ad nostras cum Amadæo disputationes, qui hæc omnia luculenter illustrauit? Ita est, sed hic euertit, quæ eo loci adstruxit fundamenta virtutum, quarum collatio valide confirmat superius constituta, & viam munit ad ea quæ supersunt ex Amadæo, de Religionis partibus & virtutibus refellenda. Inde namque grauissima suppetit causa expostulandi de laxissimis Theologis, quod licet Christiani institutio, & Euangelii fides, naturæ iura & officia confirmarit, pluraque addiderit multo grauiora, magisque nos supra cæteros mortales gratiæ & fidei expertes, quam naturæ præstantia supra animantia prouexerit; ita tamen nostris affectibus & commodis indulgent, vt longe seueriores sint Philosophi officiorum magistri, & exactores. Quare Diuus Thomas Ethicæ Christianæ verissimus interpres & vindex, non est passus eo infamiæ Euangelium delabi, vt laxior sit, quam sanxit morum disciplina, quam Philosophorum ethica.

Et ne per plura discurram, & infinita quæ ex libris Tullii de officiis, & de finibus possem depromere; vnum, aut alterum attingam, quo huiusmodi magistros prurien-

tes auribus, pudeat suæ ignauiæ, ne dicam adulationis, ac pene proditæ veritatis Euangelii. Quid enim sanctius, iis quæ præscribit Tullius off. 1. de Temperantia cum ait, *Pertinere ad omnem officij quæstionem, semper in promptu habere, quantum natura hominis pecudibus reliquisque bestiis antecellat. Illa nihil sentiunt nisi voluptatem, ad eamque feruntur tota impetu, omnis autem mens aliquid aut inquirit aut agit: videndique & audiendi delectatione ducitur. Quin etiam si quis ad voluptates paulo propensior, & ad virtutes paulo erectior, quamuis voluptate capitur, occultat & dissimulat, appetitum voluptatis propter verecundiam.* Neque enim solum voluptatem damnat ex rebus turpibus, sed etiam ex ipsâ virtute, si sola aut prima quæratur. Atque hic videtur duo principia ethicæ Christianæ constituere, quæ Amadæus aliique similes Theologi totis viribus conuellunt, ac pene rident, nempe non carere peccato, si quid per se indifferens agamus, nullo bono fine honestatum: & huic adhæret aliud principium, ad minus venialem culpam esse, quidquid fit deliberate voluptatis non necessitatis, aut honesti causâ, atque ista satis probat oratio Ciceronis relata.

Verum quia cum pertinacibus disputamus, qui ex Caramuelis præscripto, secum agi probabilibus nolint, placet argumentum Ciceronis nostramque regulam confirmare, ipsis naturæ & diuinæ prouidentiæ principiis. Quidquid rerum causarumque, primæ subditur imperio, & sapientiâ regitur, tribus omnino gradibus continetur. Ad primum omniumque infimum ordinem pertinent, quæcumque corporea, vitæ & sensus cassa; alteram veluti medium occupant animantia, quæ motu à se, sensu atque appetitu vigent; ad tertium denique & supremum, euecta est natura rationis compos, eâque duce, motus suos peragens.

Quamuis vero summum Dei in hos ordines imperium sit, & quas complectitur res, infinitá potentiâ flectat & moderetur, & ad suum singulas, vel ad commune totius vniuersi bonum referat: varia tamen est diuinæ prouidentiæ ratio. Res quidem inanimes innato quodam pondere, & cæco impetu ad finem, vti sagittarius ad scopum sagittam, mouet & impellit. Ignorant prorsus (vt Senecæ verbis vtar) quâ vel quò eant; & cum nulla insit notitia,

à sensu aut à ratione, aguntur potius quam se se agant aut moueant; certo tamen ictu, dirigente Deo attingunt, in quem appetitu innato feruntur locum & bonum. Longe alia est motus & appetitus animantium ratio: afficiuntur namque rebus easque duce sensu appetunt & quærunt, allecta illecebris voluptatis, quo vno bono duci possunt & & capi. Hinc media sunt, inter res expertes vitæ & sensus, & hominem rationis compotem: eminent supra infimum ordinem, quod ad minus sentiant quâ eant, & voluptatis sensu pelliciuntur ad pastum, & ad generationem, sed ignorant quo ferantur; quia supra illorum captum est incolumitas sui, & totius speciei atque ornatus vniuersi, quem præcipuum generationis & pastus finem, diuina sapientia constituit: eoque non solum impellit, vt res inanimes cæco impetu, sed etiam ducit voluptatis illicio, & admouet fini ac bono honesto, sibi prorsus ignoto. Ab hoc secundo ordine, quo animalia reponimus, facilis est ascensus ad supremum naturæ intelligentis, cuius hæc summa dos est supra bruta, vt nôrit, qua & quo eat, seu viam, quâ fertur ad naturæ bonum honestum, media quibus ad hoc vtendum sit, & finem quo sit fruendum, neque solam voluptatem sentiat, ex cibo & generatione (quod animantium est) aut ex qualibet actione rectâ, sed etiam bonum honestum insequatur.

Hinc colligere licet quod probandum susceperam; hominem à ratione aberrare, & à suâ sorte in brutorum desciscere, dum semoto aut postposito officio, & honesto, quidquid tandem agat boni aut indifferentis, si inde solam, aut certe primam voluptatem aucupetur. Hinc nascitur, quem Cicero arripuit in argumentum pudor voluptatis, etiam cum virtuti studemus. Hinc dictum à Cicerone, *nos occultare appetitum voluptatis, etiam cum sumus erectiores ad virtutem: ex quo* inquit *intelligitur, corporis voluptatem non satis esse dignam hominis præstantiâ*, eamque contemni & reiici oportere; & victum cultumque corporis, ad valetudinem, & ad vires, non ad voluptatem esse referendum. Nec enim voluptatis cupiditas, si nimia sit (id est si prima aut sola quæratur) non minus displicet, & iure improbatur, quam iactantia & gloriatio: vt inde facile agnoscas communem hominum sensum, diuinæ legi melius conuenire, quam Theologorum non-

nullos, dum voluptatis affectum vt præposterum damnat ex quâcumque causâ, si ducat (vt inquit Seneca) & non sit accessio seu virtutis condimentum.

Hinc rursus colligere licet, litterarum etiam sacrarum studium, ex vnâ voluptate sciendi, curiositatis vitium esse, nec simili quamuis alterius generis carere, qui exercitia pietatis, orationem mentalem, aliaque id genus opera, vt frequentem Sacramentorum vsum suscipiunt, spe deliciarum cœlestium, & si minus sapiant negliguntur. Hinc apertius est coniugalem congressum, voluptatis causâ initum, aliquid libidinis resipere. Hinc denique mirari licet, supinitatem nonnullorum recentiorum, quod patiantur se ab ethnicis vinci, eaque indulgeant, quæ ipsi prohibent & damnent, solo honesti studio. Nam si virtutem solâ conuenientiâ cum naturâ, eaque nec nudâ nec sanâ, sed geniali peccato corruptâ repetitam, adeo exactam absolutamque exigunt, vt nedum scelera & libidinem, sed etiam voluptatem ex ipsis rebus honestis captatam, cum prima spectatur improbent; quid fiet Amadæo, quid aliis quos defendit scriptoribus, qui in æternum Ecclesiæ dedecus concedunt, & licita esse contendunt quæ Apostolus non patitur etiam nominari, & lenocinentur cupiditatibus venereis, quibus nedum naturæ, quæ supra cæteros animantes præstantia deteritur, & fœdatur pulchritudo, sed ipsi adulterio & fornicationi admiscetur sacrilegium, & membrum Christo capiti junctum auellitur, & fit membrum meretricis, atque inde in infinitum excrescit peccati turpitudo & immanitas? At Amadæo libidines etiam monstrosæ, vix æquant vnius nummi furtum.

Vno verbo rem ex certioribus, & sanctioribus regulis concludo: Cum virtutis & vitii magnitudo, conuenientiâ cum hominis naturâ, vel ab eâ dissensione metienda sit, & longe maior intercapedo sit inter hominem, ex primo Adamo natum, & ex secundo regeneratum, seu naturæ per se spectatæ, & donis cœlestibus ornatæ, quam intercedat hominem inter & brutum; quis non videat, multo exactiorem requiri iustitiam & virtutem, ab homine Christiano, quam ab Ethnico, & longe atrociora esse peccata, quæ à nobis perpetrantur, peccatis gentilium? Et tamen Amadæus ea audet excusare, aut eleuare, quæ ad-

uersus legem gratiæ Christi sanguine sancitam, quæ contra regenerati hominis dotes, & officia admittimus; quæ ethnicus vnius honesti studio, vnius odio vitii execratur; hoc solum nomine quod à lege naturali, quod à ratione vel minimum recedant. Sed forte conqueretur Amadæus, secum magis declamationibus agi quam argumentis: verum vt illi morem geram, ex Dialecticæ & Theologiæ regulis, aduersus has laxitates instituam disputationem.

Paragraphus Tertius.

Partitio exactior virtutum vtriusque ordinis naturæ, & gratiæ: & inde officiorum nostrorum magnitudo demonstratur.

HÆc prolegomena præmittimus, necessaria Disputationi cum Amadæo, & examini septem Tractatuum, quos ad religionem referimus. Cum vera religionis nequeat exacta notitia comparari, nisi collatione cum aliis virtutibus, omnium ex definitione virtutis generatim ab Aristotele traditâ, rationem venabimur, vt vnius religionis pro quâ pugnaturi sumus, natura & præstantia elucescat, & quas illi infert Amadæus iniuriæ depellantur.

Itaque cuiuscumque sit generis, seu moralis, seu infusa virtus, optime definitur, *dispositio perfecti ad optimum*, seu homini quâ ratione, aut quâ fide viuit, vis quædam addita, illum ad finem proximum, seu vltimum aptans & trahens. Hinc existit moralium & infusarum virtutum diuisio tripartita, ex accessu ad Deum, bonorum omnium fontem metienda. Vel enim vni Deo adhæret virtus, neque aliud obiectum, aliumve finem inspicit præter Deum, & hoc primo & supremo genere, virtutes reponuntur, quas Theologicas vocamus: nam diuinitas fidei & charitati vnum est illud necessarium, in quo prosequendo totæ sunt, neque aliud curant, nisi Deum aut quod Deo cognatum sit, & in illum referatur. Secundi ordinis virtutes infra primas sunt, vno gradu quo longius à Deo distant: illis quidem Deus finis vnus est & proximus, sed aliud habent obiectum, & circa res versantur, extra Deum

Digitized by Google

positas, in illum tamen referendas. Hoc ordine continetur religio, cuius causâ ista tractamus. Vni Deo subiicitur, inseruit, vnum inspicit vt finem, sed Dei cultum promouet, eius iura seruat, & rebus sacris, ad Dei honorem institutis, orationibus, sacrificiis, aliisque id genus officiis attendit. Harum ego virtutum officia soleo explicare, exemplo vt mihi videtur accommodato, Mariæ & Marthæ sororum. Illa assidet pedibus Iesu, vnum audit, vni attendit: Martha hinc inde, tota domo sollicita discurrit, vrget famulos, cibos parat, mensam instruit, ægre fert sororem quam putat otiosam, sibi non adesse. Vnus est vtriusque finis Christus, hoc solum differunt, quod Maria vni vacet, vni inhiet, & tota in vno obtutu hæreat; Marthæ animus diuisus est, attendit cibis Christo ministrandis: Maria optimam partem sortita est, quia totum quod appetit, haurit ab vno Christo, qui illi instar est omnium, Martha & religio alia præter Christum, & Deum curat, hisque intendit, neque tamen omnino à Deo recedit, sed in eum refert quidquid contingit.

Inter hos duos virtutum ordines, constituendus est tertius, omnium infimus, eoque continentur virtutes, de quibus hactenus disputatum, & officia vitæ humanæ inter se partiuntur. Quædam affectus nostros moderantur, quales sunt Temperantia, & Fortitudo; quarum prima cibi potus, & tactus delectationes cohibet: altera inter ignauiam atque audaciam posita, pugnat aduersus pericula, & mortis terrores: iustitia vero commutationes, aliasque operationes, quibus initur, & seruatur societas humana dirigit; & adiunctas habet Gratitudinem, Liberalitatem, aliasque virtutes, quibus cum aliis hominibus colligamur.

Hoc triplex virtutum genus, à nobis accuratius distinctum & explicatum, exigit conditio hominis qua ratione ducitur, & Christiani quâ ex fide viuit. Quis enim neget, ad quæ implenda nobis dantur officia amandi, colẽdique Deum, sua cuique iura seruandi, regendi affectus, homini conuenire ex ipsâ naturæ institutione, etiam si submoueamus dona gratiæ? Hic vero cum nouam induamus personam filiorum Dei, & hæredum, quæ multo longius distet ab homine, natiuis facultatibus instructo, quam princeps & rex ab homine priuato; certum est obeundis, quæ Chri-

ſtianum adſtringunt officiis in Deum, in ſe alioſque eiuſdem gratiæ conſortes, aut capaces homines, opus eſſe infuſarum virtutum ſupellectile, ab humanis omnino diuersâ.

Hanc occultiſſimam mirabilemque virtutum œconomiam, tuis oculis Lector ſubiiciam, Hieroſolymitani Templi, noſtrarumque Eccleſiarum fabrica & partitione: tribus conſtant vt plurimum partibus, atrio quo populus confluit; Choro ſiue ſancto, vbi Leuitæ & Sacerdotes diuinas laudes decantant; Altari denique & Sanctuario illo auguſto, quo ſummo Sacerdoti ſemel per annum, concedebatur ingreſſus ad Dei colloquia. Virtutes infimi Ordinis, quæ nos ipſos nobiſcum domitis affectibus, & cum aliis conciliant, ad atrium pertinent Laicorum, quibus non erat conceſſum ſacra contingere, nec Deo litare, niſi manibus Sacerdotum: ita huius ordinis virtutes, in Deum non exſurgunt vt finem proximum, ſed in illum vt finem generalem omnium bonorum, ſuperioris ordinis virtutum opera referuntur. Ad alterum locum, ſeu ad Chorum Sacerdotum & Leuitarum, religio, deuotio, & pietas conſcendunt, & Deo ſuis manibus miniſtrant. Solis virtutibus Theologicis, vt olim ſummo Sacerdoti, datur ſubire Sancta Sanctorum, & vni Deo nedum vt fini, ſed etiam vt obiecto adhærere, & ſemotâ Marthæ ſollicitudine, aſſidere Chriſto cum Mariâ, & vnâ diuinitate frui.

De hâc triplici diſtinctione virtutum, fortè ſelectiora ex D. Thoma addemus, cum de virtutibus Theologicis: hic paucis perſtringam, quæ de Religione S. Doctor copioſiſſima habet quæſt. 81. nam quæ præmiſimus Commentarij vim habent & lucem. Ea ergo veluti media, inter ſuperioris & infimi ordinis virtutes, Deum inſpicit, veluti finem proximum, eumque colit ſacrificiis, orationibus, quaſi fontem, & finem rerum omnium.

Hinc conuenientiſſimè nomen Religionis ſortitur, vt explicat S. Doctor Art. 1. ſeu à relegendo cum Cicerone, & Iſidoro, etymologiam repetamus, quod identidem doceat nos relegere, & mente reuoluere, quæ ad diuinum cultum pertinent: ſiue à religendo ex Auguſtino dicatur, quod peccatis à Deo delapſi, & remoti, illum iterum eligamus, eique arctiſſimis vinculis alligemur. Et vt ſolutione

tione ad 4. addit S. Doctor ſeruitutem dominio reſpondere oportet; cum ſingulariſſimum in nos Deus habeat dominium, ſingulari etiam ſeruitute eſſe colendum: & quamuis ad omnes id pertineat, religioſis tamen id maxime conuenit, quia aliis negotiis valedicunt, vt vni Deo vacent.

Sic explicatâ notione & etymologiâ religionis, quis dubitet virtutem eſſe perfectiſſimam, & vnam? Quid enim ſanctius, quam rependere Deo obſequia, iure dominij debita, eiuſque Majeſtatem reuereri? Hinc probat Art. 3. religionem vnam ſpecie atoma virtutem eſſe, quia illi incumbit Deum reuereri, vt omnium rerum primam cauſam, & finem vltimum: & hoc illuſtrat reſponſione ad 3. art. 4. ſubtiliſſimâ collatione religionis cum charitate. Hæc vna Deum & homines proſequitur, quod bonitatem inſpiciat conſortij patientem & amantem; & ideo vna fertur in Deum, cæteroſque eiuſdem boni & amicitiæ participes: religio autem vnam Dei Majeſtatem & excellentiam ſpectat, quâ Deus à creatis omnibus ſejungitur. Hinc etiam diuidenda eſt religio, quâ Deus colitur, ab eâ virtute, quâ homines reueremur, & obſeruantiam vocamus.

Religionem mediam conſtituimus inter virtutes Theologicas & morales: hinc Art. 5. concludit S. Doctor, infra illas ſtare, & Art. 6. iſtis eminere, quod Theologicis à Deo longius abſint, & propius moralibus. Licet enim Deo adhæreat religio, vt fini, in quem omnia refert, ipſis tamen rebus quibus colitur Deus, addicta eſt, vt Martha diſtenta erat prandio quod parabat Chriſto: atque inde vt à ſuo obiecto ſpeciem haurit religio. Theologicis vero virtutibus, diuinitas vna loco eſt omnium, fides Deo, Deum credit, & in Deum, quia illius teſtimonio de ſe ipſo, aut à ſe reuelatis aſſentitur: eadem eſt ratio charitatis, Deum amat, vno ſuæ bonitatis reſpectu. Religio licet Deo jungatur, illique nos ſubiiciat, aut eo referat, rebus tamen ad illius obſequium paratis inſiſtit: ac proinde arctior & intimior eſt charitatis cum Deo cognatio, quam religionis, quod ad illam nullum medium præter Deum, ad iſtam vinculi loco, ſint orationes & ſacrificia, per ſe attenta, & inſpecta à religione, in Deum tandem referenda.

Verum si remotior sit à Deo virtutibus Theologicis, propius accedit moralibus: quia Deo subditur vt fini proximo, & ex illâ adhæsione ius sibi comparat, in res omnes, easque aduocat, & admouet ad Dei obsequium. Hinc concludit Art. 8. religioni maxime cum sanctitate conuenire: nam sanctitatis duplex est significatum, & veluti dos, nempe mundiciei, recessu à rebus infimis & sordidis, & accessu ad Deum comparatæ, & firmitatis, vnde apud antiquos sancta dicebantur sancita, id est, lege firmata, quæ nefas sit violari. Hoc duplici sensu religio indiuidua est sanctitati: quia nos resque Deo sacras, ab affectu rerum infimarum, & à quocumque vsu prophano segregat, & vni Deo addicit: quæ vero semel Deo consecrata & mancipata sunt, sacrilegij genus est, ad alia transferre & adhibere. Vnde consecrationi additur firmitas, quæ est altera significatio sanctitatis, & dos religionis.

Hæc omnia præmisimus veluti præsidia, aduersus Amadæi conatus, qui religionis sanctitatem impetit, & partes fere omnes conculcat. Non dicam quæ ex superioribus, facile intelligi possunt, Christianos sanctissimâ religione Deo sacros, fœdare illuuie sordium, & indulgere posticos congressus, irruminationes: quorum nequidem vestigia in brutis extant, & à quibus etiam nominandis, ne dicam patrandis, abhorrent Philosophi. Præter hæc sacrilegia, in religionis munditiam, firmitas etiam labefactata est, arbitrario illo & versatili probabilitatis vsu, quo nihil statum, aut ratum est ex legibus & moribus, sed omni vento opinionũ circumferimur. Sed vt generatim ad ea quæ supersunt expendenda respondeam, nihil illi videtur sanctũ, aut sacrum esse. Quid enim religioni arctius aut sanctiori necessitudine cognatũ deuotione & oratione, quæ religionis flos, fructus, & operæpretium est? Sed has religionis partes omnino profligat, dum mentis attentionem, necessariam negat ad orationem, & ad horas canonicas persoluendas: vt cum de summis rebus Deo colloquimur, liceat labiis Deum honorare, corde & animo, voluntarie variis distento. Nec reuerentius vult excipi & administrari Sacramenta, Baptismi, Pœnitentiæ, Matrimonij & Eucharistiæ, vel tremendo Missæ sacrificio interesse, quam Horas Canonicas persolui. Nec melius consulit authori-

tati Ecclesiæ, & censuris ab illa latis in contumaces, quam Sacramentorum sanctitati. Vnius simoniæ, religioni infensissimæ, patrocinium videtur suscepisse: quare religionis vindicias, totâ hac Sectione prosequar, aduersus septem Tractatus in illam stilo ferreo exaratos.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Animaduersiones in Tractatum 6. de Horis Canonicis.

HVNC primum Tractatum aggredimur, quo Templum Dei, & domum Orationis, videtur mutasse in nundinationes prophanarum cogitationum, ac pene in speluncam latronum, qui patrimonium Christi Sanguine comparatum, & piorum bona collata in stipendium ministrorum Dei idoneorum, qui assiduis noctu diuque precibus, vigilias agant aduersus dæmonum insultus, præsidio sint Ecclesiæ, iram Dei compescant, pronocent misericordiam, ea dilapident & orationibus mente vagâ peractis, quæ fiant illis in peccatum, & toti Ecclesiæ in ruinam, putent se iure emercari, & in omne genus deliciarum, ne vitiorum dicam, impune diffluere, diuitiis piorum opulenti & pingues: nec deest Amadæi tantæ impietatis patrocinium.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

De Deuotione & Oratione obseruationes aliquot ex D. Thoma.

RELIGIONI S. Doctor annectit veluti florem, fructumque arbori & fœtum matri, aut verius germen fœcundissimum Orationis, omniumque pietatis Christianæ operum. Ista non attingeremus, nisi ex constitutâ religionis notione, quasi sponte profluerent, & responsionem ad opus Amadæi indeuotissimum, ne dicam impium, omni spiritus pinguedine, & succo solidæ doctrinæ expers, solis pene falso citatis vt plurimum Autho-

rum testimoniis conflatum, in gratiam Lectorum aliquo pietatis, & eruditionis lenocinio condiam.

Deuotionis cum religione cognationem, probat S. Doctor Art. 1. ab ipsâ nominis significatione: deuotos enim dicimus, qui vel se Dei totos dedunt obsequio, vel pro salute patriæ, vt olim duo Decij, caput certæ morti objectant. Vnde deuotio religionis feruor est, seu prompta voluntas, ad perpetuum Dei famulatum, auidè expetens, & arripiens quæcumque ad Dei gloriam conducunt. Et cum voluntas à fine cui se subiicit, comparet in alia authoritatem & imperium, hinc religio & deuotio, dum nos Deo subiiciunt, vim & ius habent imperandi reliquis virtutibus, & facultatibus, vt dicit S. Doctor ad 1. atque ex hoc imperio singulis modum præscribunt, illisque immiscentur, non vt species singulorum generum, sed quasi vis mouens inest mobilibus.

Hinc etiam apertum est quod docet S. Doctor, deuotionem nihil à religione differre, nisi forte vt actum à facultate & virtute vnde prodit; quia eiusdem virtutis est, aliquod velle bonum, illudque promptâ voluntate insequi: & cum religionis pars præcipua sit operari quæ ad Dei cultum pertinent, accedit prompta voluntas à deuotione, veluti stimulus & calcar ad ea implenda, quæ conferant ad Dei gloriam. Deuotionis autem & religionis fomentum, ait S. Doctor Art. 3. esse diuinarum perfectionum, aut beneficiorum Dei assiduam meditationem.

In hunc vero Articulum Cajetanus Commentarium habet, quod Granatensi nostro est admirationi, illudque refert ad verbum, quinta ni fallor, parte Memorialis, seu Enchiridij vitæ Christianæ, & veluti gemmam inseruit annulo aureo & pulcherrimo. Memoranda sunt verba, quibus enumerationem eorum quæ nobis sunt continuo meditanda concludit: *Nec religiosi, inquit, aut religiosa siue spiritualis etiam nomine vocari potest qui saltem semel in die ad eiusmodi se non transfert: quomodo namque effectus absque causa, finis absque medio, insula & portus absque nauigatione haberi nequit; sic nec religio absque frequentibus actibus suarum causarum, mediorum vehiculorum.* Similes gemmas non licet ex Amadæi Opusculo colligere: quamuis enim titulos & speciem pietatis præferat, eius tamen omnino abnegat veritatem. Quam

longe abest ab excolendâ religione, & accendendâ charitate, qui opera religionis docet licite peragi, solis labiis, corde voluntariâ euagatione à Deo remotissimo, atque eo animo stipendia constituta, iis qui Horis Canonicis Deum colunt & demerentur, comparari illâ Antichristianâ solutione pensi horarii?

Duabus superioribus de religione & deuotione quæstionibus 83. de oratione annectit, eâque solitâ breuitate & vbertate tractat, quæ Scriptores exegetici multis voluminibus prosequuntur. Nos ea tantum seligemus quæ superioribus appendent, quæ singularem habent eruditionem, & faciunt ad nostram controuersiam. Cum vero orationem statuat Art. 1. esse operationem mentis elicitam à religione, quæ insit voluntati: ad lucem huius profundissimæ doctrinæ, obseruari velim quæ habet S. Doctor lect. 7. Periherm. mentem seu rationem practicam à speculatiuâ differre, quod ista rerum tantum conceptus, & iudicia formet, practica vero efficiat, idque bifariam contingere; nam vel rem cogitatam absoluit & perficit necessario, cum subditur mentis facultati & imperio, vel inchoat tantum, aliosque precibus, & votis inuitât, penes quos est rei concedendæ, & implendæ arbitrium. Sed vtrouis modo res fiat, semper importat rationis operationem ad directionem, quæ falsi & veri iudicio, & assensu careat. Vnde concludit petitionem & imperium, esse quidem à voluntate admouente intellectum, sed ab intellectu elici, quia rationis est ordinare: vnde Aristoteles Ethic. ait ad optima quæque deprecari rationem, cui consentiunt Augustinus & Damascenus, dum orationem, petitionem quamdam decentium à Deo esse definiunt, & veluti desideriorum nostrorum interpretem. Hinc Art. 3. infert orationem ad religionem pertinere: quia religio, vt dictum est, cultum promouet.

Orationem generatim definit ex Cassiodoro, quasi oris rationem directam ab egeno, & subdito ad maiorem, cuius opem petit, sicut imperium est superioris ad inferiorem. Vtriusque communis ratio est esse actum mentis, vt egregie explicat S. Doctor 1. Periherm. lect. 7. vbi duo genera operationum distinguit, & subinde duas formulas verborum: Primo inquirimus & exprimimus, quid sit rei, de quâ cogitatio subit, & iudicamus, & propositione indi-

catiuâ siue neget, siue affirmet, nostrum de re iudicium aperimus. Secundum verborum aut operationum mentis genus, ad alios dirigimus, tribus de causis, vnde totidem existunt orationum species: vocante, eos qui adsunt compellimus, vt attendant, & nos audiant; interrogante, vt respondeant; compellente, vt impleant quæ animo versamus.

Rursus hæc postrema species orationis, fit imperio maioris ad subditum, aut votis & precibus subditi ad maiorem, in quem nihil potest, nisi significatione desiderij, quod optantis verbo exprimit. Has omnes operationes ait S. Doctor ad mentem pertinere, & hoc differre, quatuor species operationis intellectus practici, à primâ intellectus speculatiui; quod huic soli, quæ iudicio de quâcumque re & propositione exprimitur, verum aut falsum insit, & enuntiatione efferatur, aliis vero quatuor orationum speciebus, inest quidem ordo & directio rationis, & ad operationem mentis à D. Thoma, & Aristotele, ex communi hominum sensu reuocantur: sed à veri consecutione, notitiâ, & significatione, ac subinde à falsi exerratione & periculo absunt.

Mirum est quam late pateat apud D. Thomam hæc obseruatio, vix vlla est Philosophiæ aut Theologiæ pars, in quam non excurrat, soluendis infinitis difficultatibus opportuna. Hinc enim S. Doctor imperium à iudicio distinctum constituit, quo vult legem æternam Prædestinationem, & omnem Prouidentiæ diuinæ vim constare. In eo prudentiæ operæ pretium ponit: & licet recentiores totis viribus obsistant, & ab illo imperio libertati perniciem impendere vociferentur, vani tamen sunt illorum conatus, & pro D. Thoma nedum Aristoteles, & sapientissimi Philosophorum: sed etiam communis hominum sensus pugnat, illa vulgari formula, cogitandi & loquendi, enuntiando & imperando quasi iure gentium constituta sit, illa operationum mentis ratio, quâ tot difficultates eruditissime & profundissime profligat Sanctus Doctor.

Sed ad orationem redeamus Art. 1. cuius interpretandi gratiâ hæc attulimus, definitam oris rationem, seu decentium petitionem, quod ad intellectum practicum, ad alios operationem suam dirigentem pertinet. Atque ex eâ de-

finitione infert S. Doctor Art. 3. orationem esse actum religionis: ad illam enim pertinet, reuerentiam & honorem exhibere Deo, quod maxime fit oratione ad illum directâ, vt ad omnium bonorum Authorem, cui nos subiicimus, & malorum nostrorum ab illo remedia efflagitamus, quo nullum illi gratius sacrificium iuxta illud Psalm. 49. *Inuoca me in die tribulationis, eruam te & honorificabis me.* Omissis aliis articulis, quæ minus ad rem nostram faciunt, & à principio posito non ita aperte deducuntur, infert Art. x. orationem soli creaturæ rationali conuenire, quia est petitio inferioris & egeni, directa ad superiorem, cuius auxilium efflagitat: vnde nequit conuenire creaturis inferioribus homine rationis expertibus, nec Deo, qui nullius rei eget, nec superiorem habet aut parem.

Art. 11. Ex eodem fundamento elicit orationis vocalis vsum. Nam cum duplex genus orationis esse possit, publica vna, priuata altera, priorem esse vocalem oportet, vt innotescat populo, cuius nomine & stipendio fieri oportet: altera singularis à priuato licet sola mente peragi possit, conuenit tamen voces adhiberi, vt quædam signa externa, quibus ait Augustinus Epistola 121. ad augendum desiderium sanctum, nos ipsos acrius excitamus. Deinde conueniens est hominem se totum Deo dedere, & illi non solum mente, sed etiam corpore, & voce seruire: sed gratissima & laudatissima oratio vocalis est, cum ex vehementi in Deum affectu redundat in corpus, & linguam soluit in Dei laudes: ita Art. 12.

Decimo septimo & vltimo ex principio ad totam quæstionem posito, egregie illustrat diuisionem orationis ad Timoth. 2. *in obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones.* Cum oratio sit quoddam cum Deo colloquium, de rebus ad salutem necessariis, primo conueniendus est Deus, non loco, sed mente, quod oratione fit, vt est assensus mentis in Deum: Deinde efflagitanda sunt quibus egemus, quod postulatione fit, aut supplicatione, sed totis viribus enitendum est, vt optatis fruamur; & varia hinc inde argumenta arripienda, quibus Deum ad vota nostra flectamus, hæc vero loca argumentorum, vel à Deo sunt obsecratione, seu sacrâ contestatione, qualis est illa Danielis, *propter temetipsum*

N iiij

inclina Deus meus aurem tuam, vel à nobis ipsis assumimus, gratiarum actione de beneficiis acceptis, vt potiora obtineamus.

Sed ad quid ista congerimus? Vt inde iudicet Lector, quis nos melius orare doceat, an D. Thomas à quo ista omnia didicimus, an Amadæus qui orandi genus insinuat, quod non sit ascensus mentis in Deum, sed ad futilia quæque voluntaria euagatio, quâ non Deum reuereamur, sed rideamus & aspernemur, non dignati illi attendere, etiam dum rogamus, vt subueniat nobis, & aliis quorum stipendio viuimus. Scio Caramuelem hanc de oratione explicatam suam opinionem, vocare *virginem & masculam* quæ nihil moretur, anxie religiosorum scrupulos, quæ orationem ad Deum cæcam & clausam, ad vana quæque propensam, ab omni maculâ peccati vindicet. Sed viderit Amadæus qui Caramuelis vestigiis insistit, his probabilitatibus masculis & virginibus, religionem funditus tolli, negatâ Deo attentione, quam si recusaueris seruo te alloquenti, vix sensus communis compos habendus sis.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Refelluntur propositiones tractatus sexti de horis Canonicis.

QVAMVIS de oratione quæ ex D. Thoma retulimus, hunc tractatum conuellant pauca tamen addenda sunt, ad Dominicanos à calumniâ vindicandos, ex quibus suffragia petit, pro suis propositionibus deploratissimis.

Primâ Propositione, sacerdotes qui officium diuinum voluntarie distracti recitant, asseritur authore Asorio satisfacere præcepto: sed adeo falsa & inuidiosa Amadæo visa est hæc propositio, & quam illi adiungit veluti ramum trunco, qui officium non modo voluntarie distractus recitat, sed qui etiam omnino prætermittit, ante sententiam iudicis fructus beneficii non debere restituere, & licet velit maxime vtramque obtinere, non audet tamen manifeste probare, suosque exceptis paucis dicat

damnare, & ipsimet Asorio cui adſcribitur improbari. Sed ſuis purgatis magnis nominibus noſtrûm S. Anthonini, Durandi, Syluestri, Paludani, & nequidem D. Thoma excepto, munit vt probabilem, ac ſecuram facit, addito tot teſtimoniis hoc argumento, quod Caramueli demonſtratio eſt, qualibet Peripatetica euidentior: Eccleſiam pręcipere non poſſe actus internos, qualis eſt attentio mentis, ergo etiam ſi deſit nihil peccat, qui penſum horarium ſoluit, & officio vagâ mente de induſtriâ recitato, fructus ſacerdotii ſuos facit.

Sed defendenda eſt religio & innocentia noſtrorum hominum; hos enim Amadæus paſſim, ſed hic maxime laceſſit, & plus odio nobis prodeſt, quam poſſet obſequio, cum communem faciat noſtram, & pietatis Chriſtianæ cauſam. Suſpectam fidem hominis habebam, quod D. Anthonini, Syluestri, Paludani & D. Thomæ ſuffragiis aſcriptis, taceret loca vnde depromſerat, quod tamen ad rem quam molitur plurimum conferebat, ſed contentus aliorum fide retuliſſe teſtimonia, noluit indicare authorum libros, ratus vt res erat, iis lectis calumniam in ipſius caput eſſe caſuram. Legi D. Anthoninum 3. part. Tit. 3. c. 4. §. 8. legi Syluestrum Verb. Horæ quæſt. 5. vbi de attentione ad horas, refert mentem D. Thomæ & Paludani, quos etiam incuſat Amadæus, & ex illis ſtatuit ad penſum horarium adhibendam attentionem cum inchoatur, ita vt ex Paludano, non ab imaginatione, ſed ab intellectu hæc recitatio proficiſcatur, & ſi inter orandum mens euagetur, ſubinde reuocandam, ne vt inquit S. Doctor prima intentio omnino deſinat, & eâ ſtante quælibet euagatio inuoluntaria, caret peccato mortali, eo vero grauat quotquot inter recitandas horas, externis rebus quæ nihil ad officium pertinent diſtinentur: & euocantur ab attentione neceſſariâ. Hæc D. Anthon. & Syluester ex D. Antonino & D. Thoma. Quid de Caietano dicam, quid de Soto? Illi non ſolum propoſitionem damnant, ſed fundamentum etiam ex Caramuele conuellunt, & attentionem internam neceſſariam probant, Concilii Lateranenſis verbis expreſſis Innocentii cap. dolentes, de celebratione Miſſarum, *diſtricte pracipimus in virtute obedientiæ vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis* (nempe clericis) *Deus dederit, ſtudioſe celebrent pariter & deuote.*

Nec dicas actum tantum externum præcipi: nam præter quod hæc verba aliud ſonant, mens Concilii ſpectabat actum internum: quia externa recitandi conſuetudo iamdiu recepta erat, vitium tantum ſuberat modo recitandi. Nec verum eſt, quod vniuerſum aſſumunt, actum internum ſubterfugere præcepta Eccleſiæ: nam Clementina Multorum de hæreticis, excommunicatione ferit eos qui odio vel amore, interno certe affectu inquirunt hæreticos, aut inquirere prætermittunt. Et hoc omnino neceſſe eſt, cum actui externo indiuiduum eſſe oporteat internum: nullo vera eſſe poteſt intimior cognatio horum actuum, quam orationis vocalis, cum internâ attentione & reuerentiâ, quæ ſi noſtrâ voluntate ſeiungantur, non caret peccato, oratio etiam arbitraria, & nullo præcepto præſcripta.

Atque hinc noſtram ſententiam confirmamus. Quis dubitet præceptum orationis ad Deum, longe arctius ligare conſcientias, præcepto ieiunii, quod longe præſtantius ſit bonum mentis oratione Deo oblatum, quam corporis ex ieiunio: Atqui ex D. Thomæ eiuſque diſcipulis, præuaricatio præcepti de ieiunio, non caret lethali peccato, ex variis capitibus ſupra ſatis explicatis, quod præceptum Eccleſiaſticum de ieiunio ſit veluti deſignatio iuris naturalis & diuini præcipientis ieiunium, vt medium vtile expiandis & cauendis peccatis, & menti ad rerum diuinarum contemplationem & affectum promouendæ. Quis vero ignoret orationem ad hæc omnia bona comparanda, ieiunio efficaciorem eſſe, & ab illâ noſtram ſalutem pendere, vt docet Apoſtolus ad Roman. 10. *Quicumque inuocauerit nomen Dei ſaluus erit?* vnde quatuor gradibus ad ſalutem conſtitutis, innuit Apoſtolus nos ſaluos ſeclusâ fide eſſe non poſſe, ſicut nec orare ſine fide, nec credere ſine predicante, nec prædicare niſi ex miſſione diuina. Præter hoc commune omnibus præceptum oranculi, quibus cura ſalutis incumbit; accedit aliud onus, iis qui beneficia poſſident, ex ſtipendiis piorum charitate collatis. Nam ſicut eleganter ait Granarenſis arma deferenda ſunt, non ſolum iis qui ab inimicis vitæ inſidiantibus ſibi timent, ſed iis maxime qui militiam exercent: ita orationum armis, omnes ad vnum inſtructos eſſe oportet, contra ſpiritualia nequitiæ, ſed illud penſum

præterea exigitur à ministris Ecclesiæ, ad hoc institutis, & largissimo stipendio donatis. Quis vero possit in animum inducere, Ecclesiæ preces statas exigi à sacerdotibus & clericis, ad exorandam diuinam bonitatem, & maiestatem colendam nullâ attentione, & neglecto omnis pietatis studio persolui posse, à viris, virginibus, & monialibus Deo sacris? Si ita mentem piorum sua bona largientium liceat interpretari, pessime his largitionibus & sanctionibus, consultum erit Dei honori, & Ecclesiæ saluti, neque enim stipendiis & præceptis, imponendum erat onus huiusmodi orationum, quibus non colitur Deus, sed inhonoratur, nec misericordia conciliatur, sed ira prouocatur. Quid enim à reuerentiâ in Deum, à salutis cura, ab Ecclesiæ defensione, alienum magis, quam oratio labiis tenus prolata, cum voluntariâ mentis euagatione? Viderit Caramuel quid sibi sensus & animi fuerit, cum opinionem quæ has preces eximit ab omni culpâ, *virgines* vocat *& masculas*.

Atque hinc conuellitur altera propositio primæ adiuncta, Sanctiones Concilii Lateranensis & Pij V. quibus beneficiorum fructu multantur, qui pensum horarium soluere neglexerint, non exigere indictam restitutionem, ante sententiam à iudice latam. Omitto has constitutiones huiusmodi interpretatione irritas, ac penè ridiculas fieri, cum vix vnquam auditum sit, à iudicibus in clericos inquisitum, qui officio decessent: & cum Amadæus agnoscat eleemosynis piorum, constituta beneficia officiorum causâ, vt qui ista negligant implere, nullum ius habeant ad prouentus beneficiorum, quos proinde nequeant saluâ conscientiâ, vti rem furto sublatam retinere, quia hoc furtum cumulatur sacrilegio, dum bona Ecclesiæ Christi sanguine empta liguriunt viri Epicuro magistro quam Christo digniores.

Neque huic licentiæ & laxitati fauet Soto quæst. citata art. 6. solum hoc statuit, omisso penso horario, non esse omnes beneficij prouentus restituendos, si impleta fuerint alia onera & munera adiuncta sacerdotio, præter pensum officii compensandum, si omittatur, deductis aliis officii muneribus, quibus fuerit satisfactum.

Quod ad secundum primæ propositioni adiunctum corollarium attinet, licere officium alij recitandum no-

mine beneficiarij permittere, ex principiis positis aperte conuellitur: nam cum pensum horarium sit officio annexum, & velut indiuiduum, consuetudine receptâ, & communi piorum sensu, censetur esse onus, vt dicitur personale, quod proinde nequeat alienâ operâ persolui. Et immerito in huius laxitatis patrocinium aduocatur Syluester Verb. horæ quæst. dict. 3. nam cum dicit contrariam sententiam tutiorem, id aduersatiuè non comparatiuè sumendum est, quasi tuta sit opinio, quæ pensum horarium negat esse personale. Adde eo loci agere de officio, non priuatim sed publicè in choro persoluendo, cui minus mali sit, alium sufficere in absentis locum.

Sed nullus hic finis est falsitatum: exsoluit ab hoc onere, eos qui legere nequeant, licet memoriter possint horas recitare, & huius indulgentiæ Sotum falso authorem inducit. Liberalior est ex thesauro Caramuelis, ab officio eximit, quotquot nequeunt soli horas recitare, licet copiam habeant socii, qui alternâ recitatione laborem leuet. Et hoc nomine putat Caramuel, cum Diana & Sanctio, exsolui in totum ab hoc penso, quia adiutorium socij fauor est non contemnendus, at gratiarum ea lex est, ne inuitis obtrudatur. Quis non miretur adeo futilibus argutiis frangi præcepta Ecclesiæ, irrita fieri consilia piorum, qui suas opes ad id sine dubio contulerunt, vt statæ laudes Dei, singulis diebus celebrarentur, cum id fieri posset sine graui noxâ? Quam vero temere causari & obtendere potest, qui licet legendo, aut solus, nequeat persoluere laudes Deo, possit tamen minori labore memoriter, & adjuncto socio, idque nolit, hoc solum nomine, quod gratiâ & fauore non sit inuito vtendum. Sed contendo immerito inuitum esse, & inique recusare adiumentum, quo in persoluendo officio leuetur. Quis non miretur has argutias eleuandis legibus excogitatas? quasi non sit comperta mens Ecclesiæ, & piorum, qui ex asse hæredes instituere clericos, vt diu noctuque Deum colerent, & hoc onus tot titulis sibi impositum, tum detrectare, cum leuius est ferendo, & adsunt socij, qui alternâ recitatione minuant laborem, aut adsit fælicitas memoriæ, quæ legendi fastidium & tædium tollat? Videntur his euanidis subtilitatibus, regem illum imitari, à quo cum Cynicus rogaret sibi sestertium donari, respondit acutè sed illiberaliter, sester-

Digitized by Google

tium esse donum minus liberalitate regiâ, quod non deceat à principe erogari : cedo igitur talentum inquit Cynicus, maius est inquit donum quam à Cynico peti aut capi debeat. Non dissimilibus præstigiis, & illiberalibus argumentis Amadæus & aliqui Theologi eludunt officia pietatis, fallunt Ecclesiam, & legibus diuinis atque Ecclesiasticis ludificantur.

Secundâ huius Tractatus propositione, Moniales ex Lessio leuantur à penso horarum Canonicarum priuatim soluendo. Certum apud nos est, illas minus eo onere grauari, quam religiosos, qui ex eleemosynis viuunt, aut Clericos qui sacerdotiis potiuntur : quia dotem contulerunt Monasterio, quâ ali possunt, vel industriâ valent, vt sibi victum comparent. Si vero hæc desint, id est, si sustententur eleemosynis vel reditibus eorum, qui monasteria extruxerunt, & dotarunt alendis virginibus, quæ Deo vacent, & inducta sit consuetudo in Monasterium, horas publicè recitandi; perinde existimo hâc lege teneri ad illud pensum, ac Clericos & religiosos professos. Qui hoc penso Theologi eximunt Moniales, & professos sacris nondum initiatos, interpretandi sunt de iis, qui suâ dote aut industriâ viuunt, non piorum eleemosynis,cum prouentibus à Monasterij institutore relictis, nec inducta & seruata,vel vnquam inualuit consuetudo recitandi officium. Atque ab hac sententiâ non longe abest Caietanus, cum docet reliogosos, ex solâ professione non astringi ad horas canonicas, nisi accedant alii tituli, à stipendiis & eleemosynis, vel à consuetudine, & hâc conditione excuso opinionem Serræ, aliorumque Thomistarum. Quod vero refert Amadæus ex Caramuele, & Villalobos, non posse induci in Monasteria monialium consuetudinem horas Canonicas recitandi quæ vim habeat legis, quia deest ad hoc necessaria authoritas; *Quis enim id iuris contulit pueris imberbibus & fœminis, à quibus initium sumpsit hæc consuetudo? Efficacissimum* vocat Caramuel *hoc argumentum.* Ego ne dicam futile, subtilius sane est, quam solidum : sed his nugis aut argutiis mirè capitur hic author. Nec verius est quod Amadeus affert ex Aragonio, Serra, Gallego, huiusmodi consuetudines Monialium ex deuotione voluntaria seruandas esse, non stricto iure, quod liget conscientias. Hæc omnia conficta dico in gratiam

Monialium, quibus adulari visum est; vt tempus choro & officio recitando impendendum, non sit illis religioni fallere in locutoriis. Sed quis ita temerè instituta dixerit Monasteria virginum, vt suas ipsæ leges condiderint, nec à suorum ordinum prælatis, vel ab Episcopis, vel à Sede Apostolica inductæ sint aut saltem confirmatæ? atque hinc validè præcluditur effugium Caramuelis, *pueris imberbibus deesse authoritatem inducendi*, consuetudines quæ ligent; cum paucissimi, aut fere nulli sint Ordines, qui à suis præpositis, & Sede Apostolica non repetant vim sui instituti; cuius nobilissima pars sit, pensum horarium ad laudes Deo persoluendas. Sed de hoc tractatu satis: ad sacramenta accedamus.

SECTIO SECVNDA.

Animaduersiones in varios de Sacramenti Tractatus.

De Baptismo Sacramentorum primo agit Amadæus Tractatu vndecimo, & de matrimonio postremo Sacramentorum Tractatu decimoquarto, quem fere totum expendimus, excepta prima propositione ad hunc locum remissa, quod attingat matrimonium, qua Sacramentum est. De hoc igitur aliisque sacramentis qua partes sunt religionis nobilissimæ disputaturi sumus, si prius sacramentorum cum religione cognationem paucis explicuero.

ARTICVLVS PRIMVS.

Communis notio Sacramentorum.

SACRAMENTORVM cum religione necessitudinem nullus ignorat, nisi cui nunquam lecta & audita fuerit celebris Augustini sententia libro 19. contra Faustum cap. 11. *In nullum nomen religionis, seu verum, seu falsum, coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum seu sa-*

cramentorum visibili consortio colligentur: sunt enim veluti cingulum, tessera, & signum militare, quo duces suos milites donant & insigniunt, vt internoscantur: & ad hoc instituta tantum, quidam male opinantur esse sacramenta; quasi hâc vnâ ratione dicantur signa rei sacræ sanctificantis nos, quod à prophanis & ethnicis nos segregando videantur sanctificare, id est, Deo mancipare veræque religioni addicere. Neque alia sanctificandi ratio, aut vis, inesse videbatur sacramentis antiquæ legis, quibus tamen D. Thomas vnam & communem notionem cum nostris hanc constituit. Sed qui ita sentiunt, & ad hoc tantum valere volunt sacramenta nostra, male consulunt dignitati sacramentorum legis gratiæ; neque longe absunt ab hæresi Sacramentariorum, quibus paria sunt nostra sacramenta antiquis: nam externa illa & admodum ieiuna institutio, seu sanctificatio, non eximeret Baptismum & Eucharistiam à vacuis & egenis elementis, quò legis ceremonias deijcit Apostolus. Aliquid ergo altius, & sanctius, de nostris Sacramentis est cogitandum; & communis Patrum ac Theologorum mens est, instituta esse, veluti causas morales, vel instrumenta physica gratiæ nos verè sanctificantis. Hinc merito sunt accensenda præcipuis religionis partibus, & fundamentis Ecclesiæ.

Tria vero S. Doctor ponit, quibus totam astruit religionem, nempe mysteria quæ fide credimus, leges diuinas implendas ex charitate, vnde plenitudo legis ab Apostolo definitur, & sacramenta, quæ spem roborant, collatione gratiæ: vnde Fides, & Charitas profluunt veluti lux & calor ab igne, quibus mysteria credimus, & legem obseruamus, & salutem æternam comparamus. Multis hæ religionis partes conueniunt, nec differunt paucioribus, quæ non est prosequi huius disputationis. Certum est origine diuinas esse, nec potuisse poni aut institui, nisi Deo authore: sicut ipse solus nouit mysteria diuinitatis, & reuelare potest, ac leges sancire, quæ nomen ac vim diuinarum habeant; ita sacramenta seu sacrificia ad Deum pertinet instituere vt certa signa causasque, vnde gratia profluat, augeatur & peccati abstergantur sordes: hinc recipiendis vel administrandis Sacramentis, necessariæ dispositiones idoneæ, pro cuiusque dignitate ac fructu,

quæ si nostrâ negligentiâ desint, incurrimus lethale peccatum. Nec minus grauiter peccant, qui ab institutione Christi recedunt, id est, materiam & formam aliam adhibent, quam ferat vsus & traditio à Christo ad nos vsque deriuata.

Paragraphvs Primvs.

Defenditur sanctitas Sacramentorum contra primam propositionem ex Tractatu de Matrimonio.

EA vero authore Sa asseritur, non esse peccatum, sacramentum matrimonii peccato mortali implicitum inire: non audet propositionem defendere Amadæus, sed duo tentat; primum excusare Sa ex mendo textus vnde sublatum est τὸ *per procuratorem, Matrimonii Sacramentum accipere; non esse peccatum:* quod verum esset, si sententia Soti obtineret, matrimonium medio procuratore initum non ligare, nec vim habere sacramenti, donec coniuges mutuo consensu coram ratum fecerint. Deinde in Durandum aliosque Theologos regerit propositionem, ne excepto quidem D. Thoma, quod sententiam aduersam Durando, nempe matrimonium esse verum sacramentum conferens gratiam, probabiliorem dixerit.

Sed esto ita sit; hæc verba interpretanda sunt aduersatiue, secundum regulas S. Doctoris, non comparatiue ex mente Probabilistarum; qui ex verbis comparatiuis inferunt vtramque sententiam tutam esse, & probabilem, probabilitate non impeditâ; quod alienum est à S. Doctore, qui nullam opinionem quamlibet probabilem, si falsa sit, & legi repugnans, docet diffidentibus Doctoribus excusare à peccato. Cæterum stante verâ ratione Sacramenti, & assertâ Matrimonio, seu coram, seu medio procuratore celebrato, certum est lethali peccato non carere, si celebretur ab homine sordido & saucio lethali peccato: idque videtur reperi ex duplici capite. Nam cum ex veriori sententiâ, non alij sint huius Sacramenti ministri, quam ipsi coniuges, vltro citroque sibi Sacramenti gratiam impertientes, si reatu peccati implicentur dum

dum conferunt aut recipiunt Sacramentum, vtrimque etiam peccant, tum collatione, tum susceptione: idque certius ex secundo capite, quia obicem ponunt Sacramento viuorum.

Magis dubium est an collatione peccent: distingui solet duplex genus ministrorum, quidam sunt destinato ad hoc consecrati, & gratiâ donati veluti stipendio, vt dignè fungantur munere; quales sunt Episcopi, Sacerdotes, rei sine dubio grauis peccati, si illotis, vt dicitur, manibus contrectent res sacras, & sibi conscii culpæ lethalis, conferant Sacramenta. Ab hoc onere eximunt quidam ministros secundi Ordinis, quos vocamus *necessitatis*, qui occasione potius, quam destinato baptizant paruulos, cum deest Sacerdos: huius Ordinis ministerio videntur fungi coniuges, dum sibi conferunt Sacramentum. Declarari potest hæc ministrorum differentia, corum qui regibus famulantur exemplo. Nam si quis occasione datâ, cum absunt ministri regii, inseruiat principi, nihil peccat, si sordidior sit, quia nullo stipendio id obsequium præstat: verum eos qui apparent primo gradu, & adsunt regi cum stipendio, oportet ornatiores esse, & si cultum negligant, loco mouentur, quasi in regiam majestatem iniurij, abutantur stipendio constituto, vt regi inseruiant decentiori forma & statu. Ita de ministris Sacramentorum statuunt plures Theologi.

Quæ eâdem propositione congerit Amadæus de ordinibus, excepto Sacerdotio, ne D. Thomam eiusque discipulos carpendi vllam occasionem prætermittat, refellam Paragrapho sequenti vbi duas de Baptismo Propositiones expendero.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

De duæ Propositiones Materia dubia Sacramenti Baptismi.

VTramque jungimus quia eodem nituntur aut refelluntur principio: I. Partis Disput. 1. quatuor distinximus classes materiæ & formæ Sacramentorum; in primâ, reponitur certa & licita, alterâ extremâ, continetur certò nulla, tertia quæ ad primam accedit, complectitur

materiam validam, sed illicitam, postrema quæ proprior est secundæ, habet materiam certo illicitam & omnino dubiæ efficaciæ, quâ Disputatione citatâ, diximus numquam vti licere, cum apertum adit periculum irriti Sacramenti, nisi grauius malum ingruat, nempe damnatio pueri, aut adulti morituri sine Sacramento.

His ita constitutis, facile est de vtrâque propositione iudicium: primo asseritur licitum esse in articulo necessitatis, baptisare sub conditione aquâ rosaceâ, quod non improbabile, id est, tutum ex Probabilistarum regulis censet Bauni: D. Thomas 3. part. quæst. 66. art. 4. ad 3. negat baptismum fieri posse sanguine animalis, aut vino, aut quocumque liquore alicuius plantæ, maxime si arte exprimatur. Nec valet argumentum Amadæi, ab aquâ sponte fluente ab arbore, maxime post pluuiam aut glacie resolutâ, quam Ioannes de la Crux ait idoneam esse materiam baptismo non, alchimici liquores, hi enim expressi ex herbis eliquatis longius recedunt ab aquâ elementari, ea quæ sponte defluit è vite vel arbore, quæ vix aliud est, quam pluuia nondum in vitis substantiam conuersa. Si hic detur locus probabilitatibus, quid vetet baptismum fieri quocumque mixto, ex probabili opinione Medicorum, elementa mixtis inesse secundum suas formas paululum refractas? Quidni sanguine, cum illi multum insit pituitæ, quæ nihil differat ab aqua? Quidni etiam vino, ex duplici opinione probabili, facti vnâ, solere aquam vino miscere caupones, & alterâ iuris seu naturæ, aquæ vino mixtæ etiam modico nihil perire à vino; in quam ait De Lugo opinionem, pedibus manibusque, ire Collegium Romanum, vt conuersionem aquæ infusæ Calici immediatam in sanguinem defendant?

Sed quis erit probabilitatum, id est, ineptiarum, & errorum finis, & modus? Quidni etiam quod habet secunda propositio, probabilis & tutus sit baptismus sub conditione, cum saliuâ & sudore? Quem sine dubio defenderet Amadæus, quamuis damnatum à Gregorio in Decretalibus titulo 2. 42. de Bapt. cap. penultimo, vbi statuitur: *Nullatenus dubitandum, eos verum non habere Baptismum, in quibus verbum & elementum, aut eorum alterum, est omissum; nec pro Christianis habendos, quos*

in articulo mortis constitutos, propter aquæ penuriam, aliquorum simplicitas pro baptismo saliua conspersione leniuit: nihil, inquam, moraretur hoc decretum Amadæus, nisi opportunissimum iudicasset, ad impressionem in hostes, id est, in Dominicanos fere omnes, nec excepto D. Thoma faciendam; quâ numquam atrocius grassatus est, quam additionibus ad has tres propositiones: Quare vt illius conatus frangamus, sit

ARTICVLVS SECVNDVS.

Depelluntur infinitæ calumniæ Amadæi à D. Thoma eiusque Discipulis.

CVM huius Opusculi examen aggressus sum, hærebam dubius de Authore; sed progressu tot occurrerunt argumenta, aut vestigia Theophili Raynaudi, id est, calumniæ libri De immunitate Cyriacorum, De Absolutione Moribundi hic collectæ; vt pene inuitus cogar credere, non potuisse ab aliâ officinâ prodire. Odium in Dominicanos aliquâ affectatione laudis occultatum passim emicat, veluti globi ignei è mente Vesuuio. Sed his postremis propositionibus maiori quam vmquam vi erumpit; & omisso de quo agendum erat argumento, totus est in lacessendis & lacerandis Dominicanis, quibus vindicias debemus.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Summa calumniarum Amadæi.

OCCASIONE decreti superioris, quo Pontifex damnat Baptismum, cum saliuâ & sudore, intempestiuè omnino irruit in Dominicanos: & primo Paludanum impetit longissime positum, quæsitum opportune importune: petit an Baptismus ille post decretum Pontificium sit de fide nullus; & statim inducit Paludanum absque formidine negantem, iuxta id quod tradit in 4. dist. 24. quæst. 1. *Nullam propositionem, notam per fidem infu-*

sam esse, cuius subjectum non sit Deus, quantumcumque prædicatum sit Deus. Hæc autem propositio: Baptisatus sputo non est Christianus, non habet pro subjecto Deum: quare addit ex Paludani principio, nullam conclusionem Fidei posse deduci; quod ex Suares ait Fidei aperte repugnare.

Euerso & confosso Paludano, Tabienam Dominicanum eodem telo impetit: ille *Verbo Excommunicatio* statuit nihil ab Ecclesiâ falsum damnari, nisi dicat Hæreticum esse; quod in hoc decreto Pontificio desideratur.

Videtur omnes Dominicanos ad internecionem deposcere; quare his duobus eodem telo peremptis, tertium adjungit Canum omnium Dominicanorum sibi infensissimum, & læsæ Majestatis Pontificiæ reum peragit, & quasi Hæreticum traducit, quod Canonibus Pontificiis non asserat authoritatem Librorum Canonicorum, nec ab omni lapsu etiam contra prudentiam, immunitatem Pontificibus, seu in confirmandis religiosorum Ordinibus, seu in sanctis Diuorum albo referendis: aduersus hæc tria Cani dicta perinde ac contra trifaucem Cerberum fulminat Censuris Turriani, Bannesij, Arriagæ.

A Cano inuehitur in Cajetanum & plurimis erroribus grauat, potissimum quod probet Baptismum Christi nomine collatum, contra expressum decretum Zachariæ *in cap. Synod.* dist. 4. de Conf. Can. 83. hâc de causâ illum pungit Spinæ verbis, nec illius tantum erroris accusat: plures addit propositione prima de Matrim. vbi notat contra sensum Ecclesiæ, secutum opinionem Durandi, nullum Ordinum esse Sacramentum, præter Sacerdotium. Erroris de Baptismo socium dat Syluestrum immo mirare Lector D. Thomam, illique instruit insidias ex 4. dist. 5. art. 2. vbi referens aliorum opiniones, sic præfatur, *quidam dicunt, si desit intentio mentalis baptisanti puerum, pie creditur quod summus Sacerdos scilicet Deus, defectum suppleat & salutem ei conferat:* At Amadæus puniendâ fraude, erasis primis verbis *quidam dicunt*, reliqua refert quasi dicta à D. Thoma ex propriâ mente, si desit intentio baptisantis, suppleri à Deo. Nec contentus impegisse in hunc errorem, adjungit alterum ad finem secundæ Propositionis de Baptismo Martyrij. Sed omnium atrocissimum habet propositione prima de Matri-

monio, vbi D. Thomam in 4. dist. 24. quæst. 3. art. 1. ait tollere Episcopatum à numero Ordinum & Sacramentorum, ac proinde omni gratiâ vacuum & expertem facere, & ex Petro à Soto depromit censuram hæreseos in Magistrum.

Placuit synopsim facere accusationum Amadæi, vt agnoscat Lector fidem promissorum, hâc farragine calumniarum absoluisse, cum vltimis de immunitate Cyriacorum ita scripsit, *Gustum nunc parce exhibeo, cras in indice vniuersali ad singulos quosque Cyriacorum, plenas cuppas huius vappa propinabo.* Nec dubito quin ea quæ in hanc propositionem conjecit, sit fragmentum, illius indicis Generalis, cui creditur esse immortuus, quasi postremo omnium operum, forte immaturâ morte interrupto, cui, more pictorum inscribendum est, faciebat, vel absoluturus si licuisset eram.

Sed ad rem: Prima & expedita responsio, ad plerasque harum objectionum est, nos Dominicanis minime asserere immunitatem à quocumque lapsu, & sicubi cæspitent, & à vero aberrent, non excusare, maxime cum à Magistri communis & tutissimi ducis vestigiis sponte recedunt, quod interdum contigit Cajetano ad purpuram assumpto. Præterea duo illorum lapsus inuidiose in maius augeri, & cum facile possent excusari, in prauum & ab eorum mente alienum sensum detorqueri. Postremo Respondeo plures illorum scripsisse ante Concilij Florentini & Tridentini, ac decreta Pontificum, quibus quæstiones prius in medio relictas definiuere: quales sunt de Matrimonio per Procuratorem inito, de Minoribus Ordinibus, aliæque id genus controuersiæ. Dico tandem plerasque harum accusationum, ac fere omnes, in caput Authoris recidere, & famæ auctoris nocere magis, quam accusatorum innocentiæ.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Defensio Paludani, Armillæ, Cajetani & Cani.

HIs vniuersim præmissis, ne videar difficultatem vllam subterfugere, ad singula respondeo. Imprimis Paludanum scriptis, pietate, nobilitate familiæ, quæ etiamnum in Gallia floret, & Patriarchatu in Hierosolymitano celeberrimum, immerito carpit cum Suares Amadæus, nec aduertit illius assertionem nedum excusari posse sensu Catholico, sed omnino admittendam, si attendamus illum agere de propositionibus Fide diuinâ credendis. Quis vero nesciat, eas hoc differre à propositionibus demonstratis, aut probabilibus, quod illis assentiendi vnica sit ratio Deus, eiusque reuelatio omnium credendorum vnicum medium & argumentum? Ergo nihil temere scripsit Paludanus verbis supra ex illo relatis: hoc enim tantum significare voluit, assertionis cuiusque Fidei vim totam esse à Deo testante, non ab argumentis hinc inde petitis.

Armillam seu Tabienam Paludano vinctum eodem calumniæ vinculo purgare est facile, adhibitâ distinctione Scholæ ex Cajetano, duo esse genera damnandi propositionem hæreticam, nempe verbis expressis, quod Cajetanus diceret *actu signato*: vel *actu exercito*, cum censuris, aliisque id genus loquendi formulis, quæ pondus & vim habeant sententiæ, propositionem damnantis hæreseos, qualis est illa Gregorij decernentis, immo & probantis, *non licere dubitare baptismum cum saliuâ & sudore non facere Christianum*

His duobus Dominicanis leuiter lacessitis, Canum sibi præ omnibus Dominicanis inuisum grauat triplici errore iam supra memorato: sed miror ausum damnare, quod Canonibus Pontificum de Moribus, de institutis Ordinum Religiosorum, & de Sanctis in Diuorum album relatis, non afferat parem cum Libris & Scriptoribus Canonicis authoritatem, quæ illis vix astrui potest citra Fidei perniciem. Certe si quæ sit potestas concessa Ecclesiæ definiendi res Fidei, quàm Canus non solum censet ma-

ximam, sed etiam pro eâ pugnat multo validius, quam Amadæus suo libro *Ipse dixit* inscripto; quis neget eam valere maxime, cum res definiendæ ex Fidei articulis deducuntur, necessariâ & euidenti consequutione, & immediate reuelatis sunt proxime junctæ.

Verum Molina eas negat in quæst. 1. D. Thomæ vllo Conciliorum aut Pontificum decreto posse euehi ad ordinem articulorum Fidei: Ergo Molina vnâ assertione plus detrahit Pontificum authoritati, quam Cano tribus accusationum capitibus; nempe cum de moribus tractant, & nullo Dei verbo, neque argumentis inde necessariis, sed solâ ratione naturali probantur; Cum de Ordinibus Religiosorum agunt, vbi magis prudentia opus sit, quam scientiâ aut fide: cum viros opinionum sanctitatis florentes Diuis accensent, vbi infinitæ facti quæstiones occurrunt dirimendæ iudicio potius, quam ex Scripturâ & Traditione. Quid ergo peccauit Canus, cum his tribus capitibus ait non statui decreta Fide diuinâ credenda, aut opus esse Ecclesiæ & Pontificum sanctiones Scripturæ æquales, quasi alias tota pereat Majestas Sedis Apostolicæ?

At contra ego pronuntio, Amadæum qui id contra Canum contendit, Sedi Apostolicæ grauissimam noxam inferre, & ab eius obsequio deterrere hæreticos omnes, & Catholicorum plurimos. At inquies nisi Canones perinde ac Scripturam canonicam recipiamus, perit illorum reuerentia: quasi vero his fundamentis nitatur authoritas pontificia, quibus sublatis corruat. At nos verius & solidius propugnamus iura Pontificum, & Ecclesiæ, assertâ illis authoritate infallibili, cum res definiunt ex Scripturâ & Traditione; nec propterea dicimus nutare illorum decreta, si desint aut taceant diuina eloquia: tum enim sibi ab omni lapsu & errore immunitatem parant, illo inconcusso decreto, quod toto hoc opere propugnamus, cum res dubiæ sunt, nec quidquam certum ex Scripturâ & Traditione statui potest, standum pro lege & pro parte tutiori, quam sibi ipsis assumpsere, aliisque suis canonibus semper præscripsere sanctissimi Pontifices, perpetuo illo oraculo millies repetito, *in dubiis partem tutiorem eligendam esse*.

Hic etiam mirari subit Amadæi consilium, aut potius

fraudem: è toto iure Ecclesiastico, nulla extat frequentius repetita, aut firmius sancita regula, delectu tutioris partis hanc vero mille telis impetunt Amadæus & Caramuel, & deprauant detortis interpretationibus recentiores: & vbi ista sibi permiserint alios criminantur, si totum ius canonicum loco Bibliorum non habeant. Quid hoc rei est? videntur mihi prætorianos Pilati milites imitari, qui genu Christo per ludibrium flexo impingebant alapas, & in faciem conspuebant.

Sed quid de inauguratione Sanctorum dicam? Satis illis consultum putant Cano Caietanus,& alii,quos Amadæus traducit Theologi, assertâ pontificibus longe infra diuinam maiori prudentiâ, & æquitate, post exactam disquisitionem de sanctitate Diui, à miraculis aliisque testimoniis, quam iudicibus quibusque sapientissimis, ad pœnam damnantibus reum confessum, & conuictum, qualem non negat Canus. Sed iis non contentus Amadæus vult excipi decretum quodcumque Pontificium, tamquam fide diuinâ certum, etiam cum testantur Pontifices rem sibi dubiam, nec periculum erroris & peccati se posse euitare, nisi delectu probabilioris & tutæ opinionis. Concedamus hoc Amadæo; quis indubitatum perinde decretum dicat, ac verbi incarnationem,vt iustam habeat causam, Canum qui negat, traducendi, tamquam hæreticum? Huic censuræ subscripturum fore puto neminem.

Idem iudicium esto de institutione ordinum religiosorum, quam Canus prudentissime reuocat ad prudentiam, magis quam ad clauem scientiæ: & ad quæstiones facti, magis quam iuris pertinere, nullus negare potest, nisi ignarus sacrorum rituum. Quæ vero obiicit Caietano de baptismo valide collato nomine Christi, præter quod ex Nicolai Pontificis decreto nescio quo, suam opinionem hausit, non puto accedere, quidquid ab illo peccatum fuerit, ad Campanellæ opinionem Cardinalis Delugo munitam suffragio, quâ paruulos ait, si desit aqua ad baptismum, saluos fieri Sacramento legis naturalis, id est, benedictione aut precatione paternâ.

Quod pro Delugo respondebit Amadæus, ego reponam pro Caietano, & Syluestro. Si vera sint quæ ex illis refert (neque enim reperi quibus notat locis) dicam

magis ad sensum pietatis prolata, quam ad Scripturæ & Traditionis tenorem exacte constituta, magisque excusanda, quam Campanellæ dictum, quod scripserint ante decreta Concilii Tridentini, quibus vis sacramentorum cum solâ aquâ elementari, ordinum sacerdotio inferiorum character & gratia, extra omnem controuersiam sanciuntur: sed de discipulis satis.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Vindiciæ Diui Thomæ.

SI Amadæo fides vlla sit, ipse D. Thomas non omnino certus figit pedem, sed in hoc lubrico titubat, & cadit, cum supplementum aliquod intentionis, ad validum baptismum necessariæ, repetit à Deo summo sacerdote: sed aduersarii calumniam deteximus re vera seuerissime castigandam; nisi atrox scelus maius supplicium esset qualibet pœnâ à nobis deposcenda: imo Deum precamur, vt quas commeruit, condonet. Cæterum sanctissimum Doctorem ab eâ calumniâ purgat accuratissime Caietanus quæstione quam tractat ipse Amadæus 3. part. 64. art. 8. ad 2. argumentum, cuius vis in hoc posita erat, si necessaria sit mentalis intentio ministri ad validum baptismum, nos illius intentionis incertos, fore semper dubios, & anxios, an rite simus baptisati.

Hanc dubitationem & vim argumenti inde petitam infringit S. Doctor, intentione Ecclesiæ verbis ministri expressâ, quæ tantæ est efficaciæ, vt priuatum ministri errorem corrigat: nam si atheus, cui omnia nostra mysteria fabula sint, nomine Ecclesiæ conferat baptismum eo animo, vtcumque res se habeat, valere tamen velit ex mente Ecclesiæ, certum est illius atheismum nihil obesse efficaciæ sacramenti. Hanc vero ministri voluntatem consentaneam fidei Ecclesiæ, omnino requiri ad sacramentum, alias nullum futurum, expresse docet S. Thomas articulo vltimo eiusdem quæstionis, cum ait, *si minister non intendat Sacramentum conferre, talem peruersitatem tollere veritatem Sacramenti.* Idem habet quæst. 68. ad 7. & eodem sensu interpretanda sunt verba relata ex quarto sententiarum.

Quid facies huic interpolatori adeo atrocis plagii conuicto? Sed qui in Magistrum hanc corruptelam molitus est, putas-ne sincerius discipulos habiturum? Socrates lecto Heracliti nomine Scotini, id est, obscurissimi Philosophi libro, ita censuit, quæ ex illo intellexerat sibi mira videri; sed miranda magis credere quæ non caperet. Quid simile de Amadæo pronuntio, exploratas à me nostris authoribus ab eo corruptelas illatas, fœdissimas comperisse: sed longe deteriores putate, quas non licuit experiri.

Omitto eadem fraude, vitio verti D. Thomæ, quod vim martyrii ad remittenda peccata repetat cum Paulo à charitate, sine quâ nihil prodest, etiam si corpus tradiderimus vt ardeamus. Sed venenosa magis est postrema accusatio de Episcopatu, quasi nolit D. Thomas nullam conferri gratiam consecratis Episcopis: sed mera est calumnia, Episcopatum vult esse apicem & gradum, quo sacerdotii caracteris extensio fiat, & augmentum, siue intensio gratiæ sanctificantis. Putat-ne sic explicatam sententiam magistri damnari à discipulo sanctissimo Petro Soto? Sed quid non tentat Amadæus? malis artibus armat filios in parentes.

SECTIO TERTIA.

Animaduersiones in Tractatum duodecimum de pœnitentia.

ACCEDIMVS ad examen Tractatus omnium longissimi, qui præter viginti propositiones, alias habet adiunctas tres supra viginti: has omnes commodiori methodo, ad quatuor capita reuoco. Expendam breuissimè quæ de absolutione moribundi repetit, secundo & tertio complectar, quæ ad onus, & ad sigillum pertinent, id est, ad peccata aperienda reo, & tacenda confessario, vltimo capite attingam quæ ad postremam partem sacramenti pertinent de satisfactione.

Articvlvs Primvs.

De Absolutione Moribundi.

Ad dvabvs postremis propositionibus huius Tractatus aggredior ordine præpostero, sed necessario mutato; quod Disputatione primâ difficultates de absolutione moribundi profligatæ sint, & pauca addenda supersint. Hoc primum moneo, nouum argumentum occurrere, quo opusculum istud tamquam genuinus partus, asseratur authori Dissertationis de absolutione moribundi: quia hæ propositiones illi singulares sunt, & in Aquila desiderantur, cum tamen reliquas omnes, & earum vindicias ab illo Authore Hispano mutuatus sit, vt iam pluribus obseruauimus.

Omissas aliquot hîc adjungam: baptismum cum aquâ rosaceâ ex Bauni non improbabilem defendit Propositione 19. cui addere poterat, necessitatis articulo licitum fore baptismum aceto. Ægidij opinionem de baptismo cum sudore & sputo, quod vt minimum materiam dubiam vocat Ægidius, licitum vrgente necessitate, non inficiatur Propositione 33. de Matrimonio cum peccato, sine nouo peccato inito propugnat Propositione 32. excusat in gratiam Sa, qui ita habet, *quidam ignorantes Matrimonium contrahentes in peccato mortali ob ignorantiam excusantur à peccato mortali.* Quam vero Amadæus præfigit toti Opusculo, de licitâ inspirationum repulsâ, citra peccatum vel leue, habet Propositione 34. Immunitatem ab omni peccato concessam clericis voluntariâ distractione & perpetuâ recitantibus, habet Propositione 42. Monialibus onus ab Officio recitando semouet Propositione 34. à quâ omnino abstinendum erat ipsi, & Amadæo, ne viderentur adulari Monialibus, & ab illis excutere onus Chori frequentandi, quod detrectant. Votum mortis alienæ permittit Propositione 80. falso aduocatis in patronos Cajetano & aliis Thomistis.

Vt paucis absoluam, vix vllam habet Propositionem Amadæus desideratam in Aquila, aut ab illo non assumptam, præter duas hic expendendas, ex principiis primæ Disputatione constitutis duobus.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Principia duo ad quæstionem ponuntur.

QVORVM primum sit, Sacramentum Pœnitentiæ cum Matrimonio hoc à reliquis differre, quod suscipientis actibus constet, vt parte essentiali, seu materiâ subjectâ absolutioni quasi formæ. Nam vt eleganter D. Thomas, eadem est Sacramentorum & remediorum artis medicæ ratio: nec immerito, cum illa ad animi, ista ad corporis curandos morbos pertineant. Quare sicut remedia ad valetudinem corporis comparata, duplicis omnino generis sunt; quædam extra ægrum posita & aduentitia, vt pharmaca quæ propinantur, & pictacia quibus vulnera & partes morbidæ illiniuntur & obuoluuntur; alia sunt insita corpori, & ab ipsomet ægro prodeunt, vt exercitationes, dieta, & parcior victus: ita Sacramentorum plura vim totam habent rebus externis, oleo, aquæ, aliisque elementis inditam vel infusam; quædam vero materiam à suscipiente depromunt, actusque internos aut externos exigunt, non solum quasi præuios ad gratiam, sed veluti partes quibus conficiantur.

Ad hoc postremum genus reuocantur Pœnitentiæ & Matrimonij Sacramenta; ac proinde sicut nullum est Matrimonium, cui mutuus animi consensus desit, aliquo singulari signo significatus; ita Pœnitentia & absolutio Sacramentalis certissime vana & cassa est, nisi verus pœnitentis dolor veraque confessio, signo singulari expressa accesserit.

Hinc aliud deductum est Pœnitentiæ ab aliis Sacramentis discrimen, quod ad ista valide excipienda, nullo opus sit recipientis consensu, vt cum pueris ante rationis vsum confertur baptismus, quibus cætera omnia Confirmationis, Eucharistiæ, Ordinis, valide possent administrari. Adultis vero qui res suas arbitrio peragunt, ad illa Sacramenta recipienda, sufficit interpretatiuus in ea consensus, id est, nisi illos loquela & sensus deficeret, præsumptio ex vitâ more Christiano peractâ, desideraturos esse & petituros Sacramenta ad salutem vtilia & necessaria.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Dirimitur quæstio & de vtrâque Propositione fertur iudicium.

AD Absolutionem vero peccatorum Sacramentalem, nullus estTheologorum,qui neget sicut adMatrimonium præter interpretatiuam & præsumptam voluntatem, requiri magis expressam, qualis est ista, confiteret si adesset Sacerdos:nec illa sufficit Coninch,nec nisi sit absoluta; nec Suari, nisi directa ad claues Ecclesiæ; nec Thomistis quibusdam, nisi præeat alicuius peccati confessio, vel interni doloris significatio: idque putant euinci aut certe probabilissimum fieri,discrimine inter pœnitentiam aliaque Sacramenta, ex certâ institutione & Traditione Ecclesiæ comperto, vnde concludunt absolutionem nullam, aut ad summum dubiam esse, cui non solum actus enumerati contritionis, & voluntatis confitendi, sed etiam illorum significatio defuerit: quæ haberi nequeat ex solâ vitâ Christiano more transactâ: quia hoc signum æquiuocum est, & commune, nihil de confessione cogitantibus; quod proinde innuit interpretatiuam, id est, ex præsumptione futuram voluntatem confitendi, si eo statu rogato moribundo liceret respondere; non expressam, aut aliquo signo doloris & voti confessionis significatam, & contestatam Sacerdoti ab astantibus,qualem requirit ex Vasques & Suarez Propositione 19.ad validam absolutionem;nec omnino recedit titulo Propositionis 20.quâ exigit à moribundo votum confessionis significatum petitione confessarij,adjunctâ modo Catholico vitâ exactâ, quæ signum sit aliquod contritionis.

Si nihil vellet aliud Amadæus, non negarem posse conferri absolutionem sub conditione, non vt certo aut probabilius validam; sed vt summe dubiam, & si liceat per tempus omnino repetendam. Neque aliud videbatur obtendere Disputatione illâ de absolutione moribundi; immo damnabat Iacobum Bajum, quod cuilibet Christiano quem sensus defecissent, nullo voti confessionis aut doloris signo edito censeret, non posse sententiâ ab-

solutionis per modum iudicij collatâ iuuari, quod nullâ præcessisset causæ discussio; sed per modum suffragij adhibendam esse, inclusâ conditione tacitâ, vel expressâ, inquantum possum & quatenus capax es. Hâc etiam opinione relatâ suspendit iudicium; sed istud exerte profert, *Vnum ego Confessarium teneri sub lethali, absolutionem sub conditione impendere moribundo: quoties licite secundum aliorum opinionem potest:* Atqui contra tuam, plures quos refers, docent absoluendum moribundum, eodem modo quo baptisandum, & Extrema-Vnctione muniendum, ea solâ præsumptâ voluntate à vitæ Christianæ tenore, nullâ aliâ contritionis, aut voti confessionis insinuatione: ita enim ex te docent suis Thesibus Theologi Societatis Viennenses, ita Diana & alij: Ergo illis assentiar, & nisi pareani damnas me peccati mortalis.

At ego contra intercedo tuæ falsissimæ regulæ versatilis tuæ probabilitatis ad nutum cuiusque Doctoris, quâ contendo non solum me non adstringi, sed neque etiam mihi licere, in quæstione propositâ discedere ab institutione certissimâ Traditione confirmatâ, Sacramenti Pœnitentiæ omnino nullius & vani, nisi præter interpretatiuam voluntatem, adsit signum præsentis contestatæ, petitione confessarij, aut doloris sensu, gemitu, vel verbis expressæ.

Atque his abunde responsum sit vtrique propositioni: duo tantum animaduerto. Primum mirari me relatam S. Anthonini opinionem, in antiquo Sacerdotali Romano desiderari in recenti: nec ab Amadæo librorum helluone quæsitum aut inuentum, aut certe non citatum: quod mihi omnino suspectum nullam fidem facit.

Sed multo grauius peccat testimonio D. Thomæ, pessimâ fide ascito ex Opusculo 65. de Sacramento Vnctionis vbi docet infirmum, *qui petitâ Vnctione ante aduentum Sacerdotis sensum & vocem amisit, vngendum esse:* quia eo casu debet etiam baptisari, & à peccatis absolui. Ex eadem Opusculo 5. de cautelâ in confessione habendâ ait, *infirmum ante aduentum Sacerdotis etiam mortuum, habendum pro confesso, & post mortem absoluendum. Cui,* inquit, *Iesuita in hac parte non acquiescunt:* Hic Amadæus fidem absoluit dicti Sapientis; *Occasionem quærit qui*

uult recedere ab amico, Prouerb. 19. Sui instituti legibus astringitur D. Thomæ doctrinæ: sed qui extruxit aggerem contra ictum fluuij, & qui regimen tyrannicum libro vno tollendum, aut moderandum suscepit, ratus sibi illâ constitutione, de sequendo D. Thomâ, jugum esse impositum; quod nec ipse, nec plures Patrum suorum ferre possunt, occasionem captat, non solum recedendi à D. Thomâ, sed etiam totam Societatem semouendi, ex falsis & adulterinis D. Thomæ operibus. Non adeo peruersi, aut obtusi criterij, in recensendis Authorum libris est, vt nisi excæcasset animum libido carpendi Diuum Thomam, non posset facile agnoscere illud Opusculum, nec stylum, nec eruditionem, grauitatem, aut modestiam S. Doctoris resipere. Nam vt omittam infinita argumenta, S. Doctori omnino insolens est, quodcumque conuitium, aut verbum asperius dictum: quare obseruatum est, stultitiam nulli vnquam objecisse hominum, sed semel sententiæ Dauid, de Dinando (cui etiam voluit parcere) quâ materiam primam loco Dei constituit.

At duobus quos vitat Amadæus Paragraphis, Sacerdotes, qui aliquid peccant in administrandis Sacramentis *stultos & fatuos* vocat Author illius Opusculi; quod à D. Thoma adeo alienum est, vt ne dicam Sacerdoti aliquid præter officium agenti, sed nec etiam Atheo stultitiæ notam voluerit inustam, contentus opinionem stultitiæ damnasse. Adde huius Opusculi Authorem perpetuum esse in citandis ad singulas lineas canonibus, & plures vno Paragrapho apud ipsum extare, quam apud D. Thomam, totis supra viginti Voluminibus: vt facile agnoscas opus esse alicuius Iuris Canonici, non Theologiæ consulti. Cur igitur, inquies, insertum est operibus D. Thomæ? Sed ego reponam, cur operibus Augustini additæ sunt Homiliæ ridiculæ ad Fratres de Eremo? quasi non sit hoc commune malum celebrioribus Authoribus multa illorum nomine prorsus indigna in lucem prodire, vt sint vendibiliora.

Sed hæc condono homini quærenti occasiones, vt recedat à D. Thoma. Quis posset excusare apertam loci citati falsationem? Author ille Canonistam potius agens, quam Theologum, ratus non minus sibi sine Canonibus,

quam Iuris-Consulto, turpe esse sine lege loqui; relatis ab Amadæo verbis, quibus post mortem ægrum pro confesso habendum & absoluendum à peccatis docuit, hæc addit verba: *Vt de Pænit dist 1. multiplex vt de sent. excom. à nobis.* Quæ submouit Amadæus castiganda fraude, vt locum daret epiphonemati, PP. Societatis D. Thomæ in hâc parte non acquiescunt; & ne Lector agnosceret, illud opus alienum esse à D. Thoma, & verba relata de absolutione mortui, iuxta Canonum sensum interpretanda, de absolutione à censuris, non à peccatis: hanc vero crassissimam inscitiam & impietatem, non dubitauit Amadæus D. Thomæ imponere. Certe dum ista cogito tentata à depontano sene, vt cum Gregorio loquar, flere magis libet, quam aliquid dicere.

Articvlvs Secvndvs.

De Confessionis onere, seu de Peccatis & peccatorum circumstantiis Confessario aperiendis.

HOc est secundum caput Tractatus de Pœnitentiâ, quò pertinent duodecim Propositiones Amadæi expendendæ, quas ferè omnes vnico argumento repetito ex institutione huius Sacramenti refello. Certum est quæcumque hominis Christiani peccata mortalia, post baptismum admissa, solâ vi clauium, id est, Absolutione Sacramentali, aut votô absolutionis remitti posse, ac proinde clauibus subiicienda confessione; si liceat per tempus & mortem, aut ad minus absolutionis voto: vt proinde æque late pateat confessionis onus, ac virtus clauium, & nihil omnino subtrahi possit silentio à clauibus, quod possit remitti.

Vnde cadunt fere omnes Propositiones Amadæi, quibus eximit ab onere & pudore confessionis, peccata dubia, quæ tamen certum est, si vera sint, vt contingere solet, non posse remitti, nisi virtute clauium, quibus si subducantur voluntario silentio, numquam veniam consequantur.

Sed

Sed forte quis causabitur, principium à nobis constitutũ, de pari amplitudine confessionis cum vi clauium incertũ esse, aut falsum. Sed in confesso oportet esse apud omnes Catholicos, & soli Hæretici negant, qui confessionis onus, vocare solent carnificinam Pontificiorum, & inuentum vsum in officinâ diaboli ad animarum perniciem, & ludibrium Scripturæ. Nos hæc conuitia nihil morati, demonstramus confessionis onus explicatum totâ sua amplitudine ex verbis Christi ad Apostolos Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Non potuit apertioribus verbis Christus iudiciariam in Christianos omnes potestatem Apostolis conferre; quam cum præmissâ & prius infusâ Spiritus sancti gratiâ, veluti quâdam consecratione, aptat ad tantum ministerium, quo gratiæ donis, veluti stipendio quodam, dignos se præbeant huic muneri obeundo. Confert vero ius, non tantum dissoluendi, sed etiam retinendi peccata: nam sola condonatio peccatorum vi clauium, nisi adderetur facultas retinendi, voluntariam quidem & beneficam in nos potestatem constitueret, cui vtilissimum esset confessione peccata submittere certo condonanda, non tamen necessariam, seu quæ vim haberet iure exigendi confessionem, sed cuiusque arbitrio permitteretur hoc beneficio vti. Quare vt optime obseruat Suares, additâ potestate provt visum fuerit retinendi peccata; hinc imposita est lex aperiendi nostris iudicibus quæcumque peccata: alias excidimus ab omni spe indulgentiæ peccatorum, quæ à clauium potestate, nostro silentio subduxerimus.

Vim argumenti & rem totam, placet illustrare luculento exemplo, iudicis & præfecti à Rege, in Prouinciam missi, cum amplissimâ potestate, dirimendi quascumque causas, seu iudicio capitis, seu rei ordinariæ. Certum est liberum esse hunc iudicem adire, iis omnibus, qui ex illâ Prouinciâ contendunt, & lites eius arbitrio permittere; sed debere, nego: quid enim vetat, quin priuatim aut amicorũ arbitrio, conueniant? Quia litteris regiis collata est quidem voluntaria se sponte adeuntium lites dirimendi non necessaria potestas, quin possint illo inconsulto lites componere. Si vero præfectura regio diplomate, perinde ad retinendas, ac dirimendas causas instituta sit, certum est

P

tum potestatem fore necessariam, & quamlibet ab aliis tentatam sententiam aut concordiam, futuram præter ius, iudici & præfecto regio comparatum: atqui Apostolis & Pastoribus Ecclesiæ, non solum voluntaria dissoluendi, sed etiam necessaria retinendi, & cogens ad subiicienda sibi confessione peccata, à Christo potestas est collata: Ergo frustra est & vana, quæcumque speratur, aut tentatur remissio peccatorum, nisi re ipsâ cum licet ingenuâ confessione, aut confessionis voto, iudices nostros adeamus, & omni ambage semotâ, sigillatim peccata aperiamus, provt necesse est ad certum iudicium, nosse singulorum speciem, omnium numerum & circumstantias, quæ conferant ad grauitatem; vnde desumenda est iudicij æquitas.

Quamuis in hoc foro conscientiæ, haberemus tantum rationem potestatis iudiciariæ, caderent quæcumque Amadæus 12. Propositionibus docet de onere minuendo confessionis, de peccatis aut peccatorum circumstantiis: sed cum dati nobis sint Sacerdotes, non solum vt iudices ad præterita peccata retinenda aut condonanda, sed etiam vt medici, ad cauenda futura, & ad curandos morbos animi, certum est necessario aperienda esse peccata confessariis, vt possint vtroque munere ad nostram salutem defungi.

Paragraphus Primus.

De onere confitendi peccata dubia.

Atque hinc refellitur valide de peccatis dubiis duplex propositio; quarum prior apud Aquilam quarta, authore Coninch eximit ab onere confitendi dubia peccata, nisi saltem probabiliter constet, nos illis implicari: altera huius appendix apud Aquilam 17. ex Delugo confessum peccatum vt dubium liberat ab onere confitendi, si sublato dubio certum fiat & compertum. Falso in horum opinionum patrocinium aduocati sunt, primum ab Henriques, & ex illo ab Aquila, & ex vtroque ab Amadæo, Cajetanus, D. Anthoninus, & alij: Sed cuius suffragio stare poterit hæc opinio, quæ ipsimet Dianæ est

improbabilis? Tomo decimo Tract. 16. Resolutione 79. ait, *aduersari communi opinioni Doctorum, communi praxi totius Ecclesiæ*; & alibi, *probasse omnino esse reijciendum*.

Atque vt paucis Scholæ nostræ sensum, remque ipsam per se satis intricatam, & fraude Amadæi obscuriorem aperiam, notandum est triplicem esse veluti gradum mentis, de peccati conscientiâ, aut de quâcumque rè dubiâ: Primum propriissimè, cum paribus, hinc inde argumentis probabilibus librata, suspendit assensum, neque in alteram partem flectitur, immo forte nec potest, vt ex Aristot. dictum est Disp. 2. nisi pro rationum momentis, & si paria sint vtrimque, necesse est suspendi: atque hic est primus dubitantis animi, & quasi in æquilibrio positi status. Secundo credimus nos probabilius peccati reos, & conscios esse. Tertio denique verisimilius reputamus nos minime peccasse: & si eo progrediatur vi rationum consensus, vt leuissimæ supersint suspiciones de peccato commisso, aut confesso (quem vnum Caramuel dubitantis animi gradum agnoscit) tum concedimus, quod contendit Amadæus, & ex Thomistis refert; nullum superesse onus confitendi, si deueniatur ad postremum tertij gradus statum: secus verò si dubitatio posita sit in primo & secundo statu, vel tertij status gradu, id est, si aliqua probabilitas vrgeat pro peccati conscientia: tum enim obtinet regula, in dubiis tutiorem partem esse eligendam. Idem etiam censet Layman, in articulo mortis vult morituro incumbere onus confitendi peccata dubia: quidni etiam sano? Neque enim ab articulo mortis, sed ab institutione diuinâ petendæ sunt regulæ confessionis, nisi aliam dixetis sano, aliam ægro esse constitutam.

Nec placet conditio secundæ Propositioni ex De Lugo apposita, vbi semel peccata vt dubia confessus quis fuerit, non adstringi ad ea iterum confitenda, vbi deposito dubio, certa accesserit persuasio peccati commissi. Nam lex, & dos præcipua confessionis ea est, vt sit quasi speculum conscientiæ pellucidum, & peccata oculis Sacerdotis subijciantur, provt insunt conscientiæ ac memoriæ, atque iudicium Sacerdotis variare possunt: atqui longe alia est ratio conscientiæ, peccato dubio aut certo impli-

catæ; & hoc maxime refert ad iudicij pondus: nam peccatum dubium materia esse potest absolutionis necessaria; quandoquidem non potest remitti, si reipsâ insit animo, nisi absolutione & vi clauium, non tamen sufficit nisi certum euaserit: Ergo alia est peccati certi, alia dubij, ad hoc tribunal collati ratio; vt dubij confessio nequeat eximere ab onere confitendi, vbi certum euaserit. Atque vt rem absoluam, argumento communi, quo cæteras Amadæi Propositiones impugnauimus, id omnino aperiendum est Sacerdoti, quod nequit vllâ ratione remitti, nisi absolutione, aut illius voto; quod tum tantum sufficit, aut excusare potes cum deest copia Sacerdotis, vel menti non occurrit, vt possit saltem tanquam dubium manifestari: Atqui ipsamet peccata dubia, nequeunt remitti nisi vi clauium, nec votum sufficit; quandoquidem ipsamet dubitatio peccatũ suggerit memoriæ.

Vnde præcluditur argumentum Amadæi ex Concilio Tridentino Sessione 14. cap.3. vbi præcipitur vt necessaria confessio peccatorum, *quibus se Dominum, & Deum suum mortaliter quis offendisse meminerit*; At qui dubitat, non meminit: sed est hæc mera vitilitigatio.

Atque huiusmodi cauillis præcludendis, obseruandum est; non posse conscientiâ aut memoriâ, res conuenientiori ordine digeri, quam à Philosophis præscripto prædicamentorum classibus, vbi species & indiuidua pleno iure & primo loco reponuntur, oblique, indirecte eo reuocantur, partes specierum puncta linearum res denique incompletæ integrarum appendices, Ita dubia peccata subduntur clauibus Ecclesiæ, earumque vim sentiunt, quandoquidem aboleri nequeunt, nisi absolutione ipsâ, aut eius voto, nec deest recordatio cum ipsamet dubitatio probabilitati iuncta, satis vellicet memoriam, ne ab illâ sibi Amadæus præsidium quærat. Sed nullam præterire patitur occasionem lacescendi Thomistas: vnde authori Summæ Margarita Confessorum crassum errorem impingit, quasi docuerit, hominem alicuius tantum interni peccati reum, non posse adstringi ad annuam confessionẽ præcepto Ecclesiæ. Si copiam libri haberemus, in promptu esset depulsio calumniæ; nec deest legitima interpretatio, depromenda ex dictis de præcepto ieiunii, & quolibet alio Ecclesiastico, vim non habere ligandi conscientiam, ex

ſolo iure Eccleſiaſtico, ſed vt adjungitur iuri naturali, cuius eſt deſignatio. Et ne repetam hic neceſſaria, videndus eſt omnino locus iam inſinuatus.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

De onere confitendi circumſtantias aggrauantes.

CONTROVERSIA de peccatis dubiis confectâ, grauior vrget de circumſtantiis aperiendis, huc remiſſa ex Tractatu de Matrimonio. Mirum eſt quantum inuidiæ creet Amadæus S. Doctori, quot & quantas ſtrages animarum edat, mentito illius nomine, dum omnes fere circumſtantias peccatorum decem Propoſitionibus, contendit nullo iure confitendas eſſe, hoc argumento: D. Thomas & antiqui fere omnes Theologi, excepto Alenſi, Altiſſiodorenſi, aliiſque paucis, docent quaſcumque circumſtantias peccati, quæ ſpeciem non mutent, neque è veniali faciant mortale, taceri poſſe. Hoc habet D. Thomas in 4. diſt. 16. quæſt. 3. art. 2. quæſt. 5. ſic enim habet. *Quidam dicunt omnes circumſtantias, quæ aliquam notabilem quantitatem peccato addunt, neceſſarium eſſe confiteri, ſi memoriæ occurrant: alij vero dicunt, quod non ſunt de neceſſitate confitendæ, niſi circumſtantiæ quæ ad aliud peccati genus trahunt, & hoc probabilius eſt.* Atqui, inquit Amadæus, ita ſe res habet, ſi Chriſtianus cum Iudæâ aut Mahometanâ peccet, vt Azorius docet Propoſitione 4. neque enim circumſtantia Iudaiſmi ſpeciem mutat fornicationis. Atqui idem iudicium eſt de Propoſitione 7. cum quis vnâ detractione, plures lædit homines, aut vno ictu decem occidit homines: Ergo vnicum eſt peccatum phyſicè & moraliter, ac proinde non tenetur huiuſmodi peccatorum reus, quot & quantis infamiam, aut mortem intulerit aperire. Idem etiam iudicium eſt de Propoſitione 18. quâ mille aureorum fur dicitur ſatisfacere præcepto confeſſionis, ſi tacitâ ſummâ quam ſubripuit, dicat ſe reatu teneri furti læthalis: quia quantumcumque nummorum ſubtrahatur, eadem eſt peccati ſpecies, nec ad aliud genus tranſit, ex magnitudine rei ſublatæ. Eidem fundamento aſtruit 8. Propoſitionem, cum

Digitized by Google

qui mulam, aut quodlibet aliud brutum subigit, satisfacere præcepto confessionis, si dicat se vno læthali peccato teneri libidinis præposteræ: neque enim bestialitas ad aliam speciem trahit. Eodem principio defendit 9. Propositionem, ex peccato libidinis præposteræ non esse confessione explicandum, an agens fuerit quis, an patiens: quia immutatâ specie, discrimen spectat ad circumstantias, quas negat D. Thomas confiteri oportere. Non alio nititur fundamento 10. Propositio, stuprum virginis sponte consentientis, etiam sub patria potestate, malitiam tantum habere simplicis fornicationis, ac proinde circumstantiam virginitatis non esse explicandam, sicut nec pollutionis voluntariæ in Ecclesiâ si fuerit occulta, locus est exprimendus, quia inde non asciscit notam sacrilegij, vt habet Propositio 11. ex Vasques: multoque minus circumstantia loci explicanda est confessione, tactuum impudicorum, quamlibet turpium in Ecclesiâ vt Sanches, & Fagundez docent Propositiones 12. Eodem argumento ducitur Turrianus, dum Propositione 13. docet, eum qui rem habuit cum solutâ, satisfacere præcepto, si dicat grauis peccati cum solutâ contra castitatem, se reatu teneri. Idem omnium propositionum est fundamentum, circumstantias furto aut libidini adjunctas, augere peccati grauitatem, non mutare speciem: ab huiusmodi vero circumstantiis, confessione aperiendis, eximit S. Doctor cum antiquis Theologis, & si confessarius velit in has circumstantias inquirere, à pœnitente iure reiici his verbis, *ista ad te non pertinent, satisfeci officio meo.*

Adeo veritatis & salutis animarum studio flagrant Thomistæ, vt si hæc quæ ex D. Thoma infert Amadæus, certâ & necessariâ consequutione deducantur, malint suum magistrum deserere, quam adeo periculosis propositionibus assentiri. Sed non eò angustiarum nos adigit Amadæus, neque, vt ab huiusmodi difficultaribus eripiamur, confugiendum est ad Soti responsionem, D. Thomam iuniorem, cum interpretem Magistri Sententiarum ageret, hanc Disputationem vnâ tantum quæstiunculâ perstrinxisse alia sine dubio additurum, vel mutaturum sententiam, nisi mors immatura, cum ad tractationem de pœnitentia peruenerat, intercepisset, opus & manum à susceptâ scriptione summouisset. Sed longe expeditior

videtur, meliusque D. Thomæ honori, & animarum saluti consulit solutio Suaris Theologorum Societatis sapientissimi & eruditissimi. Ille disputatione 22. sect. 3. de Pœnitentia fusissime vt solet, controuersia de circumstantiis aggrauantibus, inter Theologos antiquos agitatâ numero 13. sententias discordes conciliat hoc temperamento, à quo longissime recedit Amadæus: quamuis inquit, hæ duæ sententiæ, si vniuersim attendantur, sint discordes, parum tamen discrepare, cum deuenitur ad singulares casus. Quoties enim circumstantia variat iudicium morale, conueniunt omnes quamuis ex diuersis principiis, esse confitendam: sed quidam nempe Alensis, & alii, quia notabiliter aggrauat, & mutat iudicium, illi vero quia speciem moralem variat.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Expenduntur sigillatim Propositiones Amadæi de circumstantiis aggrauantibus.

QVis enim neget, vt exactius singularũ propositionum examen ineamus, scandalo esse maximo, quo nomen Dei blasphemetur in Gentibus, & traducatur religio, cum Christiani accedunt ad domos meretricum Iudæarum, vel Mahometanarum, & ideo in Hispania hoc peccatum sibi seruant Episcopi remittendum, & leges ciuiles puniunt pœnâ à carnifice infligenda: Ergo aperienda est pœnitenti hæc circumstantia, quod peccatum fornicationis adeo facit religioni exitiale. Non desinit hâc propositione Amadæus Thomistas insectari, Ludouicum Lopes inducit, quasi dubium in hac controuersiâ, & inde ansam arripit accusandi Conradum de plagio, quod verbis ex Lopes, tacito authore respondeat huic quæstioni non omnino certus. Mallet sibi quidlibet perire quam occasiones Thomistas sugillandi, cum vel leuissimas aucupetur.

Sed omnibus virga censoria leuiter percussis, pastorem impetit hoc argumento; horribilior est cum matre copula, quam cum Iudæa; Atqui satisfacit præcepto qui congressus cum matre reus, accusat se vniuersim vnius pec-

cati incestus; quidni Christianus fornicatus cum Iudæa implebit præceptum confessionis, si agnoscat se reum peccati læthalis contra castitatem: secundam Propositionem qua vis, aut potius venenum argumenti continetur, ait doceri à D. Thoma 2.2. quæst. 154. art. 9. vbi incestum nullo cognationis graduum discrimine, docet vnius esse speciei: Ergo copula cum matre est circumstantia peccati incestus intra eadem speciem quam negat D. Thomas necessario confitendam. Infelicitatem reputo, necessarium cum hoc homine certamen, cum non tam Scholæ nostræ, quam religionis Christianæ causam ago. D. Thomam nego docere eo Articulo quicquam eorum quæ illi affingit per summam calumniam Amadæus. Probat eo Articulo incestus ab aliis luxuriæ peccatis discrimen, ex triplici capite; quorum primum & præcipuum petit à reuerentiâ, quâ nos conuenit prosequi parentes, & illorum causâ cognatorum reliquos, tanti habitâ etiam inter Gentiles, vt ex Valerio lib. 2. cap. 9. de castitate prohibitum lege fuerit, eodem balneo Patrem cum Filio lauari, ne se nudos inspicerent: adeo cordi erat veneratio parentum, adeo illi turpitudo venereorum credebatur aduersari. Hinc concludit S. Doctor incestus cum parentibus, execrandam præ aliis libidinum speciebus turpitudinem; quæ à parentibus redundet in cognatos, quâdam similitudine & analogiâ. Ac proinde quis non videat ex mente D. Thomæ, plusquam specie morali differre, copulam cum parentibus, & cognatis, non solum specie, sed etiam plusquam genere, & tantum analogiâ conuenire; sicuti solent distare finis seipso bonus, & sui causâ quæsitus, à mediis quæ gratiâ finis eliguntur? Quis non miretur cum par sit graduum incestus distantia, & ex iisdem causis à D. Thoma constituta, quæ rei per se bonæ aut malæ, à re accidentario & alienâ bonitate, aut malitiâ, odio vel amore dignâ; eodem tamen gradu ab Amadæo reponi?

Sed quis erit tandem calumniarum finis? Frustra id ab Amadæo sperem. Superiorem nouâ cumulat ex falsissimo principio. Vbique obtrudit Opusculum 65. adulterinum D. Thomæ opus vt supra demonstratum est, & ipse nouum præbet argumentum: eo loci, inquit S. Thomas docet, si ex recordatione malorum præteritorum, quis

delectationem magis percipiat, quam dolorem, non putat expedire huiusmodi peccatorum species confiteri; nisi generatim sibi venisse in mentem vindictam, aut quodlibet aliud peccatum, quo se magis ad delectationem, quam ad pœnitentiam senserit commoueri: Ergo, inquit ex D. Thoma, non est necesse species peccatorum confiteri, nec distincte explicatâ illorum specie, aut circumstantia.

Parum est Amadæo, velle D. Thomam circumstantias peccatorum, non esse pœnitenti aperiendas, nisi etiam docentem inducat taceri debere species; quæ tamen exactius sint distinguendæ, quam numerus. Nec aduertit Opusculum illud, quod ipsi promptuarij calumniarum loco est, capitaliter aduersari principio apud D. Thomam inconcusso, actus qualescumque ab eo quò tendant obiecto, speciem sumere. Hinc Salmanticenses Disputatione 11. de peccatis, contra nouam & singularem opinionem Vasquez, docent delectationem morosam de rebus venereis, ad adulterij, incestus, aut cuiuslibet alterius peccati genus pertinere, quo res spectat, de quâ delectatio capitur: ac proinde confessione huiusmodi cogitationum & delectationum objectum explicandum omnino esse, an soluta, an nupta, aut monialis sit, quæ in mente versabatur: quia iuxta circumstantias obiecti seu fœminæ, diuersæ existunt malitiæ species huiusmodi cogitationum. Hæc discipuli D. Thom. ex genuinis S. Doctoris operibus eruunt principia Ethicæ Christianæ; quæ Amadæus lacessit ex vno Opusculo adulterino.

Idem esto iudicium multoque certius, de pluribus læsis vnâ detractione, aut occisis vno homicidio: quâ de re plura diximus contra Caramuelem. An vero hic actus & plures habeat malitias & numero distinctas ex Scoto, an vnicam, quæ plures æquet ex D. Thoma, ad apices Metaphysicæ hæc disputatio pertinet; sed nihil refert ad quæstionem moralem: quia siue Scoti, siue D. Thomæ sententia obtineat, conueniunt omnes, idem esse iuris, quoad praxim & confessionem, id est, sincere aperienda esse confessario, quæ vno actu odij optauimus, aut intulimus, vel vni diuersa, vel eadem pluribus damna & mala.

Neque aliud circa hanc Propositionem potest Amadæus, extorquere à Thomistis, nisi aperto plagio fallatis: nam

præter Acacium de Velaſio, quem non licuit videre; Bannes quo citatur loco quæſt. 62. art. 8. nihil eorum prorſus habet, quæ illi aſcribit Amadæus. Concluſione 4. Tria in illum Articulum inſtituit dubia; Primo nullam diſtinguit concluſionem; ſecundum ſex concluſiones habet, tertium quatuor: ſed nullibi lego illud *Dicimus quarto*, qui vno propoſito expreſſo, vel interpretatiuo retinet rem alienam, vnum tantum peccatum committere; vt ſi vnico ictu quis multos homines occidat, vnicus actus eſt moralis æquiualens grauitate multis. Sed demus hæc verba eſſe Banneſij, ſententiam noſtram aperte confirmant, ſi ab vno actu, multiplex ſequatur damnum, multos grauitate æquare, ac proinde explicanda eſſe confeſſario, hæc diſtinctè damna.

Eâdem audaciâ corrumpit Serram, nam poſt verba ab Amadæo relata 2. 2. quæſt. 76. art. 3. ad illam quæſtionem, an qui pluribus hominibus mortem vno actu imprecatur, plura peccata, an vnum committat: Reſpondet mihi probabilius videtur, vnum ſolum numero eſſe peccatum, tam phyſicè quam moraliter: Sed noua interpolatione quæ ſequuntur verba ſuppreſſit (nempe quia ſentiebat illis ſuam cauſam iugulari) quia tamen multis numero diſtinctis æquiualet, aperiendum eſt in confeſſione, quot homines maledixerit: nam quamuis vna ſit actiuè maledictio & iniuria, tamen quaſi paſſiuè, tot ſunt quot homines maledicti. Quæ tibi fides in poſterum habenda eſt Amadæe, adeo apertæ fraudis conuicto? Si perinde copiam Zanardi & Acacij haberem, ſicut Serræ & Bannes, ſimilis te plagii arguerem. Sed ad quid opus eſt librum conſulere, cum ipſa verba à te ex Zanardo relata, quam vrges cauſam euertant? cum exertè dicat, in confeſſione explicandas perſonas occiſas, & cognitas, ad hoc vt cognoſcatur grauitas peccati in eâdem ſpecie.

Hanc enim regulam de circumſtantiis ſtatuo, & iudicio Lectorum ſubiicio: tum pœnitenti explicandas eſſe, cum ita ſe habent, vt ſummæ & v. gr. furto ſublatæ partes, etiamſi ab aliis ſeiungantur, ſingulæ peccatum lethale idoneæ ſint numero diſtinctum conficere. Atque ita de furto in anteceſſum dixerim, ſi ſublata ſit ſumma, in duas partes diuidenda, quarum maior verbi gratia nummus, aſcendat ad læthalis peccati grauitatem, altera mi-

nor Iulius verbi gratia, aut decem asses, non nisi veniale constituant, hanc partem seu accessionem concedo posse citra mortalem culpam taceri, quia à parte maiori, quæ satis sit ad læthalem culpam seiuncta, non nisi venialem efficiet. Atque ita de circumstantiis, intra eamdem speciem peccatum augentibus, interpretor sententiam D. Thomæ, cum ait non esse necessario explicandas pœnitenti. Si vero pars vnius furti illa sit, verbi gratia decem nummorum, quæ sola & seorsim satis esset ad peccatum mortale, constantissime pronuntio esse declarandam.

Si obiicias D. Thomam secus sentire, hoc nego, & pernego: quia expresse agit de circumstantiis, quæ adiunctæ peccato, non sunt tantæ grauitatis, aut malitiæ, vt è veniali trahere possint ad mortale vnum, aut ad plura, quamuis vno actu omnia contineantur, quia mille aureorum furtum, æquat sine dubio, damno & grauitate, minuta mille furta, quorum singulis vnus tantum nummus subriperetur.

Peruersa est omnino illa interpretatio, quæ latronum fauet atrocitati: Et cum non eximat latrunculos ab onere confitendi decem furta, quorum quolibet vnum nummum subripuerint; quo iure vis exemptum latronem mille aureorum, à grauitate sui latrocinij insinuandâ sacerdoti, & iis verbis tantum velis se accusare, quæ exigis ab vnius tantum nummi furto sublati conscio. Imo seuerior es in hominem, qui duplici furto distincto duos summos sustulerit, quam in latronem, qui ærarium expilarit, & centena millia talentorum vno latrocinio corrogarit: cum huic gratiam facis tacendi vim omnem sublatæ pecuniæ, & vno verbo significandi se lethale peccatum furti admisisse, quale est vnius nummi. Nec finis hic est tuarum indulgentiarum in prædones: das illis ius contendendi cum confessario, si diligentius velit inquirere in furti grauitatem, me vero damnas peccati mortalis, si eam sententiam secutum nolim absoluere, quasi contumacem, & quamuis id præ se ferat, mihique in faciem ingerat, se satisfecisse officio, & saluti, si iisdem verbis multorum millium aureorum quibus vnius furtum significari solet, subiecerit in materiam sacramenti.

Quid hoc rei est? Theologi strenue latronum causam

agunt, latrunculos insectantur. Reum vis esse damnationis æternæ eum qui duobus minutis furtis, totidem aureos subripuit, nisi distinctissime duo furta numerauerit: raptorem vero & prouinciarum prædonem absoluis, si vnius grauis peccati contra iustitiam, reum se pronuntiarit. Quid dicam ad ista? Etiam si taceam, rei atrocitas satis clamat, nos diuitum assentatores factos, eorum pudorem falsis opinionibus redimere: pauperum vero à quibus nil gratiæ spetatur, exactores esse rigidissimos. Hæc satis de 7. Propositione, & in antecessum de 18. quæ furem mille aureorum, eximit ab onere summam confitendi; quia peccatum furti auget intra eandem speciem. Sed quo sensu explicanda sit mens D. Thomæ, satis constat, ex regulâ a nobis constitutâ, quæ omnes Amadæi conatus infringit. Thomistas in sui erroris patrocinium aduocat, sed inuitos, & reluctantes, maxime Syluestrum, qui *Verb. confessio.* num. 10. quæst. 9. licet cum D. Thoma neget, eâdem necessitate confessione aperiendam circunstantiam peccatum grauantem, quâ circumstantiam quæ speciem mutat, non tamen negat, ex aliis capitibus necessario pœnitenti huiusmodi circunstantiarum faciendam, & sacerdoti ab illo exigendam esse confessionem, maxime tum cum nescire possit earum ignarus, quid facto sit opus, siue quid sibi sit agendum, quidue iniungendum pœnitenti.

Infinitæ occurrunt propemodum difficultates de restitutione, quas nequit confessarius expedire, si ex præscripto Amadæi, liceat pœnitenti tacere aut dissimulare, & in confessarium insurgere, si diligentius in eius furta, aut homicidia inquirat. Quid dicam, conscientiæ forum, & pœnitentiæ tribunal, si fides sit Amadæo, aut vlla eius assertionum authoritas, in forum contentiosum, contumaciæ pœnitentis aduersus confessarium tandem mutabitur.

Paragraphvs Tertivs.

Ex principiis constitutis octaua Propositio expenditur.

Tædet me tot turpitudinum. Propositione 8. huius Tractatus, quæ est apud Aquilam 84. hominem cum mulâ, aut qualibet alia specie brutorum coeuntem, liberat à pudore hanc circumstantiam confitendi, nisi communi nomine Sodomiæ, quod ad illam speciem pertineat, nihilo diuersam, siue coeat cum bruto, siue cum homine, seu patientis, seu agentis loco, cum tamen ex verâ Theologiâ genus illud commune, iis circumstantiis ad varias trahatur species inæqualis turpitudinis. Quis enim neget, naturam humanam conspurcari magis, congressu cum bestiis, vnde oriri possit monstrum, in probrum naturæ, flammis piacularibus absumendum, quod ferunt contigisse? Et forte Amadæus auertendæ huic cogitationi horrendæ; meminit sterilis animantis fœminæ, aut maris infœcundi. Et post ista ex Caramuele & ex Amadæo, hic execrandus congressus satis confessario aperietur, nomine pollutionis, vt habet rationem communem peccati contra naturam, quod vnum illis specie atoma est; vt quæcumque accessiones sint circunstantiæ, intra eandem speciem: vt tollat onus & pudorem, ea propriis nominibus confitendi.

Sed ne te Lector Christiane enecem fœtore tot turpitudinum, id obseruari velim, quod ex Suare indicatum est: Theologorum de circunstantiis aggrauantibus, dissidentes sententias, diuersis viis in vnum tandem coire. Qui contendunt confitendas esse, nihil curant peccatorum species morales distinguere, quia satis illis est inde mutari iudicium de peccato: qui vero confitendas negant, in omnes, saltem quæ seorsim sumptæ à toto partes integrantes, sufficiant ad morale, mutationem speciei moralis inducunt ac proinde nobis, aut quæstione Metaphysica discordes, quoad moralem Theologiam consentiunt.

Quid ad ista Amadæus? Mirâ arte, & incredibili laxita-

tum ac discordiarum studio, ex singulis Theologis, eligit opinionem vt sic loquar speculatiuam, quâ dissident ab aliis, abhorret vero ab iis, quibus in commune consentiunt. Mordicus defendit contra Alensem, Richardum, &c. non esse confitendas circunstantias, quamlibet aggrauantes: illis vero libentissime assentitur, cum negant, ex huiusmodi circunstantiis, aliud specie aut numero æquiualens moraliter peccatum existere. Ex D. Thoma vnum excerpit, aliud improbat: assentitur, cum docet circumstantias aggrauantes taceri posse, nisi trahant veniale peccatum ad mortale, vel se ipsis seiunctæ ab aliis partibus, seu circunstantiis, sufficiant nouo mortali constituendo, extra has exceptiones non esse aperiendas confessario: sed à D. Thoma longissime recedit, cum has circumstantias v. g. copulæ cum matre, aut cum bruto, ad diuersos specie morali actus trahit.

Videtur hic Amadæus, in grauem animarum noxam, ex his duabus sententiis interpolationem tentasse, qualem ex veteri & nouâ lege, molitus est Mahometus, vt Alcoranum in orbem inueheret. Video comparationem inuidiosam esse, & hoc forte nomine minus probatum iri nonnullis, qui volent modestius, & mitius transigi Theologicas disceptationes. Hoc ego etiam vellem maxime; sed vix patitur Amadæus: nam adeo atrociter, non solum in Dominicanos, sed etiam in omnia vitæ Christianæ officia grassatur, vt illi depellendo, quæ alias culpata & acerbior foret, fiat non modo iusta, sed etiam necessaria defensio.

Hanc ergo superiorum opinionum interpolationem ab illo initam, cum periculo animarum, tuis Lector oculis subiicio. Si quæras cum Theologis an qui congressus est cum bruto, satisfaciat præcepto confessionis, cùm se accusat peccati contra naturam, omissâ circumstantiâ copulæ cum bruto: negat omnes ad vnum, quia quod tacetur iudicium variat, de huiusmodi peccato ferendum. Si mutationis causam quæras: dicet S. Thomas hanc circumstantiam, genus peccati contra naturam, trahere ad speciem bestialitatis, seu monstrosæ libidinis: Altissiodorensis respondebit, etsi hic congressus cum bestiâ, sit circumstantia peccati contra naturam immanis, tamen non desinit esse turpitudo intra eandem speciem, ac proin-

de ex propria ſententia quidquid ſit, aperiendam eſſe.

Quid ad iſta Amadæus, omnia ſuſdeque miſcet: aliquo cum ſingulis conuenit, pluribus diſſentit. Cum D. Thoma contra Alenſem docet, ex præcepto confeſſionis, circumſtantias intra eandem ſpeciem, non eſſe aperiendas: ſed cum Altiſſiodorenſi contendit contra D. Thomam, ex eius principiis congreſſum hominis cum bruto, accidentariam eſſe circumſtantiam peccati contra naturam. Idem ſtatuit de ſtupro, vitium ex virginitate corruptâ, accidere fornicationi, inuariatâ ſpecie. Idem contendit de libidine præpoſterâ: vnam eſſe rationem atomam, ſiue quis agat ſiue patiatur. Vnâ fideliâ plures dealbat, aut potius denigrat parietes: pollutionis voluntariæ & occultæ, in Eccleſia tentatæ, vel actuum quamlibet impudicorum in loco ſacro, turpitudinem contra caſtitatis honeſtatem pugnare nec, nec trahi ad ſacrilegium ex circumſtantiâ loci.

Inde tandem aſſenſus ſingulorum principiis, contra omnes concludit, nullam harum circumſtantiarum eſſe pœnitenti aperiendam, nec congreſſus cum bruto, adiuncti peccato contra naturam, ita Propoſitione 8.: nec locum agentis aut patientis, ita Propoſitione 9: nec ſtupri virginis ſub iure patris, ſi conſentiat, ita Propoſitione 10. nec loci, nec Eccleſię ſe in illa polluenti occulte, ita Propoſitione 11. nec in loco ſancto, quamlibet impudicis tactibus ſe fœdanti: ita Propoſitione 12. nec ſolutam ſubigenti ex aliorum mente, quos refert Sa, quibus diſſentire vult videri Propoſitione 13. alio ad implendum præceptum opus eſſe, quam accuſatione grauis peccati contra caſtitatem cum ſolutâ, quia videt taceri ſpeciem peccati, ex Concilio Tridentino omnino aperiendam. Atque ita paucis deteximus technas veteratoris, qui non ſolum probabilia fieri vult, quæ ipſe probat, ſed etiam quæ videtur damnare: & aliorum tamen authoritate & rationibus accurate munit. Nec ſatis illi eſt, aſciſcere patrocinia eorum, qui ita ſentiunt, ſed etiam paſſim Thomiſtas omnino inuitos aduocat.

His artibus & fraudibus, Propoſitione 8. ſuos purgat, iure vel iniuriâ, vt inuidiam regerat in Thomiſtas, quaſi reum beſtialitatis liberent ab illâ circumſtantiâ manifeſtandâ. Hæc vero Propoſitio eſt apud Aquilam 89. Con-

radum è nostris supra mordebat, quod aliquot verba mutuatus esset ex Ludouico Lopes, cum tamen ipse fere omnia assumat ex Aquila, hic tamen bona eius fides laudãda est, nam cum Aquila: falso aduocasset Cajetanũ in patronum huius turpitudinis, agnoscit immunem esse ab hâc grauissimâ accusatione: quia non permittit tacere congressum cum bruto, sed tantum cuius speciei sit, illud cum quo hoc piaculum admissum est. Non est etiam aliá laude fraudandus, quod Caramuelis singularem & audacissimam opinionem damnet, & similem Verifeilli, quâ reis huiusmodi turpitudinum, satis idoneam confessionem asserunt, si dicant, se procurauisse pollutionem: mulieribus vero quod careant vero semine, se inhoneste tetigisse.

Miror aduocari in patronum 9. Propositionis Nicolaum Richardum sacri Palatij Magistrum, cum nihil scriptum reliquerit de Theologia morali. Propositionem 10. quæ virginis stupratori gratiam facit, hanc circumstantiam tacendi, quasi aggrauantem tantum: falso confirmat suffragio Soti & Bannes. Nam primus ita modestissime scribit in 4. Distinct. 18. sect. 2. art. 4. non ita certum esse, mutare speciem stuprum simplex, si fiat sine vi, quia puella vltro consentit, immo rogat iuuenem. Bannes vero assentit Caietano, Armillæ, aliisque Thomistis, qui virgini saltem si sub patris curâ sit, negant liberum vsum illæsâ iustitiâ sui corporis extra Matrimonium: ac proinde non minus peccaturam quam si corporis partem sibi abscindat.

Quoad 11. Propositionem & 12. quæ sacrilegio absoluit eos, qui se occulte polluunt, & turpibus tactibus fœdant, male omnino in illius patronos, aduocat Caietanum ex Aquila Propositione 90. & Sotum Propositione 91. Nam præter quod Caietanus falso citatur ab Aquila Tom. 1. Tract. 17. Resp. 12. quia nihil tale habet eo Tractatu, sed 31. Resp. 12. dub. 2. dicit huiusmodi actus peccati, directe aduersari sanctitati loci, saltem secundum legem naturalem. Sotus vero in 4. Distinct. 33. quæst. 2. art. 3. & post illum Lopes, ita habet conclusione 3. agens de conjugatis, in loco sacro, siue exigere, siue reddere, vtrumque ex genere suo peccatum mortale est: quia per turpem effusionem spontaneamque seminis violatur locus, sit celebrandis

brandis sacris ineptus, quoadusque reconcilietur, quapropter eiusmodi effusio sacrilegium est, siue clam, siue publice fiat, dummodo sit voluntaria. Et quamuis concubitum conjugalem Basilius de Leon, & alij, excusent à graui peccato, cum sit loco sacro, maxime si ad tempus ibi degant, mala est consecutio, quam vrget Amadæus, à conjugatorum occulto, ad publicum, vel ad solutorum quemcumque in loco sacro congressum. Quis enim neget sacrilegium illicito, magis quam conjugali congressui adhærescere? Sed de onere confessionis plusquam satis.

ARTICVLVS TERTIVS.

De sigillo Confessionis.

SIGILLVM Confessionis quâcumque de causâ inuiolabile, ex communi Theologorum sententiâ, & perpetuâ Ecclesiæ Traditione sancitum puto, lege non solum naturali secreti (quam aliquando relaxari nihil vetat) sed etiam lege diuinâ, nullius dispensationis patiente, quâcumque potestate creatâ, aut quâlibet de causâ; vt esset veluti quoddam leuamen oneris Christiano impositi, sua peccata confessione subiiciendi clauibus Ecclesiæ & potestati iudiciariæ Sacerdotum, quibus iam demonstratum est, quæcumque à Christiano post baptismum peccata læthalia admittuntur, ita concessam potestatem remittendi, vt non nisi illorum ministerio, re aut voto admoto condonari queant.

Ex hoc principio constituto §. I. deduximus omnia omnino peccata, iudicio Sacerdotis subiicienda, nullo excepto mortalium, ac proinde paris amplitudinis esse onus impositum pœnitenti, sua peccata confitendi, cum potestate clauium, seu absolutione à Sacerdote impertiendâ, aut voto expetendâ. Atque hinc consequitur ius sigilli, quo fides silentij à Sacerdote exigitur, eorum omnium quæ confessione excepit, si ad confessionem pertineant. Atque ita huius Sacramenti institutio, tria summâ necessitudine conjuncta habet: nempe potestatem Sacerdotis ad remittenda, aut retinenda peccata quæcumque, ac onus pœnitentis ad ea aperienda, & sigillum

inuiolabile: in gratiam pœnitentis sancitum, quod solâ illius voluntate aperiri possit.

Atque vt à postremis ad prima redeamus, vnde hæc cognatio processit: si quando liceret Sacerdoti peccatum confessum & remissum, quâcumque ratione aperire, vnde pœnitenti aliquod incommodum accideret; sine dubio eximeretur ab onere confitendi, & potestas remittendi auferretur Sacerdoti: ac subinde totum pœnitentiæ Sacramentum, ad salutem humani generis institutum omnino periret, & sublatâ vltimâ parte, nempe fide sigilli, reliquæ dissilirent & conciderent.

Nec satis videtur Amadæus, harum partium necessitudinem, paremque amplitudinem attendere, Propositione 15. & 18. cum in dubium reuocat, & Theologorum suffragiis expendit, an prælatus ex confessione sacramentali, hausta cognitione peccatorum subditi, possit eum amouere ab officio ad nutum mutabili, vel ex eâdem notitiâ, negare suffragium in electione gratuitâ ad officium, cui imparem ex confessione cognouit. Licet enim non negem, hoc forte ex solo iure naturali, non esse omnino prohibitum, vt videtur innuere D. Thom. ex Quodlibeto 5. Art. 13. tamen vix excusari potest, post decretum Clementis 8. 1594. editum, qui prohibet Superioribus, ne ad regimen, vtantur cognitione ex confessionibus desumpta: idque ad minus intelligendum est; si hoc vel minimum sit pœnitenti incommodum, & habeat vim occultæ reprehensionis culparum, quæ confessione aperuit: alias videretur habere iustam causam tacendi ea peccata, ex quorum confessione, timere posset repulsam ab officiis.

Iis duabus Propositionibus, non omnino recedit Amadæus, à communi sententiâ Theologorum, eas vero & præcipua, quæ ad illorum interpretationem faciunt, desumpsit ex Aquila Propositione 119. & 120. Non video autem, quâ ratione euitari possit, tacita objurgatio pœnitentis, cum se à confessario sentiet, moueri loco & officio, quod occupabat, vel ab eo excludi quod ambibat. Quamuis nulla inde suspicio ingeri possit aliis; vix tamen potest, non subire in mentem pœnitentis: & eâ de causâ onus confessionis fieri graue & odiosum. Omnes cautelas adhibet D. Thomas loco citato: sed accuratior est illa

Clementis 8. cuius decreto possit conciliari antiquorum Theologorum sententia : si dicamus numquam ex solâ cognitione confessione comparatâ, posse à confessario amoueri, nisi occurrant animo defectus, aliunde quam à confessione noti: quia tum amotio aut exclusio pœnitentis ab officiis, nequidem tacitæ reprehensionis speciem habet.

Propositionem huius Tractatus primam, quâ permittitur confessario, interrogare pœnitentem de complice, correctionis gratiâ, & obtentâ licentiâ illum adire, & corrigere, habet Aquila Propositione 44. nec omnino conuenimus cum vtroque, quo sensu sit interpretanda; vel tradita fuerit à recentioribus, & à Thomistis. Amadæus vult omnino conuenire, idque probat multis antiquorum Thomistarum testimoniis : hoc tamen ad minus differimus quod De Lugo aliquem necessitatis articulum admittat, quo possit confessarius cogere pœnitentem, ad manifestandum sibi complicis nomen, & merito absolutionem negare, quod ex illâ contumaciâ non iudicet absolutione dignum. Sed nullus Thomistarum hoc concessurus est, quia volunt rem nullâ vi, solo pœnitentis arbitrio peragi, in reuerentiam sigilli : & male citatur Soto; ille enim in 4. dist. 18. quæst. 4. art. 6. docet, quamuis proprius Sacerdos, stricte vinculo seruandi sigillum adstringatur pœnitenti, nihilominus si alia persona confessioni misceatur, aliquid illius obligationis participat: nec potest adiri à confessario aut corrigi, nisi obtentâ ad hoc licentiâ à pœnitente.

ARTICVLVS QVARTVS.

De Satisfactione, vltima Sacramenti Pœnitentiæ Parte.

NON est passus vllam huius Sacramenti partem intactam præterire; & absolutione, confessionis onere, & sigillo lacessitis, satisfactioni male omnino consulit Propositione 5. apud Aquilam 17. quâ vterque docet, pœnitentem implere satisfactionem iniunctam ieiunij, si re verâ ieiunet, animo deliberato non implendi pœniten-

Digitized by Google

tiam : quod alienissimum est à documentis SS. PP. qui à pœnitente animum promptissimum exigunt, ad implenda quæ præcipiuntur opera, quibus culpas suas redimat : & ex nuperâ Theologorum disciplinâ, satisfaciat oneri sibi imposito, etiamsi illud ferat, repugnante stomacho.

Inauditum plane, apud antiquos Pœnitentiæ genus : quo non peccata præterita eluantur, sed noua crescant & cumulentur. Nec culpam eleuat, exemplo, quo hæc propositio munitur, illius qui creditur ex communi Theologorum opinione, satisfacere præcepto de audiendo Sacro, vel recitando officio, cum re ipsâ Sacro adest, & pensum horarium soluit, animo auerso ab ipso præcepto implendo. Quamuis enim non excusem à peccato, qui ita comparati sunt, aduersus præcepta Ecclesiæ positiua, dum actu obseruant, & dum ieiunant, aut preces recitant, dici possunt satisfacere præcepto; quia illius implendi non deest voluntas, ad minus illa, quam supra diximus, ad Sacramentum valide conferendum ministrò necessariam, & qualis adest nauclero, dum metu naufragij iactu mercis nauem exonerat : sed si desit omnino huius generis quæcumque voluntas, nego tum impleri præceptum quodcumque positiuum, licet concedam ad actus internos non pertinere. Sed alia est omnino ratio, & vis longe maior præcepti Sacerdotis opera satisfactionis injungentis : ea enim prodeunt à potestate concessâ, ad peccata remittenda, & retinenda, & cum eo ministerio Sacerdos loco Dei sit, certum est perinde actus internos, ac externos, posse ac velle ad expiationem peccatorum præscribere : quare si desit voluntas satisfaciendi, quidquid sit de aliis præceptis, nego ex istis, consecutionem valere ad pœnitentiæ & conscientiæ forum. Hanc vero propositionem 5. habet Aquila num. 17.

Ex hoc Tractatu supersunt paucis expendendæ 16. quâ ex Hurtado conceditur potestas, in confessarium eligendi Sacerdotem simplicem, non approbatum ab Ordinario, cuilibet beneficium habenti, cui adjuncta sit animarum cura : hæc vero est Aquilæ Propositio 35. qui addit, hoc etiam licere post Tridentinum Concilium : & 18. quâ eximitur ab omni restitutionis onere confessarius, qui ex ignorantiâ vincibili, pœnitenti non injunxerit re-

Digitized by Google

ſtitutionem bonorum, quæ iniuſte poſſedit.

Atque vt ab hac vltimâ incipiam: incredibilis eſſet temeritatis & audaciæ, futilibus neſcio quibus diſtinctionibus nominum, vnde onus reſtitutionis repetatur, ab illo liberare Sacerdotem, quod ſoli pœnitenti, quoad bona ſpiritualia, ſit ex officio aſtrictus, etiamſi ſuo, non ſolum ſilentio (quod ſatis graue peccatum eſt, cùm tacere non patiatur conſcientia) ſed etiam ſuo conſilio, cauſa ſit damni à pœnitente illati aliis. Si enim quæras ab illo, cur tot bona iniuſte poſſeſſa ſuis dominis non reſtituat, & reſpondeat, confeſſarium ſibi iſta non ſolum non iniunxiſſe, ſed perſuaſiſſe ad reſtitutionem non teneri, quis neget confeſſarium huius peſſimi conſilij authorem, ſi inde pœnitens credat, ſe ab hoc onere reſtitutionis exemptum, vt non ſit à Sacerdote monendus ſui officij, vel reſtitutio loco pœnitentis à confeſſario facienda. Qui hoc negauerit; neſcio, an vllum ſit admiſſurus iuris naturalis principium.

Immeritò propoſitioni, ad illum ſenſum explicatæ, quærit Amadæus præſidia, ex Serrâ, Cajetano, & ex calumniis Catharini contra Cajetanum. Ad quid enim intricatiſſimas quæſtiones huc aduocat aduerſarius, niſi vt apertiſſimam veritatem ſummè neceſſariam ad vſum, tenebris obuoluat? Quid enim clarius, quam reſtitutionis onus in ſe ſuſcipere, qui mihi author eſt, ne faciat cum iure teneatur. Abſit vt Authores citati ſecus ſentiant: atque ita interpres Cajetani citatus ab Amadæo, notis ad verbum Reſtitutio docet. Serra vero nihil prorſus habet eo loco, nec contra D. Thomam, nec contra noſtram interpretationem. Catharinum imitatur, id eſt, cenſorem importuniſſimum, dum illius verba in Cajetanum vſurpat.

Quoad Propoſitionem 16. abſit vt Curatis ius auferam, quod illis re verâ confert Panormitanus, & Soto relatus ab Amadæo, appoſitâ tamen hâc quam tacet conditione: ſi Præfecti ſuperiores, id eſt, Epiſcopi videant ſubditos promiſcuè ſibi eligere confeſſarios, & ſileant. Hoc enim ſilentio, additâ conſuetudine, cenſentur conſentire, & facultatem permittere. Quod ad Sylueſtrum attinet, aduerto non bona fide referri: ſic enim habet, præter exemptos qui immediate ſubduntur Papæ, Prælatos qui ha-

bent supra se Abbatem generalem, vel eiusmodi id est Episcopum, eligere communi iure non posse quemlibet Sacerdotem in confessarium.

SECTIO QVARTA.

Animaduersiones in Tractatum 7. de Sacrificio Missæ, & 14. de Eucharistia.

ACCESSIMVS tandem ad nobilissimam religionis partem, ad Eucharistiam scilicet, quâ Sacramentum, in alimentum immortalitatis sumendam, & quâ Sacrificium, ritu incruento offerendam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Explicatur notio Sacrificij & Sacramenti.

QVAMVIS nihil habeat religio sanctius & augustius, magisque necessarium, aut efficacius ad salutem, & virtutis progressum, Eucharistiâ Sacramentorum præstantissimo, & vnico Ecclesiæ Sacrificio; ita tamen de illâ abiecte scribit Amadæus, & ieiune tractat, vt neget vllo præcepto diuino suscipiendam, etiam dum in articulo mortis versamur. Nec reuerentius habet, quâ est Sacrificium: cum eos etiam qui mente voluntarie vagâ, intersunt sacrificio, velit satisfacere præcepto de sacro audiendo. Sed vt validius hos errores, aliosque ipsis adiunctos, conuellamus: aliqua præmittenda sunt, de Eucharistiæ notione & præstantiâ.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Eucharistiæ ratio qua Sacramentum & qua Sacrificium explicata.

NOTIO Eucharistiæ quoad vtrumque munus, nec altius, nec certius repeti potest, quam à naturâ religionis, initio huius Disputationis explicatâ, triplici Ethimo nominis. Vel enim à relegendo dicitur, quod religionis sit, res diuinas nobis suggerere, diu noctuque animo reuoluendas: vel à reeligendo; quia Deum vt finem vltimum, quem peccato abieceramus, religionis ductu & præsidio iterum eligimus, illi æternum adhæsuri: vel tandem nomen assumit, nobiliori Ethimo à religando, quo monemur, nos & quidquid rerum creatarum, aut possibilium ambitu continetur, extitisse in Deo per totam æternitatem, iuxta illud Euangelistæ, *omnia in ipso vita erant*, seu vt loquitur D. Thomas ipsa creatrix essentia. Sed ab omnium Entium Oceano, & bonorum origine æternâ effluximus, & quasi auulsi sumus creatione temporariâ, quam merito dixeris,à primâ omnium causâ exilium, & quasi recessum. Sed à Deo diuisi multo longius peccato recessimus, & quasi in regionem dissimilitudinis abiuimus; vnde nisi ad Deum redeamus, certa est omnino damnatio: quia vt vere & eleganter Picus, fœlicitas, *aliud nihil est, quam reditus ad nostrum principium:* & nisi creatione à Deo semoti, & peccato longius diuisi, iis duobus superatis gradibus, Deo religemur, omni spe fœlicitatis sublatâ, manet nos æterna calamitas.

Neque ab his malis eripi datur, nisi religionis beneficio, quæ nos Deo religet: vnde hoc illi nomen adhæsit. Hanc vero nostri cum Deo colligationem, operæpretium esse religionis, multo certius, quam ex nominis Ethimologiâ liquet, à totâ huius virtutis Oeconomiâ, & à partium quibus constat contexturâ, & ad hominem Deo reuinciendum conspiratione. Quare nulla religionum,etiam ex falsis, vmquam extitit, harum quatuor partium expers. Primum legis à Deo impositæ; & inde obedientiæ,

à nobis præſtitæ Deo iubenti, deinde Sacramentorum, ſeu cæremoniarum ſenſibilium, quibus Deus ſua nobis confert dona; & ſacrificiorum quibus Deum reueremur, noſque illi ſubiicimus ac deuincimus.

Remotior eſt res à noſtro inſtituto, quam vt liceat, & forte etiam euidentior, quam vt neceſſe ſit pluribus diſputari. Quis enim neſciat, harum partium cognatione, nempe legis cum obedientiâ, & Sacramentorum cum ſacrificiis, confici velut Catenam Auream, qua cœlum terris, aut verius Deus nobiſcum arctiſſime jungatur? Sed mirare Lector, altitudinem diuini conſilij, in Chriſtianâ republicâ inſtituendâ. Cum religionis cuiuſque ratio & præſtantia, à partium nobilitate, id eſt, legis æquitate, atque accuratâ obedientiâ, & Sacramentorum ac Sacrificiorum ſanctitate, repetenda ſit, vt Religioni Chriſtianæ, ſua pro dignitate conſtaret majeſtas, quis cogitatione aſſequi poſſit, quod & quanta molitus ſit Deus? Omnia vno verbo complectar, his omnibus, quibus componi diximus religionem, partibus diuinitatem inſeruit. Legem Chriſtianis datam, noluit libris aut tabulis extare tantum, ſed Ieremias Dei nomine pollicetur, cordibus noſtris inſcribendam.

Si quæras cuius ſint Ordinis: Reſpondet D. Auguſtinus has leges eſſe Spiritum S. per charitatem diffuſum, in cordibus noſtris, datum in adiutorem ad ea implenda, quæ lex æterna iubet. Si noſſe velis legis Chriſtianæ vim, & dignitatem, & quæ illi reſponſura ſit, obedientiæ præſtantia: nihil diuinitate ipsâ vtrobique minus reſipit; quandoquidem ipſe Spiritus S. per gratiam infuſus, nobis eſt loco legis iubentis, quid faciendum, & iuuantis, vt quod iubet impleatur.

Si à legis & obedientiæ Chriſtianæ, quæ duo prima religionis eſſe vincula diximus, contemplatione animum flectamus ad Sacrificia, & Sacramenta: certum eſt nihil decedere prioribus partibus, & diuinitatem ſibi, nobiſque, certius & arctius vindicare. Videntur Filius & Spiritus S. quaſi partito opere Eccleſiam Chriſtianam inſtituiſſe: Spiritus S. ſibi legem & obedientiam aſſumpſit, vt iam inſinuatum eſt: quid ſupereſt Filio, niſi vt Sacrificia & Sacramenta curet? Quâ vero ratione, hoc munus impleuerit, niſi Amadæus nos cogeret explicare, conueni-

ret silentio potius reuereri, quam verbis deterere. Satis fuerit dixisse, diuinitatem Verbi humanitate obuolutam, aut humanitatem diuinitate sanctificatam, nimiâ Christi liberalitate, vsque ad finem sæculorum Ecclesiæ traditam, vnici Sacrificij & Sacramentorum maximi loco, vbique terrarum ritu incruento, sub specie panis & vini Deo offerendam in Victimam, & sumendam in Sacramentum, quasi alimoniam animarum ad æternitatem.

Quamuis hæc duo Eucharistiæ, aut potius ipsius diuinitatis humanitatisque Verbi sub speciebus sacramentalibus, verbis consecratoriis & operatoriis positæ, ad Sacrificii & Sacramenti obeunda munera, pertinacissime negent hæretici: vno tamen ex Lucæ 22. cap. verb. demonstratur verissima humanitatis præsentia, in cibum assumendæ, & in verum sacrificium, ritù incruento offerendæ. Quia Christus consecratione sanguinis, ex textu Græco ita habet *hic calix, nouum testamentum, meo sanguine fusus pro vobis.* Quibus verbis apertissime refertur effusio seu oblatio, non ad sanguinem fundendum, crucis sacrificio & supplicio, sed ad Calicem, quem oporteat vere effundi, pro hominum peccatis. Atque ita habere consecrationis verba ex textu Græco, non negant hæretici, sed aut corruptum volunt, aut Lucam scriptorum Canonicorum elegantissimum in crassum solæcum impegisse. Eo impietatis & dementiæ prolapsi sunt, quia videbant inuictum inde argumentum, pro vtraque controuersiâ, de præsentiâ naturali corporis Christi, verâque Sacrificii ratione trahi, quod nec infringere nec declinare se posse sentiunt, nisi textu corruptelæ, aut D. Luca ignorantiæ accusaris.

Ea est signorum conditio, vt quæ propria sunt prototypo de se directe efferri non patiantur. Quis enim ferat, hoc est virginis simulacrum, quod Dei Verbum concepit, & peperit? At non minus singulare est Christi sanguini, in peccatorum remissionem effundi, quam Deiparæ Verbum æternum peperisse: ac proinde si nefas sit & ridiculum, dici simulacrum virginis peperisse Christum, eiusdem ineptiæ & impietatis esset, dici Calicem sanguinis fusum, in remissionem peccatorum, nisi adsit verus Christi sanguis, etiam in Calice ritu sacro, sub alienâ specie fusus. Hæc paucis placuit perstringere, de nobilissima

parte religionis Christianæ, de Eucharistiâ quâ sacramentum, & sacrificium, vt inde agnoscat pius Lector, quam parum reuerenter habita sit ab Amadæo, propositionibus quarum examini nos accingimus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Examen sex Propositionum ex Tractatu 14. de Eucharistia sacramento.

SEx propositiones de sacramento Eucharistiæ, & quinque de sacrificio Missæ, omnes ad vnam sumpsit Amadæus ex Aquila, cuius volatum senex decrepitus vbique sequitur quasi pullus. Primi senarii hæc est partitio, rei subiectæ accommodata. In sacramentis conficiendis, aut instituendis, primum spectanda est materia, & certa semper adhibenda, nisi vrgeat periculum salutis, & peccati: deinde vsus in quem institutum est, præceptum, & fructus qui inde sperari possit. Eucharistia cum aliis conuenit sacramentis, necessario delectu materiæ, à Christo designatæ; sed vsu est singularissima: nam aliorum sacramentorum vsus ad essentiam pertinet, & indiuiduus est est hominis, cui confertur sanctificationi, & ad illum verba diriguntur, vt constat ex omnium sacramentorum formulis. At Eucharistiæ diuersa est omnino ratio: conficitur quâ sacramentum, & quâ sacrificium, mutatione mirabili materiæ, seu panis & vini in Christi corpus, & inde existit apta ad sumptionem: quâ sacramentum in alimentum animæ, & ad oblationem, quatenus est victima incruenta. Atque hinc nascitur discrimen insinuatum ab aliis sacramentis, quod cum sacramenti, & sacrificii vim habeat, mutatione & consecratione materiæ, non vsu solo seu applicatione ad hominem sanctificandum peragi oporteat.

His breuiter notatis ad propositionum examen accedamus, eas omnes non omnino improbo, sed singularum discussione aperiam, quid recte, quid secus dictum sit ab aduersario.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

De materia Eucharistiæ.

CVM materiæ huius sacramenti consecratio, longe antecedat vsum, ab illâ initium sumimus examinis huius Tractatus. Communis & certa omnium Catholicorum sententia est, vinum ex vite, & panem ex tritico idoneum ad vsum, seu vt potus & cibi vsualis rationem habent, certam esse & indubitatam huius sacramenti materiam, à Christo institutam; & qui mutat non solum substantiam horum elementorum, sed etiam vsum ordinarii potus & cibi tollit, ad nullam, aut ad summe dubiam huius sacramenti materiam trahere, quæ extra grauem necessitatem, citra mortale peccatum adhiberi nequeat, neque vllâ probabilitate excusari possit, ex regulâ de opinionum delectu, in re sacramentariâ, id est, de rebus necessitate medii requisitis, in quibus eligenda semper est materia certa, probabili quacumque relictâ.

Ex his certis principiis deducimus 5.& 6. Propositionem periculosam esse. Priorem Amadæus post Aquilam Propositione 38. ex Amico defendit, vt certum sacramentum Eucharistiæ, confectum liquore ex vuis passis, aquâ irrigatis, aliquo instrumento expresso, tamquam materiâ ad consecrationem idoneâ. Id probant exemplo musti, quo fieri consecrationem posse, tamquam aptâ materiâ, quod nihil differat à vino, docent post D. Thomam eius Discipuli, idque vsurpari solere aiunt festo solemni Corporis Christi Valentiæ in Hispania Taraconensi, consecratione more gentis factâ musti ex recentibus vuis. Accedit Paludani suffragium qui ex Tabiena assentiente, docet claretum vinum, quod vulgo dicitur *Hypocras*, idoneam esse ad consecrationem materiam. Confirmat opinionem Amici Amadæus ex regula D. Thomæ 3. part. quæst. 66. art. 4. ad 2. aquam ad baptismum, ac subinde vinum ad Eucharistiam sufficere, nisi tanta sit resolutio eiusmodi liquorum, vt plus habeat admistum alienæ substantiæ, quam propriæ: Demus hæc omnia vera esse; negamus conuincere Amici Propositionem: quia incredibile est, ex vuis siccatis

sole, superesse tantum vini, & liquoris, vt plus substantiæ vini, quam alienæ residuum sit. Ergo ex hoc capite desinit liquor ille, substantiam habere vini, quamuis à sapore omnino non recedat; multominus habet rationem vsualis vini: Ergo ex vtroque capite inepta est materia ad consecrationem, & male omnino, hic liquor expressus à siccâ vuâ, comparatur musto ex vuâ recenti & tumenti eliquato.

Æmulatione Amici prouocatus eiusdem instituti Theologus Anthonius Peres, quid simile confinxit, de materiâ consecrationis corporis, ad quam ex Aquila Propositione 39. probabiliter credit, sufficere hostias rubeas, quibus admiscetur sinnabrium ad litteras obsignandas. De hac Propositione Cardinalis Delugo iudicium anteponendum censeo Amadæi aliorumque suffragio. Materia inquit dubia est, & meo iudicio inualida, quia per illam mistionem, alteratur notabiliter, & extrahitur à pane vsuali: ita de Pœnitentia disp. 4. sect. 1. Ratio quæ dubium tollit, petitur à naturâ sacramenti, ad quam attenditur quid rei, non quantum admisceatur vino & pani, vt excidat à conditione potus, & vini vsualis: atque ita, ab hoc genere semouetur hostia, cui admiscetur Sinnabrium, quo non solum inepta, sed etiam noxia fit ad alimentum, sicut ait D. Thom. 3. part. quæst. 99. art. 3. admistio medica alterius frumenti, corrumpit vsum rei, cui insit triticum maiori quantitate. Atque hinc cadunt instantiæ, & exempla, quibus Amadæus Propositioni Peres nititur probabilitatem conciliare: demus rem minori quantitate, vino & pani admistam, ex hoc solum capite, non facere materiam ad sacramentum inualidam; secus est si excludat ab vsu, qualis est admistio medica. Et hinc etiam Amidum, licet ex mero tritico confectum, ineptum est ad consecrationem: quia abhorret à pane vsuali. Ex eodem capite, farina subacta quam vocant crudum panificium farinam deposititiam, vulgo pasta, imo etiam panem, aquâ toseaceâ concoctum, ex ipsomet Amadæo. Et vtriusque vna est ratio, quia neutrum ordinarii panis vsum habet.

Ad finem huius propositionis more suo Amadæus Caietanum carpit, quasi doceat contra D. Thom. quæst. 74. art. 3. panem à Christo institutum, in huius sacramenti

materiam, esse ex quolibet frumento, non ex solo tritico. Si id dixerit Caietanus, liberius est assertum, quam patiatur Traditio communis Ecclesiæ. Non contentus momordisse discipulum, Magistrum etiam carpit quæst. 74. art. 1. ad 1. & confligentem induxit partim victorem contra Innocentium tertium de sacrificio altaris cap. 6. negantem, sacramentum hoc institutum, verbis expressis ad consecrationem vsurpatis: partim etiam victum, conflictu cum Concilio Tridentino sess. 13. cap. 1. asserente sacramentum hoc à Christo institutum, peracta panis & vini benedictione, quâ censet D. Thomas fuisse sancitum. Sed absit ista dissensio à S. Doctore: concordiam ait initam à Ioanne à S. Thoma disp. ad summam, sed tacet legitimam vt fictitiam & D. Thomæ iniuriam inducat, quasi non sit credendus Angelicus Doctor scripsisse determinate, sed tentando. Verior concordia est, in actu exercito institutum benedictione, & confectum sacramentum fuisse, & in actu signato additum præceptum se imitandi, & quæ fecerat faciendi, ad sui exemplum & memoriam. Hâc de materiâ huius sacramenti.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

De vsu Sacramenti Eucharistiæ.

MVLTA habet Amadæus 4. huius Tractatus Propositionibus: de vsus ritu Propos. 1. quâ cum suo magistro Aquila Propositione 12. ex Valentia, permittit laicis vrgente necessitate, sibi sumere aliisque porrigere Eucharistiam: quamuis Soto hoc damnet intolerabilis erroris. Prop. 2. & 15. Aquilæ ex Becano & Fagundes vberiorem gratiam promittit, sub vtrâque, quam sub vnâ specie communicantibus. Prop. 3. & apud Aquilam 21. Ex Sa & Henriques concedit, dubii peccati conscientiam habentibus, si practice deponant prætermissa confessionē ad sacram synaxim accedere. Denique 4. cum Bauni præceptum tollit sub lethali, de recipiendâ Eucharistiâ in articulo mortis, cum Aquila Prop. 22.

A prima omnium examen incipiamus. Si quid excusare possit laicum, se & alios communicantem, est ma-

xime præceptum ad id cogens, quod ille sustulit Prop. 4. ergo hæc male conuenit cum alterâ. Quamuis non negem id fieri posse in reuerentiam sacramenti, & licere laico id tangere, si in terram ceciderit, & nullus adsit sacerdos qui tollat, vel si futurum sit ludibrio hæreticis, è quorum manibus nequeat eripi, nisi à laicis sorbeatur: tum enim existimo propositionem obtinere. Sed quidni inquit, possit à laico dari, ad damnationis periculum auertendum, cùm attritione peccatorum elicitâ saluus esse nequit, nisi iuuetur aliquo sacramento mortuorum, aut viuorum, & Eucharistiæ, si illorum copia desit? tum enim D. Thom. 3. part. quæst.79.art. 3. homini accedenti ad Eucharistiam, cum attritione verâ putatâ contritione, Eucharistia sumpta, per accidens primam gratiam confert, vi sacramenti viuorum; quod remittendi peccata vim habet, si ex attritione displiceant: vnde infert Amadæus, peccare mortaliter, eum qui moribundo Eucharistiam negarit. Id licere, ex eâ probabili opinione multi Thomistarum concedunt, sed tanto onere, vt si secus agat, reus sit peccati mortalis, non facile concesserim: quia stat certum pro illo præceptum, de Eucharistiâ, ex reuerentiâ non contingendâ, contra summe dubiam opinionem, quæ sacramentis viuorum asserit vim conferendi per accidens primam gratiam.

Reliquâ parte Propositionis, animo carpendi D. Thom. multa ex illo refert in 4.dist.17.quæst.3.art.2. quæstiuncula 2. de necessitate baptismi, & confessionis faciendæ laico, si morituro desit sacerdos, cui sacramentaliter confiteatur. Sed P. Nicolay huic venenoso morsui antidotum apposuit, eruditis notis ad illam quæstiunculam: non esse mentis D. Thomæ parem statuere necessitatem vtriusque sacramenti: Neque enim inquit baptismus adultis, sed paruulis dumtaxat confertur: quia cum remedium suplere nequeant vllo modo, quoad illos absolutæ est necessitatis, & ideo conferri oportuit à laico: Pœnitentia autem ad adultos pertinet, quam cum supplere possint interno dolore, non est par necessitas confitendi laico; qui nequit effectum pœnitentiæ conferre, ac baptismi suscipiendi per laicum, qui effectum illius confert; quamuis in signum quoddam Christianæ professionis prædicta confessio fieri possit. Hæc est mens vera

D. Thomæ à nobili Thomista explicata, à quâ cæteri non recedunt, nec assentiunt Soto, qui permittit sacerdoti morituro, solum panem consecrare, ne hoc sacramento destitutus moriatur: neque enim vllâ authoritate, licet vnius speciei consecrationem tentare, aliâ prætermissâ.

Minus mali habet 2. Propositio de vberiori gratiâ, ex vtrâque specie, quam ex vna: licet enim probabilius sit, eandem conferri gratiam, quocumque modo fiat communio, tamen Bellarminus l. 4. de Euchar. c. 23. merito contendit, ex illâ inæquali gratiâ, non consequi communionem à laicis faciendam, sub vtraque specie: quia è duobus malis, minus est eligendum. Est vero minus mali, nos carere aliquo augmento gratiæ, quod ad salutem non sit necessarium, & aliunde possit comparari, quam vt sacramentum euidenti periculo irreuerentiæ obiiciatur, quale est, si indiscriminatim populo detur, sub specie vini. Sed cum hâc legitimâ responsione non desinant hæretici insultare Catholicis; ne hoc quidem illis concedendum est; & videtur esse quædam præuaricatio causæ Catholicorum, si eo præsidio nos ipsos nudemus, vnde non possint hæretici nos depellere suis argumentis.

Sed leuior fiet hic error, collatione alterius, qui sub 3. Propositione latet, dum fit gratia confessionis peccatorum practice dubiorum, ad recipiendam digne, & cum fructu Eucharistiam. Propositio hæc est veluti surculus regulæ Probabilistarum, quodlibet probabile iudicium prudens esse, & securum ad salutem: & iisdem argumentis impugnanda est quibus tertia superioris Tractatus, eaque instauramus, assumpto, quod Amadæus refert ex Galego axiomate, ad communionem nos teneri, ea peccata confiteri, ad quæ alias, ex præcepto integritatis confessionis iure diuino constringimur: Atqui illo nomine & titulo, ab accedente ad Eucharistiam, exigitur confessio peccatorum, quæ dubia sunt, non ex quâcumque, aut leui, sed ex graui & probabili ratione: Ergo ad minus illa confitenda sunt, quorum nos reos esse æque, aut magis probabilis est dubitandi ratio, quam ab illis esse immunes. At inquit Amadæus, sic dubitans, non est conscius peccati mortalis, quod tamen ex Concilio necessarium est, ad confessionem præmittendam. Sed nos reponimus, nec

ſic comparatus, eſt iuſtificatus, aut expers, peccati mortalis, à quo liberari nequit ſi eo teneatur, niſi vi, aut votô clauium: & cum dubitatio illa grauis, ſuggerat memoriæ & conſcientiæ peccatum remittendum vi clauium, eſt neceſſario confeſſione aperiendum.

Confirmatur argumentum: non minus confitenda ſunt peccata præterita; quam futura cauenda: Atqui peccatum eſt à dubio peccato non abſtinere: ergo non caret culpâ, peccata præterita tacere. Si dicas omne abeſſe periculum noui peccati, ſi dubium practicum deponatur, ſiue de præteritis confitendis, ſiue de futuris cauendis. Amadæus poſt Aquilam hanc loquendi formulam, peccata practice dubia reprehendit; cum tamen frequens ſit apud ſui inſtituti Theologos; & Layman quærat, vtrum peccata dubia practice, ſint in confeſſione aperienda: & ipſemet aduerſarius damnat alibi diſtinctionem, opinionis (idem eſt iudicium de dubio) ſpeculatiue & practice probabilis quam hic paſſim obtrudit: nec capio, quid aliud ſit dubium practicum deponere, niſi certo ſibi perſuadere, ſi quæ etiam minimæ probabilitatis dubitatio facti; an peccaueris, vel confeſſus fueris peccatum admiſſum, vel iuris, an quo certus es te teneri, nec confeſſum eſſe, peccatum ſit veniale, te eximi ab omni onere confeſſionis: quamuis ſtet contra grauior dubitatio, & opinio, te reipsâ teneri reatu peccati mortalis; numquam confeſſi.

Quos refert Theologos, eximere à confeſſione peccati dubii, interpretor de dubio leui: ſi ad graue & probabile extendant, omnino ab illis diſſentio: nec puto illorum conſilium ſequutos, magis à diuino iudicio tutos, quam venatorem (cuius exempli ſupra meminimus) ab indignatione Principis, vel à pœnâ ſtatutâ homicidio; ſi apud iudices, vel apud regem, ita ſuam cauſam ageret, ingreſſo ſyluam occurrit, neſcio quid, ſpeciem præferens feræ, canis regij & hominis; & cum exploraſſem, quid reipsa eſſet, nec quidquam compertum habere poſſem, ex Theologorum regula, putaui me prudenter acturum, ſi feram probabiliter ratus, prædam non ſinerem elabi: quamuis non diſſimulem, me non caruiſſe dubio, ſaltem ſpeculatiuo, dum feram impeto, hominem aut canem regi chariſſimum poſſe perire. Si id contingeret; putaſne hac

ſua

ista ingenua confessione, nullas Regi ob canem occisum, & iudicibus propter homicidium, aut iniustas pœnas daturum?

Dices eamdem regulam probabilitatum sequutos, manere aliud Dei, aliud hominum iudicium. Sed quæro, vnde tibi constet, hoc iudiciorum discrimen? Et si probabilitatum regulas, semoto dubio, iuste puniant Principes & Iudices, & ab illo exigant pœnas cædis, & homicidij, quod dubitabat secuturum, nec curauit deuitare; vnde certiorem me facies hunc Deum absoluturum? Absit vt meam salutem, adeo temerariis consiliis & magistris permittam.

Amadæus vbique sui similis præcipitem consiliarium agit, & Dominicanorum demorsorem. Huc aduocat intempestiue omnino, quæstionem grauissimam, & ante Concilium Tridentinum ambiguam, & in medio relictam, an peccati mortalis conscius possit Eucharistiam sumere prætermissâ confessione, sed verâ contritione præuiâ, cuius se credat certiorem. Agnoscis Lector, hanc difficultatem alienam esse à subiectâ propositione de peccatis dubiis confitendis; tamen huc aduocat, vt carpat Cajetani opinionem, qui ante definitionem Trid. 13. Sessione, Confessionem Sacramentalẽ Eucharistiæ negauerat præmittendam esse omnibus, qui conscientiâ peccati mortalis grauantur: Ita senserat Cajetanus, vt iam insinuatum est, nec tamen Concilium eius opinionem damnauit vt Hæreticam; sed vt à periculosâ nos cauere iussit, sicut testatur Cano lib. 5. cap. 5. quæst. 4. qui Concilio interfuit, & magna etiam pars fuit. Quare comitia nostra generalia singulari decreto prohibent, ne quis nostrûm opinionem hanc defendat expunctam è libris Cajetani ab Inquisitione Hispanâ. Sed hoc parergon assuit Amadæus suæ 3. Propositioni, cui nulla intercedit cognatio, cum alterâ, de contrito peccati mortalis, sumente Eucharistiam, Confessione non præuiâ, & dilatâ spe Confessarij magis idonei: hæc enim omnia opponebat Cajetanus, quæ eius lapsum excusant.

ARTICVLVS TERTIVS.

De præcepto Communionis.

HÆc vna superest ex toto Tractatu Propositio, ex Bauni, nullo præcepto sub læthali, recipiendam esse Eucharistiam vt Viaticum morituro, maxime si satisfecerit annuæ & Paschali Communioni. Multos Bauni adjungit Amadæus patronos, etiam ex Thomistis antiquis, & recentibus: sed vix vllus eximit ab hoc onere imposito omnibus Christianis, consuetudine ab Apostolis receptâ, per totum orbem Christianum, ad nostram vsque ætatem seruatâ, ægris & morituris Eucharistiam, vt Viaticum sumendi: & eâ de causâ, in Ecclesiis peracto sacrificio, Eucharistiam solitam conseruari, in aliquo vase sacro, ad infirmorum Communionem: vnde meretur censuræ notam hæc Propositio Amadæi & Bauni, quod repugnet consuetudini, ex Apostolicâ Traditione ad nos deductæ. Nec aliud sentiunt Syluester, Cajetanus, & alii; nec essent audiendi, si secus opinarentur: sed facile trahi possunt ad communem sententiam, quod necessariam morituris communionem, nolint ex præcepto diuino singulari, sed ex consuetudine Ecclesiæ, de quâ videndus est Soto in 4. distinct. 12. quæst. 1. art. 11.

ARTICVLVS QVARTVS.

Examen 5. Propositionum ex Tractatu 7. de Sacrificio Missæ.

QVINQVE Propositiones collegit Amadæus ex Aquila, præ mysterij magnitudine paucas, nec magni momenti, si excipias, 2. & 3. de stipendiis, & subinde de fructu huius sacrificij, iis diuidendo, quorum nomine & causa offertur, de quibus sequenti Articulo erit agendum. Prima apud Aquilam 41. ex Reginaldo concedit Sacerdoti missas anticipate & indistincte celebrare, pro eo, quem Deus nouerit, primum petiturum, & stipen-

dium collaturum. Licet vterque excuset Reginaldum, & contendat ab illo relatam ex Petro Nauarro, non tamen probatam. Sed quid omisit, vt probabilem faceret, cum nihil taceat rationum & argumentorum, quibus muniri possit, nec soluat: & datâ operâ omittat decretum Clementis 8. contra huiusmodi Missas anticipate celebratas; quod cum fuerit Oecumenicum ad totam Ecclesiam, latere non potuit hominem doctum, & de illo argumento scribentem? Nec forte ignorabat Philiberti Martini eiusdem instituti Scriptoris opus prohibitum, quoad vsque corrigatur, quia huic Propositioni fauebat. Si vero admittenda sit aliquo sensu, non potest magis legitimum pati, quam quo Corradus noster interpretatur; cum quis Missam dicit illius nomine, qui solet Missas commendare, licet nondum exegerit nominatim stipendio collato, aut promisso, eam quæ tum celebratur.

Non est maioris momenti, nec difficilior 4. ex Layman, quâ damnatur velut superstitiosa, consuetudo fidelium, qui adhuc superstites curant, sibi quasi mortuis, exequias celebrari, solutis defunctorum Missis & officiis. Variant hic, & diuersam ineunt defendendi rationem Layman, Aquila, & Amadæus; ille quidem Propositione 46. ait Layman, non damnare vniuerse hanc consuetudinem, quasi è totâ Ecclesiâ extirpandam; sed vt minus consentaneam ritibus & hominibus Germaniæ, vbi scribebat. Verum ipsamet Layman argumenta & verba, hanc excusationem non admittunt: inde enim reiicit, quod ritibus & ordinationibus Ecclesiæ Romanæ non conueniat, vt pro superstite fiant preces quæ iam mortuum designent. Et ideo Amadæus aliam init defensionem: refert enim Dianam & Tracinellum qui Layman assentiuntur, & negant, pro viuis solui posse suffragia & preces, quæ ex propriâ significatione & institutione, referuntur ad mortuos, nec est penes Sacerdotem Ecclesiæ mentem inuertere. Sed quid prohibet prætermissis orationibus & verbis, quæ mortuum designant, cæteras persoluere & recitare pro superstitibus?

Occasione huius Propositionis aliqua addit Amadæus, de vi suffragiorum, & sacrificiorum Ecclesiæ: an prosint etiam damnatis, & ex D. Thoma aliisque Tho-

mistis nititur affingere affirmantem, quia negantem sententiam dicunt tutiorem esse, quasi aduersam hac comcomparatione, patiantur aliqua probabilitate frui. Sed iam pluries dictum est, comparatiuum illud à S. Thoma eiusque discipulis aduersatiue vsurpari, nec vllam relinquere contrariæ sententiæ probabilitatem, licet vi verborum non eripiant.

Quintâ propositione ex Layman sumptâ, asseruntur præcepto de sacro audiendo, diebus festis satisfacere, qui ab offertorio ad benedictionem vsque, Missæ intersint.

Respondet Amadæus interpretem agens Aquilæ Propositione 66. Layman non esse illius sententiæ, sed retulisse tantum ex Amalario, appositâ hac clausulâ: *Nihil contra communem doctorum sententiam hic definio.* Verum quid sibi volunt verba, quæ subjungit? *Duriusculum videri, si hominem, qui circa offertorium, ad Missam accessit, peccati mortalis damnaremus.* Deinde cum eodem Aquila, hanc laxitatem regerit in Dominicanos, in D. Antoninum, Syluestrum, aliosque recentiores, idque per summam calumniam: nam vt Syluester habet, *Secundum Archiepiscopum* (id est secundum S. Antoninum) *præceptum de Missâ audiendâ, non obseruat, qui partem notabilem omittit, puta medietatem, aut tertiam partem, secus qui modicam*; qualem dicunt esse introitum. Qui vero accedit post lectum Euangelium, plusquam tertiam partem & fere dimidium obmittit, ac proinde ex Dominicanis, vix lethalis peccati excusari potest: reus vero erit venialis, si gratis, & nulla causa absit ab Introitu, & Cantico Angelorum.

Multa admiscet Amadæus de attentione ad sacrum audiendum necessaria, quæ non improbo. Addit etiam, nonnulla de ministro Sacri, & videtur velle cum Soto nulla necessitate admitti oportere fœminam, quæ respondeat, aut ministret: quia inquit Soto mallet sibi respondere & ministrare, quam pati fœminam alterutrum munus sibi præstare. Puto hanc quæstionem mouisse Amadæum, vt pungeret Nugnum celebrem ex Dominicanis Theologum Vallisoletanum, satis notum Commentariis in 3. partem: & quæst. 83. art. 3. dubio 2. docet vrgente necessitate celebrandi Sacri, si desit vir, qui nesciat respondere illo ministrante, posse aliud munus obiri à

fœmina; vti fieri solet ad Missam maiorem, alta voce decantatam à Sacerdote, cui respondet Chorus Virginum Monialium: & si absit vir, qui ministret, non esset magis absurdum & incommodum, famuli vicem supplere fœminam, quam, vt plerumque fit accedere ad Altare, ad osculandas illius manus, qui nouum Sacrum facit: hæc exempla satis excusant Nugnum, & si quid ab illo peccatum sit contra decorum, alius Dominicanus nempe Soto satis hoc erratum correxit.

ARTICVLVS VLTIMVS.

Circa Propositionem 2. & 3. de pretio & stipendiis Missæ.

HIc vnus superest *nodus vindice dignus*, à quo se, suosque expedire, eoque Dominicanos implicare nititur Amadæus post Aquilam Propositione 43. & 45. Priore ex Filliucio conceditur Sacerdoti, agere contra decretum Vrbani 8. die 25. Iunij an. 1625. editũ prohibentis, ne pro vno Sacro quacumque ratione, duplex stipendium sumatur, multoque minus, alij Sacerdoti detur pars stipendij, altera sibi seruata, quod licere asserit Bordonus Franciscanus, & Amadæus post Aquilam conqueritur, falso fuisse aggregatum suo instituto, inuidiæ illi creandæ causa, quam totis viribus, à suis in nostros deflectunt, & multos referunt, qui videntur permittere Sacerdoti, tot stipendia pro vna Missa accipere, quot sufficiant ad honestum victum toto illo die, & ad sustentandos parentes, cum in grauem necessitatem redactis, ex officio tenentur succurrere. Non abnuo quid simile legi apud nostros Authores, qui scripserunt ante decreta Vrbani, & Congregationis Cardinalium: idque licere spectato iure naturali censent Angelus, Petrus Nauarrus, Vasques, & alij; contra Suarem, Bellarminum, Toletum post Scotum, quorum fundamentum est, pretium cuiuslibet Missæ, diuina constitutione certa quantitate finitum, non posse ex vllo capite augeri, nec diuidi in plures, qui integrum stipendium soluerunt, citra singulorum damnum, & illæso iure, quod sibi stipendio compararunt. Sed illud incommodum putant aduersæ sententiæ Authores, vitari

posse ex duplici capite, seu dote huius Sacrificij : Prima ; licet vnicum sit, continet tamen omnia sacrificiorũ genera : & alterâ ; in quolibet genere habet virtutem intensiuẽ infinitam, quæ nullo termino sese exerat, in diuersos effectus & fructus, si addantur oblationes singulares, pro quolibet soluentium stipendium.

Prima dos, sic paucis ad quæstionem subjectam explicari potest. Certum est vnicum Eucharistiæ sacrificium, abrogatis omnibus antiquis, eorum munera cumulatissime implere : & cum quadruplicis generis distingui soleant sacrificia, nempe latreutica, quæ in vnam Dei adorationem, & latriam referuntur & absumuntur; Eucharistica, quibus gratiæ Deò aguntur pro beneficiis acceptis; impetratoria quæ noua petunt ; & satisfactoria seu expiatoria peccatorum quibus grauamur : certum est Eucharistiæ sacrificio, ita cumulate impleri hæc munera, vt vni nihil detrahatur, ex alterius consortio ; & ita plene prodeat latriæ cultus, ac si gratiarum actiones, adjunctas non habeat, æque digne persoluantur laudes, & gratiarum actiones, pro beneficiis acceptis, ac si noua non peterentur, nec vis impetratoria decrescat, ex satisfactoriâ pro peccatis, sicut nec radio solis spargenti lucem, quidquam deperit, si lucendo calefaciat.

Hinc forte aliquid luminis affulsit, iis quos è Scholâ nostrâ retulimus, censere idem sacrificium posse offerri nomine, & stipendio plurium, illæso cuiusque iure, si constet vnum petere sacrificium cultus diuini causâ, vt latreuticum, alium vt Eucharisticum, tertium vt expiatorium ad pœnæ remissionem, alios vt impetratorium pro diuersis beneficiis obtinendis. Atque hoc postremo genere, posse ita augeri, adiunctis oblationibus, &precibus singularibus, vt multis in solidum, seruato cuiusque iure, diuidi nihil vetet.

Sed vix ausim fidere huic primæ interpretationi subtiliori, forte quam solidiori : quia credibile est eos qui iusto pretio, more religionis constituto, Missas petunt, velle sibi omnes sacrificij fructus vindicare, in alios minime diuidendos. Quare præter hanc primam interpretationem, opinionis antiquæ, occurrit alia, quæ ante decretum Vrbani defendi poterat.

Eam vero obseruet velim Lector, positam inter duas

extremas, quarum prima, nullas videtur pretio huius sacrificij, seu ad cultum Dei, seu ad satisfactionem, seu ad impetrationem referatur, metas constituere; sed vndequaque esse virtutis infinitæ,& efficientiæ contendit. Si ita sit, sufficeret vna toto Purgatorio vacuando, contra cõmunem piorum sensum, qui plures pro quolibet Defunctorum Missas curant celebrari. His absurdis territi Suares, & alij Theologi, in aliam extremam sententiam delabuntur, & cuilibet Missæ constituunt, certum pretium & fructum, qui augeri nequeat, aut in plures diuidi, saluo singulorum iure: & ex hoc fundamento, depromptum interpretantur decretum Pontificium, quod vix crediderim, cum inuictis argumentis impugnetur. Quare probabilior videtur tertia & media opinio eleganter explicata à Cajetano Tom.2. Opusc. 3. quæst. 3. vbi pretium Sacrificij, iuxta quadruplex genus distinguit, ex opere operato, & quà latreuticum & Eucharisticum, attentâ rei oblatæ, & Christi offerentis dignitate, asserit vndequâque infinitum: quia plus exhibet honoris Deo, quam omnium creaturarum obsequiis, & gratiarum actionibus præstari possit, magisque placet quam peccata dæmonum, & reproborum omnium displiceant, denique condignas Deo laudes, & pares omnibus beneficiis receptis gratiarum actiones persoluit.

Sed de fructu impetratorio & satisfactorio, in nobis recipiendo, aliter sentit Cajetanus. Neque enim infinitum reipsâ esse, sicut duos superiores fructus latriæ, & gratiarum actionis, admittit, neque vult etiam ita definitos, vt omnis augmenti sint expertes; sed augeri putat, pro offerentium affectu & studio, vel pro ratione diuersarum oblationum. Aliud enim ait esse, an Sacrificium Missæ, vna in commune pro pluribus oblatione, singulis proinde prosit, ac si seorsim pro iis solis fieret, an vero si oblationes pro quolibet singulares adjungantur, prosint cuique, ac si alij participes non essent: Primum negat, asserit secundum Cajetanus. Idque confirmari potest, multis exemplis & argumentis; quorum primum petitur à Sacrum audientium, vel offerentium conditione: nam ex communi Theologorum sententiâ, participes sunt alicuius fructus, seu impetratorii, seu satisfactorii, ex opere operato, à virtute

sacrificii, existentis: nec minus certum est, hunc fructum augeri, seu multiplicari, pro adstantium & offerentium numero, nec quidquam singulis, ex illo deperire aliorum participatione: alias captandæ essent Missæ quas soli, aut cum paucissimis audiremus, quod est contra communem omnium piorum sensum, qui ex multitudine adstantium Sacro, plus sperant emolumenti, quam damni timeant: & hoc etiam Suares concedit.

Inde necessariâ consecutione cum aliis deducit, si contingat idem sacrificium numero, à multis confici (quod multi Theologi censent tum contingere, cum Sacerdotes initiantur, & Episcopo consecranti cooperantur ad Sacrum, & verba consecratoria, eodem quo ipse temporis momento, inchoant & absoluunt) tum enim Suares nobiscum assentitur, idem à pluribus in solidum, peragi sacrificium, & suum cuique fructum contingere, ex singulari oblatione, quæ aliarum adiunctione, nihilo minoris sit virtutis & fructus. Apertius multoque certius est tertium exemplum & argumentum, à Baptismo eâdem formulâ verborum, pluribus collato, *Ego vos baptiso* &c. quis enim neget validum esse, & multiplex sacramentum, nec singulis quidquam deperire, ex aliorum consortio, qui sub iisdem verbis eodem momento abluuntur? Ex iis omnibus elicitur quartum & vltimum argumentum: nihil esse, quo definiatur ad certum gradum, fructus satisfactionis, aut impetratorius; non à re oblatâ, neque à primo offerente Christo, quia sunt infinitæ virtutis, quoad omne genus sacrificiorum extensiue & intensiue infinitum, intra quodlibet genus; neque ab oblationibus, quia supponimus multiplices esse, pro numero offerentium, & soluentium stipendium: Ergo Sacerdos non facit illis iniuriam, si in singulos diuidat fructum, qui respondeat singularibus oblationibus, quæ nihil minuantur aliarum adiectione.

Dices: si ita res se habeat, cur decreta Pontificia, & Romana, prohibent sacrificia fieri, plurium nomine & stipendio, & in illos diuidi? Respondeo primo quæ tradidimus ex Caietano, probabilissima quidem esse, non tamen omnino certa, neque tutiora, quia fauent commodo, contra legem. Quis enim neget, longe tutius esse, Missam addicere vni, integrum stipendium soluenti, quam vnam

partiri in plures? Romanorum vero Pontificum perpetua est hæc & vere aurea regula, ***in dubiis tutiorem partem esse eligendam***. Addo præterea, quamuis abesset omne periculum, fraudandi parte fructus soluentem stipendium, more regionis integrum, id tamen iure prohiberi, ne inducatur sordida mercatura in templum, nec exardescat cupiditas, & auaritia ad lucrum, ex sacrificiis captandum: & adeo longe abest Ecclesia ab illâ profanâ nundinatione, vt non patiatur quemquam sacris initiari, cui patrimonium desit ad victum, ne cogatur mendicato viuere, aut ambire sacerdotium, quasi artem mechanicam, quâ se suosque alat, nec excuset sacerdotem, qui eo animo frequentet sacrificia, nisi extrema sui, aut parentum eo adigat paupertas, vt non supersit aliud, quo se & illos honeste sustentare possit. Hactenus de Eucharistia.

SECTIO QVINTA.

Animaduersiones in Tractatum nonum de simonia.

CVM vna sit de rebus contrariis, & inter se pugnantibus scientia, & cum religioni simonia capitaliter aduersetur, adiungenda est tractationi de religione, & de rebus sacris, Disputatio de simonia, quæ nihil aliud est, quam profana emptio, aut venditio rei sacræ, & spiritualis, pecuniâ appensâ, cum sit supra omne pretium. Religionem parum reuerenter Amadæum habuisse, abunde probatum est 5. Tractatuum, de horis Canonicis, de Eucharistia, aliisque sacramentis examine: quid inde consequitur, nisi simoniæ indnlgentia, quasi leue aut nullum peccatum sit, spiritualia vendi?

Articvlvs Vnicvs.

Tres de simonia Propositiones Amadæi expenduntur.

Miraberis Lector, duo aut tria tantum capita, de hoc sacrilegio attigisse, cum infinita ex sui instituti authoribus colligi possint, quæ purgari & defendi oporteret. Dices abstinuisse ab iis referendis, ne forte excusatio illi adhibenda esset, peior ipsa culpa, quæ bilem Lectoris moueret, vt contigit ab aliquot annis, Casuistarum Apologistæ. Sed qui ita sentit, parum compertum habet Animum Amadæi intrepidum, & audacem, qui nullâ hominum reuerentiâ, ab iis paradoxis defendendis deterreatur. Cur vero hâc parte adeo ieiunus sit, & pauca attingat præ aliis Tractatibus, contra honestum & decorum; causa in promptu est, quia propositionum quæ ad simoniam pertinent, tres tantum reperit apud Aquilam, cuius interpretem agit. Atque hâc forte ratione, apud Deum & homines excusaturum se putat, quæ scripsit pudenda & horrenda, se aliena latine vertisse, quæ Hispanâ linguâ legebantur.

Hinc forte etiam vtcumque minui poterit iniuria, quam sibi illatam ab vno Patre Capucinorum, conqueritur Familia religiosissima, præfixo operi suffragio laudatorio, potius quam censorio quale commerebatur Patris Luisij à Valentia semel & iterum Prouincialis, Ministri Prouinciæ sanguinis Christi. Commouerunt multorum animos illius suffragii prima verba, quibus censor ille aut potius Encomiastes ait, *sibi cum maximâ animi voluptate, lectum pretiosum opusculum, affabre concinnatum, vt nemus amœnissimum, pulchris variisque floribus iucunde consitum:* quod piis & castis auribus fuit horrori. Retulimus supra ex Lipsio, cum maximâ huius austerissimæ familiæ commendatione, inter ordines religiosos eo loco esse, quem seuerissimi Philosophorum Cynici olim occuparunt. Tanta vero fuit huius seuerissimæ sectæ virtutis, apud omnes opinio, vt vitio longe maximo versum sit, cuidam ex illâ Scholâ Philosopho, suâ manticâ (quæ erat

veluti insigne Cynicorum) Amicæ effigiem occultasse. Si hæc in viridi, quid in sicco? Quis non videat scelus longe immanius, austerissimum Religiosum, præ se ferre *voluptatem maximam*, quâ gestiat, dum ait à se *lectum librum* (ne quid grauius dicam) castis auribus, & animis ingratissimum, quam Cynicum lasciuam tabellam suâ perâ circumtulisse? Memini me legere alias apud Plutarchum, Partorum ducem celeberrimum cæde Crassi, & Romani exercitus internecione, à grauissimo Scriptore reprehensum acriter, quod inter impedimenta exercitus, deferri curaret libros, qui de amoribus agerent. Sed quidquid est huius criminis, non Capucino, sed Amadæo adscribendum est, qui in mentiti Capucini manticam, opusculum hoc ex insidiis videtur iniecisse, exemplo publicanorum qui sal, aliasque merces prohibitas, clam important in domos rusticorum, vt reos peragant læsæ fisci legis, eoque colore, illorum fortunas diripiant. Plures suspicabantur commentitium esse illud Capucini elogium, & fraude Auctoris ingestum suo opusculo. Eâ opinione nihil verius, probant Capucinorum querimoniæ iustissimæ, & præpositi Capucinorum Generalis, omni exceptione maius testimonium, cui cum sui Ordinis res omnes sint notissimæ, nec Prouinciarum, vel Prouincialium, aut celebriorum virorum nomen illum lateat, vt ab vno Illustri Capucino accepi, sanctè iurauit, nullam extare hoc nomine Sanguinis Christi sui Ordinis Prouinciam, nec vllum cognomento Luisii à Valentia Exprouincialem. Quid ergo? Confinxit hæc omnia Amadæus, & veluti è nihilo tot mendacia creauit, nullo fundamento, & nullo colore? Non facile crediderim: Aquilæ liber, ex quo deprompsit Amadæus, quæ eruditionem, & variam lectionem resipiunt, in Hispaniâ primum prodiit, alicuius Capucini forte suffragio munitus: hinc puto factum, vt Amadæus, qui Aquilam vbique imitatur, & calumnias ac mendacia cumulat, noluisse hâc re discrepare ab Aquila, & Capucini suffragium suo opusculo apposuisse, quale forsan non deerat editioni Hispanæ. Hinc ab aperto mendacio excusari potest, dictum cuiusdam viri grauis, ex eodem instituto, & magnæ apud me æstimationis, librum hunc non esse opus posthumum Amadæi, quod aliquot antè annis, ab alio authore publici iu-

ris factum erat. Id verum fateor, restrictionis mentalis beneficio, nempe Hispano idiomate primum, deinde latino, plusquam dimidiâ sui parte, calumniis in Dominicanos auctum, prodiisse, Amadæo partim interprete, partim authore.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

An liceat pacto expresso se obligare ad rem temporalem pro spirituali conferendam.

QVIQVID tandem sit, prima Propositio ex Tannero, à simoniâ excusans expressum pactum, quo quis se adstringit ad rem temporalem, pro spirituali conferendam, est III. apud Aquilam; & vterque in assertionis patrocinium citat Caietanum: Aquila quidem 2.2. quæst. 16. art. 3. quæ duos tantum habet, & de præcepto fidei disputat, de simoniâ vero ne verbum quidem. Erratum illud corrigit Amadæus, sed in aliud impingit, citato Caietano 2.2. quæst. 100. art. 2. vbi nullum verbum habet, eorum quæ ex illo refert, sed diuersa prorsus omnino, quæ statim adducam. D. Thomas aliud omnino, quam quod obtendit Amadæus, docet quodlib. 5. art. 23. quem citat: cum simonia inquit circa emptionem & venditionem consistat, hic distinguendum videtur. Si prælatus intendat eum obligare, cui dat beneficium ad compensationem, sibi aut suis faciendam, simonia est: si autem nolit obligationem inducere, sed tantum aliquod inde commodum captet, praua est, & carnalis intentio, non tamen simoniaca: quare D. Thomas à peccato non excusat illum, qui confert beneficium, eo animo, vt iure etiam amicitiæ aut grati animi, aucupetur aliquod emolumentum. Quid dicturum putas ad duas quæstiones, quas subiungit Amadæus, si beneficii collator paciscatur, de illo commodo sibi ex amicitiâ, aut ex grato animo, aduenturo? Nec tantum à D. Thoma hâc re dissentit Amadæus, sed etiam à se ipso: nam vt hic refert ex Soto, de simonia rerum spiritualium, idem iudicium ferendum est, quod de lucro ex mutuo captato: Atqui ipsemet damnat opinionem Philippi à Cruce, qui concedit lucrum ex

mutuo amicitiæ aut grati animi titulo promissum, quod tabulis publicis confirmari licite posset. Ad quid enim opus scripto tabularii manu subscripto, nisi vt inducatur ciuilis obligatio, quâ conueniri possit iudex, & illius sententia cogi ad solutionem, ille cum quo paciscitur, nisi stet promissis? Hoc vero vti agnoscit Amadæus, vsuræ culpâ non caret, cum de mutuo agitur: ita non potest excusare à simoniæ sacrilegio, cum ea conuentione pactum sit, de lucro ex collatione beneficii percipiendo.

Nec minus abhorret S. Doctor ab aliâ conuentione, quâ ex gratitudine, aliquod remporale lucrum caperetur, ante beneficii collationem: hoc enim ipse Amadæus non excusat: sed addit duo, nempe factum illo iudice damnatum iri, vt simoniacum: deinde difficile esse, in his formalitatibus, sub præcisâ doni ratione consistere; quamuis concludat id non esse impossibile, ac subinde licitum. Venenum in caudâ apposuit: nos diceremus, rem speculatiue probabilem, secus practice; quod vix simoniæ mens possit ab iis circumstantiis seiungi. Nec huic dicto Amadæi fauet Ledesma citatus; & si in eam partem incliner, est omnino improbandus; tamquam discors discipulus à suo Magistro, & à communi Scholæ suæ sensu. Atque in hanc rem memini, cum Ledesma legeretur ad communem mensam, cui P. Rodulphius olim Ordinis Magister Generalis assidebat;& ex illo aliquid laxius,quod magis recentiorum probabilitates resiperet, quam puram Familiæ nostræ doctrinam, audiuisset, axarsisse virum sapientissimum,& vultu gestuque testatum,id sibi displicere; parumque abfuit quin Lectori mensæ silentium indiceret, & lecturâ illius libri interdiceret nostris refectoriis: adeo alienæ sunt à nostrorum Theologorum sensu, eiusmodi laxitates. Nititur tamen Amadæus aliud de nostris hominibus, Lectorum animis ingerere; & ad hoc refert aliqua Tabienæ verba; quæ an vera sint, & ex antecedentibus aut consequentibus correcta, & in bonum sensum trahi possint, explorare non licuit, nec necessarium puto, quia ait insontem esse Tabienam, collatione Soti quid grauius & periculosius docentis, lib.9. de Iustitiâ quæst.6. art.1.ad 1. Certe si reus non sit Tabiena, nisi grauiori reatu teneatur Sotus; hoc absoluto illum falso accusatũ, facile erit demonstrare. Quid vero Sotus eo loci docuerit, pau-

cis perstringam, & occasione accusationis Amadæi subiiciam Lectori trium Dominicanorum concentum, de graui quæstione gratissimum, & eruditissimum.

Sotus igitur eo loco quærit, an adulto liceat pecunias dare auaro sacerdoti, qui sibi iam moribundo, vel quod grauius est, puero alias sine baptismo perituro, illud sacramentum negat, nisi pecuniæ sibi numerentur. Ad hoc inducit primũ Paludanum negantem, id licere quâcumque ratione, etiam redimendæ iniustæ vexationis causâ: & ad hoc statuit egregiam & subtilissimam distinctionem: quidam inquit obesse possunt, & nihil prodesse, vt si hæretici inuadant reditus beneficiorum, quæ iure conferre nequeunt; alii obesse possunt, & prodesse; quales sunt, qui beneficia conferendi, vel ad illa electionem confirmandi ius habent & quidquid istis confertur, etiam ad vexationem redimendam, simoniæ damnat; quia ab illis ambiunt, quod iure conferunt; excusat vero quæ aliis donantur: atque ita negat, quidquam posse numerari sacerdoti auaro ab adulto, vt sibi, aut puero morituro baptismum largiatur.

Caietanus quæst. 100. art. 2. quem falso citauerat Amadæus, hanc difficultatem versat, & partim à Paludano dissentit, aitque cum Panormitano, non licere quidem adulto dare pecunias ad obtinendum sibi, sed paruulo baptismum. Discrimen inde repetit, quod alia sit adulti, alia paruuli conditio, & ille possit loco baptismi, suæ saluti consulere contritione elicitâ; paruulo autem, si baptismo fraudetur, nullum aliud superesset remedium: ac proinde illâ extremâ necessitate, honestari posse, & à maculâ simoniæ purgari, numeratam sacerdoti pecuniam.

Sotus partim assentitur Caietano, partim ab illo recedit; docet primum, extremam illam necessitatem paruuli, purgare à simoniâ pecuniam ab adulto traditam; nec putat æque vitium inhærere huic pecuniæ, ac mendacio, vt sicut isto numquam, ita nec pecuniâ, liceat à sacerdote extorquere baptismum paruuli: sed sicut, inquit, grauem necessitatem patienti, conceditur mutuum petere à fœneratore; & licet iste peccet, ille tamen immunis est à peccato; ita statuit hâc controuersiâ, licere adulto pecuniis à sacerdote obtinere baptismum paruuli, & rem putat

illa extremâ necessitate honestari: quamuis addat fore illicitum, si in contemptum religionis testaretur, qui baptismum renuit gratis dare, pecunias exigere.

Certe cum Sotus ita caute agat, & tot apponat conditiones, quarum aliquot retuli, & alias relinquo Lectori videndas, vel nulla, vel certe leuis est culpa Soti, vt non debuerit eius opinio vt improbabilis omnino, post Suarem damnari ab Amadæo. Eo enim deducta est quæstio à Soto, an perinde illicitum sit pecuniâ, ac mendacio baptismum emercari: id negat Soto, & probat validis argumentis contra Caietanum, quibus respondendum erat Amadæo, vt legitimam haberet adeo grauis censuræ causam: iniquior est, quâ notat Caietanum ex Catharino, quod à simoniâ liberet, eum qui emit Episcopatum, animo non soluendi pretium constitutum; sed potius fallendi. Reus quidem est grauis mendacii, & simoniæ etiam iure positiuo, non tamen naturali constitutæ: & ita immeritò damnatur Caietanus, à canonibus deuiasse.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Vtrum pecuniam dare liceat vel electori, vel alteri vt intercedat apud collatorem beneficij.

PROPOSITIO secunda ex Sanchez, eximit à simoniâ, eum qui pretium dat, vt quis intercedat apud collatorem beneficii, quod tamen ipse conferre nequeat. Quidquid sit de Propositione apud alios; certum est falso illi aduocari Sotum in patronum à Sanchez, cuius errorem secutus est Amadæus, cum debuisset corrigere: nam quæstione 7. art. 3. ex lib. 9. quem locum vterque citat, apertissime hanc propositionem damnat simoniæ, & argumentis etiam conuincit. Ibi enim has duas statuit conclusiones ex D. Thoma: *Bifariam, inquit, accidit temporale quidpiam spiritualibus esse annexum: vno quidem modo, cum à spirituali dependet*; & hoc genere connexionis, 1. conclusione pronuntiat, neutiquam id quod hoc pacto spiritualibus adnectitur, esse citra simoniam vendibile. *Secundo temporale spiritualibus coniunctum est quatenus ad illa refertur*: cuiusmodi est ius patronatus

& eo etiam reuocat vasa, & vestimenta sacrorum vsui destinata, quæ 2. conclusione, asserit citra vllam simoniam vendi posse, non vt sacra, sed quatenus res quædam sunt, aliis vsibus aptæ. Priori conclusioni dubium annectit, de interuentoribus, & vtrinque propositâ ratione dubitandi, hinc pro excusante, inde pro damnante simoniæ sententiâ; tandem concludit, tanti apud se vigoris esse rationem pro sententiâ posteriori, vt ei libentius, quam priori assensum præbeat: Ergo decepti sunt Sanches & Amadæus, affictâ illi priori sententia. Et minus excusari possunt, cum Sotus assertionem probet hoc argumento: si huiusmodi intercessiones nihil habeant simoniæ, se non videre, cur munus à linguâ inter simoniæ peccata numeretur.

Propositio tertia. Ea ex Asorio immunes facit à simonia, & huius peccati pœnis, eos qui pecunia corrumpunt electores, vt se eligant ad officium Generalis, Prioris, &c. Ea vero apud Aquilam est ordine 126. & vterque Asorium defendit ex eodem fundamento, nempe simoniam non contrahi, nec Canonibus castigari, nisi Ordinis, & beneficii collatione. Licet vero Caietanus *Verb. Excom* cap. 72. officium Ecclesiasticum beneficio æquiparet, & inde inferat, simoniæ & pœnarum, quæ illi iure infliguntur, reum esse, qui pecuniis corruptelam molitur electorum, eorumque suffragia aucupatur; tamen plures Thomistarum, quorum loca tacet Amadæus, & vnius tantum Gallegi refert, officia à beneficiorum ordine semouent, & ad aliud reuocant genus: Ergo ex illo fundamento liberant à simonia, eiusque pœnis, quotquot pecuniis ambiunt beneficia. Sed nos relictis aliis ignobilioribus Thomistis, adhæremus Caietano, qui de principatu inter D. Thomæ discipulos cùm Capreolo certat.

SECTIO VLTIMA.

Animaduersiones in Tractatum 15. de Censuris.

PERVENIMVS tandem ad posttemam & nobilissimam partem Religionis, quâ huius virtutis defensionem absoluimus.

absoluimus. Ius censuratum est à potestate clauium, seu à potestate ligandi & soluendi, quæ est veluti clauus totius Ecclesiæ. Hâc de re grauissimâ, minutiora tantum, si vnam aut alteram propositionem excipias, suppeditat Amadæus examinanda: quia vbique volatum Aquilæ sequitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Expenduntur tres Propositiones de excommunicatis ministrantibus: de fœminis ingredientibus monasteria virorum: de Religiosis relinquentibus claustra.

PRIMA Propositio huius Tractatus apud Aquilam est 13. ea vero ex Filliucio sumpta, Clericus minore excommunicatione innodatus, eximitur à peccato etiam veniali, si administret sacramenta. Vterque Filliucium defendit primo hoc argumento: excommunicatione minori implicitis, prohibitam Canonibus participationem, non administrationem Sacramentorum: Ergo licet mortaliter peccent, si eo impedimento grauati suscipiant sacramenta, insontes erunt, etiam si admistrent. Addunt nubem testium & Doctorum, qui suffragentur Filliucio. Quiquid sit de extraneis, falso asciscitur Sotus: & Aquila quidem testatur, se hunc authorem non consuluisse, dum citat distinctione 12. quæst. 3. art. 3. cum eo loco quærat vtrum Christus sumpserit sibi & discipulis corpus suum impassibile: Amadæus hoc erratum negligentia effugit, relato Soti nomine, nullo citato loco, quo id doceat. Verum si attendisset ad dist. 17. quæst. 1. art. 7. concl. 4. comperisset eum ab hâc propositione dissentire, & peccati mortalis damnare suscipientem sacramentum, venialis administrantem.

Secunda Propositione, ex Layman asseruntur fœminæ ingredientes Monasteria monialium, nec peccare mortaliter, nec excommunicationem incurrere. Eandem habet Aquila Propositione 24. excusant vero à peccato, & eximunt ab excommunicatione huiusmodi ingressum ex Gregorij XIII. & Pij V. decretis in eas tantum fœminas

latis, quæ ad huiuſmodi ingreſſum prætexunt priuilegia? quamuis expreſſis verbis Pius V. hanc pœnam ſtatuat in fœminas, quocumque prætextu ingredientes. Laudo Amadæum, qui Rodriguez cauillum improbat, hanc declarationem non eſſe authentice promulgatam.

Tertia Propoſitio, etiam leuioris eſt momenti. Ea vero apud Aquilam 65. ex Fagondes permittitur Religioſis ad alendos parentes, in graui neceſſitate conſtitutos, vbi clauſtro ea de cauſa receſſerint, habitum dimittere, ſi nequeant decenter eo induti opera ſeruilia exercere, quibus omnino incumbendum eſt vt egenis parentibus ſuccurrant. Hanc propoſitionem tutantur exemplis Religioſorum, qui habitu occultato, aut dimiſſo, verſantur ex diſpenſatione Apoſtolica inter hæreticos; vt illorum ſaluti conſulant. Si par ſit neceſſitas aut ratio, quæ id factum honeſtet, qualis eſt verſantium in regionibus hæreticorum; nullus Thomiſtarum ab hâc propoſitione diſſentiet: ſed non immerito timent, & cauendum monent, ne citra ſimilem cauſam habitus dimittatur.

Articvlvs Secvndvs.

Examen 3. Propoſit. de Clericis digladiantibus, de interficiente veneno Clericum, de exhibente arma ad inuaſionem Clerici.

Gravioris ſunt momenti, quæ ſuperſunt ex hoc Tractatu Propoſitiones tres: quarum priore ex Fragoſo eximuntur ab excommunicatione, Clerici qui ſe ſe diſtrictis gladiis inuadunt, & animo hoſtili plures ſibi intentant ictus; ſed nullum aduerſario infligunt: Propoſitione 5. ex Aquila immunis ab excommunicatione pronuntiatur, qui Clericum veneno, infuſo potui aut cibo interficit. Has propoſitiones ſumpſit Amadæus ex 78. & 79. Aquilæ & iiſdem fraudibus vterque defendit: Canonibus prohiberi excommunicationis pœna, violentas clerico manus inferre, quod longe abeſt ab illo qui ex inſidiis veneno clericum perimit, vel impetit armis intercepto ictu: & hoc probat Amadæus verbis Caietani ex Summa *Titulo Excommunicatio*

Sed quis non videat, hanc interpretationem, manifestam esse Canonum corruptelam, & à scopo, quem spectant enormem exertationem, confirmatam falso ascitis Cajetani verbis? Quis enim neget his Canonibus caueri immunitati Clericorum, ab omni vi & iniuriâ, qualis etiam ex Cajetano infertetur, *digna excommunicatione ex iniectione pulueris, sputi, aut aqua, vel extorsione rei quam pra manibus haberet Clericus?* Et post ista, volunt etiam ex mente Cajetani, immunem ab excommunicatione, eum qui hostili animo, millies Clericum totis viribus, enixus sit gladio confodere, & pluries disploserit in illum sclopetum, vel clam veneno sustulerit; quasi violentæ manus, magis prohibeantur Canonibus, quam mors violenta.

Cæterum quod refert ex Caietano, excommunicationem non esse latam, nisi ictus pertigerit ad Clericum; fraude non caret. Tractatio de excommunicatione, est apud Caietanum longissima, & diffunditur vltra Summarium per 76. capita, nec locum aut numerum annotat, quo extent verba relata, ne plagium deprehendatur. Certe sicubi hæc scripsisset Caietanus, legerentur cap. 10. contra manus violentas: illud legi, & relegi, & nihil horum verborum reperi: Ergo commenta sunt. Nec meliori fide, aut magis ad propositum, refert Serram 2. 2. quæst. 62. art. 7. dub. 1. hoc solum differt à priori fraude, quod hanc sententiam non affingat Serræ, nisi quâdam leuissimâ coniecturâ.

Propositio 6. Propositio sexta ex Hurtado apud Aquilam 75. ab irregularitate eximit illum, qui arma concedit Petro, certus, aut ad minus timens, illa peti ad homicidium, si absit animus occidendi. Amadæus post Aquilam negat id asserere Hurtado; cum tamen disp. 2. de irregularitate hanc opinionem adeo validis dicat à se argumentis confirmatam; vt vix aduersa opinio defendi possit. In præsidium etiam huius opinionis, vocat Aquila, Ledesmam, & Amadæus Caietanum 2. 2. quæst. 4. art. 4. vbi nihil minus quam de subiectâ quæstione; sed an fides informis euadere possit in formatam disputatur: forte deceptus quæstionem 4. pro 3. superiori apposuit, vbi cum S. Doctore agit de signis, quibus occultatur fides; & subinde agit de his, quæ vendi possint infidelibus, citra vllum in-

fidelitatis consortium: & eo loci docet Caietanus venenum non posse vendi ab eo qui conscius sit de malo vsu futuro; nec arma tempore belli iniusti.

Arguit Amadæus Caietanum inconstantiæ, & ægre posse reddere rationem; cur quis teneatur impedire præuisam mortem corporalem, non vero spiritualem: vtramque sine dubio, immo magis mortem animi, quam corporis Charitas iubet arcere & prohibere. Sed longe dispar est vtriusque, cum rebus quæ venduntur connexio: mors corporis per se coniuncta est cum veneno, & cum armis, ad homicidium tantum quæsitis & comparatis, ac proinde numquam licet vendere, conscio huiusmodi mala certo secutura: mors vero animi accidentario, & ex malitiâ ementis, adiungitur rei per se indifferenti, ad bonum & malum vsum. Quare licet vendere, si tantum accidentario iuncta sit cum morte animæ, numquam vero, si ex illa per se consequatur mors corporis. Eandem difficultatem, alio loco ex Caietano soluimus de ebrietate: vbi hanc regulam statuimus ex Salmanticensibus, malam esse consequentiam necessitatis ab intrinseco & per se, ad necessitatem extrinsecam & rei aduentitiam. Hæc habuimus scribenda pro defensione Religionis contra 7. Amadæi Tractatus.

DISPVTATIO III.

DE VIRTVTIBVS THEOLOGICIS.

HÆC est tertia & suprema classis virtutum Theologicarum, quas ab aliis distinximus, maiori ad Deum accessu. Triplex enim est gradus cognationis virtutum cum Deo, infimus & remotissimus earum quæ affectus moderantur, & aliquam boni honesti speciem spectant vt obiectum, & quærunt vt finem proximum; nec in Deum tendunt, nisi relatione communi, qua omne genus boni fertur in illum, vt communem & vltimum finem. Secundæ classis virtutes, vno gradu Deo propius accedunt, & licet aliquid creatum spectent vt obiectum, à quo speciem hauriant: illud tamen ex se sé in Deum referunt vt finem vnicum & proximum; sicut explicuimus exemplo Marthæ, quæ cœnam parabat Christo. Virtutes Theologicæ *Vni necessario* adhærent: Deus illis est finis & obiectum: *illis omnia sunt vnum, omnia in vno vident, omnia ad vnum trahunt.*

Quis adeo arcta cum Deo cognatione, ad illius sedem prouectas, non credidisset extra telum positas, & in *vultus Dei secreto absconditas*, effugisse flagellum linguæ Amadæi? Sed in has magis sæuit virtutes, quam in cæteras inferiorum ordinum; & videtur omnes peremisse, sublato, aut eleuato charitatis præcepto. Optabat nescio quis, Romam vnico capite viuere & contineri; vt posset vno ictu amputare, & subinde totum imperium euertere. La-

cessitæ sunt seorsim virtutes singulæ : sed modo omnes in vna charitate virtutum capite, forma, & vita perimuntur.

His duobus, qui supersunt Tractatibus de Fide, & Charitate, multas quisquilias ex Aquila collegit Amadæus, quas nec volebat tacere, vt fidum interpretem ageret, nec poterat ad aliud caput reuocare. Segregauimns pretiosum à vili, & minutas Propositiones à grauioribus, quæ virtutes Theologicas apertius petunt.

SECTIO PRIMA.

Animaduersiones in Tractatum de Fide.

QVINDECIM continetur Propositionibus Tractatio de Fide ordine tertia, hic paucis examinandis; quia vix quidquam habent, quod sint alicuius momenti, vel in vsu apud nos: sed cum Authorem interpretetur Amadæus, ex Hispaniâ, vbi viget Tribunal Inquisitionis, & seuerius agitur cum Hæreticis; ideo 4. habet Propositiones de accusandis, absoluendis, denunciandis Hæreticis, quæ apud nos vix locum habent. Attingam tamen paucis & expendam ex regulis Tribunalium aut regionum, vbi viget actior inquisitio in Hæreticos.

ARTICVLVS PRIMVS.

Examen quatuor Propositionum quæ ad Iudicium de hæresi pertinent.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

De Absolutione ab Hæresi occulta.

SECVNDA huius Tractatus Propositione, tertio loco apud Aquilam, ex Suare confertur prælatis regularibus ius valide absoluendi suos subditos à peccato, & ab excom-

municatione hæreſeos. Amadæus numero 2. huius Propoſitionis, paucis perſtringit reſponſionem Aquilæ, quâ Suarem excuſat, quo tempore opera ſua in lucem dedit, id permiſſum regularibus prælatis ex priuilegio Pij V. conceſſo Dominicanis, quod extat in Bullario Rodriguez fol. 590. & ex Priuilegio Gregorij 13. Ieſuitis conceſſo: modo vero extare declarationem Sacræ Congregationis 17. Nouembris anno 1528. editam, & ab Inquiſitione Hiſpanâ receptam cui omnino ſtandum eſt. Nec aliud tradit Candidus Sacri Palatij Magiſter ab Amadæo relatus, dum ait, *ſaluo meliori iudicio ſequendam eſſe ſententiam negantem Prælatis regularibus ius abſoluendi ſubditos ab hæreſi occulta:* quamuis inuitum trahat in opinionem affirmantem, ex alio fundamento, apud me incerto, nempe Superiores regulares eâdem in ſubditos facultate gaudere, quam habent Epiſcopi in ſuos, decreto Tridentini, qua conceditur illis facultas abſoluendi ſubditos ab hæreſi occultâ, quam non putant regularibus negandam, plures quos citat Amadæus, Theologi diuerſorum Ordinum. Hos ſuſpectos habeo niſi conſtet voluntas Summi Pontificis, à quo vno hæc facultas concedi poteſt Religioſis.

Tertia Propoſitio ex Bauni apud Aquilam 18. eſt acceſſio ad Superiorem; qua prælatis regularibus facultatem concedit abſoluendi ab hæreſi occultâ, nedum ſubditos, ſed etiam Laïcos quoſcumque. Merito conqueritur Amadæus, hanc Propoſitionem adſcriptam Bauni; quia re verâ non concedit hanc facultatem Prælatis regularibus, niſi in commodum ſuorum: ſed illam munit teſtimoniis Crouſers & Bruni Franciſcanorum, & ex illis hoc argumento Prælatis regularibus probant conceſſam, ab Vrbano & Sixto 4. Facultatem ab his omnibus abſoluēdi, à quibus iure poſſunt Epiſcopi. At Theologi plures agnoſcunt à Tridentino Concilio aſſertam Epiſcopis abſoluendi ab hæreſi occultâ poteſtatem: Ergo id poſſunt Prælati regulares. Immo addit Amadæus ex Baſſæo Capucino, & Leandro Præpoſito Generalis Ordinis Trinitatis, non fuiſſe reuocata priuilegia, vi quorum Regulares poterant abſoluere ab omnibus caſibus Papæ reſeruatis; dummodo occultum ſit peccatum; quibus facile non aſſentiar, ſi decretum Vrbani 8. aliud ferat: & iis reuocandis ſufficere

existimo decretum Pontificium ad valuas sancti Petri affixum. Neque enim nobis, qui tuta, non probabilia sequimur & consulimus, licet eorum cauillis vti, qui dicunt huiusmodi Priuilegia titulo oneroso propter obsequia præstita Sedi Apostolicæ concessa, non posse sine causâ reuocari, quo titulo Ecclesia Gallicana suas immunitates tutatur, multo sanguine & infinitis expensis bello sacro comparatas. Ego sane nollem ex illo titulo oneroso, Regularium Priuilegia mordicus seruare; si de reuocatione Pontificiâ constet; quia ad vnius Pontificis, non solum authoritate sed etiam arbitrio pendere existimo, & esse religiosæ humilitatis, vbi omnia in Sedem Apostolicam officia impleuerimus, nos seruos inutiles profiteri; & si quibus immunitatibus fruamur, non nostris meritis, sed liberalitati Pontificum acceptas referre: & si nos velint subiici Ordinariis, nullâ morâ esse parendum & cauillos *tituli onerosi aut promulgationis* ad reuocationem decretorum non satis idonei, esse procul abigendos. Præstat enim obedientiæ exemplum, quocumque priuilegio immunitatis, dubiæ aut controuersæ. Hanc etiam facultatem Regularibus assertam absoluendi ab occultâ hæresi improbat Amadæus num. 7. in iis regionibus, in quibus viget Tribunal Inquisitionis, ad quod iure pertinet absolutio ab hæresi occultâ.

Sed ad huius Priuilegij iacturam resarciendam, videtur Amadæus 6. Propositionem ex Sanches statuere, ab Aquila num. 7. depromptam, ius Tribunali Inquisitionis assertam ab hæresi remittendâ, interpretandum esse de hæresi formali: eo vero non contineri fautores & defensores hæreticorum, quæ proinde ab hoc crimine, & ab excommunicatione inde secutâ, possint Regulares absoluere. Hanc interpretationem munit vterque, testimoniis multorum Theologorum, etiam Candidi, Cajetani, Soti, & Serræ ex Thomistis: sed vix tutam faciunt tot patroni contra Inquisitorum ius, qui iubent ad suum Tribunal reuocari causam, eorum qui non solum hæreseos rei sunt, sed etiam quâcumque ratione illi fauisse visi sunt, idque etiam ego tutius existimo.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

De Confessariis sollicitantibus ad res venereas.

DE hoc crimine extat Bulla Gregorij XV. feuerissima, quam Amadæus Propositione 8. & Aquila Propositione 7. asserunt receptam non esse in Hispaniâ, licet certum sit fuisse Romæ promulgatam, & ad valuas Apostolorum affixam; quod satis esse diximus, ad legitimam promulgationem: vnde non audet excusare Aquila Castrum Palao huius assertionis authorem, nisi ratione temporis, eo scilicet quo scribebat, non fuisse receptam, quamuis modo obtineat.

Nec diuersa est defensio Propositionis 9. apud Amadæum, & 11. apud Aquilam, confessarium in hanc Bullam non incurrere, si inter confitendum tradat pœnitenti Epistolam amatoriam; & miro cauillo idem Palao factum excusat; quia traditio Epistolæ, non est inductio pœnitentis ad rem veneream, nec pœnitens eum mouetur; sed cum absolutâ confessione Epistolam legit. Verum hæc est vitilitigatio, quâ Pontificiæ constitutioni illuditur; nec illi etiam fidit Aquila, aut satis idoneam putat ad excusandum Palaum, à quo dicit insinuatam esse, & iudicio Lectoris permissam, non probatam. Sed hæc fraus est multo peior ipso cauillo, frequenter tamen à plerisque vsurpata, vt obseruant Salmanticenses Appendice ad Disput. 10. de Peccatis, multisque exemplis probant, nonnullos tentasse inducere opiniones aliqua ratione fucatas: & vbi senserunt improbari, posterioribus editionibus, aut eiusdem editionis diuersis exemplaribus retractasse, aut omnino submouisse, vel protestatos se Lectoris iudicio reliquisse examinandas, quod periculo & fraude non caret.

Eâdem arte defenduntur duæ aut tres de hæreticis, aut confessariis sollicitantibus accusandis, vel denunciandis Propositiones ex Fagundez. Huius generis est 4. apud Amadæum, & 5. & 6. apud Aquilam, nullum teneri deferre ad Tribunal Inquisitionis hæreticum, aut confessarium sollicitantem: maxime, si inde graue damnum timeat, vel

deficiant probationes. Fagundez excusat vterque, primo quod eâ Propositio non extet in editione Lugdunensi 1632. Ita est, sed fraude factum fuit, quia metu censuræ erasa est, quamuis primæ editioni fuisset inserta: imo excusabat pœnitentem non denunciantem, futili cauillo: Bullam Pontificiam in eos latam, qui in tantam proruperint iniquitatem, vt Sacramento Pœnitentiæ in sacramentali confessione abuterentur: abusus autem inquit Fagundez frequentiam actuum dicit, sicut & vsus: vnde infert, *Ergo non sufficit semel sollicitasse*, vt quis peccet contra hoc præceptum: quasi qui hoc tantum vnâ vice tentarit immunis sit à sacrilego huius Sacramenti abusu. Ita vero huic opinioni, à quâ illum excusant Amadæus & Aquila, mordicus adhæret, vt ausus sit concludere, *tam solidis fundamentis niti, & tam expresse mentem Legislatoris videri continere, vt illi contradicere videatur audacia*.

Nec sincerius agunt cum Serræ testimonium aduocant ex 2. 2. quæst. 68. art. 1. dubio 1. nam eo loci cautissime loquitur Serra, præmissâ distinctione denuntiationis ab accusatione, qua hoc ait differre, quod denuncians non teneatur probare, quod denunciat: inde concludit, si quis non possit probare crimen, nec subinde debeat accusatoris partes suscipere, teneri denunciare. Vnde tandem concludit, in his casibus pertinentibus ad Tribunal inquisitionis hæreseos, & sollicitationis in confessione, denuntiationem esse faciendam, etiamsi delator, nequeat crimen probare; nam in odium hæreseos & sacrilegij, & metu damni, quod inde impendet, abrogatur ius illud commune, ne quis accuset, aut deferat cuiusquam crimen, cuius aliquâ infamiâ non laboret.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Examen sextæ Propositionis.

ALIAS colligit Amadæus propositiones quæ oblique fidem petunt.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

De quarto loco Animarum.

HVivs generis est 7. ex Bellarmino l.2. de Purgatorio c.7.& est octaua apud Aquilain: ea vero ex quadam reuelatione relata à Beda l. 5. historiæ c. 17. quam videtur non improbare Gregorius l. 4. Dial. c. 36. & à Dionysio Cartusiano defenditur: quartus locus animarum ab inferno, Paradiso, & Purgatorio seiunctus constituitur, veluti quoddam pratum florentissimum, lucidissimum, odoratum, amœnissimum, in quo animæ expertes visionis Dei degunt, velut in Purgatorio mitissimo, & carcere senatorio atque honorato.

Ad hanc Propositionem impugnatam à Maluenda cap. 92. refellendam sufficit censura Suaris Tom. 4. in 3. partem disp. 46. sectione 1. vbi pronuntiat, *esse contra communem sensum Theologorum, & à veritate, atque à mente SS. Patrum alienam.* Addo etiam esse periculosam: inde enim prodiit Ludouici Enriquez liber hoc titulo, *Entretenimiento de los Santos en el cielo*, sui Prouincialis suffragio munitus Salmanticæ 1631. vbi Author refert de statu beatorum similia iis, quæ Mahometus in suum paradisum inuexit: Beatorum quemque suam domum, Christum vero Palatium magnificum inhabitaturum, Angelos mundo muliebri ornandos, balnea non defutura, quibus indiscriminatim, mulieres pueris & viris permixtæ abluantur & se visendas osculandas præbeant, & alia his similia leguntur, quæ pudor iubet taceri.

Videat Amadæus, an post ista, possit iuste instaurare accusationes in Canum, & in Sotum. Diatribas de immunitate Cyriacorum scriptas, puto eo animo huc transtulisse, ne vllus esset locus dubitandi ab eodem authore vtrumque opus esse exaratum. Sed non immoror his calumniis refellendis, quia id abunde præstitum est duabus Apologiis ad eius Diatribas.

Digitized by Google

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

De D. Ignatio & eius exercitiis.

VNDECIMA Propositio, Est apud Aquilam 28. quam Esclapes dicebat 1. editione Ioannis Eusebij libelli de amore Iesu & Mariæ extare, & posterioribus sublatam esse: Eâ vero sanctus Ignatius dicebatur, maiorem quam D. Paulus, prudentiam spiritus assecutus, & si Apostoli hac tempestate degerent, eumdem quem Societas, viuendi modum amplexarentur; vterque apologista meram calumniam esse aiunt, sed qui respondet Aquilæ Franciscus à Pietate testatur, sibi à fide digno assertum, hanc Propositionem 1. illius libri editioni insertam; sed cum scandalo esset omnibus, exemplaria illius editionis omnia summâ curâ fuisse occultata, & aliam editionem susceptam, erasâ illâ Propositione.

Sed Amadæus hâc Aquilæ responsione, qua depellitur accusatio non contentus, duas de immunitate Cyriacorum calumnias in Nicolaum Iansenium scriptas de ingressu Pauli in scholam S. Thomæ, & in Franciscum Combefisium de eodem Paulo, D. Petro indiuiduè iuncto in Sede Romanâ scriptas, hic instaurat, vt agnoscamus eumdem esse huius opusculi, & de immunitate Cyriacorum authorem, & vtrumque opus eodem in Dominicanos, id est, hostili animo fuisse scriptum: sed vtraque calumnia duabus apologiis validè confutata est. Et 1. sane nescio, an plus ineptiæ resipiat quam malignitatis: quasi Paulus D. Thomæ scholam dictus sit à Nicolao ingressus fuisse, potius vt discipulus, quam vt magister, à quo ex historia S. Thomæ habemus multa didicisse mysteria. Quod ad P. Combefisium attinet, non minus aperta & maligna, quam superior est calumnia; neque enim Paulum Petri consortem facit potestatis ordinariæ cui successerint Pontifices Romani, sed sapientiæ, & palmæ martyrii, atque illius gloriæ, quæ in Ecclesiam Romanam, ex vtroque principe Apostolorum redundauit.

Duodecima Propositio, etiam deprompta est ex Aquilæ 29. seu potius ex lib. primitiuo exercitiorum S. Ignatij,

qua illustris ille Patriarcha Societatis videtur innuere, maioris esse perfectionis, animum habere indifferentem ad exequendum quod Deus reuelarit, quam determinatum, ad id quod Euangelium nos docuit: vterque ad bonum sensum trahit hanc propositionem & *Sanctissimi parentis verba,* ait Amadæus, *adeo perspicua esse vt nesciat, cui calumniam vertat; ignorantiæ, an malitiæ? Cum tantus Magister non contumeliosis verbis deiici, sed potius iis laudibus extolli deberet, quibus Hieronymus afficit Augustinum Epist. 25. Macte virtute, in orbe celebraris, Catholici te conditorem antiquæ fidei venerantur, & quod signum maioris gloriæ est, omnes hæretici detestantur.*

Harum Augustini laudum participem D. Ignatium volo; sed non aduertit Amadæus, se eâdem Propositione ita agere in D. Ignatij calumniatorem, vt iustam præbeat hæreticis ansam de se & de Catholicis omnibus, si illi assenserint, expostulandi. Contendit enim, hoc citra hæresim non potuisse obiici libello exercitiorum S. Ignatii probato Bullâ Pauli III. post examen Cardinalis Burgensis, Episcopi Seleuciarum, & Ægidii Foscarij, quibus curam legendi & probandi libelli iniunxerat summus Pontifex; eâ vero probatione Pauli, non putat magis licere quidquam huic libello obiici aut ex illo reuocari in dubium, & minus probari, quam libris Scripturæ Canonicis, vt videatur paris facere authoritatis. Hoc si intelligant hæretici, criminabuntur Catholicos singulis diebus librorum canonicorum numerum augere, eoque prouehi, quotquot præfixam habuerint Pontificiam approbationem; quod citra ludibrium Ecclesiæ Catholicæ nec dici potest, nec cogitari.

Desidero etiam in Amadæo æquum & gratum animum; si quæ occurrat occasio grauandi Dominicanos, nusquam patitur elabi, sed nomen, familiam diligentissime annotat, vt errorem inurat, aut calumniam; tacet vero diligentissime & occultat Dominicanæ familiæ nomen, sicubi locus aliquis sit comprobandi, in omnes, maxime in Societatem bene merendi studium. E tribus censoribus Pontificiâ authoritate præfectis examini exercitiorum D. Ignatii, duo erant Dominicani, nempe Ioannes Toletanus Cardinalis, & Episcopus Burgensis, & Ægidius Foscarius Episcopus Mutinensis author Catechismi Ro-

mani, & corrector Missalis ac Breuiarii Romani, quem Sixtus Senensis vocat *omnium Episcoporum sui temporis eruditissimum atque sanctissimum*. Is ille est tantopere laudatus in historiâ Bartholomæi à Martyribus nuper Gallico idiomate editâ, & omnium applausu exceptâ: tantâ non solum professionis, sed etiam sanctitatis cognatione Bartholomæo simillimus, vt quo primum die licuit se visere, non minus arctâ amicitiâ coniuncti sint, quam si à decennio conuixissent;& Ægidium hoc nomine sibi Bartholomæus anteponat, quod mille nummorum reditibus, plura molitus sit, & effecerit in subsidium pauperum, quam ipsemet Bartholomæus in pauperes effusissimus, decies locupletiori sacerdotio. Sed quid attinet illius viri in omnes eximiæ charitatis argumenta longius repetere, cum ipsummet examen exercitiorum S. Ignatii luculentissimum sit illius sanctitatis testimonium:sic enim primâ exercitiorum approbatione fatur amantissimè, *non poterunt tam sancta exercitia non maximum commodum præstare cuilibet studioso: ideo obuiis etiam vlnis amplectenda sunt*; & secunda probatione post eximiam commendationem vtilitatis harum exercitationum,ait, *procul dubio ex scripturarum studiis, & longo rerum vsu natos esse*. In Dominicanos Vatiniano odio, vt vbique scribit Amadæus in Societatem, eiusque institutorem infensos.

Sed ad rem, vel ad ipsius libelli authoritatem parem libris canonicis assertam ab Amadæo, vt si quis dubitet de authore libelli, vel de qualibet re illi insertâ, perinde hæreticus sit, ac si Euangelium calumniaretur. Verum hanc censuram non timent Patres Benedictini ex Monasterio S. Germani Parisiensis suburbii à prato,qui libellum Ioannis de Cineros ex sua Familiâ & ex Monte Serrato editum Barcinone anno millesimo quingentesimo trigesimo sua bibliotheca seruant dono datum Caroli de Montchal nuper Archiepiscopi Tolosani, & Petri de Marca proximè decessoris. Eo vero asserunt ad minus prima lineamenta & rudimenta contineri exercitiorum D. Ignatij, quæ exceperit, cum primum apud Monserratum,rerum diuinarum & spiritualium peritiâ imbutus est sub Magisterio Benedictinorum, quæ ipse longo huius diuinæ scientiæ vsu absoluerit: atque illa exercitia variis incrementis mutata esse, norunt qui Hispano & Latino sermone exarata

legerunt, non minus inter se, quam à primis Ioannis Cineros elementis: vt certa illa & Apostolica traditio non potuerit illis authoritatem asserere, qualem vindicat Amadæus, vt reus sit hæreseos, quisquis non exceperit fide diuinâ, quæ illis continentur. Et cùm toties aucta & mutata esse constet, non potest exigi ea fides & veneratio, nisi prius Amadæus compertum faciat, nihil illis additum aut detractum, ex quo prodierunt munita Pontificio decreto: posset enim subesse fraus, si vt omnino eadem, & prorsus immutata velint excipi, quamuis ad arbitrium multa inserta fuerint. Sed vt rem paucis absoluam, summâ veneratione excipiendum censeo librum Pontificiâ authoritate confirmatum, non tamen eodem loco quo libros canonicos esse reponendum, & aliquantulum etiam minus certæ esse authoritatis, quod non sit omnino indubitatum eâdem prorsus formâ approbatum à Pontifice, quâ hodie editus est, & legitur.

Propositio 13. etiam ad Sanctum Ignatium pertinet 31. apud Aquilam ex Baesa Tom. 1. in Euang. lib. 2. cap. 7. paragr. 11. vbi hæc habet, *si Ignatius collecturus Societatem, gladium exacutum relinqueret; saccum, cilicium, famem ostentaret, quoties hypocrisis notam incurreret? Verum sapientior ipse gladius acutus, non hypocritum imperium portans, pallio & calceis obtegit gladij duritiem.* Iste author similis est omnino scriptori anni sæcularis, & passim Narcissum agit, mirè sibi, suisque canit, cum modestiæ noxâ, & aliquo etiam aliorum ordinum vituperio. Quo sane vitio non caret hic locus; videtur enim oblique, non solum alios Ordines sugillare, qui seueriorem disciplinam, & maximum vitæ Christianæ rigorem profitentur, & præ se ferunt, dum hæc austeritatum insignia vocat *hypocritum imperium*; sed etiam in aliquam Christi offensionem incurrit, qui primum Apostolos ad prædicandum misit *sine sacco & calceamentis.*

Absit vt illius instituti professores patiar Baesæ assentiri, quod Pharisaico typho non careret, si ex vitâ communi honestâ quidem, sed minus austerâ, quam profitentur, putarent se aliis asperioris vitæ studiosis anteponendos, hoc nomine, quod isti propius Ioanni Baptistæ austerissimæ vitæ cultori, eiusque discipulis, illi vero Apostolis Christoque accedant, qui vitam communem vixerit, &

Instituerit, nec dedignatus sit nuptiis interesse, & Pharisæorum conuiuiis. Alienissima est hæc cogitatio à viris modestissimis & religiosissimis: sed non dubito quin aliquorum mentem subire possit; nec ab eâ longe aberat ille, de quo P. Nicolao Rodulphio Generali Ordinis Magistro referente audiui, in alliciendis ad suum institutum adolescentibus nobilibus & ingeniosis, adeo solerti, vt inde piscatoris cognomento donatus sit. Ille patrem Rodulphium tum optimæ indolis, & maximæ spei, ac nobilissimæ familię, Collegii Romani conuictorem, hoc Baesæ argumento, veluti aucupio quodam conatus est deducere ad sui instituti delectum, quasi hoc nomine cæteris præstantioris, quod ad Christi exemplum, totum esset compositum, vno vitæ communis tenore, semotis ieiuniis, aliisque vitæ rigidioris exercitationibus: quibus cum alii ordines attendant, id vnum lucrantur, vt antiquam legem magis resipiant quam Euangelium, & Ioanni Baptistæ eiusque discipulis similiores sint, quam Christo & Apostolis. Hoc ægerrime se audiuisse testabatur P. Rodulphius, eoque se argumento magis deterritum, ab illo instituto suscipiendo; quia pati non poterat ad laudem & commendationem trahi, disciplinæ austerioris summe ad salutem necessariæ remissionem: & quasi adhuc adolescens senili prudentiâ polleret, iudicabat hac re minus conuenire, nos Christum imitari, aut inde aliquam gloriam captare; nec posse etiam nos eximere ab hoc vitæ rigore, nisi ab omni incentiuo peccati qua Christus innata potiebatur immunitate, nos præuentos & donatos credamus: & ieiunii aliarumque rigidiorum exercitationum studium conuenientissimum esse, iis quibus ablatus sit sponsus, & qui perpetuis experimentis sentiant, se spiritu quidem viuere ex iustificatione, corpore adhuc mortuo per peccatum, vel potius, heu nimium! viuaci ad libidinem & concupiscentiam, ieiuniis, lecto duro, aliisque macerationibus domando, quod verius Christi gratiæ quam *hypocritum imperium* in prauos nostros affectus dixero.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

De Dominicanis Inquisitoribus.

PROPOSITIO 12. apud Aquilam 36. [ex Delrio, *Dominicanos è Tribunali Inquisitorum excludendos*, ait, *nec iure admitti posse in accusatores & testes, nec in Censores Librorum Societatis ad fidei causas.* Vterque eâdem responsione propositionem excipit, & excusat Delrium nolle in totum Dominicanos exulare à Tribunali & foro Ecclesiastico, sed tantum cum de causis & Libris Patrum Societatis agitur, quod videantur apertum in illos odium profiteri. Iis addit Amadæus rerum vices mutatus, nec instaurato à P. Generali Dominicanorum stricto amicitiæ fœdere, fidem habendam Delrio, cuius Epistola ad Tomum de Magiâ hæc habebat iussu Præpositi Generalis expuncta: & modo Societatem *desiderare Dominicanos vt iudices & vt testes; nec vt accusatores timere*: Crederem Amadæum sincerè hoc scripsisse, nisi contra starent Diatribæ de Immunitate Cyriacorum, quarum hic vnus scopus est, sicut & perotatio monstrat. *Dominicanos malos malè perdendos esse, & officiis quæ hæreditaria habent, & per quadringentos annos numquam interruptâ serie seruarunt, omnino esse deijciendos, aliisque etiam sæcularibus tradenda, quasi aliis agricolis, qui fructum ferant temporibus suis, Dominicanos vero sentibus & spinis Scholæ assuetos, domesticarum opinionum præiudiciis corruptos, totum orbem Christianum exasperasse, in Sedem Apostolicam, conflasse incendium Lutheranæ hæreseos, nihil denique non esse molitos, quæ totius Ecclesiæ excidium lugeremus, nisi nos Deus respexisset, & mala auertisset, quæ his officiis & per summam imprudentiam defuncti, aut per parem malitiam abusi importarunt. Et licet in omnes Tyrannidem exercuerint, in nullos tamen atrocius sæuiisse, quam in suos.* Hæc sunt sensa & vota Petri à clausâ valle, quibus certus sum æquiores, ne dum ex aliis Ordinibus, sed etiam ex Societate viros nusquam assensuros esse, & cum Amadæus damnet, hinc suspicio est, si ex animo ita scribat, alium esse à Petro.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

De Episcopali iure.

PROPOSITIO 15. Quas Aquila octo habet à 57. vsque ad 74. Propositiones in hanc vnam compegit Amadæus, vbi sic habet, *Plures Propositiones apud Indos defensatas contra potestatem Episcopi; super quibus condemnati fuerint ab Innocentio X. in Bullâ expeditâ die 14. Maij anno 1648.* Hinc intelligat Lector, Amadæum vbique secutum Aquilam, ab illo differre Propositionum numero; quas enim habet supra centum triginta duas Hispanus Scriptor, supra centum viginti quinque perstrinxit Amadæus, quod has octo de Priuilegiis sui instituti, seu Immunitatibus ab Episcoporum potestate, vnâ complexus sit.

Amadæi modestiam & silentium imitabor, nec distinctè referam: duo tantum monebo, cum huiusmodi Priuilegia, nec ipsi, nec vlli Religiosorum possint obtendere, nisi Pontificiâ authoritate collata, cum hâc de re lis mota fuit ab Episcopo Angelorum, & Romam deducta ad Summum Pontificem, huiusmodi Priuilegiorum legitimum iudicem, cuius mero arbitrio sunt collata: non capio, quo iure eo inuito & abrogâte, seruari aut vsurpari possint. Intercesserunt tamen aduersarij detrectato, quâ licuit iudicio Pontificio, ad Regium confugere, causati Episcopum Romam appellasse contra Regij patronatus, propriaque iura, & publicam tranquillitatem. Iure an iniuriâ, & nimio litigandi æstu hæc tentata sint, alij iudicent. Quod ad me attinet, mallem mihi abrogari omnia Priuilegia, quam iis artibus & vitilitigationibus tutari: nec crederem saluâ conscientiâ vsurpari, vbi primum sciuerim affixum ad valuas S. Petri decretum, quo reuocentur. Neque enim obtenderem quoscumque patronatus, aut titulos onerosos, quia mero arbitrio Pontificum data excepi, nec conquererer mihi abrogata, eodem in Pontifices, quo soleo, aut certe debeo comparatus esse in Deum, à quo solam obsequii gloriam, magis quam donorum ambirem; & qui vitam dedit, si auferat, promptus & gratus parebo.

Neque mihi satisfacit exceptio Amadæi, vitiligatum contra Gregorij XV. decretum, quod teste Falgado posteriori Vrbani VIII. rescissum circumferretur. Nam præter quod, testari oportebat gratum animum in Gregorium XV. quo nullus melius de Societate meruit, aut mereri potuit, relatis albo Sanctorum Diuis Ignatio & Xauerio: quid decretum dubium ab vno teste obscurum, ambiguum, ac subinde apud me nullum, ad decretum, quod toto orbe circumferebatur?

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Fidei obiecto, an ad illud pertineat Fides explicita Trinitatis & Incarnationis vt medium ad salutem necessarium.

ANIMADVERSIONES in hunc de Fide Tractatum, hâc Propositione, in eo & apud Aquilam primâ absoluam, quod sit omnium grauissima, & ad fidem directè spectet. Discordias more suo inter D.Th. discipulos & Magistrum, quasi neget quod illi affirmant, concitat Amadæus, quas sedare non est difficile, si aliqua addamus superioribus de distinctione rerum ad salutem vi medij aut præcepti necessariarum.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Obseruationes ad quæstionis resolutionem.

ID vero diligenter obseruandum est, vnde cæteris quæ dicturi sumus, maxima lux accedet: hoc differre rem ad salutem vi medij, à necessariâ ex solo præcepto, quod illa sit vera causa salutis operatoria, & in illam positiue influat; hæc vero tantum submoueat peccata seu impedimenta salutis. Nam cum ieiunii legem seruamus, dum rem furto ablatam restituimus, & quodlibet aliud præceptum implemus, euadimns peccatum, quod fit legis præuaricatione & saluti nocet, ac proinde dum fugi-

mus peccatum, obedientiâ legis, obstacula ad salutem amolimur. At longe efficacior est res ad salutem vt medium instituta; ea enim nos recte ad Deum ducit, vbi præcepto via strata & munita fuerit. Hoc primo discrimine constituto, inde existit aliud, quod propius ad quæstionem accedit; nulli salutem constare posse, qui destitutus sit re ad illam consequendam necessariâ, vt medio; aut si desit, alia contineatur, quæ sit loco illius, quasi supplementum aut votum (vt loquuntur Theologi) quod tamen ex vsu & sensu communi non admittunt eorum quæ ex solo præcepto exiguntur.

Rerum vero quæ salutem operantur vt causæ & media, duplex genus est, ex vario gradu necessitatis distinguendum: quædam enim sunt quas reipsâ adhibere necesse sit, nullo voto supplendæ, aliæ re & voto iuuant. Exemplo priusquam oratione discrimen explicabo. Baptismus prodest, & omnino necessarius est ad salutem, hoc tamen interest, quod paruuli nequeant salui esse, nisi reipsâ suscipiant, adultis succurrit huius Sacramenti votum, adiunctum contritioni: quia collatum adulto est ex ordine rerum secundi generis, quarum vices alia implere possunt; seu quod idem est voto continere, si per tempus non liceat adhibere. Atque ita Theologi docent, homini læthalis peccati conscio, ad veniam impetrandam medium omnino necessarium esse Pœnitentiæ actum, seu retractationem, aut detestationem peccati admissi, reipsâ elicitam: quamuis tamen aliquando nihil vetet sui voto suppleri, vt cum quis, mortali culpa implicitus, rapitur ad Martyrium, & totus in Deum fertur; peccatorum vero non recordatur, & vix per tempus licet. Hunc iustum & saluum fieri concedunt omnes, quamuis formalis Pœnitentia desit, efficaciâ medii ad veniam impetrandam, & recuperandam gratiam necessaria: & cum reipsâ de peccatis nihil cogitanti desit, dilectione perfectâ charitatis quasi in voto continetur.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Dirimitur Controuersia.

HOc exemplum Superioribus obseruationibus illustratum, omnes dispellit tenebras, hic ab Amadæo offusas. Fidem explicitam Mysteriorum Trinitatis, & Incarnationis necessariam ad salutem ex vtroque capite medii & præcepti pronuncio : idque multo certius Baptismo ; quandoquidem totam vim suam ad abluenda peccata, haurit ab inuocatione, & subinde à fide Trinitatis & Incarnationis.

Neque id negant vlli Thomistarum : tota controuersia eo vertitur, an horum mysteriorum fides explicita, aliquo voto, vt Baptismus & contritio, suppleri possit re aliquâ, quâ præcontineatur : & ita censent Soto, Serra, & alii Thomistæ, quos refert Amadæus ; nec à D. Thoma hâc re dissentiunt. Idque male probat ex quæst. 14. de Veritate art. 11. vbi nihil habet eorum quæ ex illo referuntur. Exemplum vero de puero educato in syluis, ad quem Deus missurus sit Angelum, ipsum de rebus fidei instructurum, si primo instanti vsus rationis, ad vltimum finem se se retulerit, obscurissimam inuoluit quæstionem, quæ nihil prorsus facit ad nostram. Præterea quid inde elici potest, nisi fidem explicitam, de Deo vt Authore gratiæ & remuneratore, esse necessariam ad salutem, quæ nullâ aliâ suppleri, aut præcontineri possit ? Atque hoc differt eiusmodi fides, ab eâ, de quâ disputamus explicita Trinitatis & Incarnationis.

Vtramque dico necessariam ad salutem, id est, causam esse salutis, non solum negatiuam, seu impedimento se-mouendo, sed etiam positiuo influxu, quod primum constituimus discrimen, inter necessaria ad salutem, vi sôlius præcepti & medii. Sed si fides explicita Articulorum, quæ designat Apostolus, cum ait, ***accedentem ad Deum oportet credere, quia est*** (seu existit vt Author naturæ & gratiæ) atque ***vt remunerator est***, cum altera de Deo Trino & Verbo Incarnato conferatur, hoc differunt, aut potius conueniunt ; quod sicuti hæc posterior, priore,

quasi voto, ita etiam illa possit hâc posteriori contineri: & quælibet sufficiat ad salutem, vt est votum alterius.

Res potest illustrari exemplo insinuato: homine nullius peccati conscio, ad salutem sufficit vt medium necessarium, amor Dei super omnia, sed contritio eodem titulo necessaria est reo peccati; quæ addenda est dilectioni. Sic tamen hi duo actus comparari possunt, vt se mutuo contineant: & perfecta dilectio sit quasi votum contritionis, sicut perfecta contritio esse poterit votum dilectionis. Hâc distinctione conciliari possunt Theologorum, & Thomistarum discordes in speciem sententiæ, vt Trinitatis & Incarnationis fides explicita, fide Dei existentis & remuneratoris quasi voto, & hæc reciproce, illâ vt sui voto contineatur.

SECTIO SECVNDA.

Animaduersiones in Tractatum de Charitate.

Hic 4. est ordine apud Amadæum, & iuxta nostram methodum postremus Tractatus; in quo plura occurrunt reprehensione digna, quam breuitas harum Animaduersionum, pro dignitate refellere patiatur. Cum primum me accinxi huius operis examini, Appendicem cogitabam ad superiores Disputationes & Obseruationes aliquot, non Dissertationem nouam aliis penè parem: sed exiit amphora, dum vrceum moliebar: nec me pœnitet prolixitatis. Non potui tot & tanta, in nostram Scholam, aut potius in legem diuinum congesta probra, silentio præterire, nec breuius etiam refellere, sine manifestâ præuaricatione causæ susceptæ.

Sed vindicatis à calumniâ inferiorum ordinum virtutibus, non est deserenda charitas omnium parens, in quam præ cæteris decem Propositionibus videtur magis sæuire Aduersarius. Quid enim atrocius in illam moliri potuit, iis quæ primâ Propositione habet, dum charitatis præceptum eleuat, ac fere tollit? Dum Propositione 3. correctionis fraternæ præceptum in consilium vertit, & illius ordinem à Christo præscriptum, Propositione 4. 5. & 6.

quasi præposterum videtur damnare? Dum Propositione 2. & 9. honestat scandala in aliorum casum, de industriâ apposita, ad casum proximi? Dum Propositione 10. alienæ mortis vota permittit, & Propositione 7. & 8. duella, rixas, simultates accendit?

Si decurras Lector, huius Tractatus de Charitate titulos, & Encomia legas, quibus prosequitur, quæ enumerauit mala, horumque ineas comparationem, cum iis quæ de Charitate prædicat Paulus, ad cap. 13. agnosces hunc Amadæi Tractatum, nihilo minus differre à Pauli mente, quam Alcoranum ab Euangelio. Deum immortalem! quid dicturus esset Apostolus, in eum qui totum vitæ Christianæ cursum à præcepto Charitatis eximit, ad mortis vsque articulum; cum in eos qui Christum Dominum non diligunt, Anathema pronuntiet? Et longe grauius castigandi sunt, qui legi Charitatis præuaricari docent, ipsis præuaricatoribus.

Quid magis alienum ab indole Charitatis, quam quæ toto hoc de Charitate Tractatu leguntur, vt scriptum dixeris ad Charitatis excidium? *Charitas Christi vrget nos*, vt Deum diligamus; at si Amadæo fides, nihil mali est, dilectionem Dei ad mortis vsque articulum procrastinare. *Charitas benigna est*, proximum errantem vt mater corrigit, semotis arbitris eius consulit honori, pudori parcit. Verum ex Amadæo licet, imo præstat, eius pudenda reuelare Prælato, nullâ præmissâ correctione priuatâ, imo iam emendati occultum crimen aperire prælato, cui mallet absconditum, quam mille extraneorum. *Charitas non cogitat malum:* at ex Amadæo licet mortem, & quælibet mala imprecari ad tuam vtilitatem ex Propositione 10. *Charitas non agit perperam*, offendicula amouet, odit scandala: si tamen Amadæum de Charitate differentem audias, licet tibi ad ebrietatem compellere, & aliud malum grauius machinari, ex Propositione 2. & vito suspicioso, vxori occasionem præbere ad adulterium. *Charitas patiens est, omnia sustinet:* sed Amadæus ab omni Charitate alienus, non solum Propositione 7. indulget tibi mendacium improperare, conuitia ingerenti, sed etiam, duellum inire cum prouocante, ex Propositione 8.

Nec tamen dubitat Tractatui, quo ista docet, Charitatis sanctum nomen inscribere, per antiphrasim manife-

ſtam, qua denſas & opacas ſyluas, lucos antiqui appellabant, quod maligne aut potius omnino nihil lucerent. Hæc omnia grauiori crimine cumulat, aduocato per ſummam fraudem & calumniam, D. Thomæ eiuſque Diſcipulorum patrocinio, vt breuiſſime eo demonſtratum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Expediuntur ex hoc Tractatu faciliores Propoſitiones.

BREVITATEM & compendia citra rerum diſpendium capraturus, examen huius Tractatus ineo à Propoſitionibus minutioribus, quas ex poſitis principiis facile refellam, & ad reliquarum refutationem viam parabo.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

De voto mortis aliena.

PROPOSITIO 10. apud Aquilam eſt 80. & vix differtà 3. Tractatus primi iam refutatâ, ex Hurtado depromptâ; quæ apud ipſum ita expreſſe habet: *Si inimicus eſt me vexaturus, ego poſſum deſiderare orareque Deum, vt eum è viuis tollat.* Licet adeo expreſſis verbis, hic Author votum mortis alienæ permittat, defendit tamen Aquila ridiculâ excuſatione, illum non permittere deſiderium mortis aduerſarij; ſed tantum vt è vitâ exeat, & extrahatur, ſcilicet in nouum orbem deportandus, non in regionem mortis.

Ineptæ excuſationi addit ſceleratam defenſionem, Cajetanum 2. 2. quæſt. 5. art. 9. quid apertius docere. Quid vero illud eſt? Cajetanus eo loci docet non eſſe aduerſario, qui te offendit, dum occurrit, ſingularia amicitiæ & vrbanitatis ſigna exhibenda, vt v. gr. hero denudandum caput, dum poſt offenſam ſe adit ſeruus & hanc regulam ſtatuit: *ſufficere homini, prompto eſſe animo, ad id faciendum quod tenetur ſecundum Deum quando & vbi tenebitur.* Quid mali? Quid aſperius habet voto mortis

aduerſarij precibus à Deo enixe repetitæ, hoc documentum Cajetani? Quam innoxios & à modernis laxitatibus alienos oportet eſſe Thomiſtas, cum ad illarum patrocinium aſciſci nequeant, niſi his locis quibus profligant?

Parum firma viſa eſt Amadæo hæc Aquilæ defenſio: aliam tentat magis fraudulentam & ſceleratam. Exerte pronuntiat hanc Hurtadi Propoſitionem expreſſam eſſe ſententiam D.Thomæ: Quibus vero locis? Ex 22.& 3.Sent. quæ Propoſitione tertia demonſtrauimus fraude prorſus puniendâ corrupiſſe Amadæum. Nec minus in Sotum peccat cum ad huius propoſitionis præſidium ex eo loco aduocat, vbi docet licere *Chriſtianis hoſtibus; id eſt Turcis, regionem vaſtantibus, mortem imprecari*: vt inde concludat; *gaudeat ergo immunitate Hurtado*. Qua vero? Quod docuerit ex priuato commodo, non minus licere aduerſario mortem imprecari, quam ex ipſius aduerſarii, aut ex communi bono Eccleſiæ: hoc ſecundum concedunt D.Thom.eiuſque Diſcipuli. Iudicet Lector an legitima ſit conſequentia ad aſſertionem Hurtado qui idem votum honeſtat ex priuato commodo.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

De prouocante ad ebrietatem.

POSTREMÆ hanc ſecundam adiungo, cognatione argumenti. Ea vero apud Aquilam 20. ex Leſſio l.4.c.3. dubio 4. deprompta, falſo vero Laiman adſcripta. Docet videri licitum prouocare ad æquales hauſtus, & alterum inebriare, ſi nequeat à peiori conſilio quod meditatur, deduci.

Hanc Leſſij opinionem re vera damnat Laiman, ex regulâ communi, *non eſſe facienda mala vt veniant bona*: qualis eſt ſine dubio ad ebrietatem inductio. Sed Thomiſtas & alios magno numero inducit vterque defenſor, in Leſſii ſubſidium, qui docent te conſulenti perſuadere poſſe, vt è duobus quæ meditatur malis, nempe adulterio & fornicatione, hoc poſtremum eligat. Sed aliud eſt illum delectum docere habere minus mali, quod licet;

aliud in illum impellere, quod expressis verbis concedit Lessius. Nec huic propositioni fauet exemplum, quod affert Amadæus ebrietatis præscriptæ à medico, tamquam remedium vnice efficax, ad lethalem ægritudinem curandam: nam vt ex Caietani interpretatione explicatum est, illa ebrietas sano immoderata, ac proinde mala, ægro moderata est, & ex fine proximo bona, vt ad sanitatem conducit, quo referri debet cibus & potus. Nec tamen aliqui Thomistarum hanc Caietani interpretationem admittunt; sed ex mente D. Thomæ largiorem solito potum, ex præscripto medici moderatum esse patiuntur, dummodo non absorbeat rationem in quam sententiam propensior sum, ob reuerentiam Facultatis Parisiensis, quæ ita D. Thomam interpretatur.

Paragraphvs tertivs.

De viro vxori scandalum præbenti.

HÆc etiam superioribus accedit, aliqua cognatione & consecutione, minus tamen necessariâ. Apud Aquilam est 129. ex Laiman deprompta qui suspicioso marito, indulget proximam vxori adulteræ præbere occasionem lapsus in adulterium, vt deprehensam & compertam criminis corrigat. Aduocat cum Aquila Amadæus Layman defensionem à Petro Nauarro, qui hoc expresse docet de marito zelotypo, quod Layman expresserat de hero aut patre, seruo vel filio, furti occasionem dante, vt illorum fidem exploret, aut furti conuictos castiget.

Vno verbo potest hæc quæstio satis intricata dirimi, distinctione occasionis proximæ & remotæ ad peccatum: hanc permitterem ad emendationem vxoris, vel filij; illam vero numquam: hoc enim perinde est, ac in peccatum impellere, quod numquam licet, etiam emendationis aut maioris peccati euitandi causâ. Atque priori sensu, non posteriori, interpretor Thomistas, & ipsum D. Thomam, quos aduocant Ledesma & Amadæus. Sed hic solito enormiori fraude, elegantissimum D. Thomæ locum ex quæst. 3. de Malo Art. 4. ad 19. corrumpit trunca-

tis verbis, quæ aperte sensum D. Thomæ interpretabantur, & fraudem Amadæi refellebant. Illa vero Responsio sic habet, *pro nullo incommodo corporali vitando, debet homo consentire in peccatum alterius; licet illius causâ possit vti alterius malitia, vel ei non subtrahere materiam, sed præbere.* Hactenus ex D. Thoma. Quid clarius inquit Amadæus? Sed cur tacuisti quæ sequuntur verba? sic enim prosequitur S. Doctor, *sicut si latro aliquem iugulare vellet, ad vitandum mortis periculum, aliquis latroni thesaurum diripiendum detegeret*, non pecaret: exemplo illorum decem virorum, qui dixerunt ad Ismael; *noli occidere nos, quia habemus thesaurum in agro*, vt habetur Hierem. 14.

Vides ex D. Thomâ non licere quamcunque occasionem, aut materiam peccandi præbere, sed tum tantum, cum quis non solum paratum habet animum ad facinus, sed etiam illi iam accinctus est, & vitam inuadit; atque ab homicidio semouet, permissis eius arbitrio fortunæ bonis. Quare vt paucis me expediam à difficultatibus, & à testimoniis Theologorum, quæ congerit hâc Propositione de famulis ad turpia inseruientibus, & aliis id genus: Nunquam licere materiâ subiectâ, proxime irritare appetitum nihil mali cogitantis, sed ad summum vti licere materiâ indifferente, vnde alter peccandi occasionem arripiat, suo vitio: atque ita Theologi docent, homini vt rebus suis afflictis consulat, licere mutuam pecuniam petere, ab homine ad id parato, quia vtitur iure succurrendi rebus suis.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

De regerente conuitia, & de duello.

SEPTIMA Propositio ad superiores aliquo modo pertinet, nec videtur esse magni momenti: eam vero habet Aquila numero 76. & ex Hurtado permittit homini contumelioso, & conuitia congerenti, regerere hoc verbum *mentiris*. Amadæus post Aquilam excusat Hurtado hoc nomine, quod non docuerit absolute opinionem obiectam, sed cum limitatione, quando inquit, contumeliosus non speratur se cohibiturus, sed persiturus in

contumeliâ semel dicta, aut alias aggressurus; tum is qui eam patitur, potest illi dicere mentiris, & si reuera falsa obiiciat, nihil mali habet ea defensione vti, ad infringendam hominis authoritatem, & audaciam.

Sed non approbo quod addit ex Banne 2. 2. quæst. 70. art. 3. dub. 2. solum esse peccatum veniale mendacii, obiicere crimen testi iniquo quando talis obiectio prodest ad refutandum eius testimonium. Sed idem Bannes, quem sequitur Cardinalis Delugo, valide refellit commentum illud: si huiusmodi crimen inutile, est ad defensionē, erit infamatio proximi gratis facta, atque adeo mortale peccatum, si futurum sit vtile: probādum erit per iuratos testes, & adhortandi erunt ad periurium, quod graue scelus est: ergo illa accusatio non solum venialis futura est, sed etiam mortalis culpa, maxime cum grauiter noceat testi, nullo rei accusati commodo.

Quamuis non aperte audeat Amadæus duellum innoxium pronuntiare: tamen dolo & quasi cuniculis actis, eo rem deducit Propositione 8. & apud Aquilam 130. vbi vterque ex Layman & Mendoza videtur, singulare certamen permittere, cum prouocante, si eo detractato incurrat ignauiæ notam. Excusat vterque Layman quasi exerte illud non pronunriarit, sed adhibitis multis conditionibus, vt si vir equestris in aula & officio, aut Principis gratia, ob ignauiæ suspicionem semouendus sit, nisi identidem prouocanti se sistat non *audeo* inquit *damnare eum qui mera defensionis causâ paruerit dummodo spes sit fere certa victoria*: alias illicitum putat, certo mortis periculo se obiicere, ad vitandum dedecus ex nullo delicto, sed ex vulgi sinistrâ opinione ortum.

Sed præstat responsio Bannes 2. 2. quæst. 64. art. 7. ad 3. homini sic prouocato, respondendum Christiane & prudenter vbicunque se aduersarius aggressus fuerit, probaturum se virum esse, cum aduersarii periculo. Caietanus multo seuerior est & ex illo refert Amadæus 2. 2. quæst. 95. art. 8. indicere duellum nunquam licet: quamuis excipiat, si accusato inualescat certam mortem, aut mutilationem illaturus, nec alia defensio supersit, quam ex singulari certamine. Sed hoc damnant diuinæ & positiuæ leges: ac proinde nullâ ratione nisi defensionis causâ, singulare certamen saluâ conscientiâ iniri potest.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De præcepto Correctionis Fraternæ & ordine ex Christi præscripto in ea peragenda.

GRAVISSIMAM de hoc præcepto quæstionem versat Amadæus Propositione 3.& tribus sequentibus: graue vtrinque impendet periculum, hinc recedendi à Christi præcepto, nisi ordinem ab illo constitutum seruemus, prius secreto monendi fratrem delinquentem, quam prælato illius lapsus aperiatur, forte efficacius corrigendi admonitione maiorum, quam priuatâ amici & socij reprehensione. Sed cum certum sit constitutionibus Societatis à Gregorio XIII. confirmatis, hunc prætermitti ordinem, & nullâ præuiâ admonitione, delinquentis casum præcipi aperiendum superiori? si hoc quis damnet, videbitur censura recidere in Summum Pontificem, qui constitutiones Societatis approbauit, & seuerissime prohibuit, ne ab vllo sugillarentur. Hinc Amadæus Diatriba quarta oblique mordet Bannem his verbis *de Correctione Fraterna post Sedis Apostolicæ constitutionem, dixit Bannes quæ spongia indigeant.* Oedipo aut natatore Delio hic opus est, ad certam horum verborum interpretationem. Nos salua præcepti Euangelici & decreti Pontificij reuerentia (in quarum alteram nonnulli incautè aut maligne impingunt) Bannem à contumelia vindicabimus, imo Societatis constitutiones magis legitimâ, quam quæ Suaresio placuit, interpretatione propugnabimus.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Conciliatur Euangelium cum suffragio Gregorij XIII.

LEGES ergo Societatis à sede Apostolica probatæ statuunt posse & debere prius Prælatum admoneri, quam reus secreto correctus fuerit. Nolim disputari, an id iure liceat, neque enim patior constitutiones à Summis

Pontificibus probatas calumniæ patere: id solum quæro, qua ratione defendi possit, ne cum Euangelico præcepto pugnent & collidantur. Id duplici via doctiores Theologi, & Sedis Apostolicæ studiosi, ac vindices aggressi sunt, quarum vna probatur Theologis nostris, alteram iniuit Suares, & ea displicet Bannesio, quia aperte vergit in censuram Euangelici præcepti.

Nihil periculi est, si dixeris cum Caietano, quemlibet suæ famæ dominium habere, & posse illud ius à se abdicare, ad minus gratiâ maioris boni, & communis, qualis est humilitas, patientia, instituti quod amplecteris incolumitas perpetua: quæ bona possunt sine dubio compensare iacturam famæ apud Prælatum. Ac proinde vbi semel professus, institutum Societatis de hoc speciatim monitus, abdicauerit ius famæ, non habet causam expostulandi, si se non monito, conscius suæ culpæ, eum Prælato reueler, vt illius curet emendationem, & hinc etiam commune quod impenderet instituto periculum auertat.

At Suaresio commentariis in constitutiones Societatis, visum est hoc statutum defendi oportere, ex ipsâ immutatione ordinis, quâ melius & bono ipsius rei priuato, & communi consulatur, quam si tenor correctionis præscriptus à Christo, seruaretur: quasi efficacius mederi possit Prælatus malo rei, quam ipse socius. Sed vt apud Arauxum legi, Bannesius Suarem monuerat, initam ab ipso suarum constitutionum defensionem, vergere in censuram & iniuriam ordinis à Christo instituti, quasi humanæ societati, aut perniciosi aut minus salutaris; qui proinde (vt Salmeron temere ausus est scribere) perniciosus esset, nec vi præcepti aut consilij, quemquam obstringeret.

Quod vero Suares amice monenti Bannesio reponebat, merito præscriptum Euangelii tenorem mutari, aut inuerti, ad maius bonum, quod futura sit efficacior prælati, quam socij emendatio, id falso & temere dictum, nec immerito, contendebat Bannes, si prætermittatur ordo Euangelij, reo inconsulto aut inuito, nec prius sponte abdicato apud prælatum famæ iure, intuitu maioris boni. Nam nisi vel monitio rei, vel abdicatio spontanea dominii propriæ famæ antecedat, habet reus iustissimam expostulandi causam, ius naturale videlicet in se læsum: atque hâc iniuriâ axacerbato animo *nouissima fient peiora prio-*

ribus & morbus euadet omnino immedicabilis. Iudicet pius & eruditus Lector, an hæc de correctione Fraternâ Bannesij aduersus Suaresium sententia spongiâ indigeat, & quæ sit duarum potior, an Suaresij, qui putat aliquid se commentum salubrius, & efficacius præscripto tenore Euangelico Correctionis Fraternæ, cuius causâ velit merito mutatum, an Bannesij admonitio, & interpretatio constitutionum Societatis, quibus illæsâ Euangelii reuerentiâ, innocentiam & Summis Pontificibus pondus infaillibilis authoritaris asserit, valideque refellit eorum temeritatem, qui aliquid perperam præter Euangelij disciplinam decreuisse, aut permisisse criminantur.

Hinc etiam infringitur æmulorum duplex calumnia in Societatem; quarum primâ criminantur, ex Societatis legibus, relaxatum sigillum confessionis suorum, sicut tenorem Fraternæ Correctionis Euangelicæ: imo quidam eo insaniæ deuenerunt, vt ausi sint religiosissimis Patribus, quod ex constitutionibus aperte sibi ius asserunt, eximendi se à Fraternæ Correctionis tenore, vel à sigillo confessionis suorum, ad sæcularium confessiones idem iuris extendere.

Sed non aduertunt quod ex Caietano, & Bannesio, iam obseruauimus, à Societatis candidatis iure exigi abdicationem propriæ famæ: quam si semel admittas (vti legitima est) perinde quidem posses excepta in confessione, citra sigilli noxam aperire prælato, sicuti illa quæ tibi extra confessionem innotuere, ad Prælatum referre reo non monito: vtriusque enim ratio eadem esse potest, nempe spontanea abdicatio honoris, quæ daret ius vtriusque secreti aperiendi. Sed non ea fuit mens huiusmodi legum institutoris: voluit quidem hanc abdicationem honoris pertinere ad Correctionem Fraternam, siue ad illa quæ extra confessionem innotuerunt, at circa sigillum confessionis, certum est nihil his constitutionibus sancitum, contra receptam apud omnes Christiano & confirmatam Clementis VIII. decreto legem de sigillo confessionis omnino inuiolabili. Quare falsa est, & inuidiosissima prima accusatio.

Sed longe atrocior est, & immanior altera, de sæculariũ confessionibus, eo ab omni specie veri remotior, quod auditum nunquam sit, eos aliquam abdicationem pro-

priæ famæ ad hoc exigere, ab iis qui ad se accedunt confitendi causâ. His ergo ita constitutis & explicatis, accedamus modo ad examen 4. Propositionum Amadæi.

Paragraphvs Secvndvs.

An Consilij solum non præcepti sit Correctio Fraterna.

Propositionem 3. sumit Amadæus ex Salmeron Tom. 4. in Euang. Tract. 17. apud Aquilam 23. quâ asseritur Christi verba Matt. 18. consilium tantum importare, non præceptum. Probant multis exemplis, quæ nihil ad rem, quale est illud Lucæ 6. mutuum date, nihil inde sperantes: & Doctorum testimoniis; potissimum Bonauenturæ & Maldonati.

Sed in hanc assertionem satis esset proferre censuram Valentiæ, *Hæc*, inquit, *sententia videtur esse improbabilis & intolerabilis: quia opponitur communi sententiæ Theologorum & SS. Patrum.* Deinde Inquisitio ex editione Parisiensi Maldonati, iussit eradi hæc verba ad marginem scripta, *hic non continetur præceptum.* Falso etiam citatur Bonauentura: neque enim negat id totum præceptum de Correctione Fraterna, sed ait ad illud non pertinere, vt ad terrorem fiat coram totâ Ecclesiâ.

Exemplum de mutuo quod vrget Amadæus, adjunctâ interpretatione Soti lib. 6. quæst. 1. art. 1. eius consilium & Thesim omnino euertit. Volo eodem tenore præscribi Correctionem Fraternam, quo mutuum gratuitum; at quamuis hæc Christi verba, *mutuum date nihil sperantes*, secundum totum, vt sic loquar ambitum, præcepti vim non habeant; certum tamen est, aliquâ sui parte continere. Neque hoc negat Soto, sed ex D. Thoma 2. 2. qu. 78. art. 1. ad 4. consilij est, non præcepti, mutuo dare pecunias, nisi extremam necessitatem patienti: consilij etiam est, nullam ex accommodato mutuo vicem, laudem, & grati animi significationem expectare, sed solâ benefacti conscientiâ & mercede à Deo promissâ esse contentum: & hoc Christus maxime spectat & vrget eo loci, vt omnino gratis solo Deo teste & remuneratore, fœneremur,

fœneremur. Sed vt optime obseruat Sotus illa sententia Euangelica, continet aliquâ sui parte præceptum, de lucro nôn captando ex pecuniâ, aut vllâ re mutuatâ: & vim habet argumenti per locum à maiori, nam si Christus consulit, vt neque gratuitum donum speremus ab hominibus, quod licite possunt rependere; longe districtior est prohibitio de lucro, quod iustitia vetat, ex mutuo captando.

Ita etiam interpretandus est locus de Correctione Fraternâ. Equidem includere præceptum naturale ex Charitate corrigendi, eos qui in peccatum labuntur, prout illis noxium est, non audent negare Salmeron & Amadæus: sed forte id tantum contendunt, aliqua addita hoc loco, quæ consilium resipiant, magis quam præceptum. Sed vellem distinguerent, quæ ex verbis Christi, habeant vim præcepti, & quæ sapiant consilium.

Quoad mentem D. Thomæ, apertior est quam vt interprete & validius confirmata, quam vt vindice opus habeat aduersus Amadæum. Agit 2. 2. quæst. 33. de Correctione Fraterna vberrime & vbi Art. 1. distinxit peccatum, vt est noxium delinquenti, vel vt est aliis offendiculo, & bono communi nocet; hinc constituit duplicem Correctionem vnam ex Charitate, quatenus amouet peccatum vt suo Authori perniciosum, quia inquit eiusdem est Charitatis bonum amici curare, & ab illo mala depellere: Alteram ex iustitiâ cuius est seruare bonum publicum, & peccata corrigere vt illi noxia. Vnde concludit Correctionem Fraternam esse quoddam genus eleemosynæ, præstantioris eâ quæ subuenit egenis: quia mala animi grauiora sunt egestate, & morbis corporis. Vnde art. 2. infert Correctionem Fraternam magis sub præcepto cadere, quam eleemosynam: & Resp. ad 3. egregie rem totam dirimit, distinctione triplicis causæ, quâ obmitti potest Correctio Fraterna: Primo ex Charitate & Prudentiâ, cum differtur ad captandum tempus opportunius emendationis; & hoc maximi est apud Deum meriti, sicut læthali culpæ imputat, si quis prætermittat correctionem, cum spes probabilis est emendationis, ex metu aut cupiditate, quæ contra charitatem Fraternam inualescit: nec excusat à veniali culpâ, eos, qui tardiores fiunt ex iisdem causis, metus & cupiditatis, ad corrigenda delicta

fratrum; quamuis sint ita comparati, vt si certa esset emendatio, & necessaria, non prætermitterent correctionem, cum tanto charitatis detrimento, vt Augustinus dicat Serm. 16. de verbis Domini, *si neglexeris corrigere, pejor eo factus es, qui peccauit.* Quare merito dicit Valentia, *intolerabilem esse opinionem*, & SS. Patribus aduersari, si è Christi verbis excludatur omne præceptum Correctionis.

Neque id solum ad ipsam Correctionem, sed etiam ad ordinem à Christo præscriptum, docet D. Thomas Art. 7. pertinere; vt prætermitti nequeat admonitio secreta, sine graui peccato. Quare Resp. ad 5. dicit, si Prælati præcipiant, sibi aperiri quod è subdito corrigendum nouerit, non esse illis parendum contra præceptum Domini: sed illorum præceptum interpretandum, & obseruandum saluo ordine Fraternæ Correctionis à Christo præscripto, à quo nefas sit recedere. Et si Prælatus instet contra hunc ordinem institutum & subditus pareat, vterque peccat: quia inquit S. Doctor, Prælatus non est iudex, sed solus Deus, criminum occultorum, nec potest præcipere sibi aperiri, nisi per indicia, puta per infamiam, aut alias suspiciones manifestum fit, aut probari possit.

Et in corpore Articuli rationem à priori insinuat, à nobis supra repetitam, à iure, quod quisque habet suæ famæ, sibi ad multa vtili, & quâ citra consensum, aut grauem necessitatem, nequit minui, aut tolli, reuelatione occulti delicti. Nam vt S. Doctor ex D. Hieronymo probat, *corripiendus est seorsim frater, ne si semel pudorem vel verecundiam amiserit, permaneat in peccato*, & fiat immedicabilis, sicuti solent qui cum famâ pudorem perdiderunt.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Conuelluntur Argumenta Amadæi contra præceptum Correctionis.

EX his D. Thomæ principiis, validè refelluntur quæcumque congerit Amadæus, ad defensionem quatuor Propositionum. Iam enim demonstratum est, exemplum

quod affert de mutuo dando Propositionem 3. euertere: nec etiam iuuat quod eâdem Propositione num. 5. affert ex Abulensi illa verba, *si peccauerit in te frater tuus*, arctanda esse ad solas offensas, nobis à Fratre corrigendo illatas, quæ consilij sit, non præcepti occultare & condonare: nam hæc interpretatio vt dicebamus ex Valentia, est præter mentem SS. Patrum, qui hæc dicta volunt de omni peccatorum genere, quæ fiunt occulte nobis consciis & testibus: quæ proinde corrigi à nobis debent saluo pudore rei, si spes sit emendationis. Atque hic est sensus verborum Christi, *corripe eum inter te, & ipsum solum:* quæ vim habent adstringendi ad fidem silentii, ex iisdem principiis, quibus muniuimus supra, & defendimus sigillum Confessionis. Et quidquid sit de testibus adhibendis, quod consilii esse interpretantur Theologi, certum tamen est (& id euincunt nostra argumenta) monitionem secretam, necessariam esse ex præcepto à iure famam seruandi.

Hinc etiam facile est elicere, quid censendum sit de 4. Propositione ex Suare, licitum esse regularibus, omissâ Correctione Fraternâ, deferre Prælato vt Patri, crimen Fratris occultum, vt eum paternè corrigat: & de alterâ illi adiunctâ ex Filliucio, si peccatum delatum probabile sit, posse Prælatum omissâ Correctione Fraternâ, iudicialiter procedere contra subditum. Has duas Propositiones habet Aquila num. 66. & vtramque dico non posse honestari, nisi sponte abdicato quoad hoc propriæ famæ iure & dominio. Quod cum à solis Patribus Societatis, vi constitutionis à Gregorio XIII. confirmatæ, exigi soleat & factitari, apud illos obtinere licite pronuntio: quæ vero his Propositionibus asseruntur, valere apud cæteros ordines, esse contra legem à Christo præscriptam de Corctione Fraternâ; nec vllo fine posse honestari.

Nititur tamen Amadæus, hoc sui instituti graue onus aliorum Ordinum Religiosis imponere, quod merito detrectant, nec patiuntur sibi inuitis abrogari ius famæ, quod Christus saluum esse voluit iis omnibus, qui sponte non abdicarint. Quare quod refert ex Ordine Franciscanorum, teste Bernardino de Areuallo, & Angelo, apud se prætermitti admonitionem reorum peccati occulti sibi solis noxii, & aperiri ipsis inconsultis & inuitis Prælato,

refert ipsemet Amadæus Propositione 4. ex Portel vel re-uocatum, vel in desuetudinem abiisse, vel forte numquam inualuisse, nisi eo sensu quo eodem numero 10. dicit statutis FF. Prædicatorum Distinct. 1. cap. 18. præcipi Fratribus exeuntibus extra Monasterium, peccata grauia sociorum denunciare. Illud enim statutum interpretandum est de peccatis, quæ scandalo fuerunt secularibus & dedecori Religionis, quod longissime à peccatis, de quibus disputamus, vni reo, non Religioni noxiis, de quibus memini me legere Pontium Franciscanum suo Compendio Theologiæ, docentem contra De Lugo, ordinem à Christo præscriptum de præmittenda admonitione, antequam Prælato deferatur, non posse vllâ authoritate licite prætermitti. Adeo absunt Franciscani, ab illo onere sponte suscipiendo; vt inter illos doctissimus, reiiciat vt improbabile & illicitum: cui ob reuerentiam Gregorij XIII. non assentior: sed vt iam probaui, legitime imponitur, his à quibus præstita est, quoad hoc, propriæ famæ abdicatio, quo vno titulo res honestari potest.

Cæterum malâ omnino fide aduocat D. Thomam, ex variis locis, maxime in Disputatis de Virtutibus quæst. 3. de Correctione Fraterna art. 2. & quodlib. 11. art. 13. & in 4. Distinct. 19. quæst. 2. art. 3. ad 1. quæst. & 2. 2. art. 8. vt probet verbis Christi Matth. 18. inesse vim consilij, non præcepti, ac subinde nihil peccare eum, qui defert Prælato vt Patri, peccatum occultum soli reo noxium, cuius ex priuatâ admonitione spes sit emendationis.

Etenim iis omnibus locis citatis, & copiosissime in Disputatis quæst. 3. citatâ probat duo: primum verum extare præceptum Charitatis de Corrigendo Fratre lapso in peccatum. Nam cum triplex sit bonum, externum fortunæ, internum corporis, vel animi, & triplex item malum egestatis bonis fortunæ, morborum bonis corporis, & vitiorum bonis animæ aduersantium; non solum hæc tria genera bonorum, nobis, sed etiam aliis curare, ex Charitate cuique incumbit, & eâdem lege mala depellere. Quare sicut primæ Ioan. 3. dicitur, *Qui substantiam huius mundi habuerit, & viderit Fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua*, id est eleemosynam recusauerit, ab illo charitatem exulare: & ex eâdem lege naturalis charitatis præcipitur, si quis viderit prætereuns ouem & bo-

nem fratris sui errantem, illi reducere præcipitur, sicut etiam Prou.24. iubemur eruere eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum ne liberare cessemus.

Hinc concludit S. Doctor, ex eâdem charitate eo arctius nos adstringi, ad ferendum auxilium Fratri delinquenti, quo grauius est vitium animi, quam morbi corporis & dispendia fortunæ, & quo ex Aristot. Ethic. 1. eo magis debemus auxiliari amico ad vitandum peccatum, quam quodlibet damnum pecuniæ, quanto virtus amicitiæ affinior est, quam pecunia. Et huius officij monemur Isa. 33. *Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate.* Eo etiam pertinet illud Thess. 5. *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes:* & illud etiam de quo agimus: *Si peccauerit in te Frater tuus.* Conclusionem confirmat & illustrat, profundâ & eruditâ solutione 19. argumentorum.

Articulo vero 2. probat ordinem Correctionis Fraternæ de monendo priuatim delinquente peccati occulti sibi soli noxij, non posse prætermitti, saluo Charitatis præcepto. Duplex enim inquit S.Doctor imminet delinquenti damnum, conscientiæ primum, alterum famæ; & vtrumque quâ fieri potest arcendum. Licet enim postponenda sit fama conscientiæ, si vtraque salua esse nequeat; tamen læthale putat peccatum, abiicere curam famæ, si nihil noceat conscientiæ. Ex illius enim iactura quadruplex ait malum S. Doctor existere: Primum est dispendium ipsius famæ, satis graue, quandoquidem Prouerb. 22. *Melius est bonum nomen diuitiis multis*, Et Eccl. 41. anteponitur multis thesauris magnis & pretiosis, nec dubium est, quin inter bona externa sit præcipuum, quod si desit, inepti sumus ad vitæ humanæ & Christianæ officia obeunda. Præterea bonæ famæ cura, veluti fræno cohibemur à peccatis, eoque, sine pudore ferimur, famâ amissâ aut neglectâ: Nec solum nobis hæc iactura nocet sed etiam aliis, idque bifariam, vt inquit S. Doctor, primùm, quia nostrum dedecus ex vitio redundat, in eos qui sunt eiusdem nobiscum instituti, aut cognationis: deinde pusillis scandalo est & offendiculo, & nostro exemplo fiunt audaciores ad peccandum.

Ex quibus omnibus concludit S. Doctor, curandam emendationem delinquentium, quam fieri potest occultis-

ſi me, & ſolam admonitionem ſecretam eſſe adhibendam ſi ea ſufficiat ad culpam tollendam. Nec patitur aduocari teſtes, niſi tribus de cauſis, ex Hieronymo, vt delinquens arguatur, ſi neſciat, aut neget peccatum eſſe quod perpetrat; vel ex Auguſtino vt peccati conuincatur aduocatis teſtibus, ſi in illud relabatur; vel ex Chryſoſtom. vt qui monet, teſtatum faciat ſe non defuiſſe officio, in delinquentem. Ita S. Doctor Reſp. ad 24. Argum. & inde ſoluit Argumentum 26. nihil mali eſſe ſi Prælatus vt Pater conueniatur, aut in vnum teſtium aduocatus, maxime ſi prudens ſit & beneuolus, & nouerit compati infirmis. Et tandem claudit Articulum verbis quæ pro ſe affert Amadæus, *Sic autem dicere Prælato non eſt dicere Eccleſiæ; ſed q ando dicitur in publico quaſi in loco iudicij reſidenti:* Ita S. Doctor.

Hinc infert ineptiſſime Amadæus: conſtat ergo apertiſſime ex D. Thoma, non eſſe contra præceptum Euangelium, non permittere Correctionem Fraternam, ante denunciationem ſecretam, quæ fit Prælato, vt Patri, non vt iudici. Sed non aduertit Amadæus, aut potius fraude diſſimulat, D. Thomam ex Chriſti verbis Correctionem delinquentium tribus gradibus diſtinguere; Primo cum reus admonetur inter te & ipſum ſolum, ſecundo cum aduocantur teſtes, aut ipſe Prælatus loco vnius teſtis; Tertio, cum res ad iudicium publicum deducitur: & toto progreſſu ita diſtincto velle D. Thomam Correctionem ſiſti intra primum gradum, quamdiu ſpes eſt emendationis, & conſcientiæ cum famâ ſeruandæ, nec relicto primo gradu, excuſare à peccato acceſſum ad ſecundum, niſi cum ſalua nequit eſſe conſcientia peccantis, ſeruatâ famâ: Ergo ex D. Thoma peccat mortaliter, quiſquis defert Prælato etiam vt Patri, quodcumque peccatum occultum, noxium reo, quod ſaluâ famâ ſpes ſit emendandi. Hæc eſt perpetua D. Thomæ ſententia omnibus locis ab Amadæo citatis, quos locupletaui ex vberrimâ illâ quæſtione de Diſputatis. Eadem prorſus eſt cum Magiſtro mens Diſcipulorum Sylueſtri, Conradi, Bannes, & reliquorum omnium, quos magno numero refert Amadæus.

Multo minus excuſari poteſt Propoſitio altera ex Filliucio adiuncta quartæ: peccatum Prælato vt Patri præter-

missâ admonitione secretâ reuelatum, si adsint probationes aliunde, posse vt à iudice puniri. Hoc enim secundum multo atrocius est primo, quo tamen diximus ex D. Thoma, læsum fuisse præceptum Fraternæ Correctionis. Nec hoc excusati potest, nisi ex regulâ D. Thomæ, cum salua esse nequit conscientia, nisi cum dispendio famæ: ex hoc solo capite iri potest à primo gradu ad 2. & à 2. ad 3.

Ex eâdem regulâ ferri potest iudicium de 5. & 6. Propositione apud Aquilam 77. & 78. Priore quidem ex Palao asseritur Prælatum inferiorem, posse Generali totius Religionis reuelare occulta subditorum crimina, quamuis speret seipso posse corrigere. Ille enim recedit à Christi regulâ præcipientis curare emendationem conscientiæ subditi saluâ illius famâ, si nihil conscientiæ obsit, & spes sit curandi saluo vtroque bono: neque hoc excusari potest, nisi ex instituto singulari Societatis, quæ à candidatis, vel professis, quoad hoc exigit famæ abdicationem.

Idem censeo de 6. Propositione ex Valentia, posse Superiori deferri crimen occultum præteritum subditi, & etiam emendatum. Hoc enim aperte incurrit in Christi regulam, præcipientis curam vtriusque boni conscientiæ & famæ, quamdiu postremum hoc conuenit cum priore, nec opus est dispendio famæ apud Prælatum maiorem, vt iam emendatus stet in officio, nec iterum in prius peccatum delabatur. Hæc satis de præcepto Correctionis Fraternæ. Totam Disputationem claudimus præceptorum maximo de amando Deo.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Præcepto dilectionis Dei.

HAc Propositione ex Disputationibus publicis Patrum Societatis in Vniuersitate Complutensi, asseritur præceptum amandi Deum, semel per totam vitam obligare, & posse sine peccato differri vsque ad mortis articulum. Ita habent Esclapes & Aquila Propositione 27.

Paragraphus Primus.

Defenditur & expenditur ratio Præcepti de Dilectione Dei.

Confirmant hanc Propoſitionem exemplo communionis præcepti, quâ vnâ per totam vitam, etiam vſque ad mortem dilatâ impletur: quaſi ex malo aut falſo exemplo, poſſit deduci verum conſequens, & eadem ſit ratio communionis, poſitiuo præcepto præſcriptæ, & dilectionis Dei ſuper omnia, iure naturali conſtitutæ & neceſſariæ, veluti fundamento totius vitæ Chriſtianæ. Nam vt aduertit D. Thomas, nullum Decalogo præceptum ſingulare continetur de Fide & Spe, & eadem eſt ratio de Charitate: quia harum omnium virtutum actus, requiruntur ad ſuſcipiendam, & acceptandam legem diuinam.

Addunt etiam Aquila & Amadæus, teſtimonia Thomiſtarum Serræ & Bannes, qui videntur huic Propoſitioni aſſentiri. Sed Bannes 2. 2. quæſt. 44. dub. 1. quem locum citat Amadæus, expreſſe habet Concluſione 3. præceptum dilectionis Dei ſupernaturalis, ſpeciale eſſe omnium maximum & primum, & ex D. Thoma cum Soto lib de Natura & Gratia 1. cap. 22. ait, hoc præceptum vrgere primo inſtanti vſus rationis hominis Chriſtiani: quod etiam probauimus Diſput. ſuperiori, duplici ratione à priori, quia fundamentum inſtitutionis hominis Chriſtiani, eſt amor vltimi finis, quo tota vita dirigi debet: & à poſteriori, quia niſi eo inſtanti aut tempore, hoc præcepto ligemur, vix vllum præter articulum mortis, ad illud implendum, aſſignari poterit: quam ſententiam Bannes poſt Soto, ridiculam vocat: ipſe vero licet dicat ſatisfieri huic præcepto, cum quis ſemel per annum digne ſumit Euchariſtiam, tamen quaſi huic reſponſioni diffiſus, addit (quod non debuerat tacere Amadæus) huius præcepti omiſſionem nobis ignorantibus, poſſe ad peccatum læthale imputari, ac proinde identidem vſurpandam precationem Prophetæ, *ab occultis meis munda me Domine.*

Amplissimus se se campus aperit ad disputandum, quem decurrerem, nisi iam ab aliis occupatum esset, quicquid in hanc rem dici potest. Eam vero accurate tractarunt Sinnichius §. 383. & 469. & illi qui ex professo impugnarunt singularem opinionem Antonij Sirmundi; à qua non recedit Amadæus. Nam argumentorum quibus hoc præceptum Charitatis eleuat, quædam supponunt dari præceptum de amando Deo, sed non ligare aut vrgere, nisi mortis articulo: alia vero in totũ hoc præceptum tollunt, quà speciale est, & ab aliis distinctum. Vtrouis modo interpretemur Amadæi mentem, certum est non solum hoc præceptum, sed totius vitæ Christianæ œconomiam euertere.

Nam cum institutum hominis studiosi, qua ratione regitur, & Christiani, quâ ex fide viuit, præstantissimum sit, ac subinde oporteat esse ordinatissimum, si tollas præceptum charitatis, deiicis infra abiectissima artificum officia, & agricolarum munera: nam cuiuscumque instituti ratio, duplici parte constat, nempe bono, quod statuitur vt finis, summe amandus, omni curâ prosequendus, & media quibus comparari potest. Harum vero partium multiplex discrimen est: primum bonum instituti, ratione sui quæritur & amatur, cætera illius causâ eliguntur: deinde bonum illud intra instituti metas impense diligitur, & optatur si fieri possit infinitæ perfectionis, nullo præfixo gradu, nisi ex impotentiâ: sed qui modo caret reliquis omnibus modum imponit. Prætera bono illi adhærendum omnino, imo & parendum: & ex illâ adhæsione existit imperium & ius aliis vtendi.

Res manifesta est exemplis. Qui artem medicam profitetur, finem sibi constituit valetudinem corporis, quam vnam curat, eius rationem habet, illi se subiicit, optat & si fieri posset, vellet immortalem, nullum illi modum ponit, nisi ex impotentiâ: at qui ita comparatus est ad sanitatem, ex illius commodo & affectu cætera, quæ ad medicum pertinent, administrat, conficit, adhibet remedia, modumque illis imponit, vt iudicat magis profutura sanitati. Itaque, vt paucis absoluam, qua medicus, valetudinem sui causâ quærit vt finem, reliqua in gratiam sanitatis: pro comperto habet quærendam esse nec de hoc deliberare sibi permittit, sed de remediis ad eam comparandam idoneis, illi se subiicit, vt cæteris

imperet, nullum illi modum imponit, vt aliis præscribat.

Hic iam quæritur quodnam sit bonum hominis studiosi, & Christiani, quis huius instituti finis, nisi Deus summe amandus? Quâ vero ratione? Eâ quâ par est finem diligi, vt primus omnium quæratur, sine modo ametur, & ex illius amore, & fruendi desiderio, cætera omnia ex illo dirigantur & administrentur. Hinc licet intelligere, quam impia, quam absurda sit assertio, quæ speciale charitatis præceptum, de amando Deo tollit omnino, vel differri posse docet ad finem vsque vitæ, vel impleri aliorum præceptorum obedientiâ. Hoc enim perinde est ac si quis dicat, artem medicam professo, non esse valetudinem per se amandam, nec ratione sui quærendam.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Argumenta contra præceptum Charitatis obiecta refelluntur.

HINC conuelluntur argumenta Amadæi, quorum primum sumitur à comparatione Baptismi. Idem, inquit, iudicium est de præcepto Charitatis, & Baptismi: Atqui ex D. Thom. quæst. 6. sup. art. 5. præceptum Baptismi, potest sine culpâ differri vsque ad mortis articulum nec toto decursu vitæ vrget: Ergo satisfacit præcepto charitatis, qui illud differt implendum.

Argumentum hoc vitiosissimum est & nullâ sui parte verum: falsa est prima propositio, quia præceptum charitatis ad finem pertinet, & Baptismi ad media, quæ vero probe iniri potest comparatio, in vllo instituto finis & medii, cum ille quæratur causâ sui, istud ratione finis, cum amor illius sit fundamentum, ac proinde præire debeat aliis, aliud vero sit accessio? Falsa est etiam Propositio 2. nec potest ascribi D. Thomæ, nisi per summam calumniam, cum ibidem doceat dilationem Baptismi imputari ad culpam, interdum venialem, interdum mortalem, pro dilationis ratione & causâ: nec dubium est quin sit graue peccatum, si differatur Baptismus ad lautius viuendum. Et fraus est aperta Amadæi, dum Caietanum

inducit 3. part. quæſt. 68. art. 3. quaſi diſcordem à D. Thoma, & damnantem illius principium de dilatione Baptiſmi citra culpam, vſque ad mortis articulum, cum hoc alienum ſit à mente D. Thomæ.

Iiſdem vitiis laborat 2. Argumentum petitum ab exemplo contritionis, cuius præceptum vult, non magis vrgere quam charitatis & amoris Dei: Atqui præceptum contritionis non ligat lapſum in peccatum ſtatim poſt caſum, ſed differri poteſt ad finem vſque vitæ: Ergo idem de præcepto charitatis probabiliter aſſeritur.

Falſæ ſunt omnes huius argumenti propoſitiones: prima quidem, quia præceptum de amando Deo vrget primâ inſtitutione vitæ Chriſtianæ, cum adultus peruenit ad vſum rationis: præceptum contritionis eſt quid poſterius lapſu in peccatum. Et diſp. 2. probatum eſt dilationem quamcumque, non eſſe nouum peccatum, niſi accedat negligentia deſiderio liberioris vitæ: tum enim habet reatum peccati venialis, aut mortalis, pro ratione & cauſâ dilationis, ſicut de baptiſmo diximus ex D. Thoma. Idque certius eſt de contritione, cuius dilatio minus excuſari poteſt quam baptiſmi; quia hic ſupleri poteſt voto, nihil vero ſuppetit, quod vicem obeat contritionis.

Hinc Amadæus occaſionem ſumit Caietanum carpendi, quod docuerit de contritione improbabilia, & quæ Soto lib. 2. de natura & gratia c. 17. viſa ſint inſtar miraculi. Primo dari contritionem adeo imperfectam, vt ſit informis, & ſine charitate, ac ſubinde iuncta peccato: Hæc dicit Amadæus haberi in ſumma *Verb. contritio* editione Venetâ, & Pariſienſi, quæ in eâ quâ vtor deſiderantur. Deinde quod mirabilius eſt Soto, 3. parte quæſt. 84. art. 1. attribuit attritioni, quod negat contritioni: diſtinguit enim triplicem gradum attritionis, primum ita perfectæ, vt ſine ſacramento tollat peccatum; ſecundum infimum, vt ne id quidem efficiat iuncta ſacramento; 3. medium vt ſacramento iuncta, reatum tollat peccati.

Nolim hæc ex Caietano defendere, quamuis poſſem vero ſenſu interpretari, primum aſſertum illius interpres Gaugericus propugnat ex Syluio, cum quo agnoſcit contritionem adeo imperfectam, vt extra ſacramentum non ſit idonea, & vltima diſpoſitio ad remiſſionem peccati, quod admitto, ſi ſit naturalis, ſeu viribus naturæ, non

gratiæ elicita, quo ſenſu defendi poteſt ſecundi aſſerti pars altera, attritionem adeo imperfectam eſſe poſſe, vt etiam iuncta ſacramento gratiam non conferat: & reuera ita eſt, ſi ſit naturalis & concepta ex metu alicuius mali temporalis. Vnde in Amadæum, hæc Caietano extra propoſitum illata accuſatio regeri poteſt, nam è ſuis nonnulli auſi ſunt propugnare hanc Theſim, attritionem naturalem ex metu alicuius temporalis commodi, ſacramento iunctam, peccatorem iuſtum facere, quod apertam hæreſim ſapit.

Primam ſecundi aſſerti partem, attritionem ſine ſacramento conferre gratiam, nec intelligo, nec defendo: niſi dicamus, Caietanum velle, ſicut attritio acceſſione ſacramenti euadit interdum in contritionem, aliquâ gratiæ ſingulari opitulatione; id etiam extra ſacramentum, velit aliquando contingere.

Tertium argumentum deterius eſt duobus ſuperioribus: illo enim contendit Amadæus, etiam quod mirum eſt, ex D. Thoma, præceptum charitatis Amandi Dei, nullum dari ſpeciale. Eodem, inquit, modo, illi poteſt ſatisfieri, quo præcepto dilectionis inimicorum: Atqui ex D. Thoma 2.2. quæſt. 25. art. 3. impletur hoc poſtremum præceptum, quamuis nullo ſpeciali dilectionis motu feramur in inimicum, dummodo paratum habeamus animum diligendi inimicum, ſi neceſſitas occurrerit, ad euitandum illius odium: vnde concludit argumentationem Amadæus; *Quid ergo? dicemus ne, in doctrinâ D. Thomæ, neminem teneri amare Deum actibus internis ſpecialis amoris, niſi cum opus fuerit ad euitandum odium? Expende vim conſequentiæ.*

Expendo plane, nec video, plus virium habere, quam ſi quis dicat, non eſſe medico magis amandam, aut quærendam valetudinem, quam remedium amariſſimum & crudeliſſimum, qualis eſt amputatio brachii ad curandum vulnus. Quis iſta ferat, adeo præpoſtere ex doctrinâ D. Thomæ ſanctiſſimâ, deduci conſequentias impias & abſurdas? Deus ratione ſui, vt ſummum bonum, & finis vltimus amandus eſt, proximus & inimicus Dei tantum causâ, quia iubet, quia ad illum pertinet; quo ſenſu, ex veteri prouerbio apud nos, cuius meminit D. Bernardus, dici ſolet *qui amat me, amat & canem meum*: Ergo ſicut

canem amici ex amicitiâ non debeo singulari affectu prosequi, sed iuri amicitiæ satisfacio, si habeam animum paratum ad canem diligendum, cum occurrerit occasio amico testandi affectum, eius cane non omnino neglecto, ita satisfaciam præcepto charitatis in Deum, si illum eodem loco, quo canem reponam. Et adhuc ferimus ista dici, & ex D. Thom. trahi, cum hoc monito, *expende vim consequentia*? Valere concedam, si obtineat à Deo omni amore prosequendo, ad proximum & inimicum odio per se dignum: si obtineat à fine ad media, à sanitate ad remedia, à Domino ad canem.

Quandoquidem hic de consequentiis agimus, obseruari velim ex D. Thoma finem comparari ad media, vt principia ad conclusiones: vnde mirum est, non posse conclusionibus assensum dari, nisi principiorum specialissimum præcesserit, & velle Amadæum proximum, & inimicum diligi ex Charitate, nullo affectu in Deum præuio: quod per inde est, ac consequentiis & conclusionibus assentiri, nullo præmissarum & principiorum assensu præuio. Hoc si quis dixerit, omnes Dialecticæ leges euertet: Sed longe grauius in legem charitatis peccabit, qui primum asseruerit. Consequentiam fulcit Amadæus, Ioannis Sancij Theologorum laxissimi testimonio, duobusque argumentis, quorum primum Disp. 1. ex Tamburino attigimus; præceptum charitatis Dei, nullum tempus designat: Ergo relinquit arbitrio hominis, Deum diligere, quo placuerit tempore, & si visum fuerit ad finem vsque vitæ differre. Si ita sit, quid vetat quin filius ad articulum mortis suæ, vel patris differat obsequia patri præstanda, quia præceptum honorandi parentes vagum est, & nullum designat tempus?

Addit aliud ex eodem Authore, ab exemplo innumerorum, qui per totam vitam nullo singulari actu amoris Deum sunt prosecuti, contenti solum cæterorum mandatorum obseruatione, quos damnare temerarium sit: Sed viderit ipse, ne grauior, quam temeritatis damnatio in ipsum cadat, quod à maximo omnium præcepto eximat, & securitatem polliceatur. Sed Gregorius fauet illis, cum ait, *vere enim Deum diligimus, si mandata eius custodimus.* Sed quæro, an nudæ obedientiæ præcepti ieiunii, & castitatis quoad substantiam, vt dici solet, etiam

seiunctę à modo accidentario ex charitate referentis ad Deum dilectum, sit is amor de quo Gregorius? Si ita sit, peccator & ethnicus, qui multa præceptorum iuris naturalis obseruat, vere Deum diligit, & in charitate manet, ac proinde dignus est vitâ æternâ. Si refugias tam grande absurdum admittere, fatearis necesse est, non quamcumque præceptorum obedientiam esse Dei dilectionem; sed quæ adiunctum habet modum ex speciali charitate.

Sed instat Amadæus hanc suam assertionem, non leue fundamentum habere apud D. Thomam, eiusque Discipulos quorum aliquot loca citat: primum quidem 2. 2. quæst. 44. artic. 1. ad 3. vbi ait præcepta charitatis non fuisse connumeranda inter præcepta Decalogi, sed in omnibus includi; quod scilicet ordinentur ad dilectionem Dei, & proximi: & art. 4. ad 2. *Dupliciter ait ex toto corde Deum diligi 1. actualiter, & ista est perfectio patriæ: 2 habitualiter, ita vt, totum cor hominis in Deum ferri, sit nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipere; & hæc est perfectio viæ*, cui non repugnat peccatum veniale; quia non tollit habitum charitatis, cum non tendat in oppositum obiectum, sed solum impediat charitatis vsum: Ergo ex D. Thoma, licet detur habitus charitatis specialis; non tamen specialis actus ex præcepto ad salutem necessarius est; sed satis est ad euitandum peccatum mortale, nihil agere contra dilectionem diuinam; quod possumus consequi saluo habitu charitatis & aliorum præceptorum obseruantiâ. Idem confirmat ex quæst. 184. art. 6. ad 2. Addit testimonium Caietani: vnde concludit cum Tamburino libro 2. capite 3. non ignobiles Doctores docere præceptum hoc generale esse imbibitum in omnibus aliis; sicut docent Suares, Vasques, & alij de dilectione proximi: Idque confirmat ex Quodlib. 4. art. 24. ad 1.

ARTICVLVS VLTIMVS.

Vindicantur loca D. Thomæ, & principia citata, à falsis interpretationibus Amadæi, & Sirmondi.

LICET vbique magnus, reliquos Scholasticorum, superet S. Doctor; tamen cum de charitate agit, seipso maior videtur, & sese vincere, vt merito damnandus sit Amadæus, qui apertissima, & luculentissima de charitatis singulari præcepto principia S. Doctoris, ausus sit temerare falsis omnino consecutionibus. Quo pulchrior & gratior est facies, eo plus habet fœditatis, quã deturpatur macula; & plus incutit horroris vlcus, quo exeditur. Quid de his dicam Amadæi deprauationibus, quibus, vt vim, & præceptum charitatis virtutum præstantissimæ resoluat, & tollat omninò, totius doctrinæ Angelicæ principia solidiora, & sanctiora conuellit, & corrumpit? Sanè quisquis hoc speciale præceptum negat, quod natura suggerit, ratio suadet, authoritas euincit, *in cuius inculcationem*, vt loquitur Sinnichius, *vniuersa diuina eloquia conspirant: non procul ab Atheismo distat illius assertio: imo multo facilius omnium hæreticorum & impiorum errores poterit propugnare.*

Quis enim non videat, multo difficilius ab illis euinci, dari vnum numen infinite bonum & perfectum, & legem æternam vitę humanæ constitutam, quam si hæc duo agnoscas ratione demonstrari, aut fide credi oportere, ex concessis concludas numen illud rerum omnium principium, ex charitate amandum, & omnia in illum vt in vltimum finem referenda, atque hæc obsequia aliquo præcepto singulari præscribi? Hæc adeo aperta & necessaria visa sunt S. Doctori, vt sicut præceptum de Fide rectâ in Deum, & Spe in illo collocandâ, ita de amando excludat à Decalogo, hoc nomine, quod euidentiora sint huiusmodi præcepta, quam vt oportuerit Decalogo euulgari.

Digitized by Google

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Triplex ordo præceptorum quorum primo reponitur præceptum charitatis.

QVARE 1.2. quæst. 100. art. 11. tria distinguit præceptorum moralium genera: quędam inquit sunt communissima, & adeo manifesta, quod editione non indigeant, sicut mandata de dilectione Dei, & proximi, & alia huiusmodi (qualia diximus præcepta Fidei & Spei) quæ sunt quasi fines præceptorum; vnde in eis nullus potest errare secundum iudicium rationis. Quædam vero, inquit, sunt magis determinata, & veluti conclusiones ex primis, & per se notis syndereseos principiis, quorum sensus & interpretatio obuia est cuilibet populari. Sed quia interdum contingit peruersum de his iudicium humanum, opus fuit Decalogo edi & promulgari; tertij denique generis præcepta occultiora, & solis sapientibus nota: & hæc addita sunt decalogo tradenda populo per Moysen & Aaron, vt vsura & fornicatio.

Ex hâc enumeratione præceptorum constat primo loco reponi à S. Thoma charitatis præceptum de amando Deo. Et ne dicas cum Amadæo, commune esse, & inclusum cæteris, non singulare: hoc obtendiculum vt loquitur Sinnichius, occupauit & amolitus est S. Doctor Articulo superiori, vbi ita habet, *actus charitatis dupliciter considerari potest, vno modo, secundum quod est quidam actus per se, atque ita cadit sub præcepto legis, quod de hoc specialiter datur, scilicet diliges Dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum, &c.* Et statim subdit, alio modo potest considerari actus charitatis, vt est modus actuum aliarum virtutum, vt ordinantur ad charitatem, quatenus est finis præcepti, vt dicitur ad Timotheum 1. nam intentio finis est quidam modus formalis actus ordinati in finem. Ergo nihil certius aut euidentius est apud D. Thomam, illo speciali præcepto charitatis, sicut aliarum virtutum Theologicarum, quæ S. Doctor docet esse principia & fundamenta Decalogi.

Nam si Deo credendum est, quod verax sit, & omniscius,

scius, nec fallere magis possit, quam falli, si in eo Spes nostra ponenda est, quod nec facultas Omnipotenti, nec voluntas summe bono desit ad bene faciendum; nonne etiam eodem iure Deus infinitæ bonitatis, ex præcepto est summe amandus? Negare non potest Amadæus citra apertam hæresim, præcepta singularia Spei, & Fidei, quamuis Decalogo non significentur nominatim; sed aliis ad salutem necessariis operibus & præceptis includantur; quo ergo animo & consilio negat charitatis singulare præceptum, quod Fidei & Spei concedit; cum charitas sit longe præstantior, & finis ac plenitudo totius legis? Vel ergo harum omnium virtutum Theologicarum, quarum non meminit Decalogus negandum est, aut asserendum præceptum; vel discrimen aperiendum, cur Fidei admittas leges, charitatis, neges, cum tamen hoc primum pronuntiet Christus, & maximum omnium mandatorum.

Eodem exemplo præceptorum Fidei & Spei conuellitur argumentum Amadæi ex primo D. Thom. loco, quo asserit præceptum Charitatis, alijs includi. Certum enim est, eodem sensu de Charitate interpretandum, quo accipi solet de Prudentiâ, de Fide, & Spe. Quidquid enim impletur præceptorum ex Euangelio, ab homine qua Christianus, Fide præuiâ & duce peragitur; ac proinde Fidei præceptum & actum, aliis virtutibus adjungi necesse est. At si inde nullâ nisi hæreticâ consecutione potest deducere, non dari præceptum speciale de Fide, quia aliis includitur; cur id ex D. Thomæ verbis infert, Charitatis non dare speciale præceptum, quod aliis dicat admisceri, cum hoc illi Fidei & Prudentiæ sit commune? Quare vel vtrobique, vel nullibi valet hæc consecutio, vt dandum sit vtriusque speciale præceptum, vel neutrius. Fidei negare non potest sine hæresi: ipse viderit, quâ probabilitate tollat singulare Charitatis præceptum.

Paragraphus Secundus.

Charitatis gradus, & quis ad salutem necessarius.

NON est minus aperta aut perniciosa alterius loci corruptela ex Articulo 4. eiusdem quęstionis. D. Thomas explicat illa pręcepti verba, ***Diliges Dominum ex toto corde*** &c. & quatuor gradus Charitatis distinguit, extremos duos, nempè supremum & infimum, totidem medios, quorum vnus supremo, alter infimo accedat. Hoc omnibus commune statuit, vt Deo dilecto nihil anteponatur, aut æquetur: & hunc Charitatis ad salutem Iustis omnibus necessarium statuit gradum, quo si vera sit, clamat, *Quis vt Deus?* Quis pari cum illo amore dignus, & prosequendus? Et hoc statu nihil patitur Charitas Deo aduersum, & ab illo excidit quolibet peccato mortali. Gradu vero huius scalæ supremo, ita fertur Charitas tota in Deum, vt ipsum æquet, par sit infinitæ bonitati, eamque nihil minus diligat quam sit diligibilis; ea vis Charitatis soli Deo eximia est, & omni naturæ creatæ inconcessa. Inter hos duos gradus stat media Charitas Beatorum, quæ sic tota in Deum fertur, vt perpetua sit, nullius intermissionis, aut diminutionis patiens, & efficacissima, totum hominem sic in Deum rapiens, vt nec ab illo auelli possit vnquam, nec quidquam subterfugere, quod Beatus non referat in Deum summè dilectum. Infra hunc tertium statum, posita est Charitas viatorum, qui abdicato affectu rerum omnium, Beatos imitantur, & quâ mortalis vitæ infirmitas patitur, toti in Deum feruntur: illi enim vacant, impedimenta huius cum Deo vnionis diligentissime semouent.

Iis ita constitutis, facilis est interpretatio locorum D. Thomæ, ex ipsius mente post D. Bernardum & D. Augustinum, aliosque Patres, quos sequitur Bellarminus lib. de Monachis cap. 13. præcepti Charitatis, Diliges ex toto corde, duplex est interpretatio. Charitatem quocumque statu etiam infimo, siue habitu, siue actu, cum præceptum vrget, sic totam ferri oportet in Deum, vt nihil Deo æquet; illum omnibus anteponat, vbicumque

occurrit occasio Deum cum creatura componendi: & cum D. Paulo dicat, qui verâ Charitate agitur: *Quis me separabit à Charitate Christi?* Ex illâ enim adhæsione cum Deo, vt summo bono & vltimo fine, vim habet Charitas aliis virtutibus imperandi, & *seruire Deo, illi regnare est.* Dum se subiicit omnium rectori, inde sortitur ius sibi omnia subiiciendi.

Hinc Charitatis præstantia & dominium in cæteras virtutes, hinc plenitudo legis dicitur; quia ad implenda præcepta, omnes mouet & iuuat virtutes. Hinc dicitur illa *arbor bona*, vnde omnis iustitiæ fructus existit; eo spectant Augustini & Prosperi dicta, & Concilij Arausicani & Mileuitani decreta, vniuersæ legis obseruantiam, immunitatem ab omnibus peccatis læthalibus, non esse opus naturæ, sed Charitatis, cum quâ datur Spiritus S. & animam iustam mouet, inhabitat & sanat. Nam cum totius legis obedientia, peccatorum immunitas, sit supra vires naturæ corruptæ peccato, præstari nequeunt hæc officia, nisi natura sanetur, fiatque idonea toti legi implendæ. Id vero quâ ratione fiet? Vnâ Charitate *diffusâ in cordibus nostris*, quâ donamur Spiritu S. inhabitante & mouente. Quis vero credat, hos omnes iustitiæ fructus, à Charitate otiosâ, & quasi dormitabundâ existere, nullo præcepto excitatâ, nullo actu dilectionis imperato aut elicito? Inde aliud Argumentum depromimus in Amadæum.

Certum est præcepta dari ad actus, eoque etiam referri habitus virtutum, quibus fimus idonei ad imperatos præcepto actus eliciendos: quare iuxta veræ Theologiæ, & fidei regulam, præcepta & habitus virtutum ex actibus meriri oportet, vt quo isti nobiliores, ad salutem comparandam, & vitam instituendam magis necessarij, & efficaciores fuerint; eo præstantiores habitus, & viuaciores à Deo infundendi, & strictiora præcepta imponenda sint. Ita enim connexa sunt tria hæc, vt à nobilitate habitus ad actus præstantiã, & ab vtriusque ratione ad præcepti vim, omninò necessaria sit consecutio. Quæ cum ita sint, quæro ab Amadæo, num certum habeat ex Scripturâ infundi iustis Charitatem virtutum præstantissimam, cui dignetur Trinitas adjungere missionem, & donum Spiritus S. imo animam Charitate sanctificatam, tota inhabitet, si-

bique in templum & triclinium eligat. Hæc verò ad quid comparata sunt? Ad quid adeò pretiosa virtutum supellex? Ad vnam dilectionem Dei super omnia, quâ meremur vitam æternam, quâ tentationes vincimus, abigimus peccata, legem implemus. Et post ista asseret Amadæus, & ex D. Thoma confirmabit, nullum dilectionis Dei super omnia præceptum extare? Quod perinde est, ac Deum velle, vanum esse suorum donorum maximum, otiosam virtutum actuosissimam, aliis tantum famulari omnium Reginam, nec sui, aut Dei & vltimi finis causâ, quidquam agere, sed aliarum tantum virtutum occasione, & ad alia, si quæ ministeria Ecclesiæ longè Charitati inferiora obeunda inseruire? Quis credat hominem Christianum adeo præposterè à Deo institutum, vt cum Christus iusserit, *Quærere primum regnum Dei & iustitiam eius*, in Charitate & vltimi finis sine dubio positam dilectione, hanc patiatur nos toto vitæ decursu negligere, & sibi satisfiat, si ad finem vitæ quæramus quod primum indixerat quærendum?

In memoriam reuocandum, quod supra diximus cuiuslibet instituti finem, ad cætera comparari quæ administrat, sicut in scientiarum progressu principia ad conclusiones, & vtriusque rationem se habere, sicut radicem arboris ad quos tulerit fructus. Si ita sit, quis capiat ordinem ab Amadæo homini Christiano præscriptum, vt nulla finis vltimi habitâ ratione, omni neglectâ illius intentione & curâ, ad cætera ordinate feratur? Hoc enim non minus absurdum est, quam si quis dixerit radicem non nisi in fructu, causas in effectis, præmissas in conclusionibus, fundamenta in tecto, solem in radio extare. Et hunc in institutione hominis Christiani Amadæus ordinem contendit saluo iure diuino seruari posse, vt quæ omnium virtutum radix est causaque Charitas, in se otiosa, manibus tantum, & operationibus aliarum virtutum spiret, & immunis ab omni præcepto Deum amandi, aliena impleri patiatur, non iubeat quidquam etiam Dei causâ. Hæc monstra prodierunt ab officinâ probabilitatum.

Sed Amadæus aliud sibi præsidium parat, à tertio loco superioribus nihilominus illustri. Sed puto magis ex ignorantiâ, quam fraude corruptum, vix enim profundissimam S. Doctoris mentem potuit capere, nec VVendro-

Digitized by Google

rius videtur mihi omninò fuisse assecutus, quamuis Disputatione de hoc argumento multa habeat obseruatione digna. Sed vix ille Articulus quartus & sextus intelligi potest, nisi Charitatis in quatuor gradus distinctioni explicatæ addamus, verba quibus exprimitur præceptum Charitatis, duplici sensu intelligi: primò quidem vt importent tantum infimum Charitatis gradum, quo Deum nulli æquat, omnibus anteponit; & hanc interpretationem præcepti hactenus prosecuti sumus; sed altera longe profundior & subtilior, ex Augustino de Spiritu & Littera cap. vltimo, quem sequitur Bernardus sermone 50. & D. Thomas hic; his præcepti verbis secundus & tertius gradus continetur, aut potius indicatur, vt finis quo nobis sit enitendum; licet nequeamus eo pertingere, sed nulla culpa erit defecisse in medio conatu rei longè nobilissimæ perficiendæ.

Rem explicat post S. Doctorem Bellarminus loco citato exemplo ducis, qui duplici verborum formula vti potest, dum milites ad prælium instruit, si ita illos compellet, *præcipio commilitones hostem aggredi*, volo vos probetis viros, strenue agatis, & statuatis hodie vobis occumbendum aut vincendum. Hæc verba vim habent præcepti, & sui tantum officij milites monent. Si vero vt animos militum erigat alacrioresque faciat, præcepto adjungat adhortationem. Hæc pugna commilitones futura est totius belli finis, hodie vincendus est hostis, cum quo tamdiu decertauimus: hâc postremâ verborum formulâ, nihil præcipit Imperator priori obmissum, aut iniussum: hoc tantum ab illa differt, quod victoriam indicet veluti finem, cuius causa pugnant, & monet ne per se stet quin vincant. Sed quia incerti sunt euentus bellorum, contingit aliquando nulla militum culpa vt vincantur vel occumbant.

Hoc secundo sensu interpretatur Augustinus loco citato præceptum Charitatis, vt complectitur, aut potius indicat, tertium gradum Charitatis beatificæ, ad quem culpæ non imputatur, si attingere & assurgere non detur: sicut docet Augustinus loco citato, *Neque enim*, inquit, *culpa deputandum, si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plena, perfectaque debetur*. Et Libro de Perfectione Iustitiæ: *Cur*, inquit, *non præcipe-*

retur homini ista perfectio, quamuis enim in hâc vitâ nemo habeat? Non enim rectè curritur, si quo currendum est, nesciatur: quomodo autem sciretur, si nullis praeceptis ostenderetur? Augustinum Bernardus loco citato imitatus: *Non latuit*, inquit, *praeceptorem praecepti pondus hominum excedere vires:* sed iudicauit vtile ex hoc ipso suae illos sufficientiae admoneri, & vt scirent, sanè ad quem iustitiae finem niti pro viribus oporteret: *Ergo mandando impossibilia, non praeuaricatores homines fecit, sed humiles.*

His exemplis, & SS. Patrum testimoniis, quos D. Thomas secutus est, constat, quam immanè distent à mente S. Doctoris, Sirmundus & Amadaeus, quamque alienam ab eius sensu consecutionem deducant, dum ex Art. 6. ad 2. à re exemplo militis explicata, inferunt D. Thomam velle, nullum Charitatis actum injungi praecepto dilectionis; sed tantum vt seruetur habitus Charitatis in infimo gradu; *Quo nihil supra, aut contra Deum, vel aequaliter ei diligitur.* Deum immortalem! Haec D. Thomae eo loci affingere, vbi perinde docet praecepto Charitatis nos ad dilectionem diuinam variis stimulis impelli demonstrat, vt fine quò tendamus, Charitatis Beatorum perfectione; eodem prorsus argumento, quo Imperatores solent militibus animum addere, cum non solum pugnandum, sed etiam vincendum esse monent, & qua licet praecipiunt. Hęc vero formula, aut interpretatio pręcepti, quid aliud spirat, quam accensum & frequentem in Deum amorem? Ergo manifesta est ignorantia Amadaei, & D. Thomae corruptela, velle illum negare praeceptum singularissimum amoris Dei.

Argumentum vero illud initio Propositionis, & ad finem ab exemplo Charitatis proximi, cuius nullum speciale praeceptum detur, vnde deducit, nec dilectionis Dei dari, & confirmat ex D. Thoma Quodlib. 4. Art. 24. tribus vitiis laborat. Falsum est antecedens, & contra expressa Christi verba Ioan. 13. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem*: & quamuis nullum extaret de amando proximo, nulla & fallax est consequentia, ad praeceptum de Deo diligendo. Quae enim comparatio proximi ad Deum, vt summum bonum & vltimum finem, cuius dilectio est fundamentum totius vitę Christianę? Tertium huius argumentationis vitium est D. Thomę testimonium, quo

euertitur aduersarij assertio : eo enim Quodlib. & Art. ad 1. erudite disserit, & varias refert Patrum sententias, de adolescente Matth. 19. cui Christus consuluerat abdicationem diuitiarum, nec voluit acquiescere. Horum Patrum discordes in speciem sententias conciliat distinctione duplicis obseruantiæ præceptorum, quæ iura proximi tutantur : prima cum nulla proximo infertur noxa, & citra nostrum incommodum iuuatur; quæ interdum non sufficit, nec ad salutem, nec ad necessariam obseruantiam, nisi addatur altera perfectior, cum proximo laboranti succurrimus, perinde ac nobis, id est cum aliquo etiam incommodo & detrimento. Quare non satisfacit præcepto, qui cum diuitiis abundat, egenti proximo, è superfluis, aut non omnino necessariis, nihil largitur. Et cum ad obseruantiam præceptorum secundæ tabulæ, occasiones occurrant, quibus cum aliquo nostro incommodo grauioribus proximi malis succurrendum sit, & vix à nobis id obtineamus, nisi ex animo alios diligamus. Hinc saltem necessarium est, præceptum singularis amoris proximi : quo sublato cætera nutant, nec impleri possunt secunda specie obseruantiæ, multo minus collectim omnia, nisi præeat veluti radix horum fructuum, singularis ex charitate affectus in proximum.

Si ea sit necessitas & efficacia specialis dilectionis in proximum, ad seruanda secundæ Tabulæ præcepta; quid futurum putas de singulari amore in Deum, vt summum bonum ad seruanda collectim omnia præcepta? Quare aduersarij videntur mihi, non solum conuellere fundamenta Christianæ institutionis; sed etiam efficacissimum, & necessarium præripere medium, ad obseruantiam peccati mortalis immunem, reliquorum vniuersim præceptorum. Qui istud singulare de amando Deo tollunt, vel aliis permiscent vocant amorem effectiuum, & peruerso sensu ab affectiuo distingunt, quasi prior solus ad salutem, & ad obseruantiam omnium collectim, & plenam mandatorum sufficiat. Effectiuus enim amor, qualem Deo concedimus vnum in creaturas, vel in media volita vnius finis gratiâ, debilis omnino est, & impar mandatis implendis, nisi vires sumat ab amore affectiuo, quo prosequimur quidquid innatâ bonitate dignum est nostro affectu, & illo afficimur; vt merito damnādus sit

ille amor Dei effectiuus, sejunctus ab altero, hoc præter alia nomine, quod nisi ex affectiuo prodeat, Deo sit indignus, eoque vt dixi donemus, aut dignemur, quæ minus idonea sint, nostros affectus ciere. Vide de hac distinctione plura apud eos Authores, qui ex professo Sirmundum impugnarunt.

ARTICVLVS TERTIUS.

Animaduersiones in Conclusionem Operis Amadæi & nostri Conclusio.

DEVENIMVS tandem ad conclusionem Operis Amadæi & nostrarum in illud animaduersionum. Ipse ex præmissis, id est, ex 125. assertionum vindiciis ait, *apparere, quâ veritate, quo iure, quo zelo Anonymus in suo garriat libello*, propositiones suis præobiectas, esse commenta, falsas, improbabiles, scandalosas, temerarias, & erroneas. Antequam singulis respondeam, vniuersim obseruo, me mirari, cur aduersarium vocet Anonymum, cum certo sciat Esclapes, seu vero, seu ficto nomine appellari. Cur per Germaniam sparsum libellum referat, cum compertum illi sit eum, in Hispania primum prodiisse vernaculo sermone, quem Latinum ex parte fecerit. Dicam hæc tacuisse, plagio occultando, ne videretur interpretem agere, & excideret à gloriâ Authoris libelli. Eâ arte & fraude vsum aliquot aliis libris didici; cum Camberaco transirem, ex nostris Patribus, qui domum suam extructam Concionibus S. Vincentij Ferrerij, cum in iis regionibus Apostolum ageret, & auctam & locupletatam referebant nobili filiorum sobole; & præter cæteros illustres viros octodecim tulisse, qui Ducibus Sabaudiæ, & tres qui Principibus Burgundiæ ac Flandriæ à Concionibus, & à confessionibus fuerant, matremque suam, non tam Principum liberalitate ornasse, quam labore manuum suarum, suisque lucubrationibus, quæ manuscriptæ multis annis, blattris & tineis corrosæ delituerant in Bibliotheca Conuentus: cuius per biennium, dum in eâ ciuitate degeret Raynaudus clauem habuit, & toto eo tempore diligenter manuscripta excussit, nec leuis con-

jectura est, plura sublata suo nomine vulgasse; quia ab eo tempore, quo excessit Camberaco, & desiit frequentare Bibliothecam, desiderata sunt manuscripta tot virorum Doctorum.

Quidquid sit de his plagiis, quorum fidem nec astruo, nec abrogo, ad minus istius opusculi teneri existimo, & quâ potuit diligentissime occultasse, manifestius est quam vt negari queat. Sed dices dum videor, leui culpâ plagii notare, eum liberare à grauiori. Certum enim est minus peccasse, si interpretem, vt plurimum egerit; & in me recidere accusationem, quod Francisci à pietate, qui Aquilæ respondit, nomen tacuerim, & quæ ab illo ad hanc responsionem adiumenta mihi collata sint. Amadæus de immunitate Cyriacorum hanc vindicationem ait ab vno Goliath editam, sed hic nusquam mussitauit, quo plagium esset occultius. A fide tamen dignis accepi, non esse hanc responsionem scriptam eo authore, quem suspicatur Amadæus: quidquid tandem sit non nego, sed præ me fero, aliqua interdum ab illo deprompta, sed admodum pauca; quia breuissime perstringit examen propositionum, & in alia, fusè excurrit, à quibus mihi omnino abstinendum putaui. Ab illo excepi, quod de Philippi III. castissimo proposito, suo confessario authore, mortem potius subeundi quam fædandi se retulit: & si is sit author responsionis, quem carpit Petrus à clausâ valle, potuit nepos de morte Aui certissima narrare: addo me multis ab illo scriptore dissentire, Amadæus vero nusquam ab Aquilâ recedit.

Si vero ita sit inquies parum, aut nihil peccauit fidi interpretis defunctus munere: quid mali est latina facere quæ legerit Hispano idiomate? Imo hoc culpam auget; nam præter quod, si hoc nomine voluisset excusari, non fuerat tacendum; defensio ipsa culpa deterior est, quæ legisset pessima Hispano idiomate paucis nota, Latino sermone per omnes Christiani orbis regiones sparsisse. Addo licet propositiones Aquilæ duabus tantum auxerit singularibus de absolutione moribundi, tamen de suo penu infinitas falsationes, & calumnias in Dominicanos deprompsit.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Expenduntur tres Amadæi exceptiones.

TRIA excusat, aut potius obiicit aduersario Amadæus 1. *nullâ veritate* obiectas recentioribus, quasi primis authoribus 125. propositiones, quas ab antiquis Magistris acceperũt. Ita est, sed falsatis & interpolatis vbique fraude apertâ. Addit 2. *nulla censura notandas*, cum plerumque vt visum est, inter doctores communes sint. Id falsum omnino, & si cui imputari iure possint, illi singulares sunt qui relicta viâ regiâ quæsiuit diuerticula. Et sane ipsiusmet Amadæi testimonio, aut silentio, manifestum est, ignota fuisse, aut improbata SS. Patribus quos numquam citat: idque satisfuerit ad seuerissimam censuram, quod toto opusculo nullum potuerit, vel certe dignatus sit, antiquorum Patrum aduocare ad suarum laxitatum patrocinium. Vnde concludo temeritati & errori, quod frustra deprecatur, merito imputari harum assertionum defensoribus.

At contra ipse nobis hanc grauissimam notam inurit ex Caietano: & in nos cadere putat, tres opinionum illicitarum species, quas accurate distinguit Caietanus. Quædam inquit in Summa *Verb. opinio* illicita est, quia voluntaria, & pro ratione sola affertur voluntas, illicita est etiam, quæ Fidei & morum regulæ, id est Scripturæ & Traditioni non consentit. Nec excusari potest pertinacior, quæ supra rationum momenta, atque ambitum opinionum, ex affectu potius quam iudicio, pro certâ & indubitata defenditur.

Sed quid ista ad nos, quasi solâ voluntate, non ratione ducamur? Quasi à Scripturâ recedamus, dum standum contendimus pro lege, quamdiu maiori aut pari probabilitate pollet contra commodum & libertatem? Sed cur tacuit, quæ eodem loco habet Caietanus plane aurea, quibus quidquid hactenus à nobis disputatum est, pro compertissimo habet & confirmat? *Opinione*, inquit, *vti vt regulâ operationum, illicitum primo in credendis, nisi eam subijcias Ecclesiæ; quoniam ambigua regula, qualis est omnis*

opinio, resoluenda est in regulam certam, ne in errorem deducat. Illicitum est 2. inquit Caietanus, *vti opinione in operando, nisi tutiorem partem eligas: neque enim opinionem cuiuscumque licet assumere, vt regulam operis. Eo enim ipso quod operatio ducitur opinione, subijcitur regula ambigua: quia omnis opinio, est cum formidine ambigua & incerta. Et quia supponitur non eligi tutior pars; consequens est, operationem committi regula ambigua ad casum peccati mortalis, si cum formidine & dubio suscipias*, an mortale sit quod meditaris agendum. Quid potuit Fagnanus & Mercorus Caietano apertius & validius scribere in Probabilistas?

Et tamen nihil dubitat Amadæus, ex Caietano aduocare subsidium, eodem loco quo funditus omnes eius assertiones euertit, hoc fundamento nixas, consilii esse, non præcepti, eligere partem tutam pro lege stantem.

Bannesij monitum prudentissimum quidem est, sed nihil ad rem nostram: quia scribit Prologomena ad Theologiam Dogmaticam, non ad moralem, cuius longe diuersam esse opinandi rationem, pluribus locis demonstratum est; quod nullum fere opinionibus ad Theoriam spectantibus, subsit peccandi periculum, sicut nec spes veritatis assequendæ. At de moribus secus est: opinioni pro libertate stanti, periculum aliquod peccati semper inest, nullum pro lege pugnanti, imo certam habet sibi adiunctam honestatem. Quare maior cautela, & longe iustior est vsurpanda libertas, ad censuram aut fugam opinionum moralium, quam dogmaticarum.

Nec dicas ex D. Thom. quodl. 9. art. 15. quod vergit in commune periculum, non esse ab Ecclesiâ sustinendum: & cum sciens & prudens hanc opinandi licentiam, ex probabilitatum regulis ferat, argumento est, nihil mali aut periculi habere. Huic obiectioni ex tolerantiâ Prælatorum pluries responsum est Disp. 1. art. & 5. vltimo & Disp. 2. Sect. 2. art. 2. ad finem: quibus addo male obtendi in excusationem Ecclesiæ silentium, cum illud obruperit, qui nunc sedet Alexander VII. decreto in Apologiam Casuistarum, id est, omnium laxitatum colluuiem, & cum decretum latum sit superstite Amadæo*, contumaciæ arguenda est hæc responsio. Sed Pontificias constitutiones vix vllo loco habet, si proprio sensui aduersentur: atque

ita suo exemplo Ianseniftas docet contemptum Pontificiorum decretorum, ad minus quoad res facti, cum ipse nihil curet etiam de rebus iuris, multo certioribus.

Si certa veritate temeritatis, & falsi, assertiones accusauimus, immeritò queritur Amadæus suâ secundâ exceptione *Quo iure* illis intercedamus: quem enim testem sui iuris, & nullius nostri aduocat, Caietanus illum prorsus à sibi arrogato iure excludit. Eos damnat Opusculo de Præscientiâ qui nihil probent, nisi quæ legerint apud authores, quos sibi ex priuato affectu, non iudicio, elegerint in magistros. Nos ab hoc malo procul absumus propositiones Amadæi improbamus, quod Scripturæ, & Patrum testimoniis, & solidis argumentis destituantur: atque hoc solum nomine placeant, quod indulgeant cupiditatibus, & assertores habeant *Magistros prurientes auribus*

Quid vero in illorum gratiam, potest excerpere ex D. Augustino morum seuerissimo exactore? Quid ad controuersiam nostram facit, aurea ex illo, & ex D. Thoma regula, quoscumque Doctores non esse audiendos, vt authores canonicos. Sed ab illa videtur toto suo opere recessisse, dum iubet nos recentiores audire, fere vt scriptores sacros. Nam quæ iniquior simulque enixior potest esse commendatio, huiusmodi magistrorum, quorum toto opere causam tutatur, quam vt quæcumque vnus illorum, Diana, aut Sancius inuenerint probabilia, aut aliquis pœnitens: secutus fuerit, confessarius reus sit peccati lethalis, etiam si SS. Patres, & Doctorum reliquos audiat, si pœnitenti absolutionem neget? Ergo iubes me Dianam, & Sancium perinde legere, ac libros canonicos: cum ex te reus sim æternæ damnationis, nisi illorum opinioni non solum assensu, sed etiam opere accessero. Nihil simile à te exigimus, sed grauissimè conquerimur, te nobis intolerabile iugum imponere, vt nisi opinionibus ab vno die, & ab vno authore inuentis adhæreamus, rei simus æternæ damnationis.

Hinc depromitur responsio ad tertiam exceptionem, *quo zelo* has nuperas opiniones insectemur. Respondeo, id fieri prudenti, & necessario ad salutem: vt si taceamus quasi canes muti, qui nesciant latrare, simus iudicio diuino damnandi. Neque hic est mera contentio disputa-

tionis, vnde lethalis peccati periculum ex triplici capite Syluestri verbis nobis intentat: Neque enim contra veritatem pugnamus, sed pro veritate, cuius loco non patimur sufficì probabilitatem, quasi *Veritatem virtualem sicut*, inquit Caramuel, *signum & imago est virtuale prototypum* Non patimur veritati æternæ supponi hæc probabilitatum Idola, quale suffecit Michol lecto Dauidis deludendis patris satellitibus, qui virum ad mortem quærebant. In hoc veritatis genus aut potius monstrum, dum exardescimus, nihil timemus, peccati mortalis reatum, ex contentione contra veritatem: neque etiam à conuitiis & calumniis quibus prouocati, non credimus nobis vti licere, ad veritatis, & innocentiæ etiam defensionem.

Et cum calumniandi duplex sit genus, apertum vnum, occultum aliud, vtriusque summam peritiam comprobasti: primi quidem Diatribis de immunitate Cyriacorum, alterius harum 125. Propositionum collectione. Absit vero vt te imitemur, aut calumnias credamus vnquam posse vsurpari impune, & fine lethali culpâ. Sed fine operis demonstrat Amadæus *quo illud animo* susceperit, nempe vt Dominicanos iure vel iniuriâ, admoneret sibi, fuisque loco clypei, quo exciperet omnia in se tela coniecta. Sed si ii sunt quales tuis Diatribis delineasti, id est, homines, quibus nullum desit vitium; quæ inde tibi ad innocentiam tutandam præsidia potes accersere? Non dubitas traducere vno opere, vt intestabiles, & sacros, quos isto Opusculo in defensores, & vindices tuæ gloriæ asciscis: Non sunt conuenientia hæc testimonia: sed in delectus opinionum laxiorum vnde omne vt ab Aquilone panditur malum, Gallegum citas è nostris testem & patronum & ipse è nostris constitutionibus glossam in Prologum quæ monet, vt ab austeritate nimiâ consiliorum, & opinionum caueamus. Quis sit Gallego inter nostros, alibi monuimus: quod affert de fugiendo rigore opinionum, præter quod ex glossâ, non ex textu constitutionum depromptum est, respondeo prohibitâ austeritate, non præscribi laxitatem. Nos etiam inter extrema licentiæ effrænis omnis probabilitatis securæ, & tetrici rigoris medium secuti sumus: & si vnum aut alterum Dominicanum excipias, quos non licuit nosse, nisi testimonio Amadæi, cæteri omnes aureæ illi regulæ ad-

hæserunt, *ne quid nimis*, indulgentiæ perinde ac duritiei; quod multis exemplis, quale est illud de dilatâ ad tempus confessione sine nouo peccato, aliisque pluribus comprobatum est. Sed eodem loco non reponam quæ Amadæus ex recentibus, & antiquis Thomistis ac Theologis falsatis venditat.

Paragraphvs Secvndvs.

Nostri Operis Conclusio.

EA malorum conditio est, ex omnipotenti bonitate, & sapientiâ diuinâ, vt quamlibet noxia, ad bonum omnino non sint inutilia. Nullus à partium studio remotus legit hoc opusculum Amadæi, aut assertionum titulos decurrit, quin ad ista cohorruerit monstra vitiorum, quibus perinde patronum, ac Neroni Encomiastem contigisse, quis non obtupescat? Sed præter scandalum illud publicum, quo probi omnes offenduntur grauissime, aliud longe atrocius paratum est fraude authoris, Dominicanis, in quos regerit horum scelerum infamiam, & immanitatem, quasi primi omnium hæc portenta in orbem inuexerint, aut quasi præcipui vindices propugnauerint.

Sed vt iam alias monui, si vera sit hæc Amadæi accusatio, non deprecor quas commerentur pœnas hæc flagitia, patiar libentissime nos diris omnium gentium deuoueri, & flammis nos, librosque nostros absumi. At si falsa sint, hæc ex Dominicanis testimonia, si corrupta, si in alienum sensum derorta, si denique ad calumniam instructa, statuat Lector, quid tot interpolationum artifex commereatur: quamquam omnes illi pœnas condono, hâc vnâ contentus, ne fidem inueniat, dum periculosa alios docet, & de nobis falsissima comminiscitur.

Ceterum si liceret culpas probare, hanc Amadæi felicem reputarem, quod malo animo susceptum, aut certe, dolo & fraude confectum opus causam præbuerit vindicandi nostros homines à confictis erroribus, & referandi inexhaustum illud promptuarium Theologiæ moralis Thomisticæ. A triginta fere annis Probabilistarum ortum imperium, iam pene nutat D. Fagnani aliorumque ma-

thinis labefactatum, & breui casurum spero. Si locus sit vnquam gratias agendi calumniantibus, haberem maximas, & si liceret etiam referrem Amadæo, quod suo Opusculo non cogitantem, ac pene inuitum, impulerit ad istud Ethicæ Thomisticæ specimen tentandum, quo videor ex parte impleuisse Summi Pontificis votum ac præceptum Scholæ nostræ Theologis, vltimis nostris Comitiis Generalibus indictum, vt Theologiæ Moralis ex principiis S. Doctoris Summam appararent, in remedium tot laxitatum, quibus Euangelii disciplina resoluitur.

Ipse qui detuli ex nostris comitiis iussum hoc pontificium, videor primus implesse, aut tentasse, eoque adactus sum præter meam mentem: nam si communis scribendi Cacoethes me inuasisset, nec occasione aut necessitate potius, quam meo delectu scribendum fuisset, non delegissem hanc partem Theologiæ Moralis, in quâ minus temporis quam in dogmaticâ detriueram. Sed quæ damnationem non effugisset voluntaria scriptio de quâcumque re, hoc sæculo erudito & cultissimo, vtcumque excusabitur defensionis nostræ necessitate suscepta hæc Tractatio Moralis. Nec dissimilis causa me ad duas superiores Disputationes, huic postremæ præuias, me impulerat: sed serie & ordine singularum, videor imitatus fuisse Mathematicos, qui demonstrationes verbis & oratione, vbi adstruxerunt, & subiecerunt menti, deinde ad sensus deducunt, earumque vim quasi aspectabilem faciunt figuris & lineamentis, in arena radio designatis, & efformatis. Idem video mihi contigisse, duabus de vsu & de regulis probabilitatis Disputationibus, omnes fere conclusiones generatim ex certis principiis præformaui tribus Disputationibus: postremâ Disputatione 125. propositionum in omnes fere Theologiæ partes, constitutam vniuersim regulam particulatim induxi, vt paucæ supersint quæstiones, quas non attigerim, aut excusserim, ex principiis S. Doctoris, aut quas etiam minus exercitati, nequeant ex iisdem regulis dissoluere, & expendere.

DISPVTATIO IV.

AD SVPERIORES APPENDIX quâ ſacræ Facultatis Pariſienſis cenſura in Amadæum confirmatur,& ſoluuntur nouæ Wendrockij contra Mercori objectiones.

LICEAT mihi, Chriſtiane Lector, verbis præfari, quibus Seneca vltimum de beneficiis librum exorditur.

In manibus terra. Non hic te carmine longo,
Atque per ambages & longa exorſa tenebo.

Quod ipſe ſe præſtiturum pollicetur, ego etiam meditor, reliqua hæc diſputatio cogit: & exhauſta materia, circumſpicio, non quid dicam, ſed quid non dixerim. Quidquid maximè neceſſarium erat, in ſuperiores diſputationes ſtatim congeſſi: nunc ſi quid effugit recolligam.

Hujus Appendicis tres omnino cauſas habeo,quæ vberrimam diſputandi materiam præberent; niſi ſuperioribus diſſertationibus pleraque ferè omnia de hâc quæſtione morali occupaſſem. Nunc ex diſputatis, primum cenſuram in Amadæum latam à ſacrâ Facultate Theologiæ Pariſienſi confirmabo, indigitatis quibus damnatæ aſſertiones locis fusè confutantur. Et cum vix differant à propoſitionibus quas ex Caſuiſtarum Apologiſtâ S. Pontifex & ferè omnes Galliæ Epiſcopi & Paſtores confixerunt; argumenta quibus ab illo authore muniuntur, breui refellam. Præter has duas conſilij noſtri cauſas, præcipuam

præbet

præbet noua editio Vvendrochii, quæ post nostram primæ partis absolutam, & huius secundæ iam prouectam facta est quarta multò auctior, additis duabus Appendicibus ad dissertationem de vsu probabilitatum, quibus multa habet consentanea nostris, nonnulla etiam extant diuersa contra Mercorum, quæ hic locus non sinit nos præterire, ne quem aduersus Anonymum, & ignotum hactenus scriptorem propugnaueram, videar indefensum deserere, quasi territus Vvendrochij nomine, aut eruditione & subtilitate veri authoris, qui sine nomine delitescit.

Hinc agnosces Lector, me nec vanum nec falsum fuisse, cum ex variis coniecturis non omnino certis, monui, eum qui in opus Mercori de opinionum delectu scripserat, Vuendrochianè, aut verius Vuendrochium loqui. Coniectationis & dicti mei ipsemet Vuendrochius fidem absoluit: quam enim, non alio quam Doctoris Parisiensis nomine, scripserat Epistolam operis Censoriam, suam agnoscit & aduersus Mercori solutiones nodorum, quibus implicitum volebat, priores nititur stringere, nouosque nectit, quibus dissoluendis aut secandis in gratiam viri, non solùm instituti communis, sed etiam singularis amicitiæ vinculo mihi arctissime coniuncti allaborabo.

Nec rem difficilem aggredior: vix enim quidquam noui affert Vvendrochius quod suâ eruditâ responsione, non occuparit aut effregerit Mercorus. Sed generosiorum Canum, quales in Angliâ nascuntur fortissimi Molossi, ea est indoles, vt ægrè pugnam ineant, nec nisi prouocati; vbi vero primum rixari, & se morsibus appetere cœperint, non nisi exhaustis viribus conquiescant, à certamine, & quâcumque occasione datâ illud instaurent; idem plane mos est eruditorum hominum: quas enim de re litterariâ concertationes ineunt, totâ vitâ exercent, nec nisi cum morte deponunt.

Poterat sanè VVendrochio satisfacere responsio ingenua Mercori, vt acriori de ignorantiâ inuincibili castigationi parceret, se ab illâ quæstione consultò abstinuisse: neque controuersiam satis per sese obscuratam grauissimâ difficultate, de quâ pessimè cum aduersariis sibi conueniret, voluisse implicare; sed ipsi VVendrochio aliisque validioribus Theologis reliquisse disputandam & vrgendam;

contra laxiores Probabilistas, sibi leuioribus armis, veluti lapide & fundâ Dauidis vt opportunioribus, aut suis viribus magis accommodatis, visum pugnare, semotâ quæstione, cui se vix parem sentiebat.

Quem ad pacem, aut saltem ad inducias non coegisset, tam iusta & tam modesta defensio? Sed sibi indecorum fore putasset VVendrochius, castigasse hominem cum aduersariis, & cum ipsomet præ modestiâ ac voto pacis pugnam detrectantem; quod ad veritatis defensionem & victoriam nihil referre putaret, de ignorantiâ inuincibili controuersiam, à quâ religiose abstinuerat, ne causa de probabilitate restringendâ, sæculi nostri infortunio inuidiosa, pejus audiret illorum artibus, qui passim vociferabantur, suas laxiores opiniones non nisi Iansenianis telis peti, aut damnatis Propositionibus quasi regulis coerceri. Si vim rationis admisisset nimium præiudicatarum opinionum studium, laudandus erat, non iterum, & seuerius post priuatam, publica Censura castigandus Mercorus, quod nouam iniuerit, & quæ minus calumniæ pateret, quacumque alia non damnata, disputandi rationem: sed hanc æquitatem à VVendrochio aliter affecto obtinere non potuit Mercorus: & in eum tanto fertur impetu, vt ad D. Thomam confugienti, & ex S. Doctoris hypothesi disputanti non parcat, & subinde (consultò an per incogitantiam nolim asserere) D. Thomas castigetur in Mercoro, quasi Scholasticorum, nequidem excepto S. Doctore, cuius verbis loquitur, lectione & consuetudine corrupto.

Hanc ergo Appendicem grauissimæ, & iustissimæ causæ exigunt duæ, reuerentia in Academiæ Parisiensis Censuram, & illius æterni ornamenti in Mercoro lacessiti D. Thomæ vindiciæ: quibus tertiam addo in nostra Morali Theologia desiderari, nonnullarum propositionum ex Apologista Casuistarum accuratius examen & iudicium, quod paucis ista disputatione præstabo.

SECTIO PRIMA.

De Probabilitate opinionum.

HANC repetitionem aggredimur, de conſcientiæ regulis, de quibus numquam ſatis: tum quod noua ſemper occurrat & inexhauſta materia; tum quod longè plura ex probabilibus, quam ex certis & euidentibus, per totam vitam tranſigere oporteat. Rerum enim euidentiam vix ſperare, ne dicam conſequi poſſumus, nonnullorum ex fidei regulis indubitatum aſſenſum habemus: quoad cætera paſſim obuia eſt probabilitas, & nolentibus, id eſt, magis comperta quærentibus, ſe ſe vltrò ingerit, neque aliis duobus præſidiis deſtitutos, & conſilij inopes, nos deſerit vnquam, futura etiam fida comes, & dux tutiſſima, ſi ſtet pro lege, & officio, quam vnam commendat Cenſura Sacræ Facultatis Pariſienſis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Confirmatur quinta & ſexta Cenſura contra Probabilitatem extrinſecam.

MIRA elucet Sapientiſſimorum Magiſtrorum cautela & prudentia, in damnandis aſſertionibus octo ex Tractatu ſecundo Amadæi de opinione probabili excerptis. Nam cum duplex ſit probabilitatis genus, externa vna à Doctorum ſuffragiis, quæ authentica dicitur, interna altera, à vi argumentorum ex rei principiis, quæ rationabilis appellatur, & in vtraque ſtabilienda, vt fauet libertati contra legem, grauiſſime errauerit Amadæus; ne tamen vtraque in totum damnata, viderentur perſtringi multi grauiſſimi Theologi: ea tantum ex relato Authore ſelegit, quibus authenticam probabilitatem ſejunctam à rationabili eo promouet; vt auſus ſit dicere, *ex authoritate vnius tantum poſſe, quem opinionem in praxi ample-*

eti, licet à principiis intrinsecis falsam & improbabilem existimet. Pro hac enim singulari opinione multorum Doctorum congerit suffragia, eóque etiam falsa interpretatione aduocat dictum Alberti Magni relati à Ioanne Nider è nostris antiquo Theologo, & à S. Antonino: & eo progressus est temeritatis, vt ausus sit in omni materia, & præcipuè morali scribere, *se libentius iuniores quam antiquiores legere & sequi.*

Has assertiones omnes falsas esse & temerarias, totis duabus Disputationibus superioribus latè probatum est. Innumeris vero nouitatibus & corruptelis viam aperire (quæ est altera Censuræ nota) probatum est sigillatim iis corruptelis enumeratis ex tertiâ classe argumentorum Disputatione 2. Conscientiæ vero regulas hâc probabilitate extrinsecâ omnino euerti (quæ est postrema censuræ nota) euictum est argumentis ex primâ classe, à principiis synderesеos repetitis. Quoad sextam censuram latam in collationem præposteram recentiorum cum antiquis Disputat. 1. sect. vlt. art. 2. demonstratum est mereri notas, quæ illi inuruntur, nempe *falsam esse temerariam, in moribus periculosam, SS. PP. & antiquis Doctoribus contumeliosam.* Quot vero & quantis vitiis laboret hæc regula probabilitatis authenticæ, & quam anxiè atque infeliciter constituatur à Probabilistis, constare potest examine 2. Epistolæ Caramuelis Disput. 2. sect. 1. Denique tota 2. sectio Disputationis primæ instituta est contra securitatem ab Amadæo assertam, ab vnius Doctoris suffragio, aliis tacentibus, aut reclamantibus. Quam vero sit aliena à principiis & à more D. Thomæ latè ostendimus Disputationis secundæ sect. 6. art. 2. §. vltimo: vnde constare poterit D. Thomam nunquam sibi permisisse, quod Amadæus indulget cuilibet authorum, vt opinionibus minus tutis & probabilibus contra legem asserant immunitatem à peccato, eam postpositâ aduersâ eligentibus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Obseruationes in 1. Appendicem VVendrochij de probabilitate.

QVÆSTIONEM facti authore P. Stephano des Champs huius 2. partis Disputatione 1. à nobis accuratè discussam acrius expendit, & exagitat VVendrochius 1. Appendice ad notas. Licet vix fieri potuerit, quin eumdem Disputationis campum emensi, & in eodem argumento versati, aliquâ re conuenerimus, pauca tamen sunt illius generis, collatione eorum quæ omnino diuersa apud vtrumque tibi Lector occurrent. Nec mireris adeo varia & dissimilia potuisse scribi: nam causa in promptu est, quia diuerso animo & consilio, ad examen Quæstionis accessimus. Quamlibet accurate VVendrochius omnem alieni ab authore Quæstionis animi, & naturæ vt loquitur, stomachosæ suspicionem amoueat, & deprecetur; non ita tamen, neque à stylo, neque à Lectorum mente facile fuit amoliri, quin scriptioni adhæreant, sin exacerbati, saltem minus in virum beneuoli hominis signa, & vestigia. Nobis præter Facti Quæstionem, Thomistarum testimoniis non bonâ fide, aut certè negligentius collectis refertam, ne odii dicam, sed vix vlla etiam litterariæ concertationis intercessit, cum illo causa vel leuis occasio. Neque enim ad nos pertinent, quæ de libero arbitrio nomine Antonii Richardi, vel de hæresi Iansenianâ euulgauit, vt mirum non sit, adeo diuersum de eâdem Quæstione pro vario, quo quisque nostrum affectus erat studio, iudicium & examen prodiisse. VVendrochius summo iure cum illo agit, omnes boni Scriptoris dotes in eâ scriptione desiderat, *fidem iudicium; dispositionem, ingenii lumen, & omnem in peruidenda quæstione sagacitatem.* Ego tantum primam dotem, id est, bonam fidem appello, vel acriorem in expendendis nostrorum hominum testimoniis diligentiam requiro.

Deinde VVendrochius Quæstionem Facti malè institutam causatur graui hallucinatione, quâ ait iuris quæstionem, in vanam & inutilem Facti inquisitionem controuersiam mutasse. Ego vero ita factum boni consulo;

quamuis enim prioribus editionibus Notarum, quæstionem de probabilitatis vsu laxiore constituerit his verbis, paragtapho 1. relatis, *affirmant Iesuitæ, negant Parrochi Parisienses, illi recentiorum agmine, hi veterum Theologorum choro stipati*: integrum tamen illi fuit, nec vitio vertendum, ex ipsâmet hypothesi datâ, & aliis de causis Facti & iuris quæstionem seiungere, & hâc tacitâ, vel in aliud tempus dilatâ, illam prosequi: tum quia in veterum Theologorum, quos à se stare omnes scripserat VVendrochius, sensum & scripta diligenter inquirendum erat, tum quia licet Theologos recentiores nihil moratus aduersarius, nullo loco videatur habere, *& integrum agmen* vt loquitur vltro deserat, alia tamen mens est plurium Scriptorum quos à se alienos ægre tulisset Author quæstionis, sibi conciliandos putauit ascito omnium recentiorum, si id posset efficere suffragio, & consensu. Et cùm nos à Scolasticorum, quâcumque ætate vixerint, contemptu simus remotissimi, hinc longe alia à VVendrochianâ nobis ineunda fuit examinis ratio, & accuratius nedum nostræ Familiæ, sed etiam aliorum Ordinum, tum antiquorum, tum recentiorum opiniones accuratius expendere oportuit, ne Scholasticam Theologiam professis vitio verteretur, eorum quos socios aut magistros habere gloriamur, sensum vel nesciuisse omnino, vel fuisse aspernatos sequi, aut inquirere. Hinc scholasticos penè contemnens VVendrochius plurimum remisit de diligentiore indagatione, aut interpretatione veterum, aut modernorum Theologorum, quorum magno numero nomina recensentur.

Præterea cum vnus D. Augustinus sit illi omnium instar, in eo vno interpretando totus est, nec minus hâc etiam parte, quam superioribus, diuersa ab illius via tentanda, nobis & calcanda fuit. Memini ab vno SS. Patrum egregie dictum, *per immoderantiam plus petendi euacuatam totam summam debiti*, quo genus humanum Protoparentes nostri peccato vendidere, à Christo redimendum, deleto peccati chirographo, hoc maximè nomine, quod is in cuius potestatem deuenissent soli Adæ posteri, vitam ac libertatem hominis insontis, & Dei, nullo sibi titulo obnoxiam depoposcerit, & deprædatus sit. Vereor ne consilium omnino non dissimile, & immode-

tantiâ plus petendi, idem consequatur fructus, vt iustam habeant Probabilistæ, quæ iure exiguntur, causam recusandi: & obtendant se à debito tutioris probabilitatis exolui, quod plus iusto in maius auctum sit, non sine magnâ verisimilitudine.

VVendrochius 2. Appendice, & nouis obiectionibus contra Mercorum contendit, quasi dogma fidei ex Augustino ignorantiam quamlibet profundam, cuiuscumque vel minimi apicis ex iure naturali, quæ nullo pulsetur dubio, in peccatum imputandam, si quicquam ex illâ quis moliatur, nedum in prima synderefeos principia, quæ numquam ex animo deleri possunt, vel in apertas inde conclusiones deductas, quarum summam habet Decalogus, sed etiam in remotissimas illius iuris naturalis fimbrias, quales à Decalogo sepositas, Scriptura de vsuris, de Talione tradit, quibus annumerare licet de actibus humanis, lege diuinâ permissis, & quoad speciem ad bonum, malumque indifferentibus, illorum altero imbuendis, dum ab homine rationis compote eliciuntur Is ergo VVendrochii sensus, vt ne vel minimum quidem ex iure naturali apicem condonet, quâcumque ignorantiâ laborantibus, vel ab ætate teneriori, vel ab innato stupore, inter hominum & brutorum sortem medio, vel ex Sapientum qui ista doceant, aut consulantur, inopiâ. Atque hinc grauem litem mouet, nedum Theophilo & Caramueli, aliisque laxoribus, sed etiam Mercoro, quod de isto rigore aliquid visus sit remittere; atque eâ indulgentiâ, bonæ causæ præuaricari. His tamen se præsidiis texit, & muniuit Mercorus, vt non admodum difficile sit, quæ in illum noua, aut verius eadem aliis verbis, instaurantur argumenta infringere. Sed antequam ad hoc præcipuum, & ferè vnicum controuersiæ caput descendam, decurrere placet vtramque Appendicem & annotare, quibus nobiscum conueniat, quibus dissentiat, quæ habeat singularia & erudita, seu diuersa à nostris, seu eadem paucis colligere, in eorum gratiam, quibus vel libri copia deest, vel lectio prohibita religioni esset.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Vna VVendrochij obseruatio quâ Quæstionis pars præcipua euertitur.

LICET contra VVendrochium sentiam, sine graui hallucinatione, à iuris quæstione alteram facti probè institutam fuisse, cum illo tamen conuenio & approbo, quod §. 2. acutè obseruat, disiunctas quæstiones reipsâ, & sensu Theologorum, qui referuntur, de delectu licito minus tutæ, probabilioris tamen opinionis, cum alterâ minus perinde probabili, ac tuta, male permixtas fuisse; non eâ tantum de causâ, quam ipse vrget, quod primam Quæstionem de opinione minus tutâ probabiliori in medio cum Montaltio reliquerit, nec vitio verterit aduersariis; secundam vero de minus tutæ, minusque probabilis permisso vsu, falsitatis & multorum errorum conuicerit: Sed quod antiqui Theologi omnes ad vnum ante Bartholomæum Medinam, & post istum recentiores plures, maximè ex Thomistis quos refert Author Quæstionis quod primâ parte de delectu probabilioris minus tutæ opinionis, concessa & præmissa, negauerint idem iuris esse de opinione minus tutâ & probabili: vnde constat, non ex solâ oscitantiâ, sed profundâ calliditate, id fuisse factum, quod sibi vtilissimum fore senserit apud Lectores quæstionis Author. Nam vt ipse VVendrochius obseruat, permiscendis illis quæstionibus, de quarum alterâ nulla lis erat, hoc assecutus est, vt cum nullum omnino pro illâ quæ propriè inter nos vertitur Quæstione, vtrum scilicet, minus probabilem, ac minus tutam opinionem sequi fas sit, veterum Scholasticorum protulerit, ad eam tamen imperiti vel incauti, transferrent paucula loca quæ ad alteram tantum, de quâ nulla lis inter nos est Quæstionem pertinentia, qualia sunt ferè omnia, ex antiquis Theologis & SS.PP. ex Leone, Alberto Magno, D. Thomâ primum à Ioanne Nider Libello cui titulus, *Consolatorium timoratæ Conscientiæ*, deinde à D. Antonino, & ex illo à Syluestro relata.

Quamuis enim nostra discussione obseruauerimus, hos

tres Dominicanos scripsisse remedia, iis qui anxiâ religione & scrupulis, ac penè superstitione torquentur, non regulas communes ab omnibus excipiendas, & illorum verbis expressis, probauerimus damnasse delectum opinionis minus tutæ, nisi probabilior sit, atque eo sensu quæ ex Leone, Alberto Magno, & D. Thoma referunt, fuisse interpretatos, non possum tamen dissimulare, magnam lucem horum Dominicanorum testimoniis allatam, obseruatione subtilissimâ VVendrochij, quâ planè concidunt, & in ipsum Authorem Quæstionis regeruntur, quæcumque assumit argumenta, ex D. Antonini verbis expressis, aut aliorum Patrum & Theologorum, ab illo relatis. Certum enim est D. Antoninum illos laudasse & fuisse interpretatum, iuxta propriam sententiam, quæ omnino damnat delectum opinionis minus tutæ, nisi aduersam probabilitate vincat, & eam fuisse mentem omnium antiquorum Theologorum, & recentiorum Thomistarum, Aluares, Lopes, Gregorij, Ioannis Martines, & Baptistæ fusè probauimus. Hæc tantum recolo, vt VVendrochio acceptam referam hanc obseruationem, quæ totam nostram Disputationem confirmat, atque illo sensu diximus Gregorium Martines docuisse, non licere minus probabilem sequi opinionem, nisi practicè tuta sit. Inde vno quasi impetu validè conuellit testimonia ab Authore Quæstionis pro se congesta, vt merito dixerit Titulo Paragraphi tertij, ad oculum ostendi locorum à Stephano prolatorum, magnam partem inutilem esse.

Subtilissimè etiam expendit locum ex Leone, & demonstrat argumentum inde à P. des Champs & à Corneio depromptum, peccare materiâ & formâ. Quamuis enim ad bonam mentem optima sit Leonis regula: *In ijs quæ vel dubia sunt, aut obscura, nihil sequendum, quod nec præceptis Euangelicis contrarium, nec decretis SS. PP. inuenitur aduersum*; non tamen hæc regula totam legem implet, nec omnem seruat & continet iustitiam; quia præter apertam dissensionem ab Euangelio, quâ hæresis incurritur, potest in illud peccari, si dubitemus, an quod credimus, aut meditamur agendum, aduersetur legi Dei, & Euangelio. Quare fallax est illa argumentatio; nulla opinio probabilis quamlibet minus tuta, minusque probabilis inuenitur aduersa Scripturæ & SS. Patribus: Ergo

licet sequi quamlibet opinionem, etsi minus tutam, & minus probabilem. Ex illo enim subsumpto, & ex loco Leonis affirmatiuè concluditur, quasi ex duabus præmissis negantibus; quod nullâ Dialecticæ lege licet. Eamdem responsionem aliis verbis tradiderat subtilis Scotista; à nobis supra cum laude memoratus, eo præcepto Leonis hæresim vitari, non tamen peccatum, si aliquid tentes, quod non certo scias, sed vel dubites, vel probabilius credas, aduersari præceptis Euangelij, aut decretis SS. Patrum.

Eâdem responsione conuellitur argumentum ex testimonio Alberti: neque enim illud extat, nisi apud D. Antoninum, eius sensu interpretandum; vt non patiatur delectum opinionis minus tutæ, nisi aduersam probabilitate vincat. Mirè etiam Paragraph. 7. vexatur Author Quæstionis loco D. Thomæ ex Quodlibeto 8. art. 13. quem perperàm ad defensionem minus tutæ, & minus probabilis opinionis delectus accommodatum, inuictis argumentis demonstrat. Placet etiam quod ad finem illius Paragraphi obseruat, & nos obscurius insinuaueramus; in reuerentiam S. Antonini, Ioannis Nider, & Syluestri, eos mentem D. Thomæ non fuisse plenè assecutos: quod etiam nunc tacerem nisi id VVendrochius publicum fecisset. Eos enim, tres nominati Dominicani, qui probabiliorem opinionem sequuntur, eximunt à dubitantium numero, & à peccato liberant, modo ne errent in iis, quæ Scripturæ ac Ecclesiæ decretis manifestè repugnant. E contrario vero S. Thomas, etiam in iis, de quibus homines habere se certitudinem arbitrantur, à ratione videlicet, reperiri posse quamdam dubitationem sentit, ex dissidio Doctorum ortam, nec veretur illos peccati damnare: sed hic cauenda est VVendrochij calliditas, addit enim prudenter quidem, *sententiam hanc tanto grauiorem & veriorem habendam quanto D. Thomas S. Antonino, authoritate* (addi possunt Nider & Syluester) *ingenio, humani aut diuini luminis abundantia antecellit.* Quid vero hic à VVendrochio cauendum? Nempe quod velit D. Thomam peccati damnare, eum qui contra legem agit, ex duplici capite: *Ita*, inquit, *si permanente illâ dubitatione ad actum prosiliant, qui sequuntur probabiliorem, & minus tutam opinionem, quos absoluit Anto-*

minus, tum si eorum opinio à veritate atque à lege æternâ dissentiat.

His verbis VVendrochius summâ subtilitate & arte, ne dicam fraude, aut malâ fide, extruit sibi præsidium contra Mercorum. D. Thom. eò loci (vt id in antecessum dicamus) peccati damnat eos, qui dissidentibus Doctoribus, non solum de iure naturali, sed etiam de positiuo, quod inquirendum sit huiusmodi Doctorum consultori, ex officio iudicis, aut medici corporum, & animorum aut quocumque alio, si minus tutam contra legem, & officium, licet probabiliorem, pro libertate & commodo eligat opinionem, quod existimet non posse, non pulsari dubio graui ex dissidio Doctorum, se contra officium agere, ac proinde vel abstinendum sibi esse ab actu vel operosius inquirendam veritatem cuiuscumque iuris, etiam positiui, quod sui referat scire, ad implendum officium vel sapientiores de hoc consulendos. Vnde si omne dubium semoueatur, quale de iure naturali suboriri solet, ex ipsâ lege naturæ cordibus nostris inscriptâ, vel ex Doctorum dissidio de iure positiuo, contendo illum eò loci à D. Thomâ non damnari: ac proinde præter illius mentem, inserta à VVendrochio illa verba, damnare peccati hoc solum nomine, semoto omni dubio graui, *si quam sequitur, opinio probabilior, à veritate, atque adeo à lege æternâ dissentiat.* Quare quidquid sit de re ipsâ, ex hoc D. Thomæ Articulo euincere non potest VVendrochius contra Mercorum, D. Thomam damnare peccati, quidquid fit contra legem, hoc ipso quod dissentiat à veritate, & à lege æternâ, nisi suppetat dubium ex alterutro capite iam insinuato ortum. Nihil ergo alienum ab Angelico Præceptore docuimus cum Mercoro, cum duodennem puerum eximimus à peccato, si neget homini hostem insecuto ad mortem, se quemquam vidisse; quia conclusio hæc, nullo casu etiam seruandæ homini vitæ, licere mentiri. Hæc enim conclusio longius semota est à primis synderesеos, & iuris naturalis principiis, quam vt puer duodennis solus possit eam certò inferre, & non posse quacumque causâ honestari id genus leuissimi mendacii. Hanc controuersiam fusius prosequemur examine secundæ Appendicis.

Digitized by Google

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Testimonia SS. Patrum egregie à VVendrochio reuocata ad Regulas ex Mercoro constitutas.

HAc etiam parte non nego VVendrochium de nobis optime meritum, quod Paragrapho 9. & duobus sequentibus, magnâ eruditione & subtilitate, omnium SS. Patrum & nominatim D. Augustini sententiam, totamque Ecclesiæ traditionem reuocet ad hæc tria principia, primum ex Ciceronis sensu & verbis, *nefas id agere quod dubites æquum sit, an iniquum*. Huc enim pertinent, quæcumque diximus, ad muniendam hanc iuris Pontificij regulam, *in dubiis tutiorem partem eligendam*. Secundum principium, *propriè & strictè dubitare, cui post expensas vtriusque partis rationes, illa quæ illicitum aliquid probant, æque probabiles videntur, ac quæ probant esse licitum*. Hoc totâ primâ classe argumentorum euicimus, sicut & tertium principium, *Cui duæ opiniones æque probabiles videntur, is vtriusque partis rationes æque probabiles iudicat*. Hæc tria principia (absit verbo inuidia) nec Sinnichius quem omnibus anteponit VVendrochius, nec ipse VVendrochius, Mercoro nostro validius & neruosius confirmauit, vt meritâ laude fraudetur, si quemquam illi hâc parte anteponat. Quod ad me attinet, nihil mihi vendico, quia quæcumque scripsi fere omnia, ipsi & D. Fagnano post D. Thomam refero accepta.

Sed ne videar, ab eâ quam mihi præscribo lege, vel minimum, eodem quo commendo loco recedere, non inuidebo laudem VVendrochio vindicati nostræ sententiæ Augustini. Locum citauimus libro 1. de Baptismo c.3. *Si quis dubium, in parte Donati non recte acciperet Baptismum, quod in Catholicâ recte accipi certum haberet, grauiter peccaret in rebus ad salutem pertinentibus, vel eo solo quod certis incerta præponeret*. Exceperat Author Quæstionis ex Granado D. Augustinum agere de sacramento Baptismi, quatenus medium est non ex solo præcepto, necessarium ad salutem, sed ex institutione

diuinâ, in quo rerum genere tutior pars est eligenda; Sed contra subtiliter respondet VVendrochius quæstionem, de quâ agit D. August. pertinere ad res ex præcepto necessarias. Disputat enim cum iis, quibus cum conueniebat, baptismum validum esse: sed contendebat, ex præcepto illicitum esse, quamlibet validum ab hæreticis susciperetur, quamdiu ab Ecclesiæ Catholicæ ministris conferri poterat: Ergo ad res ex præcepto tantum, non ex efficaciâ medii necessarias, spectabat hæc dubitatio, in eo posita, an sit aliquod præceptum diuinum, quo vetetur accipi baptismus extra Ecclesiam, licet valide ab hæreticis conferri possèt. Quid vero ad illam quæstionem D. August. *In rebus*, inquit, *ad salutem animæ pertinentibus* (etiam ex solo præcepto) *grauiter peccat, qui certis incerta præponit.* Hæc Augustini aurea sententia, vel nusquam, vel vniuersim obtinet, cum de quâcumque legis obseruatione agitur.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

De Casuistis VVendrochij nostrumque iudicium.

VIDETVR §. II. acerbior, minusque æquus in Casuistas, quod ex nonnullorum vitiis, de omnibus statuat, & illud scribendi genus, in totum damnet, quasi SS. Patribus ignotum & aduersum: eos vero qui id sectantur miris conuiciis è triuio petitis exagitat, *quasi ab Ecclesia segreges, homunciones, & monachulos*, communi piorum sensu damnatos. Quid durius de hæreticis pronunciari posset, aut acerbius hæretici in Catholicos scriberent? Verum semotis conuiciis, quæ pudet retulisse, contra sentio, id librorum genus origine pium, Ecclesiæ vtile, longo tempore à sordibus seruatum immune, nec nisi à 40. circiter annis degenerasse, nec in toto tollendum existimo, sed purgandum & pristino nitori restituendum.

Summarum quas vocant casuum, S. Raymundus iuris Canonici consultissimus primam scripsit: illum plures imitati sunt, cum Ecclesiæ fructu non pœnitendo. Disputationi superiori ex Syluestro, de vsu probabilium re-

gulas excepi, quibus nihil sanctius vnquam scripsit VVendrochius: nec puto illum ægre laturum si Granatensem & Bartholomæum à Martyribus hâc in re sequamur. Quid vero de hoc librorum genere sentiebant viri sapientissimi,& iuxta sanctissimi? Longe aliud plane,quam quod VVendrochius, si omnes Casuistas, suâ censura perstringat. Retuli Caietanum impense laudatum à Granatensi, cuius Summam cum Bartholomæo à Martyribus lectitabat; & quo vtebatur exemplar, in reuerentiam tanti viri, adhuc seruatur in Lusitaniâ. Et ne dicat Concionatores, & piorum librorum scriptores in explicanda morum doctrina aduersari Casuistis, nec minus illis infensos Ecclesiæ pastores, si ita exerte nulla exceptione, vt videtur pronunciet: nam stant, præter infinitos, à me nominati: Bartholomæus à Martyribus nostri sæculi absolutum Episcoporum exemplar, Summam Caietani linguâ Hispanâ curauit verti, ac notis illustrari, & suæ diœcesis confessariis legendam, & sequendam præscripsit: Granatensis scriptorum exegeticorum facile princeps suos libros ad Caietani Summam, quasi ad regulam exegit. Memini me aliquo loco legisse, impense laudatum à Granatensi opus Dominici à Soto, de iustitiâ & iure ob singularem eruditionem & pietatem. Quid enim nisi pium laudare poterat, is quem Præfatione ad libros de Amore diuino Episcopus Geneuensis magnum vocat pietatis Doctorem? Quid vero sanctius scribi potuit institutione sacerdotum Petro à Soto authore, quem multi plus æquo rigidiorem causantur? Sed quid refert pluribus Casuistas tutari, cum hæc nostra Theologia in Caramuelem, & Amadæum, aliosque laxiores Casuistas, cæterorum vim Apologiæ habeat, è nostro ordine plures opinione VVendrochii demonstret seueros esse, & tutos morum exactores? Non recuso cuiusquam iudicium: quidquid superiori & istâ parte scripsi, aut verius ex D. Thom. eiusque discipulis collegi, patiar ad incudem & ad lineam cuiusque seuerissimi censoris reuocari: neque grauissimam pœnam deprecabor, si quidquam offenderit, quod à SS. Patrum disciplina recedat. Non licuit omnium quos refert Amadæus Discipulorum D. Thomæ libros explorare, quorum tamen copiam habui, qui adeo seueram censuram commeruerint, hactenus reperi neminem; vt agnoscas præ-

posteram esse & iniuriam, si nostros perstringat, & aliarum familiarum plurimos: neque enim ex vno Tamburino, Scobario de omnibus Societatis Theologis, neque ex vno Diana, aut Caramuele, de omnibus generatim Casuistis, tum recentioribus, tum antiquis statuendum est: quod VVendrochii principiis euinco. Ille huius appendicis §. 2. corruptelam Theologiæ Moralis refert in eos, qui opinionis minus tutæ, minusque probabilis delectum permittunt, & securum pollicentur, nullam vero litem ait se mouisse in eos, qui minus tutam eligi posse docent, dummodo sit probabilior: Atqui antiquiorum nullus, ante Bartholomæum Medinam, asseruit securitatem minus tutæ, minusque probabilis, pauci recentiorum damnant si probabilitate vincat: Ergo cum à priore non à posteriore opinione eruperit corruptela Casuistarum, pauciores quam putat VVendrochius huius erroris rei sunt, & Magistri; vt mitius agendum illi fuerit cum toto genere Casuistarum, nec nonnullorum culpâ, omnes nullo excepto, illi grauissimas pœnas, & iniustas oportuerit dare, ipsiusmet lege absoluendos.

Non diffitebor tamen veri aliquid habere, quod scribit de quorumdam Casuistarum Lectione periculosâ: expertus enim sum, eâ plurimum pietatem minui & intepescere; Et quod ab Alberto Magno dictum ferunt, numquam è camerâ ad colloquium cum sæcularibus prodiisse, quin minor, idest remissior, & ad exercitia pietatis ineptior rediret, contingere obseruaui nonnullos Casuistas legentibus. Hinc ab vno & altero Benedictinorum, & Cisterciensium excepi, Caramuelis ex eodem ordine libros, maxime Theologiam Moralem, quâ S. Benedicti Regulam commentatur, à Bibliothecâ communi inter libros prohibitos reponi, & eius lectione interdici suis Fratribus, quod nihil aliud videatur spectasse, quam sui instituti corruptelam inducere in animos eorum, qui S. Benedicti Regulam vouent, & profitentur.

De S. Ignatio refert Ribadeneira, cùm aliquot Erasmi libros legisset, styli & elegantiæ causâ, expertum iis etiam qui titulo pietatẽ præferunt (qualis est de milite Christiano) feruorem animi sensim languescere, & illius Authoris Lectione suis interdixisse. Eadem certè cautela adhibenda esset legendis quibusdam Casuistis, nam præter

quod barbariem potius docent, quam elegantiam & copiam verborum, qui saltem ex Erasmo fructus capitur; magis quam impiorum libri minuunt pietatis sensum. Istos enim cautè legimus; at quid timeas tibi ab illis, qui se morum & Christianæ Theologiæ Magistros fore titulis voluminum pollicentur, & incautos decipiunt? Quid enim inde reportas emolumenti? Deuotionis, si quæ tibi superesat scintilla, excidium. Quâ enim reuerentiâ, qua mentis attentione persolues horarium pensum, Missæ sacrificio intereris, vbi iis te officiis Christianæ Religionis perfungi legeris, etiam si illa peragas mente vagâ, & à Deo ad quodlibet aliud ludicrum distracta? Quo animo excipies maiorum Imperia, vbi didiceris te saluo obedientiæ voto, posse rixari totâ vitâ cum Prælatis, eorumque iussa & Censuras nihili facere? Hinc ex Fagnano obseruat VVendrochius paucis abhinc annis quosdam Regulares, auditâ opinione quam nonnulli authores probabilem dicunt, Summum Pontificem non posse Regularibus ad præscriptum Regulæ reformationem indicere, præter consuetudinem, quæ in Religione vigebat, tempore professionis emissæ, ausi sunt debitam mandatis Apostolicis obedientiam negare.

Sed ne videar ostentare periculum, nec ad effugiendum viam aperire, ex Scripturæ præscripto pretiosum à vili separandum esse censeo, & relictis laxioribus Theologis, tutiores & securiores lectitandos, quales diximus ex antiquis esse omnes, & de recentioribus non paucos, quidquid dicat VVendrochius, quales sunt præter nostros, quorum testimoniis abusum esse demonstraui Amadæum, Nauarrus ex Canonistis & Patribus Societatis præ omnibus Comitolus, Andreas Blanchus, Mangönius, Toletus & Suares, à quo postremo Laurentius à Ponte Clericorum Minorum Scriptor insignis. in caput 8. Matthæi digressione 1. ait se velut oraculum istud monitum excepisse, cum Vallisoleti virum doctissimum cuiusdam per difficilis quæstionis causâ adiuisset, in scribendo semper veriorem & probabiliorem opinionem eligendam, licet consultoribus ore tenus mitior interdum grauibus de causis permitti possit, quod responsum & consilium eâ digressione multis confirmant argumentis, idque secutus est & impleuit Suares multò exactius, quàm cæteri

Societatis

Societatis Theologorum. Hactenus de primâ Appendice, ad alterius Compendium & examen accedamus.

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex secundâ Appendice altera & tertia Sectio perstringitur.

QVæ ex eâ Appendice, superiori multo copiosiore habentur, triplicis generis sunt, vel nostris consentanea, vel diuersa, vel omninò contraria. Ex duobus primis generibus ea delibabo quæ nostris aliquam afferre lucem poterunt: postremùm exactius expendam Articulo sequenti.

Mercoro, Fagnano, & Sinnichio quos flagella vocat Casuistarum, id est, laxiorum Probabilistarum, addere poterat tres ex Societate, Comitolum sæpius ab ipso cum laude memoratum, qui post Bartholomæum Medinam laxioris probabilitatis artificem, primus quod sciam in illam scripsit, *fœdam prolapsionem vocans*: quem item alius eiusdem instituti, secutus est mutato nomine Philaretus, & vero Andreas Blanchus: paucos hi duo habuere asseclas, ideò primi vnam lego tantum editionem factam anno huius sæculi septimo, licet plures meruerit quam Diana, quem ante annum huius sæculi quadragesimum, licet Comitolo recentiorem editione octauâ memini me legisse, ab eo tempore mihi ferè intactum neglectum, adeò huius sæculi gustus corruptus est, vt glans magis illi sapiat, quam suauis & sanus Comitoli panis. His duobus adjungo ex eadem Societate tertium Belgam Mangonium, quem solo nomine datum est nosse, nec aliâ de causâ fortè obscurum, quam quod Augustinianè de dogmatibus, & sanctè de moribus scripserit. Author quæstionis Facti Antonium Peres Benedictinum superioribus adjungit, tutioris vbique sententiæ vindicem. Hos omnes eodem nomine dignos censeo, quo VVendroxius tres tantùm donauit.

Digitized by Google

Paragraphus Primus.

Dominus Fagnanus vindicatur à tribus VVendrockii objectionibus.

EX Fagnano omnia ferè generatim laudat, nonnulla etiam colligit, tria vero improbat quæ aliis omissis propugnabo, vt Viro sapientissimo quas suscepi & debeo vindicias persoluam. A primo & postremo eorum quæ carpit, breui me expediam, operosius secundum pertractaturus.

Agnoscit stylo differre à Mercoro, quod ille Scholastico more, hic Canonistarum, Probabilistas insectetur. Cæterùm addit doctrinâ vtrumque consentire. Quamquam enim Caramuel velit, docuisse ignorantiam inuincibilem iuris naturalis non excusare, & in eam rem numerum 42. quæstionis illius indicet, tamen nihil tale ibi inuenitur. Cæterum (addit VVendrochius) hoc dempto, in quo Casuisticæ fæcis virulentum fontem non videtur omnino penetrasse, in cæteris illorum corruptelisexplicandis,eximius est. Hæc VVendrochius.

Ex præiudicatâ sententiâ putat Dominum Fagnanum, perinde mente ac oculis cæcutientem, non penetrasse fontem virulentum Casuisticæ fæcis, quod puerum duodennem ignorantiâ iuris naturalis laborantem, excuset à peccato mendacij, si leue aliquod mendacium censeat, ne dum honestum, sed etiam necessarium hominis à morte eximendi causâ, eo necessitatis articulo, quo nec ad deliberandum tempus suppetat, nec ratio satis adulta possit ex principiis syndereseos agnoscere, nullâ causâ licere mentiri, nec sapientiores adsint quos possit consulere. Vtinam ex hoc virulento fonte, aut ex Calice non manu Dei, sed Casuistarum propinato, & ex hoc in illud inclinante, reliquum fæcis esset exinanitum, nec aliud quam quod ex illo Mercorus, & Fagnanus hærere patiuntur, reliqui superesset: non inde peccatores terræ, sed Iusti innoxiè biberent, & largè potarentur. Hoc obiter dictum sit, de primâ objectione, cui fusius infra respondebo.

Obiicit secundo & nescire se ait, quo sensu dicatur à Fagnano num. 117. de Speculatiuis, vbi de præiudicio non agitur, licitum esse eligere opiniones nedum probabiles, sed etiam falsas. Iis ex Fagnano relatis verbis, sic vrget VVendrochius, ecquid enim aliquando mentiri licet? An vero non mentitur qui eam opinionem quam falsam putat, veram esse affirmet? Hæc videntur D. Fagnano obiecta, quasi velit posse nos compertæ falsitatis opinioni assentiri, quod à Viri Sapientissimi mente alienum est. Id tantum statuit discriminis opiniones inter quæ ad Speculationem & ad mores pertinent; quod istis, si probabiliores & tutiores sint, oporteat ad hærere; illarum vero etiam minus probabilium, liber sine noxâ sit delectus. Hoc vero si mendacij accuset VVendrochius, facile est hanc labem abstergere, & quamuis Disputatione 2. hoc discrimen validè confirmatum sit, non abs re erit ex principiis ibi constitutis, paucis hanc accusationem depellere.

Hoc commune habent omnes generatim opiniones, seu ad Theoriam, seu ad Vsum & praxim spectent, quod ex ineuidentiâ desit illis vis ad indubitatum, & necessarium sui assensum, cui proinde asciscendo præter probabilitatis innatæ, & authenticæ pondus, accedat liberæ partis vnius electio, ad quam non sola, quam præferunt veri aut falsi species conferat, sed plura aliunde principia aduocantur, quæ sine mendacio impellunt, ad minus probabiliter veræ delectum, postposita verisimiliore. Nam vt ad subiectam quæstionem propius accedamus, hoc speculatiuæ opiniones inter se pugnantes singulare habent, quod vtraque peccati periculo, neutra falsi formidine careat: vnde fit, non mentiri, illum qui magis verisimilia deserit, quia non est certus se veritatem assecuturum verisimilioris assensu.

Sed inquies aliquo veritatis contemptu, aut neglectu, probabiliori minus probabilem anteponi. Ita nos esse diximus, cum de officio Scholarum Magistri; sed eodem loci monuimus hanc qualemcumque maioris verisimilitudinis noxam sane leuem, quod nullibi certa veritas eluceat, compensari posse maiori commodo: documentum illud sanum & necessarium, exemplis illustrauimus. Si expendamus solà speculatione Physicâ, quantitatis ratio-

nem, probabilius fortè videbitur, esse quid à materiâ indistinctum; sed si aduocemus Theologiam ad explicandas mysterij Eucharistiæ insuperabiles difficultates, tutior quantitatis à materiâ distinctio visa est D. Thomæ, & ideo hanc sententiam delegit minus fortè ex Physicæ principiis, aduersâ opinione probabilem. Docuit D. Fagnanus ex speculatiuis opinionibus, licere minus probabiles eligere, id est, quæ propius videantur à falso abesse. Alio etiam loco monuimus, quod ex fine operis necessariũ est, ad delectum opinionum moralium, vt tutioribus etiam minus probabilibus adhæreamus, quod careant omni periculo peccati; quidni liceat ex fine operantis eundem delectum facere opinionum, quæ ad Theoriam pertinent; vt minus probabili adhæreamus, hoc nomine, quod aptior videatur ad ciendos pietatis affectus, & submouendas contra fidem dubitationes?

Paulò difficilior aut certè intricatior est tertia obiectio. Quamuis fateatur VVendrochius quæstionem, an ad rectam operationem requiratur certitudo moralis, subtiliter & eruditè suo more tractasse Fagnanum, id tamen improbat, quod multis locis verbum veritatis videatur vsurpare, pro veritate certo cognitâ, vt illo Ecclesiastici loco: *Ante omnia opera tua verbum verax præcedat te*; Et in illo D. Bernardi: *Vt interior oculus verè sit simplex, duo illi esse necessaria arbitror, Charitatem in intentione, & in electione veritatem*: id vero improbat, quod Fagnanus neget hoc in vllâ opinione probabili reperiri: quia opinio probabilis ex illo indifferens est ad verum & falsum: *Melius*, inquit VVendrochius dixisset, *multas opiniones probabiles esse veras, at earum veritatem hominibus minus compertam esse*. Et subinde ponit fundamenta pro ignorantiâ inuincibili iuris naturalis: *Opinionem probabilem veritatem habere, si diuinæ legi sit conformis, quod non fuerat à Fagnano negandum*; sed eo peccat qui eam sequitur, etiam cum vera est, & diuinæ legi conformis, quia cum veritas illa lateat, exponit se peccandi periculo, priusquam formidinem ex contrariis rationibus ortam deposuerit, ac sic probabilitatem ad moralem certitudinem perduxerit. Ita VVendrochius 2. Appendicis Sect. 2. Art. 1. vnde hæc omnia & superiora deprompsimus.

Digitized by Google

Vereorne hæc disceptatio verborum sit potius quam rerum, & ne reprehensus sit Fagnanus ex minus compertâ illius mente, quam paucis explico. Ille nulli opinionum ex genere probabilium veritatem asserit formalem, quâ certo iudicio quid in se sit rei consequamur, quamuis alteri illarum inesse obiectiuam concedat necessario ex contradictoriarum lege, quâ vni propositionum veritatem, alteri falsitatem subesse oporteat: sed cum hoc nos lateat, perinde putat esse, ac si vtraque illarum falsitati obnoxia esset, nec putat tutum esse vi solius probabilitatis, vtriusuis parti adhærere. Itaque incerta veritate speculatiuâ rei, quæ comparari aut sperari nequeat, aliunde certitudinem ad operandum necessariam aduocandam censet: nempe ex conuenientiâ ad legem quæ tutam faciat opinionem, & ab eâ submoueat omne peccati & damnationis periculum.

Quantum capere possum hæc obiectio VVendrochij duobus peccat, quia videtur permiscere veritatem obiectiuam cum formali, nec satis distinguere dotes opinionum duas diuersissimas, nempe, probabilitatem, seu similitudinem veritatis speculatiuæ, & securitatem, seu immunitatem à peccato, & à salutis periculo; hæc enim distincta esse & ad quæstionem subiectam, præ oculis eorum distinctionem habendam, quam vnam Fagnanus inspexit, nec satis videtur VVendrochius attendisse, & manifestius est ex superioribus, quam vt longiori disputatione sit probandum. Quis enim neget probabilitatem à securitate adeò differre, vt interdum quæ vna dote præstat, altera decedat, id est, vt securior minus sit probabilis & probabilior minus tuta? Nec mirum cum à diuersis capitibus repetantur hæ dotes, & alium atque alium finem spectent. Securitas est à lege, cuius interdum ius minus luceat, quam libertatis; vnde maior probabilitas existit, vi argumentorum verisimilium, quæ ex rei natura vel à sapientum testimoniis depromuntur. Neutra opinionum quamdiu intra probabilitatis fines continentur, caret aliquâ falsi formidine: sed hoc differunt, quod opinio pro libertate præter falsi commune, peccati etiam singulare periculum adiunctum habeat; quo aduersa pro lege omnino caret, & hoc nomine est anteponenda probabiliori, vt omnes ex consilio concedunt, nos etiam ex

præcepto necessarium contendimus; atque hinc oritur omnimoda certitudo moralis & veritas practica, quam Ecclesiasticus vocat, *Verbum verax*, Bernardus, in *electione veritatem*, quæ nullum peccati aut salutis periculum adeat, quamdiu adhæret legi, & ex appetitu recto fertur in vltimum finem. Si quis vero supersit metus falsi, ne forte aliter se res habeat, nihil hunc metum moratur, ac proinde opinionem moralem pro lege, ad iudicium prudens, & ad rectam operationem necessarium, numquam desetit certitudo & veritas formalis, quam vnam inspexit Fagnanus, quam veritatem practicam, dicimus à speculatiuâ genere & origine diuersissimam. Speculatiuam enim diximus similem esse voluntati diuinæ antecedenti, quod vbique rem attendat nudè, ex propriis principiis, ad opus nondum omnino maturam; veritas verò practica complectatur, quidquid necessarium fuerit, vt ad actum progrediamur.

Id verò bifariam contingit, primum cùm pro lege pugnat, licet minus probabilis opinio, vel cùm euidens est, aduersam pro libertate opinionem, nihil legi repugnare: ex vtroque capite euadit vera opinio probabilis, id est, cùm probabilitati sufficitur euidentia, quod rarò contingit, vel cum legi adhæremus. Tum enim *prait verbum verax*, vel quia quoad speculationem, & praxim verissimè agnoscit, qui opus meditatur, illud nullâ lege prohiberi: vel quia, licet forte falsum sit, quod sibi persuadet, ex præscripto legis faciendum esse opus, certum tamen est, nihil illi repugnare, & ad minus consuli sin præcipiatur. Ergo falsa opinio speculatiuè, practicè vera est. Et ex illâ præit *verbum verax:* atque hæc est mens profundissima sapientissimi senis, quam non omninò videtur consequutus VVendrochius; cuius reprehensio hâc nostrâ interpretatione concidit. Sed cum summè sit necessaria ad depellendas objectiones in Mercorum, eam operosius tractabo.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Insinuata veritatis formalis ab obiectiuâ, & practicè speculatiuâ distinctio fusius explicatur.

HOc vnum quod titulo pollicemur videbatur desiderari superioribus Disputationibus: quod hic annectimus necessarium ad superiorem in Fagnanum, & referendas in Mercorum obiectiones. Ille putat, vt contra legem æternam mendacium in totum prohibentem, peccet v.gr. puer duodennis, nec vllâ possit excusari ignorantiâ inuincibili, satis esse, si rationis sit compos, & sanæ mentis, & aliquid proferat verbis dissentaneum à suâ cogitatione, siue aliud loquatur, aliud sentiat, quamuis de lege æternâ nihil nouerit, nihil deliberare possit, aut dubitare, seu ex innatâ rationis lege, seu ex sapientum regulis, & credat hunc ab ore dissensum, honestari, imò necessarium esse grauissimis de causis, quæ nihil ad proprium commodum, sed ad officium pertineant. Dum ita statuit & iudicat puer, VVendrochius quasi dogma fidei credendum vrget, veritatem, seu conuenientiam deesse cum lege æternâ, à quâ recedit & peccat, quisquis, quocumque respectu vnum ore promit, aliud corde premit. Et Fagnanum atque Mercorum grauiter incusat, quod hanc assertionem vel negarint, vel ignorauerint, nec præmiserint veluti fundamentum toti controuersiæ.

Sed hâc censurâ virorum grauissimorum videtur duo peccare. Primo non satis æternæ legis, & iuris naturalis complexionem, & ambitum explicuit, nec fortè comprehendit; sed istud Articulo sequenti prosequar. Deinde veritatem obiectiuam, à formali, non satis distinxit, vnde vel in grauem errorem impegit, si illam putet ab istâ sejunctam satis esse ad errorem culpabilem, & subinde ad peccatum. Concedam quidem hanc propositionem, non esse cautum lege diuinâ, ne puer duodennis neget, homini districto gladio inimicum insequenti, seruandæ istius vitæ causâ à se visum. Si libris extet, huiusmodi propositio, vel ore proferatur, vel primâ operatione mentis concipiatur falsam esse obiectiuè: at formaliter & practicè fal-

ſam eſſe à puero conceptam & iudicatam, quod vnum ad errorem, & ſubinde ad peccatum neceſſe eſt: id negò dogma fidei eſſe, aut vlla ratione demonſtrari. Id manifeſtum fiet explicata veritatis ſpeculatiuæ & practicæ notione, quod paucis exequar.

Vt horum omnium fundamenta tantæ moli aſtruendæ, & fulciendæ paria ponam, id velim primum obſeruari. Veritatem inter & bonitatem hoc primum diſcrimen, ex communi ſapientum ſenſu eſſe, plurium quæ inde conſequuntur originem: vt veritas ſibi mentem quaſi ſedem vindicet, bonitas inſit rebus. Id verò diſcrimen ab alio repetendum eſt, quod inter vim cognoſcentem & appetentem, poſt D. Auguſtinum, & Ariſtotelem ſtatuunt Philoſophi, ferè omnes, & Theologi, cognitione res trahi ad facultatem qua percipiuntur, appetitum verò in illas extra ſe poſitas ferri. Hinc veritas, quæ vna eſt dos cognitionis, potentiæ cognoſcenti ineſt, bonitas vero rei, qua veluti quodam lenocinio, ad ſe pertrahit amantem.

His adde alterum æquè compertum: cum veritas mentem quaſi propriam ſedem occupet, illam afficere oportere, qua à cæteris rerum aut facultatum generibus differt, eiſque præſtat, cognitione nempè, non quacumque; illa enim etiam ſenſibus conuenit, licet veri ſint expertes, neque illa prima mentis operatione, quam apprehenſionem vocant: nam ſi quæ illi inſit cum re apprehenſa conformitas, non minus mentem latet, quàm ſenſus ſuam, aut ſi velis Imaginem ad Protòtypi ſimilitudinem exactè efformatam. Itaque cum veritas, quam omnes ſitam volunt in cognitione cum re ſubiecta, ſimilitudine & conuenientia, ſedem in mente conſtitutam habeat, & illi oporteat ineſſe, quà cæteris rebus & facultatibus antecellit, hoc iuris obtinet ſolo iudicio, quo mens ſtatuit & pronunciat ſe rei conceptæ omnino conformem eſſe: Vnde S. Doctor profundiſſimè veritatem ponit in conuenientia rei, cum iudicio cognitâ. Hinc prima lux ad noſtram controuerſiam ſuboritur & clareſcit, cum de veritate quacumque agimus non id ſolum attendendum eſſe, an principiis & rebus vnde haurienda eſt, ſolum conſentanea ſit operatio, quòd diximus ſenſibus etiam conuenire, imò & ſtatuis, atque imaginibus, ſed an hæc conuenientia cer-

to iudicio, quasi quadam mentis ad rem collimatione, & ictu destinato attingatur. Vnde subinde patet male carpi Fagnanum, quod ab opinione probabili, seu indifferenti ad verum & falsum, omnem abroget veritatem naturæ intelligenti singularem & eximiam, quamdiu in æquilibrio manet, quamdiu illam latet sui iudicij, quo veluti sagitta, attingitur veritas, seu cum re percepta conuenientia.

Ad huius rei obscurissimæ lucem iterum obseruari velim, conuenientiam de quâ agimus, in quâ sitam diximus esse veritatem, bifariam aut trifariam importari, & eo planè modo, quo tempus significari aiunt grammatici. Id vero tripliciter contingit: primum materialiter & vt loquitur schola, verbo inefficaci magis quam eleganti, & quasi mortuum nominibus consignificatur, & hoc vocabulo *Cæna* importatur tempus serotinum, quia fieri solet ea diei parte postrema. Verbo autem *Cænat* aut *Cænabat* significatur formaliter, & expressius & quasi viuum: quia ea est supra nomina verborum dos, vt tempus quo res significata peragitur, notetur, idque bifariam nempe directâ & exercitâ vt loquitur Caietanus, vel signatâ, seu reflexâ significatione. Cum dico quis *Cænat* aut *Cænabat* tempus serotinum consignifico, quia tum temporis fieri solet hæc refectio: reflexam, & signatam vocat significationem Caietanus, cum addo, nunc horâ post meridiem octauâ vel nonâ cænatur: & hinc assurgimus ad veritatis rationem. Certum est eam mentis conuenientiâ cum re constare non quâcunque, non materialiter quasi re mortuâ, sed cognitâ, & exercitâ, quod soli competit iudicio, cuius vim & sensum, sic licet interpretari; quod concipio nihil differt à meâ cogitatione. Nominibus perinde ac verbis, nihil vetat tempus importari, sed longe diuersa est vtrorumque significandi ratio; nominum veluti mortua, verborum exercita est, & expressior: quo exemplo elucere puto veritatis notionem, quæ illi insit tantum operationi mentis, quâ sui cum re collatione directâ aut reflexâ (id enim perinde est) mens statuit, rem ita se habere sicut ipsa iudicat: & cum ea vis attingendæ conformitatis singularis sit menti, vt cæteris rebus præstet, & vni iudicio vindicetur, vt ab aliis differt operationibus mentis, hinc euidentissimum, vni iudicio compositione aut

diuisione, seu affirmanti & neganti esse asserendam.

Res alio exemplo forte illustrior fiet sagittarij: tum tantum elucet industria, cum constitutum, sibi in quem collimet scopum, certo ictu attingit, à quo vitium fuerit illius artis aberrasse. Si sagittam emittat nullo designato loco, quem petat; experimentum suæ artis non facit, vnde hæc sagittatio omni caret periculo errandi. Ita de intellectu veritatem inquirenti statuo: illam tum tantum attingit, vel ab eâ recedit cum de re aliquâ pronunciat suo iudicio conuenite: & cum ea vt sic loquar collatio exercita, veluti quædam collimatio, cæteris operationibus mentis præter iudicium desit, nec illa iudicandi vis insit aliis rebus & facultatibus, nec quidem sensibus exceptis, omni carent laude veritatis cognitæ & compertæ, & subinde absunt omni periculo, ab illâ errandi. Verum quidem est sensibus, & primâ mentis apprehensione res percipi; sed deest illa vis se se cum rebus perceptis conferendi: & perinde se habent (vt eodem exemplo vtar) sicuti sagittarius, qui sagittam iacit nullo loco designato, in quem dirigat: Ergo carent omni laude veritatis consequendæ.

Sed inquies, contingit conformes esse rebus apprehensis: quid igitur vetat quin veri sint, cum veritas posita sit, in operationis cum re conuenientia: Quid ergo deest ad veritatis consecutionem? Id vnum in quo positam contendimus, nempe de conuenientiâ iudicium. Dabo inesse veritatem, eo gradu quo conuenientiam: sed cum hæc materialis, non expressa, vno verbo non cognita sit, vel in totum illis veritatem abrogo, aut materialem, quæ præ stupore nullius sit capax falsi, concedo.

Hinc dictum profundissime à Philosopho *abstrahentium* id est, nihil iudicantium, ad nihil collimantium, *nullum esse mendacium*. Nihil falsi habet sol bipedalis in tabellâ depictus, neque sensu ex distantia locorum, aut mente eâ mensurâ apprehensus. Verum etiam dabo, sed veritate materiali & mortuâ, quæ nihil habeat laudis de veritate consecutâ, neque ab eâ aberrandi aut falsi periculum. Et in hæc omnia cadit effatum Philosophi: abstrahunt enim huiusmodi imagines, aut sensationes, à vero sole aut apparenti, & isti conueniunt. Damus etiam numquam decipi, quia abstrahunt, nihil iudicant, veritas illis nescientibus veluti casu inest, ex destinato nunquam.

Hinc D. Augustinus ab omni errore excusat linguam ægri referentem menti, quem gustat cibum, sibi amarum esse, quamuis sit suauissimus; quia refert quod sentit, non quid sit rei: nihil autem verius quam se amarum cibum experiri. Vnde autem acor ille existat, an à cibo, an à palato ægro, nihil statuit, nec potest: sed menti iudicandum relinquit, quæ assequetur laudem veritatis cognitæ, si amarum gustum, non in cibum referat, sed in linguam ægri: at si secus iudicet, erroris dat pœnas, non lingua quæ suum expressit sensum, nec laudis nec vituperij particeps futura.

Ex his igitur quasi de puteo Democriti veritatem eruimus, solique asserimus iudicio mentis. Quid verò ista inquies longissime repetita ad disputationem nostram? Hic in antecessum ponimus fundamenta concertationis Apologistæ, de vsu probabilium, & cum VVendrochio de ignorantiâ inuincibili; hinc etiam D. Fagnanum à duplici censurâ VVendrochij vindicamus: eum immerito carpit quod veritatem abroget opinionibus in æquilibrio positis, & indifferentibus, quo nihil verius aut eruditius, ad sensum sapientissimi senis. Nulli enim propositioni veritas inesse potest, cui desit iudicium, rem ita se habere, sicuti ipsâ propositione ajente, aut negante mens iudicat: & quia huiusmodi iudicium deest quamdiu opiniones paris sunt probabilitatis, hinc illis omnem veritatem, aut falsitatem formalem abrogat.

Sed vt iam monui, si censura VVendrochij in hoc tantum posita sit λογομαχία & mera vitilitigatio esset hæc nostra controuersia. Sed aliud longe solidius, & altius, & ad subjectam de probabilitate controuersiam propius, inuestigat vir oculatissimus, quod forte non aduertit VVendrochius. Id vnum spectabat, vt opinionis speculatiuæ & moralis duplex discrimen statueret, iisque carpit dictis duobus postremis: id enim vult opinionis speculatiuæ delectum arbitrarium, nihil mali habere, moralis verò necessarium esse oportere: vnde aliud consequitur majoris momenti in hoc positum, quod assensus speculatiuæ opinionis, non possit non esse formidolosus, moralis verò facile ad certitudinem omnis dubitationis expertem, ex regulis prudentiæ euehi posse, & omnino debere.

Si quæras vndenam tot discrimina rerum, intra eosdem probabilitatis fines existant? Respondeo id oriri ex vtriusque generis opinionum fine diuersissimo. Opinio speculatiua id vnum quærit, quid sit rei in seipsa: Et cum hoc peruidere aut euidenter consequi nequeat, atque hinc & inde aliqua species eluceat veri, vtrinque ingruit periculum falsi, neque indubitatus fieri, aut haberi possit assensus, permittitur arbitrarius cuius libuerit opinionis delectus: maximè cum æquale aut non admodum dispar fuerit probabilitatis pondus. Licet vero ad prudentiæ munus pertineat, non omninò negligere, quid in se sit rei, vbi tamen compertum fuerit vtrique parti probabilitatem inesse; tum non admodum curat, quid sit res in se; sed quid opus sit facto: & hoc certo consequi potest. Vnde licet opinioni quoad speculationem aliqua semper subsit formido falsi, eam tamen prudentia ab opinionibus moralibus omnino submouet, aut nihil omnino curat, & ad iudicij practici certitudinem, via facilis est & compendiaria.

Res difficillima, vnde totius vitæ humanæ & Christianæ institutio pendet, exemplis quam oratione fiet apertior. Demus hominem in sua natalia inquirere diligentissimè, an ab eo patre sit ortus, quem illi communis opinio dedit: post longam indaginem nihil in alterutram partem certi, multa probabilia occurrunt, quæ communi faueant opinioni: inde quid infert? Conclusionem vnam speculatiuam formidolosam, puto me ex legitimo coniugio natum, practicam alteram & omnino indubitatam, ergo colendus mihi est omni genere officiorum, is à quo ex probabili opinione vitam hausi.

Rem altius promoueamus, à priuato filij in patrem officio, ad omne genus in Deum, & in cæteros homines officiorum. Demus quod contendunt Athei & impij, vtrinque probabiliter tantum disputari, sicut de nostris natalibus diximus, de numinis existentiâ, prouidentiâ, immortalitate animorum, de felicitate aut miseriâ æternâ, de vitiis aut virtutibus, nec quid horum verius certo & euidenter euinci. Concedamus gratis quod re verâ falsum est, vtrinque æquo marte pugnari, nec vlli partium ex ineuidentiâ; aliquam falsi formidinem deesse. Cum ad hæc accedit prudentia, seu moralis seu Christiana, abjectâ

illâ formidine speculatiuâ certissime de omnibus officiis statuit, quibus Deum colamus, felicitatem promereamur, peccata fugiamus: & si horum quidquam negligamus aut negemus, vel dubitemus implendum, longe magis intestabiles, & impij euadamus, quam filius, qui iure paterno dejiciat parentes, à quibus probabilius credit se vitam hausisse, quod obtendat, suorum natalium se non potuisse certam & euidentem cognitionem comparare. Ista nos docere voluit D. Fagnanus, duobus quos VVendrochius carpit Articulis. Iudicium Lectoris esto, an æqua sit reprehensio.

Paragraphvs Tertivs.

Ex Regulis constitutis dirimitur recens controuersia an subscribendum sit sanctionibus damnantibus Ianseny sensum.

Mvlta hic nobis præsidia extruximus contra Aduersarij acerrimi impetus, & eo videor disputationem deduxisse, vt compendio possim dirimere controuersias, à nostro argumento non alienas, & iisdem exemplis ac regulis definire. Feruet tota Gallia contentione grauissimâ, an constitutionibus Pontificiis, & Cleri Gallici sanctionibus, quoad quæstionem Facti possint, & debeant ex animo se subjicere omnes, aut ij saltem, quibus defuerit certa, & euidens persuasio, rem secus se habere, sicut potest in rebus Facti. Sensum meum superioribus principiis consentaneum paucis aperio.

Et imprimis id apud omnes receptum est; rerum, quæ ad fidem pietatemque Christianam pertinent, duas posse quæstiones institui, nempe Facti & iuris, easque definiendi, vt materiæ ratio patitur, aut requirit vtilitas Ecclesiæ, collatam à Christo Conciliis Oecumenicis, & Summis Pontificibus, non minus plenam, quam necessariam facultatem: præterea eorum decretis, seu iuris quæstiones dirimant, seu facti; parendum esse summâ reuerentiâ: hoc tamen discrimine, quod cum res iuris ad doctrinam spectent. & sint vt plurimum reuelatæ, aut reuelatis necessario iunctæ, vbi declaratæ aut sancitæ sunt, certum à-

nobis assensum exigant; & ipsa dubitatio si voluntaria sit, errore, aut erroris periculo non careat; res vero facti, cum magis ad sensum pateant, quam reuelatione diuinâ innotescant, si quid de illis statuatur, reuerentiâ & obsequio sic prosequenda sunt earum decreta, vt dubitationem omnem non excludant.

Rem obscurissimam hoc exemplo illustrabo. Cum à Deo rerum omnium auctore, & sub ipso à parentibus originem & vitam hausetimus, adeò arcta inter ipsos est cognatio principij, vt quidam parentes, à quibus progeniti sumus, eleganter vocent Deos nostros aspectabiles, Deum verò patrem inaspectabilem, ac subinde Theologi vnam virtutem nempe pietatem constituant, quâ vtrumque vitæ nostræ principium, æternum & temporarium colamus; eo tamen discrimine, vt certissima sit origo à Deo, & si quis dubitet se ab illo existere, atheus omnino sit: à patre verò natiuitas paucis comperta est; neque de illâ dubitatio officium pietatis lædit, aut minuit: quis neget patri parendum & obsequendum, etiam si dubites, de tuis ex illo natalibus? Eodem animo, eodemque discrimine rerum, Facti aut juris decreta à summis Pontificibus profecta, excipere & distinguere nos oportet. Peccamus semper, contra officium, nisi ea reuereamur, etiam si factum de quo statuit sit incertum, & de illo iure sicut interdum de natalibus dubitemus.

Sane si capitalia, quæ aduersus Pelagianos, nomine totius Ecclesiæ defendit Augustinus dogmata, de Prædestinatione gratuita Sanctorum, de gratiâ per se efficaci, his formulis peterentur (quod nefas sit cogitare) iusta esset resiliendi causa. Sed cum Innocentius X. viuæ vocis oraculo se salua & illæsa velle hæc Augustini dogmata, & apertius eius successor Sanctissimus litteris ad Louaniensem Academiam testatus sit, inconcussa stare D. Aug. & D. Thomæ dogmata: his in tuto positis, doctrinæ Augustinianæ & Catholicæ capitibus; vanus est timor, ne in Augustinum cusæ & obtentæ sint huiusmodi formulæ, quarum subscriptio vrgetur: & quæ summa est charitas ac sapientia illustrissimi nostri Archiepiscopi, eâ lege exigitur vt fide humana sicuti quæstiones Facti solent, excipiantur.

In hoc verò, sensus Janseniani de mente Augustini po-

ista est controuersia, verum ne sit discrimen, quod statuere certo se putat ex Augustino Iansenius, gratiam inter, Angelis, primo homini, & cæteris hominum post lapsum & originale peccatum collatam, vt illa sit tantum auxilium possibilitatis, *sine quo non*, & sufficiens, suspensum à voluntate creatâ, vt à primâ radice determinandum; ista vero sit auxilium actionis, efficax, *quo* voluntati dominans, ex quâ interpretatione quinque propositiones deduxit: an vero homini stanti ad plures actus, & Angelis Sanctis ad perseuerantiam, datum sit auxilium *Quo*, & hominibus lapsis conferantur plura auxilia, ex Christi meritis *sine quibus non*; Iansenius eiusque asseclæ ac defensores, inter quos non postremum existimo tenere VVendrochium, contendunt 1. verum esse, secùs sentiunt reliqui fere Catholicorum, & præter totam familiam Dominicanam, & Carmelitarum excalceatorum, illis adhærent Duacenses, Louanienses, Estius, Syluius, Leonardus, Coquerius, Thomas Anglus, aliique profundissimi Theologi in Augustino versatissimi.

Hi omnes à me enumerati, Iansenio fine conueniunt, sed differunt mediis. Augustini gratiam & Prædestinationem, quasi Ecclesiæ Catholicæ sensum defendimus; atque is vnus est omnium nostrum scopus & finis; sed aliam & aliam defensionis rationem inimus: vnde cum de mediis sit dissentio, & discordes tot Theologorum sententiæ, ad minus euincant rem esse obscurissimam, & nostræ interpretationi nullum probabilitatis genus, seu ab authoritate Doctorum, seu à rationum momentis deesse: & cum paucis aut forte nullis suppetat euidentia, quis non videat disputationem ad Facti quæstionem, & ad prudentiæ regulas deductam esse? Demus gratis, liberum cuique esse quod libuerit speculatiuè, quid rei in se sit opinari: longè diuersa est & alterius generis quæstio praxeos, quid opus sit facto, iis quibus ineuidens fuerit mens Augustini, quales ad minus sunt, quibus nunquam lectus fuit. Ergo istis prudentiam ad examen aduocandam censeo, cuius certissimam regulam Paragrapho superiori sanciuimus, cum de rebus agitur quarum nostro studio & labore, sperare non possumus certam & euidentem notitiam, iis adhærendum, penes quos est in nos, nedum authoritas, sed etiam imperium summæ sapientiæ opinioni coniun-

ctum, quo nos legitime vrgent, eoque destituuntur contra sentientes. Quare vt Cypriani verbis vtar, *in re tam iusta nulla est consultatio*: saltem iis, qui hic non suo sed alieno sensu sapiunt. Acutè & verè Augustinus de Deo, *ille habet oculos cognitionis, tu habeto credulitatis*. Id iuris post Deum nullus mortalium, quamlibet sanctitate & sapientia polleat, à nobis exigere potest, præter Ecclesiæ Pastores nobis à Deo præpositos, à quibus resilire ex opinione eruditionis, & singulari affectu in priuatos homines, haud scio, an apud Deum excusari possit.

Accommodatissimum ad rem nostram exemplum suppeditat celebris controuersia D. Thomæ cum Scoto, de reo publicis tabulis authenticè conuicto criminis, vltimo supplicio puniendi, & vt vim argumenti augeamus, adde reum testibus assentiri: & se grauare homicidio, à quo certus est iudex priuatâ cognitione omnino immunem esse. Quamuis ergo reum conuictum, aut forte confessum neget Scotus posse damnari ad mortem, à iudice ipsius innocentiæ conscio, asserit tamen Diuus Thomas debere damnari, respectu boni publici, ad quod refert, ratam esse & firmam publicarum tabularum fidem, quas non possis illegitimas & falsas, secundum iuris formulas probare.

Eo ad minus statu est causa Iansenij, publico iudicio Ecclesiæ damnati. Esto, se tuentur authoritate Scoti; qui certo putant se nosse interpretationem sensus Iansenij, ab authoris mente alienam: quid de illis statues, quibus deest huiusmodi sensus legitimi certa & euidens cognitio, quam nequeant suo labore comparare? An non sequenda illis est potius sententia publica pastorum Ecclesiæ, quam priuata & singularis aliquot Theologorum? Hic vrget, & rem videtur mihi conficere, exemplum rei insontis homicidij, cuius conuictus sit testimoniis, quæ nequeat eleuare, & tædio vitæ, aut aliis de causis suâ confessione confirmet. Si plures sedeant iudices in hâc causâ capitis, quorum vni fide dignissimo comperta sit innocentia rei, & subinde falsam nouerit testium accusationem, rei confessione confirmatam, idque aperte aliis iudicibus testetur, & iudicio ac mortis sententiæ, totis viribus intercedat, protestatus se à sanguine hominis iusti innoxium esse; credis ne an posthabitâ confessione rei, &

accusatione

accusatione actoris, secundum formulas iuris legitimas, possint ex priuatâ vnius iudicis fide contestantis innocentiam accusati, & confessi rei, illum alij iudices absoluere & insontem pronuntiare? Nullum puto tum fore locum sententiæ Scoti, nisi forte iudici certo falsum esse homicidij crimen; ab aliis vero omninò damnandum.

Idem iuris esse concludo, iis quibus innocentia Iansenij damnati, publico Ecclesiæ iudicio nota esse nequit, nisi priuato aliquot Doctorum testimonio, quibus minus adhærere liceat postpositâ Ecclesiæ sententiâ, quàm iudicibus, vnius è suis, contestantis rei innocentiam suffragio, nullâ habitâ ratione causæ legitime iuxta formulas legis peractæ. Hæc placuit paucis superioribus adiungere, quod inde necessaria consecutione, sponte magis profluere videantur, quam deduci aut trahi: nec inutilia puto ad nostram defensionem, vel ad leuamen piorum quos anxia religione mordet hæc subscriptio. Sed si attendantur, quæ diximus, religioni magis illis futurum est, si resiliant, quam si subscribant. Quod vero ad nos attinet, scio nonnullos inscitiæ aut ignauiæ imputare, quod eiusmodi formulis subscribamus, aliorumque recusantium constantiam, penè martyrio dignam mirantur: sed quisquis meminerit nos D. Thomæ Discipulos, cuius nedum dogmata tutari conueniat, sed regulas morum ab ipso præscriptas, necesse sit sequi, & implere, desinet nos incusare inscitiæ, & ignauiæ, cùm eo in Ecclesiam obsequio, adiuncta sit illius doctrinæ defensio, & obseruatio præceptorum. Quid enim in eo rerum articulo putas facturum, qui velit iudicem postpositâ quacumque notitiâ innocentiæ rei, eum damnare probato legitime crimine cuius apud ipsum accusatur?

Paragraphvs Tertivs.

De D. Sinnichio iudicium, eiusque cum VVendrochio dissidium de mente Augustini.

Cvm voluptate legi quas VVendrochius Sect. 3. congerit laudes in Sinnichium pluribus etiam digniorem. Illũ longe anteponit aliis duobus, vt loquitur Casuistarum

flagellis : iudicium illud in medio relinquo, id vnum quod sentio dicam, cuiusque illorum laudes adeo diuersi generis, vt ex Philosophi regulâ probe nequeat illorum collatio institui. Cum duodecim loci sint Theologiæ vnde argumenta repetuntur, vix ab vllo abstinent eruditissimi Scriptores. Hoc solum differunt quod Sinnichius crebrior sit, & felicior in SS. Patrum citandis & vrgendis testimoniis : Fagnanus iuris Canonici consultissimus, inde validiora contorqueat argumenta, neuter illorum Mercoro laudem præripit scholasticæ subtilitatis. Hoc etiam differunt, quod apud Sinnichium, de singulis præceptorum, & morum quæstionibus, extent luculentissima, de probabilitate generatim non legi alia, quam quæ vno articulo primæ disputationis complexus sum nostris obseruationibus aucta & quæ hoc Paragrapho adiungam. Reliqui duo, hanc quæstionem de vsu probabilium vniuersim, operosius tractandam sumpserunt : quare horum quilibet dote aliquâ vincit cæteros, aliis decedit. Atque ita ex vero sine cuiusquam inuidiâ credo posse eorum comparationem iniri.

Cæterum lætor VVendrochio videri Sinnichium, saltem verbis nimium præferre rigorem, & in speciem plus iusto probabilitatum vsum restringere : atque hinc ad minus secundum suę censuræ nodum iam solutum, si tentet restringere, gladio ipsius resecabo. Quærebat à Mercoro quinam essent illi, qui plus æquo probabilitatum vsum arctarent ; contra quos illi suo opusculo agendum fuerat. Respondeo eos esse qui cum Sinnichio sentire, aut loqui videntur, cuius verba & sententiam putauit aliquâ animaduersione, aut verius interpretatione molliri oportere.

Cæterum quæ habet de homine ex probabili opinione, nullius peccati conscio, ad sacram synaxim accedente, consentanea sunt iis quæ Stubrockio, illud ipsum exemplum referenti, ad securitatem omnibus generatim opinionibus probabilibus asserendam, respondi Disputatione 2. Sectione 1. ad finem Regula secunda, neque à tertia nostra differunt quæ huius Sectionis Articulo 2. habet selecta, de his qui vtrimque periculo peccati vrgentur, cum instant duo præcepta, quæ simul impleri nequeant.

Sed longè grauior eſt quam Art. 2. verſat de mente Auguſtini cum Sinnichio, diſſertatio erudita : an ex S. Doctore opinari in totum vitioſum ſit, quod videtur velle Sinnichius, an quod ipſe contendit id liceat, & neceſſarium ſit aliquando. Res apud me omnino dubia eſt, cuinam duorum charior ſit & familiarior Auguſtinus, niſi forte quis dicat Sinnichio, ni fallor annis maiori, ingenio autem & eruditione pari, detritum Auguſtinum longiori & frequentiori lectione : & tamen contendit VVendrochius Auguſtini mentem, ſe verius & certius Sinnichio eſſe conſecutum, quod non facile concedam. Ex hâc vero diſceptatione duorum nobiliſſimorum Auguſtini diſcipulorum, hoc commodum ad noſtram cauſam arripio. Cum de Auguſtini mente à Ianſenio eiuſque diſcipulis, cum D. Thoma, cum Eſtio, & Thoma Anglo, & cum Eccleſiæ Paſtoribus diſceptatur, rem ad minus dubiam, aut vtrimque probabilem, & ex prudentiæ regulis, in illorum partes, nos non ægrè deducendos, qui præter ſapientiam parem, ius habent imperandi : & quos quidam conſcientiæ remorſus prætexunt, ſi conſtitutionibus ſe ſubiicianr, iuſtiores & acriores fore, ſi recuſent, cum diſſidentibus Doctoribus ſtandum ſit pro obſequio & obedientiâ.

Sed ad rem noſtram VVendrochius regulam ſtatuit, quam cenſeo moderandam, non eſſe ſtandum probabilitati pari aut maiori, vt ipſe videtur permittere, niſi officio & vltimo fini faueat, quia habenda magis ratio eſt ſecuritatis opinionum, quam probabilitatis; atque hâc interpretatione VVendrochij regulæ, facile eſt Sinnichium tutari contra VVendrochium : putat ſui operis numero 364. in totum damnare opinationes, & malè Auguſtinum in ſuæ ſententiæ patrocinium aduocare lib. de Vtilitate credendi cap. 11. *Tria*, inquit S. Doctor, *ſunt veluti finitima ſibimet, in animis hominum diſtinctione digniſſimâ, intelligere, credere, opinari; quæ ſi per ſeipſa conſiderentur, primum ſine vitio eſt, ſecundum aliquando cum vitio 3. nunquam ſine vitio.*

Sed excipit VVendrochius hæc verba Auguſtini alium ab interpretatione Sinnichij intellectum habere, quod opinio & opinari ab Auguſtino accipiatur alio ſenſu, à populari & Scholaſtico remoto, non pro illâ aſſenſione ex

probabilibus rationibus ortâ, sed apud Augustinum, Ciceronem & Academicos, eum animi habitum significare, qui fallacibus & probabilibus tantum rationibus, firmum omnino, & formidinis expertem assensum præbet, & sic scire se putat, quod re vera nesciat: quæ affectio, non opinio apud Scholasticos, sed error dicitur: atque hoc sensu ait Augustinus eodem libro, opinari duas ob res turpissimum, quod & discere non potest, qui sibi iam scire persuasit, si modo illud disci potest; & per se ipsa temeritas non bene affecti animi signum est.

Sed non facile credam VVendrochium certius mentem Augustini Sinnichio fuisse assecutum, vel illi ignota fuisse loca quæ obiicit. Itaque censeo Augustinum illâ contra Academicos disputatione, non magis recessisse à vulgari significatu opinionis, quam à virtutis acceptione communi, cum disputat de Iustitiâ, Castitate, aliisque bonis operibus infidelium, quorum virtutes damnat vt inflatas; quod scilicet in illis sistant & conquiescant, nec ad Deum referant vt finem vltimum. Ita dico Augustinum damnare opinionem, non mutatâ significatione, sed spectato malo illius vsu. Rem explico distinctione insinuatâ à VVendrochio Art. 6. contra Caramuelem, vbi duas constituit opinionum probabilium species, relatam vnam, absolutam alteram; opinio vero referri potest vel ad principium, vnde existit, id est, ad mentem expertem euidentiæ veritatis aut falsitatis rei de quâ opinatur: & hoc respectu certum est, probabilitatem relatam crescere aut minui, prout rationis testimonia quibus munitur, vni magis, aliis minus probantur & arrident. Sed alio sensu dici potest opinio relata ad terminum quem inspicit, & quo fertur: is vero triplex esse potest iuxta legitimum opinandi vsum: nam opinio si probè illâ vtamur, vel ad scientiam ducit, vel ad certam & indubitatam fidem, vel denique ad bonam mentem, & ad probitatem. Quid enim est opinio, nisi inchoamentum aliquod euidentis ex demonstratione, vel certæ ex fide cognitionis veri, vel manuductio quædam ad virtutem; cum opinionibus adhæremus quæ officio faueant? Qualem diximus illius esse, qui comparatâ opinione probabili, non tamen omninò certâ, statuit sibi colendum patrem, quem communis & recepta opinio sibi asciuit, qui iniquè à iure paterno

deiiceretur, quod omninò non esset certus suorum ex illa natalium.

Nullus ergo dubitare potest, quin Augustinus approbarit opinionem ad hunc triplicem vsum relatam: quid vero censendus est damnasse, cum pluribus locis ait, opinionem vitio non carere? Eam sine dubio inspexit, ab hâc triplici vsu absolutam, quæ impedimento esset ad scientiam, ad fidem & ad probitatem, qualis inducebatur & defendebatur ab Academicis, qui probabilia tantum sectabantur; vt expressè habet Cicero Academiæ instaurator, verbis alias relatis, quæ hic repeto vt mendum quod ex prælo irrepsit corrigam: *Nos qui sequimur probabilia, refellere sine pertinaciâ, & refelli sine iracundiâ possumus.* Itaque ij omnes probabiles opiniones sectabantur, non alio quam vulgi sensu, & significatu huius nominis communi; & cum Augustinus contra illos agit, immutato significatu abusum insectatur: sic enim adhærebant probabilibus, vt viam occluderent ad scientiam, quam negabant posse comparari, & ad fidem, quam aspernabantur, quasi vanam & inutilem, & ad probitatem ac bonam mentem, quia ipsimet probabilitati à seipsâ securitatem asserebant, quam vult Caramuel non à lege mendicandam. Ergo probabilitas absoluta ab his tribus hominis bonis, quibus ex pessimo vsu eum adiumento esse deberet, facta insuperabile impedimentum, merito damnatur ab Augustino, quasi vitiosa, aut verius omnium vitiorum origo: sed mutato vsu fiet bonorum omnium fons perennis & inexhaustus.

Et ne quis causetur hæc à me gratis conficta, præter Augustini mentem; alio exemplo non dissimili meam interpretationem illustrabo. Certum est damnatas ab Augustino Gentilium virtutes, quas inflatas vocat, quod cum institutæ sint & comparatæ, vt media quibus in Deum feramur, tanquam in vltimum finem, eoque suo pondere decurrant, Ethnici virtutum impetum inhibebant, constituto in ipsis summo bono. Et hinc Augustinus damnat quasi inflatas, quod cum aliquo Dei contemptu, in iis sibi felicitatem, & summum bonum, Ethnici constituerent: ac proinde vt loquuntur nostri Theologi, rationem vltimi finis nedum negatiuè quod licet, sed etiam positiuè haberent, excluso quocumque ad Deum respectu,

Latum enim discrimen est inter bonum negatiuè aut positiuè vltimum: primo sensu rationem vltimi habet honestas castitatis, naturæ hominis consentanea, quâ brutis præstat, & hanc pudicitiæ cum hominis naturâ conuenientiam, Deum inspexisse diximus, cum castitatis præceptum imposuit; nec quidquam mali habere censendus est illius honestatis affectus, etiamsi ex Charitatis imperio, actu in Deum non referatur, quia aptus est referri, nec ex affectu vllum opponitur impedimentum, ne in Deum feratur vt vltimum finem. Hinc Theologi vocant illud genus boni honesti vltimum affectus castitatis finem negatiuè, non positiuè, atque ita à Christiano amari hanc honestatem, omni culpâ carere puto, licet maxima perfectio accederet, si actu in Deum summè dilectum referretur.

At virtutes Ethnici ita præposterè deperibant, vt in illis constitutâ felicitate, viderentur Deo quasi vale dicere, nec curare bona quæ posset largiri, iis contenti quæ sibi darent, quod merito summæ superbiæ damnat Augustinus, & eiusmodi virtutes inflatas vocat, quod in Dei contemptum, quærantur. Quid simile opinionibus Academici affingebant, & cum institutæ sint ad tria bona enumerata consequenda, probabilibus ita adhærebant, vt viam inde occluderent scientiæ, fidei, & probitati.

Sed vt hanc dissertationem in gratiam Sinnichij concludam contra VVendrochium; eodem sensu & significatu Augustinus damnat opiniones probabiles Academicorum, quo Stoïcorum virtutes, ex eodem fere capite, nempe ex abusu quod eo non referrent quo suâ sponte vergebant: Atqui Augustinus contra Stoïcos, aliosque Philosophos, de virtutibus disputauit ex communi huius nominis significatu: Ergo non est censendus cum opiniones damnat, illius nominis significationem immutasse. Hæc in antecessum diximus dum meliora à D. Sinnichio expectamus: neque enim hanc sibi notam patietur inuri, in Augustino interpretando fuisse deceptum.

Breuior & forte expeditior interpretatio Augustini est, opinionem sensu Caramuelis accipere, quæ numquam vitio careat, si attendatur sola probabilitatis ratio sumendæ in vitæ regulam; nullo legis respectu, vnde securitatem à peccato & à damnatione habet, quâ caret ad

uersa opinio pro lege. Nam qui ex probabilibus solum adhæret legi, & vltimo fini, certissimus est se prudenter agere, nec falsi curat, aut moratur periculum: quia si quis subsit error, speculatiuus est, nec quidquam nocet pro fine stanti & agenti, secundum rectum apperitum hominis probi, conformem vltimo fini, quam ipsemet Aristoteles regulam præscribit prudentiæ; & qui sic comparatus est adeò certus est, se rectè tuto agere, vt *si fractus illabatur orbis, impauidum ferient ruinæ*, nec censendus est ex opinione probabili, sed ex certâ persuasione, practicè vera agere. Hoc sensu explico Sinnichium, & in eâ interpretatione conquiesco, dum ipse mentem suam aperuerit: nec censeo ad Augustini sensum inuestigandum, quam VVendrochius init, viam esse tentandam.

Paragraphvs Qvintvs.

Iudicium VVendrochij de Caramuele & eius Apologemate breui expenditur.

Absit vt Caramuelem defendam, quem castigatum gaudeo: vellem id mitius factum semotis verbis acrioribus, à quibus abstinui, quantum passa est veritatis defensio, ne dignitatem Episcopi omni reuerentiâ prosequendam, etiam cum est penès indigniores, læderem: quoad cætera conuenio cum VVendrochio. Duo aut tria potissimum castigat in aduersario, nempe nimiam sui laudationem, conuitia in alios, argumenta futilia, quibus periculosa immiscet paradoxa.

Quoad primum & alterum caput, nihil occurrit quod addam, à me & à VVendrochio dictis, nisi hoc vnum: in Tullio sui Consulatus frequentiorem, cum sui laude commemorationem, reprehensam à Plutarcho; qui mirè hoc vitium exagitat, ex innato in illud odio. Auidiores gloriæ qui seipsos prædicant, putat non abesse ab illorum rabie, qui ex fame malesuadâ, suas carnes mandunt & vorant. Cæterum præ Caramuele modestissimus haberi potest Cicero, & dolendum omnino est Theologum in se commendando immoderatius agere Ethnicis, Poëtis & Grammaticis, vanæ gloriæ, vt Hieronymus loquitur vi-

lissimis mancipiis, quorum vnus se Cymbalum mundi prædicabat. Sed placet audire ex illâ gente alterum amico se laudanti rescribentem, is est Politanus quem passim Erasmus politissimum vocat, ego modestissimum censeo, & hanc apud me opinionem comparauit verbis quibus Caramuelem ipsique similes pudore afficiat: *Hoc*, inquit, *non iudicium de me, sed studium potius in me, ac beneficium interpretor: neque ita mihi sum inexploratus, vt tibi amicissimo homini, atque ob id minus integro iudicij, plus de me credendum statuam, quam ipse mihi. Nisi mê fortè ita ludit illa Poëtarum amabilis insania, vt numquam congrediar mecum, numquam de tergo in pectus manticam reuocem. Quod si Poëticem sequitur velut vmbra corpus, cæcus ille amor sui, qui plerosque infatuat; fateor iam nunc piget me, candidatum Poëtices haberi, tam ingrata vice, tam tristi & pænitenda mercede.* Hic locus verbum illud Scripturæ in mentem reuocat: *Erubesce Sidon ait mare*, id est, ex interpretatione D. Gregorij, viris Deo sacris pudendum, collatione sui cum hominibus sæculi, quod interdum gloriæ sint auidiores, & ad vana maiori æstu ferantur.

VVendrochius relato Caramuelis encomio, adulationis sane putentissimæ, quod Apologemati inscriptum est nomine Patrum Carmelitarum excalceatorum Collegij Cicyensis, in hos acerbissimè inuehitur, nec dubito, quin meritas pœnas darent, si adeo projecta adulatione se fœdassent (& vt cætera omittam grauiora) D. Thomæ addictissimi, perpetuos se discipulos profiterentur, hominis qui communem Magistrum aspernatur. Sed inde non leuis suspicio animum pulsat, hoc elogium perinde commentitium esse, ac illud quod Capucinorum Exprouincialis nomine, suo assuit, & præfixit Opusculo Amadæus. Suspicionem auget stilus, qui Caramuelem sapit, aut verius latrat vt Lucretij verbo vtar: quare verius reputo, ab ipsomet laudato viro cusum, & Patribus Carmelitis insciis Apologemati adiunctum, quod iam ipse peruideram: & miror VVendrochium emunctioris naris hominem, id non fuisse subodoratum, & hoc crimen quod certe graue est, conjecisse in viros vt puto insontes, quos ex eâ opinione, quod sint authores huiusmodi elogij *miserrimos monachos* appellat. Ego beatos reputo, & ab

huiusmodi adulationibus remotissimos, sicut ab illarum causis. De lucubrationibus Caramuelis iudicium VVendrochij liberum, nec in totum sequi velim, nec possum aut debeo tefellere. Id sentio eruditionem, illi non deesse, sed minime recoctam, & ingenio valere, cui non par adsit iudicium, nimiaque sui fiducia quasi popularis auræ securum, nihil timere aut forte curare eruditiorum criteria, quibus propè infinitam censurarum materiam suppeditat.

Hæc de authore VVendrochius. Ipsum vero opus à capite ad calcem mendosissimum, & in illud spongiam inducendam pronunciat; quod plura in se receperit, quorum nec præstiterit vel vnum apicem. Promiserat *opus Apodecticum insistens demonstrata dialectica, & rationibus munitum, quas certo sciret à nullo mortali solui posse*: vnde sibi legem indixerat sedatissimo ac vrbanissimo animo, & calamo argumentandi. Sed adeo propositi immemor, vt semper in ore habeat lutulenta conuitia, & aduersarios suos cum mitissime tractat, hæreticos appellet: Id mirum, verborum vbique flumen habet, argumentationum vix guttam vt merito in illum cadat sapientis dictum, *ventus, & nubes, & pluuia non sequentes, vir gloriosus, & promissa non implens.*

Tria demonstranda susceperat ex regulis, quas Theologiæ Fundamentalis pagina 138. sibi aliisque præscribit. *Primum deesse satis idoneam authoritatem, ad probabilitatem sententiæ D. Fagnani*: pro qua retulerat Augustinum, Chrysostomum, Bernardum, Thomam, Scotum, antiquiores Scholasticos & Canonistas. De his omnibus ne quidem vnum verbum hiscit, tantum D. Thomæ locum causatur obscurum esse. Ex recentioribus in patronos aduocauerat Facultatem Louaniensem, Episcopos è Belgio duos, & Galliæ plures, quos omnes excipit, Iansenistas esse. Non potuit futilius ad causam respondere, nec melius mereri de Iansenistis, in quos gloriatur se primum omnium bellicum cecinisse, vt quas inflixisse plagas videbatur, sanauerit adiuncto illis tot illustrium defensorum cætu. Viderit igitur an quod primum promiserat absoluerit, se Fagnanum sufficienti authoritate spoliaturum.

Nec magis alterius propositi tenax, aut promissi memor est, se aduersariorum argumentis responsurum;

quod nequidem tentauit: quare VVendrochius quintum Articulum his verbis elegantissimis & iuxta verissimis concludit. *Ingentem rationum authoritatumque numerum congerit Fagnanus: ille omnia dissimulat & vix vnam aut alteram attingit: vociferatur, clamat, syllogismos texit, de respondendo non cogitat. Quid illo homine facies, qui plenis buccis aduersarium se obtriturum minatur, & illum ne adoritur quidem.*

Forte superioribus pollicitationibus Lectorum expectationem frustratus, implebit tertia demonstrationum, quas scit solui posse à mortalium nemine. Eâ verò liberalitate illum habet VVendrochius, vt si hanc postremam legem, & promissionem obseruet, vltrò priores sit remissurus. Sed ab istâ, quam à cæteris longius abest, singulas eius argumentationes expendit, ab Articulo 6. ad finem vsque Sectionis per plures Articulos, quibus nostris habet consentanea sæpius, interdum diuersa, pauca contraria: satis fuerit annotasse illius, nostræque disputationis loca, quibus eadem Caramuelis paradoxa, quisque nostrum impugnat.

Articulo 6. ad incudem reuocat, quæ profert Caramuel Theoremata totius disputationis fundamenta, vnde suas argumentationes depromat Epistolâ 2. de probabilitatis authenticæ, & rationabilis notione, quæ omnia VVendrochius Articulo 6. accuratè expendit, nos verò Epistolâ ad Caramuelem, & illius 2. Epistolæ examine: nonnulla admiscet de ignorantiâ inuincibili discutiendâ Articulo sequenti.

Conuulsis fundamentis à Caramuele ad totam disputationem iactis, multas detegit hallucinationes, quarum primam Art. 7. de probabilitate absolutâ, & relatâ insinuauimus, Paragrapho vltimo. VVendrochius probabilitatem vult quid relatum esse ad mentem, cui res probabilis est, quæ possit alteri magis, aut minus probari, vel omnino improbabilis videri: atque hinc leui brachio deiicit machinas argumentationum Caramuelis, ex delectu opinionum variis gradibus probabilium, quas tutò sequuntur Summi Pontifices, Cardinales, Iudices, &c. Peccare enim ait Caramuelem paralogismo, à relatâ probabilitate ad absolutam: vnde concludit expeditam rationem exsufflandi omnes authoritates Caramuelis inprom-

ptu esse, vt cum dicitur, circumferuntur decisiones Cardinalium inter se oppositæ tantum ipsis probabiles: Ergo tantum probabilibus vtuntur ad Ecclesiæ regimen, eadem est argumentatio de Summo Pontifice, ex minus probabili opinione dispensationes largiente: Ad hæc VVendrochius *apage ridiculam consequentiam*; nunquam ne intelliges, opinionem quæ probabilis tantum, nonnullis authoribus visa est, certam videri potuisse his Pontificibus, & Cardinalibus, qui eâ vsi sunt? Nos fusius & operosius ad ista respondimus Disputatione 2. Sect. 5. art. 5. & aliis locis.

Aliam Art. 8. detegit fallaciam, quâ pro eodem sumitur habere opiniones, & sequi, seu ad vsum reuocare opiniones tantum probabiles: hoc pertinet ad differentiam opinionum, quarum assensus, quoad speculationem nihil habeat mali, quamuis vsus sit periculosissimus, vt demonstratum est pagina 17. prioris Partis, & hâc posteriori passim, præcipuè Disputatione 1. de sensu recentiorum Thomistarum quoad delectum opinionum. Hinc obseruat VVendrochius, habere opiniones probabiles, omnibus sine exceptione conuenire ex innatâ ignorantia, id solum ambigi, an qui aliquid tantum probabiliter licitum putat, etiam si viæ tutæ copia suppetat, possit illam opinionem probabilem sequi, & ad vsum reuocare, quod nunquam factum nisi legem pro se habeat. Ejusdem ferè generis est tertia hallucinatio Articulo 9. refutata, quâ obiectum probabile vel dubium, cum opinione probabili confunditur; cum tamen diuersissima sint, & de obiecto probabili ac summe dubio, possit certus haberi assensus, & vsus ex principiis quasi extrinsecis prudentiæ; vt cum puero morituro baptismus dubiæ materiæ, quia certa deest, vel ægro remedia probabilia admouentur, quod ex prudentiâ melius sit probabilibus vti, quam nullis. De quâ hallucinatione innumera diximus & ex professo impugnata est prioris Partis Disp. 1. Sect. 4.

Argumentum Caramuelis ex variis interpretationibus Scripturæ, & gratiis quas Deo agunt Sancti pro beneficiis dubiis, contemnit potius, & merito VVendrochius quam soluat Art. 10. nos exactius respondimus priore parte paginæ 355. Nihil dici potest eruditius aut prudentius iis quæ respondet Art. 12. Theophili Raynaudi & Cara-

muelis argumento è Conceptionis Bullâ pro astruendâ probabilitate repetito: nos breuius & parcius, ne vel minimum læderemus reuerentiam decretorum, quibus rei huius silentium nobis indicitur, sed ea salua difficultatem exhauriunt, quæ eadem parte priori habes pag. 216.

Quos Art. 17. exagitat errores, aut vt loquitur ineptias, de imposito à Casuistis onere Confessariis, sequendi opinionem, quamcumque vel minimum probabilem, & de exemplo pueri inuincibiliter ignorantis mollitiem esse peccatum mortale; quod item affert ex dissidio Dominicanorum, & Franciscanorum, an vna vel duplex insit malitia furto rei sacræ, vel in Ecclesia admisso, responsum est accuratè Epistolæ prioris examine.

Mirum quantum exagitet Artic. 14. prodigiosam & vt loquitur Caramuelis temeritatem, & inscitiam, in Catholica Propositione damnandâ D. Fagnani, si Adam non peccasset, an Christus incarnandus fuisset. Quod Caramuel objicit D. Fagnano ex Theologiæ imperitiâ, quasi exorbitantem & implicantem quæstionem, quod ignorarit distinctionem inter verbum æternum, & Christum: nos contenti examine primæ Epistolæ ad finem D. Fagnanum in tuto ponere D. Athanasij exemplo, qui Christum dixerit incarnatum. Plura addit VVendrochius ex scripturâ, SS. Patribus, & Conciliis, quibus hanc loquendi formulam Christum fuisse incarnatum, ita aperte & erudite probat, vt merito Articulum concluserit, *singulari Dei iuditio factum, vt in hunc tam crassum errorem, non modo Episcopo, sed quouis indignum Theologo, incideret Caramuel, cum maxime Dialecticâ suâ confisus, Fagnano gloriabundus insultaret, & Theologia inscitiam exprobraret.*

Tandem Art. 15. tres graues lapsus notat in Caramuele à nobis obseruatos: primum de puero post baptismum erepto à barbaris, & omni scelerum generi innutrito, quem non dubitat etiamsi atheus vixerit beneficio probabilitatum, saluum fore fide baptismo receptâ, & per totam vitam incorruptâ, de quo portentoso paradoxo vide primæ partis paginam 218.

Secundus lapsus Caramuelis à VVendrochio castigatus, pertinet ad contentionem P. Pauli cum P. Petro de qua nos fusius Disputationis 2. Sect. 5. pagina 291. Po-

ſtremum denique de Petro Clementem ſibi in ſucceſſorem deligente, præter ea, quæ diximus pagina 353. erudite obſeruat VVendrochius, hanc deſignationem à Caramuele deprompt am ex libris Apocriphis, à fictitiâ Epiſtolâ Clementis, & Pſeudodamaſo, quibus quaſi probatis authoribus vtitur, idque magnæ imputat imperitiæ, eo præcipuè loco, quo in Baronium virgam cenſoriam Caramuel aſſumpſit. Hæc pauca de multis inquit Caramuelis ineptiis, & dogmatibus, ad ſpecimen decerpſit, quæ volui annotare, vt Lector agnoſcat, nos pluribus VVendrochio conſentire. Sed non eſt futura perpetua concordia: Mercorum acrius inſectanti, reſpondendum eſt mihi, ex duplici iure communis inſtituti, & ſingularis amicitiæ, quibus adde aliud multo antiquius; ex ſtudio veritatis, quam in Mercoro ait ſe deſiderare Sectionis primæ, Art. 3.

Articvlvs Qvartvs.

Vindicatio Mercori.

Sinnichio & Fagnano leuius cenſoriâ virgâ percuſſis quem illis tertium addiderat VVendrochius communi & per honorifico nomine donatum Mercorum, paulò acrius excipit; & quaſi medio loco, hinc Caramuelem, inde inter duos ſuperiores conſtituit, minus iſtis honorifice, minus etiam illo acerbe habitum. Qui nuper prodiit ex eâdem officina vt creditur, & perſuadet ſtili elegantia atque eruditio, liber de perpetua Traditione, & fide Euchariſtiæ magno applauſu exceptus, heterodoxum cui reſpondet, eâdem humanitate excipit, quâ noſtrum Mercorum, & quæ ibi Gallico idiomate, hic Latino perinde eleganti vrbaniſſime, ſcribit ſe in aduerſario obſeruare, multas ingenij & naturæ dotes, omnia denique illis abunde donat præter vnam veritatem, quæ non tam ipſorum vitio deſit, quam ipſius rei. Opportune & fæliciuſ quam credebam, veritatem Mercoro aſſerturus, & perinde in VVendrochio, vt ipſe in Mercoro deſideraturus, de veritate diſſertationem præmiſi, magno nobis adiumento futuram.

Digitized by Google

Paragraphus Primus.

Summa obiectionum leniorum & prima depulsio de lege libertati aduersâ.

PLVRA, quam hac Appendice instauret, argumenta VVendrochius, obiecerat suâ Epistolâ censoria Doctor Parisiensis quem alium à se videtur innuere VVendrochius: ego vnum & eumdem puto, nisi quod forte plures in commune, huiusmodi lucubrationibus, quæ singulis diebus elegantissimæ prodeunt, tacito authorum nomine incumbant, atque ita partitus inter multos labor, locum dat innoxie familiaribus æquiuocationibus istis, quas tamen innato odio, & summo simplicitatis Christianæ amore insectantur. Sed vix ipsi suas censuras effugerent, & aliquam falsi notam & suspicionem, nisi possent communia opera, saluo candore sine veritatis noxâ, cum aliquâ etiam modestiæ laude negare sua esse, idest ab se vno qui tum loquitur, fuisse lucubrata. In Lælio mirata est antiquitas hoc amicitiæ, & modestiæ exemplum, vt quas domi, & in bello gesserat summâ prudentiâ, & fortitudine, res præclarissimas, in amicum Scipionem referri vellet, nullâ aut modicâ in ipsum consiliorum authorem, & laboris socium deriuatâ gloriâ: & quas vterque domi scripserant, comœdiæ Terentii Vernæ primum, deinde Libertini nomine ederentur. Non dissimilem nostro sæculo cum suis familiaribus iniuit VVendrochius, consiliorum & operum in scribendo societatem. Forte cum Terentiani styli puritatem æmulentur, & scateant salibus, puduisset se modestiâ vinci ab ethnicis, in quibus nullam agnoscunt veram virtutem, ab omni vitio intactam. Sed tum maximæ eruditionis, & eloquentiæ, consequuntur gloriam, dum videntur effugere: nam sicut in choro singulorum, inquit Seneca, latent & omnium apparent voces, ita in hoc concentu litterario, communis industriæ, & laboris laus, in singulos redundat: nobis verò huiusmodi adiutorio destitutis conuenit, quod de redactis ad inopiam scribit idem Seneca, omnes miserentur, nemo succurrit.

Sed ad rem accedamus. Quiſquis ille fuerit Pariſienſis Doctor, ſtylo ſimillimus VVendrochio, multa, quæ in Mercoro reprehenderat, hac 2. exercitatione ommiſit. Acerrimè diſputatum fuerat de mente D. Thomæ Quodlibeto 8. Art. 13. an eò loci, his verbis *quæ ſunt contra legem Dei, non excuſantur à peccato, quamuis non fiant contra conſcientiam*, excluderet D. Thomas omnem iuris naturalis ignorantiam, quæ à peccato excuſet. Ita eſſe contendebat Doctor ille argumentis prima parte pag. 301. relatis & ſolutis ex Mercoro, ad quæ ne verbum quidem VVendrochius. Putarem id factum breuitatis ſtudio, & quod vt præfatur Art. 7. non *liberet cæteras Mercorianæ reſponſionis minutias perſequi, ne ſcrupuloſior illa diligentia, moleſtior eſſet lectoribus, quam gratior, præſertim*, inquit, *cum ille libellus vix Alpes tranſierit; & propter ipſius materiæ ſalebras, nec cis Alpes credat valde teri*. Aut forte quas inſertas Epiſtolæ cenſoriæ, vocabat demonſtratiuas argumentationes Art. 3. Lectores eſſe conuicturas, non dubitabar.

Sed aliud mihi ſuadet diſputationis ſeries. Sentit VVendrochius duo demonſtrata à Mercoro, primum eo Art. 13. D. Thomam agere generatim de ignorantiâ legis, poſitiuâ non excluſâ, quam noſtra interſit ſcire, de cuius ſenſu vix deſint dubitationes iniectæ animo, vel ex diſſidio Doctorum, cum eſt poſitiua, vel ſi ſit naturalis, ex ſolâ ſynderesi & conſcientia, quæ non patitur nos dubitare, minime aliis facienda, quæ nobis fieri nolimus: atque inde conſequi regulam de vtraque lege communem: & cum ipſe VVendrochius legis poſitiuæ ignorantiam admittat quæ aliquando excuſet, ſentit vir acutiſſimus hac legitimâ interpretatione Mercori, confractas eſſe ſuarum demonſtrationum machinas, & pro ingenito candore noluit contra Mercori ſolutiones vitilitigare. Atque hunc meum ſenſum confirmat aliud apertius argumentum: Reſponderat Mercorus, ſe admiſiſſe ignorantiam iuris naturalis de fornicatione malâ, ex hypotheſi à D. Thoma conſtitutâ 1. 2. quæſt. 19. art. 5. & ex illa diſputaſſe: Id potuit loci citati lectione explorare VVendrochius: & cum ſuis oculis non credere minime valeret, nec quam præ ſe præfert, probitas & ingenuitas pateretur, de re adeo apertâ diſceptare, tacere omnino ſtatuit, atque hoc ſilentio agnouit

D. Thomam in eadem naui cum Mercoro versari, ac proinde suas de illius mente demonstrationes omnino concidisse: aut quo ex Mercoriano libro grauius se offensum, grauiusque Lectores offendi posse ait, subinde à S. Doct. mauult profectum scandalum, & ideo ad illius authoritatem quà se tutum putabat Mercorus, nil dignatus est respondere, eoque silentio quâlibet tubâ altius & vocalius inclamauit in D. Thomam cadere, hæc quæ in Mercorum scripsit. *Ego vero*, inquit, *nescio vtrum magis mirer hanc tam indignam Christiano sententiam; quocumque tandem modo probabilem religioso viro videri potuisse*

Nullum puto fore Lectorem adeo obtusæ naris, quin sentiat tam atroci censurâ in Mercorum, ex hypothesi D. Thomæ disputantem ipsummet S. Doctorem notari; cum nullo verbo Magistrum à discipulo seiungat. Neque silentium de D. Thomæ loco laudato, excusari potest eadem; quam prætexit de Mercori libello obiter tantum perstricto causâ, *quod ob incultum & horridulum scribendi genus & materia salebras; nec vltra, nec cis montes credat valde teri* (quamuis eius notarum editiones quatuor æquet.) Licet enim D. Thomæ libri præ VVendrochij scriptorum elegantiâ sordescant, possunt tamen paria cum illis facere, seu crebris editionibus, seu nocturna & diurnâ lectione, quâ cis & trans montes; & vbique gentium teruntur, & reuoluuntur. Sed obmissis verborum aculeis, quorum vix iustior isto locus occurrat, ex dictis aut potius ex VVendrochij silentio duplici, de interpretatione Articuli 13. & hypothesi à D. Thoma depromptâ, semouendam à nostrâ disputatione eius Epistolæ partem præcipuam, quâ adeo accuratè & apodicticè Mercorum eius articuli interpretationem à D. Thomæ legitimo sensu, recessisse contendebat: dum enim tacet ad responsiones Mercori à nobis relatas, agnoscit se S. Doctoris mentem assecutum non fuisse: aut quid senserit nihil morari, cum eâdem quâ Mercorum censurâ inuoluat, à quâ vtrumque pro virili conabor vindicare, vbi leuiores objectiones omnino duas, de Attritione, & de lege non vndequaque bona libertati naturali, depulero.

Atque vt ab hac postremâ incipiam, VVendrochius secundo suæ censuræ nodo, testatus fuerat se ægre ferre, à Mercoro

Mercoro scriptum 3. Partis Art. 1. legem libertati humanæ quodammodo aduersari, nec vndequaque secundum se bonam, nisi supposita pronitate hominis ad malum quâ legibus hominem, sicuti furiosum funibus ligari conueniat. Ac proinde legis vtilitatem, non esse pensandam, penès bonum libertatis, sed in ordine ad bonum vniuersale: neque satisfacit solutio Mercori se id scripsisse de lege humana positiua, quæ sit immediata regula actionum humanarum; non de lege æterna. Sed instat VVendrochius se Mercoro mentem suam interpretanti credere, nec tamen sibi hac responsione satisfieri, quod lex illa immediatè directiua actionum humanarum, non aliter à diuina diuersa sit, quam quomodo res obiectiue cognita à formali cognitione; imo nihil aliud sit, quam cognitio legis æternæ in mente coruscantis.

Vt ab hoc nodo exoluerem Mercorum, responderam primæ Partis pagina 107. dictum illud à Paulo depromptum, ac proinde verum esse, aut falsum quod Apostolus multis Epistolis vrget de lege Mosaicâ, qui perinde ac Mercorus instantiâ nouâ impetatur. Nihil vero profundius, aut eruditius est illâ obseruatione. Nam cum debili aut ægræ libertati hominis, imponitur legis maxime positiuæ onus, quod non sit ferendo; certum est illius legis vtilitatem, non esse metiendam ex solo bono libertatis, cui videtur noxia, cum sit occasio multiplicis lapsus: sed inde multiplex bonum exurgit, illud potissimum quod Paulus notat ex frequenti casu in peccatum, hominem experiri suam infirmitatem, sibi diffidere, se deiicere, curari superbiam, & ægrum hominem cogi, vt ad medicum & fidem redemptoris confugiat. Adde nec Mercorum, nec Apostolum, agere de lege iuuante, sed de iubente tantum. Quo vno verbo excluditur noua obiectio de lege æternâ; quæ vt docet D. Thomas 1. 2. quæst. 93. art. 6. hoc præstat humanis & positiuis, quod istæ iubendi vim tantum habeant: & ideò ad hominem rationis compotem dirigantur, cui præluceant significatione & cognitione boni agendi aut vitandi mali, quam vnam gratiam moralem Pelagius agnoscebat, eamque ad legem reuocabat, vt neque aliud præter legis auxilium à Pelagio admitti, multis contendit Augustinus, quamuis liberalissimus esset cogitationum bonarum: quod alienum est non

Digitized by Google

solum à gratiâ, sed etiam à lege æternâ, quia vt obseruat S. Doctor eiusdem quæstionis art. 6. lex æterna duplex munus obit, causæ Physicæ, & Moralis, primum genus efficientiæ exerit in res omnes creatas, etiam vitæ & rationis expertes, quo imperij genere Christus ventis & mari dominatus est Matthæi 8. Ex quo loco Hieronymus Commentario in illum ait: *Nos intelligere, quod omnes creaturæ sentiant Creatorem, non errore Hæreticorum, qui omnia putant animantia, sed maiestate Conditoris, quæ apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt.*

Sed præter hoc causæ efficientis munus in omnes creaturas exercitum, aliud obit lex æterna, in rationales, præcipiendo quæ implenda sint, aut fugienda. Vtrumque modum addit S. Doctor eodem Articulo in malis imperfectum esse & quodammodo corruptum; quia inclinatio naturalis ad virtutem vi legis æternæ omnibus hominibus inserta, prauis affectibus imminuta, & lumen rationis obscuratum est: in bonis autem inquit vterque modus perfectior est, quia cognitioni naturali ad bonum, additur fidei & sapientiæ lumen, & inclinatio ad virtutem gratiæ donis roboratur. Atque ita boni quoad vtrumque munus, subduntur legi æternæ, ab illâ hauriunt cognitionis lumen, quo vitam instituunt, & res peragunt suas: ex eodem fonte excipiunt virtutum omnium semina, & dona gratiæ. Sed addit quidquid harum malis desit, non propterea subduci à lege æternâ, nam quidquid agendo ab illâ deficiat, patiendo suppletur; & pœnas dant præuaricationis à lege æterna. Hinc Augustinus libro 1. de Libero Arbitrio ait: *Iustos sub æternâ lege agere existimo:* Et libro de Catechisandis rudibus dicit: *Deus ex iustâ miseriâ animarum se deserentium; conuenientissimis legibus inferiores partes creaturæ nouit ordinare.* Hoc ipsum fusius & elegantissimè prosequitur Bernardus Epistolâ 11. ad Carthusianos: *Hoc quippe ad æternam iustamque legem Dei pertinuit, vt qui à Deo noluit suauiter regi, pœnaliter à seipso regeretur: quique sponte iugum suaue, & onus leue Charitatis abiecit, propriæ voluntatis onus importabile pateretur inuitus. Miro itaque modo æterna lex fugitiuum suum, & posuit sibi contrarium, & retinuit subiectum, dum videlicet, nec iustitia pro meritis legem euasit, nec tamen cum Deo in suâ luce, in suâ requie, in*

sua gloriâ remansit. Itaque malus qui noluit agentium ordine stare, ad ordinem patientium delabitur, nec legis æternæ fines exit; quia cum vniuersalissima sit, & efficacissima, vtrumque ordinem statuit & complectitur.

Si VVendrochius velit obtinere, quam vrget, comparationem legis æternæ cum quacumque creatâ & positiuâ, necesse est vtramque velit, æque patere & valere, iubere simul & iuuare, seu lucem dare, & vires efficacissimas. *Si* vero ista munera sejungat (quod omnino necessarium est) boni consulat à Mercoro dictum, sine noxâ legis æternæ, interdum *legem libertati agra vndequaque bonam non esse,* quod præceptorum onus imponat, nec illi ferendo vires suppeditet; vtrumque præstat lex æterna, primo tantum onere defungitur lex positiua, atque hinc responsum est toti Articulo 3. vt nihil opus sit minutatim singula expendere.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Responsio ad alteram obiectionem de Attritione.

WENDROCHIVS tertij nodi obiectione 14. & totius Epistolæ postrema, dixerat: *Vidisse quibusdam vehementer displicuisse, quod quodam loco nuperam de Attritione doctrinam, quam suo tempore ipse Suares, nec multum communem, nec valdè antiquam fassus est, sic inualuisse prædicet, vt iam aliam improbabilem habeat, quod inde commissum* ait *quod probabilitatem opinionum, nimis ex authoritate recentium Casuistarum extstimet Mercorus.* Ad quæ respondet ipse: *Attritionis obiter meminisse, & permisisse ex lege disputantium, idoneam esse ad peccatorum veniam, adiunctâ absolutione Sacerdotis:* ita vt responsionis à se datæ sensus sit, vel per te Casuista opinio de Attritione sufficienti, ad remissionem peccatorum, communis est, & iam inualuit post Tridentinum Concilium; & si ita sit, sumus extra Thesim: vel adhuc lis est sub iudice, & tum nego cum solâ Attritione posse quemquam accedere ad Sacramentum Pœnitentiæ. Hinc VVendrochius ait: *Mercorum non obscurè indicare recentiorum se hâc in parte placitis adhærere. Sed mirum*

sibi videri, ait, *cur de doctrinâ constantissimâ, certissimâque eademque à Iesuitis multum vexatâ, tam ambiguè loqui ipsi libuerit, & iure interrogari potuerit: noster es; an aduersariorum? Cum eo apertius contra deceret huic doctrina testimonium præbere, quod aduersariorum factione magis in dies obscuratur.*

Sed malè omnino suspicatur VVendrochius Mercorum de Attritione, non ausum præ ignauia proferre quid sentiret. Eius nomine respondeo: nec ab illius mente credo me recessurum. Si Attritionem quamque etiam naturalem, ex solo metu mali temporalis, neget satis idoneam esse ad veniam peccatorum, etiam adiunctam absolutioni Sacerdotis; illi omninò assentior: & probo quæcumque priorum editionum Notâ 2. ad Epistolam 9. & posteriore editione Notâ 3. ad Epistolam 10. congerit in hunc errorem, qui verè hæresim sapiat. Si vero ad absolutionem validam, necessariam putet Contritionem, ex amore Dei super omnia dilecti, nec conferri posse Sacramentum, veniamque peccatorum, contendat Attritione seu dolore peccatorum, ex virtute Spei Theologicæ, aut infusâ Iustitia & Religione, vel quâcumque aliâ virtute Christianâ, à Charitate distinctâ, apertè dissentio; eamque sententiam non credo negaturum Mercorum, certam esse & tutam, vt breui hic & validè, aduersus VVendrochii suspiciones, aut censuras, probandum suscipio.

Disputationis de Religione exordio videbar alteram iecisse non necessariam, de duplici genere virtutum moralium & supernaturalium, & vtriusque illarum generis triplici ordine. Sed eo præuideram nos deducendos, vt nisi præmissa fuisset, hæc de virtutum distinctione disputatio, hic non liceret omnino prætermittere. Nihil enim possumus promouere, nec nosse, de Attritione, de lege æternâ, de iure naturali, & de peccatis ex illius ignorantia dissertaturi, nisi præiret de harum virtutum notione, & distinctione aperta explanatio: his vero constitutis, maxima lux accedet nostris ad VVendrochii nouas obiectiones responsionibus.

Id verò non esse Commentum aliquod Scholasticorum, dari virtutes infusas, supra morales studio nostro parabiles, quæ sint veluti gratiæ supellex, ab illa seu à

Charitate distinctæ, præter apertum Apostoli testimonium Fidem, & Spem, à Charitate seiungentis, & Triadem cum illa virtutum constituentis, Traditionem esse Ecclesiæ ab ipsis Pelagianis exceptam, luculenter probat Iansenius primi Tomi Lib. 5. per multa capita, ab effectis huiusmodi donorum supernaturalium positiuis, negatiuis, absolutis, aut relatiuis.

Hinc distinctioni virtutum tum à Charitate (quæ Iansenio est gratia sanctificans) tum ab inferioris naturæ ordinis habitibus bonis, duo alia fundamenta adiungo perinde certa: primum quamque virtutem cuiuscumque sit generis, aliud nihil esse, quam boni quod inspicit, vnde speciem haurit, affectum efficacem: vnde non solum desiderium ipsius boni absentis, vel de præsente gaudium, sed etiam mali cum hoc bono pugnantis, affectus odii vniuersim & dolor existat, cum nos illo vitiari contingit: inde consequitur Attritio ad quæstionem præmittenda. Commune enim omnibus virtutibus est odium peccati sibi aduersi, vnde dolor & retractatio nascitur, cum admissum fuerit, sed origine, nobilitate, & motiuo differt à Contritione, eadem plane ratione, qua cæteras virtutes à Charitate distinximus. Nam Contritio est operæpretium Charitatis, seu odium & dolor peccati, ex Deo super omnia ratione sui dilecto, cui id mali genus aduersatur. Attritio est dolor peccati à quacumque virtute, quatenus bonum à se inspectum lædit. Vnde constat, Attritionem vniuersim in omne genus virtutum referri posse, quatenus dolet de bono læso, sicut de eodem adepto gaudere solet.

His præmissis concedo primum VVendrochio, quamcumque Attritionem seu restaurationem violatæ legis diuinæ nostris peccatis, à virtutibus natura & studio nostro comparatis elicitam, imparem esse, etiam adiuncto Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum, de quibus ex huiusmodi principiis atterimur & dolemus: quia Sacramenta à Christo instituta, nihil iuuant, nec quicquam conferunt, nisi accedamus cum apparatu virtutum hominis Christiani, quæ fide regantur, non solo homine naturali.

Concedo hominem pluribus diuersi generis, luxuriæ, simoniæ, detractionis reum, frustra ad Sacramenta Pœ-

nitentiæ accedere, attritum vi vnius virtutis v. gr. Castitatis, quæ doleat membrum Christi, peccato luxuriæ factum membrum meretricis: quia dolor ex illa turpitudine conceptus, soli Christianæ castitati aduersatur, nec ad odium peccati simoniæ, aut detractionis pertinet; quorum tamen ad veniam attritio necessaria est, ex duplici regulâ certissimâ, iniuriam fieri Deo expectatione veniæ dimidiatæ, & omnium lethalium, aut nullius conferri remissionem. His adde nullum condonari, cuius non præcesserit detestatio verè Christiana: neque enim peccata vlla condonat Deus, nisi nobis displiceant, non quomodocumque, sed ex motiuo supernaturali: nec cum Deo gratiam possumus inire, nisi omnibus peccatis lethalibus deletis, quorum si vel minimum supersit, impedimento est amicitiæ seu reconciliationi cum Deo: Ergo retractatione & displicentia opus est quæ ad omne genus peccatorum pertineat. Et cum attritio ex castitate vnum luxuriæ peccatum detestetur, nec sese ad alia, quæ turpitudine huic vitio singulari carent extendat, non est idonea & sufficiens ad remissionem peccatorum, etiam adjuncto Sacramento. Ex iisdem principiis

Deduco & addo tertium assertum, quo à VVendrochio dissentio, Mercorum tamen assensurum non dubito; hanc retractationem seu displicentiam intra fines attritionis à contritione diuersam, elici posse dono Timoris, virtute spei Theologicæ, & Iustitiæ, ac Pœnitentiæ, quæ adjunctâ absolutione satis idonea sit, ad peccatorum remissionem & reconciliationem cum Deo. Primam asserti partem, ex principiis de distinctione virtutum demonstro. Spes ex Apostolo distincta est à Charitate virtus, multoque id euidentius est de: Pœnitentiâ, quam secundâ virtutum classe reposuimus, Spe multò à Charitate remotiorem. Harum verò virtutum, quælibet detestatur peccatum, vt à suo bono dissentiens: Pœnitentia quidem (quæ genus est Iustitiæ, aut verius ex meâ opinione est illius supplementum) peccatum odit, vt violat iura Dei, aut si lædantur, quâ potest saltem dolendo resarcit. Spes verò id mali culpæ odit, & ad summum bonum, cuius fruendi desiderio tenemur, ius nobis aufert, & æternæ miseriæ addicit. Illa attritionum genera iusta esse, nemo nisi hæreticus negare potest, cum à nobilissimis virtutibus infu-

ﬁs prodeant. Nec minus apertum eſt, ad contritionis à Charitate elicitæ præſtantiam, & efficaciam non accedere, ac ſubinde ab illâ diſtingui, quod noſtræ aſſertionis prima parte probandum ſuſceperam, & iam confectum puto.

Dices fortè Charitatem compatari ad alias virtutes infuſas, ſicut prudentiam ad morales, quarum ſit forma eſſentialis, & eâ ſubmotâ, nullæ ſint virtutes & vitiis accedant: ita ſi abſit Charitas, quæ Spei aliarumque virtutum actus referat in Deum, degenerant in vitia, ſicut de Ethnicorum virtutibus ſupra diximus ex Auguſtino, vitia eſſe, quod in illis relatio ad Deum & vltimum finem deſideretur.

Iis puto principiis VVendrochium niti: ſed re verâ nihil habent ſolidi, & veri, & ſi locus pateretur, poſſem multis refellere. Id ſolum attingo: eâ reſponſione, œconomiam virtutum ab Apoſtolo conſtitutam euerti, & ſuis locis omnes moueri. Falſum enim eſt, perinde à Charitate virtutes omnes infuſas, & à prudentiâ morales pendere: quia hæc eſt forma eſſentialis moralium, Charitas infuſis perfectionem addit accidentariam. Quid enim mali habet, ſi vnaquaque virtutum attendat bonum nobis conueniens, quâ homines ſumus, aut quâ Chriſtiani? Quæ conuenientia honeſtas dicitur, & vt ſupra probauimus eſt ratio præcepti, à Deo nobis impoſiti: vt non cauſetur Ianſenius, illud honeſti genus eſſe quoddam honoris idolum, nec poſſe citra vitium quæri, niſi actu in Deum relatum. Non negabo in Deum referri; ſed addam non eſſe vnum in Deum relationis gradum: neque enim vt rationem virtutis habeat Temperantia, Iuſtitia, &c. euehenda eſt ad gradum Charitatis: ſuo quæque gradu ſtat, à Deo etiam conſtituto; & dum Caſtitas, & Temperantia amat modum temperandi voluptatem, vt conuenientem homini, quâ præſtat cæteris animantibus, vel Chriſtiano quâ Filius Dei eſt, & vt bonum honeſtum Dei præcepto firmatum; licet non feratur in Deum ſuper omnia dilectum, non eſt cenſenda virtus inflata, neque vltimum finem in eâ honeſtate ponere. Satis eſt ad rationem virtutis, ſi ad illud boni genus feratur per ſe ſe vt finem proximum, & ſinat ſe ad Deum vt finem vltimum rapi: atque ita caſtitas, aliæque virtutes morales & infuſæ,

habent rationem vltimi finis negatiuè, non positiuè: quia licet, non ferantur vltra illud genus boni conuenientis, paratæ sunt & idoneæ, vt in Deum super omnia dilectum promoueantur, & comparatione ad bonum proprium, sortiuntur rationem virtutis, primi & secundi ordinis, relatione ad Deum, accedit à Charitate, perfectio alterius ordinis, & vis merendi vitam æternam.

Castitatis exemplo, reliquarum virtutum causam egimus, maximè Spei, quæ licet à Charitate diuersa, illi tamen propior est, & eiusdem ordinis. Attritionem ergo ab illâ elicitam de peccato, vt summum, quod quærit bonum nobis aufert, vel à Pœnitentia & Iustitia profectam, vt iura Dei lædit, credimus supernaturalem esse, & ad omne genus peccatorum extensam; quia nullum læthale est, quod vtriusque bonum non tollat.

Eam verò attritionem diximus secundâ parte assertionis, semotâ quidem absolutione Sacerdotis, inefficacem esse ad remissionem peccatorum, & reconciliationem cum Deo: sed ad id fieri idoneam vi Sacramenti, & potestate Sacerdotis, quâ donatus est à Christo remittendi peccata: quia alias Pœnitentiæ Sacramentum, quo lex gratiæ præstat antiquæ, non esset beneficium, nec medium efficax, quo impedimenta ad salutem semouerentur, sed onus lege antiquâ grauius, quod Iudæi portare non potuerunt. Nam contritione solâ, quâ distinguitur à quâcumque attritione explicatâ, antiqui veniam peccatorum emercabantur, nullo Confessionis pudore redemptam: cui si ex Euangelij lege ad id bonum consequendum, adjungi Confessionis onus oporteret, non video cur leuior lex noua præ antiquâ censeretur. Atque vt illi sua vis constet, neque frustra dicamus sacerdotibus collatam potestatem remittendi peccata, commune illud assertum Theologorum *Sacramentum Pœnitentiæ*, & quodlibet aliud mortuorum, *Ex attrito facere contritum*, nostro sensu interpretandum est, pœnitentem, qui sua peccata Confessione subjecerit Clauibus Ecclesiæ, attritum virtute Spei, & Pœnitentiæ, veniam à Deo obtinere, & reconciliationis gratiam.

Atque ex his omnibus duo aut tria corollaria elicimus, ad obscurissimæ controuersiæ lucem: Primum quidem, nullum esse Sacramentum Pœnitentiæ ex sola attritione

naturali collatum: Secundum corollarium est, validum fore & efficax, si adsit attritio supernaturalis, quæ ad omne genus peccatorum, eorum etiam quorum obliti sumus se se extendat; qualis est ex spe profecta. His tertium addimus consectarium: posse dari Sacramentum validum, quidem, sed informe, quale contingit cum quis reatu peccati carnis, & linguæ seu detractionis ligatus, postremi omninò oblitus, primi ex motiuo castitatis Christianæ, quod Baptismo insertus Christo capiti, ab illo fornicatione auulsus, meretrici sese adjunxerit, illum ex animo pœniteat: certum est enim, eam peccati detestationem legitimam esse, Christiano homine dignam, & si illo vno reatu teneretur validum fore Sacramentum, & proficuum; sed cum illa turpitudo singularis sit peccato carnis, nec detractioni subsit, nec illius odium & displicentia ex sua singulari turpitudine detractionis in animo latens peccatum retractet, hinc confessio per se valida fit informis, & caret speratâ veniâ, quia nec dimidiata datur, nec illius peccati, cuius non præcesserit detestatio verè Christiana. Atque hæc obiter dicta sufficiant, ad nostram & Mercori mentem, aduersus VVendrochij suspiciones, magis quam argumentationes, explicandam. Nec hoc siluit Mercorus ex ignauiâ, aut tacito consensu cum VVendrochio, aliud forte opinante, sed ne aliena à proposito quæstione injectâ, longiorem faceret responsionem, quam VVendrochius conqueritur in librum excreuisse.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Præmittuntur fundamenta ad solutionem Controuersiæ de ignorantiâ inuincibili Iuris naturalis.

LEVIORES sunt quas hactenus solui obiectiones duæ, præ aliis quas fusius 4. Articulo, & tribus sequentibus prosequitur VVendrochius. Sed cum totæ sint in vrgendâ ignorantia iuris naturalis, & legis æternæ, ex quibus inexplicatis, tantum vim habeant; antequam me illis soluendis accingam, præmittenda est rei de quâ agimus vera notio. Atque hoc in dissertatione VVendrochij

antiquâ & recenti, de hoc argumento desiderare posset aliquis morosus, quod fusè de iure naturali egerit nullo loco explanatâ illius ratione. Nec dicas ad quæstionem nihil pertinere, exactiorem illius tractationem, cum satis sit recepta apud omnes illius definitio; *Ius naturale esse quamdam legem homini congenitam, ex lege æternâ deriuatam, à quâ si vllà recesserit actio hominis, qui sui compos sit, nullâ illius legis ignorantiâ excusari potest à peccato.* In hoc vno posita controuersia, relicta discussione longiori iuris naturalis, satis aperta est ad examen, & ad vim argumentorum, quæ hinc & inde reponuntur.

Sed ego contra sentio, necessariam omnino esse, huiusmodi legis exactiorem explanationem; ad VVendrochij causam plurimum referre obscurius, ad nostram verò distinctissimè cognosci. Ex eâ enim confusâ notione legis æternæ, duplex sibi commodum captat, duplex nobis creat damnum: auertit à se inuidiam multarum absurditatum, vt eas in nos deriuet: hinc illæ voces ex eo in Mercorum apertè, obliquè in D. Thomam scriptæ. Hæc omnia sibi licere putat, quod legis æternæ defensionem videatur suscepisse, cuius majestate tutus, solo nomine sit nos obruturus; nec vult animaduertere, aut dissimulat, legis æternæ partes, ad quas se extendat plures esse, nec omnes pares, vi ligandi, aut perinde certas. Et quamuis maxima sit huius legis authoritas, ligare tamen non posse nisi eos, ad quos aliquâ promulgatione peruenerit: vt mirum non debeat illi videri, neque adeò *indigna Christiano sententia* disputans, an alicuius minimæ & obscurcissimæ nullâ promulgatione notæ partis, ex iure naturali ignorantia excusare possit à peccato.

Sed quas ille quærit ad inuidiam nostram, depellendæ sunt tenebræ, & quatuor de lege æterna paucis prælibanda, quæ de qualibet lege inquiri solent: Primum quid sit nominis, aut rei: Deinde quas partes habeat, vel subiectiuas quibus constet, vel obiectiuas quo pertingat: Tertio quæ sit cuiuslibet illarum partium amplitudo: Postremo qua ratione subditis promulganda sit, vt liget. Hæc verò libentius hic attingo, non solum quod necessaria sint ad nostram controuersiam, sed quod horum omnium semina iacta sint variis locis, & nullo penè labore, magno fructu colligi possint.

De legis cuiuslibet maxime naturalis, & æternæ ratione, egimus huius partis Disputatione 1. cum de virtute morali: & eo loci dictum est, ius naturale non esse positum in conuenientiâ rei honestæ, cum naturâ rationali, nec in rei turpis ab illâ dissentione, vt statuit Vasquez: neque vt alij volunt in propositionibus æternæ veritatis, quibus hæc conuenientia aut dissentio cognoscitur à Deo, & posset percipi à qualibet mente creatâ, si ab æterno existeret: sed constituendum est in Dei imperio iubentis bonum, aut vetantis malum, cuiusque creaturæ, maxime rationali proprium virtutis aut culpæ. Atque ita præter Theologos & SS. Patres ex Philosophis explicat Cicero libro primo de legibus dum ait, *Sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis fuisse excogitatam, neque scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod vniuersum mundum regeret, imperandi prohibendique sapientia; ita principem legem illam, & vltimam mentem esse dicebant, omnia ratione aut cogentis aut vetantis*

Ratione legis constitutâ, facilis est inquisitio partium, non subiectiuarum, in quas diuidatur, quia cum vna sit & indiuisibilis, nullas illius generis continet, sed obiectiuarum quas imperio attingat: eas vero explicuimus initio 2. Disputationis de Religione. Nam cum maxime spectet naturam intelligentiâ donatam duplici statu, aut instructam natiuis facultatibus, vnde virtutes morales profluunt, & ideò Seneca eas definit *rationem absolutam*; aut naturam attendat euectam ad ordinem gratiæ, vnde consequitur virtutum infusarum apparatus; hinc manifestum est, duas legis æternæ & iuris diuini partes esse, quarum vna hominem rationis lumine, altera ex fide, quâ Christianum, conuenientia sibi quoad vtrumque statum ordinem prosequi iubet, aut dissentanea vitare.

Hoc secundo capite breui expedito, quemlibet horum naturæ aut gratiæ ordinum, in tres gradus distinximus Tractatione de præcepto charitatis Art. vltimo Parag. 2. Primus Synderesεos principia per se nota complectitur, secundo conclusiones inde apertius deductæ, qualia sunt Decalogi præcepta continentur, tertio reponuntur præcepta difficilioris inquisitionis, quæ non ita necessario & apertè, ex primis principiis deducuntur, qualia diximus

Digitized by Google

esse præcepta, quibus prohibetur vsura, & fornicatio, de quo adeo grauem litem mouit VVendrochius, mitius forte nobiscum aut verius cum D. Thoma acturus, si attendisset hypothesin ex D. Thoma, depromptam esse, ex infimo & obscurissimo ordine partium legis æternæ obiectiuarum.

Hoc tertium caput multa nobis suppeditat, sed longe plura ex 2. & 4. depromemus, quibus noui in Mercorum nodi dissoluentur. Tribus itaque capitibus delibatis, accuratius expendendum est quartum hactenus intactum, de promulgatione, & quibus mediis, ad legis æternæ notitiam assurgamus, seu officia homini vt ratione ducitur, seu vt prouectus est ad ordinem gratiæ imponat. D. Thomas 1.2. quæst. 93. art. 2. ex Aug. lib. de Lib. arbitr. cap. 6. ait æternæ *legis notionem nobis impressam esse*, eamque bifariam posse innotescere vti solem, quem licet in se ipso intueri, vel in aliqua *sui irradiatione*: nam quamlibet resplendeat, aquilæ oculis in seipso aspectabilis est: qua ratione votum erat Anaxagoræ solem propius intueri, quamuis eius flammis esset absumendus: vel si id non patitur oculorum debilitas, videri potest emisso à se radio & lumine. Legem æternam 1. genere cognitionis intuitiuæ solus Deus vi natiua comprehendit: beatis etiam ad visionem essentiæ prouectis, datum est eam in seipsa videre: reliqui extra statum beatificum positi sola sui irradiatione attingunt ex rerum creatarum conspectu, quia vt ex Aug. refert *omnis cognitio veritatis est quadam participatio legis æternæ quæ est veritas incommutabilis*: & subinde tres distinguit gradus huius cognitionis à nobis enumeratos, primum quoad principia per se nota synderesεos, alterum quoad conclusiones apertius inde deductas, postremum quoad conclusiones à principiis remotiores, & consecutionis obscurioris.

Promulgationis ergo legis diuinæ vim habent quæcumque media, quæ ad veritatis saltem practicæ & moralis notitiam nos deducunt, eaque sunt nobis accurate distinguenda, si prius monuero, quod erudite obseruat Suarez lib. 2. de legibus cap. 3. ad interpretationem solutionis Argumenti 2. ex 1. art. quæst. 91. plurimum differre leges humanas ab æternâ: licet enim id commune sit omnibus, nullam ligandi vim habere, nisi aliquo medio innotes-

tant subditis, quibus sunt imponendæ; hoc tamen distare humanas à diuinâ, quod cum ista æterna sit, & subinde immutabilis, totam rationem legis habeat, antequam aliquo signo hominibus manifestetur; quia ex æternitate immutabili sancita est, & nullâ sui mutatione tempore constituto ligat: quod longe abest à legibus nostris, quod antequam ad subditos perueniant, cum mutari possint, & interdum debeant sui authoris vitio, aut ex ignorantiâ, aut inconstantiâ, antequam edantur, propositi potius legis ferendæ, quam latæ legis authoritatem & rationem habent. Vnde D. Thomas eleganter citato Articulo responsione ad 2. ait, legi diuinæ suam vim ex promulgatione constare, antequam nobis innotescat. Nam si verbo aut scripto, lex sanciri debeat & edi: vtrumque legi æternæ competit ante promulgationem temporariam, quia verbum diuinum cui lex & sapientia attribui solet, æternum est, & eadem æternitate gaudet scriptio libri vitæ, sed iis ad quos dirigitur opus est temporaria indictione.

His obseruatis, dico æternam legem quoad vtramque partem obiectiuam, iuris homini congeniti secundum natiuas facultates instructo, vel ad gratiam promoto, quatuor mediis & signis innotescere. Vnde iuxta præmissam distinctionem, iuris naturæ, & gratiæ, octo existunt promulgationes, quas paucis explico, vt inde euincamus, rarissimam quidem esse iuris diuini ignorantiam, quæ prætexi possit ad excusanda peccata, non tamen omninò nullam.

Atque vt hanc excusationem, ab impiis extorqueam, legem æternam Lectorum oculis subiicio contemplandam, quasi Oceanum in multos sinus, primum in mare Mediterraneum, Caspium, &c. & subinde in plures fluuios diuisum. Ita lex æterna in ius naturæ & gratiæ consentaneum, quasi in duos sinus vastissimos, & subinde in varias vtriusque iuris partes diffunditur, & ad nos peruenit. Primum quidem genere vtroque iuris veluti duplici canale, hinc institutione Ecclesiæ, inde mundi aspectabilis creatione prodit, & fit manifesta: deinde fide ius gratiæ consentaneum, & aliud naturæ nobis ratione indicitur, postremo vtrumque voce, & scripto, quasi quibusdam signis ad contumaces conuincendos, omnium oculis & auribus subiicitur.

Multa & ferè omnia, quæ ad legis æternæ promulgationem pertinent, paucis complexi sumus, pluribus explicanda. Certum est quidquid hactenùs diximus ad legem æternam pertinere, cuius etiam nomen variis gradibus sortiuntur, iuxta leges nominum, quæ Analoga Dialectici vocant, eaque duplicis generis proportionis & attributionis: vnde illud legis æternæ nomen competit mediis omnibus, quibus ad illius notitiam, quoad alterutram partem iuuamur. Hinc totius orbis compago, & administratio ordinatissima, hinc innata nobis ratio, & sapientia, studio comparata, hinc propensio ad bonum, & à malo fuga inserta hominibus, vel exercitatione virtutum confirmata, iuris naturalis rationem habent, & legis æternæ vocabulo passim insigniuntur; quod illius sint deriuationes, & quædam apographa aut exscriptiones, quibus manu ducamur ad legis æternæ scientiam, & sint adiumenta quibus ad eam implendam muniamur.

Idem nominis, & iisdem de causis merentur, & passim obtinent apud authores, Ecclesia, Angelorum & hominum societate constituta, & fides singulis collata, aut charitas in cordibus nostris diffusa, quod ius homini ad gratiæ ordinem promoto conueniens (quæ est altera legis æternæ pars) nos doceant, nec ignorare patiantur, & illud Dei nomine edicant implendum, & vires ad id præbeant efficacissimas.

Promptum esset quæ diximus pluribus confirmare; è multis pauca attingam selectiora. Non latuit antiquos Philosophos pars illa legis æternæ, quæ ius hominis constituit, quâ illi ratione viuendum est. Arcanum istud consecuti sunt Stoici, vt erudite & eleganter edisserit Lipsius illi sectæ addictissimus, suæ Manuductionis lib 2. per plura capita: hoc enim erat apud illos receptissimum, à Zenone Stoicorum Principe traditum axioma, virtutem aliud nihil esse, quam *conuenienter viuere*. Breuiori huic & obscuriori definitioni Zenonis, ad eius mentem apertius explicandam, additum est à discipulis felicitatem esse *vitam conuenientem naturæ*. Huius vero nominis τὸ naturæ triplex est significatum, vt variis nobiliorum Stoicorum testimoniis confirmat Lipsius. Naturæ nomine, quam omnes in vitæ regulam, ad consequendam felicitatem constituunt, quidam singularem & cuique propriam, id

est, rationem significant, ex quâ interpretatione dictum est à Seneca, *vis tibi omnia subijcere, subijce te rationi: multos reges, si te ratio rexerit.* Alij naturæ nomine, quam vt legem sequi nos conueniat, vniuersi ordinem interpretantur, cui parere necesse sit; & inde à Seneca dictum *quam suaue est cum vniuerso rapi;* cuius nos oporteat, quasi ciues optimos huius amplissimæ ciuitatis, vel vt partes nobilissimas vastissimi corporis, bono consulere, seu tenorem seruare, citra cuiusquam noxam.

Alii denique magis ad Christianam sapientiam accedunt, & naturæ nomine legem æternam intelligunt: atque ad illum sensum idemtidem repetit, *Deum sequere* & illud; *in regno nati sumus, Deo parere libertas est.* Variant quidem interpretatione huius nominis naturæ sed reipsâ conueniunt, nam legis æternæ ordo vniuersi; est veluti quædam exscriptio impressa nostris cordibus, rationis lumine, vt qui hanc sequitur, nihil ab ordine vniuersi, neque à lege æternâ dissentiat. Pluribus ista probare non patitur nostrum institutum, quo breuitatem pollicemur, & præstanda est ne morosi conquerantur, quæ hic scripsimus, ad ostentationem dicta magis, quam necessaria esse ad nostram controuersiam, satis est indigitasse locum ex Lipsio, vnde plura depromi possint.

Ad ius gratiæ accedamus, certum est illud apud Deum extare primum, quasi legem in mente sui authoris; inde deriuatam in Ecclesiæ hierarchiam, veluti primum illius apographum, inde defluxisse in iustorum singulos, beneficio fidei, quæ ius illud nos doceat Christiano consentaneum, quasi pædagogus, & veluti Dei nuntius, eius nomine indicat implendum charitate, quam Apostolus legis plenitudinem vocat, quod eius ope, aliarumque virtutum quæ illi datæ sunt in comitatum, quæ fide didicimus, officiis regenerato homine dignis defungamur.

His omnibus documentis & legis æternæ apographis, addendum est 4. quo cætera explicantur, nempe vtriusque testamenti libri, solis Hebræis & Christianis scripti, quia vt Psaltes regius canit, *non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua* (scripto & voce) *non manifestauit eis.* Multum præstamus Ethnicis, quibus iusto iudicio Deus plura in nos collata beneficia negauit, ea tantum impertitus, quæ ex Stoicorum Philosophia explicata sunt. nos eorum partici-

pes sumus, quâ homines: qua Christiani sumus, quatuor singularia addita sunt scripturæ documenta, fides & charitas baptismo collatæ, & ius ciuitatis ac matris nostræ cœlestis Hierusalem, seu Ecclesiæ.

Hoc vnum superest, vt quæ diximus abstrusissima, exemplo familiari illustrentur. Cum ex S. Doctore quæst. 91. art. 1. lex æterna sit ipse *conceptus æternus, secundum quod ordinatur, ad gubernationem rerum ab ipso præcognitarum*; non potest aptius exemplum ad rem subiectam suppetere, quam à legislatore humano depromptum. Legis ab illo sancitæ, vnus est & idem reipsâ conceptus, gradu & statu multiplex, primum penès Principem quasi in sui origine extat; inde in nuntios & ministros deriuatur, vt subditis indicant, & in illorum mentes subit vt impleatur: potest vero voce efferri, aut scripto mandari. Idem est legis æternæ progressus, originem habet à Deo vt à suo authore; inde prodit & deriuatur in homines, & cordibus inscribitur, rationis, gratiæ, & fidei characteribus, illisque traditur implenda viribus naturæ, & auxiliis illi consentaneis, aut gratuitis ex charitate: extat etiam Scripturæ libris quasi quibusdam signis.

Duplex est tamen legis diuinæ ab humanâ discrimen, ab authorum diuersâ potestate repetitum; quod cum Deo omnia subdantur, nec iubere tantum possit, sed etiam iuuare: hinc fit vt lex æterna toti vniuerso & Ecclesiæ, Dei manu inscribatur, & cordibus hominum, viresque det ex charitate ad legem implendam: vtrumque negatum est homini legislatori, qui iubere tantum potest non iuuare, nec cordibus subditorum leges suas inscribere.

Ne quis ista putet inutilia ad vsum nostræ disputationis pauca inde colligam ad rem accommodata.

In primis certum est, nulli hominum superesse causam excusandi peccata, ex legis ignorantiâ: probatum est enim Deum duas veluti scholas instituisse, naturæ vnam, gratiæ alteram, & priore doceri primum genus iuris, hominis naturæ consentaneum, idque veluti duplici codice, mundi aspectabilis ordinatissima administratione, & syndereseos ac rationis lumine; altera vero, instituimur de iure supernaturali, idque ex triplici veluti libro Hierarchiæ Ecclesiasticæ, fidei menti infusæ, & vtroque testamento. Hinc fit homines, qui nihil ex Euangelio audiuere, quos Theologi

Theologi vocant *negatiue infideles*, si quid peccent contra primum iuris genus, seu contra cultum Dei, aut bonum societatis humanæ, vix posse obtendere excusationem ab ignorantiâ legis diuinæ, exclusâ duabus (vt ita loquar) promulgationibus, mundi, & insertæ sibi rationis & synderesis. Sed quoad alteram iuris supernaturalis partem, puto ad illorum excusationem pertinere, quæ Christus Ioan. 15. dixit ad Iudæorum damnationem, *si non venissem & locutus fuissem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo*, id est de repulsa fide, non solum in Christum, sed in totum ius supernaturale. Et cum fides sit præcipuum ac pene vnicum medium, quo iura gratiæ innotescant, nec ad plures hominum, ac prope infinitos, Christus aut vllus Apostolorum eius nomine, accesserit, aut loquutus fuerit; existimo excusationem peccati infidelitatis habere, & subinde omnium, quæ ex ignorantiâ iuris supernaturalis oriri possunt: cum excusationem habeant, quę deerat Iudæis, illis erepta Christi prædicatione & miraculis.

Quare censeo quidem peccatum originale contraxisse, positum in donorum supernaturalium iacturâ, nullum vero actuale incurrisse, nisi quatenus in illis vigebat innatum lumen rationis, quo ex orbis conspectu, ex propensione in bonum, assurgere poterant ad notitiam Dei conditoris, & rectoris vniuersi, ad æquitatem seruandam & vitandam iniuriam aliorum ex principiis synderesеos, quæ hoc vno notissimo continentur, ne aliis facerent quæ pati nollent. Et si præter originale peccatum, nouis & actualibus illud lumen rationis extinxerunt, imputanda censeo, quæ inde consecuta sunt contra cultum Dei, & societatem humanam, aut sibi ingenitam propensionem: eorumque culpa fuit quidquid contra ius naturale admiserunt, idque ex triplici capite, vel quod legem conscientiæ, se sui officij monentem, noluerint audire, nec dubitationes quas interdum ingerebat, de suis flagitiis morati sint: secundo quod neglexerint attendere, & addiscere è iure naturali quod scire sua referret, & quæ doceret ipsa ratio, aut certe sapientiores, quos adire poterant, si per se sapere non possent, nec hoc illis erat admodum difficile intelligere: 3. denique excusare non potest conscientia, & ratio ad bonum stupida, & cæca, cum præter ori-

ginale peccatum, alia addiderint, quibus hunc stuporem eamque cæcitatem sibi adsciuerunt.

His omnibus addo illud iam à me obseruatum, 1. Parte pag. 144. aliud esse, an ignorantia iuris naturalis quæcumque imputetur ad culpam, nec quod ex illa admittitur, excuset vnquam, vel an ex ea ignorantia, nullum inde malum & damnum, in pœnam originalis peccati existat, maxime cum excludat media salutis, lege diuinâ constituta, qualis est vera Religio, & Charitas, quæ infidelitate etiam negatiuâ tollitur. Concedimus ignorantiam inuincibilem iuris diuini, nunquam sine damno contingere, cùm tollat media ad salutem necessaria; posse tamen aliquando excusare, & inculpatam esse, tum cum agitur de partibus obscurioribus iuris naturalis, nec consequitur, vti potest ex ullâ trium causarum, quibus diximus huiusmodi ignorantiam culpabilem fieri. Atque ista obseruatione, tres opponimus obices, quibus sistatur colluuies peccatorum, & scelerum, quæ excusari contendit VVendrochius, concessâ vel minima iuris naturalis inculpata ignorantia, & reserari latissimam portam ad omne genus impietatum, & scelerum: sed longe aliud est, qua datâ porta, & effractis obicibus, homines in omne genus vitiorum sese dare præcipites, aliud ex aliquâ veluti rimulâ nonnihil effluere, quod minus legi æternæ conueniat, & excusari possit. Primum quisquis nobis obiecerit, sophistam aut calumniatorem potius aget, quam Theologum, cum tot validissimis claustris hanc malorum colluuiem cohibeamus: alterum vero fatemur vltro à nobis concedi, nec quæ offendicula obiicit VVendrochius, nos à propositâ sententiâ remouent.

Quæ hactenus diximus, valere tantum volumus de hominibus, quos infideles negatiue vocant: quoad cæteros vero, seu hæreticos, seu flagitiosos, quibus nota est Ecclesia, nec fidei & Euangelii negata prædicatio, seu, infidelitate ethnicorum, & Iudæorum hæresi abiecerint fidem, seu eam semel professi prauis moribus corruperint; pronunciamus nullam excusationem habere, quidquid peccauerint contra legem diuinam, nec posse prætexere ignorantiam legis æternæ, ipsis non solum creatione mundi, aut rationis instinctu, vti & gentibus notam, sed tribus aliis promulgationibus, institutione Ecclesiæ, fidei in-

ternæ lumine, & Euangelii prædicatione, & libris: quibus omnibus, quasi certis argumentis & testibus, infideles qui Euangelium repulere, hæretici, & flagitiosi Catholici, reuincentur quasi ex quâcunque ignorantiâ inexcusabiles.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

Mercori argumenta confirmantur & VVendrochij offendiculum remouetur ex principiis constitutis.

NON minus acuta quam breuis Senecæ sententia est, *Magno nihil magnum*: quia sapiens nihil timet aut miratur. Quamuis enim ex Epicuri regulâ, quam Seneca referr, sua illi videantur amplissima, alias miser esset, etiamsi toti mundo dominaretur, cætera quæ illi desunt, aut quibus alij abundant, nullo loco habet. Fortè ita comparatus est VVendrochius, & quæ ex Mercoro referr argumenta, quibus respondeat scrupulos vocat: quæ ipse in illum congerit absurda, offendicula sunt & scandala grauissima, quæ nullam excusationem admittant, etiamsi D. Thomam aduocet in patronum. Nos scrupulos Mercori in offendicula, & VVendrochij offendicula in scrupulos experiemur, an mutari possint, & iudicium sit penes æquum Lectorem.

Multa ad causam nostram munimenta præmisimus ex lege æternâ; cui aliud adjungam præsidium de ignorantiâ inuincibili validius. Visus est aduersarius satis incertus animi, an iuris positiui perinde ac naturalis, vnquam à culpâ excuset ignoratio. Nec immeritò, hæc illum subit & vrget dubitatio: quia reuera si quid eius argumenta à ratione, vel authoritate Patrum valeant, perinde iuris positiui, ac naturalis ignorantiam imparem ad peccati excusationem probant. D. Thom. & alij Theologi ac Patres, si vnum aut alterum excipias, indiscriminatim de vtraque differunt: Ergo vel nullam iuris vtriusque, vel aliquam etiam naturalis inculpatam ignorantiam admitti oportet. Hoc obseruatum est prudenter à P. Goner suo de probabilitate Opusculo, atque hâc vnâ obseruatione omnino conuellit argumenta aduersariorum: vt inde agnoscas quæ pro

suâ causâ multis præiudiciis debilitata affert VVendrochius, non adeo grauia esse offendicula, nec leues scrupulos quibus ex illo respondet argumento. Hoc experiamur exactiore omnium quæ hinc & inde reponuntur examine: Id vnum obseruo quascumque habent argumentationes, aut solutiones, ad duo capita reuocari, quædam à rationibus Theologicis, alia à Patrum & Theologorum authoritate repetuntur: rationes hoc Paragrapho sequenti Patrum & Theologorum testimonia expendam.

Nullibi apud Mercorum legi quæ initio Articuli sexti VVendrochius illi ascribit: *Facilem & expeditam esse hanc viam fateri, qua nullam quidem ignorantiam juris naturalis excusari docet; sed simul asserit omnem juris naturalis ignorantiam esse vincibilem. Ab hâc tamen doctrinâ amplectendâ quibusdam scrupulis retardari.* Fatetur quidem Mercorus se multis de causis abstinuisse ab hac disputatione de ignorantiâ inuincibili, & noluisse suam Basim astruere opinioni, quæ illam in totum negat, ne fortè nutaret aut omninò collaberetur: grauesque illi occurrerunt difficultates, quibus superandis se minimè parem sensit: qualis est illa quam ex ipso retulimus 1. parte pag. 305. si hoc sensu dicatur ignorantia inuincibilis iuris naturalis, industria præsenti & ordinaria diligentia, imputari ad culpam, quod vincibilis sit luce diuina, precibus & emendatione vitæ; vanum fore discrimen appositum inter ignorantiam iuris naturalis & positiui, cum vtraque inuincibilis sit diligentia humana, vincibilis tamen auxilio Dei, precibus & sanctitate vitæ obtinendo, maximè si sit rei cuius cognitio necessaria sit ad salutem comparandam, & ad euitandum peccatum: qualia sunt infinita ex Euangelio, quæ ad ius positiuum pertinent, vt Baptismus aliaque Sacramenta.

Et hinc è scrupulo euadere potest in grauem difficultatem obiectio Mercori, sua responsione ad secundum tertij Nodi argumentum: verum quidem est illum eò loci inferre ex aduersarii regula, nullam fore facti ignorantiam quæ excuset, quia non minus paratus est Deus errorem facti quam iuris tollere, si ad orationem confugiamus. Facile se ab hoc Nodo expedit VVendrochius Art. 6. constituta differentia inter res facti quarum tantum meminit Mercorus & res Iuris: *Quia*, inquit, *aliter pror-*

sus de factorum cognitione se res habet, quæ nec homini connaturalis, nec naturæ debita, nec peccato amissa, nec prorsus ad bene viuendum necessaria. Quare nec ita tenentur homines eam à Deo deposcere, nec tam certo impetrant, atque ea, quæ prorsus ad salutem necessaria sunt.

Esto scrupulus sit obiectio Mercori, si verba attendamus, quia meminit tantum rerum facti, sed cum VVendrochius sit acutissimus, sine dubio peruidit, nec debuit dissimulare ad eleuandum Mercori argumentum, ex eius mente obiectionem non solum à rebus facti, sed etiam iuris positiui, vrgere & soluendum esse; cui sic explicatæ nullomodo satisfacit responsio VVendrochii. Quis enim neget totam Incarnationis & Fidei Christi ac Sacramentorum œconomiam, ad ius positiuum pertinere, cum ea sublata supersit ius naturæ ad gratiam prouectæ consentaneum? Quis præterea nescit posita institutione diuina Baptismum, & nomen Christi vnicum esse, quo salui esse possimus? Ergo hæc cognitio iuris positiui licet *non amissa peccato*, prorsus ad bene viuendum est necessaria. Ac proinde precibus efflagitanda à Deo parato iam nobis conferre, nisi deficiamus à studio orationis ad Deum, vnde contendit VVendrochius ignorantiam ex illâ negligentiâ consecutam vincibilem esse, licet sit iuris positiui. Cadit ergo distinctio Iansenij de ignorantiâ inuincibili iuris positiui & vincibili iuris naturalis.

Omitto effugium hoc valide præclusum à P. Mercoro 1. Part. Sect. 5. citato. Sed quid opus nostris argumentis, cùm illud præsidium euersum sit verbis Christi ex Ioan. 15. relatis, peccatum infidelitatis euasuros Iudæos, nisi Christus suo ad illos accessu, & colloquio fuisset dignatus. Falsa enim & nulla foret excusatio, si negatâ Christi prædicatione, superesset adhuc orationis negligentia, qua fide Christi & rebus ab illo ad salutem institutis seipsos fraudassent. Hinc agnoscet prudens Lector non temerè Scholasticos ex illo Ioannis loco deduxisse *Infideles negatiuè*, quales fuissent Iudæi, nisi Christus suo piissimo aduentu inexcusabiles effecisset. Adde etiam his omnibus ignorantiam facti interdum eo deducere mali & infortunii, vt ex eâ (quod fieri non repugnat) ineretur cum sorore aut matre connubium: quem errorem qui in-

currit vellet suo sanguine redimere, nec credibile est quod affert VVendrochius huiusmodi factorum cognitionem, non esse à Deo petendam, sicuti iuris, vt hoc discrimine istius vincibilem, factorum vero inuincibilem probet.

Atque ex hoc argumento quamuis innumera suppetant Mercoro, secus quam cum VVendrochio concludendum est; *Illius sententiam non satis sibi constare, & dum inter Casuistarum laxitatem, & Parisiensis Theologi rigorem mediam inire viam tentat, res dissociabiles miscere, eaque vtrisque concedere; quibus datis, in suas partes à quoque non egrè pertrahetur* Nego victuros Casuistas omnia inuincibiliter & inculpabiliter ignorari posse, ipsamque Dei vnitatem, imo & existentiam: nam tria objecimus impiis claustra, totidem sunt limites quibus à Caramuele, aliisque Casuistis secernimur. Caramuel eodem Articulo citatus *naturalem* vocat *ignorantiam*, quam hic & nunc homo superare non potest, nihil moratus negligentiam addiscendi res iuris, nec dubia grauia, quæ ingerit synderesis, etiam sceleratissimis, nec peccata quibus illam oppresserunt: Denique confusâ & permixtâ perperam probabilitate speculatiuâ cum practica, quamcumque cognitionem Dei, nisi abeat in euidentem, censet permitti cuique de existentiâ & prouidentiâ Dei, sentire quod libuerit: tantâ intercapedine à se remotos, non video quâ vi possit nos ad suas partes pertrahere.

Nec puto victurum Theologum Parisiensem, nihil prorsus eorum quæ ad legem naturalem pertinent inuincibiliter ignorari, nec inermis & nudus aduersus vtrosque remansurus est. Tribus præsidiis inuictis contra Casuistas muniuimus, totidem illi extruimus contra Theologum, à quo differt, primo quod nolit, nec putet necessarium legitimum probabilitatis vsum, astruere huic opinioni de ignorantiâ quacumque iuris naturalis culpabili; secundo dissentit, quod neget hunc esse sensum SS. Patrum; ab illo differt tertio, quod ignorantiam huiusmodi iuris nolit fieri culpabilem ex solo peccato originali. Id tamen videtur insinuare VVendrochius: huiusmodi enim iuris naturalis, ideo nullam aut raram Augustinus & alij Patres dari ignorantiam docent, quia cum sit congenitum, deleri nequeat in totum per peccatum, & sit perpetua quasi scaturigo grauium dubiorum quæ hominem præter offi-

cium agentem vellicent & torqueant: ea enim referunt huiusmodi dubia, vt nequeat homo ignorare sibi prohibitum aliis inferre mala quæ pati nolit, sicut habet Augustinus à VVendrochium relatus enarratione in Psalmum 57. Nam si ignorantiæ vincibilis ratio repetatur à solo originali peccato, nulli erunt infideles negatiuè: quod puto concessurum VVendrochio, sed contra stat argumentum supra ex Christi verbis Ioan. 15. depromptum. Deinde si referatur in culpabilem ignorantiam iuris naturalis, quidquid ex illâ proficiscitur, quod deletum sit peccato originali, quidni cum Hæreticis, actus omnes indeliberati puerorum & phreneticorum cogitationes, & operationes, legi naturali aduersæ, imputabuntur ad peccatum, cum hi omnes contra ius naturale impetus, nascantur ex amissâ iustitiâ originali peccato primi hominis? Nam si ex eo capite, vellet aduersarius, quamcumque ignorantiam iuris homini congeniti, & illo peccato deleti, vincibilem fieri, non video quin pari iure hæretici defendant, quoscumque actus indeliberatos vera esse peccata, quia sunt dissonantia à lege æterna, ex eodem argumento VVendrochij, vt videre est apud Bellarminum lib. 5. de statu peccati Responsionibus ad argumenta Kemnitij. Atque his satisfactum est argumentis Art. 4.

PARAGRAPHVS QVINTVS.

Alia duo offendicula Mercoro obiecta remouentur.

EX iisdem principiis facile est depellere objurgationes VVendrochij Articulo 7. Primum obiicit Mercoro more Academicorum de ignorantiâ inuincibili, modo in vnam, modo in alteram partem inclinasse. Sed Mercori conueniret prudentiam potius laudare, quam aliquod vitium leuitatis & inconstantiæ improperare. Eius disputandi methodum alio loco defendimus, nec quidquam noui affert Aduersarius, quod non sit occupatum. Illum acerbè excipit quod ex S. Doctore hypothesim admiserit de fornicatione ex ignorantiâ inuincibili licitâ reputatâ, & contra Discipulum ac Magistrum censuris potius agit, quam argumentis. Illas nihil moror, istas mallem, quæ

tamen in tota eius disceptatione desidero, nisi argumentationem voces ipsam Thesim in probationem assumptam. *Duo*, inquit, *ad rectam operationem requiruntur; nempe vt veritati, id est, legi æternæ, & conscientiæ consentiat.* Hoc secundum admitto, primum est nostra controversia, non tua probatio. Et ne gratis credas me ita respondere; id vnum à te velim, an connubio cum matre ex ignorantia facti inito, insit veritas, seu cum lege æterna consensio? Imo horrendus illi est incestus: & tamen ex VVendrochij regulis, ignorantia facti inuincibilis, culpâ vacat: cuius erroris velit à Deo petendam non esse curationem, nec Deum paratum illam conferre. Fateatur igitur non ita *indignam Christiano & homine religioso sententiam*, aliquid ex ignorantiâ iuris inuincibili, remotius à principiis synderesеos, contra minimam legis æternæ partem excusari; cum ex ignorantiâ facti, horrendum incestus peccatum contra prima synderesеos principia, suis regulis purget, & defendat quasi innoxium.

Aliud subjungo exemplum Lothi filiarum, quarum cum patre expetitum etiam incestum, hâc ratione inculpatum volunt quidam, quod absumptâ flammis Pentapoli, crederent totum genus humanum, simili incendio periisse, & reparandum etiam cum parente congressu. Putatne quid simile defuturum ad honestandam soluti cum soluta copulam? Conueniebat igitur studio & zelo legis æternæ non abripi adeo acri, vt nullam rationum quæ facile occurrere poterant, vim admitteret. Neque enim quod assumit, ipse probat, forte confisus, id se iam euicisse argumento ex Articulo 4. vel ab Estio fuisse confirmatum. Sed nihil horum potuit necessariam, imo nec iustam facere, rigidam adeò in D. Thomam, & Mercorum censuram.

Quod enim ipse ait, *Nullam prætendi posse ignorantiam inuincibilem iuris naturalis, quod nulli deest affulgens & circumfusa diuina lux*; nisi eius radiis obicem ponat. Omitto quod iam dictum est si ea ratio obtineat, sensu quo proponitur, nullam fore ignorantiam, etiam rerum facti, quæ per se adjunctam habeant grauissimam turpitudinem, qualis est incestus, vel rerum iuris positiui quæ conferant ad salutem, cuius generis est Baptismus & fides

in Christum. Non immerito hærebat VVendrochius, an rerum postremi generis sibi admittenda esset aliqua ignorantia iuris positiui, cum illam si quid eius argumenta probent, perinde ac iuris naturalis excludant: quia potest, imo necesse est ad salutem curari lumine diuino, si precibus expetatur, nec vllus obex adsit. Quare argumentum illud excipio responsione, non minus ipsi, quam nobis necessariâ, lucem affulgere, nec vlli deesse homini, pro cuiusque captu & statu disparem, quæ progressu augeatur, si primi illius radij cum fructu excipiantur. Neque enim infidelibus negatiuè adest, nisi remotissimè lux, ad fidem & ad obscuriores iuris naturalis partes aperiendas: vt non sit illis imputanda ad culpam harum rerum ignorantia. Quid igitur mali habet carere posse citra culpam abstrusissimæ rei cognitione, qualis est de mendacio leui, nullâ grauissimâ causâ honestando, cum citra nouum peccatum, infidelibus negatiuè desit lux ad fidem proxima quæ culpabilem illius repulsam efficiat. Quâ vero ratione, & quâ regula statui possit ignorantia inuincilis iuris naturalis, diximus 1. Parte quarta classe Argumentorum pagina 297.

Ned validiora visa sunt Mercoro, ad rem propositam conficiendam, argumenta Estij, quæ refellit responsione ad quartam resolutionem. In hoc enim tota vis posita est: cum duo per se connexa sunt, vtrumque eligere censendus est, qui illorum alterum accipit voluntariè: & cum mendacium pertineat ad genus mali moralis, illud eligere reputandus est, qui mendacium quâcumque causâ honestatum protulerit.

Falsam demonstrat Mercorus primam propositionem; neque enim censendus est vtrumque eligere vno accepto, qui illorum connexionem inculpabiliter & inuincibiliter ignorat: ita si quis cicutam puero demonstret, potest inculpabiliter ignorare, esse speciem herbæ venenosæ, quam si gustet & moriatur, immunis erit à reatu mortis voluntariæ. Adde aliud quod ad rem spectat, testatum Mercorum, sibi difficillimam videri distinctionem Aduersariorum, actum erroris ex ignorantiâ posse voluntarium esse voluntate facti, non voluntate peccati. At ille instat responsione ad 2. obiectionem, peccatum errantis fore omnino inuoluntarium, sicut manifestum est exemplis,

quæ affert VVendrochius, actuum ex ignorantiâ facti, aut iuris positiui. Hæc vero responsio non adeo leuis erat, vt videri oporteret scrupulum & omninò taceri.

Hæc responsio Mercori inuicta euadet, si attendas quæ de veritate diximus, eam in conuenientiâ cognitionis cum re positam, vti falsitatem in dissensione ab illâ, exercitâ, & iudicio affirmatâ aut negatâ, siue in extremorum propositionis connexione aut repugnantiâ cognita. Quis vero eam inesse dicat operationibus mentis, quæ ab hâc connexione perinde abstrahat, vti cicutæ à veneno, cum quis scit speciem herbæ esse, nec venenosam neget aut astruat, & ne quidem per somnium id cogitet? Atqui ita se habet ex Mercoro, qui mendacium aliquo temporis articulo honestum, & officij causâ omnino necessarium putat. Nec valet mali rationem illi inesse; neque enim id magis cogitat, quam cicutam esse venenosam, qui tantum nouit herbę speciem habere, siue sana sit, siue noxia. Hunc scrupulum ab acutissimo viro perspectum, contra vnicum suæ sententiæ ex Estio saltum à ratione argumentum ex animo Mercori, quod graue illi erat offendiculum, auelli omnino oportebat: & id fortasse tentasset, nisi sensisset insuperabile, nec se Lectori satisfacturum. Possim illum augere ex Caluinistarum errore, qui vt obseruat P. Gonet ex eodem VVendrochij fundamento, damnant Scholasticos, quod vllam iuris naturalis ignorantiam admittant, quæ etiam ab actibus indeliberatis peccati noxam excludat, qui tamen abstrahunt a connexione actus cum peccato. Ea igitur abstractio rerum per se connexarum, nempe mendacij & peccati, locum habet sicut in actibus indeliberatis, ita etiam ex proposito elicitis, si illam connexionem non magis attingant quam indeliberati.

Quod ad secundum offendiculum pertinet, de Titio qui, aditâ decies domo mulieris, quinquies peccauerit, posse eo redire munitum precibus auertendo malo quod timet, si vrgeat aliquod graue negotium ex officio aut ad commodum temporale peragendum: responsionem Mercori non defendo in totum, nisi hâc restrictione, vt maior sit spes de custodiâ innocentiæ, quam formido peccati; idque tunc continget si frequentatâ decies domo mulieris, semel aut iterum lapsus sit, redire illi permitto cum maximâ cautelâ & firmo proposito, ac precibus validè munitum,

Digitized by Google

Tunc enim valet ponderatio Mercori ex Cajetano in præceptum Christi, de oculo eruendo & abſcindendo pede, ſi ſcandalo ſit futurum; Chriſtum non dixiſſe linguam abſcindi oportere, aut pedes, vel oculos effodiendos, ne careamus parte corporis omninò neceſſariâ ad vitam communem, ad cuius vicem ſupplendam nulla ſuperſit: vt moneret ponderanda eſſe, hinc & inde ſalutis pericula, & ad vitam neceſſaria adiumenta. Suam interpretationem & ſententiam confirmat, exemplo Religioſi & Curati, quorum primus expertus, ex cœlibatu ſe procliuem ad carnis lapſum, non debet, imo nec poteſt à ſtatu cœlibatus recedere, ſicut nec Parochus beneficium deſerere, ſi quando ex mulierum confeſſione, delectationem veneream ſenſerit etiam cum conſenſu, ſed tentanda ſunt orationum & ieiuniorum remedia. Sic explicata & munita opinio Mercori, noſtrâque reſtrictione caſtigata offendiculi notam non meretur: nec tacenda erant VVendrochio præſidia, quibus illam propugnabat, vel certe non erat adeò acri reprehenſione digna.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Quid de ignorantia inuincibili iuris naturalis ſentiendum ſit ex authoritate Patrum ac Theologorum.

NON mirum eſt argumentum Mercori à Hieronymi authoritate, viſum leue & ſcrupulum, cuius vires minuit, prudens an neſciens, ad vnius Hieronymi authoritatem reſtrictione, cum tamen latiſſime pateat. Poteſt vero hac forma, & vi maiore proponi: quotquot affert Doctor Pariſienſis Patres, Theologos, promiſcue, agunt de iuris naturalis & poſitiui ignorantia in peccatum imputandâ: Atqui certum eſt, eos admittere aliquam iuris poſitiui ignorantiam inculpatam: male igitur ex iiſdem SS. PP. locis & verbis VVendrochius elicit, nullam iuris naturalis ignorantiam inuincibilem iuxta illorum mentem admitti debere, licet iuris poſitiui etiam cum res ad ſalutem neceſſarias præſcribit, concedi poſſit. Hæc enim communia SS. PP. ad vtrumque genus ignorantiæ

Digitized by Google

verba, vel nullius probant dari, vel vtriusque aliqua sui parte inculpatam euincunt.

Nec verisimilis est responsio VVendrochii Artic. 6. Hieronymum quem vnum refert è multis à Mercoro citatis, cum par sit aliorum ratio, ab Augustino correctum, quasi nimiâ seueritate, Hieronymus omnem vtriusque iuris ignorantiam damnet generatim, & indiscriminatim. Quam enim defendit, sententia ex mente Augustini, nullam iuris naturalis post communem in Adamo lapsum ignorantiam, carere culpâ; profundissimum est ex peccato originali vulnus, ignotum etiam Augustino, cum scripsit libros de Lib. Arb. quorum 3. cap. 12. aliquam inculpatam his verbis admittit, *non enim, quod naturaliter nescit & naturaliter non potest, hoc animæ deputatur in peccatum; sed quod scire non studuit, & quod dignum facultati comparandæ, ad rectè faciendum operam non dedit.* A quibus duobus vitiis, longe abest exemplum Mercori, de puero duodenni, mendacium leue ad seruandam hominis vitam licitum, imo & necessarium reputanti. Neque enim eâ tenerâ ætate, potest illi vitio verti, quod parti satis abstrusæ iuris naturalis, non studuerit. Neque in illum cadit verbum illud Augustini, *Non enim scriptum non erat, sed legere nolebat, mendacium nullâ causâ honestari* posse & fieri licitum, & necessarium; nec erat illi in promptu, quod tibi non vis fieri alteri ne feceris. Imo ex illo principio iudicare poterat, quia ipse vellet leui mendacio sibi ab aliis vitam seruari. Ergo omni specie veri caret interpretatio Hieronymi, aliorumque subinde Patrum, & Theologorum, ne excepto quidem Augustino. Sed verius est, omnes vtriusque iuris passim ignorantiam damnare, & raram docere dari, non omnino nullam.

His adde vnum, quo prætexta Hieronymi ab Augustino emendatio, omni veri similitudine careat. Vellem mihi ostendi, quo loco apud Augustinum extet, sicut illam de Pauli cum Petro concertatione, & de abrogatione legalium. Si dicas, id à te gratis peti; hanc exceptionem altera iustior postulatio refellit: à te iure exigam, vbinam Augustinus, hunc compertum errorem de aliquâ ignorantiâ inculpatâ iuris naturalis, cui ad minus fauet probabilissime, loco quem refert Mercorus, retractauerit; sicuti illum de initio fidei à nobis, quo cum Pelagianis,

ante controuersias de Gratiâ & Prædestinatione conueniebat: neque enim minus grauem de hâc inculpatâ tutelâ culpam agnoscis, cum inde putes tibi necessarium & licitum, acerrime insectari Mercorum, nec parcere D. Thomæ. Nec potuit si tum deceptus fuit Augustinus, libro retractionum obmisisse: & nisi monstres à S. Doctore, nedum in Hieronymo tacite, sed etiam in seipso aperte correctum, vel leue putauit, aut verius nullum, vt inde constet acerbius Mercorum, & D. Thomam fuisse exceptos.

Hâc nostrâ responsione infringuntur quæcumque obiicit VVendrochius suâ Epistolâ, & ad illam Appendice: quæ fusius & exactius dissoluit P. Gonet, qui legi poterit. Eius dictis ad explicandam mentem profundissimam D. Augustini, qui vnus in speciem fauere videtur aduersariis, addo quod iam annotauimus 1. Part. pag. 148. iuris diuini etiam positiui, cum præscribit res ad salutem ex præcepto, aut ex efficaciâ medij necessariâs, non dari ignorantiam quæ culpâ careat, aut stricte ex communi Philosophorum, & Theologorum mente, aut latè sumptâ culpâ, id est, damno ad salutem: quod actibus quæ inde fiunt, vel excludantur media ad salutem, vel supponantur exclusa; vel certe ipsismet actibus suppleri nequeant.

Huic Responsioni fauet D. Augustinus iisinet locis, vnde Iansenius suam putat se depromere opinionem Lib. de gratia Christi cap. 3. dum ait *illa ignorantia, quæ non est eorum, qui scire volunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, vt simpliciter igne non ardeat; si propterea non credidit, quia non audiuit omnino quod crederet, sed fortassis vt mitius ardeat.* Notandum D. Augustinum dixisse *qui tanquam simpliciter nesciunt*, quasi significet, se non agere de ignorantiâ simpliciter inuincibili, cuius curandæ nulla, nequidem prima subierit cogitatio, & ideo addit, *fortassis vt mitius ardeat*: quibus constat non agere de ignorantiâ omnino inuincibili, frustra enim adiecisset verbum *fortassis*. Quod si ex illâ nasceretur actus à lege æternâ dissentiens lib. 3. de lib. arb. cap. 19. ait, peccatum dici Metaphorice, sicut verbum dicitur lingua, quia illa profertur; eodem sensu ait huiusmodi actus dici peccata, quia de peccato liberæ voluntatis Adami, originem ducunt. Adde etiam mereri illud nomen peccati, iuxta nostram interpretationem: quod sine nouo

pecato excludant, aut non suppleant media ad salutem necessaria; sed peccato originali supponant, illis naturam hominis fuisse spoliatam. Atque hinc excluditur hæresis Pelagianorum; quia vt D. Augustinus de Dono Perseu. cap. 11. tradit, *Pelagiani dicunt ignorantiam & difficultatem, sine quibus nullus homo nascitur, primordia non supplicia esse naturæ.*

Hæc omnia confirmare licet, profundissimâ Thomæ Angli interpretatione, cuiusdam loci Augustini à superioribus non omninò dissimilis, cùm ait, si Adamus caruisset adiutorio sine quo non, sua culpâ non fuisset lapsus: his verbis nominatus author ait sibi apparere, non rei, sed vocum proprietatem quæri à S. Doctore.

Huius authoris mentem, perinde obscuri ac eruditi, fusius alibi prosecuturus, ad rem nostram accommodo, & quantum capio, is est eius sensus, peccatum bifariam sumi: primum vulgari significatu, vt est actio libera suo authori noxia, & Deo iniuria; secundo latius, vt est actionis vitium, à suo principio completo deficientis, vnde malum existit, commiseratione, veriùs quam vituperio dignum. Sicut inquit cæcitas siue à natiuitate, siue casu contingat, siue ex propriâ specie, siue ex communi ratione generis; qualis talpæ inest, quatenus genere animantium, cuius visus est proprietas, continetur, idem inquam cæcitas est malum, sed dolendum est quid magis perdenti visum, quam si eo semper caruerit. Sic etiamsi labruscas seminauisset vinitor propheticus, non minus mali recepisset, quam ex vite plantata habuit; sed non tantum doluisset, neque exprobrare potuisset vineæ suæ. Ita, etiam non attenta libertate, si naturæ humanæ primâ sui origine, negata fuissent præsidia ad benè agendum concessa primo homini, quibus post lapsum caret; ille status à nostro differret, sicut nudi, & sine vestibus hominis nati, à nudato, id est, quibus tegebatur indumentis spoliato. Hoc discrimen latè sumpto vocabulo, culpa dicitur ab Augustino Theologico magis, & Christiano, quam Philosophico sensu. Atque ita interpretatur quæcumque, ex Adæ actuali peccato, vel nostro originali, consequuntur necessario mala, ab Augustino culpam dici, quâ idem S. Doctor ait, cariturum Adamum, nisi habuisset adiutorium *sine quo non*, id est, gratiam habitualem, ex huius Theo-

logi ſententia eodem opuſculo. Vnde concludit, aliam prorſus quæſtionem agitare Auguſtinum, qui de culpâ Theologice & digne tanto Patre loquitur: aliam modernos, qui eum incuſant, quaſi rationem culpæ tolleret, ſublata integritate naturæ in Adamo. Hi enim, neque per ſomnium proſpexerunt in eam rationem peccati, quam Auguſtinus tollit, quam agnoſcere ad oculos pertinebat aquilinos. Hoc itaque pro manifeſto conſtitutum ſit; toto Cælo errare aduerſarios Auguſtini, dum imponunt ei, quod tollat eam rationem peccati, quam ipſi aſtruunt, ſi Adamus ſine iuſtitia originali creatus fuiſſet.

Abſit vt in totum probem hunc Theologum, cuius decretis Romanis ſcio opera prohibita eſſe: ſed ad cauſam noſtram arripio culpæ ſtrictius, & latius ſumptæ, ſeu Chriſtianæ & Philoſophicæ diſtinctionem, ad diſſoluenda VVendrochij argumenta accommodatiſſimam: nam cum aduerſarius vrgeat poſt Ianſenium, Auguſtinum culpæ imputare, quidquid ex peccato originali, & ex ignorantia inde conſecuta quamlibet inuincibili, malum & damnum quod inde exiſtit, culpam eâ acceptione, quâ locum Auguſtini interpretatur Thomas Anglus, contendimus à S. Doctore vſurpari. Idque multo verius, & omnino neceſſarium eſt, ſi attendamus ignorantiam poſt peccatum congenitam, non ſolum conſequi actus malos deliberatos, qui præceptis diuinis directe & aperte repugnent; ſed etiam plures indeliberatos, qui ex ignorantiâ merè inuincibili, media ad ſalutem comparata nobis prorſus ignota, vel tollant, vel iam ſublata nequeant aliunde ſuppleri. Si hæc diſtinctio duplicis culpæ ſtet, exhauſta eſt vis omnium VVendrochij argumentorum, quibus id tantum euinci poteſt, quæ ex ignorantiâ inuincibili conſequitur, iactura aut priuatio rerum, ad ſalutem, quæ ex efficaciâ medij requiruntur, habere rationem culpæ Chriſtianæ, ſeu latius ſumptæ. Et ſi hanc ipſe diſtinctionem commentitiam dicat, aderit Thomas Anglus, nihilominus VVendrochio, & Ianſenio eruditus, & in Auguſtino verſatus, qui ſuas noſtraſque partes validè propugnabit.

Digitized by Google

ARTICVLVS VLTIMVS.

Animaduersiones in Prolegomena Casuistarum Apologistæ & singulares de vsu probabilium regulas.

EVASIMVS tandem ex difficillimo certamine, quo magis pro salute, quam pro gloriâ pugnandum fuit, contra acerrimum aduersarium, qui vix ipse conquiescere possit, vel alios patiatur. Minus plena aleæ futura est pugna, cum Casuistarum Apologistâ, & iam actum agerem, si huius authoris dicta omnia expendenda susciperem, quia vix alia habet quam ex Caramuele, Tamburino, & Amadæo refutata. Hic duo breuissime præstabo, non omnino inutilia: quæ docet communia cum nominatis Casuistis indicabo, quibus locis impugnauerim, & pauca quæ occurrunt singularia breuissimè refutabo.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Animaduersiones in Prolegomena Apologistæ.

ILLVD imprimis non possum satis mirari, quod pag. 3. scribit, Moralem, quam propugnat Theologiam, partim depromptam ex D. Thomæ 1. 2. qui teste Petro Aurelio totam Aristotelis ethicam exscripsit. Addit etiam ex Aristotele, quas deffendit decerptas esse assertiones. Nihil hoc Prologomeno ab omni specie veri alienum magis; nec vt puto ita ex animo scripsit, sed vt fucum faciat Lectoribus. Quâ enim fide obtendit initio operis, magna horum authorum nomina sibi fauere, quæ toto progressu tacet? Neque Casuistis, quorum deffensionem suscepit, crebrior est, aut sincerior in citandis, ne dum Philosophis, sed etiam SS. Patribus, & Conciliis ex quibus fontibus haustam gloriatur, quam deffendit ethicam Christianam, quorum testimonia in eius Apologia omnino desiderantur.

Quod attinet ad Moralem Theologiam D. Thomæ ex Aristotelis

Aristotelis Ethica exscriptam, cui se cum suis ait adhærere, bene est, quod restrictionem apponat, ex parte, non in totum se illam sequi. At quæ tandem est hæc pars, quam ex aliis selegit? Omnium sane minima, ac penè nulla; nihil enim commune habet cum S. Doctore, si vsurpatas ab omnibus Catholicis voces excipias, & quæ citra hæresim negare non liceat: quoad cætera vel aperte S. Doctorem deserit, vel eius sententias interpolat & corrumpit.

Quod ex Petro Aurelio refert (an ex bonâ fide explorare non licuit, quia locum non citat) totam Aristotelis ethicam excerpsisse D. Thomam 1. 2. mera calumnia est: nec longe abest ab altera, quæ Secundam Secundæ à Bellouacensi, mutuo aut verius furto, in Summam Theologicam transtulisse quidam criminantur. Hæc Summæ pars præ magnitudine in duas diuisa, non plagium est, sed genuinum opus, quod veluti apis argumentosa, ex omnibus qui de moribus scripserunt auctoribus, mira subtilitate, & industria confecit; nec quisquam dicet ex Aristotele, & Bellouacensi sumptam, nisi inuidus & ignarus: cum ex isto nihil, ex Aristotelis vero Ethica, vix millesimam partem deprompserit, sed multo plura ex SS. Patribus, aut suo marte inuenerit, quibus omnibus Ethicam Christianam illustrauit, & locupletauit.

Superioribus addam, non immeritò S. Doctorem post SS. Patrum scripta, de hoc argumento vsum Ethica Aristotelis, quia si SS. Patres excipias, nullus mortalium illo de moribus verius & exactius scripsit: & ridiculi planè sunt qui Epicurum, aliosque Philosophos Aristoteli æquant aut anteponunt. Hoc in illo stupendum, quod de omnibus ferè disciplinis, de Rhetoricâ, Poëtice, de Politicis, & Moralibus (vt Philosophica obmittam) ita accuratè & feliciter scripserit, ac si vni tantum arti, tota vita vacasset. Artis Rhetorices, multo exactius leges constituit, quam Cicero & Demosthenes impleuerint. Quæ de Carmine heroïco edisserit, nec Homero, nec Virgilio assequi concessum est. Dramici verò operis, seu Scœnæ & Theatri decorum inuenit, ad quod nec Menander Comicorum, nec Sophocles, & Seneca Tragicorum Principes accessere. Quis vero Principum, aut Legislatorum, in administranda Republica, huius viri quam docet in Politicis sapientiam æquauit vmquam? Nec tractatio de moribus,

aliis dignitate superior decedit ingenij præstantia.

Cui vmquam hominũ si sanctos seponas, quæ de virtutibus & vitiis præscribit, moribus contigit exprimere? Atque hinc valide depellitur gloriatio Apologistæ, se Aristotelis Ethicam docere, cum qua nihil commune habeat. Quam enim tradit, adeò laxa est, ex illius præscripto vt possint Ethnici viuere, nec id puto recusaturos: ex Aristotelis verò regulis vix possint vitam suam instituere Christiani, nisi efficacissimum adsit à gratia, & fide auxilium: toto igitur cœlo, & toto genere, ab Aristotelis morali distat quam Apologista propugnat.

Et ne per plura discurram, cum latissimè pateat hæc comparatio, duo tantum argumenta attingo, vnum à silentio, quod vix toto suo opere muniuerit se Philosophi suffragio, non taciturus sine dubio, si vel minimum eius laxitatibus fauisset. Adde aliud longè grauius: Aristoteles omnium quas de moribus regulas assumit summam hac vna complexus est, qua docet vbique consulendum, & præ oculis habendum, appetitum rectum hominis in vltimum finem bene affecti. Ab hac quasi aspectabili regula longissimè abest Apologista: diuersissimam propugnat, nempè arbitrarium probabilitatis vsum, ad cuiusque commodum & affectum, nullo respectu boni & recti, asserta cuilibet opinioni probabili à seipsa securitate ab omni erroris & peccati periculo.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Quæ de probabilitatum vsu habet singularia refelluntur.

PRÆTER communes assertiones & argumentationes confutatas, vnam propositionem seligo Apologistæ propriam, & duo quibus illam probat argumenta: responsione ad quintam obiectionem, contendit quaslibet opiniones probabiles, non solum securas esse, quod plures Probabilistarum asserunt, sed ex æquo tutas, ita vt ea dote nulla aliam vincat. Hac assertione videtur studio probabilitatum superare Caramuelem Probabilistarum principem, cui satis fuit quamcumque probabilitatem

donare *veritatis virtualis* nomine, quo sensu imaginem Prototypi appellatione, aliqua analogia, & metaphora insignimus. Sed Apologista liberalior, contendit non solùm nomine tenus, probabilitatem cum veritate conuenire, sed etiam præcipuo illius iure gaudere.

Hæc summa dos est veritatis, vt quascumque afficiat propositiones, pares & æquè veras faciat: Nam cum posita sit in conuenientia, & adæquatione conceptus aut propositionis cum re, de qua aliquid negat aut affirmat, omninò indiuisibilem esse oportet, omnis excessus & partitionis, aut inæqualitatis impatientem. Ita Apologista opiniones probabiles, quamlibet materia & genere dispares, seu pro commodo pugnent, seu rationum momentis, atque Authorum celebritate, aut numero varient, nihil moratus hæc discrimina, quibus inæqualis probabilitatis euadunt, omnes æquè tutas, & à peccato remotas esse pronuntiat.

Cur ita statuat causam ignoro; nisi fortè velit probabilitatem à seipsâ securitatem habere, neque à lege, multò minus ab excessu maioris probabilitatis, esse emendicandam. Hæc principia demonstrauimus falsissima esse, & à probabilitate per se ad verum & falsum, ad bonum malumque indifferenti, peccatorum & errorum pericula impendere, nec auerti posse, nisi ascita immunitate à fine vltimo, & à lege. Atque hinc constat Ethicam Apologistæ, in totum differre à Peripateticâ & Thomisticâ, cui suam indiuiduam esse gloriabatur. Sed quæ conuentio esse potest, cum Aristoteles opinionum certitudinem, non à probabilitate ipsa, seu directâ seu reflexâ, sed ab vltimo fine, & à recto in illum hominis sapientis affectu repetat? Quis vero hanc D. Thomæ, aut potius Euangelio calumniam importari patiatur; minus vltimo fini, & officiis ex illâ metiendis, quam Philosophorum Ethicam fauere.

Hæc de assertione sufficiant: quibus vero illam argumentis munit? Duobus præter communia, quæ nullibi hactenus nisi apud ipsum legi. Aduocatis, inquit, licitum est, probabiles quascumque causas agere, apud iudices: Ergo idem iuris asserendum est iudicibus, & cuilibet hominum, vt probabilia sectentur, securi ab omni metu peccati. Aliud addit argumentum, à diuersis, & sibi

ſubordinatis Iudicum ſubſelliis, cuius vim non capio; adeò eſt à ſubiectâ Theſi, vel ab omni ſimilitudine veri alienum. Varia ſunt tribunalia ſumma, media, & infima; ab his poſtremis appellare licet ad alia ſecundi ordinis, & ab iſtis ad ſuprema: Ergo ex illâ ſubordinatione tribunalium, & ex appellatione ad altiora, tuta eſt, & vbique regnat probabilitas. Quæ conſecutio? Quis hæc legitima argumenta dicat, vel non potius humanæ mentis deliria?

His aſſertis non ſolum à nobis, qui certa præcipimus ſectanda eſſe, ſed etiam à ſuis recedit: Nam vt ſupra retulimus ex Suare, aliiſque fere omnibus Societatis Theogis, ſi vnum Tamburinum excipias, iudicibus præſcribunt ſtandum pro ſententiâ quæ legi faueat, & negant licitum eſſe arbitrarium iudicandi vſum, quem aduocatis permittunt, diſceptandi de rebus dubiis, & defendendi cauſas, dummodo apertæ falſitatis non ſint compertæ. Ea vero in aduocatos indulgentiâ merito excluduntur iudices, quia diuerſiſſima eſt horum munerum inſtitutio. Aduocati eſt in vtramque partem diſputare, iudicis litem dirimere, & rem ad viuum ſecare. Ille rationes dubitandi ingerit, iſte ſemotâ dubitatione firmam ſtatuit ſententiam. Aduocati veritatem inquirunt, quam iudices aſſequantur oportet. Apertum eſt diſcrimen ab aliis dotibus, ad hæc duo munera neceſſariis. Iudicibus opus eſt maturo iudicio, aduocatis acri ingenio: vnde fit aduocatorum optimos iudices eſſe ineptos.

Quæ diximus ſupra de veritate, rem mirè illuſtrant. In iudicio mentis ad rem collimantis poſitam diximus, quæ longè abſit à ſenſibus: quia illorum operæpretium non eſt, quid ſit rei determinatè iudicare, ſed bona fide referre, quid ex illâ percipiant; vt inde mens ſtatuat, quid de illâ ſentiendum, aut quid facto opus ſit. Aduocati ſenſuum vices, iudices mentis obeunt munus: hinc fit iſtos periculoſius à vero aberrare; quia aduocatorum eſt veritatem inquirere, iudicum definire. Hinc exiſtit notatum diſcrimen, præclariſſimos patronos mediocres eſſe iudices, & horum optimos nullos eſſe aduocatos. Quia iſtis licet Academicos agere, & per multa diſcurrere: iudices vero conuenit Areopagitas imitari, & vni veritati attendere, cui prolato iudicio non ſupereſt locus, qualem aduocati relinquunt, quia multa explorant, nihil decernunt.

Digitized by Google

Longè ineptius aut inutilius est aliud argumentum à subordinatione tribunalium, & appellatione ab infimis ad maiora. Vix dici potest quot & quanta peccet Apologista hoc exemplo: eo namque non solum à vero & à communi sensu, sed etiam à seipso dissentit. Credit errare inferiora subsellia, si ex minus probabilibus pronuntient, & hoc nomine ab altioribus esse corrigenda: *Ex ore tuo te iudico.* Ergo falsum & periculosum est, quod responsione ad 7. obiectionem, totius vitæ humanæ posuisti fundamentum, qualescumque opiniones, etiam minus probabiles, esse æque tutas. Si ita sit, quo iure inferiora subsellia opinionem probabilem secuta, nec minus aduersâ tutam, emendabuntur ab altioribus? Nonne iustam expostulandi causam habent, suam rescindi sententiam, nihilominus tutam, eâ ipsâ quâ retractatur? Iustum vtrimque bellum accendit inter subordinata subsellia, vt infima merito contendant, quamcumque tulerint sententiam inter probabilitatis fines, non posse retractari: aliunde vero supremis iudicibus ius comparas & asseris, reuocandi iustissimam & securissimam (quâ nullâ securior esse possit) inferiorum tribunalium sententiam.

Quid facies isto homine, qui omnia susdeque miscet? Quæ ordinatissima esse oportebat subsellia, vult similia inferno: *Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Ipsemet in hanc voraginem delapsus, apertâ à seipso dissensione implicatur. Si ex te errent inferiores iudices, & nihil errando peccent, minus probabilia sequuti, quid iuris habent maiores iudices, hanc sententiam corrigendi: quia inquies errarunt iudicio, ex minus probabili opinione, licet non peccauerint. Sed quâ ratione à peccato eximis errorem iudicij publici, corrigendum ab altiori subsellio? Vel enim irrepsit ex ignorantiâ: Ecquis inculpatam dicet in iudice, quem oporteat quæ sui sunt muneris ad vnguem scire? Alias si ex ignorantiâ erret, peccatum est graui pœnâ dignum. Vel sponte sciens & prudens, in hunc errorem delapsus est, minus probabilia sequutus. Ergo error est, sequi minus probabilia, cui emendando, si ex inscitia existat constituta sunt tribunalia maiora. Si vero spontaneus sit, maiore pœnâ dignus est. Si vero non peccauit, dum ex minus probabili

pronuntiauit, sed iure suo vsus est, cur corrigitur; cur damnatur? Et si nolis hac correctione errare, nec peccare tribunalia maiora, iustum vtrinque bellum accendis, vt merito inferiora censentur, se iniustè corrigi, dum saluâ iustitia, iure suo vtuntur, suprema vero, non solum hoc emendationis in inferiora tribunalia sibi vindicabunt, sed cum intra probabilitatis fines arbitraria sint iudicia, obtendent sibi licere, inferiorum iudicum probabilissimam, & tutissimam sententiã, minus probabili retractare. Deum immortalem quo res humanas deducit probabilitatum licentia!

Iterum Apologistam conuenio. Non minus licet confessario in opiniones pœnitentis singulares, quam supremorum iudici supra inferiorum decreta. Nescio an comparationem sit concessurus, sed indubitatam puto. Quis enim neget, multo longius infra confessarij authoritatem stare pœnitentem, quam minores iudices infra maiores. Atqui ex te mortalis peccati reus est confessarius, nisi opinionem pœnitentis probet, licet minus probabilem & tutam: qua ergo ratione absolues iudicem maiorem, qui rescindat minoris sententiam, seu æquè, seu minus, seu magis probabilem? Quo iure, licet erret iudex, nulla ignorantia, quæ excuset vis non peccare? Quis ista capiat? Infinita his similia absurda, possem ex paradoxo aduersarij deducere, sed ipsius pudori, & molestiæ parco Lectorum, quibus ista absurda, etiam minus peritis, adeo sunt obuia, vt otiosi sit hominis ea prosequi & vrgere.

Hoc solum moneo, Apologistam, Responsione ad 7. objectionem, hausisse quidquid veneni habet probabilitas, his tribus assertis, primum, liberum esse cuilibet sequi opinionem, etiamsi sit minus probabilis, etiam vnius Doctoris suffragio, aliis reclamantibus, minus tutam. Hæc de probabilitate satis.

SECTIO SECVNDA.

Confirmatur Censura de aliis Capitibus mirum ex Amadæo & Apologista damnatis.

DVM ab ipsis Authoribus Censuræ maturatur, & ab omnibus auidè expectatur confirmatio, hanc ex nostris regulis festinato opere, in anteceſſum noſtra methodo damus. Cognationem fidei cum lege diuina & Theologia, & harum cum ratione naturali, initio huius operis explicui, quantum præfationis breuitas patiebatur. Fidei pars eſt lex diuina, & Theologia quædam eius acceſſio. Fidem definiuimus rationem hominis Christiani, vti ratio eſt fides hominis. Vtriuſque dotis duplex munus eſt, vnum ad veritatis inquiſitionem, ſeu ad ſpeculationem, alterũ ad vſum & opus ſpectat. Hinc celebris & apud omnes recepta tum fidei, tum rationis in theoricam & moralem diuiſio. Hinc vtraque à Patre luminum vti Moſes è Monte ad nos delabitur, duaſque tabulas vnâ manu dogmata cognoſcenda aut credenda, alterâ implenda præcepta ſeu iuris naturalis, ſeu diuini defert. Vnde quod primum præmiſimus, elucet legem diuinam fidei, vti rationis ſynderesim, eſſe partem: nam quæ praxim ſpectant ratio & fides, aliud nihil ſunt quam legis æternæ indictio & notitia agendorum. Theologia conſequitur veluti quædam fidei acceſſio, & vtriuſque muneris adiumentum: credenda enim & agenda illuſtrat, & ex fidei articulis nouas elicit concluſiones quæ ad Theoriam aut praxim pertineant.

Sed cũ vtriuſque ordinis duplex ſit veritatis genus, quorum vnum rationi naturali patet, alterum reuelatione diuinâ innoteſcit; primæ ſpeciei veritates fides & Theologia confirmat; alterius ordinis, quæ vires naturæ & captũ ne dum rationis humanæ, ſed etiam intelligentiæ cuiuſque creatæ vincunt, veritates per ſe ad fidem ſpectant, & illius ac Theologiæ lumine docemur: Amadæus veritates morales nedum ordinis gratiæ à Theologiâ hauriendas,

sed ipsas etiam homini, quâ ratione viuit, & ipso lumine naturali perspicuas, obscurat & interdum apertè impugnat. Sed ab eius corruptelis Censuræ Authores vindicant, & vtroque munere Theologiæ defuncti, officia vitæ humanæ & Christianæ defendunt: vt ex illâ veritatum distinctione paucis explico.

Articvlvs Primvs.

Distinguuntur & confirmantur Censuræ pro iure naturali.

E Triginta tribus Censuris in Amadæum latis, ius naturale & veritates morales, primi ordinis propugnant priores sex, de Ebrietate, Contumelia, Homicidio, Duello, Probabilitate: 13. de Vsurâ, & quæ hanc sequuntur de Furto, de Iudicibus, de Mendacio: 19. de iustis tributis & duæ postremæ 33. & 34. de Impuritate: certum enim est, quæ Amadæus honestare vult horum malorum genera, ne dum Scripturæ sacræ testimoniis, Traditione fidei, sed etiam naturali ratione damnari.

Equidem mortis à tyranno intentatæ metu, ebrietatem non fieri licitam, illius vitandæ causâ Disput. 1. Sect. 1. Art. 3. Paragr. 2. demonstratum est: Item Disput. 3. Sect. 2. de charitate diximus, non carere peccato scandali, si quis inducat in ebrietatem quemquam, etiam grauis mali euitandi gratiâ, quod à sobrio timeatur. Ex primo loco citato, constat fallacem esse Amadæi consecutionem: & si daremus ex interpretatione Cajetani, ebrietatem ex præscripto medici, vnicum superesse remedium, ad curandam læthalem ægritudinem, & inde honestari, malè infert licitum esse ex Tyranni crudelitate: alia enim est ratio ægritudinis, quæ materiam præcepti immutat, alia crudelitatis tyranni, omninò materiæ subiectæ præcepto extrinsecam. Quare hæ propositiones Amadæi merito pronuntiantur, *falsæ, scandalosæ, & contrariæ verbis Apostoli*: qui vno loco Christianis interdicit à comessationibus & ebrietatibus: & alio hanc regulam verè auream sancit: *Mala non esse facienda vt veniant bona*, in quam incurrit Aduersarius, dum ebrietatem respectu

alicuius boni omninò extrinseci, contendit fieri licitam & honestam: de hac quæstione, vide pag. 57. 138. De homicidio septem ex Amadæo collectas propositiones, mereri Censuram in illas latam, ex principiis D. Thomæ demonstrauimus Disput. 1. Sect. 2. Paragraph. 2. & sequentibus. Quare propositionibus *falsis; scandalosis, pietati, charitati, & iustitiæ contrariis, viam crudelitati, vindictæ & auaritiæ aperientibus*, accensendas esse nemo dubitabit, qui hoc principium attendet, lumine naturali notum & inconcussum, mortalium nulli licere priuatâ authoritate quemquam occidere, vel alienam mortem optare ad suum commodum: imo nec ad sui incolumitatem referre, vt medium, sed ad summum pati, quasi præter mentem nostram, inculpatæ tutelæ accidentario junctam contra aggressorem, qui vitam nostram armis petit. De Duello Censuram quartam confirmant quæ habes Disput. 3. huius. Sect. 2. Art. 1. Paragr. 4.

De Probabilitate iam dictum est huius Disput. Art. 1. In idem ius naturale diuino confirmatum incurrunt, quæ 13. ordine Censura Propositiones nouem ex Amadæo damnantur, *vt falsæ & scandalosæ; quæ varias aperiant artes vsuram palliandi & violandi Iustitiam, ac Charitatem.* Lucrum enim ex mutuo ratione solius periculi, nisi ante numeratam pecuniam accedat, damnum reipsâ, vel moraliter præsens, licitum fieri nequit, vt pluribus confirmatum est Disput. 1. Sect. 2. Art. 2. pag. 166.

Nec minus periculosa est de furto Propositio ordine 14. nec Censura in illam puto Sotum peti quamuis Amadæus eius patrocinium ambiat: sed præter grauis Theologi mentem & supra conditiones ab illo appositas vt Disp. 1. Sect. 2. examine huius loci compertum est, Sotum plures apponere conditiones ad illam mixtionem, quas semouet, & nihil moratur Amadæus, quibus sepositis, non est dubium, quin eius assertio sit omninò *falsa bonæ fidei, & publicæ iustitiæ contraria*, vt monstratum est eo loci.

Idem iuris esse probauimus de tribus aliis assertis ad furtum pertinentibus, in quæ cadit 15. censura, *doctrinam his propositionibus contentam, falsam esse, temerariam, Reipub. perniciosam, furibus, ac furum conscius fauere, & abuti Autorem doctrina S. Thomæ.* Nihil enim apertius,

magisque contrarium est iuri naturali connato homini, quâ ratione viuit, & ad societatem humanam natus & comparatus est, quam si à latrone rem furtiuam sciens & prudens accipiat, & sublatam recuset restituere, aut fructus ex illa, quibus factus est locupletior: & solum eo casu astringi ad restitutionem, quo fur redderetur impotens ad restituendum vero domino. Nec etiam excusat quod res accepta, sit vnico vsu consumptibilis, & materia mutui: forte tantùm posset eximi à restitutione fructuum, quos ex illâ suæ tantum industriæ deberet.

Non minus aperte ius iuri naturali, sed multò manifestius aduersatur menti D. Thomæ altera assertio, quæ eximit à soluendâ aut restituendâ pecuniâ mutuo acceptâ, vt quis se redimat à latronibus: quasi eâ necessitate omnia communia fiant, & in ea ius aliquod acquirat. Hoc enim expressis verbis damnat S. Doctor, & validissimis argumentis impugnat relatus hâc part. pag. 61.

Tertia assertio multo enormius à iure naturali recedit, concessâ licentiâ furandi, & alienas res subripiendi, non solum si extrema, sed etiam si grauis necessitas vrgeat, quale est dedecus mendicandi: hoc enim assertum iisdem testimoniis, & argumentis D. Thomæ conuincitur, dignum censurâ in illud lata, mitiori pro atrocitate rei, vide pag. 237.

In idem ius incurrit multò grauius 15. Propositio, quæ iudicibus concedit, pecunias accipere pro ferendâ sententiâ, in fauorem vnius præ alio: & quæ affertur excusatio, pretium non accipi quasi mercedem sententiæ; sed quasi compensationem pro commodo alteri parti ex mero arbitrio collato, eo pretio æstimabili; culpam magis auget quam eleuet, aut minuat, vt variis locis demonstratum est, vnde iustissime configitur hæc doctrina tanquam *falsa, temeraria, scandalosa, legum, & æquitatis euersiua.* Censuram confirmant quæ diximus parte 1. pag. 242. & 255.

Mendacij cuiuscumque generis à lege naturali & Diuina exerrationem esse, nullâ vmquam causâ aut potestate etiam Diuinâ honestandam 1. Part. Disp. 1. sect. 5. art. 2. probatum est. Sed multo enormius est mendacij genus, quæ à peccato mortali excusatur, falsatio publicarum tabularum, vel amissæ scripturæ, de hæreditate aut nobili-

tate. Quare variis locis demonstratum est, peccatum esse graue huiusmodi falsificationes, & Censuram 17. *Hanc Amadai opinionem falsam esse scandalosam, & reipub. perniciosam probant qua diximus* Disp. 2. pag. 252.

Eodem genere rerum, quæ ius naturale & bonum societatis humanæ euertunt, continetur Propositio 19. quæ subditos liberat à soluendis iustis tributis, illæsâ conscientiâ: & reuera falsam esse verbo Dei contrariam & seditiosam demonstrant quæ diximus 1. part. pag. 259.

Ad hoc genus scelerum, quæ ipso lumine naturali, & primis synderesis principiis damnantur, reuocatur 33. Propositio, quæ furtum triginta Regalium, præposterá & monstrosâ libidine, maius peccatum esse defendit, & per summam fraudem & calumniam, ex principiis D. Thomæ conatur euincere Amadæus. Iustissime censura 33. damnatur, quasi non solum *falsa propositionis*, sed etiam, *pijs ac castis auribus horrorem inijcientis assertor*: de quo nos huius partis Disp. 1. Sect. 1. Art. 8. §. 9.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Confirmantur censuræ latæ in Propositiones 19. Amadæi iuribus gratiæ & hominis Christiani officijs aduersas.

DVo post D. Thomam distinguunt Theologi veritatum, & officiorum genera: quorum primum per se ad ius naturale congenitum homini, & rationis lumine notum refertur, secundo genere continentur veritates, supra omnem vim intelligentiæ creatæ natiuam positæ, ad quas solâ reuelatione, & auxilio supernaturalis gratiæ prouehimur.

Rursum vtriusque generis veritates, in duos ordines digeruntur, Theoricas, & Morales: illæ sui, seu cognitionis causâ quæruntur, istæ vero ad opus feruntur, & vni probitati inseruiunt. Veri Theologi est (idque cumulatissime impleuit S. Thomas) omnia harum veritatum genera complecti, & prosequi singula, hoc tamen discrimine, vt Theologiæ operæpretium sit, mysteria supra captum intelligentiæ creatæ posita, & officia supra naturæ

Digitized by Google

vires solo gratiæ auxilio implenda docere: Quæ vero ratione naturali innotescunt, sunt veluti quædam Theologiæ accessio, ad illam spectat, rationem fidei subiicere, & fidem rationi esse adiumento. Id vero qua ratione præstet, iam insinuatum est. Theologia rationis rectrix & domina, & fidei ministra, per illa quatuor veritatum genera decurrit, eaque conciliat mirâ arte & sapientia. Si rationi eluxerit quid boni verique, approbat Theologia, & validius Dei testimonio confirmat: si quando aberret à vero, regula verbi Diuini emendat: Si quæ abstrusior ex illo ordine veritas rationem lateat, nec nisi multo studio longo tempore comparari possit, adest Theologia, & compendio docet, quæ totâ vitâ antiquorum doctissimis inconcessum fuit & ignoratum.

Tria hæc beneficia, quarto augent fides & Theologia omnium maximo: rationem prouehunt ad altioris ordinis veritates soli Deo notas, quarum reuelatione nos dignatus est. Hinc D. Thomas profundissime probat, supra disciplinas studio parabiles Theologiam, supra legem naturalem, Diuinam, supra rationem, omnino fidem exigi, quatuor nominibus, vt sint quasi robur, correctorium & supplementum rationis, & veluti machina & vehiculum, quo ad altiora promoueatur. Confirmat enim quæ nota sunt rationi, & si quæ dubia sint submouet, si erret corrigit, & supplet, ac breui docet, quæ non posset magno impendio comparare. Nec satis est fidei, ac Theologiæ, tria hæc beneficia contulisse, vltimo omnium præstantissimo, à sorte naturæ ad altiorem gratiæ, & ad consortium diuinitatis transfert. Ad quid ista inquies longissima? Nempe vt inde constet censurarum authores vtroque Theologiæ munere egregie defunctos. Primo censurarum ordine, veritates morales primi ordinis naturæ, corruptas ab Amadæo, cupiditatem hominum, magis quam rectam rationem secuto, vindicant ab erroribus; & illis pondus addunt diuinæ authoritatis. Hæc Theologiæ accessio est, & munus infimum, & quasi aduentitium: summa & præcipua dos eius sunt mysteria credenda, & officia, à Christiano quâ fide viuit, & ad filiorum Dei adoptionem assumptus est implenda: cuius generis sunt quæ sapientissimi magistri quæ supersunt censuris, acerrime vindicant, contra laxitates Amadæi grauiori damnatione dignas.

Quid enim illi ſanctum futurum eſt, aut cuius putas boni rationem habiturum, qui charitatis præcepto non pepercit, & eâdem audaciâ, ordinem correctionis fraternæ à Chriſto præſcriptum, perniciosum, nedum inutilem fore pronuntiauit? In illum iuſtiſſime ſeptimam cenſuram tulit ſacra facultas; *nempe doctrinam qua negat ſpeciale præceptum charitatis falſam eſſe, erroneam, impiam, & primo ac maximo, legis Euangelicæ mandato contrariam.* Nec minus ſeueram cenſuram alterum de correctione fraternâ aſſertum meretur; doctrinam contentam propoſitionibus negantibus ordinẽ Euangelcium de correctione fraternâ, vim præcepti habere, *falſam eſſe, temerariam, SS. Patribus contrariam, & quatenus dicit fore pernicioſum præceptum, ſi quod eſſet in Euangelio, blaſphemam.* Huius duplicis cenſuræ æquitatem demonſtrant, quæ de vtroque præcepto dilectionis Dei & correctionis proximi diximus huius Part. Diſp. 3. à pag. 302. ad finem vſque.

Eraſis ex Euangelio his duobus præceptis omnium maximis; nihil mirum eſt Amadæum cætera parum penſi habere. Diſputatione 2. Sect. 4. de Sacrificio & ſtipendiis Miſſæ diximus, ab Vrbano VIII. prodiiſſe decretum, quo nundinationes à ſanctiſſimo ſacrificio ſemouebantur, & è multis illud prohibebat ſanctiſſimus Pontifex, ne vllus ſacerdos è ſtipendio taxato ad Miſſas, partem ſeruaret ſibi, & reliquum daret ſacerdoti miſſam eius nomine celebranti. Id Amadæus excuſat à peccato mortali; & à reſtitutione liberat, hanc mercaturam: eam vero opinionem & Propoſitionem vt iacet, *falſam eſſe, ſcandaloſam, fauere turpi lucro, auaritiæ & iniuſtitiæ* pronuntiat nona cenſura, eamque muniunt quæ diximus Diſp. ſect. cit.

Vndecima & duodecima configit quæ licentius ſcribit de ſimoniâ, non eſſe contra iuſtitiam, beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, quia merces recipitur à collatore emolumenti temporalis causâ, nec ſimoniam eſſe expreſſum pactum, ſoluendi aliquid temporale pro ſpirituali ex gratitudine: has vero & his ſimiles propoſitiones iure damnatas eſſe tanquam *falſas, temerarias ſcandaloſas contra ius diuinum & canonicum,* latè probatum eſt 2. Diſp. tota ſect. 5. pag. 250.

Propoſitionem decimam octauam de horis Canonicis,

eum qui non potest solus recitare, non teneri admittere socium, etiam vltro se offerentem, iustissime damnari tanquam *falsam, & in contemptum officij Ecclesiastici temere & inepte excogitatam*, euincunt manifestè quæ diximus Disput. 2. de horis Canonic. quas partibus Religionis nobilissimis accensuimis huius partis pag. 204.

Quas habet de ieiunio Amadæus Propositiones, quibus ius est edendi oua, licere lardum & sagimen edere; pueris ad duodecimum annum, non esse abstinendum à carnibus & ouis; nil referre ad collationem quo cibo fiat; ieiunij legem illæsam seruari, si pluries in die voluntate conditionatâ sumatur cibus: merito notari tanquam *falsas & scandalosas quibus leges Ecclesiæ infringantur* late probauimus Disp. 1. pag. 125. 128. & 129.

Quæ excerpuntur ex Amadæo propositiones nouem de pœnitentiâ illam quâ sacramentum omnino euertũt violatur institutio huius sacramenti, cum absoluitur qui nullum signum dederit doloris de peccatis, aut voti confessionis. Contra sigillum etiam confessionis peccat ille, qui ex notitiâ inde haustâ pœnitentem depellit ab officio ad nutum amobili, vel qui complicem peccati pœnitentis non occultat.

Nec seruat integritatem huius sacramenti, qui tacet deflorationem virginis, licet sponte consentientis, sub patria potestate positæ: vel qui copulam cum soluta aperit tantum nomine grauis peccati contra castitatem: vel qui confessario petenti quantitatem furti negat se ad id teneri. Contra præceptum Concilij Tridentini agit, qui conscius sibi de culpâ lethali, omissâ confessione Eucharistiam sumit, vel qui scienter absque vllo prorsus dolore accedit ad sacram synaxim. Has omnes propositiones ab Amadæo assertas & iustissimis censuris confixas demonstrant quæ late diximus disp. 2. sect. 3. de absolutione moribundi Art. 1. de onere confitendi Art. 2. de sigillo Art. 3. de satisfactione Art. 4.

Nullam habet Amadæus, Tractatione de Pœnitentia copiosiorem, quæ tot habeat propositiones, tantumque veneni: Ideo Sacra Facultas, antidotum ingruenti malo appositura crebrioribus hic Amadæum censuris ferit. Sed mirari licet summam sapientissimorum virorum prudentiam: abstinuerunt à notandâ propositione, quæ pœni-

tentem leuat onere confitendi circumstantias, peccatum immutata specie augentes; quod huic opinioni fauere videantur cum D. Thoma, ex antiquis & recentibus Theologorum plures: atque ab illâ discordiâ, velut ex aquâ turbidâ quasi expiscatur, & captat occasionem aduersarius omnia permiscendi & perturbandi. Sed exactiori discussione opinionis D. Thomæ, consectaria quæ inde trahit euertimus. Non potuit tamen sacra Facultas ferre, quam docet pœnitentes contumaciam, & confessario inquirenti quantitatem furti, & negare se teneri, hoc illi aperire: quare iustissime censura 24. pronunciat *hanc propositionem sinceritati & humilitati confessionis, fini sacramenti aduersari, atque authoritati sacerdotis detrahere.*

Sacris vero canonibus & censuris Ecclesiæ illudere & falsam esse & temerariam propositionem 31. statuit, quæ à censuris eximit, eum qui propinato veneno clericum occiderit, quod ad id mortis genus, manus violentæ non admoueantur. Quam vero ridicula sit hæc argumentatio, quam iusta censura, pluribus demonstratum est Disp.2. Sect. vltimâ de censuris. Nec minus horrenda est quæ sequitur Propositio, *Religiosum professum, qui iudicio sibi probabili, crederet sibi factam à Deo reuelationem, de dispensatione ad contrahendum Matrimonium, posse illud licite contrahere.* Benignior est præ atrocitate paradoxi, in illud censura 32. *falsum esse, votorum & disciplinæ regularis destructiuum, sacrilegiis & apostasiæ viam aperire.* Idque demonstratum vide pag. 99. Vltima tandem censura notantur *Propositiones tanquam scandalosæ reipub. perniciosæ, nouis & futilibus inuentis ad turpia inducentes*, quæ permittunt locare domos meretricibus, seruis deferre verba amatoria, denique apponere occasiones & offendicula ad peccatum. Harum vero Propositionum, censuram confirmant, quæ diximus Disput.3. Sect.2. Art.1. & Disp.4. ad 3. argumentum VVendrochij contra Mercorum.

Hoc breui examine Censurarum, si loca quæ annotauimus, consulantur, constabit illarum æquitas, & à quibus prodiit summa Authorum sapientia. Nam præter quod perfecti Theologi, omnes impleuerunt partes, & vbique iuri naturæ & gratiæ, officiisque hominis & Christiani, egregiè consuluerunt; videntur Cretensis Sagittarij industriam superasse. Ille implicitum gyris colubri fi-

eruendo oculo, etiam si scandalo sint, contra Christi præceptum. Atque in hunc Apologistæ locum, cadunt Censuræ in Amadæum latæ ad calcem §. superioris: & quamuis Censura Parisiensis edita in Apologiam benignior sit, & plura dissimulet, non tamen putarunt illius authores, se posse saluâ conscientiâ ab illius responsionis damnatione supersedere, quod velit absolui seruum, apud hæreticos commorantem, pluries ex illorum contubernio lapsum, etiam si nolit illos deserere, alicuius lucri temporalis respectu: *Hac propositio*, illis, *falsa est*, *& scandalosa, inducens in manifestum salutis, & fidei periculum.* Nec melior est superiore Responsio ad 11. objectionem, qua affirmat libidine exhaustos, etiamsi ad lupanar accedant, vt scortatione defatigati immunes sint à præcepto ieiunij, in illud non peccare: de quo nos plura examine Epistolæ 2. Caramuelis. Solutionem 12. obiect. non expendo, quâ de eleemosynâ agit, de quâ nos pauca, occasione cuiusdam argumenti Caramuelis in D. Fagnanum. De Simonia Responsione ad 13. obiect. laxiora docet, iis quæ Censura 33. configit in Amadæo, quæ nec in Apologista dissimularunt Parisienses Theologi sua 2. Censura, quæ ita habet: *Eam Propositionem falsam, temerariam, scandalosam, & viam aperire ad omne genus simoniæ contra diuinum ius*, quæ ab hac culpa eximit, pro re spirituali ex grato animo temporariam reponentem. Et eodem vitio contrà ius Canonicum, alteram Propopositionem laborare aiunt Religiosos, qui sibi mutuo suffragia pollicentur, ad electionem in Priores, Prouinciales, de qua nos ad calcem 2. Disput.

Quamuis indulgentiores sint in hominem hi Magistri, putarunt tamen sibi in peccatum fore vertendum, si quæ docet Responsione ad 18. obiect. & duas proximè sequentes de vindictâ, de alienæ mortis desiderio, de furis cum re ablatâ, aut inimici post inflictam alapam fugientis cæde prætermitterent. Quare Censura 4. damnant hæc omnia *tanquam falsa, scandalosa, Charitati & Iustitiæ aduersa, quæ viam aperiant vindictæ, & crudelitati.* Nos ita esse multis probauimus Disput. 1. de Iustitia & Iure. Duo tantum obseruo Apologistam Responsione ad 19. obiect. excusare desiderium alienæ mortis duobus principiis Vasques apertè falsis, nempe rei illicitæ deside-

Ee

rium inefficax, vix esse turpe, nisi in opus deducatur, nec speciem sumere à re quam sibi optat, quæ opinio singularissima est Vasquesio, & ab aliis Theologis aliena, vt latè probant Salmant. Disput. 1. de Peccatis.

Aliud etiam obseruo admiratione dignum: has de homicidio verè sanguinolentas Propositiones nomine omnium Theologorum Apologistam venditare, quasi illis generatim assentiant, cum tamen contra stare D. Thom. & Scotum eorumque Scholas florentissimas, loco de Iustitia demonstratum sit: forte Apologista, non est eos dignatus nomine Theologorum, quod ab homicidio ita abhorreant, vt ius, nulli priuato concedant id eligendi vt medium ad propriam incolumitatem, sed pati tantum debere doceant, quasi adiunctum præter mentem, non bonorum aut honoris, sed vitæ armis appetitæ defensioni. Eâdem Responsione Salonium Aragonium Theologos, ex Augustinianis Dominicanos facit; non sciens vt puto, sed imprudens.

De vsuris latissimè & laxissimè agit Responsione ad 24. obiect. per 20. paginas, sed improbo labore, omnium bonorum & Pastorum Ecclesiæ Gallicanæ indignationem, & 56. Censuram Sacræ Facultatis Parisiensis emercatus est: quibus *tanquam falsa, scandalosa, & manifestè vsuraria*, damnatur Propositio, quæ lucrum ex mutuo, ab vsuræ vitio excusat. Iisdem argumentis quibus Amadæus inducit Philippum à Cruce S. Basilij Monachum à Patre suo degenerem pro vsura pugnantem Articulo de vsuris: Maluit Apologista ab hæreticis Molinæo & Salmasio laudatis, quam ex Patribus & Theologis suam doctrinam haurire.

Responsione ad 26. obiect. præiuit Amadæo, furtum honestanti, ex necessitate non solum extremâ, sed etiam graui. Vnde incurrit in 14. damnationem postremæ Censuræ. Multo iustiorem meretur Responsione ad 28. dum futili ratione, probat bona ab homine grauato ære alieno, data Titio ad fraudandos creditores, saluâ conscientiâ posse seruari. Ab obiect. 31. quamlibet atrocem calumniam eleuat & in peccatum veniale vertit, cum instituta est aduersus eos qui de nobis obloquuntur: satis dictum est ex Banne & De Lugo, ad hanc opinionem penè horribilem confutandam. Ad obiectionem 38. vix

peccati venialis accusat, eos qui vnius voluptatis causâ, cibo & potu se se ingurgitant, ad vomitum vsque. Ad obiectionem 39. æquiuocationes defendit, de quibus ex professo primæ Partis Disput. 1. ad finem: contra prius paradoxum de ingurgitantibus se vino, multa depromi possũt è nostris obseruationibus, de iure naturali & gratiæ: ab vtroque abhorrent maximè huiusmodi helluationes, quarum fit gratia ingluuiei & ventri deditis. Ad obiectionem 43. eleuat præceptum audiendi sacrum cum Amadæo. Ad 44. multa etiam habet de Sacramento Pœnitentiæ, quibus assentitur Amadæi assertionibus iam damnatis & refutatis. Hæc ad subjectam nostram controuersiam, sufficiet perstrinxisse ex Apologista, exactius in Caramuele, Tamburino, Amadæo, quibusconsentit, expugnato.

Paragraphvs Primvs.

Conclusio vindiciarum D. Thomæ à dotibus ipsius Ethicæ.

Seneca non minus Authorum seuerus, quam morum Censor, in Ouidio illud carpit, quod *nesciat desinere*. Illud qualecumque vitij videbor incurrere, cum de D. Thoma eiusque Ethica, pluries te conuenerim, erudite Lector, & huius argumenti finem visus iam fecisse, nondum inuenerim. Si hoc excusem à materia inexhaustâ, ex quâ semper noua occurrant scribenda ineptus essem, quasi à me posse expleri & absolui: nec aduerterem de rebus optimis, parcè & sobriè agendum, magisque illarum ex breuitate desiderium, quam ab vbertate, & copiâ satietatem lectoribus relinqui oportere. Sed iustior erit excusatio, ab importunitate & morositate D. Thomæ æmulorum, quem cum insectandi, nec finem faciant, nec habeant modum, vix patiuntur nos ista adhibere, ad ipsius defensionem: neque enim conuenit insectatores nunquam à carpendo S. Doctore cessare, & nos ad ipsius defensionem languescere.

Plures eius Ethicam, obliquè quidam, alij apertè lacessunt: Amadæus priorem iniuit rationem traducendi

Digitized by Google

S. Doctoris, cum ea quæ docet de moribus pessima, gloriatur eius principiis consentire. Alij plus æquo volunt addictum Aristoteli, nedum Platone postposito, sed etiam SS. Patribus penè neglectis, & ex illo, potius quam ex Euangelio, regulas vitæ ex scripsisse, & Peripateticum magis sapere, quam Christianum. Quidam contendunt rigidiora, alij molliora docuisse, de officiis vitæ humanæ & Christianæ, de dogmatibus vero periculosa, quæ ad hæresim vergant & trahant discipulos. Denique quid non sugillant? A capite ad calcem emendandum, & quamlibet aliam, ab ea quam iniuit, methodum sibi gratiorem & omnibus vtiliorem fore contendunt: verissimè dictum est, à nescio quo, ad emendationem, vel ad gloriam opus esse, aut acri aduersario, aut fido amico, qui vel vitia notent & emendent, vel conuitia refellant & purgent. Nihil horum defuisse Angelico Doctori, agnoscet, quisquis attenderit eius disputandi methodũ, aut variam in Scholis fortunam, vt de Aristotele, extat eo titulo & argumento liber. Quamuis extranei deessent qui impeterent S. Doctorem, aut rutarentur amici, ipse sibi satis ad gloriam consuluit, eâ quâ suos libros digessit ratione, vt quæstioni præmittat argumenta, quæ sibi videntur validissimè conclusionem stabiliendam impetere, quorum solutione sibi vindicias paret. Sed vt de Bellarmino referunt, solemne esse hæreticis eius argumenta arripere, solutionibus omissis: eodem Aduersarij S. Doctorem loco habent: argumenta quæ occupauit in illum intorquent, responsiones verò magis tacent, quam infringant. Neque illi defuerunt aduersarij acerrimi, ex antiquis Scotus, Durandus, Aureolus, ex recentibus Molina, aliique plurimi. Nec caret vindicibus ex antiquis Capreolo, Cajetano, Ferrariensi, extraneorum Ægidio Romano. Has rerum vices mirari licet, diuisi sunt Theologi sicut Poëtarum Dij:

Iupiter in Trojam, pro Trojâ stabat Apollo:

Sic ex antiquis, & recentibus, plurimi D. Thomæ, aut in illum militant, & decertant acerrimè, & dubium relinquunt, vnde plus illi gloriæ, an ex aduersariorum insectatione, an ex amicorum, & discipulorum accesserit vindiciis. De dogmaticâ parte, hoc breui spero me demonstraturum. Nunc Ethicam illustrabo duobus verbis,

collatione diuersa & contraria obtendentium. Amadæus sibi consentientem passim inducit S. Doctorem: quo successu, istis disputationibus puto compertum; Nihil dici posse aut cogitari magis à veritate alienum, huius scriptoris consilio: quidquid falsi docet (qualia sunt infinita & ferè omnia) capitaliter Angelici Magistri principiis aduersantur: quæcumque periculosa ipsius nomine munit, regulis ab illo assertis euertuntur. Atque id *pessimo generi inimicorum* nempe *laudantibus*, & obliquè impetentibus debemus, vt diligentius in illius principia inquisitum sit, eoque examine exploratum, nihil sanius, nihil ad societatem humanam, aut ad vitam Christianam salubrius & præstantius, præscribi potuisse eius Ethicâ. Atque hanc de primo insectantium genere, gloriam consecutus est, obscuriorem sine dubio futuram, nisi captatis ex illo suffragiis, ad acriorem eius mentis indagationem, nos coegissent.

At inquies Aristotelicus magis videtur, quam Euangelicus morum Præceptor, & si aliqua fides Apologistæ sit, totam ferè suam Ethicam videtur à Philosopho exscripsisse. *bona verba.* Quæ ad hanc calumniam ex 2. æmulorum genere, apertè aduersantium depromptam, validè depellendam, necessaria erant præsidia, ipsâ Præfatione ad totum Opus, & hâc vltimâ Sectione apparata sunt; Fides, Theologia, & lex diuina, naturam inter & Deum mediæ sunt, & iis dotibus & gradibus, veluti scalâ Iacobi, ex imo ad summum, è summo descendere licet ad imum: naturam instruunt, & ad Deum, aut eius consortium, ad gratiam, D. Thomâ duce & interprete, deducunt & prouehunt. Si quid veri ad Theoriam, vel ad mores notum, & compertum habet ratio, confirmat S. Doctor, ex fidei & legis diuinæ regulis, ac Theologiæ principiis. Sed cum vt plurimum dubia sit, aut falsa, aut debilis; & omnino impotens, ad fidei mysteria dignoscenda, aut obeunda gratiæ munera, quibus salutem comparamus, & vitam æternam promeremur; S. Doctor dubia & errores semouet, debilitatem subleuat Dei verbo, & ad altiorem gratiæ ordinem ducit & attollit, vt iis omnibus officiis rationi naturali collatis Thomisticam Ethicam planè dixeris: *Saburram dubitantis rationis, falsæ & errantis remedium, obscuratæ lucem, debilis ro-*

bur; & rotam ac machinam, quâ veluti grue Architectonicâ, ad sublimiorem sortem, & ad filiorum Dei adoptionem promoueatur. Quis post ista certissima Ethicam S. Doctoris dixerit totam ex Philosopho depromptam, & Hellenismum sapere magis quam Christianismum?

Cur vero ex antiquis sibi delegerit Aristotelem, causam alias insinuauimus quod ille à rebus fidei, sententiis, cæteris omnibus, & à Scholæ Methodo, cui se S. Doctor addixit, visus sit propius abfuisse. Is est communis omnium sapientum sensus, ne Epicuro quidem excepto, virrurem vnicum aut certè præcipuum hominis bonum, fortunæ & corporis commodis, quibus vulgi errore felicitas affingirur, longè anteponendam. Hactenus antiqui omnes secum, & Euangelio consentiunt: sed de virtute diuersa statuunt. Epicurus contendit ad voluptatem referendam esse, quasi eius mancipium, nec iucundam quia honesta, sed honestam potius quia iucunda: ita ex voluptate, quæ virtutis est accessio, dominam facit cui inseruiat. Stoïci contra contendunt, virtutem non esse gradum ad voluptatem, nec ad quid altius, sed summum & fastigium, atque vno honesto, omne bonum circumscribi oportere. Sed his ne dum vulgi, sed etiam sapientum erroribus depulsis, Plato & Aristoteles virtutem gradum esse contendunt, ad felicitatem in sapentiâ, id est, contemplatione Dei ex effectis, & dilectione constitutam; quo nihil verius, si ratio consulatur, & intra naturæ fines gradum sistamus.

Quid igitur mirum D. Thomam Aristoteli adhæsisse, eo vsque inoffenso pede progresso, cuius Ethicam Euangelicæ veritati propiorem, ad obsequium fidei promptum erat aduocare, & adiuncto gratiæ auxilio, & lumine, naturam hominis instaurare, & ad filiorum Dei sortem rransferre? Dum S. Doctorem vbique Aristoteli consentientem, id est, fidei cum ratione, gratiæ cum naturâ concordiam ineuntem lego, videor mihi videre instauratum miraculum Elisæi ad vitam reuocantis puerum, ad mortui corpus dum suum aptat, & os ori, oculos oculis, manibus ac pedibus componit. Ita S. Doctor, naturæ languentis morbos, & Gentilis Ethicæ defectus, aut si quæ vitia inerant cu-

raturus, finem vltimum quæ eſt prima Ethices cura, fini, virtutibus ſtudio comparatis, infuſas, honeſtati ex conuenientiâ naturæ ad bonos actus, aut diſſenſione à malis repetitâ, ex rationali naturâ, vt præſtat cæteris animantibus, honeſtatem Chriſtianam, id eſt, conuenientiam cum operationibus regenerato, & filio Dei adopriuo conſentaneis, legem legi, vbique è regione oppo-nit, & ex harum partium ligamine & cognatione, Ethicam efformat Chriſtianam.

Hinc viderit Apologiſta, an ex Ariſtotele Ethicam exſcripſerit, S. Doctor? An inde deprompſit finem vltimum, poſitum in viſione Dei, quam ipſe probat, ſupra omnis naturæ creatæ captum, vires, & vota poſitam? An à Philoſopho didicit genus virtutum infuſarum? An aliquo eius Ethicæ loco occurrerunt; quæ de lege gratiæ, de merito vitæ æternæ, de gratiæ ratione in conſortio diuinitatis conſtituta nos docuit? Verum quidem eſt eadem methodo inſtituiſſe Ethicam, quæſito primùm fine vltimo, ex quo omnia vitæ Chriſtianæ officia metiremur. Sed cùm toto genere differat Chriſtiani finis vltimus, à fine quem ſuæ Ethicæ Philoſophus ſtatuit, neceſſe eſt diſcrimen ex finibus, in omnes Ethicæ partes, in legem qua ducimur in finem, in virtutes quæ eo nos ferunt, in operationes, quibus comparandus eſt, omnino deriuari.

Sed dices hæc ignota SS. Patribus, quibus præ Platone, Ariſtoteles ferè diſplicuit: iam monui, Ariſtotelem à Magiſtro, verbis quam re magis differre; horum Philoſophiæ principum, Picus phenix ingeniorum, de quâcumque re etiam naturali concordiam parabat, ſed immatura mors iuuenem ætate florenti præripuit, & poſteris tantum opus inuidit. Certum eſt ad minus, nihil differre quoad finem vltimum hominis, & præſidiis virtutum ad felicitatem conſequendam paratis; methodo tantum variant: oratoriam ſectatus eſt Plato, didaſcalicam Ariſtoteles. Pari diſcrimine, quod Dialecticam inter & Rhetoricam ij ponunt, qui illam manu contractâ, iſtam exporrectâ ſignificant, quali Theologiam poſitiuam, à Scholaſticâ diſtinguimus. Cum igitur SS. Patres poſitiuam Theologiam excoluerint, S. Doctor Scholaſticam adornarit, nihil mirum ſi SS. Patribus Plato placuerit magis, Ariſtotelem ſecutus ſit S. Doctor, & rationem

fidei, naturam gratiæ ſubjecerit: vno verbo Ethicam Peripateticam Chriſtianam effecerit. Iis omnibus puto D. Thomam quoad Theologiam moralem, ab aduerſariorum inſectationibus & calumniis in tuto poſitum: ſupereſt vt dogmaticæ parti quas debemus vindicias perſoluamus.

Quod ſequenti opere pro virili præſtabimus, explicatâ eius mente de libertate humanâ, & ſcientiâ diuinâ, quam nonnulli putant recentiorum, inſectationibus oportunam, ſed ipſummet ſui interpretem, & vindicem exhibebo.

FINIS.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

Digitized by Google